Coperta și supracoperta: *Petre Vulcănescu*

TUDOR ARGHEZI

51

PROZE

EDITURA MINERVA

TIMPURI DE CRONICĂ

1911—1966

SCRISORI CĂTRE ÎNVĂȚĂTORI

Frate învățător,

Te văd ieșind din școală și părăsind orașul în care ai muncit ca să-ți ajungă sufletul și mintea roditoare. Cînd ai pornit din șes ori de la munte, ivinduse prin arbori în cămașă, încins cu brîu cu ciucuri, portul ți-era ca înfățișarea căminului tău de alb. Abia de se gîndeau părinții, care te-au dus pînă la marginea satului depărtat, de mînă, și ți-au sărutat ochii de copil, că ai să fii un om într-o bună zi și tu.

Omul acesta se-ntoarce astăzi către sat. Ochiul ți-este mai deschis și mai hotărîtă căutătura. Fruntea ți s-a-nălțat. Buzele, obișnuite să vorbească-n cuvinte de carte, și-au întărit arcul și cîteva fire negre le umbresc. Te vor mai recunoaște cei de-acasă? Te vei mai putea pricepe cu dînșii? E ceva trist în chipul tău cam palid și poate că și sufletul ți-e trist privind ogoarele pe dunga cărora te întorci, cu-o carte subsuoară. Înseși satele sfiioase și pitite, ca să arate, pare-se, apropierea — frumoasă pe de o parte — de pămînt, a celor ce au învelit-o cu stuh pînă la prispă și se ascund, s-au schimbat în cîtăva vreme. Unele s-au povîrnit pe-o vale, altele s-au strîmtat de holde, pe altele parcă le-a împins prin valuri de frunze vîntul. Ca niște turme al căror păstor nu se mai vede, așa pasc satele pe așternutul verde al țării. Drumurile de argint ale apelor, trec sloboade prin țesătura lui. Ce frumoase, ce limpezi sînt toate acestea și ce mari, fratele meu Învățător!

Însă, din timp în timp, cîte o ființă îți iese înainte, și sufletul tău atunci se miră. Cîte un om desprins dintr-o desime, trece pe lîngă tine. Nici o jivină n-are pielea mai stricată, obrajii mai zbîrciți, îmbrăcămintea mai zdrențuită și mai tîrîtă ca omul acesta, care străbate aurul holdelor, mireșmele florilor și jocul fluturilor cu lumina. Picioarele lui noduroase și gîtuite par smulse din butuce. Pe brațele lui zdrobite pare că au apăsat — întinse-n vremea nopții — clădirea munților. Și-n fiece pas ce face pare că auzi sunetul unui lanț uriaș ce îl oprește, înrădăcinat din adîncul țârînei.

L-ai văzut cum se ferește pe marginea drumului de tine, cel blînd și cu inima plină de voie bună. Te-a zărit în surtucul tău negru, cu care te întorci de la oraș, îmbrăcat ca șerpii, și spaima lui veche l-a frînt numaidecît în două. Tu ești după port, un poruncitor, și omul acesta e poruncit de veacuri: față de tine respectul lui nu poate fi decît groază, umilință și rușine. El a fost atît de prigonit, atît de apăsat, atît de dogorît de ura celor ce i se fac stăpîni cu-atîta înlesnire și oblăduitori niciodată, încît el nici nu-și mai poate da seama de sineși. Împovărat, bolnav și aiurit se îndoiește că ar fi un om, și în sufletul lui a intrat, ca un simț, încredințarea că el e o făptură deosebită, făcută, ca boul, să slujească și să rabde fără de nădejde. Dar chiar nădejdea, biruința din lăuntru a omului în luptă, cînd din întîmplare i-ar încerca inima, îl înspăimîntă ca o ispită de la care l-ai oprit.

Ca omul acesta sînt și vitele lui decăzute, caii lui mărunți cît cîinii, boii lui subțiați pînă la oase. L-ai văzut copiii? L-ai văzut femeia! Ai intrat în căminul lui?

Părăsindu-ți, copil, cătunul, cînd te-ai gîndit la el vedeai verdeață și iarbă, cer boltit peste dumbravă și auzeai cîntecul duminicilor — aproape trist de singurătate. S-a schimbat într-atît fața pămîntului, că nu mai vezi decît jale, sărăcie și robie?

Nu, frate învățător. Schimbarea vine de la tine, din sufletul tău știutor de mai multe, în care a-nceput să scapere gîndirea scîntei de dragoste și de visare, și să alunece durerea timpului nostru . . . Iar dacă este și o schimbare, aceasta e a răului tot mai înrăit și-a întunericului tot mai cu voie adînc. Și el e a toată lumea: fiece sat, afară de prea puține fericite, înăbușește în tăcerea lui o sufe-rință veche și un dor zugrăvit pe toate fețele, în toate mișcările, încetinate.

Și datoria ta este să ștergi aceste rele, măcar cu-ncetul.

Dacă te întorci în satul tău cu gîndul să-ntinzi o gospodărie pentru tine din munca altora și din sărăcia celorlalți, cu gîndul să te ridici pe tine și să ajungi în vatra ta ca un ciocoi de spiță țărănească, atunci dă-te cu ciocoii și cu popii care s-au îngrășat din hrăpire și minciună. Cu tine nu mai stau de vorbă, nici ca să te mustrez, căci tu te-ai pus la rînd cu toți aceia care, într-o zi sau alta, vor fi zvîrliți deoparte ca niște leșuri și scuipați cu nobila scîrbă a învingătorilor pentru bine și frumos. Să rămîi blestemat și ocolit de toate inimile drepte și cinstite pe care le-ai spurcat, dacă din chemarea ta de luminător ți-ai făcut numai o meserie și un adăpost pentru jaf.

Însă dacă alta ți-e firea și dacă apropiindu-se văpaia cărților de mintea ta ți-a umplut-o de lumină și nu s-a stins înlăuntrul ei, atunci îndemnul tuturor celor care sînt încă puțini, oricît i-ar deosebi felul lor de luptă, este, ca altădată pentru apostoli: duceți-vă în desimea și largul lumii și botezați-o întru gîndire și-adevăr.

Însă, din timp în timp, cîte o ființă îți iese înainte, și sufletul tău atunci se miră. Cîte un om desprins dintr-o desime, trece pe lîngă tine. Nici o jivină n-are pielea mai stricată, obrajii mai zbîrciți, îmbrăcămintea mai zdrențuită și mai tîrîtă ca omul acesta, care străbate aurul holdelor, mireșmele florilor și jocul fluturilor cu lumina. Picioarele lui noduroase și gîtuite par smulse din butuce. Pe brațele lui zdrobite pare că au apăsat — întins-n vremea nopții — clădirea munților. Și-n fiece pas ce face pare că auzi sunetul unui lanț uriaș ce-l oprește, înrădăcinat din adîncul țârînei.

L-ai văzut cum se ferește pe marginea drumului de tine, cel blînd și cu inima plină de voie bună. Te-a zărit în surtucul tău negru, cu care te întorci de la oraș, îmbrăcat ca șerpii, și spaima lui veche l-a frînt numaidecît în două. Tu ești după port, un poruncitor, și omul acesta e poruncit de veacuri: față de tine respectul lui nu poate fi decît groază, umilință și rușine. El a fost atît de prigonit, atît de apăsat, atît de dogorît de ura celor ce i se fac stăpîni cu-atîta înlesnire și oblăduitori niciodată, încît el nici nu-și mai poate da seama de sineși. Împovărat, bolnav și aiurit se îndoiește că ar fi un om, și în sufletul lui a intrat, ca un simț, încredințarea că el e o făptură deosebită, făcută, ca boul, să slujească și să rabde fără de nădejde. Dar chiar nădejdea, biruința din lăuntru a omului în luptă, cînd din întîmplare i-ar încerca inima, îl înspăimîntă ca o ispită de la care l-ai oprit.

Ca omul acesta sînt și vitele lui decăzute, caii lui mărunți cît cîinii, boii lui subțiați pînă la oase. L-ai văzut copiii? L-ai văzut femeia! Ai intrat în căminul lui?

Părăsindu-ți, copil, cătunul, cînd te-ai gîndit la el vedeai verdeață și iarbă, cer boltit peste dumbravă și auzeai cîntecul duminicilor — aproape trist de singurătate. S-a schimbat într-atît fața pămîntului, că nu mai vezi decît jale, sărăcie și robie?

Nu, frate învățător. Schimbarea vine de la tine, din sufletul tău știutor de mai multe, în care a-nceput să scapere gîndirea scîntei de dragoste și de visare, și să alunece durerea timpului nostru . . . lar dacă este și o schimbare, aceasta e a răului tot mai înrăit și-a întunericului tot mai cu voie adînc. Și el e a toată lumea: fiece sat, afară de prea puține fericite, înăbușește în tăcerea lui o sufe-rință veche și un dor zugrăvit pe toate fețele, în toate mișcările, încetinate.

Și datoria ta este să ștergi aceste rele, măcar cu-ncetul.

Dacă te întorci în satul tău cu gîndul să-ntinzi o gospodărie pentru tine din munca altora și din sărăcia celorlalți, cu gîndul să te ridici pe tine și să ajungi în vatra ta ca un ciocoi de spiță țărănească, atunci dă-te cu ciocoii și cu popii care s-au îngrășat din hrăpire și minciună. Cu tine nu mai stau de vorbă, nici ca să te mustrez, căci tu te-ai pus la rînd cu toți aceia care, într-o zi sau alta, vor fi zvîrliți deoparte ca niște leșuri și scuipați cu nobila scîrbă a învingătorilor pentru bine și frumos. Să rămîi blestemat și ocolit de toate inimile drepte și cinstite pe care le-ai spurcat, dacă din chemarea ta de luminător ți-ai făcut numai o meserie și un adăpost pentru jaf.

Însă dacă alta ți-e firea și dacă apropiindu-se văpaia cărților de mintea ta ți-a umplut-o de lumină și nu s-a stins înlăuntrul ei, atunci îndemnul tuturor celor care sînt încă puțini, oricît i-ar deosebi felul lor de luptă, este, ca altădată pentru apostoli: duceți-vă în desimea și largul lumii și botezați-o întru gîndire și-adevăr.

Negreșit că nu trebuie să vă așteptați pentru aceasta la o primire cu laude și cîntec. Afară de cîțiva ochi care vă urmăresc, afară de cîțiva oameni drepți care sprijină pururea munca voastră și-o fac și ei în ogorul lor, voi aveți împotrivă, de la cel dintîi pînă la cel de pe urmă, pe toți care au alcătuit starea de lucruri de azi și vor să o păstreze. Fără să mai socotim ciocoii a cărora minte se mărginește îndeobște la cîteva calcule de joc de cărți; a cărora muncă nu trece opinteala cerută pentru a înghiți dintr-o dată sticlele cu vinuri scumpe; a cărora iubire cunoaște o singură clipă de a se arăta: noaptea și tinerețea, și pentru un singur soi de făpturi — femeile vîndute și un singur organ — căci aceștia stau departe de voi, uneori înfundați prin cîrciumile străinătății, alteori, îmbătrîniți în Cameră și Senat, și vă lovesc din depărtare — pe oamenii și slugile lor. Vi se împotrivește primarul, prefectul cu mai-micii lui, jandarmul; vi se împotrivește popa, deputatul cel mai statornic în sate al stărilor pe loc.

Prin fapta și prin viața lui e o pildă veșnică de înjosire pentru săteni, înjosire trupească și de suflet. Acest bolovan de slănină sau această lăcustă uscată de răutate, nu poate primi autoritatea voastră, care-i desființarea-i definitivă. Voi veniți în numele viitorului, el e o rămășiță a trecutului celui mai îngust. Pieirea apropiată a preotului e una din nevoile firești ale idealului vostru, chiar atunci cînd din pricina unui preot inteligent și cuminte, cum se găsesc, se știe, însă foarte rar, și aceia plecați mai mult către schimbare, decît către menirea de a păstra ce e stricat, ați face greșeală să credeți — orice credință e o greșeală — că preotul poate merge mînă în mînă cu învățătorul. Dovada cea mai bună e în faptul că-n toate satele, între învățător, care vindecă și între popă care îmbolnăvește, e o ură de nestins.

Răul este că această ură, care vine de fapt din ciocnirea a două idei și a două timpuri, hotărît vrăjmașe, se smintește din locul ei și s-ar părea că vine din deosibire de nevoi și interese. Și așa își înfățișează mulți oameni greșiți războiul dintre școală și biserică, pe care vor cu orice preț să le întovărășească. Nimic nu-i mai dăunător decît această stare silită, în care școala e împiedicată să-și alcătuiască la sate legea ei întreagă. Ei zic: se ceartă popa cu învățătorul; biserica și școala sînt însă împăcate. Ei ar trebui să zică: se luptă școala cu biserica. Domnul Haret, ministrul care trece de-a fi organizat mai temeinic școala, e același subt care s-a dat învățămîntului religios mai multă întindere, și clerului porții grase mai multe.

Ei bine, domnul Haret — profesor de matematici și om într-adevăr învățat — e un dușman cumplit și al preoților, pe care nu-i primește în casa lui și la biserica lor nu se duce, cît și al lui Dumnezeu. Și așa sînt toți oamenii de stat din România. Numai că ei au căpătat din auzite convingerea că ceea ce le face lor rău, face bine poporului, pe care e nevoit să-l țină prin frica de Dumnezeu subt picioare. Firește că nu toată lumea e la fel, și domnii de la București au alte mădulări decît ale săteanului. Așa, domnului de la București, o mîncare îmbelșugată îi face nesfîrșit de mult bine, pe cînd țăranului nu i-ar face decît un rău care l-ar putea și ucide. Deci țăranului i se dă popă și nu i se dă mîncare.

Fără de tine, frate Învățător, lucrurile acestea pot dăinui todeauna. Caută de veghează și pătrunde-te de adevărul pe care îl ai înaintea ochilor, pe care-i de prisos să ți-l descriu pe zeci de pagini; demult l-ai înțeles. Poate însă ca împrejurările să nu-ți îngăduie todeauna atitudinea fățișă a ideilor tale, care se potrivește cel mai bine

cu demnitatea omenească și cu înseși nevoile luptei ce duci. Nu uita însă niciodată, o singură clipă nu uita ce așteaptă viitorul de la tine și, în fiecare vorbă de-a ta să se-ntrevadă ținta, chiar cînd n-ai mărturisit-o. E un fel de-a lucra și de-a vorbi, care arată îndreptarea gîndurilor unui om dibaci. Și cînd nici să se zărească nu voiești, e și atunci un mijloc de-a lucra și izbuti pe nevăzute. Caută-l ca să-l găsești.

Omul hotărît și statornic izbutește atît de mult în rele, încît, a izbuti în bine, ajunge ceva cu totul lesnicios.

Dar vrăjmașul cel mai mare pe care-l vei găsi înaintea marilor tale porniri este țăranul. Acest rob bănuitor se învinge cu dulceață, cu voie bună și cu pilde bărbătești. Frate Învățător, cucerește-l, înainte de-a te cuceri pe tine el.

1911

JOS RĂZBOIUL!

Urăște războiul, atacă-l și-l învinge! Ideea strîngerii la un loc a popoarelor înfrățite e cu adevărat frumoasă, și inspirații care o propagă trebuiesc salutați de toate sufletele muncitoare ca niște buni învățători. Ștergerea frontierelor agresive și înțelegerea fără săbii și tunuri a raselor, deosebite între ele mai mult prin ignoranță și sălbăticie, merită să fie o preocupare omenească esențială și cinstesc pe învățații și intelectualii care au născocit-o. Omul civilizat are războaie mai lungi și mai curate de repurtat pe fața planetei, decît uciderea de oameni. Viața e un mister care nu trebuie mînjit cu sînge și ofensat cu sabia unui fanatic. Viața e cugetarea din toate veacurile, lumina, speranța și bucuria. Priviți acest cîmp pardosit cu cadavre. Și priviți pe cel de-alături, acoperit cu o velință verde, de flori . . . Pe-acolo a trecut « dușmanul », pe-aci scînteie viața și iubirea.

Din timp în timp, popoarele sînt apucate de un rău subit, ca de o isterie profetică, și tremură cum tremurau posedații din Evanghelie, scuturați de cîte șapte draci. O sută de instincte vechi, care trezesc imaginea flămîndă a bestiilor carnivore, cresc deodată în sufletul mulțimii, și umbra ei în fugă ia forme de mistreți furioși, de zimbrii cu nările umflate, de hiene pleșuve.

Școala naționalistă, ca să zicem așa, care-i barbaria, sulemenită de-o cultură de suprafață, introducerea jivinei din noi în civilizație, întreține

cu așa-zisele idei, poftă de carne de om, dilată orgoliul naționalității, subțiat în civilizație pînă la dispariție și puternic în clasele mai apropiate de dobitocime. Naționalismul e un temperament, e un grad de inteligență primitiv, pornirea spre cruzime a omului brut, negarea de ascensiune — nu-i o idee și nu poate fi o disciplină filozofică. E naționalist domnul A.C. Cuza și e naționalist băiatul de prăvălie care torturează pisicile, care scoate ochii cu acul la găini, care atîrnă de coada cîinilor tinicheaua. E naționalist domnul Iorga și e naționalist dascălul care dă pe copii cu capul de tablă, părintele care își terorizează odrasla sau și-o prigonește.

Sînt naționaliști cei care neagă « adevărul » altor religii și împing lumea să se strivească pentru sfîntul adevăr al burții lor de post și de dulce. Sînt naționaliști toți acei care insultă visul milenar al spiritelor emancipate de materia mistreților și îndreptate spre o lumină definitivă.

Civilizația slăbește, dimpotrivă, mentalitatea celor care văd bravura și gloria pe cîmpul de bătaie. Acesta e cîmpul de rușine. Cîmpul de onoare e acolo unde două neamuri își strîng mîinile; e în laboratorul savantului care pune la îndemîna tuturora remediul sufletesc sau fizic pentru o suferință îndurată de toți la fel; e în gîndirea nouă a omenirii de azi, de la care orgoliul național caută să o abată.

Negreșit că războiul își are frumusețea lui tragică, de vreme ce ochiul sălbaticului din noi încă n-a uitat cu totul să guste o priveliște de măcel. Negreșit că apărarea e un drept, pentru cînd vecinul, bestial și în rivnă obraznică, se socotește-n drept să te turbure din studiul tău sau din munca mîinilor tale, și, desigur, bravura noastră este în această împrejurare voința și bărbăția, nu lașitatea. Este război și război.

Dar în orice caz, e o vitejie mai mare atunci cînd poți cîștiga o victorie asupra-ți, și purcede la cucerirea lumii cu brațul gîndirii, care cîștigă întodeauna și va sfîrși prin a supune pe toți.

1912

PARTIDUL CONSERVATOR-DEMOCRAT

Puțină lume va fi înțeles alianța ciudată a unor cuvinte atît de opuse ca sens, cum sînt *conservator* și *democrat*. La înființarea partidului acestuia s-a făcut oarecum definiția conservatismului și a democratismului, și s-a găsit că unul pe altul se exclud. O capră ici și dincolo o varză, o varză ici și dincolo o capră; nici declarațiile oficiale făcute de către partid într-o broșură de pe vremuri, nu le-au putut împăca, deși șeful, domnul Take Ionescu, e o inteligență elastică și inventivă.

Cine zice conservator, zice și tradiționalist, ierarhic și aristocrat. Aristocrație de bani sau de sînge, aristocrație de tron sau de tijghea, e tot aristocrație sau selecție socială. Democrația este poporul, sfîntul popor, ale căruia drepturi decurg numai din număr, oricît de nulă i-ar putea fi valoarea. Cultul democrației presupune suveranitatea poporului, pe cînd conservatismul proclamă domnia boierimei. A fi și conservator și democrat este ceva analog cu a nu ști ce voiești să fii și cu a voi să fii orișice, fără preferințe clare.

Părăsind rîndurile conservatoare, domnul Take Ionescu nu putea într-adevăr face decît sau conservatism filozofic și solitar, sau democrație curată. Cea dintîi nu era cu putință la un om de acțiune și de comandă. Cea de-a doua iarăși nu se putea potrivi cu domnul Take Ionescu, care știa că înființarea unui partid cu totul nou ar fi adus cu

sine depărtarea indefinită de putere și teoreticismul didactic dogmatic. Apoi aderenții domniei sale n-ar mai fi fost din clasa privilegiaților, aceea care poate orișicum impune oameni dacă nu idei, ci s-ar fi recrutat din mulțimea rău îmbrăcată, cu urechea gloduroasă și cu spiritul grosomod, mulțimea piețelor publice șarjată de jandarmi și înghesuită cu ghionți pe subt fălci în pivnițele polițiilor urbane. În imaginea ce și-o făcea despre luptele viitoare, domnul Take Ionescu nu se simțea atras să stea în fruntea maselor populare, descheiate la gît și cu picioarele îngreuiate de calozități profesionale și de cizme noroioase, răcnind în mahalalele descrise de Caragiale, un adept totuși al Șefului. Acestuia i-a plăcut să nu-și înstrăineze lumea hainelor cu croiala bună și-a pantofilor de lac — și e într-adevăr mai agreabil să-ți alunece talpa pe un covor decît pe-o piatră plouată, atunci cînd vorbești partizanilor.

« Takismul », cum s-a numit apoi, cu mai multă pricepere, partidul conservator-democrat, n-a venit în orice caz cu nici o idee. Drept orice filozofie, takismul a avut un idol, pe domnul Take Ionescu, și-atît. El a fost partidul nemulțumirilor, al speranțelor, al orgoliului domnului Take Ionescu și, timp de-atîți ani cît a durat ca o dorință neizbutită, takismul nu și-a putut găsi formula și intelectul care să o speculeze.

Dar dacă takismul ar fi fost o idee și ne-ar fi mulțumit mai mult, ca o justificare socială a mișcărilor la care a dat loc, atunci persoana domnului Take Ionescu ar fi însemnat mai puțin. Cînd ai formulat o idee îmbrățișată de mai mulți, și takiștii sînt numeroși într-adevăr, înseamnează că ai pus în cîteva cuvinte sau într-un program o idee concepută de mai-nainte de toți partizanii tăi, o idee care se găsea, ca să zicem așa, plutind în aer și care nu-ți aparținea decît întrucît aerul acela

Biblioteca F. C. [illegible] Bucureșt
SECȚIA LITERATURA
București

era sorbit și de dumneata; căci sînt idei, și în special cele sociale, care se nasc absolut singure.

Ceea ce este ciudat și admirabil, și făcut să satisfacă mîndria bărbatului care provoacă fenomenul, este că în takism, nimic nu s-ar fi făcut fără domnul Take Ionescu, care-i tot takismul. Dacă ar fi ca partizanii să sufere persecuții și înfrîngeri grave, takiștii ar muri toți, nu pentru idee, cum se zice, ci numai pntru Take Ionescu. Cu toate că în orice argument și în orice luptă entuziasmul vine ca o sugestie, cu toate că în orice mișcare numeroasă impulsiunea vine de la șefi, ideea comună își are partea cea mai mare în acțiune. La takiști, Take Ionescu e totul: și argument, și evanghelie, și entuziasm; și, dacă nu mă înșel, fenomenele de soiul acesta sînt rare în toată istoria. Foarte rar un om vine între oameni și se prezintă ca un fel de semizeu, cu succesul domnului Take Ionescu. Domnul Iorga, care și-a luat rolul de apostol cu gravitate, a încercat și domnia sa acest costum; însă domnul Iorga a rămas ridicul, atunci cînd ar fi putut să izbutească într-altă formă.

Succesul domnului Take Ionescu nu se poate explica ușor. Se zice că șeful takiștilor are o forță de farmec extraordinară și o aplecare firească de-a provoca jertfa absenței de la putere, cea mai grea ce se poate cere de la obișnuiții noștri politicieni.

O dovadă că takismul n-a fost o idee, este, pentru cei nesimțitori la argumente mai intelectuale, și faptul că după concentrarea conservatorilor cu conservatorii-democrați, adică reintrarea domnului Take Ionescu în partid și reîntoarcerea sa, zilele acestea, la guvern, partidul conservator-democrat a dispărut ca și cum n-a existat niciodată și cum de fapt nici n-a existat.

1912

CEASUL CEL BUN

Prințișorilor balcanici le-a venit apa la moară. Țari, regi, principi și tot vicleimul cochet al țărișoarelor de subt Danubiu ies în haine de gală și manifestează romantic pe . . . cîmpul de onoare. Ei visează glorii, cuceriri și-n sufletul lor bine adăpostit la loc sigur, se simt Napoleoni. Gravitatea lor trebuie să fie monumentală. Cuvintele pompoase și sforăitoare, din protocolul lor istoric, capătă însemnătatea lor esențială. Pîn-acuma toți acești monarhi ai unor popoare sărace și amărîte — greci, bulgari, sîrbi, muntenegreni — trăiau într-o mediocritate provincială. Noblețea și importanța lor era cel mult necunoscută cum trebuiește, la cîte un hotel francez sau elvețian, în cîte-o stațiune balneară din Occident, majestatea sa sau alteța sa țineau cu chirie un apartament sau o vilă. Iară portarii și chelnerii apreciau după merit înaltele lor titluri.

Astăzi, Europa întreagă îi privește . . . Peste un an, la Biarritz, Vichy sau Marienbad gurile încoronate vor putea povesti înaltele lor acte militare, bravura lor, gloria lor necunoscută, și prinții se vor face interesanți și vor crede în utilitatea lor balcanică, pentru că au comandat, de la o distanță prudentă, niște măceluri de un comic tragic.

1912

SFÎNTA CRUCE

Rusia oficială va lua din nou apărarea Creștinismului ortodox împotriva Islamului, cu aceeași neobrăzare din trecut. Nicolae al II-lea se va simți, la rîndul său, chemat de Dumnezeu să combată Semiluna și să mîntuie Crucea — și acest Nicolae nu s-a distins de cînd domnește prin nimic. Viața unui om monarh care împărățește peste o sută treizeci de milioane de oameni, stăpîn pe Tolstoi, pe Gorki, pe Cehov, nu se deosibește de-a unui negustor de icre sau de piei, din Astrahan.

Părerile lui creștine sînt împărțite și de o curte compusă din mari duci și prinți, cunoscuți în Rusia ca satrapii cei mai violenți, și în cafenelele de noapte din Paris ca niște ignobili beți și striviți fără de pereche. În războiul cu japonezii, mai multe regimente rusești se găseau în starea trupelor bulgare de azi: n-aveau cizme; altele aveau numai carîmbii cizmelor, legați cu o sfoară de-de subtul tălpii, și n-aveau pingele. Cu banii afectați de buget furniturilor militare, plăteau marii duci la Paris șampania, cocotele și desfrîul senilității lor.

Cînd armatele altor state mari violează pămînturile străine, pretextul lor e mai folositor: ele apără cauza așa-numitei civilizații. Atîta timp cît mitra de aur a țarului nu va fi răsturnată cu o bună lovitură de bot de cizmă, cu tălpile sănătoase, Rusia va urma să apere ortodoxismul episcopilor ei imbecili și beți.

1912

UN VITEAZ CARE SE TEME DE GUTURAI

Confratele nostru francez, *Le Cri de Paris*, ne aduce următoarea știre războinică:

« De la cele dintîi amenințări de război, țarul Ferdinand al Bulgariei trimise la Paris, în misiune secretă, pe unul din cei mai credincioși aghiotanți ai săi.

Acest personaj era însărcinat nu cu negocieri, cum s-ar putea crede, pe lîngă domnul Poincaré sau marii financiari parizieni, dar cu cumpărarea, în cele mai importante magazine, de flanele, destinate să păstreze prețiosul corp al majestății sale pe timpul campaniei.

Evenimentele precipitîndu-se însă, aghiotantul fu rechemat de urgență și silit să-și reia postul înainte de a-și fi făcut tîrguielile. Pentru a se achita de gingașa-i misiune, el le lăsă în grija nevestii lui, care rămase la Paris.

Mulțumită activității inteligente a acestei doamne, pachetul imperial fu în sfîrșit expediat fără prea multă întîrziere la Sofia.

Patriotismul nostru, adaugă revista franceză, se poate declara satisfăcut. Flanelele care vor permite țarului Ferdinand să ție piept rigorilor unei campanii de iarnă, fără teamă de guturai, sînt franțuzești ».

Soldații bulgari, care vor străbate pe jos, fără mantale și încălțăminte, cîmpiile înghețate ale Turciei și Macedoniei, se vor mîngîia cel puțin cu gîndul că împăratul lor are flanele și șoșoni.

1912

FALIMENTUL PACIFISMULUI...

Războiul balcanic provoacă din nou verva iefetină a cinicilor, împotriva propagandei pentru pace. Partizani ai armamentelor extreme și adesea ori trecuți de vîrsta la care bunul cel mai frumos mai poate fi expus, ei persiflează efortul intelectualilor care lucrează la ideile viitoare și, ca și cum ivirea remediilor trebuie să presupuie dispariția boalelor, ei par a ține Haga de rău că mai poate fi război, odată ce s-au formulat năzuințe de pace.

Pacifismul e o idee cu totul nouă și revoluționară, care desființează apucături și fapte, bătrîne cît omenirea, și neagă tot idealul popoarelor, de pînă-acum. De n-ar fi decît militarii, jigniți în profesie și fabricanții materialelor de război, și încă numărul adversarilor ideei de pace ar fi nespus de mare. Mai toată societatea aprovizionează, în afară de oameni, armata și negoțul întreg e interesat să fie menținută. [...]

E greu, cu concepțiile de azi, să negi un trecut atît de mare, la care robește mulțimea, și o națiune nu vrea să se supuie Dreptului ca un singur individ. I se pare că dînsa e mai mult decît omenire și că i se cuvine dreptul să nesocotească Dreptul. Atîtea școli și atîția profesori și ucenici de Drept, și atîtea magistraturi cîte suportă pămîntul n-au fost în stare încă să dezvolte noțiunea completă de Drept.

Pacifismul rămîne, oricît s-ar exersa cei lipsiți de un ideal comparabil să-l zeflemisească, o reli-

gie mare și un mijloc de îmbunătățire a minunatei brute omenești. Și trebuie admirată stăruința acestor puțini care, într-o lume sălbatică și azi, opun artileriei conferințe și cărți, și ies înaintea oștirilor, să le oprească din rîpa lor de sînge, cu o gîndire.

Dealtfel, arbitrajul în materie de conflicte internaționale se practică de multă vreme, în congrese, după războaie, și e știut că a muri mai bine sau a ucide mai bine nu-i o condiție indispensabilă de a pierde sau de-a cîștiga mai mult. Rămîne gloria... Dar gloria e vanitate, și goana după ea presupune și multă nerozie.

1912

BILETE

(II)

Mă-ntreb ce-aș putea spune (în al doilea meu bilet) și nu sînt în stare să reconstitui plicul în-tocmit odată într-un ceas vesel de idei mici ca și ele, din care trebuiau să zboare vreo douăzeci de asemenea bilete. E o nuanță în toată gîndirea, o nuanță nouă în toate lucrurile de azi . . . Aerul e greu, oamenii sînt enigmatici, minutele mari și goale, în care se pierde bătaia medievală a pen-dulei, din părete, cu gong. Un fel de ecou pro-fund se trezește în tăcerea nopții, și s-ar zice că sufletele morților din Thracia, ridicate din sînge ca niște lilieci roșii sau flamingo-trandafirii, trec spre Nordul de schijă și spintecă unda văzduhu-lui.

E o noapte gătită cu mărgăritare, și gîndul în-chină un tainic parastas celor căzuți, tineret știu-tor de povești cu zîne albe, tineret ucis în toiul reveriei; o noape rece în care mîinile răniților vin înghețate pînă la noi și caută, s-ar zice, mîna noastră mai caldă și încă vie — și noi le respingem: sînt negre și miros a sînge . . .

Cît încă mai scrim în reviste și gazete, care poate că mîine nu vor mai apărea, trebuie să reproducem accentul de neant ce se simte în toate cuvintele, în toate glasurile familiale, încă reunite. Fără voie ne gîndim la toate bunurile mărunte și duioase ale căminului și la veșnica dramă ce se joacă în două-trei suflete, cuprinse la un loc.

Nimic nu se știe și totul se așteaptă . . . E o așteptare omorîtoare, lungă, deprimantă. Urechea, deschisă ca o pîlnie, caută să strecoare zvonuri, tot mai noi și mai deosibite, și intuiția vrea să spargă coaja oului de fier din care va sări pe un arc, deodată, o sabie sau un vlăstar de măslin.

— Mobilizăm?

— Nu mobilizăm.

— Ce să mobilizăm!

— Am mobilizat.

— La noapte. Mîine. Poimîine . . .

Toată lumea știe ceva sigur. Nimeni nu știe nimic. Așteptare, încordare, neurastenie . . .

Iată ce-i mai actual decît orice literatură. Mai tragic, mai divers, mai adînc decît orice artă, idee sau suflet. Războiul. Săbiile ce se ascut în tăcere. Tunurile. Caii. Noaptea . . .

Noaptea semănată cu zadarnice mărgăritare.

1912

CÎNTECUL EUROPEI

Europa de o lună-ncoace, și jumătate, pare că ne spune:

« Civilizația noastră nu slujește întru nimic omenirea și dreptul sfînt la viață. Filozofia mea nu se deosebește defel de a triburilor africane, căci la sfîrșitul tuturor sforțărilor voastre, intelectuali pigmei și bolnăvicioși, tot războiul se găsește, tot uciderea oamenilor de către oameni. Lăsați deoparte preocupările acelea care vi s-a spus că înnobilează sufletul, pe cînd de fapt pregătesc pe om la înfrîngere. Iubire, fraternitate, artă, literatură sînt morbi latenți pe care vi-i strecurăm în suflet ca să vă moleșească. Ideile . . . niște ultra-microbi, încet-încet adormitori.

Sfărîmați-vă, savanților, aparatele cu care extrageți din materie o sinteză capabilă să dovedească valoarea intrinsecă a naturii și să umilească fanatismul nostru și gloria noastră. Voi, poeți, zdrobiți-vă lira răsunătoare de cîntece de bucurie și de clocotitor ideal. Ce sînt aceste statui, aceste monumente? — la ce aceste biserici, aceste altare? Aruncați în ele cu topoarele, și cu pîrghiile voastre răsturnați-le la pămînt.

Iisus Hristos? — un ins bolnav și cam nebun; voi închinați-vă lui de formă, gîlceviți-vă pentru Evanghelia lui. O să ne folosească vreodată de paravan la tunuri și de mască pentru soldați.

De la minte voi nu mai aveți de așteptat nimic. Cultura voastră, veacurile voastre clădite răbdă-

tor ca niște piramide cu blocuri de cîte o sută de ani, viața voastră cu tradiția ei fermecătoare. . . în toate acestea vom pune vreo zece mitraliere, fabricate în cîteva ceasuri.

Vatra culturii se stinge într-o zi. Și această zi e numai una și trebuie să vie orișicum.

Sînt și ofițeri care cultivă matematicile, muzica, științele naturale, pictura, literatura. Poate fi ceva mai rău? Unde mergeți cu toate aceste poveri ale minții? La măcel, băieți, și la desființare. Voi ziceți că vă este conștiința perfecționată prin cultură . . . Nenorociților! Groaza voastră de război este o scoborîre, o inferioritate gravă, mijlocul vostru de totală pieire . . . »

Acest cîntec al Europei l-am auzit mai zilele trecute, într-o noapte senină și tăcută, în care visam fericirea lumii . . .

Dacă acesta-i cîntecul Europei, să-l asculte toată țara — și tot ce rămîne să realizeze România este o forță militară înfricoșătoare în vederea căreia să fim educați cu toții, generație cu generație, pînă la sfîrșitul veacurilor noastre . . .

1912

CRĂCIUNUL

Luna de diamant a lui decembre, albele-i zile și nopțile-i și mai albe, inspiră legende fragede și pure. În focul de aur din cămin prind formă de poveste, imaginile de-afară de zăpadă și vînt. Natura cunoaște patru culori mari în totul: ne-grul țărînii și al beznei, verdele cîmpului, azurul apelor și al tăriei, și neaua.

În horbote grele și păienjenișuri se-nvăluie lumea toată un anotimp: dimineți de faianță, seri de porcelană, astre și ramuri de cristal. Rîurile pardo-site par niște drumuri gătite magilor ce vor să vie, nu se știe dincotro și pe unde. Și tăcerea nopților, măreață, înlesnește desfacerea din bru-mă a ființelor neobișnuite, de-o fire cu luna și cu luceafărul, împuns într-o zare. Sufletul în mai, visează iubire. Decembre-i vremea rugii secrete și a imortalizării, sau era odinioară, cînd avea o vîrstă și cînd Crăciunul strălucea într-un așternut de virginitate și prindea de geamuri flora lui decorativă.

O persoană străină nouă, dar cu grijă de noi, se apropie de ferestrele noastre noaptea, fără s-o simțim, în fiecare an o dată. E cel mai unchiaș însă și cel mai ager din cîți iluștri protectori cu-noaște pămîntul. Cizmele lui intră pînă la ge-nunchi, o blană mare îl încălzește în călătoria lui din țară-n țară, alături de asinu-i alb și cuminte care-i duce povara. Deși o barbă secular îi as-cunde pieptul, la vîrsta lui e de-o naivitate fer-

mecătoare. El străbate voios fața continentelor, degerînd și ferindu-se de oameni, și rupt de obo-seală, cu singurul gînd de a bucura copiii, care mai tîrziu își vor bate joc de mulțumirea lui. Neștiutor de carte și cunoscînd cu toate acestea neamurile, orașele și pînă și casele oamenilor, din mîneca lui nesfîrșită și din dăsagii supusului său dobitoc, el scoate pentru fiece horn de casă luminată un maimuțoi sau o păpușă, o jucărie sau mai multe, darul lui pentru cei mici. Și fără s-aștepte mulțumiri, mai generos și decît Dumne-zeu, fîntîna tuturor dărniciilor, Moșul pleacă, Moșul Crăciun purcede mai departe, ca pe ni-meni să nu-l lase fără cal de lemn, fără urs de bumbac sau cel puțin fără trompetă. Și cînd îi scapă cîte o casă, aceea e a copiilor săraci, care nu îndrăznesc s-aștepte poposirea unchiașului și-a măgarului alb subt streașina lor. Pe-aceștia Moș Crăciun îi lasă în seama doamnelor de caritate, care vin în mahala cu muscalul, de-și murdăresc roțile trăsurii de noroi și poalele juponului prins înapoi c-un ac împletit.

Pe cine iubește într-adevăr bătrînul, aceluia-i aduce bradul încărcat cu lumini și mărunțișuri, astfel cum crește în țara lui, pe muntele lui, unde are o pădure. Adevărat arbore al științii, într-însul înmuguresc trăsuri de-o șchioapă, portocale, cîr-lionți și beteală de aur, armăsari pentru trăsura lor, vicleimuri, nuci poleite, pocnitori și zahari-cale. E pomul fermecat, necunoscut de grădinari.

Cealaltă persoană e Hristos, nou-născut în ace-eași noapte. Bunul Dumnezeu a îngrijit să îmbă-trînească un moș pentru copii și să zămislească un prunc pentru oamenii bătrîni, ca să nu se mîhnească nici aceștia. Dacă Moș Crăciun aduce copiilor jocuri și glume, copilul Iisus le aduce părinților sfaturi bătrînești și făgăduințe adînci, învățături cum trebuie să viețuiască și să creadă.

De fapt, pe acest copil care crescuse mare, părinții, plictisiți, într-o bună zi l-au prins într-o cetate și l-au ucis. Și după ce l-au uciseră, ei găsiră vorbele lui cu miez și le însușiră ca și cum dînșii le-ar fi născocit. Creștinismul, cum a fost numit acest asasinat, durează de atunci, din noaptea de la Betleem prin care căuta pipăind de sus cu raza steaua nouă a păstorilor.

Oamenii pricepură mai tîrziu tot bunul învățăturii lui Crist, pe care îl numiră Mîntuitorul. Nimeni pînă la el nu mai spusese pe-nțelesul tuturor: « Iubiți-vă unii pe alții, căci așa poruncește Tatăl »; nimeni nu pusese atît de bine la îndemîna tuturor, virtuțile și datoriile omenești.

Ei și-au zis: iată o învățătură care ne vine de minune. Dar, ca să o facem a noastră, trebuie să ucidem pe învățător, care ne-ar putea verifica sinceritatea. Față de Crist, creștinii s-au purtat ca banditii față de un gospodar pe care, ca să-l fure, îl ucid. Averea harnicului gospodar o risipesc în petreceri.

Creștinismul a fost un chef cu lăutari pe socoteala Evangheliei, în care prea puțini au crezut, și au crezut mai ales păgînii. Evanghelia se potrivește cu spiritul oamenilor, format jumătate din brutalitate și jumătate din scrupule de ordin civil, învățate pe de rost în « Arta de-a te conduce în societate ». O bună educație începe așa: « Fii îndatoritor și bun; nu vorbi prea tare; oferă locul dumitale în tramvai cucoanelor; pune ghete de lac și haină cu coadă; cinstește-ți părinții; ia-ți licența în Drept; înscrie-te într-un partid; spală-te pe dinți; nu face altuia ce nu-ți place să ți se facă; iubește pe aproapele tău; învață muzica și dansul și nu scuipa pe jos ».

Pentru creștini Evanghelia a fost un fel de « Ștergeți-vă picioarele » și de « Poftă bună ». A face uz de creștinism și a rămîne în fond un porc

de cîine, e util și moral. Rareori un creștin fervent e altceva decît un ins spurcat. Răspîndirea creștinismului se datorește calităților lui de-a satisface complet ipocrizia. Redus la formele exterioare, grație elasticității lui, și prețului pe care îl pune pe sufletul omului, răspunzător numai către Dumnezeu, în hamul creștinismului joacă admirabil omenirea.

Sînt două mii de ani de la Crist și creștinul nu e nici bun, nici simpatic; mincinos, lacom, hrăpăreț și bestial, lui Evanghelia i-a slujit tot atît de puțin ca iepii pe care arhiereul ortodox Sofronie Vulpescu a introdus-o, după ce-o furase, în altarul bisericii din Lupșani, ca să-i citească liturghia.

1912

MÎINE...

Astăzi rămășițele lui Gheorghe Cantacuzino au fost scoborîte în pămînt. O zi de jale și o zi de tăcere. Încă mai durează liniștea din jurul catafalcului, în orele ce mai păstrează imaginea procesiunii funebre.

Mîine însă și fără întîrziere, vor apărea din cușca lor, apetiturile înlănțuite cu forța în fața mormîntului deschis, libere și sălbatice. Dispariția șefului partidului conservator, care a fost ca o statuie a principiilor acestui partid, întreagă și impunătoare, lasă vacantă șefia în mijlocul unui cîrd de competitori ce-și ascut unghiile, pliscurile și dinții pe marmura tumulară. Atunci cînd împrejurările au impus pe Gheorghe Cantacuzino la conducerea partidului, și nici unul din partizani n-a avut nici atîta autoritate, nici atîtea fumuri ca să i-o dispute, după moartea lui, pretendenții se arată numeroși la șefie, și se vor întrece între dînșii, care în costume de jochei, care costumați clăunește, ca să o apuce. Criteriul valorilor pare că va fi de astă dată iuțeala.

Noi conservatori nu sîntem și ar putea să ne fie indiferentă șefia partidului din care nu facem parte. Ne privește, însă, ca români și cetățeni îngrijorați de binele public, cine va fi acel șef de care partidul conservator are nevoie, șef destul de valoros și energic ca să se poată cumpăni cu

partidul liberal, puternic și cu șef care își întrupează partidul ca pînă ieri Gheorghe Cantacuzino pe al lui.

1913

PRETENDENȚII

Acum, cînd Gheorghe Cantacuzino nu mai trăiește decît în faptele lui și într-un trecut care s-a rupt de ieri încoace de noi și a intrat definitiv în paginile istoriei; cînd au încetat discursurile și disciplina de sentiment de o zi, din fața morții, și pentru că viața urmează, înainte, cu toate anevoile și poruncile ei, rămîne de rezolvat chestiunea șefiei partidului conservator.

În Gheorghe Cantacuzino, acest partid își avea șeful lui ideal, reprezentativ al ideii conservatoare și, bărbat întreg, caracter puternic și neclintit, cu autoritate covîrșitoare în partid cît și în afară; succesiunea lui e o problemă și penibilă, și gravă.

Penibilă, pentru că oamenii politici care ambiționează șefia n-au poate nu calitățile, dar o parte măcar din calitățile trebuincioase pentru continuarea tradiției stabilite în persoana lui Gheorghe Cantacuzino. Deosebirea între ce a fost ieri și ce va fi mîine poate lesne aluneca în scădere. Partidul conservator suferă mai cu seamă de răzvrătirea, am putea zice domestică, a unora din oamenii lui, de orgoliul cîtorva șefi *in partibus*, care sînt generatorii maladivi ai dezbinărilor ce se văd, de susceptibilitățile feminine care fac ridiculă acțiunea cîtorva frenetici ambițioși, liberi acum și nestăpîniți, să jongleze. Cine și prin ce mijloace subtile va fi în stare să urzească la un loc și trainic toate aceste mari dificultăți de ordin mic?

Și e gravă problema succesiunii, pentru că această situație a partidului și a oamenilor lui care ies din matca lor firească, și n-au concepția supunerii pentru principii, are un adversar formidabil în ordinea, disciplina și șefia nedisputată a partidului. Domnul Ion I.C. Brătianu e părintele represiunii din 1907, și pergamentele autorității lui sînt semnate cu sîngele a unsprezece mii de țărani. Domnul Brătianu, care nu e un om de felul lui Gheorghe Cantacuzino, și-a impus preponderența cu colaborarea agoniilor a o sută de mii de flămînzi. Și a făcut o atmosferă de teroare și a provocat admirația și teama pe care o are omul pentru cel ce știe să disprețuiască viața, să se joace cu dînsa și să verse sîngele cu ușurință. Ori, dacă interesul partidului liberal este să-și vadă slab adversarul și să-și asigure preeminența și puterea indefinită în stat, interesul țării este dimpotrivă, ca ambele partide să fie de puteri egale în lupta lor, bine organizate amîndouă, cu șefi deopotrivă de ascultați.

Care sînt pretendenții șefiei conservatoare?

Un șef ar fi domnul Petre Carp, omul grupărilor deosebite, un negativ și un nihilist. Simpatică figură, dar figură literară, figură pentru o colecție de figurine, erou plăcut într-un roman. Savurează absurdul și combinațiile care stîrbesc politicește un caracter. Om subiectiv, capricios. « Conflictul româno-bulgar e un nod gordian care nu se poate desface decît cu sabia ». E o vorbă a domnului Carp. Domnului Carp îi place ceea ce francezul numește *le mot*. De dragul unui cuvînt, al unei glume, bine întoarse, domnul Carp ar sacrifica universul, dacă universul i s-ar opune să glumească. Bun adnotator de cabinet al unui op pe care nu poate să-l scrie, domnul Carp, excelent încurcă lume, n-a făcut în țara asta nimic, n-a lăsat în urma lui nimic. Poate fi vorba de șefia domnului Carp?

Domnul Filipescu . . . cine e domnul Filipescu? De la 1888 încoace a făcut și desfăcut toate ministerele conservatoare. În pasiunea lui pentru șefie, o pasiune veche prin urmare, a intrigat vreme de douăzeci și cinci de ani, într-un neastîmpăr, într-o zvăpăiare puțin compatibilă cu un șef, care-i dealtfel cu totul lipsit de însușirile unui conducător. El a muncit cu sfoara, cu floreta, cu cravașa, cu palmele — o activitate de păpușar savant și de spadasin. A fost mașinație, a fost confuzie la care să nu ia parte acest bărbat de stat și de haos, versat în toate jocurile și uneltirile? În ce privește Coroana, bărbații noștri politici și-au făcut chipul după asemănarea ei. Și e logic. De cîte ori a fost domnul Filipescu dinastic? De cîte ori a fost antidinastic? Se poate vorbi de șefia domnului Filipescu?

Domnul Marghiloman . . . diletantul, prețiosul, imaculatul. Din zorii zilei pînă la prînz, pradă voluptă a băiașului, a mediculului, a maseurului, a bărbierului, a manichiurei și, după cafea, om politic cu coniac, o jumătate de ceas. Apoi *chauffeur*, *bookmaker*, proprietar. Face de toate, cîte un sfert din fiecare. Ca să ajungă puterea și-a vîndut șeful, șeful său denaturat, domnul Carp. A luptat împotriva tramvaielor și a Brătienilor, pentru principiu? Pentru binele obștesc? . . . Căutînd mai bine, și s-a căutat, domnul Marghiloman se prezintă în afacerea aceasta ca un pur « mitocan » — cuvîntul nu place, dar exprimă situația. Domnul Marghiloman șef al partidului conservator?

Domnul Take Ionescu. Îl cheamă Take și-l mai cheamă Ionescu. Serios, numele își au predestinarea lor. Take e democrat, și Ionescu conservator. Take plus Ionescu au dat loc la această extravaganță: conservator plus democrat, egal conservator-democrat. E o asociație de cuvinte pe care un analfabet ar fi găsit-o repede. Calitatea ei este că a fost emisă de un ministru. O formulă definește pe domnul Take Ionescu. Pe cine întrebi, ca să-ți verifici impresiile: « Cum îți pare Take Ionescu »? răspunde: « Omul tuturor tranzacțiilor ». E o formulă frumoasă și trece drept un titlu în ochii caracudei politice, căci are un aer juridic și învățat. Omul tuturor tranzacțiilor . . . însemnează, vai! omul care nu se sfiește, se poate linge sufletește pe toate degetele și cu toată lumea. În toate afacerile căutați-l pe Take; în toate combinațiile, în toate . . . dar să ne oprim. Amestec de femeie blondă și de bărbat atoateprofitor și suprem ambițios, el e un fel de *Je sais tout* al politicii noastre și un *M'as tu vu*, în cantități egale. Scriitorul care ar compune o carte *Take Ionescu* și și-ar analiza eroul cînd trebuiește, ar face operă eternă, ca Miguel Cervantes. E un sex Take, un sex politic, « takeionescu ». Ce ești? Liberal, conservator? Nu! Sînt takeionesc — un ginandrism, o aberație, dar sprijinită, repetăm, pe însușirile omului de toate tranzacțiile.

Ei bine, cine să ia succesiunea lui Gheorghe Cantacuzino? Care din patru domni: Filipescu, Carp, Ionescu, Marghiloman? Care va putea, în lipsă de un caracter linear, de o viață corectă, de o stabilitate olimpiană, să ocupe jilțul șefiei? . . .

După noi, domnul Ionescu, bărbatul tuturor tranzacțiilor.

1913

ȘEFIA PARTIDULUI CONSERVATOR

Ieri, într-un articol, oarecum analist, examinam, dacă termenul nu-i prea doctoral, succesiunea șefiei conservatoare și pretendenții. S-a văzut că sînt mai mulți candidați la magistratura șefiei. Unul din ei, cel mai vîrstnic, domnul Petre Carp, ar fi mai mult un aspirant și mai de grabă cerut de partizani, decît un candidat direct. Ceilalți, mai tineri și poate chiar încă prea tineri pentru vîrsta lor, în orice caz mult mai tineri intelectual-iceşte decît domnul Carp, filozoful scepticismului politic și al finalităților sociale în țara noastră, sînt frămîntați, nerăbdători, vor pentru dînșii cîrja șefiei.

În treacăt și disprețuind o documentare minuțioasă, care n-ar fi dus nici ea la altceva decît am voit să spunem și ar fi fost și mai lungă — vreau să zic la caracteristica, la atitudinea socială a fiecăruia din candidați — i-am definit ieri pe rînd. Încheierea noastră proclama șefia domnului Take Ionescu, și aceasta pe motive serioase. Cine ar putea lua, într-adevăr, mai cu folos succesiunea unui om cu totul întreg, dacă nu un om cu totul firimițat și un om de fracțiuni? E drept că ofe-rindu-i cîrja conservatoare, hieratică și grea, o șlefuiam pentru uzul momentului, îi dădeam proporțiile cuvenite, subțirimea ușoară potrivită cu mîinile gingașe și fragile ce aveau să o agite — la « Dacia » sau la «Eforie » — mai repede decît să o sprijine cu autoritate în fața cîrmei statului nostru.

Cine a văzut în alegerea făcută o glumă, și în cîrja noastră o baghetă de prestidigitator de tribună populară, ne-a înțeles.

De fapt, nici domnul Take Ionescu nu poate fi un șef mai cu greutate decît domnul Nicu Filipescu sau Alecu Marghiloman. O mică remar-că; și unul și ceilalți s-au ridicat pînă aci mulțumită golănimei de la întruniri și agenților cu salariu și bacșiș. Întraltfel, cum și de ce s-ar fi zis Take, Nicu și Alecu, și cine i-ar fi alintat ca pe niște minori cu moșteniri de dat, ca pe niște puberi ce trebuiesc răsfățați? Cel mai demagog însă tot domnul Ionescu rămîne, căci, ca să facă plăcere suburbiilor și periferiei, domnia sa nu numai că acceptă diminutivul, dar îl arborează și se iscălește Take, ca în mahala, numai că englezindu-se oleacă în *k*.

Unuia îi lipsește pieptul, altuia genunchiul, altuia un umăr. Cîteșitrei pretendenții sînt deopotrivă de invalizi pentru jilțul șefiei. Închipuiți-l-vă pe șef construit din hîrtie subțire și umflat ca baloa-nele, șezînd în scaun și zburînd deodată într-o bătaie de ventilator ușoară, ce ar străbate teatrul politic.

Dacă unul n-ar putea sta fix la locul lui, din competitori, cîteșitrei s-ar completa mai bine, și însumați între dînșii ar da un număr, în ce pri-vește greutatea, corespunzător poate cu suprafața morală a șefiei.

La moartea lui Barbu Catargiu, situația parti-dului conservator era cam aceeași ca astăzi, după moartea lui Gheorghe Cantacuzino. Se căuta un șef. În lipsa unui șef, care să poată convenabil înlocui pe Barbu Catargiu, fruntașii de pe vremuri ai partidului conservator luară, grupați, conducerea lui. Și acei fruntași erau, să se noteze, oameni de seamă. Ei se numeau

Mavrogheni, Manolache Costachi, Vasile Boerescu Lascăr Catargiu, figuri de întîia mărime în istoria politică a României. Și această polișefie a durat nu o săptămînă, nu o lună și nici un an. Partidul rămase timp de zece ani fără un șef, pînă la ieșirea din rînduri ai lui Lascăr Catargiu, care luă succesiunea suspendată a lui Barbu.

Asemănarea împrejurărilor cere asemănarea procedeelor. Să facem abstracție de slăbiciunile și tarele candidaților actuali la șefia aceluiași partid și să presupunem că toți sînt admirabili și egali în forțe. Proporția nu se schimbă pentru că am schimba calificativele, pentru că am vorbi cu gravitate în loc de ironie. Același fapt rămîne întreg în toate formulele; nici unul din fruntașii actuali conservatori n-a parvenit la o personalizare și la un ascendent în partid, destul de mare, pentru ca să se impuie concurenților și să-i facă să renunțe de bunăvoie la o șefie cuvenită întreagă și nediscutată, lui. Faptul că e luptă, că e zîzanie, că e dezbinare, implică inferioritate generală, orice și oricîte s-ar putea spune. Nu e ambiție, nu e orgoliu, nu e răutate sau machiavelism care să reziste unei forțe covîrșitoare. Lucrurile se petrec întodeauna după o fatalitate calmă și biruitoare. De la indignarea unui ins pînă la mișcarea unui popor, revolta se datorește lipsei de autoritate, autoritatea care nu se caută cu voința și cu jandarmul, autoritatea ce se naște singură și se răspîndește de la sinești. Partidul conservator se găsește în stare de revoltă; fruntașii lui nu se înțeleg și, ca domnul Take Ionescu, aleargă în neputința lor interioară la mijloace exterioare, la crearea de partide noi, factice și absurde, în stare să răspundă, în calvinismul lor, la jignirile și plăcerile unui domn care dă o telegramă din Londra. Partidul conservator-democrat se știe că s-a născut prin poștă și telegraf.

Ca și după moartea lui Barbu Catargiu, fruntașii conservatori vor fi aduși să se constituiască într-un fel de consiliu și, pînă la impunerea unuia singur, să poarte destinele partidului care, nu vom repeta niciodată îndeajuns, trebuie neapărat să fie puternic în fața partidului liberal, atît de frumos compact și de strîns.

Dacă partidul liberal s-ar afla în situația celui conservator, îngrijorarea noastră, e ca și de prisos s-o spunem, ar fi aceeași, căci singur puternic în fața unui adversar slab, partidul conservator ar fi tot atît de primejdios ca și cel liberal.

Printre fruntașii cu autoritate relativă, în partidul lipsit acum de șef, sînt domnii Maiorescu, C. Arion, Mihail Cantacuzino, membri pe cît de marcanți, pe-atît de liniștiți. Acestor trei unități calme adăogîndu-se celelalte trei unități, turbulente, domnii Filipescu, Marghiloman și Take Ionescu, chestiunea succesiunii s-ar rezolva printr-o polișefie mulțumitoare, care va putea să aștepte ridicarea din masa partidului a unui șef unic și recunoscut.

Corolarul acestei formații ni se pare că ar trebui să fie o acțiune de întărire a tineretului conservator și de eliminare, dealtfel firească, a organismelor vetuste și cariate din partid, care îi devoră vitalitatea și energia unității, ca domnii Teodor Rosetti, G. Olănescu și Ion Lahovari, împuterzitoare. În ce privește pe domnul Carp, domnia sa s-a eliminat în bună parte automatic.

1913

LEGEA DRUMURILOR LA CAMERĂ

În ședința de ieri și de alaltăieri, domnul Bădărău a fost cu violență combătut la Cameră de către domnul Ion Lahovari și Mihail Antonescu.

Obiectul atacurilor pe care a trebuit să le înfrunte ministrul Lucrărilor publice a fost proiectul pentru legea drumurilor.

Trebuie să afirmăm îndată că *Seara*, care n-a cruțat în ultimul timp pe domnul Bădărău și a divulgat multe din afacerile sale, este, în ce privește legea drumurilor, cu totul de partea domnului Bădărău.

Aceasta este dealtfel deosebirea între ziarele de partid — care pornesc la luptă cu precugetare și neagă fără distincție toate actele unui guvern ce nu-i al lor — și între ziarele independente, care aleg și pot cu aceeași hotărîre să critice aspru sau să aducă laude aceluiași om, după cum el greșește și fură, sau întemeiază.

Legea drumurilor a domnului Bădărău este un pas înainte, social. Legea domnului Bădărău desființează instituția medievală și sălbatică a impozitului în natură. Legea domnului Bădărău este civilizatoare și respectuoasă de drepturile și libertatea omului. Legea domnului Bădărău nu poate fi primită de noi, partizani ai votului universal și adversarii birurilor, decît cu o mulțumire profundă.

Această lege, care dezrobește pe țăran de o obligație umilitoare și barbară, a fost, cum spunem

și mai sus, combătută cu înverșunare de către domnii I. Lahovari și M. Antonescu. De vreme ce legea trece impozitul de sînge de pe spinarea țăranilor în buzunarul proprietarilor, sîngerat ușure de o contribuție nouă, era natural ca să se răzvrătească împotriva legii ciocoii.

Domnul Ion Lahovari este cunoscut ca primitiv și retrograd, mai cu seamă de cînd cu legea caraghioasă a pătulelor, concepută de creierul domniei sale.

Domnul Mihail Antonescu e una din banalele și găunoasele nulități ale țării; este cioclovina iute de picioare, care, în speranța unui portofoliu făgăduit și luat de domnul Bădărău, a trecut de la conservatori la takism, în douăzeci și patru de ore.

Grație legii domnului Bădărău, țara va avea în sfîrșit drumurile ce-i lipsesc și va fi mulțumită că ministrul Lucrărilor publice a găsit răgaz să se ocupe, în noianul afacerilor personale, de dînsa și de sclavii ei, cărora li se dă dreptul de a semăna cu sufletele și cu oamenii, atît de greu și cu atîtea întîrzieri.

1913

LEALITATEA DOMNULUI FILIPESCU

Interviul cu domnul Filipescu publicat de *Universul*, după demisie, cu motivele acestei demisii donchișotești și cu lovituri senzaționale pentru colegii săi de portofoliu, mărturisim că ne aruncă în perplexitate.

Cunoaștem multe din resursele de mare și mic cavalerism ale domnului Filipescu și ne închipuiam că le cunoaștem pe toate. Îl știam chițibușar, mahalagiu și mitocan; îl știam încurcă-lume, toboșar, megaloman și orgolios; îl știam dușmănos, urît, asasin și nebun. Nu ne închipuiam că este și . . . că este și . . . Ce cuvînt ne poate da dicționarul, nu ghicim și credem că nici nu se găsește.

Atitudinea noastră față de cei trei mușchetari și saltimbanci ai partidului takist — unul bîlbîit, altul achilin și celălalt flocos — este cunoscută și perfect stabilită. Nu apărarea lor vrem noi să o luăm.

Dar domnul Nicu Filipescu stă cu acești oameni, « colaborează » cu dînșii, trăiește momente solemne și dureroase cu dînșii vreme de șase luni. Apoi demisionează și irumpe; face presei comunicări de o gravitate excepțională și rușinoasă, scuipă locul în care a stat, trivializează propria lui situație de pînă atunci, acuză de indiscreție pe colegii lui, care, dacă este să-l credem, au făcut ceea ce comite dînsul acum, se poate că și mai puțin, actul domnului Filipescu fiind aproape o vînzare, o trădare.

Care-i cuvîntul? . . . Căutăm un cuvînt pentru calificarea gestului domnului Filipescu.

Apelăm la știința *Epocei* și la domnul Pizanis, căruia poate că-i umblă vorba pe limbă.

1913

NOI LĂMURIRI DOMNULUI C. MILLE

Domnul Mille ne cere:

1 Să găsim doi fruntași conservatori care să-și asume răspunderea celor scrise în ziarul *Seara*.

2 Să-i dovedim că-n partidul conservator nu predomnește incoerența.

Începem cu numărul doi.

De douăzeci de zile de cînd apărem, facem această constatare, că partidul conservator este incoerent, aproape în fiece articol. De douăzeci de zile cerem ca, pentru binele țării, această incoerență să înceteze. De douăzeci de zile repetăm că această incoerență slăbește partidul conservator și dă putință partidului liberal, omogen și puternic, să lucreze din opoziție întocmai ca atunci cînd guvernează. Și dacă ne-am ridicat cu violență împotriva domnilor Take Ionescu și Nicu Filipescu, este pentru că aceste două personalități îngreuietoare sînt cauza discordiilor din partid.

Vom sfîrși cu numărul unu.

Răspundem că ne-ar fi imposibil să găsim nu doi, dar un singur fruntaș în partidul conservator, care să-și ia răspunderea scriselor noastre. Și aceasta pentru simplul motiv pentru că el n-ar avea motiv să mai stea o singură clipă în partid, după ce și-ar fi luat răspunderea ideilor emise de *Seara*, diametral opuse ideilor conservatoare.

Numeroase au fost articolele noastre în care am declarat că n-avem nici în clin, nici în mînecă, nici direct, nici indirect cu nici unul dintre partide.

Dacă sînt însă în partidul conservator anume persoane pe care nu le atacăm astăzi, este pentru că atitudinea lor e astăzi corectă și omenească. Am atacat pe domnul Take Ionescu și Nicu Filipescu a cărora evoluție ne pare neîncetat subordonată ambițiilor și intereselor personale. Cum n-am aplauda frumosul gest făcut la Cameră, sîmbăta trecută, de către domnul Grigore Cantacuzino?

Uitînd și legăturile de categorie, și pe cele de familie, și pe cele de partid cu domnul Nicu Filipescu, domnul Cantacuzino se sui într-adevăr în tribună, cînd domnul Titu Maiorescu își termina tocmai discursul prin care zdrobise definitiv pe domnul Filipescu, și-l felicită, rupînd, în același timp ce strîngea mîinile domnului Maiorescu, orice legătură morală cu cel care comisese îndoita infamie a demisiei și a interviului, două acte nedemne; unul de părăsire, altul de delațiune.

Aceasta nu însemnează, credem, că domnul Grigore Cantacuzino împărtășește o singură idee dintr-ale noastre. Aceasta însemnează, însă, cert că noi nu împărtășim nici una din ideile sale.

Iată forța ziarului nostru.

Pe unul și același om știm să-l aprobăm cînd merită, și să-l atacăm cînd merită, iarăși.

Și, după aceste două puncte rezolvate, un punct.

1913

STRÎNS UNIȚI . . . DE BEREGATĂ

Ziarele takiste *Opinia* și *Presa* publică, în Iași și București, un soi de comunicat al takismului care, subt cuvînt de « disensiunile din vechiul partid conservator », declară cu un cinism rece și purissim că « partidul conservator-democrat este strîns unit în jurul șefului său iubit și mai disciplinat sufletește (?) decît oricînd ».

Declarație și realitate sînt însă două lucruri cu totul deosebite. « Partidul conservator-democrat » nu e nici strîns unit, nici disciplinat.

1 Domnii Mihail Antonescu și Toma Cămărășescu, doi takiști, au vorbit împotriva legii drumurilor a domnului Bădărău.

2 Domnul Dimitropol, un takist, s-a ridicat cu violență împotriva dotației prințului Carol — act de servilism personal și politic al domnului Take Ionescu, care, ca să se voteze dotația, a trebuit să asude în secțiunile Camerii.

3 Însuși libidinosul Barbu Păltineanu nu este mulțumit.

4 Domnul Take Ionescu dimpreună cu partidul său sînt vrăjmașii domnului Bădărău, care în sînul partidului takist și-a grupat un partid bădărănist: ne oprim să-l mai calificăm.

5 Domnul Take Ionescu și partizanii săi mai sînt împotriva domnului Bădărău pentru că ministrul Lucrărilor publice e șeful invaziei samsarilor instalați oficial la acest minister, unde cînd un takist pur se duce să « învîrtească » vreo afacere takistă pură, este repede întors de ceafă și trimis pe bulevard. Afacerile le face singur domnul Bădărău cu echipa sa personală — și din toate motivele de disensiune și nu de unire strînsă, poate că acesta este cel mai esențial.

Opinia și *Presa* să strige mai încet, cînd jelesc dezbinările conservatoare.

Luptele dintre conservatori au, în orice caz, un caracter superior; ele se dau pentru o șefie și pentru o idee.

Luptele takiștilor stau ceva mai jos: la buget și ghește.

1913

TAKISMUL

Spuseserăm cîndva că takismul nu e atît o doctrină politică socială cît o stare sufletească, o modalitate a însușirilor omenești în acțiune, și vom relua todeauna cu plăcere această încercare de definiție.

Takismul e o chestiune de psihologie socială a epocii noastre, și am zice chiar o nevroză, care se va înregistra în istoria politică a țării, în felul filoxerei în agronomie. Noi cînd zicem takism este ca și cum ne-am gîndi la ciuma lui Caragea sau la epoca lui Căpitan Costache, datorită nebuniei omenești, datorită unei țicniri, absenței cîtorva doage.

Cu takiștii, în definitiv, n-avem nimic de împărțit și cunoaștem takiști și printre prietenii cei mai apropiați de noi. În funcție de takism ei încep să se transforme îndată ce-i cheamă să se manifesteze. Sînt ca niște trecători care intră să ia parte la un bal mascat. Pînă la ușa sălii de petrecere, ei erau oameni respectabili și serioși; nimic n-ar fi dat loc în ținuta lor la vreo bănuială supărătoare. În interiorul balului, costumați în fanți sau în măturători de coșuri, ei sînt cuprinși de isteria sabatului și, anonimi în masca lor, se molipsesc de toate gesturile, salturile și prostiile în care delirează publicul din sală.

Dealtfel, nici nu s-a născut takismul într-altfel, decît grație nevrozei orgolioase a unui om. El avu inspirația fericită pentru țară de-a fi un om flămînd

de întîietăți, o necesitate atît de răspîndită și de comună. Subt cuvînt că « meritul și munca », înăbușite de conservatorii tradiționali, nu erau lăsate să iasă la iveală, n-aveau aerul care le convine, în care meritul să se facă și mai merituos și munca să crească, să se decupleze, s-a făcut sciziunea takistă.

« Lăsați nemulțumiții să vie la mine », părea că predică de-a lungul și de-a largul țării apostolul takismului nostru. Județele erau pline de nemulțumiți; conservatorii își aveau nemulțumiții, liberalii și-i aveau pe-ai lor. Takismul venea la timp ca să-i culeagă și să-i însumeze într-o mișcare de oameni respinși de partide sau jigniți.

Evident că nu vom generaliza pînă la arbitrar, spunînd că orice takist trebuie să fie neapărat și un om de neispravă. Ar fi o metodă de pasiune, și cum noi căutăm o democrație cît mai întinsă și mai roditoare, destul de puternică pentru ca să schimbe orientarea politică a guvernelor și să tîrască partidele existente după dînsa și apoi să le absoarbă, nu voim să jignim înclinările cu adevărat democratice ale cîtorva din takism.

Putem generaliza însă invers și spune că n-am cunoscut încă de la 1907 încoace un singur om lipsit de merit și flămînd de situații și de putere, care să n-aibă o vie simpatie pentru takism.

E și lesne a fi nemulțumit într-un partid politic unde, oricîtă bunăvoință s-ar azvîrli partizanilor, grăsimea de împărțit cu mîncăcioșii e mai puțină decît energiile lor digestive. Partidul venit la putere înțelege să recompenseze într-o largă măsură fidelitatea oamenilor lui, dar capacitatea recompensărilor nu e niciodată infinită, căci dacă nu e limitată sufletește, se izbește, în orice caz, de dificultățile de aplicare. Poate că într-un partid sînt trei sute de ministeriabili, pentru care nu se pot înființa, în nici o împrejurare, trei sute de portofolii.

Pretendenții sînt împărțiți în grupuri de pretenții. Miniștrii, prefecții, deputații posibili, au categoria lor fiecare și din fiece categorie rămîn pe dinafară cîțiva nemulțumiți, împotriva oricărei dorințe a șefilor împărțitori de bunuri bugetare sau extrabugetare.

Provincia, mai ales, e patria Bismarcilor și Napoleonilor neglijați fără voie. E domnul cu mustața neagră, e domnul cu neg pe nas, e domnul cu joben, e domnul cu ochelari și atîți alți domni care n-au fost satisfăcuți, care n-au realizat visul lor alcătuit pe-ncetul, dram cu dram, vreme de ani de zile. Unul i-a făgăduit nevestei un automobil, altul s-a lăudat că-și va numi nepoatele directoare de școli, toți reprezintă un număr de interese egale cu cîte o mîndrie ascunsă.

Takismul le-a spus tuturora: « Veniți la mine cei fără slujbe, cei fără ghete, cei fără automobil, cei fără proprietăți » — și aceștia au dat năvală, căci se alcătuia o lume a lor, exclusiv, un partid al lor, pentru căpătuieli extraordinare.

Cu cît entuziasm n-a fost primit la început takismul, atunci cînd nu era decît un ferment, o propagandă, o turburență. Dacă unii oameni, doritori de bine, au părăsit atunci temperamentul nostru național de a nu lua în nici o chestiune, nici o atitudine capabilă să interzică supunerea oarbă, dacă acești puțini au crezut că pot fi mai utili țării lor în takism decît în alt partid politic — în schimb către takism au alergat toți nesățioșii, toți samsarii, toți nelegiuiții. Se puseseră în negoț chiar bani cu o efigie gravată în tinichea suflată în aur și argint sau de nichel — o amuletă.

Din miile de pilde pe care le putem aduce, ca să ilustrăm textul takismului, dăm numai două. Psihologia lor e tot ce poate fi mai takist.

Era o întrunire, se propovăduia takismul. Un alegător se așezase în sală pe două scaune, unul

judecînd că n-ar fi îndeajuns unui takist. Cetățeanul vocifera ca o fiară. Succesul oratorilor și toată beția de cuvinte în care amețise sala, făcea din fiece alegător prezent un fel de creștin primitiv. Alegătorul nostru avu un zbierăt formidabil. Dînd violent cu bastonul în dușumeaua localului, el scoase din ființa lui surescitată o frază în care takismul culminează: « Cînd o să venim la putere, urla cetățeanul, am să vînz și pietrele pavajului de pe stradă. . .! »

La o altă întrunire, unde oricine era orator, un takist — domnul Paraschivescu Ciurcu, consilier comunal — propuse, ca să cîștige sala la ideile takiste, următorul argument: « Țara. . . de ce s-o tunză umai unul, de ce să n-o tundem cu toții!? »

Venirea la putere a takismului a satisfăcut toate aceste dorințe. S-a vîndut și caldarîmul, s-a tuns și oaia țării. Ce n-a fost considerat ca o marfă și vîndut! Takismul a dovedit, la experiență, tot ce poate, și nimeni azi nu-și mai face iluzii deșarte.

Pentru a se învedera și mai bine calitățile takismului, n-avem decît să încercăm să facem o listă de oameni căpătuiți de takiști.

În vederea fiecărei specialități, takismul a educat pe cei mai caracteristici.

Cu ce să-ncepem? Fiindcă sîntem ziariști, cu ziarismul.

În ziarism, takismul e reprezintat de Papamihalopol, asupra căruia, în urma unui articol mai vechi al nostru, nu mai avem nimic de adăugat, fără să cădem în lipsă de caritate și în cruzime.

În teatru, takismul e domnul Alexandru Davila, fostul polițist alungat într-un timp cînd în poliție instrucția se făcea cu bătăia, chiar din acea poliție, pentru torturi și schingiuiri. Alaltăieri încă, acest preot al takismului bătea pînă la sînge un birjar pe Calea Victoriei.

În biserică, takismul a pus episcop pe Sofronie Vulpescu, pe Popa Iapă, arhiereul asupra căruia orice născocire, cît de infamă, e prea slabă ca să dea o idee adevărată. El e mai presus de orice spurcăciune și degradare, fostă, actuală sau viitoare.

În administrația generală a țării — fără să mai socotim pe miniștrii de care *Seara* s-a ocupat pe larg în cincizeci de numere — takismul se înfățișează cu un fost magistrat, aruncat din magistratură pentru mită, un fante al femeilor bătrîne, cunoscut mai mult sub numele de « Peștele » decît subt acela de Paraschivescu. Acest ins dezgustător e inspector general administrativ, șef peste prefecții din țară.

Cînd e vorba ca să se remanieze ministerul și ca domnii Bădărău și Xenopol să-și părăsească portofoliile, ei bine, pe cine socotiți că-i face takismul miniștri? Pe domnul Titulescu, cel cu mobila de la « Casa Școalelor », cel cu gobelinul, cel cu automobilul Madonei-Dudu. Și pe domnul Păltineanu. Acesta după ce a depus la parchet o plîngere împotriva revistei *Facla*, care pretinde că-l calomniase privitor la monedele de nichel, și-a retras plîngerea, de la sineși... Dintr-un fapt, care e tipic, cititorul să deducă restul. Iată ministeriabilii takismului. Titulescu hoț de covoare și Păltineanu hoț de... toate.

Iar cînd takismul primește o insultă intelectuală, și aceea cizelată; cînd ziarul *Cuvîntul* (din Iași) ironizează cu un dispreț căutat ființa takismului, cine credeți că ia apărarea Camerei? Cine ridică mînușa? Cine este cavalerul și imaginea de onoare a takismului? Domnul Stelian Popescu, magistratul veros și criminal, făptura brutală și idioată a unei magistraturi care l-a aruncat din academia ei afară.

Vom adăoga la rîndul maeștrilor în takism pe domnul Ruthofer-Căpităneanu, « Macherul » takismului, spatele cu figură al Profetului, locotenentul în toate loviturile din umbră, marele gîndac și marele guzgan, de culoarea zmîrcului și canalelor întunecate prin care aleargă între Banca Națională, Ministerul de Finanțe și Departamentul Internelor, unde este secretar general; bunul de întrebuințat la toate, Fiul partidului, pe care, ca și pe Blankul Băncii Marmorosch, nimeni pînă la noi n-a cutezat să-l prindă și să-l pecetluiască pe ceafă cu foc.

Să mai urmăm?... E, credem, de prisos. Am putea înmulți citațiile și am putea face tot atîtea liste cîte coloane are ziarul nostru pentru demonstrarea unei realități dealtfel simple, că takismul e stricăciunea, murdăria și rușinea țării, contaminată, îmbolnăvită în tot ce ar trebui să aibă rezistent și frumos.

Iată « meritul și munca » takismului. E tot ce a putut face și, într-adevăr, a făcut foarte mult, mai mult decît orice alt partid, căci nici un partid, oricît de odios și în nici o epocă n-ar fi cutezat să aibă îndrăzneala sau inconștiența să arunce asemenea ploaie de lături și cîrpe înfecte peste țară.

Desigur că între takiști sînt și oameni de valoare; cum să negăm de vreme ce sînt? E domnul doctor Istrati, un savant ilustru în toată străinătatea; domnul Cantacuzino-Pașcanu, e domnul Nestor Cincu, e domnul Toma Cămărășescu, e domnul Pavlică Brătășanu, e domnul Rădulescu-Motru, e domnul Mișu Antonescu și alții.

Se poate afirma că acești oameni, printre cei mai de seamă, înfățișează takismul?

Dacă lucrurile ar sta astfel, noi n-am spune nici că takismul e o gangrenă socială, nici că e o destrăbălare și un faliment.

Acești oameni citați de noi, cît și alții, nenumiți, sînt, ca toți cîți reprezintă o valoare morală sau

intelectuală, ținuți deoparte, lăsați în umbră. Calitățile lor n-au măduvă takistă. Takismul s-a păcălit adresîndu-se cinstei, demnității, științei și distincțiunii lor. Aceștia sînt numai oameni. Ca să fie takiști, ar trebui să se lepede tocmai de ceea ce-i caracterizează și, pentru că această transformare nu poate avea loc, ei sînt ținuți în marginile takismului, pentru ca miezul, inima lui, să rămîie cuibul viermilor adevărați.

În afară de toate păcatele, procedeele, jafurile și viciile lui, takismul trebuie făcut vinovat mai cu seamă de iluziile pe care le-a provocat, de turburarea profundă pe care a produs-o în populația noastră cultă.

Căci de la *bluff*-ul takist încoace, și pentru multă vreme, o mișcare cu adevărat democratică, patriotică și progresistă, nu mai poate avea loc la noi, cu ușurință.

Takismul a distrus încrederea pe care democrația o cere de la cetățenii capabili să înfăptuiască o mișcare.

1913

AUSTRIA

S-a vorbit adeseori de ficțiunea pe care o reprezintă aglomerarea austriacă. Un stat absurd, compus din tot soiul de rase și popoare antagoniste între ele și antagoniste mai ales ficțiunii.

Ceea ce este în definitiv Austria, e o disciplină politică și socială, un regim de civilizație, subt care popoarele înapoiate s-au putut dezvolta mai bine decît subt o independență proprie, amenințată de vecinătatea altor independențe înapoiate.

Alcătuirea ei din o sută de nuanțe, a dus Austria să adopte o politică mai întîi internă, cu o sută de nuanțe și a cultivat, perfecționat și dus la exces o perfidie personală între celelalte perfidii, perfidia austriacă.

Politica externă a Imperiului habsburgic s-a însărcinat să facă celebră perfidia de pe urma căreia amicii și inamicii Austriei au avut să sufere neajunsuri și dezorientări.

Oamenii ei de stat se succed și totuși se aseamănă ca niște gemeni. Școala lor politică a făcut întru apărarea, împuternicirea și creșterea indefinită a țării lor, din aceste personaje care nu domină decît prin mister și curse, niște oameni demni de toate ipostazele.

Nici o abandonare, nici o trădare, nici o exploatare nu-i prea exagerată și condamnabilă pentru Austria.

Acest monstru politic, în pîntecul căruia bat cu pulsuri deosibite, douăzeci de inimi străine unele

de altele și pe care el a știut să le fure și să le dumice rînd pe rînd, cu o abilitate și o măiestrie unică, a putut ademeni spre gura lui deschisă spre înghițire milioane de români, de maghiari, de sîrbi, de poloni, de boemi . . . În pielea domnului bătrîn și slab, care-și poartă și astăzi favoritele pe obraji și suie, șters pe picioare și filfizon, scările monumentale ale statului din Viena, se încrucișează zeci de calități de sînge.

Serbia de azi, o țară mică, eroică și mai inteligentă, a fost să fie de mai multe ori înăbușită și bătută cu tunurile drăguțului de împărat, și astăzi, dacă Austria cea purtătoare de steaguri negre, de pliscuri amenințătoare și de gheare, hrănește cuiva o ură de nepotolit, este poporul sîrbesc.

Noi am fost poporul cel mai docil și mai convenabil. Noi n-am mînuit niciodată cuțitul pe subt mînecă, nici n-am strîns pumnul în buzunar vorbind cu trimișii împărăției.

Noi ne-am scos pălăria, ne-am pus-o jos la ușă, am sărutat pulberea adusă din Viena pe tălpile austriecilor și lăsată ca un omagiu pe covoarele noastre. Emisarii vulturului cu ciocurile căscate au fost primiți de noi ca niște stăpîni, cu toată temeneala, cu toată teama ca nu cumva să ne abandoneze.

De vreo patruzeci de ani încoace n-am știut cum să ne așezăm mai bine subt teascul economic al Austriei. De vreme ce frații noștri din Transilvania sînt obiectul tuturor robiilor sufletești și materiale, noi trebuia neapărat să lingușim Austria. Era și acesta un mijloc de a ne solidariza cu ardelenii, împărtășind umilința lor și refuzînd să fim liberi . . .

În schimb, Austria ne-a dictat tratatele noastre de comerț; și-a închis granițele în fața produselor românești, de cîte ori a binevoit, ne-a socotit ca o Herțegovină viitoare, ne-a smerit în toate împrejurările defavorabile nouă.

Noi ne-am supus, am mulțumit, am surîs, ne-am bucurat. Cînd cineva se întreba cu glasul mai ridicat decît de obicei, unde vor duce legăturile noastre, dacă se poate spune, cu Austria, deodată degetul oamenilor noștri de stat se ridicau la buze, personajele interpelate luau un aer misterios și o șoaptă ți se strecura în ureche:

— Austria? . . . Ești nebun? . . . E aliata noastră. . . Germania. . . Italia. . . Tripla Alianță!. . .

În vederea unei complicații internaționale, în vederea unui război, România plătise îndeajuns ca să nădăjduiască sprijinul Austriei, de care era asigurată.

De aceea mișcările naționaliste din regat, pentru ardeleni, au fost sistematic compromise; de aceea Liga Culturală, luată în remorcă de guverne și oficializată, a fost sugrumată; de aceea orice manifestare românească părea guvernelor anarhică și orice sentiment de natură să provoace o înseninare a speranțelor avea ceva suspect pentru politicii de la putere.

România a trecut prin toate aceste constrîngeri și deziluzii. Cînd vom avea neapărat nevoie, ne ziceam noi, de sprijinul ei, Austria va fi cu noi. Corpul ei uriaș se va ridica între noi și piedici. Și cu Austria vom avea de partea noastră toată Europa centrală.

Acestea au fost iluziile noastre.

Uitam însă perfidia austriacă. În timpul războiului balcanic, Austria ne-a dat toate dovezile, și dovezi aplicate ca niște măciuci. Faimoasa alianță,a fost, după atîția ani de prietenie, împotriva noastră, mai mult decît Rusia, care în jocul alianțelor europene ne-a fost adversară. [. . .]

România s-a săturat însă de prietenia austriacă și poporul nostru, în cîteva zile numai, s-a transformat într-un popor hotărît și energic.

Austria, cu toată puterea ei, și cu toată perfidia ei, e slabă ca un copil rahitic. O agitație românească în Ardeal, o agitație sîrbă în provinciile sîrbești, croate și dalmate, aruncă Austria în aer și o desface în mai multe țări.

Cîteva luni de zile, și Imperiul habsburgic poate să fie o simplă amintire, și din această cultură intensă de fățărnicie, vor renaște cîteva țări întinse și cinstite.

România știe de aci încolo că nu mai are de așteptat din partea Austro-Ungariei nimic altceva decît Transilvania și Bucovina, care cer să fie întoarse fără întîrziere la obîrșia lor.

1913

LĂSAȚI POLITICA ȘI FIȚI PATRIOȚI

În împrejurările prin care trece România, acum cînd și-a impus admirabilul sacrificiu al mobilizării generale; cînd au rămas locurile goale; cînd familiile au fost lăsate în singurătate și în tăcerea orașelor dezerte și satelor pustii — ziarul nostru și-a cunoscut îndată datoria, a încetat brusc campaniile sale, a părăsit toate chestiunile și persoanele de care s-a tratat în ziar, a renunțat la orice polemică, oricît de dreaptă, care față de suprema preocupare a momentului trebuie să cadă în desăvîrșită uitare.

Ziarul nostru a înțeles că trebuie să dea guvernului tot concursul de care este capabil și care niciodată nu este de prisos în niște împrejurări ca acelea de față. Ziarul nostru a înțeles că ceea ce trebuia să primeze este spiritul de patriotism și grija ca toți să fie strîns uniți, de la prieteni pînă la cei mai vajnici adversari, în jurul guvernului.

Nu tot aceasta a fost atitudinea celorlalți. Liberalii, de pildă, care în timpul războiului din 1877 — alt moment grav pentru țară — au avut la guvernarea țării concursul întreg și necondiționat al partidului conservator din opoziție.

Care era în 1877 sarcina guvernului liberal? Era să rezolve o dificultate esențială primejdioasă țării. Conservatorii nu și-au tîrguit atunci con-

cursul și l-au ajutat pe guvernul liberal ca să ducă situația la bun sfîrșit.

Astăzi, în 1913, în timpul unor evenimente atît de delicate, statul e condus de un guvern de colaborare dintre conservatori și democrați, și liberalii se găsesc în opoziție. Ce fac liberalii? Dau ei vreun concurs acestui guvern? Nu! Sau nu și da. Concursul pe care îl datorește toată țara guvernului, liberalii îl negociază cu intrarea lor în guvern. Liberalii nu vor să dea necondiționat acest concurs.

Cam în același fel acționează și *Epoca*.

Epoca găsește acum momentul potrivit unei răfuieli cu guvernul. Atunci cînd datorește guvernului un concurs nelimitat, chiar cu jertfe dacă e nevoie, ziarul *Epoca* al domnului Nicu Filipescu socoate că mai merge acum critica și gîlceava. Pentru această conduită incompatibilă cu patriotismul, *Epoca* își alege și un punct de vedere cu totul fals pentru discuție. Ea susține că guvernul a fost silit să ajungă la ceea ce partizanii *Epocii* au voit să se facă acum două luni.

Teza e slabă. Guvernul a ordonat mobilizarea acum, pentru că acum era momentul oportun și nicidecum atunci. E clar pentru orcine că o mobilizare acum două luni era mult mai încărcată de dificultăți decît azi — și în patriotismul lui, guvernul făcea mobilizarea atunci, dacă trebuia atunci făcută. Mobilizarea în condițiile de azi arată îndestul că guvernul are o concepție exactă despre situație.

Dorința noastră de români și de buni români ne place să credem, și nu fără satisfacție, este ca toți să se grupeze în jurul guvernului, așa cum am făcut-o noi, care și noi am avea poate multe de spus, dacă n-am avea ceva superior și mai bun de făcut, și anume de a urma disciplina strictă pe care ne-o ordonă iubirea de patrie.

Singura noastră preocupare a românilor, singura pasiune trebuie să fie acuma una: triumful României.

Față de această preocupare, atotabsorbantă, restul e deșertăciune și scrum.

1913

EROII

Sînt cuvinte de zile mari, arborate ca steagurile și care nu se potrivesc decît cu zilele mari. Rostite în timpul vieții obișnuite, atunci cînd omul trăiește pentru simpla satisfacție a simțurilor comune, care îl fac egoist și feroce, ele sună fals și nu sînt evocative decît printr-o sforțare de spirit literară.

Cuvintele au măduva lor, au nervii și rădăcinile lor, coloritul lor, energia și sufletul lor și numai împrejurările deosebite le împrumută viața care îndeobște le lipsește.

Cînd am văzut România ridicîndu-se întreagă la ordinul de mobilizare, care nu mai era un ordin, dar un semn dorit și așteptat cu pasiune de populație; cînd am văzut miile de oameni de toate stările, pornind cu cîntece și steaguri, mișcîndu-se în grupuri, trecînd pe uliți cu urale; cînd am simțit ce simt aceștia și ceea ce simțim cu toții, părăsindu-și vetrele și familiile nu ca pentru un război, dar ca pentru o sărbătoare extraordinară — ni s-a părut că trăim nu o viață care se curmă, dar o epopee nemuritoare.

Cuvintele cu care am întîmpinat în secret pe toți acești frați adînci ai noștri, de-o carne cu noi, de-un sînge cu noi, de-o nădejde cu noi; cuvintele, care ne-au venit de la sine pe buze și în minte, au fost acelea pe care n-am avut prilejul să le pricepem îndeajuns pînă azi, pe care încă nu le-am pronunțat, pe care abia le-am scris uneori,

cu timiditate, ca pe niște cuvinte străine sau prea bătrîne pentru noi, de o înaltă antichitate.

Eroii, giganții, semizeii noștri trec în pîlcuri, de cîte o sută, două. Ei poartă un costum sumar și ușurel, sînt primitivi în atitudini și cum se grăbesc, adeseori desculți picioarele lor bine legate și călcîiul lor puternic, par că poartă pe ulițele noastre cu vitrine împodobite, prin fața cafenelelor, a prăvăliilor cu încălțăminte scumpă, oameni de trei ori mai mari decît realitatea.

Și cetele, în sunetul unui fluier pastoral, dispar la o cotitură, din alte cete și altele în urma lor.

Mobilizarea armatei noastre a schimbat deodată înfățișarea vieții și a descoperit deodată virtuțile poporului nostru, de care în timp de pace ne plîngem și pe care-l nesocotim.

În cîteva sute de mii de chemări nu s-a înregistrat o singură defecțiune. Toți oștenii de azi și de ieri, pe vreo douăzeci de contingente, au răspuns ordinului de mobilizare cu aceeași grabă, cu același avînt — în Muntenia, în Oltenia, în Moldova, pretutindeni — și numărul purtătorilor de arme a putut atinge, numai la o primă chemare, cifra neașteptată de opt sute de mii de oameni! Entuziasmul acestei formidabile armate triplează numărul ei și-i dă o valoare combativă de peste două milioane de oșteni — care poate rezista unui război pe toate fronturile la nevoie.

Efectele pe care rezultatul mobilizării le-a produs asupra străinătății mirate, sînt, numai după douăzeci și patru de ore, decisive. Pe cînd vecinii, prieteni sau neprieteni cu noi, așteptau o mobilizare mediocră, cîteva zeci de mii de oameni cel mult, mobilizarea generală, o mobilizare magistrală, care singură constituie o lovitură irezistibilă, i-a uimit. Și totul a fost făcut repede și fără fraze, fără declamații, în liniștea solemnă a forței conștiente de sineși. [. . .]

Mobilizarea este un eveniment național și o dată mare în istoria neamului nostru. Noi, cei dinlăuntrul, am căpătat convingeri mari și speranțe nesfîrșite, fie că vor muri din oștenii noștri, fie că nu, lucrul acesta rămîne, exodul admirabil al acestui popor dezo măreție mistică, ridicarea energiilor noastre laolaltă, apropierea și confundarea lor.

1913

TĂCEREA, O DATORIE!

Mobilizarea sa făcut întrzo înflăcărare uriașă. Țara întreagă a răsunat ca un cîntec de răsărit de soare. Urale mari sau ridicat din orașe, din cîmpii și munți. Cîteva zile, și oamenii, și cerul, și pămîntul cu codrii și holdele lui pline, au luat parte împreună la sărbătoarea țării și armatei.

Acuma, tuturora un sfat: tăcerea, o tăcere adîncă și încăpățînată.

Negreșit, să nu înceteze nici cîntecele și nici bucuria. Acestea nu pot înceta. Sufletul oștirii e prea înălțat, prea viu și prea plin de mulțumire pentru ca ele să poată înceta.

Tăcerea de care vorbim noi este tăcerea cuvîntului, tăcerea vorbelor care trebuiesc economisite ca niște bani de aur, o tăcere adîncă și închisă ca o ascunzătoare.

Tăcerea aceasta trebuie să o respecte și gura și condeiul. Condeiele șiau făcut datoria și pînă la urmă șizo vor face: ziarele tac asupra lucrurilor care trebuiesc tăcute. Ziarele și scriitorii șiau pus nădejdea deplină în guvern și în maimarii armatei, care vor ști să ducă țara și pe oșteni la bun liman și la slavă. Ziarele au înțeles că a tăcea lucrurile care trebuiesc tăcute, este o datorie de patriotism și o datorie sfîntă.

Aceeași datorie o au cetățenii toți, fie că sînt, fie că nu sînt subt arme; fie că au rămas în orașe, fie că au purces cu steagurile pe cîmp, militari și nemilitari; părinți, frați, soții și copii de oșteni

— în sfîrșit toată lumea are această datorie: tăcerea.

Care sînt acum lucrurile care trebuiesc neapărat tăcute? Răspunsul oricine și-l dă cu ușurință după puțină gîndire. Trebuiesc tăcute toate lucrurile privitoare la mișcarea trupelor, la mutarea lor dintr-un loc într-alt loc, la trecerea lor printr-un județ, printr-un oraș sau sat.

Cine vede trupele trecînd sau așezate undeva, să facă așa ca și cum nici nu le-a văzut, nici n-a auzit de ele.

Cine va auzi un zvon, să nu-l repete, și să nici nu-l ia în seamă, căci zvonurile sînt toate mincinoase. Singurele vești adevărate și bune se găsesc în ziare; acestea sînt singurele vești care trebuiesc crezute.

În timpul războiului, spionii vor mișuna printre noi. Spionul e viclean, se strecoară hoțește printre români ca să afle unde, cînd și cum s-a ivit, a poposit și s-a strămutat armata. Spionii vorbesc românește ca și noi; ei au trăit cu noi, făcînd negoț aci în țară, pretutindeni, și au putut să cunoască apucăturile și obiceiurile noastre.

Feriți-vă, cu toată băgarea de seamă, români, de urechea străină. Ea se găsește, cînd nici nu vă așteptați, în drumul vostru. Un spion caută să afle ceva de la voi și-l credeți român. De aceea, tăcere! Tăcerea pretutindeni și neîncetat. Tăceți acasă, tăceți pe uliți, tăceți în sate, în orașe și pe cîmp; nu vorbiți nici cu cei mai apropiați de sufletul vostru nimic privitor la armată. Înțelegerea voastră mută să fie că nu vreți să vorbiți nimic unii cu alții și că tot ce vreți este tăcere, tăcere adîncă. Îndeletniciți-vă fiecare cu meseria și slujba voastră.

Căci fără să vreți, fără să bănuiți, cu o singură vorbă din care s-ar înțelege ceva folositor dușmanilor noștri de acum, puteți pricinui moartea fraților voștri, pe care îi iubiți și care trebuie să

se întoarcă acasă, între voi, izbînditori și teferi.

Fiecare din noi să-și facă din tăcere o datorie, cea mai mare datorie a ceasului prin care trecem, și să tacă, să tacă înviersunat.

Și voi, ostași, aceeași datorie o aveți. În marșurile voastre, în popasurile voastre vă vor urmări ochii care vă vînd. Ca să știe cum să vă atace mai lesne și cum să vă atragă mai cu folos pentru dușmani, în cursă, ei se vor strecura pînă la voi și vă vor întreba, iar voi nu-i veți cunoaște, și-i veți crede că sînt frați de-ai voștri și că vă puteți deschide inima în fața lor.

Nu, oșteni! Tăceți și voi oșteni. Tăcerea voastră vă chezășuiește sănătatea și viața voastră scumpă, care știe să intre în foc cu atîta mîndrie vitejească și pe care o așteaptă să se întoarcă împuternicită și întreagă, neamurile voastre, copiii voștri, frații voștri, mumele și soțiile voastre și neamul românesc întreg.

De aceea, tăcere, tăcere adîncă și înțeleaptă — datoria noastră a tuturora.

1913

ȚARA MERGE, POLITICA RĂMÎNE...

S-a putut vedea că, odată cu ordonarea mobilizării, ziarul nostru a fost cel dintîi care a renunțat la orice campanie și a încetat brusc orice atac. De la o zi la alta, ziarul și-a schimbat atitudinea de militant social și politic și a intrat, entuziast, în rîndurile adînci ale combatanților pentru patrie.

Deși renunțarea noastră e o datorie, ziarul *Seara* a făcut astfel și o jertfă și, cu prețul de-a părea supuși slăbiciunilor, vrem să ni se ție seama de ceea ce am făcut. Cînd un ziar de luptă face abstracție desăvîrșită de ținta lui, abnegarea prezintă, într-adevăr, o importanță de care trebuie să se ție seamă.

Ce importanță mai pot avea, într-adevăr, durerile și nedreptățile personale față de durerea patriei în primejdie și față de un efort național? Cine mai are dreptul să cugete la sine însuși, cînd patria reclamă cugetarea tuturora, exclusiv pentru dînsa? Să înceteze vrajba, să înceteze egoismul. Conștiințele trebuie să se prăvălească toate și să se dizolve în conștiința mare națională. Disciplina patriei trebuie să înăbușe toate ambițiile, toate resentimentele, toate pornirile lăturalnice.

Cei de la *Seara* au înțeles că împrejurările prin care trecem trebuie să ne găsească strîns uniți și înfrățiți pentru slava României.

Totuși, în aparență, astăzi sîntem siliți să ne abatem de la această disciplină ca să reintrăm de

fapt mai adînc într-însa, examinînd disciplina partidelor noastre politice față de război.

Dacă este o datorie de patriotism să tăcem, tot patriotism este și întru a ne spune cuvîntul, cînd națiunea întreagă n-a făcut decît o săritură la sunetul trompetei mobilizatoare. Ca să se ridice dintr-un capăt al țării la celălalt și ca să se arunce impetuoasă și înflăcărată subt steaguri și arme, națiunea n-a așteptat mai mult decît un semn. Românii nu și-au precupețit sîngele chemat să-și reverse belșugul pentru cauza civilizației, reprezintată azi aci, și numai de noi. Ei n-au stat o singură clipă la gînduri.

Mii de voci s-au deșteptat într-înșii, unele din antichitatea eroică românească, și-au izbucnit în cîntece, cu aceleași cuvinte ca atunci. Și dacă trebuie să ne gîndim la toți sătenii care au purces de acasă spre cazărmi; dacă trebuie să ne aducem aminte de starea lor, să ne înfățișăm durerile din care s-au smuls și care au rămas să urmeze și să se înmulțească în lipsa lor, la căminuri între copiii lor, între părinții lor — n-am găsit cuvintele trebuincioase pentru exprimarea acestei vitejii, adaose la vitejia lor de ostași, pentru lauda acestui dumnezeiesc dezinteres, care scumpește la nesfîrșit prețul vieții și sîngelui lor. Noi, în fața acestor frați mari care au pășit în regimente pe dinaintea sufletului nostru ridicat ca o flamură albă, n-am simțit umili și mărunți — și ne plăcea să simțim în această umilință puțină înfățișare a noastră față de acești admirabili idealiști și de cruciați ai națiunii.

Familiile au primit să rămîie poate fără pîine, cînd capul lor pleca de la vatră, nu se știe pe cîtă vreme. Femeile au primit să rămîie văduve. Copiii au primit să rămîie orfani. Mumele au primit să suporte suprema suferință de a-și săruta flăcăii și de-a nu-i mai reîntîlni nicicînd. Pentru ce toate

acestea? Pentru patrie, pentru țară, pentru lumină, pentru iubire și propășire, pentru tot ce este trainic și puternic. Din urzeala aceasta de întristări și de frumusețe s-a desprins tot tineretul acesta chipeș, toată această uriașă poezie, pe lîngă care poezia și arta sînt simple bibiluri, toate aceste rînduri fără sfîrșit, de eroi semeți.

Pentru ce oamenii noștri politici n-au și ei în același fel cultul acestui patriotism, nu putem înțelege.

Cabinetul Maiorescu, criticat pînă la cruzime, de cînd stă la cîrma țării, pare a fi văzut cel mai bine și cel mai drept. Pentru că nu mobilizase la început și în preajma războiului balcanic care degenerează în asasinat, critica adversarilor acestei tactici n-a cruțat pe domnul Maiorescu. Noi credem, cu guvernul, că atunci momentul nu era prielnic și că mobilizarea făcută acum de guvern, este făcută la timp și la singura oră potrivită.

Tactica guvernului a fost cea bună și singura bună. [...]

Azi, cabinetul Maiorescu nu mai reprezintă partidul conservator; azi, cabinetul Maiorescu este guvernul acestei țări și emanația de fapt a națiunii, cu sentimentele căreia este identificat. Noi, care am atacat pe unii din membrii lui și i-am contestat, ne-am strîns în jurul acestui guvern cu toată dragostea și cu toate puterile noastre de luptă și de apărare, adunate.

Iată națiunea și iată guvernul ei; entuziasm, jertfă și vitejie de o parte — înțelegerea acestui entuziasm, acestei jertfe, acestei vitejii, provocată de el— pe de alta, identitate de suflet.

Pentru ce oamenii politici se gîndesc, în această cultură de jertfe, la interesele lor?

Ideea unui guvern național a fost emisă. Ce rost ar avea acest guvern dacă nu să încurce noții-unile și să slujească interesele personale?

Să examinăm disciplina domnului Take Ionescu.

Domnul Take Ionescu este ministru și este și șeful grupării politice conservatoare-democrată, ceea ce îi mărește greutatea, dar îi știrbește dezinteresul.

Văzînd că prin colaborarea cu conservatorii n-a putut ajunge la niște împrejurări care i-ar fi acordat șefia partidului conservator, dorește azi să aducă pe liberali în guvern, pentru ca prin planuri făcute și angajamente luate cu anticipație de domnul I. Brătianu, șeful partidului liberal, să-și asigure viitorul. Cînd domnul Brătianu va fi la guvern și președinte al unui consiliu liberal, domnul Take Ionescu se așteaptă să fie indicat de către șeful partidului liberal, șef al partidului conservator.

Căci cum să ne explicăm într-altfel dorința domnului Take Ionescu de-a introduce cu orice preț pe domnul Ion Brătianu în cabinet și de-a-i da situația pe mînă?

Oricum ar sta lucrurile, oricum ar fi împrejurările, ele nu se pot înfățișa decît cu două însușiri. Sau împrejurările prezintă o gravitate mare — și atunci să-și ia guvernul cu bucurie și cinste răspunderea lor; sau împrejurările sînt fericite și glorioase — și atunci tot conservatorii de la guvern să primească darurile și lumina acestor împrejurări.

În cazul cînd guvernul ar fi prea afară din cale de slab pentru a face față, atunci să plece de la putere și să lase loc liberalilor. Alte alternative nu pot avea amploarea trebuincioasă și sens.

Cît despre partidul liberal, el duce o politică egoistă și de duplicitate. Ce prilej mai bun pentru o intrare acum în guvern, decît slăbiciunea domnului Take Ionescu!

Dacă ar fi leal, cum trebuie să fie, partidul liberal ar imita pe conservatori, care și în 1877, în

timpul războiului, au dat partidului liberal tot concursul lor nelimitat și fără rezerve. Domnul Ion Brătianu e împins însă pe calea apucată, de o parte a partidului său, partea arivismului cu orice preț, cu șefii ei, domnii Vintilă Brătianu și I.G. Duca.

Are domnul Take Ionescu într-adevăr nevoie să întărească guvernul? De ce atunci nu se adresează elementelor pur conservatoare? Nu știe oare domnia sa de domnii Carp și Filipescu de care s-a despărțit, să presupunem, pe chestii de diferență de idei? În tactică — nu știe domnul Take Ionescu că aceștia sînt cel puțin tot atît de conservatori cît și domnia sa și că sînt în același timp și elemente de valoare și bărbați cu un trecut incontestabil în partidul conservator?

Partidul liberal ar trebui să găsească în sufletul lui destul patriotism pentru a nu căuta să speculeze evenimentele în interes de partid, ar trebui să facă gestul frumos și mare de-a da tot sprijinul lui guvernului actual, un guvern sprijinit de națiunea întreagă, care îl iubește, îl aplaudă și-i dă încrederea ei totală.

Apoi guvernul, acest guvern atît de popular și de puternic, trebuie să-și dea și el seama că în împrejurările de față are de îndeplinit două datorii însemnate: una față de partidul conservator, aceea de-a nu împărți gloria momentului cu alții — alta față de țară, aceea de a-și asuma cu energie și încredere totală răspunderea ceasului actual.

Și unii și alții, ne place să credem că vor înțelege.

1913

ROMÂNCA

Dacă țăranul român trebuie lăudat pentru inteligența, pentru cîntecele și poveștile lui, în care se jeluiesc, totuși fără descurajare și sentimentalitate deșartă, năzuințele lui neîncetat în frunte și neîncetat reîntinerite, în care durerile unei vieți de robie seculară găsesc destulă mîndrie ca să se covîrșească pe sineși prin vis, închipuire și fantezie — dacă țăranul nostru trebuie luat ca pildă pentru rezistența lui admirabilă și pentru izbînda personalității lui împotriva tuturor apăsărilor și cotropirilor, nu trebuie uitată nici femeia lui.

Despre româncă nu se vorbește de prea multă vreme, cel puțin despre româncа numeroasă, tovarășa țăranului și care n-a fost nici jupîniță, nici stareță, nici domniță. Însușirile doamnelor române tot au mai pricinuit însemnări în cronici și pagini pilduitoare de caritate și patriotism în istorie. Țăranca a fost lăsată deoparte, și numai acum, cînd o cultură mai temeinică ne face să ne uităm cu mai multă luare aminte prin casele de la țară, și ne întoarcem la obîrșiile adevărate ale vremilor de azi, începem să ne gîndim la dînsa și să o așezăm, în stima noastră, alături de vestitele domnițe ale trecutului.

În afară de munca bărbătească pe care săteanca o face cu « omul » ei pe din două, din obișnuință și cu voie bună; în afară de rolul de muncă pe care știm că și-l îndeplinește cu o sîrguință minunată, tradusă în cifre cu un milion de locuitori

noi de fiece zece ani, românca e o artistă în toată puterea cuvîntului, o artistă prin vocație și rasă, prin intuiție, și acest lucru se verifică pas cu pas și femeie cu femeie pînă la a face din poporul românesc un popor cu chemare pentru artă, și desigur că nu-i vina țăranului dacă, în loc să-și pună numele pe tablouri și cărți, n-are decît un cuțit cu care-și taie pîinea și își crestează și ciomagul.

Ceea ce se recunoaște mai îndeobște în lumea practică, sătencii de la noi, este un defect: neplăcerea de a sluji în solda unui stăpîn, independența ei casnică, oricît de preferabilă i-ar fi, bănește, starea de slugă, stării de stăpîn. Defect care poate să fie o mare calitate și care în orice caz face parte din caracteristica neamului întreg, rebarbativ domesticirii, și în bună parte nobili prin răzășie.

Țesăturile românești care astăzi alcătuiesc gustul suprem al societății noastre și sînt colecționate alături cu dantelele de Valenciennes, Alençon, Bruges, sînt, în ce privește desenul, de puritatea portretelor clasice, și în ce privește coloritul, de o tonalitate diversă, surprinzător de rafinată și armonică. Femeia care a îndemnat boii la car, care și-a bătătorit palmele pe uneltele de muncă un anotimp întreg, care a mînuit biciul, secera, furca și uneori și plugul sau toporul de răsturnat copacii, aprinși în vatră pentru mămăligă, își reia, după căderea frunzelor, unealta cea mai mică și mai gingașă, acul.

Mîna ei mușculată și sălbăticită cu pămîntul, cu vitele mari, se preface deodată în mînă inspirată de torcătoare ideală. Prin degetele ei nodoroase se strecoară firul aproape impalpabil, care va scrie pe pieptul cămeșilor fine, în dreptul inimii, o floare. Din zborul acului, vor cădea, ici fluturii de aur, risipiți cu precizie și cu un mare simț de măsură în podoabă, printre frunzele palide, printre

zigzagurile verzui înflăcărate și violete — și dincolo, măzărichea mărgelelor mărunte, albe, ce ocolesc betele și șoldurile fecioarei care le-a încins, ca un surîs. După ce se despoaie codrul și cîmpul, se înfrumusețează cu suvenirea primăverii și arșiții trupul cast și neostenit al femeii.

Atunci gospodăria se face atelier. Umblă războiul, sfîrîie fusul, se deapănă furca. Lîna și inul și mătasea trec pe subt degetele femeii care le transformă, ca să îmbrace nevestele, fetele, flăcăii și copiii. Și astfel țăranca noastră colaborează cu fluturii, cu oile, cu plantele ca să înfrumusețeze neamul ei, care s-a trudit în timpurile cele mai grele de peste an. Cîteva luni țăranca a muncit cu toate mădulările ei, afară de unul, ochiul. Acum, în timp de odihnă, muncește ochiul, care din tot ce a văzut în arșița soarelui, ceruri albastre și de foc, lanuri de aur, fluturi plumburii și ca trandafirul, ape lăcăritoare, stele și flori, povestește degetelor și acului, supuse să reproducă în imagini de țesătură, imaginile și urzeala de nuanțe din timpul naturii.

Nu se poate lega conștiința cu țara, fără o nesfîrșită admirație pentru harnica și gînditoarea femeie română, care încet, încet, în obscuritatea vremilor vrăjmașe și neîmpăcate pentru noi, a pregătit, dintr-o pornire spontană, ce trebuie lăsată pe seama rasei, lumea de azi și tradiția de frumusețe și vitejie de azi.

Uneori pipăi cu mîna sfioasă o cămașă bogată, o fotă, o năframă, vechi, foarte vechi, și ai vrea să știi numele artistei care a întipărit pe un cot de lînă și borangic o întreagă viziune de artă, de un simbolism uimitor. Autoarea tuturor acestor capodopere anonime e una singură, românca.

Aceasta e femeia care în timpul mobilizării armatei românești a refuzat să rămîie acasă și s-a dus să-și însoțească peste mai multe județe bărbatul

și feciorii. Entuziasmul războiului a cuprins odată cu bărbații, femeile. Ele s-au îndesat în trenurile militare și au plecat cu oastea pe jos. Sute și mii de femei de toate vîrstele au însoțit coloanele armatei, înviind monotonia de croială și culoare a uniformei cu jocul costumelor și țesăturilor lor. Și, ajunse la Dunăre, toate aceste femei ar fi voit să înainteze cu armata, dacă n-ar fi fost oprite [. . .]

În rînd cu țărăncile, stau femeile de la oraș, doamnele dregătorilor, tot atît de patriotice și de entuziaste.

Cunoscuta ospitalitate românească, a putut fi dusă la extrem de româncele destul de avute ca să primească străinii și să-i facă, după o trecere de cîteva zile în orașe, să-și amintească de cum înțeleg omenia și prietenia, românii. Sînt în străinătate două soiuri de oameni: unii care ne insultă, și alții care au față de noi o admirație atît de mare încît jignește. Toți admiratorii noștri ne cunosc, au fost la noi sau au avut legături cu noi. Sentimentele celorlalți sînt scuzabile prin ignoranță, nicăieri ignoranța în ce privește o țară străină nu e mai complectă, oricît ar părea lucrul de contradictoriu, ca în țările Apusului civilizat. Foarte mulți nu știu situația geografică a României, și Bucureștii li se par cînd în Austria, cînd în Rusia, cînd în Turcia. Din Europa Centrală spre răsărit ei fac cu toate statele și națiunile un fel de tocătură mare și haotică, și dacă n-ar fi cîte un război, ca al Italiei cu turcii, sau ca războiul din Balcani, ei n-ar fi aflat din jurnale, în care-și fac instrucția generală, nici de existența Tripolitaniei, nici de a Greciei, Albaniei și celorlalte țări. Ei socot că din Germania încolo începe un element nou, populat de ființe asemănătoare cu hipopotamul și libelula, și înzestrate cu un dar ce se apropie de al vorbirii.

Acești ignoranți ne-au înjurat și în timpul războiului de subt Dunăre, și nu trebuie să ne mirăm, nici să ieșim din indiferența cu care trebuiesc considerate venale toate aceste minți. Vom ține, în schimb, socoteala de ceilalți. De cei care ne cunosc și ne judecă obiectiv, de cei ca Joséphin Péladan, ca Auguste Dorchain autorul unui articol emoționant, publicat în *Les Annales* sub titlul de *Roumanie et France*, impresii de călătorie, acolo ospitalitatea românească, datorită femeii, e obiectul unui nesfîrșit elogiu.

Romînca asemănătoare cu femeia franceză, tot atît de energică, tot atît de femeie casnică și de patriotă, nu trebuie judecată după cîteva păpuși din Paris, preocupate doar de mode și de strălucire factice. Doamnele române trebuiesc văzute și urmărite în București, în orașele noastre, unde activitatea lor ia toate formele, de la cultivarea artelor pînă la calitatea cea mai umilă și mai fermecătoare. [. . .]

1913

ACȚIUNEA MILITARĂ A ROMÂNIEI ȘI EUROPA

Puterea militară a României a fost pentru toți o pricină de mirare și mulți nu s-au așteptat să iasă, în cîteva zile numai, din pămîntul țării o armată de importanța celei mobilizate de noi. Și surprinderea a fost dacă nu de același fel, dar tot atît de mare înlăuntrul țării cît și în afară.

Se socotea, într-adevăr, un număr de atît la sută, de ostași, că vor răspunde la ordinul de mobilizare, și se ținea seama prea mult de morți, niște morți care nu s-au prea gîndit să moară. Rezultatul se cunoaște: au răspuns cel puțin o sută la sută . . . Numărul celor care soseau și nu se mai isprăveau, e copleșitor; nu a fost o mobilizare, dar un exod fără sfîrșit, o mare de bărbați zdraveni, teferi și cît se poate de veseli, ceva cum nu s-a prea văzut și aproape straniu.

Pentru un chemat veneau trei, pentru o sută, trei sute, și aceștia toți nu înțelegeau să discute, să fie poftiți să plece, să se întoarcă acasă. Toată lumea voia să plece la război, ca și cum era vorba de o petrecere, de un ospăț de sute de mii de oameni, într-o țară străină.

De la 1877 încoace lumea a crescut, s-a înmulțit, a muncit, a cîntat, a jucat, a suferit, și se stabilise oarecum legenda unei apatii naționale. Teoreticienilor le-a holbat brusc ochii mobilizarea, și ochii au rămas încă holbați. Talazele de oameni care s-au ridicat din țară, i-a izbit în vîrful nasului, margine intelectuală a ochiului lor, și le-a

răsturnat toate teoriile. Ce de vorbe goale au mai fost înșirate cu condeiul vreme de douăzeci de ani; cîte băsici de săpun, cîte ifose, cîte discursuri! Și viața poporului nostru e mai viguroasă, și mai înspăimîntătoare în rezistența ei, decît oricînd! Iată-i dar pe teoreticieni aduși să-și facă teoriile și să regrete un timp prețios pierdut în speculațiile de biurou și cafenea — și iată-i siliți să capete însuflețire.

Deodată, un șir de fraze și de formule au căzut în ridicol; toate sentințele care de dimineață pînă seara necinsteau virtuțile masive ale poporului nostru.

Pe cînd la București se perora cu emfază, și pentru ochiul mic și adormit al cîtorva poporul acesta părea pierdut — vigoarea clasică a românilor neînvinși de vremuri se găsea pur și simplu întreită.

« Degenerarea » în care se complăceau gîndurile cîtorva chelii intelectuale și politice, era o regenerare. Sîngele străvechi, cu toate suferințele și cu toată sărăcia în care părea înăbușit poporul, e parcă mai pur decît în veac. O tinerețe înflăcărată pîlpîie în inima țării.

Iată ceea ce ne bucură și ne dă o încredere invincibilă în lumea românească, nouă, și ceea ce trebuie să dea de gîndit popoarelor vecine: virginitatea forțelor noastre. Tot semănînd porumbul și treierînd la grîu, poporul românesc se îndoiește, se întreiește. Peste cincizeci de ani vom fi numai în regat cel puțin douăsprezece milioane de oameni, fiecare reproducînd tipul de tenacitate și de eternizare al curioasei ființe românești. Și punînd atunci alături pe românii din Austro-Ungaria, pe cei din Rusia, pe cei din Macedonia vom avea o rasă cel puțin de vreo douăzeci de milioane de români în Europa, vorbind aceeași limbă, simțind cu același suflet.

Și peste cincizeci de ani, cu aceeași simplitate, va porni țăranul cu aceeași voie bună la chemarea țării, și în loc de un milion vom putea acoperi frontierele cu două și cu trei milioane de baionete . . .

Străinătatea înconjurătoare se teme, evident, și nu atît de numărul de oșteni mobilizați, cît de o forță mai gravă și mai primejdioasă, de ușurința cu care poporul întreg se mișcă îndată ce este chemat, de disciplina sufletească a acestui popor; de faptul că se ridică neamul întreg și nu numai o armată. Cine, împrejurul nostru, se poate lăuda cu aceeași putere?

Rusia, care a primit o mobilizare românească pentru pacificarea balcanilor, s-a izbit de această realitate și începe să-i pară rău, nu atît de mobilizare cît de caracterul și rezultatele mobilizării. Și Rusia, oricît ne-ar fi de prietenă, nu e singura care să regrete că România a avut prilejul să ia cunoștință de puterile ei adevărate acum. De azi încolo, oricine simte că altfel vor vorbi guvernele noastre, că alta va fi atitudinea diplomației și că altă atitudine vor lua guvernele străine cînd se vor apropia de urechea noastră să ne vorbească. Mobilizarea a fost pentru noi un examen general de doctorat . . . în putere, și marele state sînt nevoite să ție o respectuoasă socoteală de noi.

E un drept cîștigat în cîteva zile, indiferent dacă vom lua a șaisprezecea sau a patra sau a doua sau nici o parte din teritorii, indiferent dacă vom fi siliți să-i amintim pe beligeranți.

1913

DEMOCRAȚIA DOMNULUI TAKE IONESCU

Publicul și-a putut da seama de excelenta atitudine a ziarului nostru, de la decretarea mobilizării încoace.

Din organ de polemică, din tribună de demascare și înfierare, subt influența uraganului de patriotism și jertfă ce s-a ridicat dinlăuntrul poporului și din toate pămînturile românești, ziarul *Seara* a ajuns partea revendicărilor naționale. Și acest ziar, care poate însufleți pe cititorii lui acasă, poate fi pus, cu aceeași cinste și înflăcărare în vîrful baionetei, ca un steag.

Ne-am făcut datoria, și o datorie cu care ne mîndrim. Cititorii noștri o mărturisesc pentru noi. Dînșii ne-au strîns mîinile cu dragoste pe uliți și ne-au felicitat prin scris, pentru atitudinea noastră care și-a luat asupră-și onoarea, speranța și bravura armatei și a țării.

Din ziua mobilizării am renunțat la toate luptele noastre, totuși atît de necesare în vremurile grave, cînd ceea ce trebuie să domine este idealul. Campaniile noastre, numeroase, au fost suspendate pe toată linia. Campania cea mare, a ostirii noastre, era singura care trebuia să ne preocupe și, servitori ai ei și ai țării, noi ne-am concentrat într-o singură îndeletnicire, aceea de a însoți armata cu aplauzele noastre, în toate articolele pe care le-am scris.

În vreme ce armata pornea la război, noi am suspendat ostilitățile politice și sociale și am de-

clarat un armistițiu general cu adversarii noștri, a ideilor și ai sentimentelor noastre. Însuși directorul acestui ziar, care se găsea în mijlocul luptei sale, în mijlocul atacurilor ce le da după cele primite, a renunțat la campania sa; și la aceasta din același simțămînt de patriotism, pentru ca în momente atît de serioase pentru țară, urile clocotitoare ale celor atacați să fie și ele derivate în devotamentul cel mare pentru patrie și să nu izbucnească izolat, distrate de la datoria de a înceta și a se pierde.

A fost un armistițiu general.

Acum armistițiul este rupt. Domnul Take Ionescu l-a sfîșiat cu mîinile sale slăbănoage și transdafirii. Domnul Take Ionescu a voit să dea *Serii* o lovitură, suspendîndu-i serviciul poștal în țară. La umbra gloriei pe care armata o pregătește țării, un politician, un așa-zis democrat, un demagog, caută să gîtuie și să suprime ziarul care a răsunat de laude și de îndemnuri pentru această armată.

Spiritul public fiind atent aiurea, domnul Take Ionescu socoate că e momentul, acum sau niciodată, să ucidă ziarul care i-a redus personalitatea la justele și banalele ei proporții.

Și domnia sa a ales acest moment cînd opinia publică este de două ori absorbită; întîi, prin prezența armatelor noastre în Balcani și la Sofia; al doilea, prin prezența delegaților Păcii balcanice reuniți în București.

Ce își zice domnul Take Ionescu! Atenția publicului e profund distrată; dacă aș încerca înăbușirea *Serei* acum? . . .

Și domnul Take Ionescu a încercat-o. A pus-o la cale pe tăcute, pe subt ascuns, și în așa fel ca nimeni să-și poată lua răspunderea hotărîtă a atentatului comis în persoana ziarului nostru. De ce nu are domnul Take Ionescu, cel puțin acum,

cînd țara întreagă vibrează de o bărbăție mare, curajul să ne atace în față și să ne spuie: « Ei, da! Am făcut ca ziarul dumneavoastră să nu pătrundă în țară, pentru că îl socotesc primejdios? » De ce domnul Take Ionescu nu-și ia răspunderea gestului său? Să ne dea voie să spunem acestui domn fricos că un Brătianu, un Carp, un Filipescu sînt în stare de această franchețe, pe care domnia sa o dosește după cîțiva funcționari cu șapcă, executori de ordine.

Lipsă de curaj și conștiință, de ilegalitatea și de monstruozitatea actului comis; căci în ziarul *Seara* nu se găsește un singur rînd care ar putea fi învinovățit că a deservit Patria sau armata.

Domnul Take Ionescu știe că atitudinea noastră este frumoasă; domnia sa știe că, în armată ca și în țară, ziarul *Seara* a făcut o impresie frumoasă. Domnul Take Ionescu știe că unele din articolele noastre au servit multora de crez și de justificare a unei energice acțiuni militare — și printre aceștia sînt mulți din ofițerii noștri de elită.

Prin urmare, o măsură pe față, declarată și motivată, nu era cu putință. Iată de ce s-a recurs la gestul mic, la acțiunea deghizată, la suprimarea în provincie, a ziarului.

Din ancheta pe care am făcut-o în țară, și al cărei rezultat l-am amînat și ieri, printr-o declarație în fruntea ziarului, rezultă responsabilitatea domnului Take Ionescu.

Domnul Take Ionescu să bage de seamă! Cu libertățile pentru care muncește mintea omenească de veacuri, nimeni nu s-a jucat, fără să plătească, și domnia sa nu este, slavă Domnului, tocmai din aceia cărora li se acordă trecerea cu vederea, cînd li se refuză îndreptățirea, mulțumită unei personalități excepționale.

Discreditul care l-a ruinat în opinia publică, poate deveni cu ușurință definitiv.

Domnul Take Ionescu să bage de seamă! Dacă întîmplarea face ca, în vreme ce țara strălucește în apoteoza ei de vitejie și de pacificare, să fie și domnia sa la guvern, între una și alta nu e nici o identitate, dar numai o apropiere de hazard.

Să nu ni se reproșeze nouă nimic. Domnul Take Ionescu ne-a provocat, și actul domniei sale trebuie să-și aibă urmarea lui.

1913

CĂLCAREA LEGILOR

Dimpreună cu alte două ziare, ziarul nostru a fost oprit de a fi pus în vînzare în orașele de provincie și confiscat în unele localități de către prefectură și într-altele de poliție. Deopotrivă de improprii amîndouă, măsura acestor autorități anulează în același timp și libertatea presei și constituția.

Pentru ce această măsură? Am căutat să aflăm numaidecît. Și cine își ia responsabilitatea ei?

Nimeni nu știe să răspundă, și pe cînd Poșta aruncă vina pe un ordin al Biuroului Presei, Biuroul Presei de la Ministerul de Război învinovățește Poșta de a-i fi interpretat ordinul său, greșit.

Dacă te informezi în mai deaproape și cercetezi la Ministerul de Interne, singurul care ar putea da o explicație hotărîtă, rezultatul e același: nimeni nu știe, nimeni n-a dat ordinul de confiscare.

E drept că mai afli și alte detalii; că ordinul e verbal și că a fost primit nu de directorul general al Poștelor, care era absent, dar de un subaltern; că însuși cel care a dat acest ordin a făcut-o în lipsa șefului său, domnul colonel Lupescu, directorul serviciului numit Biuroul Presei. Apoi, un ordin verbal poate fi orișicum, nu se poate controla direct, întrucît cel care a dat ordinul, nu se știe exact cine, Masca de Fier, Zigomar sau Călărețul fără Cap, nu-și lasă buzele și figura la dosar.

Prin urmare, cu cît vrei să știi mai multe, cu atît afli mai puțin, și totul se reduce la un haos în care singurul care trebuie căutat, găsit și tras la răspundere, pare a fi domnul Sfînt Sabaoth. Nu-i mai puțin adevărat că ziarul *Seara*, după matură reflexiune, face răspunzător Ministerul de Interne, acest ochi deschis care trebuie să vadă și să știe toate, și care numai uneori clipește, ca în cazul acesta.

După multă străduință, am putut obține în sfîrșit următoarele, din gura zîmbitoare a domnului maior Alimănescu, care, asemenea Sfinxului, surîde misterios și se exprimă numai cînd ai așadat și ai isprăvit de jelit — adică după o jumătate de ceas de « convorbire », cum se zice — în două cuvinte, urmate iarăși de diplomaticul surîs.

Domnul maior Alimănescu ne spune deci, că ziarul *Seara* ca și celelalte ziare ce au avut să sufere bănește și să fie izolate de public trei zile, nu au fost oprite în țară, ci numai în zona cucerită, în Bulgaria — adică tocmai acolo unde ziarul nu se citește și nici nu este expediat!

— Noi credem, afirmă domnul maior, că ziarul dumneavoastră nu trebuie să fie citit de militari . . .

— Pentru ce, domnule maior, întrebăm noi? Ați găsit vreun articol care să contrazică ordinul dat ziarelor la mobilizare?

— Pentru ce? . . . N-am de dat alte explicații. Așa credem noi.

Reiese din toate acestea că Biuroul Presei n-a găsit nici o informație vinovată de o indiscreție militară, și dacă *Seara* este oprită să intre nu în țară, dar în zona de ocupație, este că așa trebuie, pur și simplu, să fie. Nu e vorba că dacă așa stă lucrul, Ministerul de Război, care transmite corespondența și expedițiile poștale în zona de operație, n-ar avea decît să oprească ziarul, în caz că nu-i convine, și asta fără ordin, căci ordinul și l-ar adresa astfel el însuși sie însuși, ceea ce n-are nici un sens.

Adevărul este că ziarul *Seara* n-a fost expediat prin poștă în provincie, și că atunci cînd a fost expediat din întîmplare, a fost confiscat. Însă, în București, *Seara* a fost lăsată liberă să circule și să se vîndă ca de obicei. De ce? Pentru că în Capitală actele de felul acesta sînt tolerate mai puțin? Sau pentru că la protestarea noastră și argumentînd cu Capitala, toate autoritățile să aibă cuvînt să răspundă că nu au cunoștință de confiscarea din provincie? Cîte zigzaguri!

De azi încolo sîntem asigurați că ziarului nu i se va mai întîmpla pierderile și aventura de pînă azi. Întrucît va fi așa, nu se știe, căci și ieri ni s-au dat astfel de asigurări la Ministerul de Interne. [. . .]

Măsura împotriva ziarului *Seara* e cu atît mai bizară, cu cît ziarul nostru are atitudinea cea mai patriotică și mai înălțătoare din presa românească. În *Seara* au apărut articolele cele mai înflăcărate și cele mai vibratoare de un entuziasm sincer și generos.

Articolele noastre au fost un cîntec puternic pentru armată și pentru tinerețea acestui popor admirabil, pentru energia și bucuria neamului nostru, pentru curajul și vitejia și viitorul lui luminos de nădejde.

1913

DATORII DUPĂ PACE

Acum, după încheierea păcii din București, care a pus capăt unui război de exterminare între popoare mici și cu dreptul lor la viața obștească, se impun pentru poporul și pentru țara noastră, cîteva transformări ce ni se par de prima importanță.

Să lăsăm de data aceasta chestia țărănească deoparte, care trebuie discutată cît și rezolvată cu prețul sacrificării tuturor egoismelor, în chipul cel mai larg și mai adînc, și să ne menținem în stricta îngrădire a faptelor actuale.

Atenția cea mai mare trebuie dată armatei și fără să se inaugureze o epocă de militarism, care-i o degenerare și o răsturnare de proporții, țara noastră are prea multă nevoie, în atitudinile hotărîte ce va trebui să ia în politica externă, de o armată puternică și sănătoasă, pentru ca să se ivească împotriviri și obiecții.

Avem soldați destui: poporul întreg. Armata trebuie însă perfecționată înlăuntrul ei, în organele ei de comandă, în sufletul ei. Și perfecționarea va începe prin curățirea și împrospătarea ofițerimii.

Mobilizarea a fost de mult folos, atît ideilor cît și oamenilor de la noi. S-a văzut la experiență, ce poate fiecare, a fost un examen general al armatei, și dacă pe de o parte soldații au smuls și celor mai nesiguri o admirație nesfîrșită, iar ofițerii ținuți deoparte sau necunoscuți s-au arătat ca

niște capacități adevărate, comandamentul suprem a descoperit cu prilejul operațiunilor și aprovizionării, oameni parveniți la ranguri și situații nemeritate. Demobilizarea se va încheia cu o serie de dimisii așteptate, de reforme și excluderi, care vor permite ofițerilor de valoare, izolați, să iasă în fruntea organizației militare și să o renoveze. Sînt, într-adevăr, ofițeri obscuri și cu atît mai valoroși, care și-au agonisit o cultură, și specială și generală, întinsă, și care n-așteaptă decît să li se dea putința de-a fi niște fermente libere și active în masa militară. În seria acestor ofițeri selecția s-a făcut uneori invers și sînt unități rău notate și întîrziate de la avansare, din pricina unei erori! . . .

Pe lîngă primenirea rîndurilor, armata are nevoie de perfecționarea educației ofițerești, în așa fel, încît ofițerul să ajungă cît mai mult un învățat, un viteaz, un entuziast și un moral laolaltă. Să prețuiască opinia publică și personalitatea soldatului, să evite viața îmbătrînitoare, sceptică și de-o veselie tristă, a lumii civile; să se claustreze oarecum în individualitatea ei și să fie universitatea energiilor bărbătești, luptătoare și culturale.

O armată viguroasă și afinată pînă în acest punct e în stare să justifice toate aspirațiile drepte ale unui neam.

Societatea are un noroc, care la noi a fost de cele mai multe ori o lipsă de noroc. Ea și-a rezervat categorii de oameni în care se pot întreține mai vii și mai perfectibile, noțiunile și sentimentele fundamentale, constitutive ale unei culturi naționale. Școala, biserica, armata, fără să se scape din vedere un fapt esențial, că aceste instituții sînt mai mult pentru obște, decît pentru interesul individului și presupun jertfa. În restul societății intervine lupta mai aprigă pentru viață și detestabila ei exasperare — fără nici una din com-

pensațiile sufletești procurate de o privațiune voită — în sete de aur. În biserică, în profesorat, în armată, trebuie să predomine modestia socială și dezinteresul.

Paralel cu îmbunătățirea ce trebuie neapărat să intervie după un efort ca mobilizarea și ca impunerea păcii, care rămîne o dată de superiorizare națională în istoria noastră, trebuiesc preparate și realizate aliațele și rezultatele lor pacifice, atît de apreciate. România trebuie să devie un centru de atracție și să nu rămîie, ca pînă-acum socotită, ca un satelit de siguranță.

România nu e o țară convențională ca Elveția sau o monarhie divizată cum e Austria.

În tratatul de pace încheiat între noi și aliații de peste Dunăre se consemna pentru prima dată hotărît, într-un act oficial, realitatea rasei românești: prin asigurările ce le-a obținut de la aliați în ce privește viața națională liberă a românilor macedoneni, cu școli românești și cu o episcopie independentă. O urmare logică a acestei măsuri va fi notificarea clară și puternic argumentată a voinței și datoriei românilor din regat față de românii din Austro-Ungaria, vreo patru milioane.

România nu mai poate cu nici un preț să mai stea închisă de-aci înainte între teamă și neîncredere. O situație viguroasă înlăuntru și o politică limpede și energică peste granițî, iată datoriile bărbaților noștri de stat, de azi și din viitor.

1913

SĂ CRUȚĂM INTENDENȚA?

Ministerul de Război ține ca intendența noastră să nu fie atacată prin ziare, acum cînd se cunoaște ce dezastru ne pregăteau faimoșii « brînzari » cu trese albe, în vreme ce noi ne încredeam într-înșii și țara întreagă le acorda un credit minoritar.

Domnul general Hîrjeu, înțelegem de ce dorește ca presa să tacă, și de patriotismul din care domnia sa pornește cînd ne cere să facem abstracție de administrația militară, ne dăm foarte bine seama, mulțumiți să constatăm că se găsesc patrioți adevărați între șefii acestei organizații. Noi înțelegem însă altfel sentimentul care leagă pe om de neamul și de țara lui, și în regretul de a nu putea urma sugestiile venite de sus, preferăm să comunicăm mai mult cu sufletul țării, setoasă de dreptate tot atît de mult pe cît a fost continuu mințită, decît să ne asumăm răspunderea unei tăceri primejdioase.

Tăcerea e o consimțire, o toleranță, și de data aceasta rău plasată. Tăcere cînd e vorba de vești de pe cîmpul de operații; tăcere în privința luptelor; tăcere despre numărul morților — și tăcere cînd se știe de către toată lumea că administrația militară este vinovată de toate pierderile, de toată mizeria suferită de fiii bravului nostru popor. Tăcerea aceasta este vinovată, și noi nu vom consimți să iscălim un pact de toleranță cu o organizare căreia i se datorește holera ce bîntuie armata din Bulgaria. Noi nu putem spune publicului

prin tăcerea noastră că toți oamenii care s-au pierdut trebuiau să moară, cînd adevărul este că au fost victimele intendenței.

Nu știu dacă Ministerul de Război știe ceea ce știe presa; ce știe presa, este înfiorător. Dacă după toate cîte li s-au spus, dacă după cîte au văzut, oamenii cu dor de țară de la noi, nu s-au sinucis, în deznădejdea ce te cuprinde cînd vezi cît e de întins putregaiul, este că în ochii și sufletul lor se găsește imaginea poporului adevărat, a sutelor de mii de oameni admirabili, reuniți prin mobilizare. Singură speranța că în noianul de gunoi social de la noi se găsesc, și printre cei susșpuși, și bărbați care să ne ajute la stîrpirea viciului românesc, ne mai întreține calmul relativ necesar. Într-altfel, locul nostru n-ar mai fi într-această țară, victorioasă în afară și învinsă înlăuntru, și ne-am expatria cu toții pe vecie, ca să ne plîngem străinilor, cînd la noi nu este nimeni ca să ne asculte, nimeni ca să ne înțeleagă; cînd năzuințele și cele mai curate sînt aci batjocorite, cînd peste virtuți, peste ideal tronează, cu joben sau chipiu, porcul și vomitura lui.

Dacă n-ar fi o elită, restrînsă, dar în puterea căreia, biruitoare, urmăm să credem. Dacă n-ar fi un popor de cîteva milioane, încă virgin în puterea și demnitatea lui — negreșit că n-ar mai fi nimic alta de făcut în țara noastră, decît gropile, săpate adînc, pentru ultimii oameni drepți și idealiști, care cutează să cugete la alte datorii decît aceea de a fura, de a minți, de a nenoroci.

Tăcerea presei, pe lîngă că ar dovedi o lașitate nepotrivită cu un moment atît de grav, s-ar rezolva în administrație cu cîteva destituiri și atîta tot, după care starea noastră va urma să fie aceeași, neschimbată. Jaful va urma să priveze armata de arme și muniții, de pîine, de sănătate. Caii nu vor avea fîn și vitele vor fi hrănite, ca să

moară după trei zile, cu pîine mucedă, transportată trei zile pe ploaie și refuzată de soldații flămînzi. Soldații noștri vor continua în timp de campanie să cerșească prin mahalalele orașelor, ca sluții. Sărviciul sanitar va continua să fie în armată o îngrozitoare ficțiune și să-și bată joc de un eminent bacteriolog civil, care cere, ca înainte de a fi pornite trupele spre focarele de holeră, să fie inoculate cu ser. Corpuri întregi vor continua să nu aibă în infirmeria lor un singur bisturiu — și în dosul firmelor impresionante de pe căruțele închise, o cruce roșie pe un rotogol alb, nu se va găsi de aci încolo un gram de chinină. Rechizițiile vor continua să fie făcute, cum au fost făcute. Sublocotenenții de intendență vor continua să joace la Turnu Măgurele, din leafa lor de două sute de lei, pocher cu mize de cîte trei și patru sute de lei una.

Și în vreme ce vom tăcea aceste lucruri, contribuabilul român își va plăti dările cu conștiință, bugetul statului va crește mereu, bugetul militar va fi tot mai umflat, « pentru patrie », furniturile militare vor fi acordate tuturor banditilor în haine negre, de politician. Se vor arunca diurne tuturor haimanalelor. Se va înființa un vicerege, urmat de o haită de vice-vice-regi, atotmîncătoare. Credite extraordinare vor fi votate.

Gradații superiori, cei necinstiți, ai serviciului de intendență își vor construi case, vor face negoțuri deghizate, se vor îmbogăți, vor străluci în automobile. Și pe pieptul lor ce poartă, nevăzută, sentința de a fi împușcați, se vor înșira distincțiunile pe care guvernul le acordă tuturor nulităților servile și utile acțiunii lui de descompunere.

Iată opera Intendenții, pe care trebuie să o tăcem, pentru ca să dăm latitudine briganzilor cu legături și relații de rudenie să-și strecoare

răspunderea pînă la nivelul cîtorva nefericiți inferiori.

Ar fi, într-adevăr, prea puțin și lucrurile nu trebuie să aibă acest sfîrșit cu nici un preț.

Ceea ce cerem, laolaltă, opinia publică revoltată, este pedepsirea în adînc a tuturor vinovaților — și ei sînt numeroși. Este scoaterea fiecărui hoț de urechi, afară, din fînul lui, din făina lui, din porumbul lui, din furniturile lui de tot soiul, și judecarea lui întreagă. Este confiscarea averilor ce au fost făcute fără putința normală a unui salariu, nu se știe cum — și întoarcerea lor în tezaurul statului. Este distrugerea morală și materială a vinovaților. Cerem o renovare completă, dacă se mai poate, și dacă oamenii politici nu mai pot reacționa, copleșiți de rudenii, de legături și de afaceri, să plece și să lase locul țăranilor, primitivi.

Presa își va face datoria ei cea dreaptă, aceea de a denunța progresiv tot ce cunoaște — și în nici un caz ea nu trebuie să tacă, căci tăcerea ei, acum, ar fi tăcerea morții naționale, nimicirea României.

1913

UN COMUNICAT AL MINISTERULUI DE RĂZBOI

Ministerul de Război dă următorul comunicat. El merită să stea în fruntea ziarului care a avut cele mai patriotice cuvinte pentru armata țării și cele mai fundate acuzații împotriva celor care o desconsideră, în rîndul întîi ofițerii vinovați.

MINISTERUL DE RĂZBOI

« De cîtva timp unele ziare se dau la o nedreaptă și inexplicabilă campanie, contra întregului corp de ofițeri ai intendenței armatei, învinuindu-i că nu și-ar fi făcut datoria cu ocazia mobilizării și punîndu-le în sarcină tot felul de neorînduieli.

După propria cerere a celor învinuiți, ministerul va ordona, cînd va trebui, o anchetă, pentru stabilirea adevărului și a responsabilităților.

Cazuri individuale de nereguli s-au putut produce, ele însă cînd sînt semnalate de autoritățile competinte, se anchetează imediat, acestea însă nu pot aduce nici o pată pe întreg corpul de ofițeri a căror capacitate, destoinicie și simțămînt de datorie nu au fost puse la îndoială niciodată de înaltele comandamente, nici de Ministerul de Război. »

Tonul acestui comunicat e clar: cu toate că se ia în considerație — o ! atît de vag ! — abaterile de la datorie, « campania » ziarelor nu numai că e nedreaptă, dar și « inexplicabilă ».

Această campanie ar fi putut fi cel puțin explicabilă dacă Ministerul de Război îi contestă dreptatea, pentru că însuși comunicatul s-ar părea că ar recunoaște existența unor « cazuri individuale de neregulă ». Nu. Comunicatul are o nuanță agresivă. El vrea să lase a se înțelege că presei nu-i e dat dreptul să se ocupe de ceea ce Ministerul de Război ține să rămîie exclusiv de resortul lui. După cum ne spune destul de limpede comunicatul, « cazurile de nereguli » se anchetează și se reprimează numai atunci « cînd sînt semnalate de autoritățile competinte ».

Să confruntăm acest comunicat și realitatea.

Întîi, ce este serviciul intendenței și la ce slujește el?

Tot ce privește gospodăria armatei e în sarcina acestui serviciu: hrana soldaților, îmbrăcămintea lor, spitalizarea, furniturile de tot felul, medicamentele, rufăria etc., toată întreținerea și a oamenilor și a dobitoacelor, necesare armatei, zeci, sute și mii de articole, de la făină pînă la pansamente. Intendența întrebuințează în acest scop cea mai mare parte din bugetul de 70.000.000 (șaptezeci de milioane) în fiecare an, pe timp de pace, bugetul Ministerului de Război.

De la mobilizare încoace, adică într-un timp de o lună și jumătate, intendența a cheltuit, în cifră rotundă, patru sute de milioane lei.

Cu toate că rechizițiile au fost făcute în dauna celor mai mulți din proprietari și în dauna mai ales a țăranului (rechiziții cu prețuri atît de scoborîte încît s-au instituit comisii de majorare a prețurilor marcate pe bonuri), cu toate că prețul multor lucruri a fost socotit aproape de gratuitate — cincizeci de lei un cal ! — s-au cheltuit, așadară, patru sute de milioane de lei, vreo opt milioane pe zi.

De pe urma acestor cheltuieli negreșit că trupele trebuie să fi fost admirabil întreținute.

Realitatea stă altfel: holera s-a întins grație lipsei de hrană. Soldații în multe părți au fost flămînzi. Unii cer, prin localitățile pe unde trec, pîine. Ultimul caz mi s-a relatat de către un martor ocular, azi, petrecut în portul Turnu Măgurele, unde cincisprezece soldați suspectați de holeră s-au plîns că de două zile, fiind izolați pe un șlep de distracție pe Dunăre, nu li s-a dat să mănînce. Pîinea cu care plecaseră era mucegăită. Compania pontonierilor de la pod le-a dat pîine și brînză.

Această pîine mucegăită e o plagă a mobilizării și dovedește că intendența excelează în stricarea materialului, transformînd făina curată și scumpă în mucegai.

Intendența e acuzată nu numai de ofițerii și soldații care au avut să sufere de pe urma ei, dar mai ales de holeră, cel mai teribil acuzator. Un om bine hrănit n-are aceleași șanse să se contamineze și e de cincizeci de ori la sută mai puțin expus.

Apoi lipsa de medicamente și de instrumente chirurgicale!

E mai bine să nu vorbim . . .

Aceasta e realitatea. Ministerul de Război are tot dreptul să o soluționeze cum crede el și să dea comunicatul de mai sus — noi facem parte din public, nu din minister, iar patriotismul ne silește cu violență să activăm împotriva mizeriilor la care sînt supuși frații și părinții noștri și ai cititorilor noștri, plecați la un război care n-a avut loc și pierduți din propria noastră neglijență și incurie.

Ceea ce reproșăm comunicatului este că trădează o preferință pentru cei acuzați și nu pentru cei care suferă de pe urma lor, lăsînd prea puțin loc pentru vinovăție.

Numărul celor vinovați e în orice caz mai mare decît se înțelege din comunicat: dovadă întinderea răului.

Unde greșește iarăși într-un chip ciudat comunicatul, este cînd spune că presa acuză « întregul corp de ofițeri ai intendenței armatei », ceea ce nu poate fi susținut. Presa acuză pe cei vinovați și cere pedepsirea lor exemplară — și presa respectă pe ceilalți cu aceeași putere în sentimentul ei, cu care vrea ca vinovații să dispară din armată. Nimic mai mult. Și făcînd astfel, presa își îndeplinește rolul ei patriotic, care a făcut-o să iubească armata și să o dorească din ce în ce mai puternică și mai debarasată de oameni stricați și de nulități.

1913

SE CAUTĂ ȚAPI ISPĂȘITORI

Un ziar de seară, *Adevărul*, publică o petiție pe care o sută nouă « capi de familie » din Ștefănești, comună contaminată de holeră, au trimis-o Ministerului de Război și în același timp, lucru curios, ziarelor.

Locuitorii aruncă vina răspîndirii holerii la Ștefănești pe un căpitan medic, doctorul Aurel Stamatiade.

Să ne ierte « locuitorii » dacă sîntem nevoiți să facem în privința lor rezervele la care ne silesc și stilul petiției, și tonul ei, și numele ce se citează indicîndu-se persoane inapte ca să informeze Ministerul de Război la nevoie. Impresia cititorului atent al petiției este că petiția nu prea pornește de la capii de familie care au iscălit-o.

Dacă medicul căpitan Stamatiade ar fi unul din vinovații situației ce i se impută, nu noi, care ne-am atras mi se pare antipatia ministrului de război prin denunțarea neregulilor din armată și prin cererea repetată de pedepse, nu noi i-am luat apărarea. Trebuie însă dovedit că numitul medic este vinovat, ceea ce nu reiese dintr-o petiție agresivă și plină de un sentiment prea bătător la ochi, de ură.

Pînă atunci nu ne putem învoi cu ideea că vor fi pedepsiți tocmai ofițerii care merită recunoștința publică, transformați, printr-o conspirație bine urzită, în țapi ispășitori. Și nu ne ascundem,

căpitanul medic Stamatiade nouă ni se pare nevinovat — cel mai puțin.

Petiția « locuitorilor » în urma unui raport, adresat și acela Ministerului de Război, un raport cum nu s-au primit multe la minister, bine gîndit, bine simțit și bine scris, un raport care stabilea în mod confidențial unele responsabilități și lovea mai departe, un raport care a făcut vîlvă la minister și a stat ca un document de primă importanță pe masa de lucru a chiar ministrului.

Anterioritatea acestui raport cît și faptul că pe cînd el a fost confidențial — petiției « capilor de familie » i se dă o publicitate de care nu trebuia să simtă nevoie reclamanții — ajunge pentru ca să ne dea bănuiala că nu numaidecît interesul obștesc a inspirat petiția locuitorilor. Domnul general Hîrjeu este rugat să examineze cu multă atenție cazul medicului Stamatiade și să coordoneze raportul lui cu petiția pe care sîntem aproape convinși că a provocat-o mai ales raportul.

Dar mai sînt alte motive care favorizează pe medicul pîrît și slăbesc plîngerea din Ștefănești. Sîntem în măsură să știm că bolnavii sau suspecții de holeră neavînd ce să mănînce la Ștefănești, căpitanul medic a luat inițiativa unei cotizații printre colegii lui, care a permis flămînzilor, uitați de administrația militară, să se hrănească și să reziste mai bine infecției holerice. Acest singur gest de umanitate ridică mult din seriozitatea învinuirilor ce s-au adus medicului căpitan Stamatiade. Doctorul care hrănește cu leafa lui pe bolnavii ce i s-au dat în îngrijire nu poate în același timp să fie un propagator al boalei împotriva căreia el activează astfel. Petiția publicată în *Adevărul* acuză pe acest om capabil de asemenea gesturi, nu de o eroare, care ar putea fi trecută cu vederea, dar de rea-voință și de răutate, atît de porniți sînt patronii ei ca să desființeze pe medic.

Valoarea ei e ca și demonstrată, și am putea să ne oprim aci.

Trebuie însă să mai spunem ceva. Între informatorii pe care-i propun « capii de familie » este un domn I. Berceanu. Pe ceilalți nu-i cunoaștem în raport cu medicul pe care vor să-l discrediteze. Relațiile domnului Berceanu cu căpitanul doctor ne sînt însă cunoscute.

Acest domn e proprietar sau arendaș la Ștefănești și suferă de boala autorității în Ștefănești, pentru că e un bogătaș și pentru că face politică. În această măreață calitate, domnul Berceanu a voit să scoată la muncă, pe cîmp, oamenii bolnavi sau suspecți, și adresîndu-se domnului căpitan Stamatiade, care avea răspunderea bolnavilor, a fost refuzat categoric. Pe de altă parte, același domn Berceanu, fiind ofițer în rezervă și mobilizat, își servea patria într-un chip special, vînzînd produsele sale de la Ștefănești armatei, cu prețuri de patru ori mai mari decît normal. Medicul căpitan Stamatiade nu s-a temut de proporțiile locale ale domnului Berceanu ca să-i dea o lecție în această privință cu prilejul unei altercații și în termenii trebuincioși.

Domnul general Hîrjeu trebuie să întărească toate aceste elemente, înainte de a se rosti împotriva unui medic ca domnul căpitan Stamatiade, care pe lîngă toate celelalte nu este primul venit și dispune de o cultură și de o mentalitate aleasă.

Cerem și noi, laolaltă cu « capii », o anchetă, o anchetă întreagă și lipsită de prejudecăți — încredințați că domnul căpitan Aurel Stamatiade nu poate fi găsit vinovat, pentru că a făcut mai mult decît i se cere și a știut a-și lărgi datoriile și a le înmulți față de bolnavii lui.

1913

BATEȚI, DOMNILOR, ÎNAINTE...

Totul e de prisos. Zadarnic se scrie, se gîndește, se așteaptă o schimbare. Brutele urmează să bată, urmează să schingiuiască pe cei mai mici decît ei.

Nu e zi în care să nu afli că un ofițer oarecare și-a bătut soldații. La adăpostul legilor militare care protejează gradul superior față de cele inferioare, garantat de numărul treselor cusute cu aur — atunci cînd brațul brutei ce le poartă merită mai bine litera de foc a ocnei — ofițerul intră în rîndul oastei românești cu pumnul, cu funia și cu cravașa.

Pe lîngă multe acte frumoase, e adevărat, petrecute în cursul unei luni și jumătate, faptele de canibali ale ofițerilor, care necinstesc armata, tind să demonstreze că mobilizarea nu s-a făcut în vederea pacificării Balcanilor, dar pentru maltratarea cît mai întinsă a poporului nostru. Cînd vreun străin ne insultă în cîte o gazetă, toți nu facem decît o săritură ca să-l punem la locul lui, și poate că cei care strigă mai tare pentru patriotism sînt nemernicii, bătăușii și batjocoritorii direcți, adăpostiți de cutele steagului național. Ce li se cuvine acestor lichele care, în loc de condei, mînuiesc parul și ciomagul?

S-ar zice că mobilizarea pentru ofițerii aceștia n-a fost decît un fericit prilej ca să-și satisfacă morbiditatea sadică și tîmpenia bestială. Pînă în ziua de mobilizare, ei puteau să-și exercite măselele și fierea pe pielea ostașilor activi. De atunci încoace ei au putut gusta din suferința și din sîngele tuturor

oamenilor valizi din țară, au putut suge inima și vigoarea ale chiar țării întregi. Cruzimea lor imbecilă amintește figura de sînge a sfîntului Iulian Ospitalierul din opera lui Flaubert:

« Un căprior sări dintr-un hățiș, altul se ivi la o răscruce, un bursuc ieși dintr-o groapă, un păun își desfăcu peste iarbă coada; — și după ce-i unise pe toți, alți căpriori se arătară, alți bursuci, alți păuni, și mierle, găiți, dihori, vulpi, arici, lincși, o mare de dihănii, la fiece pas mai numeroase. Ele se învîrteau în jurul lui tremurînd cu o privire plină de blîndețe și de rugăminți. Dar Iulian le ucidea pe toate, neostenit, ochind cu arbaleta, trăgînd sabia, înjunghiind cu cuțitul, și nu se gîndea la nimic, nu-și aducea aminte de nimic. »

Ofițerii de care vorbim și-au săturat pasiunea în numele imens al locuitorilor țării. Plăcerea că palmele lor, bicele și săbiile lor vor lovi carnea oamenilor, care în timp de pace le scapă de subt autoritate, s-a satisfăcut în toate felurile, și domnii ofițeri trebuie să se simtă mulțumiți.

Pe cînd soldații unei companii erau bătuți și legați apoi cu coatele de roțile tunurilor și ținuți astfel spînzurați o noapte întreagă, și din cînd în cînd izbiți peste figură, în răstignirea lor, de cravașa ofițerului, trezit din somn și ieșit din inspecție, alții, într-alte puncte, într-alte localități, sufereau tot soiul de alte torturi.

Un caz dintr-o sută,pet recut în Regimentul 78, cantonat lîngă Capitală, la Dobroiești. Un sublocotenent Luca, din compania de mitraliere, a bătut pe un caporal atît de crunt, încît caporalul a trebuit să fie transportat la spital, unde dacă a scăpat cu viață, este grație domnului căpitan doctor Șapcaliu.

Am mai rugat pe domnul ministru de război să ancheteze și să pedepsească aspru pe acești bătăuși. Ce face domnul ministru, căci nu ni se semnalează de nicăieri pedepsele așteptate. Domnul general

Hîrjeu să ancheteze cu concursul ofițerilor celor-lalți, ofițerii cinstiți, inteligenți și respectuoși, care au asistat la toate cruzimile camarazilor nevrednici.

Ministrul de război va primi adeseori acest răspuns pe care l-am primit și noi din partea multor soldați, anume că în diferite companii soldații se hotărîseră, cu știința chiar a călăilor, care fuseseră preveniți, că la prima încăierare cu dușmanul, să uzeze de arme într-un scop determinat, atît de neînchipuită a fost ura provocată în rîndul soldaților de către ofițerii torturatori.

Crede domnul ministru că acești soldați vor mai răspunde cu același entuziasm ca în iunie la o mobilizare nouă, și că ofițerii lor mai pot fi tolerați să-i comande?

1913

CA PE VREMEA LUI CARAGEA

Faptul relatat de *Seara* a impresionat publicul, adînc. Doi soldați aruncați în groapă cu mai mulți holerici, se scoală dintr-o dată dintre morți și o croiesc de-a fuga peste cîmp. Dacă n-ar fi fost arsura varului turnat peste cadavre înainte de aruncarea pămîntului, nefericiții doi soldați ar fi fost uciși cu pămînt și îngropați de vii.

După furturile intendenții, după bătaia soldaților de către ofițeri pe cîmpul de operații, după toate mizeriile de tot soiul, îndurate de armată din pricina neglijenței și incuriei administrative, socoteam că lista imensă a cruzimilor și fărădelegilor s-a sfîrșit. Mai rămăsese ceva, înmormîntarea oștenilor de vii.

De aci înainte soldații entuziaști ai patriei vor ști că au să treacă, în afară de foc și de glonțul vrăjmaș, prin calamități mult mai înfiorătoare și cu atît mai groaznice cu cît ele sînt pricinuite chiar de așa-zișii lor frați de arme și de naționalitate, de tembelismul unora, de răutatea altora, de incapacitatea și nesațiul celorlalți.

Ei vor avea să se teamă, mai mult decît de inamicul pe care-l vor combate, de ofițerii lor plătiți ca să-i instruiască, să-i îmbuneze, să-i caute și să-i comande. Ei vor tremura înainte de toate ca să afle cine sînt ofițerii lor, oamenii de omenie care văd în inferiorii lor ierarhici niște prieteni și niște frați, sau fiarele care fac din soldat victima și prada infamului lor sadism.

Soldații vor trebui să treacă prin înjurăturile și palmele locotenenților; prin bătaia cu cravașa peste obrajii crăpați și însîngerați de lovitură; prin tortura răstignirii pe roata tunului și de trunchiul copacilor; prin scuipatul și ghionții ofițerești. Ei vor avea să îndure zile întregi foamea sau hrana mucegăită și viermănoasă; bolile fără ajutor medical, sau cu medici care cînd nu-i examinează de departe, prin telescop, și se brodesc printre bolnavi, își smulg de la brațe crucea roșie sanitară și, sărind peste bolnavii și morții culcați peste cîmp, aleargă ca să-și scape viața prețioasă și lasă, departe, dincolo de zona contaminată, călcînd răniții și zdrobindu-le degetele cu cizma.

Și cînd va fi scăpat de toate acestea, cînd va fi scăpat întreg din palme, din pumni, din funii, din chinurile foamei și setei, din bătaia tunurilor, din vîrful baionetelor, soldatul patriei românești va mai avea să se teamă de înmormîntarea de viu, supremul mijloc ierarhic.

Iată la ce au folosit patruzeci de ani de pace. Iată unde ne-au dus călăii civili și militari, politicianii de toate apetiturile. Iată pentru ce s-au cheltuit zeci și sute de milioane pentru armată. Iată cum s-au instruit atîtea generații de medici, care nu sînt în stare să știe dacă un om este viu sau mort, inferior în știință și corbilor, și cîinilor, și viermilor care nu atacă decît cadavrele.

Ce-au învățat toți acești domni purtători de grade și de funduri roșii la chipiu? Ce-au făcut în mai mulți ani de studii aceste lugubre nulități, pline de titluri și de decorații și care au impertinența să se socotească învățați și culți?

Cum îndrăznesc toți acești criminali ai unei științe care-i contestă, să dea libertatea de a se înmormînta soldații, fără să se asigure că ei au murit într-adevăr?

Există totuși un mijloc foarte simplu, pe care toate babele îl cunosc, de a te asigura că te afli în fața unui cadavru sau al unui om leșinat, cînd descompunerea organelor nu se manifestă prin miros. Un simplu capăt de sîrmă roșit în foc și aplicat pe talpa piciorului în cazurile dubioase, te încredințează îndată dacă « mortul » mai trăiește, sau de este de-a binelea mort. Sensibilitatea tălpii piciorului nu moare decît odată cu omul întreg.

Dar medicii au și alte mijloace de a se asigura în cazurile suspecte. Adevărul este că lenea îi stăpînește prea mult ca să se ostenească și să se întrebe. Lor le pasă prea puțin dacă un soldat va fi înmormîntat de viu sau mort. Ceea ce-i interesează este să trăiască bine pe spinarea oamenilor creduli și a medicinei profanate și, în fond, ei trebuie să-și dea seama în secret de totala lor incapacitate.

Seara a vorbit de doi morți sculați din groapă. Au fost două cazuri bine cunoscute și care s-au petrecut cu martori . . . Cîți vor fi fost îngropați de vii, sîntem siliți să presupunem, departe de țară și orașe, cînd aci, la Turnu Măgurele, s-a turnat varul aprins peste oamenii vii aruncați în mormînt? Și cine ne mai pote asigura acum că așa-zișii morți au fost morți într-adevăr?

Gravitatea stării noastre trebuie să fie cu desăvîrșire de excepțională, de vreme ce am ajuns să ne punem această întrebare.

1913

ETERNA CONTRADICȚIE

Spontaneu, la redacția ziarului, sau redactorilor noștri în particular, s-au prezintat soldații care au avut să sufere din partea ofițerilor. Ei nu ni s-au plîns de neajunsurile inerente stării de război și de mobilizare, și împărțite deopotrivă între camarazi, între ofițeri și soldați, căci pe deasupra disciplinei care subordonă și strînge acțiunea, și cuprinzînd această disciplină, este sentimentul de prietenie și de reciprocă obligație, care strînge legăturile dintre soldați și șefi.

Soldații care au venit să ne vadă și să ni se plîngă, soldații pe care noi i-am ascultat de multe ori cu un interes ce mergea pînă la uimire și pînă la durere, ne-au vorbit de neajunsurile evitabile și provocate, demoralizatoare, datorite voinței, și voinței celei rele a unora din ofițerii lor.

Și, în vreme ce ei ne povesteau, noi ne dam seama de preciziunea expunerii lor, de verva lor naturală, de acel accent particular și emoționant care distinge adevărul și pe care nu-l poate imita nici talentul scriitorului, nici dibăcia comedianului.

Și dacă am publicat cele povestite de soldați este că trebuie să ne încredem într-înșii și în asigurările lor, mai ales că plîngerile au fost excepțional de multe.

Am fi preferat, negreșit, ca alături de spusele soldaților să avem și dovezi din cele numite materiale și care se reduceau tot la valoarea unor afirmări. Acestea nu se pot căpăta în împrejurările

de toate zilele, cele mai lesnicios supuse controlului, necum în cele excepționale. O mie de piedici se ridică în fața gazetarului care ar voi să se documenteze, și dacă încrederea în oameni trebuie nesocotită, atunci orice bază socială dispare, discuția nu mai poate avea un sens, n-ar mai exista cronică, nici prietenie, nici năzuințe, nici idei.

Și care ar fi dovada într-o împrejurare de felul acesteia? Un sătean se plînge de proprietarul lui, un ostaș se plînge de căpitanul lui. Și dumneata cu cine te deslușești? Cu primarul din sat sau cu ofițerul învinovățit? Dovada, documentul în asemenea caz ar fi o hîrtie timbrată, cît mai oficială, cu iscălituri și ștampilă. Cine se mai poate încrede peste măsură în valoarea ei? Și apoi rolul presei nu este să ierarhizeze nemulțumirile și să le întoarcă la tăcere; ziarele sînt obligate să slujească interesul obștesc nu numai al unei clase care trebuie să aibă neapărat în toate chestiunile dreptate față de celelalte, care n-au dreptul să o aibă niciodată și al cărora glas trebuiește înăbușit.

Presa se găsește în fața oamenilor, a cititorilor ei și face abstracție de specialități, de clase și organizări. Ea nu se poate pune din punctul de vedere că un magistrat trebuie ascultat și un cetățean nu; că un soldat nu va trebui crezut și că simpla negare a unui general trebuie să fie sfîntă. Presa e un punct de egalitate.

Plîngerile primite la redacție, după mobilizare, nu se cădea să fie publicate, ne-au spus unii ofițeri superiori, fără un control serios. Ce mijloc de control putem avea noi? Cel mai simplu și mai curios: consultarea acuzaților. Un soldat s-a plîns împotriva colonelului său; ce aveam noi de făcut? — să întrebăm pe colonel: « Domnule colonel, soldatul Cutare s-a plîns de dumneavoastră. Ce părere aveți, să-l credem sau nu? » Oricine înțelege

că ceea ce trebuie evitat este tocmai acest mijloc de « control serios ».

Răspunsurile ce ne-au venit din partea unor ofițeri vizați, la plîngerile înregistrate de noi, dovedesc că sistemul n-ar fi dus la nimic; că ofițerii ar fi avut o dreptate totală și indiscutabilă, iar soldații partea mincinosului și-a omului nebun.

Noi nu negăm cu desăvîrșire nici sinceritatea protestărilor primite de la ofițeri. Dar un lucru cere să fie luat în seamă, că ofițerii se socotesc mai presus de orice judecată și nu admit să se discute actele lor. Cu această mentalitate, și bătaia, și pîinea mucedă, și legarea de roata tunului, și toate necuviințele față de demnitatea omenească intră în « binefaceri » și trebuiesc respectate. Ei se găsesc, din nenorocire, în fața unei opinii publice latine, care se supune numai pînă la o margine și nu acceptă, fără critică, sanctitatea galonului și aureola chipiului. La noi în țară, divinitățile nici cele adevărate n-au fost adorate cu exces; cu atît mai puțin își va face publicul icoane din mustața sau biciușca unui domn general. Ierarhia militară trebuie să sfîrșească prin a primi critica de voie bună, excelenta critică, moderatoarea poftelor și frîna poate prea bruscă uneori a instinctelor. Domnii generali, colonei, căpitani, se vor vedea siliți să-și facă un obicei din grija de a nu vexa pe oameni și din aceea de a-și vedea actele discutate. Căci oricare ar fi concepția unui ofițer despre rolul și importanța lui, el are să-și aducă tot mai mult aminte că slujește oameni, nu dumnezei, și că situația lui are o însemnătate numai întrucît publicul voiește. Preotul, profesorul, scriitorul rămîn ce sînt în orice situație; militarul încetează de-a fi militar, din clipa chiar în care i s-a retras calitatea. Ei sînt, mulțumită cazărmii și lefii lor, adică statului civil, iar statul civil este toată lumea — și rezervistul mobilizat care se

duce la ziar și își destăinuiește pe cale civilizată păsurile lui.

Revolta domnilor ofițeri chiar pe nedrept acuzați, este inutilă. Ceea ce trebuie să facă dînșii este să se apere prin aceeași presă unde subalternii lor îi acuză. Discuția ar dobîndi astfel un element ce-i lipsește și critica va ști să compare și să încheie în chip nepărtinitor.

Reflecțiile acestea ni le inspiră, în urma altor protestări, scrisoarea unui domn colonel, foarte onorabil, desigur, și pe care îl stimăm din principiu. Ar fi de prisos să-l numim și nici nu ne-a autorizat să o facem. Scrisoarea domniei sale exprimă cea mai justificată indignare, dacă descrierea vieții unui regiment făcută cu același ton de indignare de către un soldat și publicată în ziarul nostru, este falsă cum reiese din scrisoarea domnului colonel.

Domnia sa însuși ne determină să-i tăcem numele prin cererea ce ne-o face, nu numai de a dezminți — și sîntem întodeauna gata să publicăm cu satisfacție dezmințirea unei afirmări greșite sau rău intenționate — dar de a-i trimite numele soldatului care s-a făcut vinovat, ca să păstrăm terminologia din scrisoare, de calomnie. Directorul nostru, căruia colonelul i-a scris, face rugămintea să fie iertat că poate cere prea mult. Numai în fața Justiției, secretul unei colaborări modeste poate, dacă ziarul crede oportun, să fie dezvăluit. Într-altfel, redacția unui ziar s-ar afla în situația de-a știrbi independența și demnitatea presei, făcîndu-se denunțătoare.

Domnul colonel care ne scrie bănuiește însă că informatorul nostru este « elementul cel mai decăzut din tot regimentul » în chestiune. După cîte știm, el însuși n-a avut să sufere din partea ofițerilor lui nimic, că s-a bucurat chiar de multă bunăvoință, pe care nici n-o ascunde; ca spectator

însă a luat parte sufletească la necazurile îndurate de alții și la scenele relatate în ziar. Prin urmare rolul lui nu ni se prea pare a fi al unui element decăzut.

Un lucru e însă adevărat. În vreme ce soldații se plîng de unii ofițeri, ofițerii, fără excepție, tăgăduiesc și acuză la rîndul lor. Bătuți, flămînzi, bolnavi și necăutați, soldații produc fapte, precizează date și nume. Ofițerii neagă cu toții, toate cîte sînt destăinuite publicului de către soldați. Deosebirea este că ofițerii se mulțumesc să nege și refuză să discute.

Și s-ar părea că și unii și ceilalți să aibă dreptate. E veșnica și trista contradicție omenească, mulțumită căreia toate actele și chiar crimele, privite dintr-un punct de vedere special, sînt justificate. Noi am dori ca situațiile speciale să dispară din armata noastră în folosul unui bine general, care nu se găsește niciodată înlăuntrul unui zid chinezesc, și deasupra tuturor gradelor să domine o lege și un principiu.

Nu credem să fie pretenția noastră nebunească.

1913

ANCHETA...

Am fost și noi printre cei dintîi care am cerut să se ancheteze cazurile de bătaie, să se ancheteze neregulile, brutalitățile, abuzurile; am cerut o anchetă generală și minuțioasă.

Așa era timpul. Trebuia să cerem anchete. Era un fel de a protesta. Căci, de fapt, fetișul anchetelor ne lipsește și sîntem obișnuiți să nu le vedem izbutind.

Ancheta e un paliativ și mai mult o vorbă utilă, deschisă speranțelor, decît o metodă de îndreptare. S-ar părea că nu exprimă atît o pornire spre adevăr, cît pasiunea de ipocrizie. Căci cine face ancheta, dacă nu tot acuzații, în cel mai mare număr de cazuri?

Mai ales, în împrejurările excepționale, sensul anchetelor se pierde cu desăvîrșire. În 1907, ancheta n-a slujit la nimic, n-a fost o anchetă; dovadă numărul fantastic de mic sau mare cu care argumentează, indiferent, după teză, toți cîți vorbesc de răscoale. Cînd nu e de unsprezece mii, numărul oamenilor căzuți de gloanțe e de patruzeci și șase; alții îl ridică la opt sute de morți, și oricine poate scoborî sau lua cifra ce visează sau voiește.

În 1913 se organizează anchete militare. La ce vor duce ele? La nimic. Pe lîngă că o calamitate trecută nu lasă, față de viață, care e dragostea și viitorul, multe urme, teama, lașitatea omenească, presiunile, spiritul de castă, legitim, și o mie de alte cauze de toate mărimile, paralizează nervul unei cercetări.

Mai importante decît toate piedicile unei anchete, sînt legăturile sociale și de rudenie. Cei care anchetează sînt oameni de felul celor ce vor fi supuși anchetei și oameni din timpul lor. Iar la legăturile cu familie și prietenie se adaogă cele politice.

E greu să fii imparțial față de un om cu care ai jucat la masa verde și la bara guvernamentală; față de altul care te poate într-o zi gîtui la rîndul lui. Și cînd nici o legătură nu există, intervine recomandația, protecția, legături de-a doua mînă și tot atît de serioase ca și cele dintîi. Așa-zisul spirit de imparțialitate e o glumă. Parțialitatea cea mai deplină caracterizează toate actele de control. Apoi ceri o anchetă și faci o anchetă atunci cînd interesul general este ca rezultatul anchetei să fie tăinuit.

E o fatalitate, grație căreia o epocă nu se poate ridica întreagă asupră-și. Fiece timp și fiece țară nu poate strecura în chip normal prin plasa rezistentă a împrejurărilor, oameni mai mari decît nivelul obștesc.

Vedeți ce se întîmplă cu criticile aduse serviciilor militare. Sute de oameni se plîng că au fost brutalizați, ținuți flămînzi mișelește. Sute de denunțuri arată limpede în ce stare de neașteptată dezorganizare ne-a găsit mobilizarea. S-au scris mii de coloane de ziar, s-au cheltuit dorințe, idei, năzuințe. A fost o salvă vastă de strigăte pentru o îmbunătățire. Și ce-a ieșit din toate aceste bune porniri? Ce s-a ales, atît de curînd, din zbuciumul acesta?

Ca și cum ar fi fost vorba de o farsă și de-o minciună organizată; ca și cum gemetele unora și moartea celorlalți, cruzimile și sălbăticiile altora, ar fi făcut parte dintr-o comedie, cinismul slugilor, al coteriilor, batjocorește și suferința și dreptatea și nu mai are margini ca să nege tot ce s-a spus, tot ce s-a plîns, tot ce s-a murit. Holera însăși,

n-are să treacă mult și va fi înfățișată ca o binefacere. Un valet de ziarist va proclama că în luna lui august, de pildă, țara avu fericirea să piardă cîteva sute de soldați binecuvîntați cu harul holerii.

Noi care cerem o îndreptare, sîntem taxați de bîrfitori; cei care nu vor, mulțumiți să plutească umflați pe suprafețe lichide de putreziciune, sînt oamenii onești și drepți.

E de prisos. Anchetele nu vor duce la nici un sfîrșit. Cei mai hoți vor fi scoși cei mai dezinteresați; cei mai bestiali vor fi glorificați ca fiind cei mai blînzi. Cine are religia anchetelor, poate, foarte bine, să dispereze și să se sinucidă.

Cine pleacă la o anchetă mare, vînează cu totul altceva decît dreptate și adevăr. Dacă se întîmplă ca în raportul cuiva să alunece și imaginea unei părți din realitate, omul care iscălește e în drept să se aștepte la toate reacțiunile și efectele mizerabile ale dorințelor sincere de bine.

Dealtfel, cînd se ordonă o anchetă oficială, scopul nu e o îndreptare, dar o derivare a opiniei publice, o formă de compensație, o făgăduință. Nimic mai mult. Publicul, care se mulțumește cu puțin — cu pîine și cinematograf — trece, uită, aplaudă și se-ndoapă. Adevăratul bărbat de stat la noi va fi, pe multă vreme încă, cel mai șiret și mai pezevenghi în manipularea acestor făgăduinți.

Anchetă să se facă sau nu, ancheta nu ne duce la o ridicare. Act de justiție relativă, ea poate cel mult distribui cîteva pedepse unora care le merită mai puțin.

Ceea ce ne trebuiește e o trezire de principii, de idei, de virtuți. Lipsa lor e generală. În armată se reproduc murdăriile și ticăloșiile civile, ca și în cler. Efortul oamenilor care nu sînt preocupați numai de ideea cum s-ar înnavuți mai bine și mai

degrabă, și mai gratuit: care nu participă ca factori activi la lățirea stricăciunii sociale; care sînt încercați de oarecare ideal și decență — trebuie să se îndrepte către educație.

Ofițerimea noastră are nevoie de aceeași educație de care este lipsit și tineretul nemilitar. Absolvenții școlilor militare ca și titrații școlilor civile, trebuiesc întreținuți în limita unui ideal. Dreptul la debandadă, la cinism, la terorizare și arivism trebuie stîrpit prin concepția datoriilor sociale, printr-o înfrumusețare a carierelor în latura lor sufletească. Ca simbriașul care primindu-și leafa își acordă toate plăcerile și băuturile, licențiatul în Drept, ofițerul, socotesc, odată studiile terminate, ca o corvoadă, că acum este de petrecut cît mai bine și pe cît mai multe spinări. Dar scrupulul trebuie să existe și în bucurie. Cîți din cei care se întrec pe bulevardul afacerilor și imoralității sufletești, se pot lăuda că-l cunosc? Cîți trăiesc a suta parte din ceea ce le-a trecut prin urechi și s-a pierdut?

Statul să ia toate măsurile care îl vor dispensa în clipele grele de anchete și să pregătească tineretul de elită și de cinste, pe care țara îl tot așteaptă de patruzeci de ani în zadar. Și măsurile pot fi luate; oamenii care să le înțeleagă și să le aplice, nu ne lipsesc.

În orice caz, presa și-a făcut și își face datoria.

1913

SOLDAȚI UCIȘI ÎN BĂTAIE

Ziarul nostru a făcut comentariile cuvenite la tendința ce se manifestă în toate conștiințele conducătoare ale țării, de-a acoperi faptele săvîrșite în dauna țării și a soldaților, în timpul mobilizării, cu cea mai groasă din mușamale.

După ce presa întreagă s-a făcut ecoul gemetelor și jelaniei ostașilor plecați cu entuziasm și întorși, cînd s-au întors, fără luptă, deprimați și scîrbiți, aproape aceeași presă, înspăimîntată de o clipă de curaj și de patriotism bine înțeles, dă înapoi, se supune tendinții și declamă, pe un ton uneori de spiritualitate afectată, că purtarea ofițerilor vinovați a fost excelentă, admirabilă etc.

Ofițerii superiori neagă cu enervare, mai toți ofițerii neagă. Cei pătați neagă din sentiment de conservare; ceilalți din spirit de corp, dintr-o solidaritate inevitabilă și întrucîtva utilă.

Tot ce s-a scris prin ziare e pentru dînșii fals. Sutele de plîngeri trimise de pretutindeni, din întreaga țară, unele mai grave, altele mai ușoare, sînt privite de ofițeri ca niște minciuni. Minciună bătaia, minciună lipsa de hrană, minciună pîinea mucedă, minciună neîngrijirea bolnavilor, minciună de tot soiul...

Ați văzut vreodată atîți mincinoși, atîți calomniatori pe fața pămîntului? Și s-au pomenit ofițeri mai umani, mai blînzi, mai cinstiți, mai imaculați, de cînd avem o armată?

Vreo zece-cincisprezece zile la început, reclamațiile publicate de ziare și primite la Ministerul de Război, zăpăciseră pe ofițerii acuzați și impresionau puternic pe toți ofițerii, care se vedeau suferind de discreditul celor dintîi. Ei nu mai băteau podurile și localurile publice cu aceeași bucurie. Ziua nu-i mai surprindea în restaurante și cazinouri; stăteau de preferință acasă cuminți și se fereau de discuții în publicul indignat de brutalitățile celor mai răi dintr-înșii.

La un moment dat, ziarele păreau a fi niște foi exclusiv militare. De la primul articol pînă la ultimul rînd nu se vorbea decît de ororile mobilizării.

Neapărat, s-au comis și exagerări — nu totuși exagerări în gravitatea faptelor, dar exagerări în localizarea lor. Ofițerul Popescu, de pildă, a fost acuzat că bătuse pînă la sînge pe un soldat, atunci cînd el nu bătuse pe nimeni, ci furnizase unui depou al intendenții saci cu pămînt în loc de saci cu orez. Cel care bătuse era, de pildă, Vasilescu, acuzat pe nedrept că din tutunul dat gratuit de către stat armatei, vînduse, printr-un interpus sergent, pachete soldaților.

Erorile și exagerările au fost de ordinul acesta.

Dar exagerarea nu dă dreptul la nesocotirea plîngerilor, după cum exagerările unor povestiri extraordinare nu ridică autorului calitatea de scriitor.

Și tocmai printre exagerări s-au socotit scăpați vinovații, și de fapt au și scăpat. La noi, în toate treptele sociale, intelectul este destul de primitiv și nu admite într-o chestiune nici o mijlocie, ci numai extremitățile. El nu percepe responsabilitatea nici în faptele mari, necum în cele mici, în miile de fapte mici și de nuanță, care constituiesc viața socială, militară, administrativă.

Și ofițerii, acuzați de pildă că ar fi dosit cirezi de boi — o ipoteză: boii se pot traduce cu orice alte animale și cu orice obiecte, intendența are

destule — cînd au citit învinovățirea în ziare, au zîmbit. Ei se socotiră inocenți, căci isprava lor era alta. Ei se știau a fi majorat, de pildă, prețul boilor, al fînului și al brînzei. Prin urmare? Prin urmare vinovatul acuzat alături, dar vinovat, era ca și nevinovat.

Și de-aci, deodată, urcarea tonului, protestările — și ceea ce-i mai serios, apărarea prin acuzări. Acuzați, ei acuzau la rîndul lor. Publicul a putut citi cu stupefacție, interviuri și soiuri de interviuri « cu un mare personagiu militar » — anonim! — în care soldații, oșteni români, inferiorii, erau numiți haimanale, « drojdii de orașe » și « pungași ». Dacă aceasta e disciplina militărească, insulta soldatului, și în practică și în teorie, n-avem loc să fim mulțumiți de așa disciplină.

Se cunoaște viața de rob secular a țăranului român, bătut de jandarmi, nedreptățit de justiție, furat de proprietar. Obișnuit cu viața lui de cîine, pe care o îndură cu o groaznică seninătate, în timpul mobilizării țăranul a înghițit și a tăcut. A înghițit, altceva decît prăjituri și bucăți de friptură.

De-aci, din mutenia soldatului țăran, ofițerii superiori au tras un argument: că s-au plîns numai lichelele — orășenii. Acești ofițeri se declară pe față adversarii spiritului de libertate pe care îl prepară cultura mai strînsă și viața laolaltă a orășenilor — și adversarii vieții și culturii care prepară acest spirit.

Dar țăranii s-au plîns și dînșii, oricît le-ar plăcea ofițerilor să-i orășenească.

Cea mai nouă plîngere primită la noi e următoarea:

Autorul ei o iscălește. El e țăran din Roman și ne declară că sătenii din întregul județ sînt într-o stare de suflet din care poate să iasă o răscoală. În Regimentul 11 de Roșiori, țăranii acestui județ

au avut să sufere toate chinurile pe care a binevoit colonelul să le exerseze pe spinarea lor. Colonelul e domnul Nicolae Constantinide, care în nobila sa acțiune a fost secondat orbește de sublocotenentul Ioan Marinescu din escadronul întîi al regimentului său.

Soldații s-au întors bolnavi la vetre, din bătaie. Săteanul care ne scrie, Ghiță Oltea, ne spune curat că una din victimele sălbăticiilor comise în Regimentul 11 de Roșiori a fost chiar fiul său, care, crunt bătut de ofițeri, a murit în spitalul din Bacău.

Săteanul român ne citează și numele a doi evrei, care au încetat și ei din viață, și tot din bătaie: unul este soldatul Elișcă Froim, mort la 6 septembrie, în casa părintească, și celălalt este soldatul Avram Keiz din Băcești. Aceștia au murit pînă acum. Numărul soldaților schilodiți de dragul domnului colonel Constantinide, care zac grav bolnavi, pe la vetre, este mare. Nu s-a făcut nici o anchetă.

Socotim că e de prisos să mai insistăm. Zbirii să se răsfețe, să fie întreținuți înainte de stat, ca să distrugă sufletul oștirii înainte și să ucidă fără contenire.

Ofițerii să nege, iar presa să ajute ca mușamaua ce se întinde să fie cît mai adîncă. Morților, soldaților și țăranilor nu li se datorește nici o dreptate!

1913

EXPROPRIEREA FORȚATĂ

Comunicatul domnului I.C. Brătianu, șeful partidului liberal, publicat în *Viitorul*, e, înainte de toate, o bucată literară bine scrisă, citibilă de mai multe ori, cu sinuozități de gîndire subtile. Pentru un om politic român ar fi numai atîta destul, cunoscut fiind disprețul politicii față de frumusețea, față de tot abstractul și tot dezinteresul pe care îl reprezintă un efort intelectual înlăuntrul artei. Domnul Brătianu ne-a obișnuit, dealtfel, cu orientarea literară a spiritului său, chiar atunci cînd, cu cîțiva ani în urmă, a voit să proclame, în latinește și în Cameră, drepturile sociale ale stomacului asupra minții.

Trebuie să mărturisim slăbiciunea noastră pentru bărbații care, în puterea vîrstei și a experienței, adică atunci cînd cei mai mulți din tovarășii noștri abdică și se trivializează, pierd zarea stelelor din privire și cad cu ochii deschiși înmormîntați în noroiul unde se dă orbește lupta pentru o mizeră și mediocră existență — au rămas să-și legene sufletul printre idealuri și să fie atrași de o carte, de o reverie, de o credință și de o poemă.

E poate singurul criteriu după care se pot încerca inimile și calitatea lor secretă, la un moment cîndva, al vieții, solicitate cum sînt de mulțumirile mici și grosolane. Și credem că preocuparea aceasta imprecisă, acest misticism particular al inteligenții e o esență care păstrează personalitatea de corupția ei materială și numele oamenilor de ultima

pieire. O au cîțiva la noi, printre bărbații de stat: Ion Brătianu, Niculaie Filipescu, Titu Maiorescu și Petre Carp — față de școala cealaltă, mediocră, cu mii de partizani prin cultură și născare. Alexandru Bădărău, Take Ionescu — citățm numai doi, foarte reprezentativi.

Desigur că în comunicatul domnului Brătianu sînt și părți care au trecut succesiv prin necesitatea ștersăturii și a subțierii de idee, odată cu a hîrtiei, pînă la expresia cea mai discretă și mai puțin jignitoare, nu pentru Guvern — în acest punct cuvintele comunicatului joacă limpede, ca un aparat sunător într-o vitrină — dar pentru partizanii săi. E grija din dictonul: Ferește-mă, Doamne, de prieteni . . . De partizanii neinteligenți, evident, căci exproprierea forțată, din rațiune de stat, poate în mîna unui partizan *débrouillard* să dea cele mai neașteptate foloase.

Ceea ce ne-a plăcut mai ales, în manifestul domnului Brătianu este această expropriere, care, mai ales în exterior, pare o idee revoluționară. Nu mai vorbim de aplicarea ei, și trebuie să facem tot creditul intențiilor șefului celui mai disciplinat dintre partide, în epoca de gîndire și de concepție a ideii sale. Exproprierea poate cu ușurință să ajungă o armă de bătut adversarii și de mîngîiat amicii.

Nu putem crede, însă, în realizarea ei. Domnul Brătianu e șeful unui partid cu multe elemente tinere înlăuntrul lui, dar împiedicat să meargă și mai cu seamă să alerge, de bătrînii partidului. Cum va putea șeful să concilieze nerăbdarea și dorințele idealiste ale tineretului cu interesul de stare pe loc al bătrînilor?

Noi știm că cele două tendințî, una de dezinteresare și alta de interes acut, au ființat întodeauna alăturate, în partidul liberal, și victoria n-a fost niciodată a tinerilor « zvăpăiați ». Cînd socialiștii—

prima cultură — au intrat în partid, amărăciunea n-a întîrziat să-i cuprindă, și acești « trădători » ai cauzei socialiste, intrați la liberali în vederea unei mai repezi realizări a unei părți din ideea socialistă, s-au văzut, în același timp, înăbușiti de partid și persiflați de public. Bătrînii au îngenuncheat socialismul.

Să fi ajuns, într-adevăr, aceștia, să influențeze mentalitatea aristocraților liberali? Ideile domnului Brătianu, care s-ar prezinta în forme de socialism burghezesc, să fie semnul izbîndei, în sfîrșit, a foștilor socialiști?

Trebuie să ne întrebăm cu atît mai mult, cu cît după răscoalele din 1907 nu s-a simțit de fel nici pînă astăzi influența elementelor revoluționare asupra vieții noastre sociale și a bătrînilor liberali.

Răspunsul nostru, părerea noastră este că încă o dată bătrînii vor învinge, că idealurile domnului I.C. Brătianu vor rămîne frumoase ca niște ipoteze și vor sluji numai de cadru strălucitor preocupărilor egoiste ale ciocoilor din partid.

1913

DEZERȚIUNEA GENERALĂ

La întoarcerea domnului Bădărău din inspecția localităților holerizate, s-a dat ziarelor o notă, care a trecut neobservată. *Universul*, care nu poate fi suspectat de turburări și de « calomniile » reproșate altor gazete, a publicat și el nota, undeva, într-un colț.

Ceea ce a impresionat pe domnul Bădărău în comunele vizitate a fost . . . Dar să reproducem cuvintele publicate:

« D. Bădărău a constatat, scrie *Universul*, că numeroși proprietari au fugit din sate și au pus paznici la conac, nedînd voie nimănui să intre chiar. În unele locuri nu se poate obține nici un pahar de apă pentru medici și autorități.

A mai constatat că din toate comunele au dispărut învățătorii, care cei dintîi ar fi trebuit să dea sfaturi sătenilor cum să se ferească de boală.

De asemeni, s-a convins că preoții au refuzat serviciul religios atît înainte cît și după boală.

Greutatea în combaterea epidemiei se datorește în primul rînd lipsei de pregătire a personalului administrativ și insuficienței celui medical.

Este drept că s-a făcut apel la medicii particulari.

Medicii primari au înștiințat însă direcția sanitară, că medicii particulari refuză de a merge în regiunile contaminate. Din această cauză, s-a recurs la doctoranzi, cărora li se dă cîte o sută de lei pe lună, însă numărul lor este insuficient. »

Și ca încheiere:

« Armata a căutat să dea tot concursul necesar serviciului sanitar, dar nedispunînd decît de un număr limitat de medici, acest ajutor este destul de minim. »

Nici o altă concluzie. Ajutorul medical dat de armată fiind neîndestulător, holericii bolesc fără medici. Un punct și atît.

Ziarul *Seara*, dacă n-a făcut astfel de constatări, a publicat nenumărate documente și plîngeri, care lăsau să se presupună că starea comunelor nu poate fi alta. Faptele publicate de noi erau o introducere la marea lașitate a conducătorilor. S-a contestat tot ce s-a scris în privința neregulilor din armată. *Epoca* s-a făcut campionul tuturor tăgăduielilor și denigratoarea tuturor intențiilor patriotice cu care au fost date pe față atîtea și atîtea fapte puțin cinstitoare pentru țară.

Domnul Bădărău nu e ziarist și nu colaborează la *Seara*. Constatările ce le face sînt ale unui ministru, adică ale unui funcționar pus în cele mai bune condiții ca să nu vadă și să audă nimic. Dacă ministrul a reușit să zărească ceea ce trebuie ascuns, poate fi meritul său; în orice caz, răul a trebuit să fie excesiv de mare pentru ca să apară ochilor unui demnitar al statului, distrat din răsputeri de către subalterni.

Iată, prin urmare, unde ne găsim după cincizeci de ani de acțiune educativă, de osteneli și de jertfe. Temeliile recunoscute ale statului sînt putrede și sfărîmate. Într-o clipă de îngreuiare a vieții, atunci cînd luarea-aminte a tuturora trebuie să se trezească, toți mai-marii societății dau bir cu fugiții.

În dosul serelor mărețe și decorului oficial zace lașitatea iubitorilor de putere, de faimă și aur. Înlăuntrul patriotismului cîntat pe uliți și în parlament, înlăuntrul maximelor și tiradelor pentru

datorie, doarme viermele lichelismului. Nici o dragoste, nici un sentiment de cuviință, de legături între oamenii aceluiași neam.

Fug proprietarii și lasă satele și țărănimea, bună pentru jug și osîndă, fără adăpost și ocrotire. Ca și cum pielea lor ar avea un preț deosebit, ei fug să și-o întindă departe, la un soare prielnic.

Fug preoții, cărora Iisus le-a zis: « Cercetați bolnavii în spitale și închiși prin pușcării » — și sătenii rămîn fără cuvintele bune și fără împărtășania așa-zisului părinte sufletesc. Adoratori ai țuicii și ai grăsimii, ei lasă oamenii să fie îngropați ca niște leșuri de cîini și se retrag undeva, unde se mănîncă și se bea porcește.

Fug medicii cărora știința le propovăduiește uitarea de sine și sacrificiul, egalitatea omenească și soarta laolaltă și pentru bine și pentru suferință.

Fug învățătorii, trimiși să lumineze satele și să le fericească; să adune pe oameni, să-i învețe, să-i sfătuiască și să-i îmbărbăteze.

Fug funcționarii administrativi, care dacă nu mai sînt niște oameni și dacă au ajuns niște brute, au datoria și jurată și plătită de-a sta la locul lor.

Toți fug, toți se risipesc — și satele rămîn goale și deznădăjduite. Ca niște corbi, toți se vor întoarce cînd morții vor fi fost duși la groapă, și numărul celor vii, pentru binele corbilor, se va fi împuținat.

Și pentru ce să nu fugă, funcționarii administrativi, cînd șeful lor, ministrul de Interne, a fugit cel dintîi din țară unde bîntuie holera și sărăcia?

În anul 1913, șase ani de la Răscoale, șapte ani de la Expoziție, în anul gloriei pacificatoare a țării nu se găsește un singur bărbat ca să rămîie și să lupte.

Ziarele au dat pe față isprăvile unor ofițeri neomenoși și cruzi. Ele au fost adeseori tot atît de crude dacă nu mai mult, față de armată. Noi

unii sîntem aduși să o regretăm. Lumea nemilitară, clasa mare socială, a celor care poruncesc sau transmit poruncile primite — e mult mai vinovată și toate răspunderile, și civile și militare, sînt ale ei. Ale tuturor acestor politicieni, ale tuturor paraziților țării noastre, care ieșiți deasupra poporului, încep să-l infecteze și să-l ucidă. Ei care au cultivat toate jafurile și toate monstruozitățile și au premiat în fiece secătură lipsa de cinste, de seriozitate și de caracter, ei sînt vinovați. Și cînd țăranul se va ridica de subt ugerul morții care îl înăbușește pe paiele lui de zăcere, să-și aducă aminte că toți: și popa, și învățătorul, și primarul sînt dușmanii lui de moarte.

1913

O LIGĂ MILITARĂ?

Domnul Colonel Cocorăscu, ca orice bun român, desigur, s-a gîndit în urma mobilizării, la care a luat și domnia sa parte, la lipsurile din armată. Toată lumea a văzut, ca și domnul colonel, că rămîn multe de făcut și că nu tot ce s-a făcut a fost deplin. Numai că, militar din cap pînă-n picioare, domnul Cocorăscu visează o organizare care să iasă din atribuțiile armatei, atunci cînd domnia sa trebuia să rămînă în marginile ostășiei. Din ofițer, domnia sa ar vrea să se facă un dregător puternic, salutat de toate pălăriile, care ar trebui să ia forma chipiului. Ca și cum mergem spre o epocă de sînge și nu spre una de liniște, de negoț și de știință, domnul colonel are de gînd să transforme țara într-o fortăreață și națiunea într-o armată, făcîndu-se apostolul unei « ligi militare ».

Ligă Militară? Pentru ce? Școlile militare și cazărmile nu sînt oare destul de apte ca să prepare luptătorii de care țara, în momentele grele, are nevoie? Nu sînt arme, nu sînt profesori, nu sînt instructori și șefi din belșug, și așteaptă aceștia o « ligă » pentru ca să-și exercite însărcinările? Domnul colonel Cocorăscu ar fi putut, ca specialist, să propuie îmbunătățiri și mijloace de educație care nu necesitează înființarea unei instituții noi; căci în fond, ceea ce lipsește mai mult la noi și nu numai în armată, dar mai ales în moravurile societății din care iese și armata, este acea perfecționare sufletească ce poartă numele de educație. Ori imperativul stării noi pe care o visează domnul Cocorăscu, mai repede exclude educația decît o împlinește.

E adevărat că în așezămîntul constitutiv al ligii domnului colonel e multă materie nebuloasă, și paragrafele înșirate ca niște articole de lege n-au preciziunea necesară, și cele mai multe se aseamănă cu debitul obișnuit al oratorilor politici.

« Ridicarea stării materiale, culturale și morale a poporului român pentru a fi curățit de toate relele ». . . etc., e o frază vagă, care de cincizeci de ani încoace se găsește în toate discursurile și în toate articolele de ziar. Domnul colonel făcea mai bine — de vreme ce se avîntă în această materie spinoasă și nemilitărească — să spuie în ce fel va face ridicarea stării de care vorbește că dorința ridicării o are toată lumea și a avut-o întodeauna, fără ca această dorință, chiar sinceră, presupunem că este, să însemne prin sineși ceva. Cum gîndește domnul colonel Cocorăscu să ajungă la această stare bună a poporului român? Prin vot universal? Prin împărțirea pămînturilor la țărani? Prin egalizarea tuturor elementelor din țară? — căci alte soluții nici nu sînt, iar acestea sînt civile, nu militare. N-ar fi fost preferabil ca domnul colonel să lase această sarcină guvernelor competinte și oamenilor de stat?

Ce mai zice manifestul domnului Cocorăscu? « A sădi și a cultiva cu îngrijire în sufletul poporului și armatei toate sentimentele de: patriotism, onoare, solidaritate, spirit de sacrificiu » etc. Domnul colonel crede că toate acestea sînt lucruri noi pentru poporul românesc și că numai de la data existenței unei ligi militare, va începe românul să afle ce-i onoarea și acel spirit de sacrificiu care face că cinci milioane de țărani se sacrifică și astăzi unei sute de mii de bogătași? Va putea vreodată

să cultive vreo ligă militară un spirit de sacrificiu comparabil cu acela și un patriotism de care toată istoria noastră dă atîtea dovezi? Și crede domnul colonel Cocorăscu că patriotismul se învață, că el este milităresc mai mult decît românesc, că românul este patriot pentru că este militar?

Mai e ceva în lista domnului Cocorăscu. « A lupta cu înverșunare, însă cu liniște și demnitate, contra tuturor agitatorilor dinlăuntru, care ar periclita existența țării și viitorul ei, stabilite prin formule constituționale și dorințele nației, cum și de a înfrînge tendințele ce ei urmăresc pentru dezorganizarea și slăbirea armatei naționale. »

Să ne oprim puțin și să răsuflăm respectuos.

Acest articol, foarte important, căci e foarte lung, e de-o superficialitate care trebuie criticată. Înainte de toate, agitatorii domnului colonel nu există și nu-i vedem, cel puțin pînă acum — iar domnul colonel nu poate să știe unde duce o agitație numai pentru că e agitație. Agitația e o armă și, de cele mai multe ori, o armă a celui mai puternic patriotism. Nimeni nu se agită pentru plăcerea de-a se juca și de-a se pune în contradicție cu contradicțiile domnului Cocorăscu însuși, care cere patriotism și în același timp îl respinge. Și nimeni, n-avem știință, să urmărească în țara noastră dezorganizarea și slăbirea armatei naționale.

Poate că în acest articol domnul Cocorăscu vrea să facă aluzie la părerile domniei sale, nu la realități, inspirîndu-se din criticile aduse nu armatei, nu instituției, dar neregulilor comise și datorite unora dintre ofițerii mai puțin pregătiți pentru datoriile lor și pe care domnul Cocorăscu ar putea să-i pregătească, bineînțeles. Ori dacă această critică însemnează dezorganizare și slăbire, și domnul colonel este un agitator și un dezorganizator, întrucît proiectul ligii sale militare este o critică

adusă stării actuale a armatei. Nu, domnule colonel ! Soldații care s-au plîns și ziarele care au înregistrat plîngerile lor porneau exact din aceleași sentimente ca și dumneavoastră, cu diferența că ei s-au încrezut cu toții în șefii armatei și în mijloacele lor de perfecționare, pe cînd dumneavoastră cereți înființarea unei organizații noi, a unei ligi militare. Domnul colonel Cocorăscu să ne permită să credem că domnul general Hîrjeu, de pildă, ministrul de Război și Statul Major al armatei sînt cel puțin tot atît de pregătiți sufletește și tot atît de valoroși ca și domnia sa, în ce privește ameliorarea instrumentului ostășesc.

Celelalte paragrafe exprimă dorințele exprimate de toată lumea — și toate atîrnă nu de voința unui colonel și nu de a unei ligi, dar de o nesfîrșită serie de lucruri printre care este mai ales bugetul. Sentimentalismul nu poate înlocui paralele în nici un caz, și pregătește la confuzie și la dezagregare, nicidecum la o însănătoșire. Dar tuturor dorințelor domniei sale domnul colonel le putea da forma unui articol de ziar, care ar fi fost ca toate articolele de pînă acum, bine primit — iar nu unei ligi. Dacă pentru toate dorințele noastre ar trebui înființată cîte o ligă, numărul ligilor ar întrece de cel puțin o mie de ori numărul populației din România.

Ca să sfîrșim, să ne dea voie domnul colonel Cocorăscu, să întrebuințăm o frază de-a domniei sale, pe care sîntem tentați să o numim o perlă.

Ca membri ai ligii militare « pot figura, spune manifestul, toți românii, nu se va admite (însă) străini, fie ei chiar cetățeni români ».

1913

POLITICA DEZASTRULUI

Pentru satisfacerea nevoilor de politică personală — politica multora din politicieni și singura lor politică — trebuie să calci totul în picioare, demnitate, cuviință, cultură și idei. Ca să rămîi ministru și să-ți menții avantajele legate de situația de elector, toate mijloacele sînt bune, cu jertfirea oricăror drepturi și legi, numai dreptul tău, improvizat din mii de nedreptăți, să triumfe.

Politicianii români n-au cruțat în luptele și sforțările lor de conservare, nimic. În goana după partizani, ei au uitat că instituțiile statului sînt pentru popor și stat, le-au prins înlăuntrul lor și, fie Școală, Biserică, fie Armată, toate le-au slujit pe rînd de fortărețe — și fortărețele, barizadate, cînd de unii, cînd de alții, s-au uzat.

Profesorul, preotul, militarul au făcut politica unuia sau altuia de la putere; datoriile profesionale au suferit, învățămîntul s-a stricat. Biserica s-a corupt, și dacă n-ar fi avut o disciplină, aiurea criticată, care-i un dezinfectant întrucîtva, armata însăși ar fi cunoscut aceeași decădere. Mulțumită politicii, înfiltrată în toate organele țării ca mucegaiul, astăzi ne putem făli cu o amoralitate hidoasă și cu lipsă de caractere, cărora — o, ironie! — li se caută remedii tocmai de către cei care le-au provocat și care și-au întrebuințat tot timpul și toată energia ca pe fondul bizantin al claselor suprapuse să semene răul.

Departe de a fi fost părăsit, sistemul amestecului politic e întrebuințat în guvernul actual de colaborare, cu o vigoare nouă. Școala, care trebuie, orice s-ar întîmpla, și în pierderea și a celor mai frumoase teze politice, să rămîie în afară de influența partidelor guvernatoare, e din nou și mai violent supusă acestei influențe.

Cititorii au putut lua cunoștință dintr-un articol din numărul de ieri al ziarului, despre intervenirea domnului Bădărău în promovarea elevilor Școlii de poduri și șosele. N-a fost de fapt o intervenire, dar o dispensă acordată elevilor, fără consimțămîntul decît forțat al profesorilor și, în speranța, pe care vor concura serviciile ulterioare să o realizeze, de-a atrage promoțiile mai tinere de ingineri către takism.

Rămăsese doar Școala de poduri neinfectată de politicianism. Grație domnului Bădărău, de azi înainte ea intră în regula generală. Un ministru va putea deci, azi cu o dispensă, mîine cu o intervenție și apoi prin presiune să ocrotească o generație sau o mînă de viitori ingineri împotriva legilor și a profesorilor, distrugînd în același timp autonomia școlii celei mai independente.

Și să se bage de seamă că Școala de poduri nu e o școală primară sau un liceu, unde varietatea materiilor ar putea presupune inferioritatea unui bun școlar la o știință. Școala de poduri e o școală de specialitate, spre care elevii au fost atrași în mod natural și unde sînt admiși prin selecție. Ingineria este o vocație. Ce fel de ingineri vor fi elevii trecuți prin grația ministerială, față de colegii lor învingători prin capacitate și muncă?

Firește că acelora dintre inginerii care vor fi fost simțitori la grațiile ministerului — și noi dorim ca numărul lor să fie cel mai mic cu putință — le este asigurată împărțirea comenzilor de stat, funcțiile grase, demnitățile. Iar cînd lucrările

lor, rău făcute, se vor surpa, cînd subt dărîmăturile construcțiilor ridicate cu economie și cu japca vor fi căzut morții muncii și carnea lor săracă se va fi amestecat cu moluzul și va fi prisosit temeliile cu beton de sînge, atunci se va invoca « fatalitatea », în spinarea căreia un ministru sau altul știe să arunce răspunderea lui.

Mai deunăzi s-a agitat în presă chestia certificatelor false. Un funcționar oarecare făcea, în schimbul unei sume de bani, dintr-un platnic un bacalaureat. Funcționarul a fost arestat și închis, și titrații care au muncit ani de zile pentru bucata lor de pergament și au avut să înfrunte neurastenia unuia, prostia sau reaua-creștere a altuia din profesorii lor, s-au indignat pe bună dreptate.

Care-i, totuși, deosebirea între un certificat fals și o intervenție? Și pentru ce un funcționar să fie mai culpabil decît un ministru, cînd abuzul lor este cam același?

Intervențiile de seama acestora sînt făcute să descurajeze cinstea, munca și inteligența. Învățămîntul devine nesigur; certificate și diplome nu mai prezintă nici o valoare. Cînd reușești atît de bine cu spinarea, la ce mai poate capul folosi?

Oamenii noștri de stat să continue însă să caute remediul stării noastre sociale și sufletești . . .

1913

CONGRESUL LIBERAL

Convocați la o consfătuire, membrii marcanți ai partidului, se vor întruni în curînd în București. Ce va fi congresul lor, și la ce va să slujească?

Așteptat cu tot atîta neîncredere cîtă și curiozitate, impresia multora este că dezbaterile au fost orînduite de mai înainte și că acest congres se va produce ca o piesă de teatru cu aluzii politice, după un scenariu bine rumegat, cu dialoguri bine stabilite din vreme și cu efecte așezate simetric. N-are să fie polemică, duel de idei, n-au să fie prea multe contraziceri, sau contraziceri de natură gravă; totul va fi ținut într-o mijlocie satisfăcătoare și comedia se va sfîrși prin triumful binelui asupra răului, prin triumful moral și logic al domnului I.C. Brătianu, care va ieși să facă un compliment și să salute, declarînd că țara a fost definitiv salvată, ca să fie aplaudat cu frenezie.

S-ar putea ca acest aspect de farsă pe care se încăpățînează scepticii să-l acorde congresului, înainte de-a fi fost ținut și de a-și fi demonstrat utilitatea — s-ar putea să fie adevărat. În ce ne privește, trebuie să spunem că nu așteptăm congresul fără febrilitate și lipsiți de orice nădejde. În împrejurările de acum, cînd lipsa de-o orientare politică hotărîtă poate să se transforme într-o panică generală, partidul liberal e chemat să dea o îndrumare, în orice caz să-și spuie cuvîntul, să-și determine orizonturile în public sau să ne dea impresia că izolarea în care s-a menținut

atîta timp n-a însemnat absență de idei și de ideal. De aceea este firesc să fie judecat după declarațiile și proiectele șefilor lui, iar nu după cele ce-i putem noi atribui.

Într-alte timpuri, în timpuri așa-zise normale, cînd bilanțul mulțumirii se încheie pașnic cu consemnarea mizeriei la sate și a traiului bun în Capitală, congresul liberal ar fi putut să fie privit cu nepăsare. [. . .]

Partidul liberal pare hotărît să urmeze curentul, dacă programul șefului este adoptat și de partid. Împrejurările îl silesc să se reînnoiască și să absoarbă o parte din idealul maselor muncitoare. Partidul liberal nu mai este partidul revoluției, și în ultimul timp, cu toată abundența în sînul lui de inteligențe și de bunevoinți, ceea ce îl deosebea de orice alt partid era numai eticheta și tradiția. Restul averilor adunate îngreuiase cu desăvîrșire înaintarea liberalilor. La dînșii idealul ajunsese tot atît de utopic ca la boierimea veche sau burghezimea acestei boierimi; și, ceea ce era mai curios, conservatorii păreau mai înclinați către un idealism fără rentă, decît liberalii ieșiți din răzvrătire și armați pentru dreptate. Afară de o conformare sufletească excepțională, regula voiește ca oamenii bogați să fie robii averilor lor, neputincioși, îndărătnici și vulgari — și mentalitatea comună a bogatului se răsfrînge în toate actele lui politice.

Cine ar putea spune că partidul liberal de astăzi este altceva decît partidul proprietății mari, și cine poate aștepta de la dînsul o reformă atîta timp cît partidul nu se va supune unei energice primeniri? Dacă nu face sforțarea ce-i trebuiește acum, partidul liberal nu mai poate pretinde că reprezintă nevoile țării, și între poporul, care merge înainte împotriva oricăror rezistențe, și el, nu va mai fi loc de nici un pact viitor.

Ceea ce ne miră însă, este că programul domnului Brătianu, exprimat în trăsături generale, și uneori atît de generale încît dispar, a fost, cum se spune, primit de marii proprietari ai partidului, ale cărora interese se văd puse la îndemîna statului, pînă astăzi aliat cu interesele mai ales ale bogătașilor. Nouă nu ne vine să credem că se găsește atîta abnegație într-un partid politic constituit pe interese de clasă. Dacă bătrînii liberali pot ajunge să primească reformele șefului lor, care pare foarte dispus să se lepede de tot ce-i bătrîn și egoist în jurul lui, una din două: sau domnul Ion Brătianu e un geniu atotcovîrșitor, sau opozanții din partidul său sînt niște suflete extraordinare. Noi credem, dimpotrivă, că bătrînii și bogații liberali nu și-au dezvăluit încă vederile și că ei nu vor primi nici exproprierea, nici acel colegiu unic pe care domnul Brătianu încă nu l-a explicat.

Între tineri și bătrîni va fi, nu se poate într-altfel, luptă, o luptă dealtminteri veche în partid, și încheiată pînă acum, întodeauna, cu victoria bătrînilor și cu înăbușirea pornirilor celor tineri. Vor putea cei tineri să aibă destulă abilitate ca, lăsînd bătrînilor iluzia, să nu dezmembreze partidul? Căci, cînd vine vorba de pungă, principiile știm cît prețuiesc, și bătrînii se pot schimba la față într-o singură noapte, trecînd la conservatori. Poate că această trecere ar și trebui provocată, pentru ca să se aleagă odată pentru totdeauna un partid de luptători dintr-un partid de rentieri.

Sau bătrînii vor mai învinge o dată? Atunci, partidul liberal nu va mai rămîne, desigur, decît cu numele de-a fi fost puternic și de-a nu fi știut să fie folositor și actual.

1913

TRIUMFUL LUI TAKE

În curînd nu vom mai fi decît takiști în Romînia. Profetul și Papa, domnul Ionescu și domnul Bădărău.

După Piatra Neamțului dispare Buzăul. Lucru fără precedent într-un partid, organizațiile județelor se dizolvă, membrii închid prăvălia, demisionează în grup și pe obloanele trase întind biletul de închiriat. Domnul Take Ionescu, care nu se aștepta și arvunea fericirea țării pe mai multe veacuri, rămîne șef pe drumuri în căutarea unui partid, și el va merge înainte ca un cal care își închipuie că mai trage trăsura ruptă, pe nesimțite, din hamuri și răsturnată la o cotitură de drum, și care cînd se întoarce, se vede singur într-o cîmpie înnoptată.

S-a isprăvit cu takismul. El reprezintă atît de bine un ideal, încît membrii lui remarcabili se retrag și pot să-i spună șefului în față că partidul slujește numai la gheșefturi și afaceri și e constituit în vederea unei exploatări răzimate pe o măsluire de principii.

Libertatea presei i-a fost prea fatală șefului, denunțat de ziare ca ocrotitorul banditilor și licheleor, pentru ca domnul Take Ionescu să se fi gîndit fără motive personale la suprimarea acestei libertăți. Ziarul *Seara*, care a dat pe față atîtea furturi comise în numele democrației, s-a crezut un timp că exagerează. Astăzi se grăbesc chiar fruntașii partidului să le confirme.

Dealtfel, toate ziarele au fost de acord în această privință, că takismul e un moft pretențios și o școală de briganzi și noncaractere; ceva artificial și nociv. Au făcut excepție numai organele plătite ca să apară din fondurile statului și grație libertății pe care ar voio restrînsă, ca *Presa* și *Opinia* ale domnului Bădărău, la *La Roumanie*, foaia domnului Take Ionescu. Încă un ziar a făcut rușinoasă excepție: *Adevărul*, dar atitudinea lui este explicabilă; cotidianul în care domnul Mille taie cîinilor frunză o dată pe zi regulat, e un ziar independent . . . Oamenii de afaceri care scriu la această foaie, unde lefurile sînt atît de mici și gheșefturile atît de suculente, încît fac din trei-patru găligani desculți cîțiva nobili gheșeftari proști și obraznici — sînt în solda domnului Take Ionescu, marele reclamagiu.

În unire cu *Adevărul*, domnul Take Ionescu a întemeiat o agenție de afișaj internațională, și ziarul în țară, iar redactorii lui în străinătate, vestesc lumii, cele trei mese pe zi ale șefului, prin telegraf, și « succesele » lui uriașe. Un Honigman de la *Adevărul* și domnul Fermo de la *Universul* însoțesc, în calitate de mari diplomați și lipitori de afișe sau pur și simplu de lipitori, pe marele Take.

Aurul statului român este destinat să poleiască aureola de mucava a celui mai imoral din miniștri. Efigia regelui Carol, monetară, licărește pe masa multor redacții străine, fiindcă e vorba de un ministru din Orient, ale cărui fapte nu pot fi controlate și care plătește bine. Ziarele străine pornesc, în definitiv, bucuros, să vorbească de el. În termeni elogioși de care se învrednicește domnul Take Ionescu. Statele occidentale n-au liberat atîtea diplome de doctorate, atîtor nulități de-ale noastre?

Gazetarii din suita domnului Ionescu ne vestesc un mare triumf al acestui porumbel călător, de

la Londra, de la Paris, din Ploiești și, în sfîrșit, din Atena. Acordul turco-grecesc coincidînd cu plimbarea domnului Ionescu la Delphis, cine putea să fie autorul acelui acord de nu însuși domnul Take Ionescu? Ministrul de Interne a îngrijit ca presa europeană să fie informată cum-secade.

Numai că în vreme ce acest mare bărbat de stat repurtează asemenea victorii de care oricine ar fi fost incapabil — în țară, în lumea care îl cunoaște, prietenii lui politici îl părăsesc indignați și-i scriu cu litere frumoase și deslușite că takismul e un gheșeft și domnia sa președintele unei asociații de jaf de stat.

1913

SAMSARII

Sînt oameni care, sau prea cinstiți unii, sau prea vinovați alții, se simt adeseori jigniți de limbajul violent al presei. Mai ales cei vinovați se răzvrătesc și suferă în sufletul lor ipocrit și pervers și, pentru ca să scape cel puțin într-un viitor oareși-care de asprimea moralizatoare a condeiului pedepsitor, năzuiesc în restrîngerea singurei noastre libertăți reale și pregătesc opinia publică în vederea unor legi restrictive. Am avut în ultimul timp destule dovezi, cum și politicaștrii țării românești țin să se scape de presă.

S-au putut scoate din raționament cele mai bune argumente împotriva tendinței lor de obscurantism și pentru legitimitatea libertății de scris și de gîndire, ori de cîte ori un articol, o declarație sau un discurs semnificativ venea să ne aducă aminte că numărul oamenilor pestriți de pete, e la noi considerabil. Cele mai bune argumente le impun faptele, însă cu o brutalitate mult mai mare decît și a scrisului celui mai injurios.

Ședința Camerii, de marți, a făcut mai mult decît toate ziarele și a confirmat tot ce s-a scris în presa românească în ultimii ani de zile, că țara e pradă samsarilor și că politica e simplă afacere și gheșeft scabros. Iată deputații, care vor fi chemați vreodată să ia împotriva ziariștilor măsurile rușinoase cerute de cutare ministru sau parlamentar turburat în jaful lui, ridicați în picioare și aplaudînd cuvintele de acuzare ale bătrînului Miclescu de

la Botoșani și consfințind în Parlament critica ziarelor independente.

În cîteva rînduri n-am ridicat noi glasul și n-am dat alarma jafului și demoralizării la care este națiia supusă? Glasul presei a fost desigur prea slab pentru urechile putrede ale briganzilor statului român. Dacă am împiedicat unele din fărădelegile ce se preparau cu un cinism formidabil, n-am putut preveni pe celelalte, și între o violență și alta s-au strecurat destule afaceri triste și murdare, pe care nu le-am știut descoperi. Pentru putregai n-ajunge cuvîntul și nu ajunge nici presa cea mai revoluționară. Stricăciunea cere focul și fierul. Și aceste unelte, adeseori invocate și care de multe ori au avut în trecutul omenirii zilele lor mai purificatoare, sînt cu prea multă insistență chemate de cîțiva ani încoace în ajutorul țării amenințate, pentru ca duminica lor să fie prea depărtată de noi.

Civilizația românească se încheie într-o jumătate de veac de instrucție, dacă nu de cultură, în epoca samsarilor, epoca noastră. Două facultăți de Drept, una la București și cealaltă la Iași, primează și lasă mult în urmă pe toate celelalte. Fabrici active ele pun anual pe piața orașelor un număr neînchipuit de advocați. Întemeiate ca să răspîndească spiritul Dreptului și al legalității, ele sînt de fapt niște excelente școli pentru perfecționarea și intelectualizarea banditismului superior. Actul pedepsit de lege găsește în cultura Dreptului, asimilat cu băgare de seamă, posibilitatea unei lungi, amăruntite și sigure premeditări. Alături de advocatul demn de titlul lui, slujit de aptitudini, întărit de-o conștiință, mișună găinarii cu diplomă și ghiozdane, gîngavi sau afoni, imbecili și ticăloși, pentru care scrupulul este o infirmitate și o tară. Puțină vreme după licență,

studenții de ieri, flămînzi, se rostogolesc în automobile. După ce unii au viețuit din grațiile lăbărțate ale vreunei matrone sexagenare, iar alții s-au trudit pe masa cafenelii, în zmîrcul mahalalei cu rațele; după ce mulți s-au hrănit cu bălegarul otrăvit al societății, politica îi așteaptă cu grasa și parfumata ei mocirlă.

Mai fiece ministru are paraziții lui, care-i vor procura la rîndul lor o situație de parazit. Negustorul care vrea să facă o muncă onestă, poate fi sigur că fără concursul unui samsar îi va fi cu neputință. Toate sforțările, toate audiențele nu-i vor folosi la nimic, pînă ce nu se va duce să găsească samsarul, un ins idiot și vulgar, cu trecere multă la « stat ». Și el tratează deschis. În numele cutărui important personaj imperturbabil, energic, temut, cinstit etc., dar care ia și el o parte din misitie. Ca să te duci la ministrul cutare să obții o comandă, ești sigur că o pierzi; omul cuminte ajunge la minister fără să dea pe acolo, grație unui domn care stă la adresa scrisă în carnet și care, nu se știe cum, intervine și izbutește. Misitul suflă o vorbă într-o anume ureche, și treaba s-a făcut. Cîștigă negustorul, cîștigă misiții, unul de la altul, și cîștigă și marele om de stat.

Partidul politic care s-a specializat cu desăvîrșire în acest democratism al samsarlîcului, e, ați ghicit, și o știți, partidul domnului Take Ionescu. Într-însul au loc și sînt chemați toți samsarii din România.

Nici domnul Ion I.C. Brătianu, nici domnul Carp, nici domnul Maiorescu nu pot suporta învinuirea că prezidează ori au prezidat asemenea întocmiri politice. Acest noroc a fost rezervat domnului Take Ionescu, Marele Arhitect al Samsarilor și Apostolilor săi. Era un timp cînd sluții se duceau la mînăstire și copiii răi erau trimiși

la școala militară. Samsarii și briganzii în haină de lutră se duc la takiști.

Cîtă vreme s-au afirmat aceste toate, cititorul a putut fi sceptic, căci cititorul, funcționar sărac și prost plătit sau harnic comersant, e bine intenționat și naiv. El crede că profesia ziaristului este minciuna, și că minciuna poate fi o profesie minunată. Astăzi, cititorul a luat cunoștință de ele prin cele petrecute la Cameră marți, cînd, în aplauzele disprețuitoare ale deputaților celorlalți, takiștii stăteau cu capul plecat și cu mîinile moi pe genunchi. Afacerea de samsarlîc, ce-a izbucnit în Parlament, ei au văzut că-i afacere pur takistă, care a trebuit să fie apărată — triste zile de decrepitudine politică! — de miniștri domnului Take Ionescu.

1913

TRISTEȚILE IAȘILOR

S-a spus că Iașii sînt în agonie, și lucrul pare adevărat și pe terenul intelectului. Vestita cetate a culturii românești, Ierusalimul literar, cuibul bisericilor înălțate în sufletul cenaclelor pentru artă, ne așteptam să-și păstreze, măcar Bruges la Morte, apele galbene ale trecutului în refluxul turlelor dispărute.

Zadarnice par sforțările idealiștilor care mai murmură între zidurile Iașilor predica pustiului. Decreptitudinea e mai puternică și mai biruitoare, decît toată speranța cîtorva oameni admirabili care, ca o iederă de aur, mai împodobesc ruinele unui trecut ce încetează abia ieri.

Iașii au ajuns refugiul bandelor sălbatice, ca și Universitatea lor, unde în sufletul orb al barbarilor nu se mai poate nicicînd crăpa de ziuă. Cu toate că școala mare a Iașilor numără printre profesorii ei niște bărbați al căror nume rămîne glorios în istoria progresului nostru; cu toate că Universitatea Iașilor are între dascălii ei poate pe cel mai subtil și mai cuprinzător creier învățător al epocii, într-însa triumfă mediocritatea și bezna.

Subt cuvînt de naționalism, o ceată din tinerii rumegători ai paielor culturii la această Academie, găsește demn și cultural să turbure adunările în care se discută ca și în Academia lor, și mai mult și cu mai multă înflăcărare, tot idei și tot orientarea poporului, găsesc prilejuri să cutre-

iere orașul, să atace cetățeni, să-i convertească prin ciomag la doctrina unui vetust și unui cinic cum este dăscăliciul A.C.Cuza.

Ceea ce s-a petrecut duminică la Iași murdărește și ticălosește capitala Moldovei și a culturii românești, nu numai pe niște bătăuși care nu mai au ce pierde, decît cel mult o bucată din fălci, cîteva măsele și o scursoare din sîngele lor tînăr și rușinos.

Cine i-ar împiedica pe acești așa-numiți naționaliști (care în lipsă de argumente și uciși de argumentele sufletului mare socialist, cine i-ar împiedica) să-și profeseze ideile, să provoace un curent de idei, să lumineze, dacă imbecilitatea e în stare să licărească, în publicul românesc?

Alături de socialiști și cu socialiștii laolaltă, ei pot să dezbată chestiunile pe care le pune timpul și să ne convingă, dacă au destulă putere, destulă dreptate, destul avînt.

Nu! Naționaliștii procedează mai bine. Ei sparg capetele, ei știu să răcnească, să ție drumul oamenilor de bine, ei știu să dezguste opinia publică și să o întoarcă împotriva lor. În București, naționaliștii au cel puțin obrazul să se abție de la scandalurile extreme. La Iași trebuie să se arate că domnește cu desăvîrșire obscuritatea și nerușinarea.

Biet oraș, care ai încercat porniri atît de mari și atît de generoase!

1913

BUNĂ DIMINEAȚA...

Pentru ca proza lirică pe care ne-am propus oarecum să o scriem pe ziua de astăzi, să fie binecuvîntată și să aibe cu Crăciunul o legătură, ar trebui ca în ferestrele noastre să scînteieze zăpada, și fața pămîntului întreg, din jurul tipografiei, să fie întinsă pentru festivalul stelelor, ca o față de masă.

Noroi pe trotuare, noroi în creanga copacilor, și însăși luna pare murdară în albia în care curge, ca și cum s-ar fi ridicat dintre noi, strivită de automobile, mînjită de bastoanele noastre, călcată de galoși. Ce profet s-ar simți în stare să iasă în străiele lui albe, pe uliți, ca să predice renașterea și să deștepte sufletul la lumină, fără să poposească la un văcsuitor de ghete, și fără să-și ia cafeaua, în lipsa geniului stropit de mîzga bulevardului pe aripi, la « Capșa » sau la « Café Royal »?

Zile neinspirate, zile scunde ca niște bordeie; natura simte rușine că a surprins-o Moșul Crăciun murdară și aproape politică.

Ce vom cînta, prin urmare, pe la geamurile oamenilor stinse și subt streașina caselor, mohorîtă? cînd nu mai sînt țurțuri de diamant, horbote de puf rece, plante îmbrăcate în cristal, drumuri de Carara. Amintirea singură dacă va putea să mistifice realitatea de azi și să idealizeze vomitura de mocirlă a vineților București. Pentru evocarea trecutului de zăpadă și de floare albă scuturată din Tării, ne vom aprinde, prin urmare,

țigara și vom răsuci o țigară infinită, ca să ardă lent, cu fum pipărat și alburiu, vreme de zile și nopți — și sădind în mijlocul odăii un arbore, pe parchet, cernut cu mălai de bumbac și populînd odaia cu persoane de carton, tărîțe și cîlți, vom visa un Paradis, triști că vom minți copiii și naivitatea amară a sufletului nostru posomorît.

Iar lîngă țigară vom deschide o carte de călătorii polare, urmărind pașii fotografici ai lupilor fumurii prin troianul de zincografie, urșii albi cu genele roșii, cîinii și stăpînii lor nutriți cu grăsime de pește și deghizați în piele flocoasă. Și vom cugeta la corbii cu ghearele de gheață și la jivina ce ne îmblănește cojocul din cui.

Iarna, ce literatură! Încă un articol ce trebuie căutat în bibliotecă. Pentru o senzație mai desăvîrșită, vom citi gustînd din înghețată.

Cine s-ar mai sili să cugete la frumosul Iisus, la nașterea lui, la magii îngenuncheați pe pîrtia stelei vestitoare? Spectacolul acesta ar trebui să miroasă a chembrică și acetilen. Proza lirică se întoarce pe nesimțite întru cinism. Unde sînteți fluturi albi cu pene de luceferi, ca să cădeți topiți pe mîna prozatorului mîhnit?

Mai bine mergem la Teatrul Național să ascultăm bocetele lui Romeo și răcnetul sentimental și țuguiat al grăsunei Juliete. Sau ne ducem la circ, să ne sune ca într-un bărăgan de stei și vîrtejuri zurgălăii celor douăzeci și unu de armăsari dresați. Și la cinematograf!

Și în orice caz vom aprofunda deliciile rîncede ale bucătăriei, pentru că se naște încă o dată în Nazaret, Mîntuitorul, cu scutecele pline de nămolul orașelor moderne din Orient. Noi vom mînca din porc și vom sorbi cu lăcomie din alcool.

E nevoie ca noroiul să slujească la o legănare și la o tăvălire sufletească profundă, și Crăciunul să treacă într-un berechet.

1913

PRIN ANUL TRECUT

Cititorul e un om de ispravă. Între suferința că s-a scurtat cu un an și plăcerea că se mai lungește cu unul, el alege să fie optimist. De-aceea printre stalactitele lui ianuar, întrandafirate de-o dimineață tîrzie, el intră cu cupa spumată ridicată, și alunecînd în ghete de lac pe dulcele povîrniș al iluziei. Mulțumită mitologiei de calendar și paginilor ilustrate ale ziarelor, cititorul, în noaptea de 31 decembrie e lin condus, în frac, de un moșneag ce-l ține de brîu și de un făt glumeț și blond așezat în dreapta, către hotel. Și pe cînd îi bate ceasornicul în buzunarul jiletcii, tovarășii fug, unul înapoi în noapte, celălalt pe bulevarde, și omul de ispravă rămîne singur, răsturnat pe canapea și adoarme cu nasul turtit în mătase.

Cînd se va trezi către seară cu mustața puturoasă, cu ochii împuținați în coaja de portocală desfăcută a pleoapelor afînate, cu limba de trei ori mai groasă, cu gîtlejul strîns ca o cravată, om de cauciuc și paie, măcinat și schilod, el își va întoarce iarăși mașinăria și, ridicîndu-și lanțul sufletesc ca într-un ceasornic de părete care cîntă « cucu » și pe ploaie și pe ninsoare, optimistul se va reface, crezînd în Dumnezeu și în fericirea anului ce vine.

Și din această speranță fără căpătîi nu-i în stare să-l clintească nimic. Nici podagra, nici obezitatea, nici sărăcia, nici cancerul secret, nici mutra lui urîtă și mîzgălită de herpes. Blond, roșcat și

fabricat ca-n brînză de Olanda veche, sau vînăt și murdar, el se răsfață și așteaptă pe ghizdurile timpului, reci ca sluții și neputincioșii din Evanghelie și de la Lourdes, scoborîrea din cerul corbilor, a unui fenomen imprecis, cu aripile de aur și brocard.

Înainte de a-și adormi pielea ochilor și rugina încheieturilor, cititorul e silit să se uite la noi și să-și aducă aminte. Mîine? Mîine-i prea tîrziu, anul începe, ziarul și-a pierdut ceasul, și un singur ceas este pentru ziar, ceasul de seară.

Și-i curios acest animal simpatic și cercetaș, care se duce zi cu zi la chioșc să-și cumpere ziarul favorit, tezaur de enervare, criteriu de gîlceavă, otravă și piper.

El știe bine tot ce s-a petrecut într-un an de zile, și totuși nu refuză să i se repete; ba mai vîrtos se simte satisfăcut să-l întorci mereu către trecut, cînd cu politeți de curtezană, cînd înșfăcat viguros de ceafă și tîrît. Ca să nu uite, el își cumpără zece almanahuri și se delectează de cîte zece ori în citirea aceleiași istorii petrecute și reluate de zece anonimi deosibit.

— Haide, prietene, scoală-te puțin, mai înghite o dată-n sec, fă o sforțare. Redactorul, ce naiba! s-a gîndit la dumneata, pînă să-și scrie articolul, cu veneratiune.

Evident că nu vom lăsa să se isprăvească takismul fără o mențiune. Zăpada anului trecut poartă de-a lungu-i urma de șacal a celui mai dibaci și mai nocturn politic român. Sosit Hristos, el pleacă cioclu. Creasta de lumină cu care se ivise pe cap, atîrnă, carton și cîrpărie. Pe domnul Ionescu noi nu l-am cunoscut; dar ne vorbise de dînsul, prin mahala, Caragiale, ca de un « adevărat cîrmaci ». Cronicarul categoriei sociale a lui Trahanache vorbea de Take ca de-un mîntuitor. Și, pentru că

ne lipsea atare om în țara noastră plină de popi și goală de apostoli, ne-am încrezut și-am așteptat cu toții ca să ne dăm inima fără stăpîn, zisului Take, democratul. Cititorule docil, spune dum-neata de-ai mai văzut în țara dumitale un avînt ca pentru Take, de cînd te-ai pomenit. Omul acesta ieșea din Tudor, ieșea din Ștefan, ieșea din gemetele nebuniilor și înfometaților lui 1907. El avea să vie cu o împărțeală, cu o dreptate, cu o statornicie. Fără să fi scris un rînd, el care nu știe să scrie, a cuvîntat mult și, nu e vorbă, n-a hotărît nimic. Dar părea pregătit să muncească pentru întărirea drepturilor obștești. Ce-a făcut într-un an de cîrmuire acest om, a cărui singură grije a fost: cum s-ar învoi mai bine cu boierii ca să le fie tuturor șef? Democrația lui ați văzut ce-a fost, o supărare pe boieri și o dorință de împăcare cu ei. Încolo, înconjurat de toți cîți au răcnit ca să-l proclame, dumnealui le-a dat ugerul țării pe mînă și ei l-au secat. A fost un an de afaceri mănoase și un an de experiență pentru priceperea democrației românești. Ce mai în-seamnă Take Ionescu? Cine mai crede în el? Ur-mele lui au rămas de mocirlă.

Dar dacă takismul a profanat cît a putut mai violent fecioria tuturor așteptărilor noastre, în același an în care au fost aruncați în gospodăria țării guzganii democrației, s-a făcut și un miracol. Un milion de brațe s-au ridicat de pe stoguri și au desprins armele din părete, brațe obidite țără-nești. Pe subt fereastra mea din București a trecut, prietene, întreaga armată țărănească, frămîntată în holdele și codrii țării. S-au povestit rele mai tîrziu și neajunsuri, datorite duhului de politică și boalelor noastre de stat. Au murit oamenii lipsiți de îngrijire, nu din pricina holerii, dar din pricina acestui takism care ne spurcă de vremuri

viața, fără să-și fi găsit pînă atunci numele lui adevărat. Și, totuși, acestea toate n-au nici un preț pe lîngă ceea ce s-a împlinit: însuflețirea țării și a poporului românesc, [. . .] încrederea în puterile lui, cu care nici popa, nici învățătorul, nici cartea nu sînt în stare să înzestreze un neam robit și mă-cinat în morile aurului orășenesc. A fost un răz-boi lăuntric și o victorie lăuntrică. Tu poți ben-chetui liniștit cu șampanie sau rachiu, greul s-a făcut: de-aci încolo talazele vor crește, voința se va îndoi, puterile țării sînt dezlănțuite și înaintează arzătoare. S-a sfîrșit un veac, nu anul 1913, amice, așa că te las să nădăjduiești aci oricît de mult. Răsturnări se vor isca, și izbînda cămeșilor albe va fi definitivă. Nu te supăra, ar fi zadarnic: țara-i acolo adevărată, în coasta asudată a săteanului.

Îți voi mai aduce aminte că anul acesta avem un rege nou al bisericii, prințul dumnezeiesc Popa Iapă, de la Rîmnic, podoaba clerului românesc. Fii sigur că în această noapte de revelion nasul lui știe să sărbătorească anul, atîrnînd în sute de pahare, tîrîndu-se pe jumătăți de porci, îngro-pîndu-se în plăcinte, tăvălindu-se prin stătute măruntaie nupțiale. Și dacă-ți pomenesc și astăzi de acest model de arhiereu, nu este ca să-l fac de rușine, ci pentru că e păpușa întregului putre-gai, icoana a tot ce-i vărsătură și a tot ce-i puroi și moțat păduche la noi. Și dacă vrei, poți ridica paharul o dată și pentru Popa Iapă.

Și acum, se cuvine, cititorule optimist, să sorbi și o lacrimă ce-ți cade-n pahar din genele lui Dumnezeu. Pentru că-i anul în care au murit și doi tineri cîntăreți. Cerna și Iosif și unul care, dacă n-a cîntat întodeauna, a însoțit ghiersul poe-ziei cu pana lui gînditoare. Ai auzit poate de un om care a trecut de rău și de veninos. Rostește numele lui Chendi în gîndurile dumitale cu pă-

rere de rău, căci și de te va fi batjocorit, el a căutat să te batjocorească frumos.

Mi se pare că cititorul meu a adormit. De poli-țete, unul din ochii lui rămîne deschis ca un flacon. Pacea din București, discursurile domnului Bogdan-Duică, Teatrul Național, accidentul din Calea Moșilor, și atîtea alte nenumărate numere senzaționale de peste an, nu mai pot încăpea în urechile lui cimentate, oricît s-ar canoni redactorul să le boteze cu cerneală.

1914

GUVERNUL

Ar fi greu de prevăzut ceea ce se va întîmpla subt noul guvern. Pe lîngă că nu trebuiește prejudecat asupra unei activități ce nici nu a început, meseria domnului Profet, pe care o mai profesează unii jurnaliști, dintre cei bătrîni și independenți (subliniați, vă rog) trebuiește lăsată ghicitorilor în cărți și cafea.

Impresiile însă nu așteaptă evoluția împrejurărilor și, de cîteva zile, spectatorul e năpădit.

Acest sfîrșit de an în giulgiul alb al zăpezii și sfîrșitul unui guvern care-i autorul — se poate crede întîmplător, sau mai bine-zis prezidentul mișcării naționale din 1913 — încape într-o infinitate de imagini. Sărbătoarea renașterii, sărbătoarea anului, boala regelui, căderea guvernului pe un alunecuș de nimic și mai mult pe dezgheț, alimentează romanul sentimental și confuz al spectatorului, care privește cu inima cît și cu ochii.

Înfățișarea de petrecere și uitare de sine din zilele ce trecură în iluzii de liste de bucate, de brazi împodobiți cu argintării de sticlă și cu aur de hîrtie, n-au ajuns să acopere și să amăgească ecourile grave ce par că rătăcesc din suflet în suflet, pornite dintr-un Ierusalim necunoscut, cu clopotele secrete.

O schimbare de guvern nu însemnează de obicei decît o schimbare de oameni și de rînduri, o piruetă a platformei, care se mișcă automatic și scoate

alternativ la lumină cînd o margine și cînd pe cealaltă. Dacă împrejurările nestăpînite de om vin să accentueze viața de stat, și să determine o acțiune, guvernul va fi făcut ceva; de nu, guvernul se duce cum a venit, ca să continue cu alții. O acțiune care să purceadă dintr-o idee și dintr-un sistem de preocupări a fost, la noi, un lucru destul de rar; și aceasta e viața civilizată a unui stat de a fi propulsată întodeauna de idei. Numai o constituție sufletească mică se poate mulțumi cu privelișteа pur comercială a vieții și poate lupta pentru o parvenire pură.

Partidul liberal ia de astă dată cîrma în împrejurări excepțional de serioase. Guvernul liberal reprezintă cîteva idei pe care șeful liberalilor le-a scos în lumină subt semnătură. Într-o atitudine războinică și de mesianism vine guvernul liberal la putere. Exproprierea e o idee revoluționară pentru o mare clasă, mare prin capitaluri, adică prin tot, românească. Colegiul unic, o prefață pentru votul universal, o altă idee tot pe atît de revoluționară. Se pare că partidul liberal e hotărît să se întoarcă la izvorul lui cel mai puternic și mai viu, al revoluției.

Revoluție de sus în jos, e drept că nu s-a văzut decît în guvernele ieșite din lupta baricadelor, cu miniștri sosiți în Consiliul de Stat, din stradă, cu talpa roșie de sînge. Pentru ca guvernul liberal, care are de luptat tot atît cu opoziția cît și cu el însuși, să-și puie în carne și oase ideile din program, îi trebuiește o abilitate, o stăpînire de sine, o încredere în sine excepțională.

Apoi, e amenințarea mută a gloatei, tăcerea țărănimii, care poate într-o singură zi de eroare sau de nemulțumire să se ridice vîrtej — și atunci guvernul, venit în numele tocmai al acestei mulțimi victorioase în 1913 și clocotitoare, să se vadă silit să aibă o luptă mai mult de dat, cu țărănimea.

Va putea guvernul liberal să smulgă fatalismului normal împrejurările de azi și să creeze o întreagă situație nouă? Noi credem că pentru oameni lucrul acesta este cu putință, și cu grijă, totuși, privim în geam cum liniștiți se lasă fulgii de zăpadă peste mormîntul anului trecut.

1914

PARTIDUL LIBERAL

Disciplina partidului liberal este adeseori pomenită ca o pildă și ca un motiv de temeri. În partidele celelalte, și la conservatori și la takiști, dacă takismul poate să fie socotit ca un partid, disciplina liberală este departe de a fi atinsă, lucrul s-a afirmat de nenumărate ori în coloanele acestui ziar. Pe cînd partidul liberal se mișcă întreg, dintr-o singură bucată, la gestul abia schițat al șefului, pentru ca să se urnească fracțiunile conservatoare într-o direcție care să le pună de acord, este nevoie de eforturile nemăsurate ale cîtorva personalități, și cînd efortul încetează, bucățile se separă ca în ultimul guvern. [...]

În partidul liberal nu se pot petrece nici aceste spargeri, nici aceste alipiri efemere și fragile. Liberalii merg ca niște soldați și orgoliul insului dispare în această disciplină de călugări, unde singur șeful este menit să primească inspirațiile interesului obștesc de partid și să dea, nediscutată, directiva. Și ce-i mai curios, la noi, unde spiritul de fraudă este congenital, fiece liberal luat în particular se prezintă, ca și în mișcarea grupării întregi, ca o unitate docilă.

Asupra cauzelor acestei discipline la liberali și acestei lipse de discipline în partidul celălalt se poate explica în multe feluri. Pe cînd puterea partidului liberal rezultă, s-ar zice, din slăbiciunea unităților, slăbiciunea conservatorilor iese din valoarea lor. Conservatorii au norocul ciudat de

a număra în rîndurile lor un număr de individualități caracteristice, care partidul liberal are norocul să-i lipsească în aceeași proporție. Dar noi nu ne ocupăm de astă dată de analiza intrinsecă, și ne ținem mai mult în exterioități și în imaginea luptei așa cum se dă între grupări. În fața falangei liberale stau răspîndite individualitățile conservatoare cu academiciile lor politice — și falanga înaintează și trece . . .

Liberalii și-au ales terenul solid și sonor al realității. Concepția liberală se alimentează cu pîine, cu pămînt, cu sudoare. Ideile partidului liberal au într-însele fierul industriei, aripa negoțului, lumina muzicală a aurului. E școala lui Zola și a socialismului restrîns la o clasă — cu accente uneori de Balzac.

Cu conservatorii este altceva. Fie influența ideilor de aristocrație, care singure pot pune în funcție o mentalitate; fie averea, adaosă la această autopropulsie, conservatorii sînt firi plămădite cu mult abstract în ființa lor. Conservatorii iubesc literatura, pictura, muzica; citesc mai multă poezie decît economie politică; sînt visătorii. Domnul Carp e un literat; domnul Maiorescu e un filolog; domnul Filipescu e un ideolog de subtilități. Meteahna intelectuală, frumoasă, e a multora din conservatori, și cariera lor e natural pornită mai puțin către științele tehnice decît către cele pur spirituale.

Și toate acestea separă pe conservatori, clasicii, de liberali, practicii. Guvernele lor alternative poartă toată ștampila distinctivă.

Pentru luptă spiritul e o inferioritate, pentru lupta socială. Cui îi atîrnă capul prea greu, i se paralizează brațele. Cel cu picioare agere și cu stomac viguros n-are cum să se împiedice de pragul minții.

Intelectualitatea adevărată duce inevitabil la individualizare și ascetism. Totuși, nu trebuie să

uităm un lucru, că în partidul liberal au pătruns în ultimii vreo cincisprezece ani un număr de tineri, care au primit, e drept, jugul disciplinei, dar dintr-o tactică bine cugetată. Acest jug se poate dezgrădina prin creșterea grumazului tot atît cît printr-o smucire violentă. Violența, tinerii liberali par a repudia-o cu intenție.

Un lucru e adevărat, că în sînul partidului o luptă se dă, care n-a izbutit nici să zdruncine partidul, nici să ușureze situația celorlalte grupări politice fărîmițate. Tinerii, cel puțin pentru satisfacerea regulilor vîrstei, luptă cu bătrînii. E o luptă cu surîs, o luptă englezească, ceva nespus de amabil, chibzuit; dar lupta se dă — și scrîșnetele dintr-însa au ajuns pînă la urechea publică și cu prilejul formării actualului guvern. S-ar putea pune întrebarea: Ei bine, cine va învinge? Pentru că noi credem în tinerețe, credem și că izbînda va fi a celor tineri. Dar întrebarea nu e destul de bine pusă, căci nu atît la o izbîndă se va ajunge, cît la o deosebire, la o separare de forțe: forțe tinere și forțe vechi — două grupări: gruparea tînără și gruparea veche. Viitorul folositor al partidului liberal e mai ales aci. Dar pînă atunci, opinia publică privește și compară, vede un singur lucru: disciplina liberală, faptul politic cel mai pozitiv.

1914

VORBE DE TINEREȚE

Pretutindeni se discută reformele liberale, îndată ce s-a alcătuit la o masă sau un colț de stradă un grup de cunoscuți. În opinia publică se vădește progresul preocupărilor obștești, și prin urmare o scădere a egoismului de oraș, care se pare că renunță a mai tinde exclusiv spre disprețul orientărilor naționale. E o urmare a campaniei din 1913, vom insista în toate constatările noastre viitoare asupra ei, și a lui 1907...

În ce sens se proiectează reformele, s-a putut afla: partidul liberal, înainte de a lua guvernul, și-a publicat profesia de credință: Exproprierea și Colegiul unic. Ceea ce se știe mai puțin și nu se știe mai defel este realitatea, în aplicare, a reformelor enunțate. Căci după publicarea manifestului său, partidul n-a mai dat nici o lămurire, ziarele liberale au păstrat o abstinență curioasă, probabil voită, publicul n-a fost informat prin nici un studiu care să analizeze chestiunile la ordinea zilei.

Să fie dedesubtul principiilor proclamate o stare de nehotărîre, de ideațiune încă inexprimată, și totul să se fi redus pînă acum la un curent de intuiție ce pune timp ca să se limpezească? Unii par dispuși să compare filozofia socială actuală a partidului liberal cu inspirația unui artist care a întrezărit dintr-o operă încă nebuloasă numai fantoma ideilor esențiale. Totuși nu ne vine să credem că epoca de incubație să fie prea recentă

și ca partidul să fi luat succesiunea guvernului înainte de a-și fi definit cu precizie ținta sforțărilor ce trebuie să facă.

Un lucru e adevărat, guvernul, criticat în parte și lăudat în parte, și lăudat mai ales pentru partea lui cea mai mare, intră la manipularea frînelor statului într-o atmosferă de simpatie. Ziarele străine au relatat faptul că schimbarea guvernului s-a făcut, « în chip neobișnuit », cu liniște deplină. Guvernul s-a primenit în același timp cu anul, guvernul liberal a venit încărcat de sărbători, și pașii lui au fost peste primul așternut alb de zăpadă al iernii, și într-o iarnă de belșug.

E o simpatie pentru tinerețea acestui guvern, care vine să se măsoare, încrezător, cu împrejurările excepționale ale timpului. Tinerețea șefului, de șef întreg pentru prima oară al unui cabinet, se întîlnește cu tinerețea unora dintre colaboratorii săi. Domnul Brătianu renunță la înțelepciunea clasică a numărului anilor și se încrede în vigoarea vîrstelor neconsacrate de numărul zbîrciturilor și al atacurilor de gută. Introducerea, în primul său minister, a unei majorități de tineri pare o indicație categorică, de care bătrînii vor avea să se îngrijoreze, dacă plăcerile trecutului, epuizate cu lăcomie, nu sînt în stare să tempereze la cei cu trecuturi lungi unele acorduri actuale.

Dar acest guvern tînăr trebuie să aducă la îndeplinire un program tineresc și ghicitoarea este cum va fi acest program îndeplinit. Domnul Mille, un meșter al ghiocului și o babă a politicii noastre, are, evident, de la născare nervul acesta al prestiinței în condei; frumosul său condei de învățat și de stilist, încă de cîțiva ani a dat gata pe « Cei trei frați », numărul său cotidian de exhibiție publică. El și colaboratorii săi, formați la haznaua « adevărului » și în aureola acestui profet clovnesc, știu totul din eternitate și au notificat țării și neamului în detaliu activitatea guvernului de la cîrmă, înainte de a fi început.

Noi ne mărturisim ignoranța și preferința pentru o așteptare, instructivă.

Oricum s-ar efectua reformele liberale; orice accepție ar avea ele în practică, Exproprierea și Colegiul unic prăvălesc un zăgaz și tonifică sentimentul de drepturi al țărănimii, care se vede de astă dată recunoscută cu revendicările ei, și liniștite și revoluționare, în Constituție chiar. Cînd după ce ai cerut pămînt ți s-au dat întodeauna vorbe, dacă nu și plumb, și după ce ai cerut glas în pustiul țării ți s-a așezat pe gură pămînt, e o bucurie să ți se recunoască de sus că-ți trebuiesc amîndouă, și țară și cuvînt. Colegiul unic e un dar pentru știința de carte, votul e cultural: e soluția către votul obștesc nimerită. Ca să voteze toată lumea, trebuie să știe carte toată lumea.

1914

TINEREȚE ȘI NEANT

Într-un articol de-acum cîteva zile, noi am adus tinereții guvernului liberal un omagiu. Și acest omagiu, care era pentru tineri, era și pentru domnul Ion Brătianu, tînăr și el și iubitor de tinerețe. Primul pe de-a-ntregul guvern al domnului Brătianu consacră tinerețea pe seama unor oameni de rînd chemați să prindă cîrma cu energie. După mișcarea de tinerețe a țării, atunci cînd piepturile, cîntecele și brațele flăcăilor noștri au trecut Dunărea, despre care s-a zis că este bătrînă, trebuie să se împrimăvăreze guvernul. Sînge din sîngele lor, inimi luate din vîrsta inimii lor, nu prea depărtate de timpul speranței și al entuziasmului, trebuiesc.

Fără să lipsească respectul de anii adunați în spinarea părinților și ca o ultimă cochetărie a vremii, scuturați în chip de floare și omăt, în pletele mumelor noastre, noi ne vom gîndi că bătrînețe înseamnă odihnă mai mult decît acțiune și luptă. Anii bătrînilor sînt și anii pămîntului, ai gîndirii, ai scrisului și ai zidurilor venerate, pentru ca să-i putem vorbi de rău, noi cei ce ieșim din trecutul negru, ca niște volubile și repede stinse scîntei.

Dar bătrînețea nu poate sta în drumul tinerimii fără vătămare și ni se pare că poporul nostru prea mult a fost purtat pe drumuri de moșnegi. Vîrsta aduce teamă, aduce înțelenire. Îndrăzneala și vioiciunea tinereții se întorc la cei bătrîni, cu ușurință, întru nemernicie. Bătrînețea are, totuși, experiență, ni s-a spus: și-i adevărat, dacă acest

înnămolitor de aripi slujește cuiva și mai ales popoarelor noi și frămîntarea de vijelia sîngelui. Cu oameni tineri au cucerit și Napoleon și Christ, unul țările și celălalt lumea. Bătrînii nu sînt în stare să înțeleagă acel lucru de neînțeles, care s-a făurit în inima lor, viața. Cine a înțeles-o, nu o mai iubește. Tinerețea o iubește și o înțelege și nici nu trebuiește vreodată s-o înțeleagă: ba trebuie întîi să și-o trăiască, și puternic, exploziv. Sufletește noi trăim un timp de haiducie. Cînd am zis « tinerii guvernului », am voit să zicem și cei tineri de tot și cei nu tocmai tineri ca aceștia, dar tineri totuși, pentru că tinerețea le-a fost o vreme piedică între bătrîni. Ar trebui spus mai bine: oamenii noștri.

Partidul liberal s-a ridicat cam dintre baricade. El a fost revoluția timpului în care s-a născut, a fost tinerețea. Venit la burghezie, el căpătase mulțumiri bătrînești și ticuri, și un fetișism al chicei albe. A fost destul ca să-și întindă șefii, și fața lui se schimbă. Liberalii își aduc aminte că mîinile lor muncite și înavuțitoare au stat cîndva pe coada toporului și au amenințat fațadele opulente ale unei civilizații clasice. E momentul lasciv și bezmetic al civilizației noastre.

Rezultat: Colegiul unic și Exproprierea.

Neapărat că realizarea ambelor acestor puncte, profunde și grave din programul liberal, e discutată, și unii, printre care patronul unui ziar zis independent, în serviciul domnului Take Ionescu, știu pertinamente că nu vor fi realizate, fără să-și dea seama că singură enunțarea de către un partid de puterea și autoritatea celui liberal, a celor bune reforme, este un act. Cei care profețesc astfel, și văd în reformele liberale o ipocrizie, suferă în fond decepția rătăcirii lor. [...]

1914

DUPĂ ALEGERI

Alegerile actuale și rezultatul lor pot ispiti prin bogăție și felurime pana de obiect otova și aspră a sociologiei. Cele ce se petrec pasionează ca un roman documentar pestrit de fantezie și adevăr.

Acum două luni țara era conservatoare și democrat-conservatoare. Astăzi, aceeași țară este liberală. Cu două luni în urmă regimul era al marilor proprietăți; după două luni regimul aproape revoluționar se întronează pretutindeni. Majoritați neașteptate înăbușă reacționarismul capitalist al minorității care cîrmuiește în funcție parlamentară de amar de ani țara românească.

Cînd liberalii s-au ridicat la guvern cu programul țărănesc al domnului I.C. Brătianu, în mînă, conservatorii erau oamenii mari ai zilei, autorii campaniei balcanice și ai păcii din București, acte care, dacă întăreau pe alții, au fost pentru conservatori mai slăbitoare decît un șir de înfrîngeri politice mari. Cine își mai aduce, drept vorbind, aminte, pe de-a-ntregul, valoarea națională a guvernului răsturnat? Numărul însemnat de voturi obținute de conservatori, va demonstra, negreșit, orișicui, că partidul conservator este neasemănat mai puternic decît așa-numitul takism, care, cu toate pomenile liberale, bucuros acceptate, iese din alegeri sleit și ridicul, ca însuși domnul Take Ionescu, acum cîteva luni, din Londra. Dar tăria negativă a conservatorilor

nu demonstrează nimic față de liberali, biruitori pe toată linia.

O biruință dealtfel asigurată pînă azi oricărui guvern, în România guvernele preced întodeauna majoritatea parlamentară, și alegerile sînt întodeauna făcute de guvernele noi. În România alegerile n-au decît cel mult sensul unor numiri. Reprezintanții pretinși ai poporului sînt denumiți deputați, senatori. și poporul n-are nici un amestec în comedia ce se joacă în aceeași zi, aceeași, în treizeci și două de județe sau treizeci și cinci! Treabă de proprietari și de gașcă politică locală. Șapte sute de voturi nu ajung unui deputat ca să fie ales în București, atunci cînd cu același număr de voturi provincia poate trimite cu ușurință în Cameră cincisprezece reprezintanți! Două și cu două fac patru numai în București, în restul țării egalitățile întrec tot absurdul.

Alegerile din anul acesta se deosibesc de toate alegerile de pînă azi. Nu mai era vorba, ca în trecut, să se « aleagă » un Parlament pentru majoritatea unui guvern oareșicare, cu o platformă nesemnificativă. La urma urmei, alegătorul are tot interesul să nu se certe cu nimeni și să-și facă treburile cu ordine la guvern: liberal sau conservator, el știe că e, la dreptul vorbind, același lucru. Românul s-a deprins așa de bine cu concepția legislaturilor măsurate de patru ani! El își reprezintă schimbarea de guvern ca o necesitate de a se schimba persoanele, ca să se căpătuiască toată lumea, în mod echitabil, în ceea ce privește proporția. El vede pe rege chemînd, nu știe de ce, pe șeful partidului din opoziție și rugîndu-l să alcătuiască un guvern ; regele-i pentru el un clopoțel care sună cam la patru ani. Boieri sînt și unii și ceilalți, odată ce toți sînt stăpînii lui și de vreme ce, tacit și pe față, cele două partide de stăpîni au primit ca sfinte anume așezăminte care

ocrotesc stăpînirea. Lipsa de principii și de caracter a cetățeanului reproduce aceleași lipsuri la oamenii de stat. De aceea cetățeanul a și atins această fenomenală universalitate de cameleon, mulțumită căreia el poate fi întodeauna cu guvernul și devotat, săracul, pînă la moarte.

De astă dată guvernul liberal a luat puterea în condițiuni ce iar fi putut fi funeste. Exproprierea și Colegiul unic sînt două reforme capabile să separe cu desăvîrșire o concepție de cealaltă și să nu mai dea loc la nici o confuzie, ca în trecut, între un partid și altul. Programul guvernului liberal venea în conflict cu interesele propriilor lui alegători, ale proprietarilor care singuri au încă dreptul să voteze. Liberalii reprezintau Colegiul I cu amenințarea de a-l desființa și în drepturi și în avere. Dacă ne alegeți, le spunea guvernul, noi vă luăm și pămîntul și dreptul de exclusivitate în voturi.

Și proprietarii, lucru ciudat, au votat pe liberali, atunci cînd mulți se așteptau la o înfrîngere a liberalilor — prima înfrîngere pe care ar fi cunoscuto un guvern românesc. Cum se justifica un vot atît de bizar, de abdicare de la drepturi? Ceea ce în chip normal se dobîndește printro revoluție și prin instalarea capilor la guvern, la noi sa făcut cu o liniște extraordinară, abia turburată, pe icicolo, platonic, de culoarea cîte unui searbăd afiș cu textul ostenit. Au socotit alegătorii Colegiului I că e vorba de o simplă glumă politică? Se poate. Noi sîntem totuși dispuși să acordăm alegătorilor chiar proprietari o trezire de conștiință și o înțelegere mai adîncă a propriului lor interes, prins în inima țării. Dacă nu ne înșelăm, Colegiul I de abnegație a egoismului merită toate felicitările ca și Colegiul al IIlea, mai sărac dar tot atît de egoist pînă azi ca și celălalt.

Guvernul liberal iese, prin urmare, din alegeri neașteptat de puternic, cu cît alegerile se pare a fi fost, în măsura deprinderilor noastre, excepțional de slobode. Voturile conservatoare, numeroase, voturile socialiste, voturile independente grupate pe numele domnului Fleva și balotajele în care au căzut cu concurenții lor mulți liberali, par a dovedio cu prisosință.

Credem că succesul partidului liberal trebuie să îndoiască energiile guvernului, acum cînd încercarea cea mai grea sa făcut. Alegerile de azi arată limpede că un guvern bine intenționat poate să lucreze în România în orice direcție voiește, susținut chiar de strînsa lui oligarhie.

Întro atmosferă de prietenie și întro lumină fericită pornește la muncă noul guvern. Nici o opunere, o încredere generală, o nădejde infinită, toate sentimentele bune îl întîmpină pe față. Ne place să credem că guvernul își va împlini programul fără șovăire și radical.

1914

TISZA ȘI ROMÂNII

Rezultatul tratativelor contelui Tisza cu frunțașii fraților noștri români a luat în sfîrșit, după un an de zile de convorbiri, forma unui discurs în Camera ungară.

Atît cît poate reda o traducere grăbită, nesigură pe alocuri, textul unui discurs matur și îndelung cugetat, expunerea contelui Tisza, sobră și concepută pe planul sufletesc cel mai ridicat, impresionează ca un act de conștiință cinstită și dreaptă. E multă vreme de cînd un asemenea discurs, atît de simplu și de frumos și răspunzînd unei împrejurări atît de importante, n-a mai fost rostit în parlamentele europene, trebuie s-o spunem în afară de orice preocupare.

Dealtfel numai ideea de-a deschide seria tratativelor, oricare i-ar fi fost urmarea, este un act de guvernămînt care indică pe bărbatul de stat adevărat. Contele Tisza urmărește această idee de vreo treizeci de ani, fără să fi putut-o executa pînă azi. El a înțeles că un popor nu poate fi asuprit în eternitate și că cei ce pierd întodeauna din raporturile lor despotice și excluziviste cu poporul, sînt asupritorii. Pentru ca un om cu răspunderi de stat să ajungă să se lepede de naționalismul excesiv și brutal cu care se mai tratează și astăzi națiunile supuse, este nevoie de un efort sufletesc suprem, de un curaj viguros și onest, susținut de-o autoritate politică destul de mare, ca să covîrșească sugestiile, ce se nasc singure cînd

nu le provoacă adversarii politici, sugestii de neîncredere și îndoială asupra bunelor intenții cu care omul de stat uzează de puterea lui într-un chip neobișnuit.

Capii românilor, la rîndul lor, au dat un comunicat comparabil în ținută cu discursul primului ministru al Ungariei. Lista declarațiilor este lipsită de tonul aprecierilor senzaționale cu care au fost deprinși cititorii de gazete setoși de exagerare, și, dacă nu ne înșelăm, unii din frații noștri ardeleni au încercat oarecare amărăciune de pe urma stilului hotărît dar urban al comunicatelor. Astfel, domnul Teodor Mihali simte oarecum în declarațiile sale ulterioare nevoia de-a analiza pentru public spiritul declarațiilor din comunicat. Românii au avut, în definitiv, de înfruntat aceleași greutăți ca și contele Tisza, în primul rînd neîncrederea și suspiciunea de teama cărora, deocamdată, tratativele nici n-au mers mai departe.

Domnul Mihali spune între altele un lucru care nu poate fi trecut cu vederea pentru psihologia împrejurării: « Contele Tisza, afirmă domnul Mihali, și-a dat multă osteneală și a jertfit mult timp pentru a se ajunge la înțelegere ». Aceasta e convingerea unuia din cei care au tratat, ședință cu ședință și timp de un an de zile, cu contele Tisza.

Contele Tisza, de-asijderi, a făcut în discursul său o mărturisire, care-i un certificat de onestitate pentru capii români, atît de adevărat este că teama de bănuială a jucat un rol secret în timpul tratativelor. « Rezultatul tratativelor n-a fost favorabil, dar aceste tratative nici zadarnice n-au fost. M-am consfătuit cu niște oameni care, lăsînd la o parte orice interes personal, și-au servit neamul ... »

Un lucru reiese clar din toate declarațiile făcute dintr-o parte și alta, că ședințele de consfătuire

dintre prezidentul cabinetului maghiar și capii români au influențat și pe contele Tisza și pe români. Nu se poate contesta o atmosferă de prietenie între părți. De la oarecare distanță poate că nici unii nici alții nu-și făceau o concepție justă măcar despre realitatea, dacă nu a faptelor, a sentimentelor. Cine n-a frecventat încă Vaticanul își poate închipui pe Papă ca un Mare Diavol perfid, cu înfățișări fizice de perfidie, primejdios și tentacular — și cînd s-a dus să-l vadă și să-i vorbească, îi rămîne amintirea emoționantă a unei primiri simple, prietenești, cordiale.

Presa e vitrina la care, expuse, multe lucruri ce nu vin în atingere imediată cu tactul mulțimii apar deprimate. Contele Tisza a trecut pentru români drept un monstru, dar s-a convins că și românii, prin ajutorul ziarelor maghiare, au fost priviți la Budapesta ca niște sălbatici intransigenți. Or, toți bărbații aceștia s-au adunat, au stat de vorbă, s-au cunoscut vorbind la aceeași masă în tăcerea unei aceleași odăi. Pe nesimțite mentalitatea s-a schimbat, aprecierile au luat un sens mai potrivit și reciproc, ambasadorii celor două mari națiuni s-au părăsit unii pe alții cu un sentiment de sinceră stimă.

Discursul domnului Tisza este de la un capăt la celălalt străbătut de această grijă de respect pentru reprezintanții românilor, care se socotește la Budapesta ca un succes românesc.

Față de unguri noi am profesat întodeauna, împotriva celor mai înverșunați propagandiști antimaghiari, care își au rostul lor de netăgăduit în lupta dintre două culturi, idei de prietenie. O împăcare între aceste două popoare și o alianță cinstită nu le poate fi decît profitabilă și lor și Europei. Energia maghiară aliată cu vitalitatea și spiritualitatea românească folosesc culturii în general și patriei europene. După patruzeci și

șase de ședințe, apropierea este mai strînsă. S-a zis că tratativele n-au dat nici un rezultat, și noi avem impresia că rezultatul întrece speranțele de acum un an de zile. Se aveau în vedere concluzii practice de imediată aplicare și s-a obținut într-o privință, și cea mai însemnată, mai mult, încrederea și dragostea secretă.

E o eroare pe care o fac toate ziarele românești, și din Transilvania și din regat, cînd constată cu părere de rău ruperea și inutilitatea tratativelor. Tratativele numai s-au întrerupt, și la suprafață, acesta-i adevărul și un adevăr îmbucurător pentru noi toți. S-a făcut un pas spre împăcarea româno-maghiară și un pas destul de mare, aceasta e încredințarea noastră și avem încrederea că timpul nu ne va dezminți.

1914

ATENTATUL DIN DEBREȚIN

După discursul memorabil al contelui Tisza în Camera ungară, impresia tuturora a fost că între unguri și români s-a făcut, în sfîrșit, o apropiere. Într-un articol precedent al nostru, noi am căutat să subliniem acest rezultat, și aducînd omagii primului ministru maghiar, le-am împărțit pe din două între contele Tisza și capii români.

Rezultatele conferințelor de împăcare au fost considerate în presa ambelor naționalități ca aproape nule. Era o judecată de suprafață; de fapt, și ungurii și românii simt pozitiv că o schimbare s-a produs în raporturi, și vrăjmașii unei împăcări, vrăjmași deopotrivă și ai românilor și ai contelui Tisza, au încercat din această pricină multă amărăciune. Șoviniștii maghiari au mers pînă la a socoti succesul, mai ales sentimental al tratativelor, ca o înfrîngere ungurească.

În aceste împrejurări se produce atentatul de la Debrețin. Un pachet anonim, cu dinamită, trimis episcopului de Hajdudorogh face explozie și ucide cîteva persoane.

Cine-i vinovatul? Ungurii au acuzat îndată pe români — evident că nu toți ungurii, după cum, chiar comis de români, atentatul nu poate cădea în sarcina tuturor românilor.

Graba în astfel de împrejurări nu poate fi decît o greșeală și trebuie așteptat rezultatul anchetei ce s-a deschis pentru dovedirea atentatorului.

Nu-i mai puțin adevărat că se pot face oarecare conjecturi, fără să tragem concluzii definitive.

S-ar putea ca atentatul să n-aibă nici o legătură cu evenimentele la ordinea zilei, să fie o răzbunare îndreptată pur și simplu împotriva episcopului de Hajdudorogh ca particular.

Bomba nu pare însă a fi explodat pentru o pricină ușoară, și mîna care a zvîrlit-o peste episcopie dintr-o localitate depărtată a Bucovinei, pornește dintr-un misticism în care se recunoaște pasiunea politică, socială sau națională. Cel ce a lansat-o a făcut-o cu scopul de-a acoperi glasul contelui Tisza, care a putut fi suspectat de unii unguri și urît de unii români. Se stabilea, într-adevăr, fără voie, o apropiere între șefii românilor și guvern, pe care nici intransigența maghiară, nici intransigența românească nu o voiește. Și la unii și la ceilalți opinia e împărțită între o idee de pace și o idee de luptă. Și-i oarecum în năravuri ca sugestiile civilizației să n-aibă puterea pornirilor sîngeroase. Multă vreme încă neînțelegerile dintre nații se vor sfîrși în războaie. Pămîntul și drepturile asupra lui nu se pot cuceri, pînă astăzi, fără sabie, foc și jertfă. Învingătorului nu i se pare că victoria lui poate fi consfințită într-altfel decît prin mărturia rănilor, a mormintelor și-a țărilor pustiite.

Împăcarea proiectată de Tisza pare că nu se învoiește cu firea oțărîtă a națiilor din cuprinsul Ungariei. Împăcare înseamnă, pentru mulțimea și românească și maghiară cedare, și naționalismul nu cunoaște împăciuire, e forța și slăbiciunea lui.

Că a pus-o un ungur sau un român, bomba din Debrețin are această simbolică semnificare, și intenția atentatorului a fost să împiedice, de se poate, orice reluare de tratative.

Și maghiarii și românii care formează opinia publică responsabilă din regatul vecin, nu vor trebui să se oprească însă în drum și să-și ațîțe

ura de rasă pentru un fapt care, în definitiv, face parte din viața furtunoasă a popoarelor, plină de victorie și de eroi dar și de oameni înțelepți. În loc să-i separe cu desăvîrșire, atentatul din Debrețin trebuie să-i unească, după cum uniți sînt cu toții întru a regreta deopotrivă crima comisă.

1914

PROCESUL ROSENBERG

Achitarea acuzaților din procesul de omor al nefericitului Rosenberg dă naștere la comentarii ciudate din partea unor evrei. Ei vor să găsească în verdictul juraților motive de antisemitism și mai mult antisemitism decît dreptate, și într-un articol al său, un evreu, care luptă totuși pentru democrație, pentru justiția poporului, pentru dreptul de apărare la toți oamenii deopotrivă, și vinovați și vinovați presupuși, merge pînă acolo încît să acuze pe un apărător, domnul Jean Th. Florescu, de faptul că a pledat așa cum a înțeles-o domnia sa, achitarea. Ei au aerul să creadă, fără nici o pricină și pe simplul temei al achitării, că acuzații, care au stat doi ani în pușcărie pentru plăcerile acestui proces, n-ar fi azi achitați dacă erau învinovățiți de uciderea unui creștin, și că ceea ce a contribuit la achitare n-a fost lipsa de probe, dar naționalitatea ucisului.

Va să zică, atunci cînd noi, în zeci de articole, am proclamat, pentru utilitatea cauzei evreiești și laolaltă cu evreii intelectuali, că evreul nu reprezintă o naționalitate, dar o simplă deosebire de religie și nici pe aceea întodeauna; că evreul e un român și tot atît de bun român ca și creștinul; că nu există deosebire de sentimente — tot unii din acești intelectuali evrei vin să ne afirme, cu prețul de-a ne arunca într-o mare nedumerire și de-a compromite seriozitatea chiar a argumentelor lor celor mai drepte, că evreul e o făptură aparte,

căreia trebuie să-i sacrifici libertatea unui om, chiar nevinovat, pentru unicul motiv că un evreu a fost, nu se știe de cine, ucis.

Doi oameni sînt aduși între baionete, un cîrciumar și un căruțaș, sînt despărțiți de familia și gospodăria lor, sînt ținuți doi ani la închisoare, pînă la judecată — și judecata se face. Nici o dovadă de nici un fel împotriva lor nu s-a găsit, și acuzarea se întemeia pe diferite deducții și raționamente, excelente cînd nu e în joc viața unui om, dar detestabile cînd datorită lor familiile se ruinează și ocna acoperă ochii obișnuiți cu lumina. Cine ar putea condamna pe niște asemenea oameni? Oricare dintre noi am fi achitat, ca jurați. Dar cel ucis era evreu, ni se răspunde. Prin urmare, calitatea unuia de evreu era îndestulătoare ca să ție loc de dovezi pentru ceilalți doi. Se caută o diferențiere cu orice preț?

Evreii, numeroși, din sala Curții cu Juați, evreii care au apluadat verdictul, laolaltă cu românii, mai puțini, de acolo, pot ști mai bine ce sens au avut aplauzele lor, cărora li se dă o interpretare, iarăși, de antisemitism. Acei evrei știu că achitarea a fost dreaptă. Într-un caz cu începuturi de dovezi mai mari, în cazul doamnei Steinheil din Paris, acuzată cu oarecicare certitudini că și-a ucis soțul și mama, cu absolută certitudine spuneau unii, jurații francezi s-au găsit și mai puțin în situația juraților din București, și totuși ei au achitat pe acuzată. Dacă e un raționament de admis într-o afacere lipsită de dovezi, apoi este acesta, că-i preferabil de lăsat în libertate un asasin decît de pedepsit un nevinovat. Trebuie să regretăm că intelectualii din presa democratică, ieșită din nedreptate și crimă, își aduc mai puțin aminte și decît magistrații înapoiați, erorile judiciare grave, care rușinează justiția omenească din timp în timp.

Nu putem înțelege să se facă dintr-un proces criminal o chestie de lege sau de rasă, decît atunci, dacă este și atunci permis, cînd rasa sau religia a fost pricina crimei. Rosenberg n-a fost ucis în calitate de evreu, dar ca purtător al unei sume de cîteva mii de lei. Observația următoare e a unui evreu, « voiajor » și el, care vorbea cu noi, la Curtea cu Juri.

— Rosenberg a fost un fanfaron . . . El arăta prin sate portmoneul plin cu hîrtii . . . Cînd mă duc la țară și am de plătit căruța, eu merg la badea Ion și-i zic: Bade Ioane, n-ai cinci franci ca să plătesc căruța? Și badea Ion mă împrumută numaidecît. Ce-ți trebuie dumitale să știe satul că ți-e buzunarul plin de parale?...

Iată un evreu cu judecată și care își cunoaște oamenii bine. El știe că asasinul a fost tentat de punga lui Rosenberg și nicidecum de naționalitatea lui — dacă, repetăm, numele de evreu indică o naționalitate și nu o credință. Dar voiajorul evreu cu care am stat de vorbă suferea poate de un beteșug, nu era gazetar.

Căci se vede că a fi gazetar și « evreu » permite uneori acest joc straniu, care consistă în a ironiza naționalismul românesc ca o inferioritate de suflet și a tinde, paralel, cînd se nimerește mai puțin, către un naționalism evreiesc. Vom constata cu mulțumire că în această eroare n-au căzut decît prea puțini.

Dar populația evreiască are să se ferească de aceste erori de judecată și nu va bănui buna-credință a juraților într-o afacere în care toată lumea, în locul lor, ar fi încheiat procesul ca acești juați. Căci a lua o atitudine ostilă într-o afacere atît de dreaptă și de elementară este a da arme naționalismului românesc, este a slăbi, eventual, și simpatiile oamenilor înaintați care luptă cinstit și fără să se împiedice de prejudecăți, pentru rezol-

varea chestiunii evreiești, este a anula efectul tuturor eforturilor democraților dezinteresați.

Domnul Toma Dragu, un luptător pentru drepturile omului, a luat apărarea inculpaților, și pledoaria sa de toată frumusețea a contribuit la convingerea Curții. Domnia sa este chemat să revie asupra articolului *Un jidan mai puțin*, publicat în *Facla*, și să explice acelora care țin cu tot dinadinsul să fie evrei între români, spiritul în care procesul a fost judecat.

Evreii îi vor fi recunoscători.

1914

O CAMPANIE ȘI UN ZIAR

Multe ziare apar în București și multe altele vor apărea, unele mai mult, altele mai puțin mediocre, dar mai toate inspirate de la cîteva norme ce se mențin. *Viitorul* liberal e singura gazetă care dă dovada perfectei incoerențe și discută chestiile ce i se par la ordinea zilei, din cîte puncte de vedere poftești. Ziarul oficios al partidului liberal pare că se conduce, drept principii și justificare de idei, de succesiunea nopților cu ziua, și pare mai degrabă supus unor accese alternative de alcoolism și laşitate, decît unei voințe și bunului-simț.

În chestiunea crematoriilor comunale, aceste calități ale foii liberale s-au manifestat cu o plenitudine rară, și nu știi ce trebuie să admiți la direcția *Viitorului*, mai mult frica sau reaua credință.

Desigur că *Viitorul* putea să aibă opinia lui. Și nu noi i-am contestat dreptul la falsificare și ură. Cîinii au dreptul să urle, și *Viitorul* are dreptul și el să apară și să le taie frunze. Dar cînd azi vii și insulți un primar pentru ca a doua zi să-i ceri scuze, și îi ceri scuze pentru ca a doua zi să-l insulți din nou, reînnoind după aceea primele scuze, este locul să te întrebi dacă ai de-a face cu niște nebuni sau cu niște scelerați.

Viitorul a calomniat cît l-a ținut condeiul pe domnul Grigore Cantacuzino, care ca primar al Capitalei a dat concesiunea crematoriilor unei societăți belgiene. Primariatul domnului Canta-

cuzino a făcut mult sînge rău unor liberali, care numai de modestie n-au să moară, convinși că partidul lor monopol este singurul în stare să dea și gospodari. E știut de toată lumea că activitatea domnului Grigore Cantacuzino la primărie a întrecut cu mult munca altor primari, și de n-ar fi să se ție socoteală decît de un punct realizat din programul său, pavarea unui mare număr de străzi, și de folosul pe care l-a tras comuna din prezența la primărie a domnului Cantacuzino, și-i de-ajuns. Grigore Cantacuzino a întins scrupulul pentru banul comunei pînă la avariție, și atunci cînd i-a cheltuit n-a făcut-o fără să studieze mai întîi cu de-amănuntul destinația cheltuielilor. S-ar fi zis, scuze-mi-se apropierea, că fostul primar își administra propria sa avere și nu pe aceea a municipalității... Primarul Grigore Cantacuzino va sluji multă vreme Capitalei de model, acesta-i adevărul.

Totuși, *Viitorul* nu s-a sfiit să-l înfățișeze ca pe un borfaș, direcția ziarului liberal crezînd că se mai poate bizui pe naivitatea cititorilor de pe vremurile bune de demagogie și șarlatanism politic, cînd erau luate de bune toate insinuările și injuriile gazetelor de partid.

După apariția în *Viitorul* a primelor atacuri împotriva fostului primar, domnul Grigore Cantacuzino răspunse în așa fel, încît foaia liberală trebui să facă amendă onorabilă printr-o bruscă tăcere. Tăcerea apăsa însă inima celor de la *Viitorul*, siliți să o respecte, și atacurile reîncepură împotriva societății belgiene căreia i se acordase concesiunea, urmate iarăși de o altă amendă onorabilă: *Viitorul* primind o scrisoare din partea domnului Hédont, directorul general al Societății de Îngrășăminte Organice pentru Europa Centrală, o scrisoare politicoasă, evident, dar nu și lipsită de un accent bărbătesc, și știm ce însemnează

aceste cuvinte, o dădu imediat publicității. Scrisoarea lui Hédont cuprindea numele membrilor din Consiliul de administrație al numitei Societăți, persoane întru tot onorabile și știind să facă un uz abundent de-o spadă pe teren. Direcția *Viitorului*, pe pielea căreia crește o frumoasă barbă, aproape literară, își iubește pielea și nu ține să îmbrace cu dînsa o floretă. Cel mult un vîrf de picior, imaginea unui astfel de gest, cu toate că spinal, fiind și mai estetică, probabil.

În sfîrșit, scena se reproduce încă o dată, cu o agravare, firește, în plus, dublarea sau triplarea lașității. Textele merită să fie reproduse.

Viitorul pe data de 8 martie scrie: « Borfași și cavaleri de industrie am numit pe cei cu care domnul Grigore Cantacuzino a tratat și contractat concesia crematoriului — și menținem întru totul calificativele... Zadarnic dar, afirmă numitul domn Hédont că... etc., etc.... »

Menținînd astfel întru totul calificativele, tot *Viitorul*, a doua zi, ieri, 9 martie, scrie din nou: « Aprecierile publicate în ziarul nostru în numerele de ieri, cu privire la Hédont, directorul general al Societății: *Des engrais organiques pour l'Europe Centrale*, S-AU STRECURAT FĂRĂ ȘTIREA NOASTRĂ! »

Lăsăm pe cititori să-și facă singuri o concepție despre onestitatea *Viitorului*, care merită — nu-i așa? — toată stima politică și cetățenească.

Ne întrebam dacă avem de-a face cu niște demenți sau cu niște scelerați. Să eliminăm demența, o boală care nu poate să atingă creierul plat al direcției ziarului pomenit, și să ne mulțumim cu dovada sceleratеții. Astăzi au loc alegerile comunale și, pentru combaterea conservatorilor în aceste alegeri, se pare că și cele mai riscate mijloace folosesc.

Mai ales că în ce privește crematoriile, interesul electroral liberal se împletea cu interesele comerciale ale societății « Vulcan », ale băncii « Blank », care năzuiește să ia pe seama ei Crematoriul de gunoaie și cu interesele samsarilor ei. Cu prețul de a se face ridicul cînd va fi tras la răspundere și silit să retracteze atît de rușinos, cum a făcut-o, *Viitorul* a primit să-și servească interesele electorale cu campania dusă împotriva primarului de către samsarii societății « Vulcan » și ai băncii « Blank ».

Samsarul principal al întreprinderilor, care vor să zmulgă societății belgiene crematoriile concedate, este inginerul Slăniceanu de la primărie, frate cu inginerul Slăniceanu, directorul societății « Vulcan ». În ce privește acest punct anumit, ne vom ocupa de el pe larg și vom arăta cu cifre comparate pierderile pe care le va suferi comuna în cazul cînd, grație credulității și distracției liberalilor, samsarlîcul inginerilor și influențele băncii « Blank » ar izbuti în favoarea societății « Vulcan ».

Viitorul a întrebuințat în campania lui electorală, împotriva domnului Grigore Cantacuzino, procedeele pe care le exploatează *Adevărul*, pe spinarea publicului mizerabil informat, împotriva domnului Ion Brătianu și a fratelui său Vintilă; și după cum ziarul de ghețeft al domnului Mille prezintă pe domnul Brătianu ca pe un hoț, tot așa *Viitorul* face un hoț din domnul Grigore Cantacuzino.

Această glumă are avantajul de a ieși din niște minți triviale și stupide într-altfel, care, luate în serios, n-ar suporta alt logic sfîrșit decît o corecțiune cu cele mai groase bastoane. A-i spune domnului Cantacuzino « ești un hoț », e a spune domnului Brătianu, « ești un hoț ». Noi prieteni politici nu sîntem nici cu domnul Brătianu, nici cu domnul Cantacuzino, dar a discuta astfel pe chestie de cinste, este odios, dacă, repetăm, n-ar fi idiot și ... electoral.

Cînd domnii Brătianu și Cantacuzino sînt acuzați că fură, ce se mai poate spune despre niște valori de felul celor care alcătuiesc clientela mișcătoare obișnuită a politicii românești, flămîndă și feroce?

Viitorul, oricum, e un ziar model. Direcția lui înjură și cere scuze, mîrîie și linge, atacă și dezminte, « s-a strecurat fără știrea redacției ». Ziariști idealiști și aspiranți la ziarism, luați pildă de la *Viitorul*, organul oficios al unui guvern.

1914

BĂTRÎNII

Cu venirea partidului liberal la guvern, în primele zile ale anului, încă albe de vîrsta celui trecut, de mai multe ori am însemnat pe foile acestui ziar credințele noastre.

Ne aducem aminte că slovele noastre cele mai îngrijite și mai cu suflet vorbeau de tinerețea forțelor noi liberale și de marile acte pe cale de săvîrșire, curat tinerești.

Manifestul domnului I. C. Brătianu, publicat încă subt regimul trecut, conservator, a fost găzduit în toate speranțele și articolele noastre, și socotit ca un temei de siguranță. Introducerea în Constituție a principiului de expropriere a fost pentru noi un act de mare îndreptare națională, și votul unic o condiție nouă de viață pentru poporul românesc, înțărcat, în cîștigul unei aristocrații oligarhice, de drepturile cele mai firești.

Pornirea șefului liberal fu verificată prin felul cum și-a compus el cabinetul, dînd tinerilor cîteva ministere, cu o vădită grijă de a împresura pe bătrînii partidului său. În ziua cînd a fost lista noilor miniștri cunoscută, cetățenii care se aflau în așteptare au putut să se rostească: Brătianu se ține de vorbă...

De atunci sînt cîteva luni: ianuarie, februar, martie și april fac patru luni de guvernare liberală și de pregătire pentru Constituanta, chemată să dea țării un așezămînt primenit.

Am așteptat, firește, cu luare aminte, mișcarea vremii, și am avut impresia că fondul pe care trebuia să se zugrăvească primăvara noastră națională, se aburea de întuneric. Și am crede că ne-am înșelat în prețuirea împrejurărilor, dacă impresia noastră de spectatori externi n-ar fi încercat-o și liberalii, tinerii partidului, pasionați după reformă. Două surprize s-au petrecut: atitudinea domnului Stere, care într-un frumos discurs și-a povestit revolta de-a vedea reformele liberale slujind unui acord între partide; răspunsul domnului Costinescu la nedumeririle conservatorilor. Bonom și simpatic, ministrul de Finanțe a surîs, și i-a deslușit cu vorbele lui Hristos, care, cu toată furtuna, călca talazele liniștit ale mării: Nu vă înspăimîntați, eu sînt...

Domnul Stere fusese cel tînăr, iar domnul Costinescu era cel bătrîn. Dacă liberali, conservatori și takiști căzuseră de acord, între liberali era un dezacord și acesta se exprimase în parlament.

Acum se pricepu mai bine sensul tainic cum reformele trebuiau săvîrșite, iar cei ce s-au simțit uimiți că bătrînii acceptaseră manifestul șefului liberal și care se găseau chiar atrași de o irezistibilă simpatie către acești mari unchieși, dezinteresați de soarta propriilor lor latifundii, dădură de rostul actului de supunere bătrînesc.

Bătrînii avură timpul să lucreze. Ce departe se găsește astăzi manifestul șefului, tînăr dar influențabil! Bătrînii lăsară lumea să vorbească și să aștepte. Lăsară pe tineri să se piardă în reveria colegiului unic și a desproprietăririi — și în loc să fie împresurați, înconjurară ei pe tineri și luară ostatec pe șef, domnul Ion I.C. Brătianu îmbătrîni în scurtă vreme, și mai multe tinerețe se aflară alunecînd înapoi, către bătrînețe, cu mîna zadarnic întinsă înainte.

În această situație soarta reformelor era hotărîtă. O dată mai mult, trecutul și morții ar fi luat celor vii viața de la gură și din bătaia pleoapelor lumina.

Dar aci, din fericire, un eveniment . . . O sumă de tineri liberali, adînc nemulțumiți de ceea ce se pregătește, se adună, se sfătuiesc și aleg un șef în persoana domnului Christian Tomulescu, pentru rezistență. O grupare nouă liberală. Partidul tinerilor, la care se vor adăoga alții, ca să respingă vechea bătrînețe și să degajeze pe șef, păzit de octogenari. Această grupare nu și-a ales cuvintele cu cimbistra și membrii ei n-au pus mînuși de mîță ca să-și înfățișeze părerea. Ei declară categoric că nu vor primi sofisticările prin care încep să se altereze ființa ideilor limpede expuse, că vor realizarea integrală a ideilor noi, că nu vor tolera nici o abatere de la ele.

Grupul tînăr liberal e cu atît mai simpatic, cu cît el s-a manifestat printr-un frumos dezinteres. Domnul Christian Tomulescu, de pildă, șeful tinerilor opoziționiști, se bucură de o situație morală cu atît mai bună, cu cît, modest și exercitîndu-și pur și simplu înainte, profesia de advocat, nu s-a prezintat la masa bunurilor, întinsă partizanilor cu gustul dezvoltat.

Nu poate fi vorba, prin urmare, de o mișcare interesată de altceva decît de izbînda reformelor și a drepturilor cucerite de răbdarea și valoarea poporului obidit.

Noi dorim, cu toată lumea, și odată pentru todeauna, ca înfrîngerea bătrînilor liberali să se facă — pentru onoarea partidului și a progresului românesc.

Agerii tineri grupați subt mîna energică a domnului Tomulescu sînt așteptați, la rîndul lor, să intre în luptă decisiv.

1914

MĂNDĂCHESCU

Studentul Măndăchescu a fost, în sfîrșit, judecat și osîndit la cinci ... lei amendă.

Că publicul din sala judecății a primit sentința cu aplauze, importă puțin, și pe noi unii bucuria lui ne-a mirat. Plăcerea de a-l vedea slobod de penalitate pe un om fără altă vină decît un frumos exces de încredere în camarazi, trebuie, înainte de a se rosti, gîndită.

Se cade să ne aducem aminte că studentul Măndăchescu a fost arestat cu toată gravitatea formelor datorite vulgarilor banditi, închis și ținut închis, și « instruit » vreme de două luni de zile, în cel mai grandios mister. Crima lui Măndăchescu era atît de serioasă și de complicată, încît judecătorului de instrucție abia de i-au ajuns opt săptămîni ca să se dumirească. Întrunirile studențești de protestare, articolele ziarelor, toate intervențiile bunului-simț public au fost de-a surda: Măndăchescu era cu violență lipsit de libertatea lui de om valid și ținut închis în Văcărești. Și pentru ce? Pentru că pașaportul lui, prietenește încredințat cuiva, nu știm cui, unui anume Ix ori unui anume Ygrec, sau sustras, dispăruse.

Un pașaport nu costă mai mult decît o cravată de trei lei — și pentru a remite statului această sumă, pașaportul e prea scump plătit dacă mai rămîi dator pentru el și două luni de închisoare, iar libertatea de a ieși cu el din țară e ciudat inter-

pretată atunci cînd se traduce cu obligația de a-i slei valabilitatea în pușcărie. Oricît ar fi delictul de mare, nimeni nu poate argumenta că înstrăinarea, mai ales cinstită, a unui pașaport, merită o închisoare preventivă, și o închisoare de două luni, atunci cînd la judecată acuzatul se alege cu o amendă de un « pisoi ».

Ceea ce s-a făcut cu Mărdăchescu e revoltător, și faptul că n-a mai cîștigat peste cele două luni de pușcărie făcută fără să fie despăgubit de statul ce i-a răpit libertatea, încă vreo zece ani de muncă silnică, nu trebuie să ne smulgă aplauze și să ne facă să uităm începuturile afacerei lui. Nefericitul student, pe care instinctul ni-l semnalează ca pe un tînăr de ispravă, ar fi putut prea bine să fie condamnat și la închisoare.

Succesul e adevărat că ne face să uităm tot ce am îndurat ca să-l dobîndim — e o regulă, în ce privește individul — și, entuziaști, studenții consideră condamnarea lui Mărdăchescu ca un succes.

Arestarea unui nevinovat e, dimpotrivă, o pierdere pentru cultură și civilizație și o nesocotire a demnității omenești. Oamenii din magistratură să fie respectuoși față de oamenii din gloată. Lăsați cazul Mărdăchescu să fie prea degrabă uitat și puteți proclama că libertatea, garantată de stat, e un moft.

În definitiv, aplauzele n-au avut nici un rost, de vreme ce studentul a fost condamnat, fie și la o amendă de două parale.

Studentul Mărdăchescu își pune, desigur, întrebarea: « Ori sînt vinovat, și resping ridicula mea condamnare — ori sînt inocent, și atunci pentru ce am fost ținut închis? » Și toți oamenii care concep legalitatea și Dreptul își vor pune această chestiune elementară, care este cetățenesc

și onest să producă vîlvă în spiritul public și presă.

De unde nu, înseamnă că nimic nu trebuie să ne intereseze și că totul trebuie să sfîrșească la jumătate, împotmolit în tristețe.

1914

EVREII ÎN PARLAMENT

Ziarul *Seara* a lansat ideea de-a se alege în Parlamentul Constituantei și doi reprezentanți ai evreilor — unul la Cameră și altul la Senat — — propunînd în același timp și un comitet electoral, care să se ocupe de alegeri.

În acest comitet au fost designați să intre: din București, domnul I.B. Brociner; din Ploiești, domnul Max I. Schapira; din Craiova, domnul Beligrădianu; din Iași, domnul Wachtel; din Brăila, domnul Theodor Mendl; din Galați, domnul N. Schapira — în total șase membri inițiatori. Negreșit că din acest comitet pot face parte și alții, oricîți alții — și în acest sens ziarul *Seara* a primit mai multe sugestii. Noi n-am făcut decît să dăm o pildă, alegînd pentru comitetul de inițiativă notabilitățile mai cunoscute.

Ca să corespundă scopului chiar al alegerilor, ca toți cetățenii țării să fie reprezintați în parlament, mai ales cînd este de modificat contractul social al României, aleșii vor fi evrei ca și cei care-i aleg.

Zicem evrei ca să vorbim mai scurt, și dăm acestui cuvînt un înțeles confesional și nicidecum de naționalitate, întrucît considerăm pe evreii născuți în țară tot atît de români ca și noi, sau cel puțin tot atît de români ca și grecii, sîrbii și bulgarii care se confundă cu noi și au aceleași drepturi ca noi, îndată ce sînt născuți în țara românească. Ceea ce-i face pe aceștia să se confunde cu băștinașii români este comunitatea de lege, creștină; așa că deosebirea dintre evrei și noi este, de bună-seamă, de ordin religios, și-i privim din acest singur drept punct de vedere.

Am putea zice evrei-români, dacă această ciudată alianță de cuvinte ar exprima altceva decît situația tragică a unor oameni, stabiliți uneori în țară de mai multe generații, deopotrivă de respinse toate de la drepturile cetățenești elementare.

Numai un naționalism îngust, pornit din suflete rele și pizmașe și înțărcate de cea mai simplă expresie a umanității, care-i generozitatea — nu mai vorbim de datorii intelectuale — poate face altă deosebire între doi oameni legați pămîntului de născare, dar care se închină, unul lui Christ și celălalt lui Iehova. Noi vom zice evrei și vom înțelege români de rit mozaic, și altceva nimic mai mult.

Inițiativa ziarului *Seara* îndreptățește așteptările populației evreiești din România.

Numărul alegătorilor evrei are importanța lui, pentru un partid, și cetățenii evrei au votat pînă astăzi în partidele politice din care fac parte, cu liberalii sau cu conservatorii, îndeobște cu creștinii. Alegînd din coreligionarii lor, în parlament vor fi reprezintați evreii adevărați prin evrei autentici.

Evident că voturile lor sînt dorite de așa-zișii democrați, de cei, așa-ziși, cu idei largi, cei fără « prejudecăți », acei Messia politici, care mai mult prin presă, pînă acum, decît în parlament, lasă evreilor să înțeleagă că se pot bizui pe dînșii. Cînd românii de rit mozaic vor fi reprezintați de români de rit mozaic, atunci ei vor ști că sînt reprezintați de fapt, și începutul acesta se va îndrepta spre reabilitarea populației necreștine și va sluji la stabilirea noțiunii de toleranță adevă-

rată și a unității de naționalitate în diversitatea de credințe.

Pentru alegerea celor doi reprezintanți, unul în Cameră și altul în Senat, va trebui ca partidele politice să se învoiască la neapărata lor intrare în parlament. Fiind răspîndiți în largul țării și neputînd grupa în aceleași județe numărul de voturi trebuincioase unei alegeri, evreii din toată țara, în schimbul angajamentului luat de un partid oarecare, angajament cu atît mai valabil la noi cu cît el se va găsi la guvern, ca să aleagă în două localități cîte un evreu, se vor angaja să voteze pretutindeni pe candidații partidului angajat.

Ideea ziarului *Seara*, abia lansată, a și fost primită cu entuziasm de populația mozaică, și aderiunile curg din toate părțile la redacția noastră, confirmînd credința ce-am avut-o dintru început că propunerea va răspunde unei reale necesități.

1914

DOUĂ TOASTURI MARI

Curiozitatea vătămată a Europei a fost îndeosebi atrasă de vizita vecinului înghețat, la noi, și acustica vechiului continent a fost fixată la Constanța.

Cînd țarul tuturor rușilor, părăsindu-și deliciile plictisitoare dar asigurate din palatul său imperial de pe Neva, înfrunta primejdiile unei mări reputată prin culoarea calificativului și plutește pînă la Mamaia, ca să bată laba regelui sărac al unei singure Românii, trebuie să fie un eveniment, și la urma urmei este. Pentru întîiași dată, într-adevăr, stăpînul unui popor de vreo sută cinci-zeci de milioane de oameni închină steagul fenomenalelor latifundii ale patriei lui, în fața unei sfori de moșie pe care calcă talpa sfioasă a unei cete slobode de țărani, a cărora bogăție domnească stă într-o singură coroană și aceea de fier.

La Constanța se vor schimba cuvinte istorice cu înțelesuri pitite, și paharele celor doi căpitani de țară vor fi semnul unei schimbări neașteptate, sau prea mult așteptate în politica europeană. Austria, Ungaria mai ales, bulgarii și ceilalți au așteptat în asemenea enervantă speranță. Astăzi, după rostirea celor două toaste, doctorii în politică analizează la Budapesta, la Viena și aiurea, virgula și punctul urărilor ruso-românești.

Firea mărginită a omului face ca toate actele lui sărbătorești și eroice și triste să se întîmple la mîncare și băutură. Îndată ce doi regi vor să se

arate și să încheie sau să strice un contract, ei se informează unde e mustul mai dulce, vinul mai spumat, rața mai bine friptă pe varză și își dau întîlnire acolo, și între o tovărășie de capete încoronate sau de simple căciuli nu se vede nici o deosebire. La botez ca la înmormîntare, la nuntă ca la diplomație, lucrul cel mai temeinic este lista de bucate și, înainte de toate, omul trebuie să se cinstească satisfăcător cu tubul digestiv și să poarte grijă de calitatea fecalelor de mîine.

Toate personajele acestea pe care le zărești mestecînd în tăcere grăsimea pluriformă a pămîntului, se vor șterge la gură, vor ridica paharul pînă la dinți și, prizîndu-l cu buza decorată de-o mustață cu parfum de stridie și rac, îl vor goli de acolo în pîntec, sentențios. Bibliotecile, bisericile, muzeele nu-și pot împrumuta gravitatea și tăcerea gînditoare gesturilor mari. Acestea se petrec la restaurant, între bucătărie și chelner, de-asupra cîrnaților și bifteculuí cu sînge. Cine a putut spune că viața e o greutate și o suferință?

Forma aleasă pentru exteriorizarea sentimentelor de la masă e uneori cîntecul cu lăutari, în norod. La oamenii de stat frumoasa romanță se face toast, pe englezește, și e o artă întreagă a toastului, specială.

Condiția toastului este ca în nici un caz să nu spuie ceva, atunci cînd rostitorul a avut de gînd să spuie, și cu atît toastul e mai important cu cît auditorul se simte, după rostirea lui, mai tîmpit. Toastul devine cuvîntare vulgară și lipsită de demnitate, îndată ce comesenii socot că frazele au părut să aibă un moment oarecare umbră de sens, și nu poate fi ministru sau rege demn de respect, cînd a reușit să afirme ceea ce voiește. Academia care a dus arta toastului de stat la perfecție este Protocolul, zeci de savanți ai protocolului se sleiesc în eforturi ca să complice în așa fel cuvintele ce vor ieși din gura unui suveran, încît ochiul să fie sinonim cu pana de la pălărie și tamburul major să însemneze maioneza sau potcoava de cal mort. De aceea se aseamănă atît de mult discursurile prezidentului francez cu ale regelui Serbiei și cu ale împăratului Wilhelm al II-lea. E suprema mentalitate.

Regele nostru a vorbit auzului țarului, și țarul a flatat inima noastră în cuvinte atît de înalte și hermetice, încît, nici noi, nici el, n-am priceput nimic.

Ce ne pasă? Ne-am bucurat că astfel de cuvinte au fost rostite și, ca niște excelenți comedianți care spunem ce vrea protocolul și facem ce știm noi, ne-am înbrățișat și ne-am zis unii altora: La revedere și să-mi scrii.

1914

CALENDELE INTERNAȚIONALE

Un război a hotărît reformele și alt război le suspendă.

Se pare că lunile de vară vor fi de aci înainte petrecute subt raniță și în centuron, și că binefăcătoarea sudoare va înlocui pe mai mulți ani viitori cura de Karlsbad pentru reînvierea psihologiei bătrînului rinichi. Lukowitz, Ohrania, Plevna, stațiuni neprevăzute în *Baedecker*, au făcut să devieze încă din 1913 drumurile balneare și, tratamentul, pe lîngă nădușeală, comportă, după higiena mobilizărilor, praf de pușcă și de șosele, bomboane de plumb, aperitive sanguine luate deadreptul prin stomac sau înghițite prin spinare.

Adio vacanță, adio vilegiatură, adio tot soiul de bunătăți. Iar în ăst an, și reformele adio.

Nenorocite reforme! Colegiu unic, Expropriere! Cu cît entuziasm ați fost primite, voi inscripții revoluționare ale steagului național-liberal, de poporul românesc! Ce cîntece ați pricinuit! Cîtă cerneală nu vi s-a închinat, și chiar noi, modeste slugi ale năzuințelor vulgare — vot și pămînt — în cîte articole de fond și de pagina întîia nu v-am admirat, nu v-am lingușit, nu v-am proclamat!

Voi ați răsărit într-o zi de iarnă, într-o lună hîdă de decembrie, atunci cînd se coc perjele în Africa și aromatele răbdări prăjite se răspîndesc pe masa scundă a bordeielor, pentru a fi frățește distribuite.

Astă-vară la Crăciun
Mîncam mere dintr-un prun
Și gutui dintr-un alun.

Așa v-a cîntat pe voi poetul necunoscut care tînjește de veacuri după reforme, vot și pămînt!

Erați candide și fragede ca salata de marule. Apropiindu-vă de oameni, de Cameră, de Senat, de sufletul oamenilor politici, cu plămînii de pucioasă și buzele arsenicale, v-ați zbîrcit și ofilit. Ce-a mai rămas din voi?... Austria mobilizează, Serbia se retrage din Belgrad, Rusia deliberează la Peterhof, Italia cîntă romanțe napolitane, Germania, Anglia, toate puterile mocnesc subt impresia comună a vieții. Și noi, România, la reforme o să ne gîndim în aceste momente istorice și uriașe? Această copilărie n-o putem face. Ochiul nostru, strecurîndu-se printre grăniți, va căuta să pipăie situația internațională. Vot? Pămînt?... Trăiască Transilvania!

Nefericite reforme care vă prezintați în aceste momente, nouă infimi cronicari ai orelor istorice, cu niște figuri, ca de oameni, să nu dați vinovăția înfrîngerii voastre pe nimeni. Ați auzit voi de niște alte soiuri de făpturi, și mai nevăzute și mai abstracte decît voi? Auzit-ați voi de « evenimente »? Aci e vinovatul, în evenimente. Și evenimentele uneori se fac grave. Gravele evenimente — iată vinovații. Și mai sînt, ca să exprime complexul de forțe contrarii în toată plinătatea lor, mai sînt « momentele turburi », tot niște ființe, mai este « întorsătura ciudată », fără să mai pomenim «forța destinului ». Și cîte altele, scumpele mele jalnice prietene de hîrtie și mucava.

Domnul Ion I.C. Brătianu, nu puteți tăgădui, a făcut tot ce a putut. Resursele varii ale spiritului său de selecție au căutat să cuprindă terenul pe care se va ridica marele monument: *Monitorul*

Oficial, în patruzeci și șase de tomuri. Dîrz și vitreg pentru clasa îmbelșugată, acest bărbat sărac dar inimos s-a războit violent cu ciocoii cotropitori. Viteaz, el a ridicat simbolul reformelor — o spadă neîncovoiată — și ager a tocat opoziția în miliarde de fărîmi moleculare; el s-a luptat.

Dar ce să facă un om și ce să facă un partid împotriva evenimentelor? Sînt vremile subt cîrma omului? O, nu! Bietul om este subt vremi. Pe timpul lui Miron Costin evenimentele încă nu-și arătaseră capul; ele se numeau numai vremi. Ce te faci astăzi, cînd viața istorică a ajuns intensă și complicată?

Adio, reforme! Adio, vot! Adio, pămînt! Și dacă vreți, cine știe, la revedere, peste patruspre-zece ani.

1914

TRAMVAI ȘI PUȘCĂ

Public mult aglomerat la răscrucea bulevardelor cu Calea Victoriei. E pe la unsprezece, în seara de joi. Cafenelele din jurul Sărindarului se golesc deodată și consumatori aleargă ca la o chemare de răscoale sau de o mobilizare cu toba. Ne găsim în mijlocul murmurului general, împinși către același punct: Piața Universității, și nimeni din mulțime nu știe unde mergem și pentru ce, și cu toții credem că luăm parte la un eveniment încă inexplicabil, provocat de războiul austro-rus. Printre pălăriile de paie se străvede reflexul metalic-galben al cupolelor în formă de balon de la catedrala ortodoxă rusească, lovite-n întuneric de aripa vulturului austriac. Aproape războinic, publicul pare că se îndreaptă într-acolo. O întrebare circulă printre rînduri, fără răspuns. Nimeni nu poate ghici pentru ce dezlegare este dus în masa curioșilor, în sfîrșit, pînă la Mihai Viteazul.

Totuși, aglomerația pare să aibă un centru mai conștient. Peste mii de capete se zărește într-adevăr un fel de vîrtej declamatoriu. Pornesc dintr-însul brațe care se ridică, voci, auzul e lovit de cuvinte sfărîmate. Pentru că cei mai mulți dintre noi sîntem soldați și cu toții patrioți, mișcarea bulevardului trebuie să însemneze o chemare înflăcărată la arme, o întrunire de încurajare, o îmbrățișare de despărțire, pentru a doua zi în zori.

Dar iată armata. Infanteria în pas alergător, jandarmii, călăreții se grăbesc să ne ajungă. Împrejurarea trebuie să fie mai gravă: ce rost să aibe atîta putere de arme? Soldații sînt în ținută de război, puștile lor par pline, centura li se îngreuiază de cartușe. Ce să fie? Publicul se desparte în două și face loc ostașilor, care intră în lume ca un fluviu cenușiu cu malurile negre.

Dintr-un balcon am putut urmări finalul. Armata trecu peste mulțime cu sabia, cu baioneta, cu caii, din patru părți deodată și închise la mijloc tot ce nu s-a putut strecura, vreo trei-patru sute de oameni, prin rețeaua ei. Aceste sute, ca o pradă de război, sînt ridicate între arme prizoniere.

Pentru o întîmplare executată cu atîta pompă, românul are vorba daralei mai mare decît ocaua. Nici nu bănuiți că a fost o chestiune de tramvai, la mijloc, cunoscută, cotidiană, banală. Căci joi, una din zilele alese de peste săptămînă a Domnului, au reînceput să circule tramvaiele. Cînd Austria intră în Serbia, cînd Rusia-și adună oștile din imensa-i împărăție, cînd Germania, Italia, Franța, Suedia și-au ascuțit săbiile și uscat iarba de pușcă— se putea să nu ne agităm și noi, să n-avem și noi o preocupare internațională uriașă, tramvaiele Societății Comunale din București?

Ce situație jalnică și ridiculă! Armata, armata chemată să apere poate o dată mai mult cinstea națională a României, concentrată de-a lungul liniilor de tramvai, cu ofițerii ei, ca să garanteze transportul vagoanelor electrice de la Obor la Gara de Nord. Trecînd printre companiile de infanterie, tăbărîte pe străzile lăturalnice Căii Victoriei, soldați mărunți și ageri, frumoși și inteligenți, băieți de-ai lui Ștefan cel Mare, de-ai lui Mihai, de-ai lui Mircea și de-ai lui Carol — e greu să-ți stăpînești mînia că aceste vieți ale

trecutului nostru vitejesc sînt, în anul 1914, trimise să păzească ungherele urinare, pe unde se tîrăște traseul liniilor de tramvai.

Orice ar spune ziarele care batjocuresc pe greviștii — patru sute în total — de la tramvaie, verbalitatea lor nu convinge, chiar genial susținută, și ceea ce se întîmplă în timpul zilelor de față, istorice pentru politica lumii, e o rușine. Oricîtă dreptate ar avea direcția tramvaielor, nu putem să examinăm acest lucru acum, și această dreptate de partea oricui ar fi, sau de ambele părți, interesează puțin din punctul de vedere extern, oricît ar fi de îndreptățită să-și ia garanții că biletele se vînd și că publicul poate plăti, o rușine este. Este o rușine gravă să răstorni toată ordinea lucrurilor, să provoci turburări de stradă, să enervezi ceas cu ceas populația, să arunci armata peste cetățeni, să ocupi poliție, magistratură și oaste cu tramvaiele, într-un timp de adînci turburări internaționale.

Diversiune sinistră și crudă, lipsă de patriotism, crimă față de țară, orgoliu nefast al unui om împotriva tuturor forțelor de muncă, de luptă, de atenție și de ideațiune ale unei națiuni. Dacă această desfășurare inoportună și primejdioasă de mijloace violente se numește energie, e o definiție ridiculă și neinteligentă a energiei.

Această energie care consistă în a pune la dispoziția unui șef de mașinărie electrică tot ce are Capitala mai trebuincios acum, și a distrage autoritățile de la exercițiul precis și clar mărginit al datoriei lor, trebuie să înceteze numaidecît. Societatea de tramvaie să caute într-un efort de pace soluția acestei situații răzvrătite. Cetățenii Capitalei se pot lipsi foarte bine de niște tramvaie, care în timpuri normale ucid și în zilele de încordare națională provoacă răscoale. Este a nu simți și a nu pricepe nimic, a nu rîvni nimic din ceea

ce este și mare, și admirabil, și tragic, și trist în această epocă nouă a lumii, cînd cea mai nobilă preocupare a dumitale, bărbat politic și director de industrii, este să pornești tramvaiele cu orice preț, chiar dea-ar fi să ucizi cu artileria, singura care lipsește pe liniile electrice, mii de oameni, în metropola neamului românesc.

Liniște, domnule, liniște, voie bună, generozitate, cumpătare. Nu aștepta să te acuze timpul, după ce oamenii te învinovățesc. Ieși puțin din uzină și uită-te pe sus și împrejur. Tramvaiele dumitale au să ți se pară meschine, și ai să le părăsești. De la greviștii, ațîțați, exasperați, n-așteptа supunere acum.

Du-te în mijlocul lor, cheamă-i înapoi, fă-ți prieteni devotați din niște muncitori nedreptățiți. Asta ți-e datoria acum.

De unde nu, răspunderile se îngrămădesc zilnic mai multe, și acelora nu le va mai putea face față nici poliția, nici jandarmeria, nici armata țării întreagă. Ca să îngenunchezi patru sute de greviști, poate să ai nevoie într-o zi de armata Triplei Alianțe. Bagă de seamă, domnule, bagă de seamă! Soldații români păzesc vagoanele Societății, nu granițele țării. Bagă de seamă!

1914

ZIUA

(20 iulie)

Bucureștii se posomorăsc. Bucureștii sînt bucureștenii, iar bucureștenii sînt consumatorii de la mesele scoase pe trotuarele dintre bulevarde și Episcopie.

Bucureștenii caută în fundul ceștilor de cafea cu posomorîre. Cu toate că este a Victoriei, calea centrală a Capitalei prezintă un aspect, în ce privește victoria, regresiv. Ieri, alaltăieri și în celelalte zile, Calea Victoriei, stăpînită de cîțiva tineri entuziaști și înzestrați cu cele mai sincere intenții, devenise războinică și ne aducea aminte de zile premergătoare mobilizării din 1913, cînd într-o singură după-prînză șapte mii de excelenți dar prea grăbiți voluntari se înscriseseră la « Capșa » pe un registru în care se mai găsesc și astăzi.

Placiditatea obișnuită a Capitalei și viața moale, ca fumul de tutun a cafenelei, au găsit în ostilitățile externe un mijloc de a căpăta nerv și voce. Fie cît de greșite, cuvintele și ideile ce se vîntură în spațiul unei răspîntii, cu condiția de-a fi sincere și de-a nu reprezinta demagogismul verbal, întreținut în lumea civilizată, colorează timpul și animează monotonia.

Unde mai pui pitorescul costumelor militare ce apar cu primele izbucniri de retorică vie: jandarmii în pîlcuri de cîte șase, cavalerie, comisari. Ani de zile nu trece un cal armat de-a lungul Căii Victoria: zilele acestea numărul armatei

dintre Bulevard și Episcopie a satisfăcut, mai presus de orice așteptarea, ochiul esteticii.

Ceea ce a preocupat pe acești bucureșteni, timp de cîteva zile, este întrebarea: Cu cine mergem? Mergem cu Austria sau Rusia? Mergem cu Tripla Alianță sau cu Înțelegerea Triplă? Întortocheată problemă — și pasionantă!

Astăzi întrebarea se află îndulcită. Și nu se mai pune atît de precis întrebarea: Cu cine mergem? În ochii publicului, calmat, se zărește mai de grabă un răspuns, destul de neprevăzut, dar cuminte: Cu nimeni. Publicul entuziast sfîrșește prin a căpăta această convingere, că a ne vedea de treabă e deocamdată cel mai practic și mai tare act în vremea unui război între cele două Triplici.

Cîtă vreme s-a crezut că războiul e un simplu *bluff* european, toată lumea a crezut că are în vinele ei rezervorii de sînge de vărsat. Cînd însă mobilizarea generală a Rusiei, a Austriei și Germaniei ajunge un fapt îndeplinit, cînd primejdia se înfățișează, entuziasmul pentru război, împotriva, oricui, nu importă, se răcește.

E o transformare firească. Un război în condițiile actuale însemnează sute de mii de tinereți ai neamului nostru aruncate în sînge și foc, și pentru unele state, dezastru și poate faliment. Negreșit că, atunci cînd guvernul va chema poporul la arme, poporul întreg se va aduna împrejurul lui ca să apere granițele țării sau să le lărgească. Pîn-atunci publicul începe să rămîie gînditor și liniștit, ca în momentele de astăzi. Germania a declarat război Rusiei și poate că primele regimente ale Kaiserului s-au și întîlnit cu oștile țarului, soldați din Caucaz, de la Caspica, din Urali, unii cu ochii de gheață, alții cu glezne întraripate, în care vor lovi trupele de bronz și fier german.

A cui va fi prima victorie? Bucureștenii așteaptă, cu arma pregătită și cu piciorul în scară. Orchestrele din București cîntă. Stelele strălucesc naive deasupra Teatrului Național.

(21 iulie)

Cine poate să aprofundeze naivitatea publicului ca « edițiile speciale »! Toate ziarele apar de cîte cinci-șase ori pe zi cu același cuprins, exact.

Pentru o ediție cu adevărat interesantă, pentru o telegramă adevărată, o dată la cîteva zile, publicul înghite, fără îndigestie și fericit că poate suporta la infinit terciul ziaristic, zeci de trîmbe de hîrtie, de mai multe ori cotidiană.

De douăzeci de ori a văzut cititorul aceeași telegramă și ține să o mai vadă. Buzunarul lui umflat duce acasă aceeași foaie cumpărată de patru-cinci ori într-o oră, și ceea ce-l plictisește mai mult este invariabilitatea minciunii tipărite. Dacă un ziar se milostivește să agraveze situația externă, să dea o luptă cu mii de morți și de răniți, cititorul cască ochiul, e îngrijorat dar mulțumit, doarme cu poftă, sigur că-n răstimpul somnului se petrec evenimente. Ce curioase lucruri sînt și evenimentele, își zice capul familiei trăgîndu-și picioarele din ciorapi: tu sforăi ici în pat cu deliciu, și ele se produc. Trăiască domnul Emil, domnul Fagure de la *Adevărul*.

Cum se trage o ediție specială, nu-i o problemă nespus de complicată. Luăm un jurnal, ne aruncăm privirea într-însul, găsim o telegramă senzațională inventată, scoatem și schimbăm cîteva cuvinte, adăogim altele cîteva. Mai luăm și jumă-

tate de coală de tipar, băgăm telegrama noastră în mijlocul celor de ieri, și ediția-i gata. Pe dos, ca să nu rămîie alb, punem anunțuri, cincizeci de țigănuși vor distribui foaia noastră în cîteva minute, cînd vom scoate altă ediție, iarăși, se înțelege, specială.

Veștile sînt date cu un ton de moderațiune misterioasă. « Un personaj cu care un redactor al nostru a avut o convorbire, ne asigură că... Sîntem din loc sigur informați că... Un diplomat al unei mari puteri făcea unui ministru, ieri, la Sinaia, următoarele grave declarațiuni. S-a observat că diplomatul acelei mari puteri, pe care nu voim să o numim, se bănuiește pentru ce, făcîndu-și declarațiile surîdea... » Și așa mai departe, clișeele nu-s doar făcute pentru căței.

Această epidemie de ziarism transformă, dealtfel, pe toată lumea în redactori, reporteri și agenți diplomatici. Fiece trecător știe ceva. A vorbit cu maiorul Cutare, care e intim cu colonelul Cutare, care vorbise cu Prințul. Sau a făcut aseară chef cu Popescu de la Externe și a putut afla că etc. Sau trecînd pe la Sinaia a zărit pe domnul Albert Honigman frecîndu-și urechea în semn de agravare a situației. Solemn, cetățeanul poartă acasă veștile cele din urmă, pe care nevasta le și aflase, ceea ce îl enervează. Crezînd că a colporta o veste serioasă capeți din gravitatea ei o autoritate, ca și cum ai luat parte la conducerea « evenimentului » relatat, cetățeanul, burduf de vești, ajunge la domiciliu, unde era sigur de rolul lui de prim informator, dezamăgit.

Sinaia! Ziariștii « ultimelor evenimente » stau la Sinaia, s-au dus la Sinaia, trimiși speciali... Ei sînt atît de geloși de reputația lor, încît țin să se știe, ca și cetățeanul dezamăgit, că ei sînt informatorii direct Sinaia-București. În lipsă de alte titluri literare, domnul Fagure, de pildă, e fericit

să-și publice numele cu o literă cît palma deasupra unei știri care, dealtfel, s-a dezmințit alături.

Scrupulozitatea în informații a *Adevărului* merge dealtfel departe, pînă la citarea în chiar limba originară, a frazelor rostite de diplomați.

(22 iulie)

Edițiile speciale, de care ne-am legat pe ziua de ieri, au ajuns obositoare, chiar fabricanții acestui articol de papetărie își dau seama de asta. Se simte nevoia de ceva nou, de altceva, de o născocire.

În noaptea de ieri, s-a pus pe la orele unu în vînzare o ediție... « extraordinară ». Să felicităm numaidecît ziarul care a introdus această inovație. Prima ediție extraordinară a dat-o — vorba vine, căci în realitate s-a vîndut cu cinci parale — omenirii gînditoare, *Epoca*.

Dealtminteri, a fost într-adevăr, extraordinară, ediția *Epocii*. Pe lîngă că ea nu cuprindea nimic, chiar acest nimic n-a reprezintat nimic și s-a mărginit la mai puțin decît nimic. E o noțiune de discutat, acum, care din două expresiile, mai mult decît nimic, sau mai puțin decît nimic, redă precis, mai puțin sau mai mult decît nimic și dacă ceva începe dincolo sau dincoace de nimic...

Tot ce se poate zice precis este că « ediția extraordinară » a *Epocii* se compunea dintr-o foaie de hîrtie, albă pe ambele fețe, cu excepția uneia din ele pe întinsul căreia se pierdeau, cîteva litere mari, și dintr-un titlu: numele ziarului. Am spus că acest afiș s-a vîndut ca o gazetă întreagă, cu suma de bani cinci.

Cel mai fericit e, desigur, publicul. În felul acesta, inaugurat cu o spirituală lipsă de bun-simț de *Epoca*, telegramele se scumpesc simțitor și sperăm că în curînd cuvîntul inventat și tipărit pe foile bucureștene va costa mai mult decît cablografiat între continent și America. După ediții-ile « extraordinare » își vor face apariția edițiile « fenomenale » care, la rîndul lor, vor fi înlocuite de ediții « nemaipomenite », și fiece ziar va putea să iasă într-o zi în cîte-o ediție « sîngeroasă », « vehementă », « răcoritoare », ori « infravioletă », după ceas.

Și atît, ca neprevăzut, pe ziua de azi, căci dacă ne-am întinde, ar trebui să credem pe cuvînt telegramele senzaționale, neîncetat reproduse și dezmințite, și să ne reprezintăm Europa îngropată în trei prăpastii cel puțin: o groapă germană la Nancy, alta la Delle, alta la frontiera poloneză. Belgradul a fost redus la cenușă, de toate ziarele care se respectă, și cînd nu se mai cunoaște din capitala sîrbească nimic, Agenția română e oficial rugată de Ambasada austriacă să comunice ziare-lor că în Belgrad nu s-a tras, niciodată, nici un tun austriac!

Cîte victime n-a făcut presa în cîteva zile! După Jaurès, care am fi tentați să credem că e mai sănătos și mai viu decît oricînd, ea se știe că a ucis pe domnul Poincaré, prezidentul Repu-blicii Franceze, care avu prilejul să guste astfel senzațiile unei morți glorioase și să-și facă o mize-rabilă idee despre asasinatul politic.

Ceea ce pare sigur, este că România păstrează neutralitatea și că Italia face ca România. Domnul Emil Fagure, al căruia stil s-a îndrăcit în ultimele zile cu o notă hotărîtă de chintesențială diplomație, se jură cum e mai rău că prin pana domniei sale curge, ca să zic așa, numai adevărul și purul adevăr, și nu se poate să nu credem pe cuvînt

pe acest Cupido al alcovei politice, amoraș cu săgețile aprige și cu barba ca morcovul tăvălit în ceapă prăjită.

Cu alte cuvinte, veștile nu sînt atît de alar-mante, « cum se credea la început », iar « ori-zontul Europei întunecat de norii groși ai . . . » se luminează deasupra României.

Pînă una alta, la Sinaia e răcoare și se mănîncă bine...

(23 iulie)

Mai rămînea o nădejde de pace: Englitera. Căci cu toate mobilizările extraordinare din Europa, năzuința secretă și supremă a Puterilor a fost o împăcare.

Oricît de hotărît ar părea tonul declarațiilor făcute de regi, împărați și oameni de stat, adevărat este că de un război, și mai ales de un război general, cum pare că va fi cel de astăzi, cel de peste cîteva zile, cînd patru armate formidabile se vor ciocni, rușii, austriacii, francezii și germanii, cu o violență necunoscută trecutului, care totuși n-a fost niciodată ferit de furtunile și deluviile de sînge, nu-i este nimănui lesne să arunce tine-rețea și vigoarea neamului său ca să se mistuie în văzduhul de jar al unui război enigmatic.

Ne gîndim la victorioșii războiului, care a-nceput prin patru-cinci împușcături la Belgrad sau, mai exact, prin două... la Sarajevo. Mîinile care au ezitat cîteva zile să iscălească declarațiile de război acum făcute, vor așeza o semnătură amărîtă pe tratatul de pace viitor, și învinse și învingătoare. Victoria se va înfățișa de astă dată omenirii în zdrențe, cu forme suferinde femeiești bătrîne și

sfîșiată de răni. Învinsul? Goniți această imagine crîncenă de la noi. Hidos, desfigurat, carbonizat, mort, nebun, el zace întins ca un putregai răscolit de lopeți. Dar alături, aruncat pe spete, va rămîne și învingătorul, cu inima încetinată din bătaie.

Cine poate fi sigur că valoarea rezultatelor și celor mai fericite ale războiului de față vor fi în stare să întreacă valoarea prăbușită a pierderilor lui? [...]

Anglia! De ce n-a făcut Anglia să ne dureze iluzia unei împăciuiri, mai multă vreme, ea care se bucură de-o autoritate pacifică admirabilă, în toate statele beligerante! De-acum, măcelul e inevitabil. Avem impresia că orice speranță de-a încheia inimicițiile în luptă, e, de astăzi încolo, absurdă.

Înainte deci, înainte! Voi, tunuri germane, doborîți arta seculară și idealismul delicat francez. Voi, mitraliere franceze, spulberați munca meto-dic și curat zidită a poporului german. Grele mașini de oțel plutitoare, britanice, intrați în joc odată cu vîrtejurile de arme și de carne austriacă și rusă. Deasupra voastră a tuturora răsare perma-nentă de-acum aurora de flacări și cenușă, prin care străbat pînă la voi, neputincioși să-i contem-plați acum, ochii triști ai icoanelor voastre cul-turale: Bossuet, Goethe, Beethoven, Shakespeare și Dostoievski, date uitării...

(24 iulie)

Lipsa organizată de vești, tăcerea trupelor care parcurg teritoriile statelor centrale cu excluderea oricărui trafic de călători civili, adaogă la igno-ranța, închisă în spațiu, a publicului și-i dă acestui

întuneric prizonier un caracter ascuns de tragic misticism.

Preparative. Din toate părțile pregătiri. Pre-gătiri pentru izbirea și prăvălirea zidurilor de oameni îmbrăcați cu fier. Cataclismele naturii se produc deodată. O insulă se scufundă într-un ocean, cu orașele și grădinile ei, brusc, ca un purice a cărui săritură explozivă îl aruncă în marea neagră și fierbinte a unei cafele turcești. Dezastrul are loc înainte de a fi fost bănuit. Călcîiul Siciliei se clătește, și un oraș a și fost prăvălit cu bisericile, cu popii, cu judecătorii, cu femeile și cu tuber-culoșii lui, palizi și visători ca niște artiști, lîngă delicatele lor scuipături de cristal.

Statele lucrează într-altfel. Ele se pregătesc, după ce vestesc lumea să aștepte, ca pentru spec-tacol. Cu convingeri definitive de biruitor, fiecare își așază mijloacele, și le adună, ca pentru o expoziție generală sau operă de muncă. Europa limbută cade într-o criză de mutenie desăvîrșită. Stări de asediu, stări de război: omenirea civilizată încape întreagă într-un lăcăt închis.

Ce poate fi mai penibil decît această așteptare. Impresia că atenția e o tensiune plană a spiritului, te duce să-ți concepi sufletul ca o tobă din ce în ce mai destoinică de a plesni, cu o sonoritate exagerată, în stare să vibreze cu zgomot și la o picătură de ploaie, depărtată. Arta, în perioada noastră de preludii, ar fi să-ți rămîie toba moale...

Discuții interminabile, conciliabule și combinații infinite, insomnie, idei, comentarii: populația se găsește exasperată, și pe cînd unii se vor bate în bezna acestui moment istoric, ca niște ființe acva-tice și băloase, pe nămolul necercetat și nepubli-cabil al profunzimilor marine, învrăjbite de foame și instinct, cei care suportă durerile fundamentale și fără remediu sînt spectatorii, lumea rămasă la

vatră. În asemenea atmosferă scapără furia și se face permanentă, și încolțește nebunia.

Războiul împreună, după dezastrele cîmpului de bătaie, două soiuri de invalizi, sluții și răniții, care se întorc îmbătrîniți, acasă, și betegii superficialmente sănătoși: oamenii care i-au așteptat să se întoarcă, incapabili să mai perceapă nici suferința, nici bucuria.

1914

URMĂRILE RĂZBOIULUI

Opinia publică este pretutindeni, și la noi ca aiurea, în ce privește victoria definitivă a războiului, împărțită. Cei care o atribuiesc nemților, au de dus lupte verbale vehemente cu partizanii unei izbînzi muscălești, și viceversa. Ca și cum războiul nu poate decurge decît după un model fix și se petrece conform unui tipar, ca o zugrăveală, unii sau ceilalți, partizani ai uneia sau ai celeilalte trinități de puteri, se ostenesc, înainte chiar de a fi început formal războiul, să scoată izbînda simpatiilor lor.

Simpatiile rușilor sînt numeroase și trebuie să recunoaștem că numai din pricina franțuzilor, aliații lor, și a Franței, patria intelectuală a oricărui român care știe să citească, a cîștigat Rusia atîtea simpatii în România. Dealtfel, e și-o simpatie mai comodă, căci numărul imens de români din Austria înlesnește toate sentimentele antiaustriace și le pun la îndemîna orișicui. Dificultatea în aceste momente este de a prefera Rusiei pe Austria, în urma unui calcul politic sever și făcînd abstracție de orice sentiment de revendicare pentru moment. Apoi, este și firesc, judecata n-are influența sentimentelor asupra maselor, sforțarea de a te părăsi pe sineți și de a considera interesele superioare nici nu-i de resortul tuturor, și altfel nici nu trebuie să fie. Frămîntarea, clocotul, strigătele și chiar tiradele dau accent vieții noastre sociale și-i fac o educație politică oarecicare. Va birui

Rusia, vor birui germanii — cineva trebuie să biruiască, în orice caz, căci, lucru ciudat, singura ipoteză necercetată, deși, în starea de cvasiechilibru de forțe în luptă, cea mai apropiată de adevăr pare a fi aceea a unei înfrîngeri generale. Nădejdea victoriei, fie că vine de la Întreita Înțelegere, fie că de la Tripla Alianță, e deopotrivă de problematică pentru toți și probabil că rezultatul final va fi un măcel pur și simplu, în balanța căruia, de sînge, se vor îmbrățișa morții antagoniști, frățește între dînșii. E tot ce le rămîne de făcut, cînd toate puterile laolaltă au socotit că, a renunța la orgoliul fiecăreia și a trimite armatele mobilizate înapoi la vatră, ar fi fost o rușine mai mare decît un dezastru colectiv.

Fantastica victorie a războiului civilizației poate fi începută de cine poftiți, de ruși asupra austriacilor sau de germani asupra francezilor, care, lăsați singuri, par, din nefericire, cei mai slabi dintre beligeranți și cei mai repede înfrînți. Ea nu va fi, însă, continuată cu aceleași șanse. La un moment oarecare, armatele nemțești, strînse la un loc, vor da piept cu toate forțele rusești. Armamentul modern și echivalența aproximativă a numărului nu lasă loc suficient unei victorii adevărate.

Victoria? Tristă victorie pentru armatele în luptă.

Victoria adevărată va avea-o cineva, cu toate acestea, cineva nebănuit și absent din socotelile beligeranților și ale partizanilor lor.

Victoria vor avea-o puterile neutre: românii și italienii.

Reprezentați-vă dezastrul, care de partea oricui va fi mai mare, va fi deopotrivă totuși împărțit între toți. Cincizeci de ani de sleire desăvîrșită așteaptă și pe germani, și pe ruși, și pe austrieci, și pe francezi. Ruină și sărăcie, sărăcie adîncă și definitivă. Popoarele schiloade, după ce-și vor fi aruncat finanțele în uriașul neant al Europei, vor rămîne să cerșească, împăraților în zdrențe, sîngele care le-a fugit prin sutele de mii de răni.

Spre fericirea totuși a omenirii, își vor fi păstrat însă energiile întregi popoarele pacifice, neutre. Ruina Europei va înseamna înflorirea Italiei și României, dacă aceste două națiuni vor ști să-și păstreze pînă la urmă starea de spirit de pînă acum. În vreme ce civilizația actuală va fi rămas în mare parte în mormintele comune ale războiului, o civilizație puternică latină va crește din Roma și din București, și starea economică a țării noastre va cunoaște splendori nebănuite.

De aceea trebuie să fim recunoscători conducătorilor țării noastre că au știut să privească rece în vîrtejul de foc și sînge în care intră acum națiuni mult mai mari decît noi și state mult mai vechi, și să nădăjduim că niciodată în cursul acestui război ei nu se vor pripi, ci vor lăsa României viitorul de pace liniștită și întru totul strălucit ce-o așteaptă.

1914

DATORIA DE AZI

Pe măsură ce timpul crește și evenimentele se orientează, clipă cu clipă, spre marele deznodământ, în interesul țării și al idealurilor noastre, noi cată să ne înțelegem tot mai limpede și să ne formulăm datoria.

Pînă azi, am putut fiecare din noi să luăm parte, într-un fel sau altul, la fierberea nebuloasă a opiniei publice și să individualizăm unele porniri din lăuntrul ei. Adunări, proclamații, strigăte și protestări s-au putut amesteca, pe răspunderea colectivității și fără să angajeze atitudinea generală a țării, în mișcarea nehotărîtă.

Acum, cînd surpriza unui război a trecut, cînd exclamațiile primelor ceasuri și zile s-au risipit, acum cînd un lucru este sigur, lanțul de foc se apropie și că din stînca națiunilor va curge abundent sîngele omenirii jertfite de bunăvoie luptelor pe care le impun legile necruțătoare ale vieții, noi trebuie să ne reculegem și, fără pasiune, fără ură și slobozi de influența cuiva, să ne retragem în seninătatea și în solitudinea sufletului nostru, ca într-un ungher de biserică liniștită, și acolo să ne gîndim în stilul secret și veșnic al rugăciunii și să ne precizăm datoria.

Haosul nu se mai potrivește cu noi. Ca niște oameni conștienți și care ne dăm seama că o demnitate înaltă și universală trebuie să ne deosebească de cei care nu pot să voiască și nu știu să voiască, ceea ce ni se cere întîi este un act de abstracție, de imaterializare, de renunțare la personalitatea noastră mărginită, în folosul națiunii, singura persoană ce trebuie să viețuiască în aceste timpuri, ca o ființă unică și întreagă. Ni se cere un act de voință. Și acest act îl facem cu toții acum, șapte milioane de români. Ce este războiul dacă nu o abnegare a personalității, și atunci cum trebuie să ne înfățișăm preludiul unui război decît prin abnegarea, înainte de toate, intelectuală?

Noi nu putem ști nici astăzi, dacă vom intra sau nu în lupta care se desfășoară în largul continentului nostru, și nu putem ști cînd și cum. Un lucru știm, că sîntem spectatorii pregătiți ai evenimentelor ce ne-ar putea scoate din neutralitatea noastră afară, spre fruntarii sau dincolo de ele. Și se cade să ne deprindem sufletul cu această stare de liniște, cu care oamenii tari într-adevăr așteaptă sau să cadă trăznetul, sau să se ridice soarele din întuneric. Țăria noastră este o realitate: țara noastră poate suporta cu succes și pacea și războiul.

Noi nu mai sîntem oameni, noi nu mai sîntem inteligențe, noi nu mai sîntem judecători: astăzi noi sîntem România. În afară de dînsa noi nu mai sîntem nimic, decît niște energii împreunate pentru victoria ei, în pace, în război. Noi nu mai sîntem partizanii nimănuia. Noi sîntem partizanii noștri, sîntem România. Patriotismul nostru, ridicat pînă la misticism, nu mai cunoaște politică, nu mai cunoaște partide, nu mai cunoaște caste, ambiții, separatism, deosebiri, noi sîntem acum țara, după cum toate rîurile, vărsate laolaltă, din cele mai depărtate piscuri și țări nu mai sînt într-o zi decît oceanul.

Orașele noastre vor fi de-aci înainte demne și tăcute. Nici un strigăt individualist: « Jos! » cutare țară și « jos! » cutare putere, nu trebuie să se audă.

Guvernul liberal a dat, el cel dintîi, pilda cea mai bună despre ceea ce trebuie să facem, chemînd la suprema consfătuire a conducătorilor României, pe toți șefii celorlalte partide și deliberînd cu toții, prezidați de rege, laolaltă. Ceea ce preocupă guvernul nu este nici partid, nici pasiune, nici prejudecată, ci țara. Să facem ca guvernul și să fim, noi ceștialalți, care n-avem nici competința, nici autoritatea, nici răspunderea lui, să fim numai țara.

Liberi de orice tendință personală să așteptăm cu o încredere adîncă și încordare hotărîrile regelui și ale guvernului său, singurele organe ce trebuie să determine pasul României. Și nu o încredere de paradă; evenimentele cer poporului românesc, care în lunga lui viață de pînă azi n-a mai trecut prin ceasuri atît de grele și amenințătoare, o încredere de iubire, încrederea mare, ascultătoare, entuziastă.

Iar cînd regele și guvernul țării ne vor da ordinul: mergeți în cutare loc și luptați-vă acolo, noi ne vom duce acolo și lupta acolo.

Acestea sînt datoriile noastre de azi și de mîine. Iar dacă este ceva de socotit, ceva de discutat, ceva de răfuit, acestea vor fi făcute atunci cînd ceasul patriotic al abnegării va fi trecut și cînd, desfăcîndu-ne în individualități și oameni, vom redeveni larvele mici ale națiunii căreia îi datorăm limba, viața și libertățile ei.

1914

BANCHERII ȘI MORATORIUL

Camerele de comerț, care se bucură de-o autoritate specială în negustorime, s-au arătat a nu mai însemna nimic în ochii guvernului. Atunci cînd toate camerele de comerț au cerut moratoriul și cu ele întreaga negustorime, moratoriul a fost pur și simplu respins. Interesul cîtorva bancheri a trecut înaintea interesului obștesc.

Situația noastră, spune Ministerul Finanței, este prea înfloritoare ca să fie nevoie de moratoriu. Ne-am înțeles cu casele de bancă și cu direcția Băncii Naționale, ca să compensăm lipsa moratoriului, în chip avantajos pentru toată lumea. Băncile s-au angajat să nu protesteze polițele și să le preschimbe fără să urce dobînda, iar Banca Națională, în schimbul acestor facilități făcute debitorilor și pentru a permite băncilor să facă operații ca în vremuri normale, pune la dispoziția acestora un capital de șaizeci de milioane lei.

Marile bănci care speculează subt toate formele mizeria publică și nu își fac un scrupul din a trafica și cu starea de război, și cu patriotismul și datoriile cetățenești ale populației, au fost, prin urmare, luate subt protecția statului.

Rezultatul sprijinului ce l-au căpătat și al situației excepțional de favorabile în care se găsesc băncile, a fost că polițele s-au protestat ca și înainte, ba cu și mai multă îndîrjire, și că s-a refuzat preschimbarea altora multe. Mii de polițe au fost protestate în toate orașele, imediat ce guvernul,

crezînd în omenia bancherilor, i-a pus în siguranța de două ori avantajoasă în care se găsesc. Momentele prin care trece țara încurajează vampirii cuibăriți în casele de bancă, să se năpustească asupra datornicilor, negustori și particulari, și cea mai blîndă măsură pe care au luat-o împotriva lor a fost să le îndoiască dobînzile și pînă-atunci scandaloase.

Situația este următoarea:

Pe de o parte, băncile mari care lucrează cu capitaluri străine, nu mai au față de comanditarii lor străini nici o îndatorire, schimbul fiind suspendat din pricina de fapt a războiului european. Ele ar putea, prin urmare, în afară de orice considerații de patriotism sau de simplă utilitate, să favorizeze pe debitori. De rușine nu mai poate fi vorba, speculatorii finanțelor fiind cu desăvîrșire lipsiți de facultatea de-a le roși obrazul.

Pe de altă parte, publicul și piața. Nu e nevoie să fii specialist în materie de negoț și bancă pentru ca să-ți dai seama că piața, comparată cu ceea ce este în timpuri normale, prezintă un aspect din cele mai jalnice. Din Lipscani pînă la Sfîntul Gheorghe și în tot cartierul negustoresc dintre Cheiul Dîmboviței și străzile Brătianu și Academiei, magazinele sînt pustii. Afară de patru, cinci articole, căutate în mod excepțional în vederea momentului, celălalt negoț este delăsat de public și nealimentat cu marfă, din pricina suspendării exportului din țările ce au relații comerciale cu noi. Și această situație a negustorimii mici, a majorității, și a publicului, se agravează prin concentrarea și-a uneia și-a celuilalt. Unii negustori își închid prăvăliile.

Din această apă turbure și săracă, bancherii știu să scoată peștele gras și perlele mari. Am putea cita un număr extraordinar de cazuri petrecute în ultimele zile, de la respingerea moratoriu-

lui. Faptul e acesta: banca mare se gîtuie și înăbușe viața comercială a țării, pentru ca dîndu-și sufletul în sufletul ei spurcat, acesta să se îngrașe și să prospere. Și ce chilipir pentru această bancă ucigătoare, cînd mai vine și Banca Națională să-i facă o înlesnire mai mult, acordîndu-i șaizeci de milioane, pe care bancherii îi iau drept o primă de nimicire și asasinat economic.

Abuzurile băncilor astfel protejate de stat au revoltat și un ziar oficios ca *Viitorul*, în care se recunoaște alb pe negru banditismul marei finanțe. Terminăm cu amenințarea pe care o face ziarul liberal bancherilor veroși, împotriva cărora ziarul *Seara* a dus încă demult, și nu fără sacrificii, o campanie de exterminare:

« Sînt însă foarte multe bănci și chiar bănci mari, spune *Viitorul*, care speculează în mod nepermis lipsa moratoriului.

Aceste bănci au profitat de ocazie ca să ridice dobînzile în mod așa de exagerat, încît au scandalizat pe toată lumea.

Specula aceasta nu va mai putea fi, însă, multă vreme tolerată. Și dacă băncile, mari și mici, la un loc, nu vor înțelege să reducă dobînzile din proprie inițiativă, vor sili guvernul ca la prima întîlnire a Parlamentului să se prezinte imediat proiectul de lege pentru acordarea moratoriului.

E locul să reamintim, cu această ocazie, că odată moratoriul acordat, băncile nu vor mai putea lua decît dobînda legală de șase la sută ».

Dacă bancherii fără scrupule nu sînt jugulați din vreme, ei pot, în momente grave ca acelea de față, să sfideze organizația socială și să ducă la sapă de lemn o țară întreagă.

1914

SITUAȚII

Înăuntrul neutralității noastre se fac tot soiul de conjecturi. Evident că neutralitatea conjecturilor este mai potrivită cu neutralitatea țării decît interpretările, argumentele și comentariile de la o zi la alta și de la o gură la alta. E bine înțeles că neutralitatea externă trebuie însoțită de neutralitatea internă. Dar o neutralitate adevărată ar cere suspendarea ziarelor, și din partea acestor factori admirabili de confuziune ce sîntem noi, « ziariștii », depunerea condeielor în dulapul cu paltoane și galoși.

Ori, ziarele apar și publicul le citește. Dacă osteniți de nehotărîtul în care ei, cei dintîi se găsesc închiși, ziariștii ar părăsi nobila ocupație de informatori și de maeștri în tragerea concluziilor din evenimentele zilei, publicul n-ar tolera o asemenea trădare și i-ar aduce de urechi, înapoi, la redacție, ca să-și dea opiniile lor neapărat. Ziaristul care se socoate glorios de o situație atît de plăcută și care poate fi îmboldit de vanități profesionale, trebuie deplîns.

Lăsînd deoparte simpatiile, prejudecățile, temerile, tendințele și preferințele pentru o teză sau cealaltă, un lucru împiedică o atitudine sufletească și un înțeles în haosul european: contradicția dusă la exces. Totul apare contradictoriu. E nevoie de un creier nou ca să cuprinzi contradicția, pe care se poate să-l căpătăm la urma urmei din

contactul îndelungat cu atît anormal, dar nu fără să dobîndim și o nouă formă de neurastenie.

E contradictoriu ca în mijlocul dezvoltării economice și culturale cu care s-au deprins atît de mult ultimele generații, să izbucnească un război european, urît de toată lumea și servit de toată lumea totuși. E contradictorie alianța dintre Rusia și Franța. E contradictorie alianța Italiei cu Austria, și apoi contradictorie defecțiunea Italiei. E contradictorie călcarea neutralității belgiene. Contradictorie prietenia rușilor pentru japonezi, a turcilor pentru bulgari etc., etc. Și cu toate acestea, pe acest tărîm de contradicții, care presupune o elasticitate de spirit excepțională, își caută statele dezvoltarea și lucrează diplomația. N-am cunoscut nici un mare diplomat, dar cînd comentăm rezultatele tăcutei lor activități, joncțiunea și acordarea celor mai antagoniste unități naționale și de gîndire, sîntem siliți să-i privim ca pe niște fenomene.

Și ceea ce ni se pare mai straniu este transformarea subită a popoarelor civilizate în persecutori. Din toate țările ne vin știri care ne fac să regretăm insultele aduse, în războiul trecut, neamurilor din Balcani. Omul cultural din Occident, care a inventat educația, pedagogia, națiile care au dat pe cei mai devotați învățători ai copiilor și teoreticieni celebri în materia drepturilor femeii, trec peste copii și femei cu calul și sulița, ofensează maternitatea ca un lucru trivial, distrug toate noțiunile adunate cu timpul și cu sforțări mari de gîndire și abnegație în eticheta culturii.

Astăzi Europa, nici după o lună de zile, se înfățișează crudă, violentă, disprețuitoare.

Ce atitudine trebuie să iei, la urma urmei, decît a jalei, decît a unei mîhniri definitive! Urmările războiului în curs se vor înregistra într-un recul al generozității politice și sociale, și mulți

vizionari și apostoli își vor întoarce fața cu indiferență de la omenirea apăsată de suferință. Faptul că s-a găsit, în cea mai afinată țară, un asasin pentru Jaurès, pe care Anatole France și-l aducea aminte a doua zi după asasinat cu numele de *immense esprit*, într-un articol de-o tristețe liniștită și profundă, e o dovadă hidoasă că geniul, puritatea morală și ideile n-au ce căuta între oameni.

Înțelege oricine cît de mult trebuie admirat guvernul, care, în impasul de-a alege, chiar nimerit, a preferat să declare neutralitatea țării, și să ne ferească de zdruncinul economic enorm, și mai ales de cel sufletesc, lăsîndu-ne să ieșim din încăierarea universală cu ființa noastră întreagă nevătămată.

Poate că-i tot ce-i în stare să creioneze un « ziarist » în zilele acestea de pîclă și de durere.

1914

FEDERAȚIA NEUTRALĂ

Nici o lună de zile n-a trecut întreagă, și lumea se înfățișează cu totul într-altfel.

Întîi, contrastul desăvîrșit: războiul. Pînă să se obișnuiască popoarele cu ideea unui război de fapt, le-a trebuit cîteva zile. În afară de cantitatea considerabilă de interese zdruncinate și în sfîrșit ruinate, este deprinderea sufletească, superioară tuturor intereselor. Perioada de patruzeci și patru de ani de pace, în care răstimp bărbații luptători au parcurs toată vîrsta militară pînă la rezerve și gloate, a găsit popoarele cristalizate în ideea unei păci eterne. Adîncite în industrie și negustorie, generațiile uitaseră aproape și de idealurile cele mai drepte, și viața pentru ele nu mai avea altă însemnătate decît aceea a unui neîncetat trafic. Goana după avere căpătase chiar un caracter sinistru, și formula « luptei pentru existență » ajunsese o scuză abominabilă uneori.

Războiul ne-a intrat în obișnuință. Popoarele neutre sau neutre condițional au această superioritate asupra celor care de la pace la mobilizare n-au avut decît pasul unei singure nopți: de-a se fi obișnuit în război, înainte ca să-l pornească. Superioritatea înainte de toate sufletească, superioritate enormă. Astăzi, prin urmare, omenirea întreagă este alta decît acum douăzeci și cinci de zile sau decît acum treizeci. Tot gîndul are punct de sprijin și de plecare războiul, conștiința e făcută.

Apoi, în interiorul acestei conștiințe au evoluat și evoluează toate ideile și toate sentimentele de atunci. Omul judecă prin război, prin mersul și evoluția războiului însuși.

Cum a evoluat războiul:

1 Declarație de război austro-sîrb: o stare.

2 Declarație de război germano-rus și germano-francez: altă stare.

3 Violarea neutralității Belgiei: încă o stare.

4 Declarație de război anglo-franco-german. Și în această ultimă stare s-au adaos: războiul declarat de Japonia, de Canada și așa mai departe.

Însă paralel cu această situație succesivă și generală s-a putut accentua o situație a cărei importanță a crescut neasemănat de mult: situația neutrală. Italia, România, Norvegia, Suedia, Spania, Danemarca, Elveția, Portugalia, Turcia, Grecia, Bulgaria, Statele Unite ale Americii, ca să nu mergem mai departe.

Ce însemnează acest șir de neutralități? Nu-i o situație, care se impune tot mai mult pe zi ce trece cu un caracter hotărît separatist? Ici războiul, dincolo neutralitatea. Izolate, statele acestea, în neutralitatea lor se apropie tot mai mult și desfăcute de turbarea statelor în luptă, între ele se improvizează și apoi se întărește legătura unui același interes. Mai lipsea un om care să scoată de aci o idee. Acesta a fost italianul Ferri. El propune Înțelegerea Neutralităților. Se poate prea bine ca mîine să se nască în istoria lumii un bloc neprevăzut: Confederația Neutralității.

Iată cum cultura, civilizația, își valorifică deodată drepturile ei, care, împotriva războiului uriaș al Europei, disprețuitor și brutal, se ridică deasupra cîmpiilor devastate de tunuri.

Trebuie să spunem un lucru. Ideea lui Ferri nu-i născocită de el. E o idee care s-a născut din

împrejurări. Era în aer, a fost presimțită întrucîtva, mai puțin, incomplect și aici, la noi în București alături de o soluție oarecare. Nouă ne-a înfățișat-o întîia oară un fost deputat din trecuta legislatură și militar distins. Enrico Ferri a văzut însă ideea întreagă și a dat-o la lumină cu autoritate. Îi prevede acestei idei un viitor strălucit, pentru că întrunește simplicitatea, frumusețea și trebuința. [...]

Și în vreme ce șapte națiuni se războiesc, și unele la fruntariile noastre, noi ne întrebăm în București, publicul civil ca și militarii, guvernul ca și simplii cetățeni, noi ne întrebăm: « Ce facem? » Sau ne întrebăm: « Cu cine mergem? » sau, mai bine-zis, ne-am întrebat la izbucnirea conflictului. « Păstrăm neutralitatea », ni se răspunde, atitudine prevăzătoare, dovedind maturitate și înțelepciune la guvern.

Da, neutralitate. Și aci începe o nevoie de evoluție, a neutralității, după ce în primele zile ne-a satisfăcut deplin. Fiecare simte trebuință să analizeze această neutralitate în timp și după ce neutralitatea s-a născut dintr-o temere inteligentă. Odată neutralitatea declarată, din stabilirea ei s-a născut o teamă invers, și s-a spus, cînd totul e menit să se schimbe în jurul nostru: « Noi se poate să rămînem cu onoarea neutralității și atîta tot, și ducînd în spinare povara creșterii antagoniștilor noștri de astăzi sau de mîine? »

Așa că neutralitatea însemnează pentru cei mai mulți lipsă de activitate, și situația nu-i făcută, într-adevăr, ca să mulțumească pe nimeni. În privința asta e sigur, conducătorii țării au concepția lor și trebuiesc lăsați, ei, cărora li s-a încredințat rolul de medici politici, să găsească momentul pulsului potrivit. Arta omului de stat stă într-un simplu diagnostic și, totuși, nimic nu poate fi mai complicat.

Nouă nu ni se pare că România poate juca un rol mai glorios și mai util în același timp sieși, decît luînd loc în falanga activă a statelor neutre asociate și arbitrînd încă o dată nu Balcanii, dar continentul întreg. Lîngă Italia și Statele Unite, România poate să desfășoare o activitate multiplă și admirabilă și să ridice drapelul idealului ei sprijinit de toate brațele Federațiunii Neutrale.

Asupra acestei idei, care ni se pare decisivă, vom reveni cu bucurie.

1914

FRANCOFILISMUL NOSTRU DE AZI

> *« Une societé bien faite est celle encore où l'on ne confie pas toutes les fonctions à tout le monde, où l'on ne dit pas à la masse elle même, à tout le corps social: „Vous gouvernerez, vous administrerez, vous ferez les lois etc." Une société où les choses seraient ainsi, serait la societé amibe. »*
> (Emile Faguet, *Le Culte de l'Incompétence.*)

Se zice de Karl Marx că și-ar fi renegat bucuros doctrina față de tapajul unor marxiști contimporani cu dînsul: « Dacă și acela îmbrățișează socialismul, apoi eu nu mai vreau să fiu socialist ».

E o anecdotă care a mai fost pusă și-n socoteala altor scriitori sau filozofi, și nu atît ca să amuzeze galeria, cît ca să exprime mai ales o stare de spirit și o suferință morală serioasă. În fuga trenului care parcurge țara, un vagon întreg de oameni debitează cu patos și orgolioasă nerozie cele mai crîncene fantezii asupra telegrafiei fără fir. Omul de știință s-a retras într-un colț, și ca să nu fie măcar recunoscut își ascunde, exasperat, figura într-o gazetă. Toți pasagerii sînt mai competenți decît el și au mers atît de departe cu demagogia verbală încît, dacă inventatorul ar ieși din jurnalul în care se face că citește, ca să îndrepte erorile

atîtor sterili oratori și, coborîndu-se la nivelul lor sufletesc, să-i lămurească, el ar fi contestat ca un șarlatan, ar fi batjocorit și poate invitat să părăsească vagonul.

Pe la 1896—97 se găseau în București cîțiva cititori, foarte puțini, ai scriitorilor francezi mai subtili, Baudelaire, Verlaine, Maeterlink, Laforgue, Rimbaud și alții, renovatorii prin simplificare, sinceritate și imagini, ai literaturii tuturor limbilor chemate la poezie. Azi nu mai e o rușine ca atunci, nici vreo glorie ca mai tîrziu, să afirmăm, cu destulă modestie dealtfel, că între cei dintîi patru sau cinci cititori de asemenea literatură eram și noi.

Pentru o simpatie literară mărturisită, pentru o aprobare a noilor talente, noi eram obiectul celor mai zgomotoase protestări și chiar printre prieteni trecem drept niște stricați. Căci moda aparținea lui Max Nordau, care-și scrisese *Degenerescență*, și pentru că nu pricepea nimic din geniul literaturii tinere franceze, o socotea ca un semn de decădere a Franței. Răsfoiți colecțiile de ziare și reviste, amintiți-vă influența la noi, fără precedent, a cărții, infinit de ridiculă a lui Nordau, zeul pe mulți ani trecuți al intelectualilor și scriitorilor din Bucureștii de pe vremuri, și veți vedea că noi pentru epoca lor nu puteam fi decît niște caraghioși. Nu-i de prisos să adăogăm că mai nici unul din discipolii din București ai lui Nordau nici nu știau frantuzește, nici îndeajuns franțuzește ca să citească autorii propuși de noi.

Cu cîțiva ani după aceea, încercăm o imensă surpriză. Cei care ne batjocoriseră mai mult pe noi și pe autorii noștri, începuseră, cu o inconștiență jignitoare, să-i recomande prin articole și traduceri, evident mediocre, ca modele, începuseră să-i descopere atunci și să ne facă, mai ales nouă, lecții despre valoarea lor!

Așa s-a întîmplat de pildă ca domnul Ovid Densușianu să devie Ervin « simbolist » și șef simbolist și « inițiatorul » unui « curent », care pornise cu mult înainte, pur și simplu de la noi. Și domnia sa, și mititeii care l-au înconjurat, cît și cei din alte bande literare, au mînjit, cu pedantism, multă hîrtie; de un singur lucru s-au îngrijit cu inteligență acești « novatori »: să nu pomenească la punctul cuvenit niciodată de noi, dispuși chiar să ne înjure uneori ca pe niște rable ale unui secol vetust.

Alții, poate că în locul nostru ar fi luat o atitudine mai potrivită. Noi ne-am văzut de treabă; am lăsat gîndacilor resturile noastre, am întors capul și ne-am dus mai departe. Sînt împrejurări, și toate împrejurările în care viețuiește mai întins decît un locuitor obișnuit al planetei sînt la fel, sînt împrejurări de acestea, în care, jefuit de bunul tău moral cu neobrăzare, te găsești dezarmat de scîrbă sau de melancolie, socoți explicarea meschină și te mărginești la o tăcută și singuratecă filozofare.

Mai tîrziu — și nu mai e vorba de literatură — mai tîrziu, ne-am depărtat de țară și ani de zile am pribegit prin Franța, fermecați de stilul înalt al poporului francez, scufundați în lumina acestei țări dumnezeiești în care totul, de la piatra din drum pînă la arborii sădiți cu mîinile, parcă ale lui Puvis de Chavannes, și ridicați în amurg, și pînă la catedrale, e atît de straniu caracteristic. Am fost o mare parte din viața noastră intim amestecați în toată natura acestui sacru pămînt, care din Alpi și Vosgi înainte, ni s-a părut sărbătoarea sfintelor mari mistere. În Franța ne-am făcut legăturile istorice ale vieții, de gînditori și de oameni, acolo ni s-au născut uneori copii. Acolo am însemnat paginile noastre cele mai frumoase, acolo, pe unde au scris Balzac, Flaubert,

Voltaire, Rousseau, Pascal, unde au vorbit marile voci ale conștiinței omenești, Bossuet, Laccordaire, Jaurès. Acolo am nădăjduit, acolo am iubit și am deprins ceea ce-i mai pur și mai valoros în precara dar înflăcărata noastră măruntă individualitate, în Franța, pămîntul în care ne-am simțit mai părtași cu omenirea și mai fericiți.

Cînd ne-am întors în țară, am găsit aci, în București, sînt trei ani de atunci, un spirit ostil lumii din care veneam. Mulți din compatrioții noștri au avut argumente să ni se opuie. Familia franceză, pe care am învățat să o cinstim, am văzut-o insultată. Bărbații ni s-a spus că sînt niște fluierători, femeile niște cocote, copiii niște bastarzi. Popor sortit pieirii, ni s-a mai spus, din pricina democrației. Burghezii noștri acuzau societatea franceză de vicii, socialiștii o acuzau de neseriozitate, de dezorganizare. Franța? Ce ne vorbești de această putreziciune, ni se spunea.

Noi am ascultat toate aceste senine imbecilități, debitate de oameni care cunoșteau moralitatea franceză din lupanare, știința franceză de la masa clubului, și arta Franței de la portarul hotelului, unde sălășluiseră o lună. Studenți de cafenele, intelectuali de cabaret, ciocoi de la « Moulin Rouge », scoria de bani-gata a cămătarilor de la noi. Ei cunoșteau din limba franceză sunetul gutural al literei *r* transpus în izmeneala lui românească. Vocabularul lor se cuprinde în *merçi, bonjour, épatant, je m'en fiche, c'est rigolo, merde*, și atît! Din literatura franceză ei auziseră de George Ohnet. Din poporul francez aprofundaseră pe chelnerul care i-a împrumutat adeseori cu suma de un franc. Din economia franceză, datoriile pe haine costisitoare și bijuterii, furnizorii trași pe sfoară și niciodată plătiți.

Noi i-am ascultat insultînd geniul francez cu aceeași stăpînită enervare, cu care primiserăm

lecții de literatură franceză cu zece ani mai devreme de la ucenicii noștri trecuți.

Astăzi îi vedem agitîndu-se în București pentru Franța și monopolizînd, agresivi, niște sentimente ce nu sînt exclusiv ale lor, și la stabilirea cărora ei n-au muncit nicicînd. Ei ne aduc cel mai mult aminte de firma « La adevăratul Leul și Cîrnatul » peste drum de « Leul și Cîrnatul ». Ar fi locul să ne întrebăm cum s-a făcut această schimbare și să examinăm ce puncte comune de suflet, de inteligență și cultură pot să fie între majoritatea ieftinilor noștri scandalagii și poporul francez.

Voiam să facem pur și simplu o constatare analogă celor de mai sus. Acești valoroși prieteni ai Franței au aerul să ne învinovățească pe noi de dușmănie pentru Franța!

1914

STĂPÎNA NOASTRĂ FEMEIA

Întrebatu-s-a cineva ce gîndesc femeile despre război?

Bărbaţii ştim cum au primit situaţia şi ce atitudine iau.

Nu-i unul singur între dînşi, pe care războiul să nu-l fi mişcat într-un fel, să nu-l fi jignit, să nu-l fi aţîţat. Oriunde se găsesc doi bărbaţi, de orice condiţie socială, de un singur lucru vorbesc, despre război. Agitarea lor e independentă de faptul că va intra sau nu România în focul iscat şi întreţinut cu o groaznică vigoare, pe continent şi mările lui.

Să nu se spuie că siguranţa individuală sau riscul egoist intră în această stare sufletească a bărbaţilor. Nu. Majoritatea celor care participă, măcar pe departe la evenimente, suferă peste ceva mai mare şi mai frumos decît insul lor — la urma urmei trecător şi indiferent — pentru neam, pentru ţară, pentru cultură, pentru omenirea întreagă, oricît de compromisă ar fi acum noţiunea de solidaritate cu lumea civilizată.

Ce fac femeile? Cîteva Societăţi au grupat concursurile benevole şi răzleţe şi, subt conducerea doamnelor din Societate, lucrează pentru bolnavii şi răniţii unei eventuale intrări a soldaţilor noştri în război. Sînt femei, şi am dori ca numărul să le fie imens, conştiente de rolul lor patriotic, în împrejurările mari pentru ţară. Ele şi-au adus aminte a fi mumele, surorile şi soţiile luptătorilor şi îşi fac datoria laolaltă cu ei, ca să merite întodeauna elogiul pe care li-l aduce din antichitate geniul bărbaţilor, în chipul cîntecelor, al marmorei şi al zugrăvelii.

În vreme ce femeile cu dor de ţară înmulţesc iniţiativele folositoare, nu încetează însă spectacolul unei exces de viaţă mulţumită ostentativ de sineşi. Doliul Europei, purtat în sufletul tuturor bărbaţilor, nu pare a clătina prea mult siguranţele feminine. Rochiile sînt tot atît de cochete ca şi în trecut, moda rămîne şi astăzi o înaltă preocupare, cu proporţiile unui ideal.

Departe de noi puritanismul ipocrit şi pretenţios care vrea să facă din femeie o fiinţă lipsită de frumuseţea costumului căutat cu artă şi purtat cu talent; o fiinţă redusă la rigiditatea unui baston raţional şi foarte moral; un soi de dogmă sau de catehism.

Dar ni se pare că influenţa tragediilor fără pereche ce se petrec în mii de feluri în fiece clipă, acum; ni se pare că tortura la care sînt supuse atîtea generaţii martore neputincioase şi pasive la catastrofa Europei — ar trebui să se simtă în fiece femeie. Fără să fie nimeni obligat să se jăluiască atunci cînd îi vine să rîdă, simţirea impune, ţi se pare, un fel de-a te manifesta exterior, în raport cu ceea ce se întîmplă. Un singur mort, de moarte bună, este dus în procesie la groapă, şi toată lumea s-a deprins să-şi scoată la el pălăria; e drept că numai bărbaţii. Mii de bravi cad astăzi ucişi pe cîmpul de război, şi în învălmăşagul lor atîţi savanţi, artişti, poeţi, inventatori, cărora omenirea le datoreşte o parte din bucuria, din fericirea din înălţarea ei. Li se cuvine acestor oameni pe care i-am pierdut sau îi vom pierde de aci înainte, cu desăvîrşire, ceremonia sobrietăţii noastre. Între dînşii poate că au dispărut şi cîţiva mari croitori de dame şi « modişti »...

Ni s-a întîmplat de mai multe ori decît ne așteptam, de-o lună încoace, să asistăm în librăriile mari din Capitală la enervarea neînchipuit de violentă a cîte unei doamne fermecătoare. Patronul, amploaiații, aveau să facă față, cu o mută amabilitate surîzătoare, reproșurilor celor mai vehemente. Pentru ce?

Nu sosiseră jurnalele de modă de la Paris.

Era tot ce putea să intereseze din Franța, cotropită de armatele străine, pe aceste grațioase doamne.

1914

DECLARAȚIA DOMNULUI IORGA

Ziarele au publicat pe ziua de ieri « o declarație » a domnului N. Iorga. E un articol frumos și-i mai mult decît un articol: un act.

E nevoie să spunem că acest act era așteptat? Și că fusese așteptat? Poate că de-l făcea din vreme, opinia publică pricepea și ea la vreme ceea ce începe să înțeleagă abia azi, iar curentele ciudate ce s-au ivit aproape anonim, împotriva cărora acționează azi domnul Iorga, nu se iscau, sau odată iscate, nu erau conduse și aținate de oameni de-a doua, de-a treia și de-a zecea mînă.

« În acest moment sîntem datori să vorbim limpede toți », scrie domnul Iorga cu o caldă sinceritate. Negreșit, negreșit, dar bine-ar fi fost să o facem de la început.

Domnul Iorga a mai vorbit — însă în *Neamul românesc*, care de la primul la ultimul rînd, este scris săptămînal de domnia sa, vrem să zicem că mai bine scris și mai pur și mai înalt ca pe vremurile de multiplă colaborare. Citit săptămînal de intelectuali, domnul Iorga nu s-a adresat, în ce privește războiul, marelui public decît azi. Timpul n-a trecut încă de tot — și domnul Iorga, se știe că-i un îndemnător ascultat, un povățuitor cu multă autoritate, mai ales de-atunci de cînd a simțit că vecinătățile și tovărășiile celor ce-și datoresc situația morală domniei sale, sînt departe de a-l înfrumuseța, și de cînd și-a lăsat individualitatea, din ce în ce mai largă și mai senină, să plu-

teasc㠠singur㠠deasupra lucrurilor ¸si singur㠠s㠠se rosteasc㠠.

« Eu multe lucruri nu le ¸stiu, iar cîte le ¸stiu nu cred c㠠am dreptul de a le spune », mai scrie domnul Iorga în declara¸tia domniei sale, surprins de cîte lucruri se spun astăzi de oricine vrea ¸si nu le ¸stie.

Domnul Iorga dă publicului sfatul s㠠asculte mai pu¸tin, ¸si gurilor nestăpînite, mai pu¸tin s㠠vorbeasc㠠. Căci dac㠠a vorbi este în anume momente o datorie, între altele, dimpotriv㠠, patriotismul cel mai adevărat dar ¸si cel mai greu consist㠠în a tăcea.

Pentru noi, personal, declara¸tia întreag㠠a domnului Iorga este o răsplată. Atitudinea noastră, criticată de unii fără cuviin¸tă, s-a inspirat din acelea¸si motive care îl determină azi pe domnul Iorga s㠠scrie:

1 « Nici atunci (cînd s-ar fi dovedit c㠠statul habsburgilor poate lupta, birui ¸si trăi) noi n-am fi putut da mai mult decît o neutralitate... »

¸Si mai departe:

2 « Urmează (de aci) c㠠opinia public㠠are dreptul s㠠facă semnul mult dorit pentru trecerea mun¸tilor?

Aceasta, o spun din toată puterea conștiinței mele, NU.

Acest drept în are numai guvernul.

Dacă el are toate asigurările din altă parte, cu ce sacrificii se pot face, ¸si DACĂ ARMATA NOASTRĂ E PE DEPLIN PREGĂTITĂ, regele Carol să facă semnul, să se facă semnul în numele regelui Carol! »

E categoric ¸si cinstit — ¸si-i admirabil. Sînt, după cum vede¸ti, lucruri la care s-au gîndit prea pu¸tini, lucruri pe care domnul Iorga le ¸stie, după cum ¸stie că România sau iese cu desăvîr¸sire victorioasă din război, sau nu ia parte la el. Sînt ¸tări cărora li-i indiferent rezultatul războiului: o atare ¸tară este ¸si Rusia. La noi, situa¸tia-i contrarie. Noi trebuie să ¸stim precis dinainte că vom fi victorio¸si. Iar a ¸sti nu înseamnă a nădăjdui sau a bănui. Generațiile viitoare să-¸si aducă aminte de noi în biserici, nu în cimitire; în cîntece, nu în blesteme.

În sfîr¸sit, domnul Iorga îți încheie declarația cu aceste cuvinte:

« Dacă nu există posibilitatea de a ne face o datorie elementară față de idealul pentru care generații întregi au luptat ¸si au sperat, să ni se spuie, în forma în care aceste lucruri se pot spune. Atunci însă, cu sufletul zdrobit astăzi, nația întreagă să se pregătească pentru ziua de mîine, după pacea CARE NE-AR LĂSA CUM NE-A GĂSIT RĂZBOIUL, pentru o MARE JUDECATĂ ÎMPOTRIVA ACELORA CARI NI VOR FI FĂCUT PRIN NEPREGĂTIREA, DATORITĂ NEPRICEPERII ¸SI LENEI LOR, MAI MULT RĂU DECÎT TOȚI DU¸SMANII NO¸STRI ETNICI ÎMPREUNĂ ».

Iată de ce articolul domnului Iorga este un act — ¸si un act de curaj — pentru acest final, pentru această idee care străbate de-a lungul articolului său ¸si pe care nimeni nu ¸si-a înfățișat-o prin scris pînă azi, ca să strecoare mai multă lumină în discu¸tiile ieftine ce se fac în jurul unei pretinse « slăbiciuni » a guvernului.

Seriozitate, lini¸ste, cumpătare, încredere ¸si disciplină rezumă declarația domnului Iorga, care s-a comportat ca un bun ¸si mare cetățean. O spunem cu atît mai multă bucurie cu cît pe vremuri n-am fost cei din urmă ca să combatem unele din ideile domniei sale, care pe-atuncea păreau să constituiască tot crezul domniei sale politic.

1914

IAR ARTĂ ȘI RĂZBOI

În vreo două articole, mai vechi și nu tocmai — dar chestiunile acestea se trezesc degrabă în mirosul pulberii și sîngelui, transformat la noi în putoarea de cerneală tipografică a « ediției speciale » — ne încercam să aducem vorba de artă și război.

Dacă războiul nimicește și artă și artiști, și dacă numai pacea poate să alimenteze contemplațiunea trebuincioasă acestui fenomen delicat și mistic ce-i nașterea unei opere de artă, războiul trebuie să-i fie o piedică neapărat. Dealtfel, el n-a slujit de condiție propulsivă decît lui Rouget de Lisle autorul admirabilei *Marseillaise* franceze, care cîntată îți ridică părul pe ceafă. Altă operă de artă, ca să zicem așa, iscată din atmosfera războiului, nu se cunoaște; înțelegem operă de seamă. Afară, desigur, de ultimul număr al revistei *Flacăra* dedicat războiului, în versuri și proză.

Totuși arta nu mai este ceea ce era geometria lui Diogene pentru soldații macedoneni. Omul de arme gustă muzica, pictura. Un grup de ofițeri francezi constituiți în societate de bele-arte, expun anual tablourile lor într-un « salon » special. Sînt ofițeri care colecționează pe lîngă cărți și bibelouri picturile maeștrilor — dealtfel secțiile de artă extrem orientală și egipteană, din muzeele mari, s-au înființat și au fost îmbogățite prin devotamentul ofițerilor armatelor cuceritoare. Obeliscurile, vasele, broderiile, sculpturile, mumiile sînt trofeele artistice și de civilizație luate din continentele încă inexplorate.

A distruge o amintire națională sau o frumusețe ieșită din cazna geniului cu materia brută, este astăzi o rușine pentru niște oameni de arme, chiar cînd o fac din întîmplare. Cazul orașului Louvain, « nimicit », cum se spunea că a fost, de către armata germană, se știe că a iscat protestările revoltate ale tuturor popoarelor civilizate. S-a crezut că edificiul Primăriei fusese distrus cu toate colecțiile bătrînului oraș de tăcere și artă. Mai caracteristică a fost sensibilitatea germanilor la acuzările ce li s-au adus și grija lor de a se justifica mai întîi și apoi de a dezminți în nenumărate rînduri, prin telegrame pline de argumente, enumerări și comentarii, acest atentat la tot ce pare mai provizoriu și-i mai etern cu toate aceste din munca omenească.

În trecut, nu se prea cunoșteau aceste scrupule, considerate ca niște efeminări ale naturii civilizate. Războiul era războiul și atît, nu se discutau marginile lui, el putea să ia orice formă, războiul n-avea statutul lui actual. Tabloul, statuia, arhitectura, biblioteca — nu puteau reține, nici deriva explozia de ură a dușmanului, nu prezintau nici o valoare: imponderabilul lor, subiectivul lor, nici nu puteau să fie concepute necum de armată, dar nici de inițiați întodeauna.

Astăzi, toate acestea au sfîrșit să aibă prețul lor, respectul de artă a intrat aproape în drept, un tablou reprezintă mai mult decît o persoană și-i înscris în viața civilizației ca un eveniment.

Din ultimele vești aflăm că printre ostatecii luați din Bruxelles de armata germană sînt și cîteva picturi... Iar pentru buna păstrare a co-

lecțiilor pașnice belgiene, luate cu tunul, s-a delegat din Berlin un Herr Doktor în estetică . . .

Între război și artă sînt prin urmare mijloace de conviețuire?...

1914

LIGA NEUTRILOR

Domnul Take Ionescu are cîte o idee. De la începutul războiului, timp de șase săptămîni avusese numai două, dar care, ce e drept, s-au bătut cap în cap. Prima idee: România trebuie să rămîie neutră cu orice preț, un stat neavînd decît trei motive de a face război și România neavînd nici unul din acestea.

Articolul domnului Take Ionescu, publicat în ziarul domniei sale *La Roumanie*, făcuse senzație, era reprodus de mai toate ziarele.

Ca și domnul Take Ionescu, ziarele noastre suferă de lipsa unui criteriu, redactorii acestor ziare vegetează lipsiți de orice ideal, și de cîte ori bate vîntul unei idei, se agață de ea, o exploatează, cînd, evident, această idee vine de la un fost și viitor ministru, mai ales darnic, sau de la publicul cititor, care cumpără gazeta și consumă cu atît mai mult cu cît găsește într-însa speculată ideea lui, ce i-a venit trăgîndu-și ciorapii sau sorbindu-și cafeaua.

E o presă, și sîfim fericiți că ea reprezintă majoritatea, incapabilă să jignească vreun interes compatibil cu avantajele, cu tirajul.

A doua idee a domnului Take Ionescu, idee recentă: România să intre în război numaidecît

Această hotărîre pe care nu au datoria s-o ia decît regele și guvernul, și de bună seamă, căci ei au în mîna lor toate firele secrete ale jocului diplomatic, ce trec din țările străine prin Bucu-

rești — au crezut mulți că au dreptul să o ceară, fără nici o socoteală documentară, și a fost în timpul din urmă pentru cîțiva oameni politici de a doua mînă, printre care cel mai de seamă e domnul Take Ionescu, un fel de examen, *la pierre de touche* a situațiilor dificile. Titlul de oameni de stat îl merită aceia care știu să facă față situațiilor grele, iar nu tribunei de la « Dacia » și « Eforie » — și cînd a fost o situație mai complicată, mai ginsașă sau mai primejdioasă ca astăzi?

Domnul Take Ionescu s-a pripit și și-a asigurat în judecata istoriei politice de mîine, care va înregistra de partea cui a fost dreptatea și izbînda, nota meritată. Ca un om de serviciu entuziasmat de o simplă telegramă și gata să schimbe în odaia servitorilor harta după vederile lui, domnia sa a dat un țipăt și a cerut intrarea în război, numaidecît, preocupîndu-se foarte puțin de realități.

A treia idee a domnului Take Ionescu ne-a adus-o *La Roumanie* într-un articol de ieri, cu titlul *Le Devoir des neutres* (*Datoria celor neutri*). Care-i această datorie, după domnul Take Ionescu? Să o dăm în românește:

« Datoria neutrilor este de a se înțelege unii cu alții și de-a înjgheba o Ligă care să impuie pacea. Puterile neutrale, cu Italia în cap, care este o mare forță militară și navală, cu Spania, cu Olanda, cu țările Scandinave, cu România, cu Bulgaria și Grecia, sînt atît de însemnate, încît le-ar ajunge, adunate laolaltă, o săptămînă ca să impuie pacea ».

A treia idee a domnului Take nu știm cu care din cele două dintîi rușinos de contradictorii, face corp? *La Roumanie* o emite, doctoral, în ziua de 11 septembrie.

Această idee are un singur defect, acela de-a ne aparține nouă încă demult, de vreme ce a făcut obiectul articolului nostru *Confederația neutrală*, publicat în *Seara* din 16 august.

Să ne citățm pe noi înșine:

« Însă paralel cu această situație succesivă și generală s-a putut accentua o situație a căreia importanță a crescut neasemănat de mult situația neutrală. Italia, România, Suedia, Norvegia, Spania, Danemarca, Elveția, Portugalia, Turcia (?), Grecia, Bulgaria, Statele Unite ale Americii, ca să nu mergem mai departe ».

Și adăogam mai jos:

« Nouă nu ni se pare că România nu poate juca un rol mai glorios și mai util în același timp sieși, de cît luînd loc în falanga activă a statelor neutre asociate și arbitrînd încă o dată, nu Balcanii dar continentul întreg. Lîngă Italia și Statele Unite, România poate să desfășoare o activitate multiplă și admirabilă și să ridice drapelul idealului ei, sprijinit de toate brațele Federațiunii neutrale ».

Scriind ca mai sus, ne-am dat, firește, seama că propunem o idee bună. La un singur lucru nu ne-am așteptat, să facem elevi printre takiști și să ni-l facem, tocmai pe domnul Take Ionescu, elev.

Mărturisim că ne simțim mediocru măguliți.

1914

O EPIGRAMĂ NEMILOASĂ

Ziarul *Universul* a dat sîmbătă la lumină două ediții speciale. În cursa caracteristică din punct de vedere al psihologiei noastre nesigure și bolnave, toți confrații se întrec în asemenea ediții și, tratînd evenimentele grave la ordinea zilei, ca un roman foileton, de cele mai multe ori dezgustător și penibil, și ca o negustorie, care mai de care năzuiește cu pasiune după știrea senzațională, capabilă să atragă cei mai mulți cititori. Un ziar dă o telegramă, altul publică un articol, și altul un interviu — de unde reiese că țara este rău condusă, că regele o vinde, că guvernul o trădează și că politica externă, cea mai delicată și mai spinoasă pentru toate statele din lume, și aceea care cere cele mai complexe și mai liniștite facultăți, o digitație specială, o virtuozitate, mai ales pentru guvernele statelor mici extraordinară, trebuie încredințată mahalalei, copiilor de țîță, babalîcilor căzuți în copilărie, demagogiei.

Se zvonește că asemenea porniri nenorocite ar fi încurajate într-ascuns de unii oameni politici, care pe față au o atitudine concordantă cu a guvernului. De-i adevărat, este trist, căci se știrbește autoritatea care în zilele de acum trebuie neapărat să îmbrace puterea conducătoare — oricine s-ar afla la guvern, din domnii Brătianu, Filipescu, Take Ionescu, Marghiloman etc.

Actele unui guvern pot fi cît de aspru criticate, atîta timp cît funcționează statul și opinia publică

în deplinătatea independenței. Războiul este o stare cu totul nouă și o stare de dependență. Necunoscutul, neprevăzutul, hazardul, iau o formă gravă și primejdioasă. Factorii vieții normale sînt copleșiți de factori exteriori, care trebuiesc aleși, filtrați și armonic rînduiți. De la pace la război, transformarea trebuie, pentru un bun echilibru, să se opereze pe toate fronturile sociale, și fiece om trebuie să-și piardă individualitatea, schimbîndu-se într-un singur tip de om, într-o masă așa dispusă încît toate facultățile să i se adune în suprema facultate pur pasivă, a supunerii oarbe asupra căreia să nu poată avea efect decît comanda și hotărîrea celor puși să guverneze. E o abnegație crudă; societatea de azi impune aceste eforturi care, la urma urmei, față de dorințe, instincte și de viața individuală, egoistă, alcătuiesc dominarea prin voință, abstracția către absolut, ridicarea omului deasupra lui însuși, descoperită de Nietzsche ca o mîntuire, ca un cuvînt uzat de toate penițele: datoria. Cînd armele formidabile în luptă au redus de două luni încoace pe toți cetățenii la o uniformă și la un număr înscris într-un catalog; cînd oameni de-o înaltă valoare intelectuală devin niște unități anonime, cînd învățații, artiștii, nobilii și țăranii nu formează decît o masă la francezi, la englezi, la germani și la belgi — e o îndrăzneală de ignoranță la noi și o formidabilă absență de voință să nu știi să te supui împrejurării, cu toate consecințele ei. Drept ce ne putem socoti noi în fața exemplului neasemănat de crîncen pe care ni-l dau idealiștii cei mai feluriți și mai antagoniști, uniți la porunca guvernului lor în țările Apusului, dacă nu drept niște superficiali străini civilizației și adevăratei culturi, interioare? *Universul*, deci, a tipărit o ediție cu o petiție adresată ministrului de război, prin care un număr mare de profesori universitari, declarînd

că n-au făcut nici o zi de armată, cereau să fie înrolați acum, dimpreună cu toți cei ce cer războiul pe Calea Victoriei, siguri că ei nu se vor duce. În cazul cel mai grav, profesorii rugau pe ministru să primească lefurile lor pe toată durata războiului eventual, pentru ajutorarea familiilor celor mobilizați.

Fusese însă o farsă, foarte supărătoare, e drept: *Universul* căzuse în cursă și se văzu — colac peste pupăză — silit să-și scoată o a doua ediție specială ca să-și mărturisească, timid, excesul de credulitate. Autorii acestei petiții abile ar trebui să se dea pe față.

Unii confrați au reținut din această « infamie », cum o califică unul, ridiculul ziarului păcălit. A batjocori pe cel ce s-a declarat singur tras pe sfoară, e o temă ușoară și de mare ieftinătate, iar laurii cîștigați într-o asemenea întreprindere n-au nici un preț.

« Publicul » însă, pe care îl păcălesc sistematic toți născocitorii și negustorii de senzațional, a reținut altceva din farsa făcută *Universului*, morala, orice farsă avînd și morala ei. El a reținut faptul nebănuit că mai bine din jumătate din numărul profesorilor universitari care votează moțiuni, care amenință guvernul și-l acuză de lipsă de patriotism și care cer numaidecît război, cu sila, n-au făcut nici o zi de armată.

Morala farsei este că au dreptul la vitejie cei care știu să o profeseze aiurea decît în dosul unei scutiri sau dispense — și că ceilalți, foarte dispuși să reclame cu toba un război, la care sînt siguri că nu vor lua decît o parte admirativă, sînt datori să reflecteze, măcar în calitate de civili dacă profesiunea de savanți îi împiedică de-a o face și să-și vadă modest de carte, lăsînd grija statului în mîinile guvernului, alcătuit din bărbați cel puțin tot atît de patrioți și plini cel puțin tot de atîtea sentimente naționale ca și dînșii — și care și-au făcut și serviciul militar.

1914

RĂZBOI ȘI TOAMNĂ

. . . Și războiu merge. Liniștită, sistematică și fatală furtuna de foc înaintează, împinsă de instinctul de distrugere, deopotrivă de puternic în oameni ca și cel de renaștere și strîns împletit de el. Uraganul trece și fața pămîntului rămîne de sînge. Inteligența omului întors asupră-și ca să-și măcelărească singur trupul, a rămas să se rostească în graiuri de arme, detună-n bombe, irumpe în explozive, fulgeră, trăsnește și urlă în cratere nenumărate de artilerie, îndreptate către « dușman ».

În șuierul mitralei se opintesc rînduri de oameni și se prăvale rîndul întreg ca și cum odată cu regimentele, amețite de aceeași rană ruptă din frunte, sfîșiată din piept sau adîncită-n picioare, cade, abrupt și pămîntul. Se citează asalturi în care caii, necălăriți de nimeni, pierzîndu-și bravii, răsturnați din șa de glonte, și-au urmat ca niște personaje fantastice și cugetătoare, liberi de căpestre, avîntul, înfruntînd întărirea și trecînd peste șanțuri și adversari, înainte.

Jăluindu-se cu ralent, un poet se întreba într-o poemă intimă și discretă, ce fac păianjenii surprinși de ploaie în pădurea bătută de grindină și vînt. Acest poet s-ar întreba de gîndul rîndunelelor și de impresia cocorilor trecînd din nord deasupra luptelor ce se dau acum, către mările calde.

Și s-au dus și ele, păsările soarelui și azurului nemărginit. Celor ce se luptă le-au rămas rănile

și stăruința. Nouă telegramele din Paris, Viena, Berlin, și Petrograd . . .

Teatrul ne încîntă puțin. Pentru epocă am avea nevoie de piese care, admirabil scrise, și gîndite cu o pasiune rece, scandinavă, să ridice voința noastră peste culme și din sufletul nostru neliniștit și zvînturat ca o mare să facă un șes pardosit cu lespezi de cleștar.

Literatura, de ocazie, ce se face, rămîne mai jos de nivelul scoborît din trecut.

Pictura! De ce nu vine pictura cu lumina și adîncurile culorilor ei? Sălile, unde se adunau din vreme, anii trecuți, tablourile pictorilor de peste vară, ca niște daruri, îngheață mohorîte subt cerul de zăbranice, morminte mari, pentru amintire.

Artiștii sînt concentrați . . . Întoarceți-vă buni prieteni zugravi în lagărul vostru de întristare și, între imaginea urîtă a războiului și ochii noștri, ridicați pînzele, ca niște steaguri, ale artei . . .

1914

NEUTRALITATE

Numeroase sînt opiniile și cererile foarte urgente ce-și fac loc în opinia publică din țară. Zicem din țară, pentru că bucureștenii, oricît ar fi ei de puțini în raport chiar cu Capitala și cu cele șapte milioane de locuitori ai țării mai cu seamă, se cred serios chemați să se rostească în numele țării și să o guverneze, fără ca totuși să permită ca aceeași țară să fie înfățișată și cîrmuită de guvernul ei, mult mai puțin apt, nu este așa? decît ulița și cafeneaua, în orice chestie de stat.

Cine urmărește, dacă le mai urmărește, ziarele s-a învățat să nu mai fie surprins de acele o mie și unul de basme cotidiene ce ocupă coloanele ziarelor, acum cînd toată lumea s-a transformat subit în ziariști, în strategi, în Bismarci, în Napoleoni, cînd mii de frunți poartă mai bine pălăria ca vodă coroana și cînd oricine nu așteaptă decît portofoliul Ministerului de Externe ca să-și arate zdrobitoarele-i capacități asupra bărbaților de stat de la guvern, care nu binevoiesc să comunice, clipă de clipă și ceas cu ceas, trecătorilor și consumatorilor de bere și șvarțuri, ultimele rezultate ale acțiunilor.

Numele cele mai curioase apar deodată subt articole; oamenii cei mai copleșiți de treburi și uneori de deliciile unei vieți fără istorie, abandonînd la o vîrstă înaintată și nu cu totul lipsită de neajunsurile, de resortul unei terapeutice imposibile, proza întregului trecut, recurg la elasticitatea dificilă a meningelor, somate să exprime o cugetare. Greutăți de limbă, greutăți de idee și chiar de gramatică și punctuație, atîtea obstacole printre care trebuiesc să se strecoare subiscăliții atîtor soluții, atîtor sfaturi, atîtor protestări și violențe!

E, desigur, atingătoare această preocupare de soarta neamului și a țării, la care se pare că guvernul nici nu gîndește... Ce faceți domnilor cu țara, că sîntem nerăbdători să o guvernăm noi, toată țara!?

Cît e adevărat că ceea ce-i departe pasionează îndeobște mai mult. E un romantism firesc la oamenii neobișnuiți să cerceteze în jurul lor, care-i împinge să prefere realității — poveștile, științelor practice — literatura, să citească pe Maupassant fără să fi cunoscut pe Anton Pann, să imagineze, în loc să trăiască și să lupte.

De sute de ani țăranul român și apăsat și sărac își așteaptă feciorii luminați să-l ajute, să-l ridice. De zeci de ani se vorbește de tragicul nostru analfabetism, de suferința fizică și morală a satelor. Și încă n-am văzut ridicîndu-se mulțimea ca să ceară școli și dreptate pentru țărănime. N-am văzut intelectualii răspîndindu-se prin țară ca s-o-nvețe să citească. N-am văzut magistrații, funcționarii, medicii asociați pentru această operă mare și lesnicioasă sacrificînd o lună pe an pentru abecedar și socoteală, pentru un curs local de sănătate. N-am văzut pe preoți să ia parte la scoaterea neamului din mizerie și întuneric. Socotindu-ne fiecare, funcționar, obligat la un serviciu măsurat, și acela nedeplin, noi în interiorul acestui popor am trăit și trăim și astăzi ca niște străini. Tradiția noastră este de a vegeta cît mai vîrtos, făcînd abstracție de orice datorie, mai ales cînd nu ni se impune de sus, de pildă de un Haret. Așa se face că sîntem astăzi atît de mulți francuzi

și atît de puțini români. Franța e departe! Mirajul... Visul! Oare papalitatea nu ajunsese să dezna-ționalizeze popoarele printr-un exces de cre-dință? — Dumnezeu întîi și apoi omul: omul este aci, Dumnezeu este departe, cine știe unde. Pentru acest « Cine știe unde » fața pămîntului a fost murdărită de veacuri de războaie reli-gioase.

Ne lipsește, prin urmare tot ce ne rămîne de făcut de aci înainte. Și cînd auzim vorbindu-se, mai ales strigîndu-se « Neamul nostru românesc », nu ne putem opri de a ne aduce aminte de nepă-sarea față de dînsul, a celor care strigă din cînd în cînd și n-au muncit niciodată în concordanță cu formulele de azi.

Și cîte formule! Cuvintele fără înțeles zac împrăștiate ca niște cutii goale răsturnate pe jos, ce trebuiau umplute la timp. O formulă din o mie: « lașitatea ». E o lașitate, s-a scris și se scrie, cînd păstrăm neutralitatea. Dacă am fi niște bravi și nu niște lași, cum este calificat cu indiferență poporul românesc, ne-am apuca îndată de război, ba ne-am fi apucat demult. Zeci de state își păs-trează neutralitatea, între altele Italia, Olanda, Danemarca, Statele Unite, de aproape interesate în războiul european, și mai bine-zis al tuturor continentelor — și toate, evident, au dreptul la același epitet: lașitatea e universală.

Ce avuție de naivitate! Ce emoționantă can-doare! Epitetiștii noștri vor fi crezînd serios în dialectica lor; de ce nu? Ei socot că pentru ca o armată să intre în foc și pentru ca un stat să pur-ceadă la război, ajunge să se ordone mobilizarea, nu are nevoie decît de un ordin. Mobilizezi și intri, foarte simplu, negreșit. Ei nu-și dau seama că nimic nu poate fi mai lesnicios, că la ordinul de mobilizare toată lumea pornește ca un singur om, că lașitatea n-are ce căuta în acest act care

cere o hîrtie și o iscălitură și-i urmat de toate bravurile cu putință.

Numai că, în același timp și după aceea, mai sînt și alte nevoi și datorii. De murit, oricine știe să moară. Bravura cea mai gravă este mai repede să știi și să consimți să trăiești . . .

Ei bine, amice, liniștește-te ca în trecut, cînd n-ai adaos neamului și țării tale decît o gură și mai mult, și permite-i guvernului să cugete, pentru dumneata, el.

1914

AUTORUL

În sfîrșit, el s-a dat pe față. Petiția profesorilor universitari publicată în *Universul* și dezmințită de același ziar, ca fiind opera unui abil mistificator, a fost imaginată, compusă și trimisă spre publicare de către domnul director D.D. Niculescu, care se destăinuiește publicului printr-o scrisoare apărută în *Viitorul* de ieri.

Profesorii universitari, înecați în ridicul, pot să fie satisfăcuți că nu s-a luat în serios cererea făcută în numele lor, de-a le fi oprite salariile în casa statului și distribuite familiilor sărace ale soldaților concentrați.

Dar domnul director Niculescu, care-i și un excelent dentist, le-a extirpat într-atît măseaua politică, încît profesorii universitari în chestiune au dat uitării nu numai întrebuințarea gurii de-a se rosti în chestiune, dar însăși facultatea, fără calambur, de-a da din cap, ca să tăgăduiască sau să afirme. E o consternare în lumea doctă, dependinte de *Alma Mater* română, fără precedent — și pare că totul s-a petrecut în Molière. Pentru descreștirea frunților îngrijorate de politica externă și zbîrcite de fiorii războiului, ar trebui scrisă în pripă, o comedie universitară care să despăgubească publicul, printr-o sănătoasă ilaritate, de gălăgia copilărească dar îndelungată a universitarilor « fără o zi de serviciu militar », care s-au agitat cîteva zile.

În scrisoarea sa din *Viitorul* domnul director D.D. Niculescu face procesul agitațiilor politice din două puncte de privire, ironizîndu-i cu vervă, pe de o parte și trăgîndu-i, pe de altă parte, la răspundere, tocmai pentru comentariul pretențiilor universitare, lipsa de patriotism.

Patriotismul însemnează pentru unii zgomot și chiote. Pentru alții însă, cei mai puțini la noi, din nefericire, patriotismul însemnează cumințenia, ponderea, modestia și în rîndul întîi îndeplinirea cu religiozitate a datoriei profesionale, ce-i felul cel mai potrivit al individului de-a lucra pentru țara lui.

Șeful, sau sufletul, ca să-i zicem așa, al agitației universitare a fost domnul director Toma Ionescu, rectorul Universității din București și fratele domnului Take Ionescu, această legătură de rudenie fiind într-o societate ca a noastră titlul cel mai glorios și mai practic, ca să vorbim în limbaj medical, pe care un savant ar fi în stare să-l rîvnească.

Domnul director D.D. Niculescu pretinde că pe rectorul universității îl cunoaște « cum nu-l cunosc mulți în țara românească », și-i indignat că « un astfel de demagog a găsit un număr de cincizeci și opt de profesori universitari pe care să-i intereseze la jocul său politic ».

Comentariile domnului director Niculescu trebuiau citite în întregime; cititorii noștri le-au și citit în *Seara* de ieri. Ne mărginim să reproducem aci, din nou, punctul al cincilea din critica ce-o face. Acest punct privește exclusiv pe domnul director profesor Toma Ionescu, rectorul Universității din București, și frate cu domnul Take Ionescu, și patriotismul acestui eminent om de știință al României. Citâm în întregime:

« Rectorul Universității din București, în fine, care dorește atît de mult ca subt imboldul domniei

sale să intrăm imediat în acțiune, să-și aducă aminte ce considerație a avut și are pentru medicii militari, în fața cărora nici n-a voit să se prezinte cînd a fost vorba să-și treacă examenul de stagiu; să-și reamintească cît de puțin conștiincios a fost anul trecut, cînd, fiind numit de guvern ca să examineze materialul chirurgical și farmaceutic al armatei, nu și-a îndeplinit misiunea pentru care a fost, numit și plătit și, din cauza domniei sale, astăzi în trusele chirurgicale de război se găsesc instrumente care nu pot fi întrebuințate, altele lipsesc; unele sînt nefolositoare scopului pentru care trebuie să existe, iar altele sînt periculoase în mîinile neexperimentate și, făcîndu-și examenul de conștiință, să nu mai ceară intrarea imediată în război.

Apoi, reamintindu-și cum și-a îndeplinit datoria în timpul acțiunii militare de anul trecut, nu domnia sa este cel mai indicat să ceară intrarea în acțiune ».

Prin urmare? . . .

1914

O RAMURĂ DE LAUR

Opiniei publice să-i aducem un prinos. Ea sfîrșește pe unde trebuia să înceapă, prin liniște și demnitate. Turburătorii s-au risipit, entuziasmul lor n-a putut fi etern, convingerile lor au avut superficialitatea tuturor actelor noastre puse subt protecția focului de paie. Liniștită, strada este ademenitoare ca în cele mai frumoase zile de pace și soare.

Publicul a înțeles că puterea nu este cu cel care strigă și se agită, dar cu cel care tace în atitudinea impenetrabilă a porților de stejar închise; că mîntuirea nu-i poate veni din scandal, ci din recules gere adîncă. Popoarele gînditoare sînt mute, abstrase în muncă și gîndire. Poporul românesc e un popor gînditor. De-a lungul brazdei, în lumina vetrei, semănînd sau în repaos, săteanul tace. Poveștile lui frumoase ar fi putut să nu fie rostite niciodată: în ele cuvintele puține cuprind gîndire multă și mare. Singură Capitala zbîrnîie, de acel zumzet inutil care nu seamănă nici cu șuierul grîului aruncat peste țară, nici cu sunetul pămîntului răsturnat cu opintire peste plug, dar cu forfotul localităților de o vilegiatură sedentară. Numai dintr-însa se ridică stolurile aripilor mici de muscă, ce se izbesc ca dintr-un geam într-altul, în edițiile ziarelor lăsate peste zări ca niște perdele — căutînd în ele o lumină absentă. Aripile mari ale neamului veghează, strînse, în depărtarea șesului țărănesc.

Într-acolo vor avea să se uite, sculați din praful zilelor sfărîmate în Capitala lor fără scop, cei ce simt și gîndesc pentru neam. Jos glasul strident, jos mîna cu mînuși, jos fumul mincinos ce rătăcește deasupra minților răscolite de pofte și nimicuri!

Capitala, ca un om, și-a adunat brațele pe genunchi, subt frunte, și gîndește ca o statuie de piatră. Agitatorii s-au răspîndit, sufletele au făcut un pas înapoi, înlăuntrul lor. Victoria-i de partea celor care, în haosul zilelor trecute, nu și-au pierdut seninătatea și au lucrat pentru disciplină și pace, solidari, din toate focarele de viață. Atitudinea de azi a Capitalei merită laudă, merită cinste. Undițele, aruncate în apele turburi ale situației, au fost ridicate goale, și mulți din pescuitorii cocoșați din țărmuri au încercat deziluzia definitivă de a nu se putea face în țara românească nimic . . .

Ei au plecat mai departe. Neputînd vîna morunii în undă adîncă, ei s-au dus să atace plevușca. Au fost din ei unii să viseze domnia sau cîrma și, fără de coroană, nici portofoliu, ei ne apar astăzi eroi de panoramă, cu pieptul plin de medalii de carton aurit și de cocarde împărțite celor ce pot cu glonțul rece să împuște coaja de ou vivantă, din vîrful unei sărituri de apă guralivă.

Mai rămîne presa, în care mor ultimele eforturi, ca niște ecouri. Fusese un asalt; energia momentană a pasiunii s-a înmuiat. Ceea ce a fost atac organizat s-a întors întru molatecă teologie. Un mormoloc mai scutură din infirmele-i mădulări în ochiul lichid al unui articol. Un reporter fără vocație nici pentru faptele diverse, ridică pînă la o cazuistică ridicolă și bleagă, tîlcul cutărei sau cutărei hotărîri de stat. Au renunțat la guvern, mai rămîne comentariul, în curînd nici comentariile nu vor mai găsi atîta cerneală cîtă le trebuiește.

Pace. Publicul așteaptă, sigur de valoarea conducătorilor lui. Cît prețuiește ațîțarea și cît fac ațîțătorii, el a văzut. Universitarii întreprinseră, în sfîrșit, și ei comanda războiului pentru cei ce se duc să se bată, în vreme ce ei vor sta la cald să-i admire. Ajunse hohotul de rîs al doctorului Nicolescu, pentru ca zeci de măști să cadă deodată, ca niște batiste aruncate din frînghie, cu o singură lovitură de vînt.

Pace. De va fi întodeauna pace sau numai pînă la un timp, aceasta are cine s-o știe, și cînd lucrul trebuie știut, va fi de toată lumea știut. Dar pace sufletească este astăzi pretutindeni. În rege și guvern se sprijină întreaga țară: înțelepciunea a învins.

Opiniei publice o ramură de laur.

1914

NEPREGĂTIRE

Opinia publică din România suferă de un păcat, un păcat care poate fi într-un fel o calitate, cînd este vorba de nemulțumirile individuale. Opinia românească suferă de uitare . . .

Totul se uită la noi, binele și răul. Nicăieri nu se reabilitează mai lesne o eroare, nicăieri nu revin mai bine, subt o formă nouă, greșelile vechi recunoscute și lepădate, și pricinile de rău și dezbinare.

Viața unui român, care iese din rîndul anonim al energiilor obscure, ca să joace un rol — și-i vorba de un rol politic, politica fiind ecranul cel mai sensibil în cuprinsul căruia încape imaginea unui suflet — nu-i rareori inegală, și-i compusă din influențe contradictorii, din părți cu greu de ocupat într-un sistem.

De aceea politica noastră se reduce la cîteva figuri de bărbați de stat, foarte puține. Puțini sînt oamenii la care să te poți duce direct ca la un flacon ce nu poate conține într-un laborator decît anume substanță, definitiv etichetați de o mentalitate variabilă și precisă.

Într-o chestiune dată nu poți avea siguranța că o personalitate dată va reacționa conform unei legi moleculare stabilite. Cine pune petrol în foc, știe că petrolul se aprinde și explodează; cine pune o împrejurare în contact cu un om de guvernămînt, rareori poate ghici dinainte efectul acestui amestec, omul cu evenimentul.

Afară de linia mare a rasei și a națiunii, care s-a impus de la sine — astfel cum s-a impus fiziologic coloana vertebrală la ființele mai trainic organizate — nici opinia publică n-a păstrat, ca și majoritatea celor ce-o compun, oameni politici sau simpli cetățeni, în sufletul ei, nu și-a organizat o tradiție de elasticități, de rezistențe, de tradiții de-a doua linie, de procedări: n-a putut ajunge la un tip franc și indisolubil.

Opinia publică românească e chemată să reacționeze, din timp în timp, la aceleași cauze care au produs efecte cunoscute de același tip și de aceeași calitate în trecut. De gospodăria interioară a țării se preocupă ea sau nu, opinia publică are destule răgazuri să experimenteze și să revie asupra ei. Chestiunile externe, todeauna aceleași, se produc un moment, au gingășia, fragilitatea lucrului ce nu poate dura și nu se poate repeta după voință. Ele nu pot găsi soluții independente de tradiția intereselor, al căror număr este bine mărginit și cunoscut.

Opinia publică le-a uitat, însă, cu desăvîrșire, iar la ivirea fiecărei dificultăți ea se găsește nepregătită, gata să alerge după cel dintîi apel, ori de unde ar veni, gata să ia cele mai funeste atitudini. Atunci, în grabă, ea caută să-și facă o instrucție — o! superficială — și cum ziarul, cu telegramele, cu informațiile, cu anunțurile și cu profesioniștii lui omnisavanți, a înlocuit și studiu și reflexiune, cumpără ziare. Între guvernul țării și opinia publică nu este din această pricină niciodată nici un acord. Politica de ambiții amestecîndu-se, ambițiile acoperite de teorii, făcîndu-și loc, dezacordul devine fantastic. Indiscreția, superficialitatea, adeseori minciuna, alimentează din belșug toată această confuzie. Statul e neîncetat oprit să se miște de nămolul public, privit de peste graniță face impresia neștiinței și destrăbălării.

Adevărul e că publicul și-a agravat dispozițiile de a uita totul, prin lipsa desăvîrșită de pregătire în timpuri liniștite. Avem școli, ni se spune. Avem, evident, și mai mult și mai puțin, cu toții am dat pe-acolo. Dar dacă se compară viața de școală, dezertată înainte de toate de mulți profesori intrați în politică și care privesc învățămîntul numai ca o profesie, cu viața societății în care intră fostul școlar, se va admite că aceasta are un caracter atît de contradictoriu față de cealaltă, încît noțiunile căpătate iau forme parazitare sau dispar.

În țările apusene, zilnic se discută și se aprofundează chestiunile ce au să vie la ordinea zilei cîndva, este un antrenament continuu, o pregătire dîrză în vederea viitorului, se discută cu competință și dragoste sistemul de primejdii și satisfacții în care este așezată, ca să se dezvolte, națiunea.

La noi, despre acest lucru nu poate să fie vorba, nimeni n-a făcut nimic în vremuri liniștite, căci atunci singura noastră îndeletnicire este pur egoistă, activitatea noastră, lipsită de orice misticism, se îndreaptă exclusiv către lupta pentru un trai mai bun și cît mai puțin meritat. Publicul este redus, dacă voiește să-și cunoască țara, neamul și vecinii, la manualele de școală scrise — dacă se poate spune — pentru concurența ce și-o fac comercialmente profesorii, manuale asupra cărora chiar e inutil să insistăm, le cunoaștem îndeajuns.

Momentele de astăzi ne găsesc în această stare, de-a ne vedea rătăcind goi și nesiguri, din idee în idee, din fantezie în fantezie, fără nici o legătură de suflet cu tradiția politicii noastre. Ele ne învață că ne lipsește o imensă literatură care trebuie făcută cu orice preț pe viitor, și a cărei lipsă de toate terenurile documentare, am semnalat-o în ce ne privește, cu ani în urmă și de multe ori.

În această stare au apărut zilele acestea trei broșuri, menite să cheme publicul de la rătăcire,

să-l întoarcă din demagogia în care a fost tîrît; o broșură a domnului Dimitrie A. Sturdza, fostul șef al partidului liberal și prezidentul de consiliu care a avut prilejul să rezolve atîtea probleme mari; altă broșură *Cuvinte către români* de Ion Frunză, fost deputat, nume subt care se ascunde domnul Ion Bianu; o broșură de domnul Zamfir Arbore, și în sfîrșit, broșura cea mai imediat nouă a domnului Radu Rosetti istoricul: *Nici într-un chip cu Rusia.*

Într-un articol viitor, sau în mai multe, vom analiza aceste excelente scrieri, din care se degajează ideea noastră cea din todeauna, că România nu poate să facă o politică țaristă.

1914

CHANTECLER

Deosebiți pe obiceiuri și limbi, oamenii au căutat să-și afirme deosebirile prin imagini. State și popoare au ridicat cîte un steag și cîte un simbol, steaguri pentru culoare, simbole pentru formă și, de la Roma și lupoaica ei pînă la Guatemala, care și-a blazonat aspirațiile cu un papagal, neamurile pămîntului s-au identificat cu cîte o jivină.

Imperiile au prins de armele lor vulturii cuceritori, și de cîte ori visurile împărătești crescură, și acvila împăratului crescu, îndoindu-se cu capete și gheare.

Vulturii negri ai Austriei și Rusiei amenință cu cîte două ciocuri, în Răsărit ca și-n Apus; Germania s-a resemnat, pînă astăzi, la un vultur. Insula izolată a Europei și strîmtorile mărilor lumii sînt păzite de leul britanic. Către păsările de pradă cu ochiul stătător și ațintit cu unghiile de diamant, către păsări și fiare merge instinctul statelor imperialiste.

Din toate viețuitoarele ce puteau să-l înfățișeze glorios, luminător și antic, poporul francez, ai cărui regi purtaseră, ca niște poeți, pe steagurile lor albe, crini și albine de aur, își alese cocoșul, prietenul din ogradă și voievodul metrului pătrat de țărînă.

Ființa lui, depărtată de culmile gheţarilor și de posomorîrea norilor din piscuri, ignorînd pribegia cerească și talazele de tăcere ale prăpăstiilor ce se deschid subt tăria vulturească, trăiește lîngă noi, tovarășă cu copiii, cu mîțele și cîinii. Cocoșul e căminul și vatra, satul și moșia, paznicul din vechi al așezărilor din apropiere.

Bravura lui e familială. Mușchetar în mantie metalică de preț, strîns în jiletci și cuirase, încins cu purpură și velur, sentimental, mîndru și dibaci, revoluționar, îndrăgostit și iute, cocoșul, răsfățatul cîmpiei, clopotarul dimineții cățelul credincios întraripat a fost, în toată Franța, străjerul turlelor de biserici, alarma aurorii. Soarele se ridică din pămînt ca să miluiască holdele cu spice; robuste, vitele ies la păşune . . . și el cîntă.

Făptură practică și nervoasă, bun la găini și bun pentru artă, multicolor pentru pictură și decorator pentru desenator, cocoșul gospodăriei franceze s-a ridicat adeseori mai sus de catedrale, însărcinat să apere Dreptul, pe Cetățean și Om. Atunci el a întrecut și vulturii și leii.

Bătrînul general, sosit la noi și despărțit de noi, de curînd, e frate cocoșului francez. Cu el, el a purces din bătătură la război. Văzîndu-l cum trece, infirm și voios, prin uralele României, ne-am adus aminte de Franța harnică și duioasă, de republica muncitorilor de pămînt din Jura, din Doubs, din Meurthe-et-Moselle, tărîmuri limpezi și grase, străbătute în parte și de noi, pe niște drumuri de-o sacră lumină. Ne-am adus aminte de țărănimea franceză întovărășită astăzi pe fruntariile stăpînite de Germania, cu generalii.

Și tristețea noastră, nemăsurată, de-a ști că Franța poporului se războiește, în loc să cînte ca pe vremuri și să muncească, descoperă o consolare momentană blajină în întîlnirea Curcanilor noștri cu cocoșul francez.

1915

IDEALUL NAȚIONAL

Cînd s-a mai vorbit de ideal la noi ca astăzi, cînd? Niciodată, ni se pare. Și este firesc să se vorbească astăzi și, să se simtă, mai ales. Pentru că sîngele curge, pentru că munții și șesurile îl izvorăsc fierbinte, pentru că nimeni nu l-a putut opri, fie ca din dezastrul Europei să se ridice puterea României, cu nădejdea pentru noi toți că proza de pîn-aci, va cunoaște sfîrșitul, în vederea căruia sufletele cele mai curate au luptat jertfite și nu fără nici un folos.

Ideea că în țara noastră totul trebuiește renovat cu o pornire de-a duce opera de salvare morală la extrem, a cunoscut norocul să prindă. Curentele noi de opinii, oamenii noi care ni s-au născut, arată orientarea vieții noastre viitoare. Sînt chiar între guvernanți voinți aproape revoluționare de-a înfrînge tradiția orientală, importată de străinii sudului extrem și rămasă pe loc ca o școală de viață.

Ce-i o națiune decît o comunitate strînsă, de aspirații, o disciplină al cărui scop este perfecționarea indefinită a tuturor puterilor sufletești și fizice, transformarea națiunii într-o elită mare? Idealul istoric poate să existe — nu toate popoarele îl au — el poate să fie împlinit; dar dacă nu-i corespunde, cînd poate să-l și înlocuiască, împlinirea idealului social și de cultură, care-i permanent, dacă o viață morală nu se dezvoltă, dacă o singură clasă dintr-o națiune și nu toată națiunea

crește în puteri, idealul istoric împlinit, n-are importanță trebuincioasă.

Cînd ieșim pe stradă noi ne simțim, cei care ne-am altoit sufletul cu cîteva năzuințe vremelnice, ca și străini, și numai la țară dobîndim impresia că nu sîntem inutili în societatea noastră prea utilitară. Dar numai acolo, pentru că acolo predomină suferința și oamenii sînt apropiați de pămîntul roditor și de frumusețea tînără a naturii, simțim o umbră de început de solidaritate, în sate împrăștierea întreagă sufletească fiind împiedicată de ignoranță, sărăcie și neîncredere. E o situație absurdă și tristă că sentimentele-ți idealiste sînt combătute de neîncrederea tuturor; orașul te urăște pentru că vrei să-l organizezi, țara te suspectează pentru că înfățișezi orașul.

Purpura idealului tău este stropită de noroiul ciocoiului ieșit la preumblare, este scuipată de gura servitorilor lui — e un costum care nu se poartă și care nu iese de la marele croitor din Calea Victoriei. Scrierile noastre sînt citite tot de cei ca noi: ceilalți, aceia care trebuiesc aduși să reflecteze și într-o clipă potrivită să priceapă singurul sens adevărat al prezenții tuturora în mijlocul națiunii, nu ne citesc ca să ne cunoască, nu se apropie de noi, nu ne întreabă, nu fac schimbul trebuincios de simțire și cugetare. Izolați în caste, ei ne silesc să ne apropiem și să formăm o castă luptătoare, împotriva lor. Cel mult dacă un poet e chemat să amuzeze strălucita societate cu lacrimile și bocetele lui filtrate în versuri. O! și să nu pui în cerneala ta nici lumină, nici sînge, nici venin, ca să placi; trebuie să adaogi negrelii tale miere și dacă se poate, mai bine artificială, ca să se depărteze totul cît mai mult de natură, și de preferință sirop.

Națiunea a cărei viață consistă într-un separatism total, și de interes și de filozofie, e o națiune

rău organizată — și efortul lăuntric idealist va consista în acest puțin lucru și totuși extrem de greu de realizat, suprimarea baricadelor sociale. Istoria unui popor trebuie să fie, din pricina unui egoism idiot de clasă și a lipsei de gîndire socială, o poveste numaidecît de revoluții și de progrese nesfîrșit de lente?

Noi visăm națiunea profundă solidară și respectuoasă pentru toți oamenii ei; legătura de naționalitate între oameni să fie în același timp ca o cultură și ca o religie. Fiece rînd ce-l scriu să fie al tuturora, fiece idee ce ne însuflețește să nu rămîie izolată cu noi și într-însa să simțim murmurul de gîndire al comunității naționale.

Dacă împlinirea idealului național, de care va fi nevoie să deosebim la timp pe cei ce au apărut în numele lui ca să facă dintr-însul o afacere politică sau negustorească, implică acest viitor de splendoare morală; dacă înălțarea armelor va aduce înălțarea de conștiință, să pornim din cetatea Bucureștilor superficiali și deșerți, oriunde, cu toții și să ne întoarcem sau nu — ce importă — și să lăsăm, ca niște soldați ai idealismului, prietenilor și copiilor noștri ceva mai mult decît dorințe, decît plînsete și articole reci sau tîmpite, de gazetă, o temelie pentru așternutul României viitoare, de cinste, de dreptate și de superiorizare.

1915

CIUDATA ABNEGARE A DOMNULUI VENIZELOS

Retragerea domnului Venizelos din politică pricinuiește comentariile de surpriză sau de respect ale presii. Se caută în atitudinea omului de stat grec o dovadă de mare caracter, și retragerea lui e privită ca un amurg imens peste o zi strălucită. Visătorii văd în zare coloanele templelor eline ridicate din pămîntul lor sacru și adunate ca să-l întîmpine pe Venizelos, în forma bătrînilor primitivi, plecînd spre cerurile descrescînde și satinate ale depărtării, singur în fața națiunii prosternate. Imagini de Telemac îndulcesc atmosfera și totul se petrece aproape pastoral, ca într-un peisaj imitație modernă.

Toate acestea împiedică impresia de straniu pe care o lasă retragerea domnului Venizelos. Primul ministru grec nu se îndreaptă către Mitologie și nu-și aruncă barca în valurile îmblînzite ale mării ca să purceadă suspendat de vînt cu o pînză și salutat de mulțimea arhaică încremenită cu harpe și naiuri pe țărmuri. Domnul Venizelos pleacă în . . . America.

În America . . . America lui Columb și mai ales a lui Vespucci, America lui Rockefeler, regele petrolului, duce al benzinei, cancelar al parafinei, America regilor de marfă, recrutați în birourile de contabilitate. Aristocrația dolarului . . . America . . . Ne-a mai vorbit cineva de ea, ca de un liman. Cine? . . . A, da! domnul Take Ionescu, care ne-a spus mai demult că de nu izbutește

Tripla Înțelegere, domnia sa se expatriază în America, pămîntul făgăduit pînă mai ieri refugiaților codului penal, iar de aci înainte bărbaților de stat prea mari pentru timpul și pentru țara lor. La New York sînt restaurantele unde se gătește ca la noi, unde se pot mînca sarmale și patricieni în amintirea . . . patriei, care n-a voit să-ți acorde portofoliile ei.

Ce curioasă psihologie la oamenii aceștia, care, naționaliști în tot ce are naționalismul mai războinic, nu sînt legați de țara lor decît în măsura proiectelor realizate! S-au prăbușit planurile făcute? S-a rupt și legătura cu neamul! Deșarte ambiții, sălbatic orgoliu! Ei cred că adevărul numai dintr-înșii poate apare, că ei sînt cheia viitorului și a tuturor problemelor în care se zbat milioane de oameni, carne bună de aruncat, materie suculentă pentru alimentarea imperialismului unui om sau doi.

Acești bărbați de stat, care cer să li se facă pe voie sau pleacă, aduc aminte mîndria ridiculă a copiilor. Pe cînd la masă se servește prînzul, ei îndură foamea eroic pe la poartă, unde s-au retras ca să protesteze.

Sîntem aduși să ne întrebăm, totuși, dacă simpla nemulțumire îndeamnă pe domnul Venizelos să-și abandone țara și dacă pricini mai grave nu l-au determinat la o atitudine atît de contradictorie? Să fie sufletul domnului Venizelos un suflet de om care n-ar avea să se mustre decît de neîncrederea suveranului său?

Situația omului de stat grec este, de la războiul balcanic încoace, în totul unică față de poporul său. Venizelos, al cărui nume se confundă cu elenismul renăscut, nu se poate expatria numai pentru motivul că regele nu l-a împiedicat să fie mai mare decît poate ar mai fi putut. E altceva în această plecare, în această renunțare definitivă

a unui om care a mîntuit Grecia, e mai mult decît o rană nevindecabilă a mîndriei, mai mult decît o înfrîngere.

Dar cine are să dezlege această întrebare, cînd domnul Take Ionescu, excelentul nostru *Je sais tout*, tace și cînd presa greacă împărtășește nevoia de tăcere a ex-cancelarului noului Bizanț? Istoria nepărtinitoare? . . .

1915

CE SE NUMEȘTE POLITICĂ LA NOI

Pentru declararea neutralității, toți oamenii politici au fost de acord. Un lucru ce nu va fi repetat îndeajuns este că domnul Take Ionescu a fost cel mai extrem apărător al acestei neutralități, nu pentru că se spune și nu pentru că s-a scris — dar pentru că a scris-o domnul Take Ionescu însuși, în ziarul său *La Roumanie*. După cîtva timp însă domnia sa devine partizanul războiului, cel mai înviersunat. Această schimbare n-a împiedicat pe domnul Take Ionescu să facă în Cameră, constrîns, declarația că, întrucît nu e la guvern, orice atitudine îi e îngăduită!

Domnul Filipescu, cu multe avantaje asupra concurentului său, a predicat războiul, deschis, luni de zile. Într-o bună zi rosti discursul « mi-e frică », din care se vedea că domnului Filipescu îi era frică de tot ce-a spus, frică la care se adăoga și « frica de umbra mea ». A treia zi a dat însă cea mai formală dezmințire acestei frici, lăsînd să se înțeleagă că s-a gîndit peste noapte să nu-i mai fie frică de nimic.

Între timpuri au avut loc mitingurile, întrunirile pentru război, conduse de aceiași domni de mai sus, foști miniștri ai României, prin mai mulți agenți și profesori universitari. Întîia oară s-a văzut Universitatea unui stat întrebîndu-se ce atitudine să ia în politica externă . . . Aceiași întrebare și-au pus-o și advocații, cărora trebuie să le recunoaștem un simț de legalitate dezvoltat.

E de mirare că, după corpul profesorilor și al advocaților, nu s-au întrebat ce atitudine trebuie să ia preoțimea; și că nu s-au întrunit, ca să instruiască pe guvern și rege, societățile, funcționarii comerciali, comis-voiajorii, actorii, tăbăcarii, cea-sornicarii etc.

S-a făcut în schimb « Acțiune patriotică », așa-numită, care trebuia cu orice preț să dicteze guvernului o atitudine. După trei-patru întruniri, totul s-a risipit. Inconsecvența noastră politică e atît de mare și atît de neîncetată! Nu cred în cutare idee, pentru că nu-i a mea, dar nu cred nici în ideile mele, pentru că sînt ale mele.

S-a ales apoi un nou comitet al Ligii — în care au intrat trei foști miniștri. Ce se poate spune de cumpătul politic și de simțul de răspundere al acestor personalități politice care au primit să fie alese și nu s-au gîndit să refuze? Situația lor e cu atît mai delicată, cu cît s-au rostit discursuri după alegere, în plin public, în care s-a spus că Liga este și a fost « iridentă »!

O remarcă pe care oricine putea să o facă la citirea notei austriece, trimisă acum cîteva luni Serbiei, privea ciudatul argument că propaganda Obradnei Sîrbe urmărea desfacerea monarhiei, ca și cum era foarte bine înțeles că acest lucru nu poate fi urmărit nici chiar în niște provincii sîrbești anexate de curînd, ca Bosnia-Herțegovina. Argumentul austriac era pretențios și jignitor pentru cititorul entuziast, în diplomație însă, în toată diplomația, iredentismul, care ne pare atît de natural, e socotit ca o crimă. Cînd știi că mai toate națiunile au sau pot să aibe de-a face cu o iridentă, și Anglia, și Franța, și Germania, și Austria, și Japonia, și Rusia, argumentarea austriacă o vezi făcînd parte dintr-un criteriu convențional primit de toate puterile.

Ei bine, cum se face că niște foști miniștri patronează caracterul de iredentism declarat în ședință publică de domnul Delavrancea, la Ateneu, fără nici o teamă? Ce-i această dezordine, această nepăsare față de răspunderile la care putem fi chemați? Căci iredentismul nostru, să nu se uite privește nu numai pe Austria dar și pe Rusia

Acum, că iredentismul Ligii e o simplă frază, o declarație făcută în amețeala cuvintelor, o știm. Generația celor care strigă azi, alcătuiește doar epoca românească cea mai caracteristică, a vorbelor goale și atitudinelor teatrale.

Numai că de astă dată acești oameni care se zbenguie cu noi de ani, incapabili de-o prietenie, de-o credință, de o făgăduință, ușuratici la dragoste ca și la mînie, nici răi, nici buni adevărați, jumătăți a toate sau numai optimi degenerate, se joacă de astă dată cu țara — și dacă ei n-au produs în viața lor nimic alta decît zîzanie și gîlceavă, trebuie să le spunem că, în orice parte și-ar îndrepta în Europa preferințele sau antipatiile, ei vor avea de-a face cu alt soi de oameni decît politicianul român. Francezii au creat Revoluția și spiritul ei, englezii un imens imperiu colonial. Germanii o unitate disciplinată și o industrie uriașă, și rușii, chiar, o autocrație formidabilă care necesitează jertfe cumplite și o cumplită mistică energie.

Noi, să avem iertare, am dori să știm, sincer vorbind, opera pozitivă a domnilor Filipescu și Take Ionescu — măcar în contribuție la consolidarea statului român. Așteptăm să ni se spuie.

1915

RĂZBOIUL PARADOXAL

Negreșit că cine zice război, zice cataclism. Asemănător cu o surpare geologică sau cu o izbucnire de vulcani, războiul suspendă viața popoarelor, nesocotește egoismul individual, aruncă averea fizică și sufletească a omului, pradă armelor asaltatoare.

Tot ce a clădit Pacea, înfățișată ca un înger înalt cu ramura tinereții în mînă, de la școala satului, albă, pînă la templele seculare ale lui Dumnezeu și monumentele zămislite de geniul omului neliniștit, cade în cenușa științifică a obuzelor morții.

Un veac întreg își suspendă respirația și își lasă ochii din cerurile artei și credinții către pămînt. Primejdia, organizată, e a tuturora. Văduva și orfanii, de care vorbește Scriptura, sînt de-acum înainte o realitate numeroasă. Orașele sărace din Apus pot ușor să fie transformate în colonii de invalizi și cerșetori.

În fața acestor isprăvi ale războiului, protestările că regulile au fost călcate, atunci cînd regula fundamentală a vieții și societății este desființată, par naivitățile unui romantism întîrziat și ale unei civilizații ce n-a uitat cu desăvîrșire impresia că este în bună parte criminală.

Din toate aceste pricini, că la războaiele moderne participă toate forțele națiunii, în oameni, materiale și capitaluri, lumea europeană căpătase convingerea războiului imposibil, cel puțin între

statele mari, producătoare. Certitudinea intuitivă a mediei civilizate creştea la citirea « dovezilor » emanate de ştiinţa profundă şi pare-se, inutilă, a domnilor economişti şi doctori sociali.

Se socotea că provocatorii eventuali ai unui război european se vor fi gîndit înainte de toate bine şi că vor economisi numitele forţe, ferindu-le de paralizie. Cu sau fără modificări esenţiale de fruntarii, este drept că domnul economist se întreabă dacă nu cumva pierderea întrece cîş-tigul.

Totuşi, cînd socotelile mergeau mai bine, cînd se organizase Edenul plajelor şi arta hotelie-rilor atinsese perfecţiunea, cînd un confort de trîndăvie era preocuparea de căpetenie a industria-şilor de voiajori şi a doamnelor melancolice pro-duse de lascivitatea unui capitalism ajuns la luxură şi dezgust, izbucneşte războiul.

Romancierii ajunseră să accepte dogma plebei făcută exclusiv pentru nenorocire; o literatură psihologică de rataţi, rastacueri şi jigodii morale se încetăţenea ca o şcoală generală. Condiment exotic piperat, care făcea preţul trîndăviei şi mai admirabil, lumea citea pe Gorki, şi ruşii erau căutaţi ca senzaţiile rustice în funicular, cu un restaurant frugal — ouă, şuncă şi cidru — pe munte.

Erau bancheri îmbogăţiţi în Congo, Indii şi Cuba, din tutun, zahăr, cafea, cauciucuri, rom şi sînge, care adormeau în leagănul vînturilor marine îndulcite la ţărm, cu o carte în mînă despre socialism . . . Industriaşii mari făceau ca şi excrocii, pe artiştii, şi afectau credinţe politice riscate. Regele tinichelelor de petrol discuta muzică şi pictură. Aristocraţii finanţei scriau piese de teatru sau jucau în ele. Snobismul şi amatoria erau în plină floare, delicioasă primăvară de pu-tregaiuri!

Viaţa îşi pierduse toată savoarea ei de naturaleţe, şi insul artificial îşi purta pielea ca un ham lăbărţat, de colo-colo, zăpăcit, sătul, prostit.

Primul tun supără în august pe Cosmòpolis la masa de joc şi pricinui perturbarea tuturor întîlnirilor proiectate. Leşinul fu groaznic. Domni-şorii noştri aveau să-şi lepede cîrlionţii, cămaşa de mătase, batista din piept violetă, ciorapii brodaţi şi toată feminitatea. De acum, centuronul, puşca, băşicile la picioare, opăreala la pulpe. Adio « le monde chic » şi proza lui Marcel Prévost. În schimb, cizma şi bocancea, sudoarea — în sfîrşit, sudoarea! — tutunul gros, ciorba în gamelă şi — lasă-mă că-mi vine rău — păduchii . . .

Îşi închipuie lesne oricine, ce greu le-a venit acestor strălucite gazde să se vadă exploatate de un animal aproape invizibil — cît le-a fost de penibil să înlocuiască birtul şi cazinoul cu pesmeţii şi cu sănătosul gloduros pămînt.

Cred că aţi înţeles acum de ce războiul i-a indignat şi pe dînşii alături de cei ce merită sen-timentul de revoltă, şi de ce li s-a părut barbar.

Război da, pentru negri, chinezi şi colonii, dar nu pentru noi, cei aleşi, europenii . . .

Aşa-numita opinie publică trebuie întodeauna fracţionată.

Pentru că o mie de oameni merg laolaltă, întîl-niţi într-o credinţă, ei nu pot fi laolaltă judecaţi.

O parte, şi ea mai mică, reprezintă credinţa completă şi curată pe care a creat-o şi va crea-o ea. Oamenii care o compun sînt de fapt nişte izolaţi şi nişte timizi între semenii lor. Ei nu se vor găsi niciodată în fruntea gălăgiilor sociale şi pseu-do-naţionale care depreciază ideile prin exces. E partea esenţială şi minimă într-o mişcare.

A doua parte, mult mai mare ca număr, caută în idealul celei dintîi un adăpost pentru lipsa ei totală de ideal şi idei şi intervine întodeauna exact

atunci cînd mariajul și cu acel ideal, străin de dînsa, este o afacere bună, de glorie, de politică, sau de căpătuire. Între acești oportuniști sînt politicianii fără o situație bine definită, demagogii, scoriile partidelor, ambițioșii înfrînți, deziluzionații, irascibilii, bolnavii. Mincinoșii, excrocii, papugiii, misiții ideologi trebuiesc tot aci clasificați. Părtașii acestei categorii trec cu « entuziasmul » dincolo de toate îndrăznelile și, substituindu-se chiar categoriile creatoare, nu-i un fenomen să-i vezi cerînd socoteală, ca unor novici sau intruși, celor mai autorizați la respectul obștesc dintre păstrătorii purului ideal.

A treia parte, în sfîrșit, e « imensa majoritate », aceea despre care se întrebuințează la gazetă cuvîntul « unanimitate ». E masa, sclavă aparenței, încălzită de falsuri, credincioasă minciunii, purtată de sugestii ca o pleavă, materia tristă, în eternă hipnoză.

O poliție severă, o jandarmerie vigilentă constrîng pe oamenii fără virtute la un soi de cinste și demnitate. De frică, omul de nimic se mărginește la infamiile nepedepsite și, dispus să se folosească de primul moment potrivit ca să fure și să prădeze, se vede silit la plăcuta situație de a trece drept un om de ispravă.

Sînt și societăți în felul oamenilor educați individual cu frica. Ele pot fi aduse la virtute prin război, cu condiția mai ales să-l piardă.

Nu trebuiește disprețuit aici prilejul de glorie pe care statele pot astfel să-l dea diverșilor stricați și putrezi sociali, care cu cîțiva sluți sau morți în familie au dreptul la recunoștința patriei și datoria de a sfida mai mult ca înainte. Ei sînt eroii indirecți ai unui timp pe care nici nu l-au trăit.

În visul nostru, noi ani de zile am mîngîiat himera unei dreptăți.

Am fi dorit să o vedem venind de la democrație: poporul e în nestare să o priceapă și las ca să o slujească pînă la capăt. Am așteptat-o de la oligarhie: zadarnic! Ne-am pus nădejdea în elite: ca niște naivi. Totuși, persistăm să credem că elita va produce omul pe care îl așteptăm acum.

El trebuie să fie un singur om, spun în sfîrșit visările noastre. Ce fel de om? Un filozof? Un poet? Un revoluționar?

Nu. El trebuie să fie ceva ca un rege, ca un împărat, un țar absolut, însă de inteligență mare, ca să-și înțeleagă rolul educator.

I-am cere acelui împărat să-și pregătească o armată uriașă și, ager ca un Napoleon, care ar fi mai curat decît *l'Empereur* și candid ca *la Pucelle*, să străbată țările și să le cucerească rînd pe rînd, îngenunchindu-le unei supreme discipline ce l-ar fi îngenuncheat întîi pe el, și înfrățindu-le cu forța.

El ar lăsa fiecăruia graiul lui, care-l înfrumusețează, și ar inventa o știință istorică nouă, arzînd, înainte de orice, toate bibliotecile și documentele, distrugînd legăturile grandioase ale omului cu tradiția.

În prima pagină a istoriei lui universale, el ar tipări « Totul începe de azi și de la mine. Începutul sînt Eu ».

Acest împărat e de crezut că va fi rus ori chinez — dar va fi pe deasupra naționalității lui, supus acelorași obligații, un împărat internațional.

Să nu se bucure domnul Take Ionescu prea mult de naționalitatea împăratului nostru. În statutul lui se prevede că avocatura și intriga să fie stîrpite.

1915

DECESUL SUFLETELOR

Iată atîta timp de cînd, paralel cu luptele ce se dau cu arma, o luptă e dusă tot atît de aprigă, dar cu o patimă îndoită, garantată de părerii redacțiilor, prin presă. Sute de condeie caută să stabilească răspunderea deșartă a ostilităților, izbucnite fie din cauza Germaniei, după prietenii Triplei Înțelegeri — azi quadruplă — fie din pricina jocului englezesc, sau rus, atunci cînd este știut și clar că dacă unii au luat-o altora înainte, toți s-au pregătit pentru marele război, dorit deopotrivă de toate ambițiile și imperialismele ce se măcelăresc subt ochii noștri, doritori de alte imagini.

Ce ne importă însă, la urma urmelor, această discuție de răspunderi? Atît e tot ce poate să aștepte lumea de la noi: o controversă aproape teologică asupra cauzelor secundare? Atît putem noi da, ca inimi și inteligențe, oamenilor care ne citesc cu o speranță mai mare — injurii pentru adversari, laude pentru prieteni? Ochii noștri nu pot să zărească mai departe și mai sus decît marginea tranșeelor și vîrful baionetii? Nu ne putem noi desface de punctul de vedere al națiilor ce se măcelăresc, și sîntem în nestare să fim mai puțin filo și anti decît cei ce se bat cu vitejie și resemnare? Dacă ne înfățișăm presa românească așa cum se face de cîteva luni încoace, găsim ziare și colaboratori care în sensul simpatiilor lor merg mai departe și dovedesc o intransigență mai violentă decît chiar conducătorii statelor simpatizate.

Ca și cum țările civilizate ale Apusului încep să trăiască numai de la acest război și ca și cum un război, fie cît de crud și de « mondial », este în stare să le desființeze, mulți din noi și-au aranjat sentimentele și ideile așa fel, încît fac totală abstracție de o parte sau alta a bătrînului și ticălosului nostru continent. Neroziile înfiorătoare ce se debitează pe socoteala unuia sau altuia din beligeranți, întrec închipuirea. Se acordă unora toate însușirile ce se refuză celorlalți și cîteodată avem surprize de acelea, citind unele articole, care ne silesc să examinăm din nou motivele pe temeiul cărora am putut să acordăm stimă morală și vreun prestigiu intelectual unor personaje de reputație. Chestiunile grave, care pot decide de-o situație întreagă nouă în Europa, sînt tratate cu o dezinvoltură și o copilărie de oameni beți sau subit părăsiți de vedere și de concepția datoriei. O întreagă lume se scufundă. Viața facilă consacră în vremurile de liniște egoistă, oameni cu un merit pentru asemenea timpuri, dezarmați pentru momentele cu adevărat serioase. O educație fără credințe și principii, îndreptată exclusiv către bunăstare materială dobîndită cît mai degrab, face ca mulți din contimporanii noștri să fie surprinși de evenimente în nedezvoltare, ca niște copii de țîță care, în leagănul somnului celui mai dulce, s-ar trezi într-o bună zi de furtună cu o barbă albă peste scutec și, agățați de urechi, cu niște ochelari de bătrîni.

Războiul de astăzi va trece. El e un accident și-atîta tot. Alergînd prea iute, locomotivele uriașe ale pasiunilor în joc s-au întîlnit sau au sărit de pe șine. Prăpastia are un fund, convoiul nu va cădea în aer pînă-n sfîrșit: sfărîmat în parte, el se va opri și reculege. Războiul distruge, dar viața

continuă imensă. Moare părintele, fiul cel mai bine înzestrat, familia urmează să dureze și să crească.

Cine poate cunoaște ziua Europei de mîine, transformările întodeauna neprevăzute, ale evenimentelor! Aci risipește tunul, asaltează baioneta: dincolo lucrează, rece și cugetat, odioasa diplomație. Prieteniile schimbate brusc în inimicități; dușmăniile ce păreau veșnice întoarse în alianțe. Fenomenul, idiot de multe ori, al războaielor, e nesfîrșit de complicat și, cel ce ține să prevadă totul în interiorul acestui uriaș fenomen, e un naiv.

Dar, fie războiul altceva decît ne spune istoria și urmările lui oricît de fantastice, se poate ca toată activitatea sufletului nostru să se mărginească la limitele lui, să nu-l depășească, să nu se răscoale mintea noastră împotriva unei situații care revine neîncetat prin concursul tuturora, și care periodic aduce masacre, ruine, nimicire și . . . în sfîrșit, tratate de pace?

Atît să vedem noi numai în războiul de azi: sulița coifului prusian, cnutul căzăcesc, negoțul și fabricantul englezesc? O dreptate germană, o dreptate franceză sau sîrbo-austriacă?

Pe deasupra drepturilor individuale și naționale, a dreptului la asuprire și preponderență, nu este un drept mai mare, care, nici rusesc, nici turcesc, nici italienesc, este al întregii lumi?

Scriitorii, intelectualii, gazetarii timpului de azi, închiși, după preferințe, în cîte o hermetică scoică, au uitat că fac parte din omenire și din așteptările ei. Ei și-au uitat chiar talentul cînd l-au avut. Scrisul lor și-a pierdut ponderea și ținta supremă și, fără avînt și de-o sinceritate frazoologică, de bîlci sau de nebunie, ei s-au cantonat în exasperarea unei singure monotone corzi.

1915

BOIERIA

O dată mai mult izbutește domnul Marghiloman împotriva tenacității morbului boieresc din partidul conservator. E al treilea sau al patrulea asalt pe care l-a primit. Meridionalii partidului conservator, de gen fierbinte, se luptă împotriva unui spirit socotit și rece, căruia teoretic îi revine izbînda.

Cele ce se petrec în acest partid aduc aminte luptele boierești de todeauna, dar alcătuiesc și un tablou precis de valori politice și morale, după care se poate deduce cam ce ar fi de politica zisă externă a unor fruntași negativi ca domnul Filipescu, în umbra căruia palpită, isterică și jovială, coada domnului Take Ionescu, galvanizat în neputincioasa-i tardivă bătrînețe.

Nu uitați că domnii filipescani au intrat în război cu șeful conservator, convinși că-l vor zdrobi. Tot ce mașinația are mai virulent și zglobiu, a fost pus în luptă. De mai multe ori el trebuia zdrobit și era să fie sigur zdrobit — numai că lucrul nu s-a putut realiza.

Întru aceasta s-a solidarizat toată presa în solda takismului filipescan și a filipescismului takist, și zilnic capul domnului Marghiloman era retezat de briceagul *Epocii* și de sfoara de tăiat săpun a *Adevărului*. Domnul Take Ionescu întrebuința geniul cîtorva mătuși masculine franco-levantine și, în patru ziare deodată, inspirate de sufletul său ridicol, distrugea în ipoteză pe cel mai rezistent

dintre dînșii, șeful lor *malgré eux*. Uneltele lor toate s-au strepezit, jocheul Marghiloman călărește bine.

Ce poate fi, într-adevăr, mai jalnic ca rezultat? Să provoci consilii și întruniri, să violezi regulamentele-ți proprii ca să le provoci, să-ți grupezi toți partizanii, preparați printr-o campanie de presă sistematică și prin propagandă personală, iar la ceasul oportun să . . . cazi în minoritate! Consolarea acestor nefericiți ambițioși e apoi în calculul de diferențe, în explicarea modului cum s-a produs surpriza majorității, într-un lung cazuism aritmetic. Și, de o parte și de alta, învinuiri de excrocherie, de mită. Boierii noștri stau sufletește admirabil.

Un martor ocular ne spune că luînd cunoștință de rezultatul listei, domnul Filipescu nu s-a putut stăpîni, și atît era de sigur de căderea șefului său, încît văzîndu-l, dimpotrivă, împuternicit, a izbucnit în hohote de plîns.

Ca presă, trebuie să recunoaștem însă că filipotakiștii s-au îngrijit să stea mult mai bine, excluzie făcînd de *La Politique*. Apărarea șefului încolțit de ziarele urlătoare, a fost să fie luată de niște pelicule cotidiene ca *Înainte*.

Dar luptele ce se dau înlăuntrul partidului boieresc, subt ochii și amuzați, și scîrbiți ai bravului mahalagiu, adus să apere prestigiul numelor cu blazon, au o morală mai mare. Ele dovedesc pe de o parte că domnul Marghiloman e un politic superior adversarilor săi, de vreme ce la fiece întîlnire violentă cu dînșii îi învinge. Selecția e doară făcută printr-o luptă care desfide toată zoologia.

Pe de altă parte, violențele acestea demonstrează ce fel de capacități reprezintă domnii Filipescu și Take Ionescu care, învinși în propria lor odaie și în nestare să prevadă aceste înfrîngeri, se fălesc

că dețin unica formulă de fericire a României — cu dînșii, evident, la guvern. Care ar fi fost formula, dacă am fi avut un guvern conservator, e ușor de ghicit: formula diametral opusă. Cine nu cunoaște genul de filozofi care, bogați, dintr-o progenitură vicioasă și demoralizată, pretind să îndrumeze printr-un sistem personal educația copiilor și a tineretului spre fericirea morală?

E sigur un lucru, că nu acești oameni trebuiesc urmați, chiar cînd ei s-ar asocia tuturor idealelor noastre. Nu. Ei pot să vadă just printr-o eroare, cel mult, și după contraziceri mai rușinoase decît orice înfrîngere de fapt, au un interes ca să adopte o idee — și toată rîvna lor aparentă e o mască de declamatori.

În ce privește calitatea de oameni de stat a tuturor impulsivilor și flămînzilor după putere și sclipire, toate probele sînt făcute. România, liniștită și rece, are alți oameni ca să-i asigure viața și sporirea puterilor ei.

1915

ANUL FRANCEZ

Ar fi crezut, afară de englezi, careva că războiul, pornit într-o strălucită zi de august a trecutului an, va dura cele douăsprezece luni care azi au trecut?

I s-a dat o vîrstă de trei luni sau de șase, în nici un caz de patru anotimpuri pline. Ba mulți din noi au crezut că războiul se va fi petrecut numai ca o amenințare și va fi repede înlăturat, printr-o înscenare simplistă. Obișnuiți cu teatrul și cinematograful, membrii opiniei publice, așa-zise, primeau soluții de tragicomedie sau de farsă, cu surpriza în ultimul dialog.

Abia acum începem să ne fasonăm pe tiparul războiului adevărat. El e o partidă gravă și un fenomen uriaș. Durata lui a fost, de fapt, îmbucurătoare. Luptătorii au cîștigat ceva chiar atunci cînd au pierdut, și neutrii s-au folosit de experiența lor. Nu credem, la ora în care facem aceste însemnări, să se mai găsească o singură lașitate adevărată pe pămîntul Europei. Și aci, hulitul cinematograf de mai sus, adaptat anului care trecu, a dat, adaos la comentariile presei obiective, icoana francă a războiului, așa cum este.

Două evenimente primează, desigur, anul încheiat, de lupte: înfrîngerea rușilor și renașterea Franței.

Sentimentul cu care a fost, dacă ne aducem aminte debuturile războiului, ciocnirea Puterilor europene antagoniste, primită, se formulează

simplu. Dorința cititorului de gazete ca și a omului de stat părea: victorii germane la Est; înfrîngeri germane la Apus. Și cine zice înfrîngere germană la Vest, zice victorie franceză.

Evenimentele au dat azi cîștig de cauză acestei dorințe. Înzestrați cu o admirabilă facultate de retragere, armatele țariste au atins o linie înaintată înlăuntrul imensei lor patrii subjugate. Iar francezii au oprit înaintarea germanilor în frontul îngrădit cu cetăți și zidit cu piepturile nației franceze întregi.

Cuib de diplomați abili și cu vederi politice mondiale, Anglia nu poate suferi o comparație dreaptă cu Franța. Republica și-a trimis toți bărbații în foc; ea pune în joc existența rasei franceze — și se știe ce înseamnă moartea unui singur francez: cînd el reprezintă o măsură intelectuală și un extras al unei civilizații care a adoptat menținerea elitei restrînse ca principiu. Englitera . . . trimite pe cîți binevoiesc să meargă, și tineretul englez urmează să joace liniștit fotbal, și *lawn*-tenis și bridge acasă, în vreme ce Franța oprește cu suplețea unei Janne d'Arc avalanșa germană.

Franța fusese obiectul unei vechi calomnii. Vizitatorii Parisului, noctambulii internaționali, care invadau capitala Franței, ca să practice plăcerile reputate ce se tîrăsc prin cîteva cartiere și stabilimente, se întorceau de-acolo osteniți și dezabuzați, și dispuși să discrediteze obiectul deliciilor fizice pe care le gustaseră « în Franța ».

Ori, ei nu cunoscuseră Franța, munca franceză, intelectualitatea franceză, familia franceză.

Știința franceză fiindu-le inaccesibilă, ca orice soi de știință, li se înfățișase în specia dulapului la Grand'Roue sau a observatorului La Tour Eiffel, în care se urcaseră cu o gentilă midinetă pe cablul electric.

Literatura franceză se ridică pentru dînșii cel mult pînă la Prévost sau Madame Tinayre. Pictura franceză culmina poate la fotografia în culori. Politica franceză le apărea numai ca un anarhism gen « *apache* ». Armata franceză era inexistentă.

Franța mare, aceea care se înfățișează în ce privește peisajul ca o continuă imagine fermecată de Puvis de Chavannes, iar în ce privește hărnicia ca un infern de forțe înflăcărate, le-a fost necunoscută. Să nu ne mirăm, totuși, că aceiași oameni care au bîrfit Franța pînă ieri, sînt astăzi trup și suflet cu ea: ei au avut în bună parte o trezire a simțurilor satisfăcute pe vremuri . . .

Veți căuta zadarnic între puținele cărți ale multor « francofili » scrierile adevăraților maeștri ai culturii franceze, aceia care s-au devotat și au suferit pentru marea cultură. Cel mult dacă într-o conversație frugală memoria păstrează, de teamă, cîteva nume smulse dicționarului sau culese din jurnal.

A fost o calomnie. Și calomnia își va face drum: va veni rîndul germanilor să fie cei mai « degenerați », după ce fură cei mai « barbari ».

Azi este clar că Franța renaște în cunoștința oamenilor rău informați. Războiul a scos din adîncimea trecutului toată fizionomia ei legendară. Fără război, poate că Franța n-ar fi învins cu înlesnire clasa de oameni de afaceri care o acaparase. I-a fost dat lui Rostand, în lipsa unui poet mai mare, să scrie în ajunul războiului un simbolic *Chantecler* . . .

Puterea Franței trăiește. Viața ei nu se va opri în 1914, și de azi înainte, chiar după pierderi mai mari, Franța va rămîne cu preponderența și gloria ei. Europa se poate dispensa de domnii Take Ionescu și Mille; de Franța renovată Europa are însă o eternă nevoie.

1915

DEZERTORUL

Domnul Octavian Tăslăuanu a scris o carte ostășească. E povestirea lunilor de război trăite de un român ardelean, în uniforma Austriei, pe frontul din Est. Notele unuia care a participat la marea furtună de sînge a Europei, trebuiau să poarte prestigiul împrejurărilor și accentul tragic al acestei actualități.

Cu jurnalul amintirilor în sîn, autorul trecu în România, lăsînd armele împărăției de la Viena, la fruntarii. Tipărit în București, jurnalul cunoscu un mare succes de librărie. E singura lucrare interesantă timp de un an de zile, în care scriitorii noștri au rimat sentimentele searbăde sau strofe pentru cinematograf.

În București, domnul Tăslăuanu a găsit o întreagă colonie de ardeleni cu însușiri politice diverse și cu o minoritate înlăuntrul ei, bine dotată, tenace. Se pare că tînărul scriitor nu a ținut în primul rînd să o întărească pe aceea și să contribuie a strînge laolaltă individualitățile ardelene izolate.

Același lucru pentru neardeleni. Toți au primit pe domnul Tăslăuanu cu brațele deschise. Și-aci domnia sa ar fi trebuit să aleagă, ca dealtfel toți compatrioții săi. S-a lăsat însă pornit într-acolo, unde era chemat mai cu insistență. În împrejurările de azi variile grupări politice de la noi își dispută ardelenii, studenții și ziariștii, ca pe niște numere importante pentru circul lor politic

și, de bună-credință, idealiști sau naivi, ei se duc să galvanizeze cu tinerețea lor cadavrul politic al cîte unui personaj desființat, să poleiască iarăși tichia de carton a vreunor Irozi, decolorați de ploaie.

Ardelenii au preferat, de pildă, unui Iorga pe un . . . Mille. În loc să-i citim în *Neamul românesc*, foaia lor de drept, azi îi descoperim în *Adevărul* sau în *Epoca*. Domnul Iorga și-a consumat cele mai bune zile și energii ca să pregătească la noi o conștiință și să niveleze un drum direct între Ardeal și cultura românească. *Peine perdue !* A venit criza, ucenicii s-au risipit! Policianismul a fost și de astă dată mai tare. Bieții ardeleni nu se pot manifesta ca o putere de sine stătătoare, ca o grupare independentă; ei sînt împărțiți în taberele celor din București, care, fără voia lor, au să-i absoarbă, dacă încă nu i-au macerat cu desăvîrșire. Au mai rămas și ardelenii rezervați, aceia care s-au izbit de stările de lucruri de aci ca de niște mari deziluzii.

Unii din ei, ne-o spun tot ardelenii, s-au întors în Austria, sau se vor întoarce de-aci înainte . . . Ce are să fie mîine pentru unii și alții?

Incidentul domnului Tăslăuanu cu domnul Virgil Arion, poate să ne sugereze un răspuns. Domnul Virgil Arion a fost multă vreme trăsura de unire, într-o privință, între ardeleni și noi. Devotat ca puțini alții, cu sinceritate sau numai politicește, ardelenilor, nu putem preciza, speranțele pe care le va fi întreținut cu abilitate domnul Arion, în sufletul lor, se cunosc. În vederea cărui « ceas mare » dacă nu a celui de față au fost exaltate sentimentele naționale ale Ardealului? Probabil că propagandiștii noștri se bizuiau însă și pe discreția diplomatică a românilor din Transilvania, cărora sentimentul unei măsuri bine chibzuite le-ar fi procurat mai multe bucurii decît au putut să cunoască.

Astăzi, domnul Arion nu-și deghizează termenii defel. Tăslăuanu este pentru domnia sa un « dezertor » cu care sabia unui cavaler, partizan ideal în trecut al acestei dizertațiuni, nu poate să se măsoare . . . O! evident, atît în agresiunea domnului Tăslăuanu, cît și în disprețul măreț al domnului Virgil Arion s-a amestecat elementul local: politicianismul bucureștenesc. Domnul Tăslăuanu s-a pomenit, din pricina lui, cu desăvîrșire încurcat într-o « chestiune de onoare » căreia nu-i mai poate da de capăt, iar domnul Arion răsturnat de propriul său trecut.

O compensație i s-a dat însă scriitorului ardelean prin protestul unui mare număr de iscălituri adunate de cîțiva prieteni. Este, totuși, de știut dacă domnului Tăslăuanu nu i-a rămas din acest proiect de duel nici o supremă amărăciune.

În ce privește « dezerțiunea » ar trebui însă amintit că ea nu este întodeauna o călcare a datoriei, și că sînt de fapt datorii mai mari decît păstrarea unei legături jurate . . . Dezertor al datoriei sale a fost întrucîtva orice luptător și reformator — și oricine aduce o idee nouă sau o gîndire nouă e în felul lui un dezertor al unei filozofii, alcătuiri sau clase sociale. Iisus n-a fost și el, oare, tot un dezertor? . . .

Condiția care moralizează însă orice act reputat imoral e izbînda lui . . .

Această idee a mai fost susținută în revista noastră cu privire la sfințenia tratatelor de alianță. Numai că ea face parte dintr-o știință politică hermetică și nu poate fi pusă la îndemîna maselor, care pricep din lucruri ceea ce trebuie lepădat.

1915

UN REGE ZDROBIT

Dacă visul lui Iisus din Evanghelii se adevereşte, Infernul se înfăţişează astăzi ca o grădină de generali şi, de la crîng la crîng, se practică de oaspeţii noi, numeroşi, ai anului de lupte, salutul militar şi spiritul disciplinei.

Aşezaţi pe margini de ape încropite şi trandafirii, deasupra cărora spînzură beteala de sălcii, prinţii povestesc din amintirea lor pe jumătate confuză, isprava de arme din ultimul ceas. Erau călări, ageri şi tari în credinţă. Talaze şi dîmburi de baionete şi coifuri se prăvăliră. Cîmpul de luptă se muta ca nişte nori turburi călători, alungaţi de fulgere rupte din vetrele cerurilor de jar. Era ca un sfîrşit de lume şi ca o agonie răzvrătită. Armate întregi se scufundau în mlaştinile miazănopţii, cu un vaiet de popor rugător. Sau fugeau prin pădurile de veacuri, desfundate. Un oraş se surpa ca nişte rafturi. Catedralele, deasupra cărora arhitectul făcuse, sfîrşinduşi vîrful de piatră, semnul crucii, se rostogoliră pulbere, din înălţimi. Şi carele sutelor de mii de fugari . . . Bicele ploii, tunetul vîntului, pribegia iernii şi a mizeriei obşteşti . . . Spitalele cu suspinul lor nesfîrşit. Cimitirele ivite pretutindeni. Şi copiii, singuratici subt zborul în vîrtejuri ai vulturilor împărăteşti ce se bat . . .

Din depărtare caută un rege venerabil, isteţ şi trist. E izolat şi mîndru în definitiva lui tăcere. L-aş întreba ce cugetă de un an de zile — dar

e frig, urechea îi e îngheţată şi eu sînt mîhnit, ca un bolnav. O pasăre albă trece, cu aripa de diamant; flori de fier ghimpoase au îngrădit singurătatea, pardosită cu iarbă de zale.

El a fost un Domnitor neînţeles, un pedepsit, un pustnic cu toiagul de aur. A visat încet şi mare şi s-a sfiit să-şi povestească năzuinţa. Ţara lui a voit-o cît vechea împărăţie; oamenii nu l-au crezut. Cînd a iubit-o mai puternic, atunci a fost mai bănuit şi mai descurajat. Prin fereastra deschisă în amurg el a putut să audă bîrfa şi alaiul insulător al străzii, ridicată să-l certe, de boieri.

Regele a murit, şi acolo, între palmieri, sălcii roşii şi vinete pîraie, va rămîne pe todeauna . . .

1915

ANTISEMITUL ÎNCURCAT

Între diversele rectificări, transformări și contradicții suferite de înjghebările războiu-orice-preț, a trecut, ni se pare, una, prea puțin reținută în fondul ei.

N-au insistat asupra-i ziarele de specialitate neo-naționaliste, decît cel mult în forma trecător și plictisitor sentimentală. Cazul era într-adevăr de natură confuză și nici pînă azi nu s-au dezmeticit oracolii prea bine. Moartea lui Haim Silberstein întru tot « embêtantă » s-a închis cu o listă de subscriere, în cap cu domnul Take Ionescu, care cu cîteva zile mai devreme agitase ideea primejdiei evreiești, ca un motiv în plus, și extrem de bizar, pentru anexarea Ardealului antisemit. Ce putem face? Să interzicem mortului de a se mai scula, dîndu-i parale.

Mișcarea opoziției, care a înglobat pentru o campanie mai eficace și pe ardeleni, măguliți să fraternizeze cu unii din stăpîni, în loc să se manifesteze ca o forță indepedentă și singuratică, și adoptînd mijloacele lor de luptă — fu imediat categoric antisemită. În ordinea Transilvaniei și-a idealului național, care trebuie realizat cu Imperiul rus, excluzie făcîndu-se de putința unei înțelegeri împotriva Ungariei cu Germania, considerată ca dușmană năzuințelor românești — ceea ce nu-i demonstrat — evreii fură declarați suspecți de filogermanism, și nici cele mai zgomotoase clamări ale ziariștilor evrei, deveniți mai naționaliști

chiar decît papii opoziției, nu fură în stare să înlăture bănuiala și să înmoaie mîna asprului închizitor.

Faptul că evreii simt tot atît de românește era violent tăgăduit. Socotiți ca străini de domnul Cuza, evreii trecură în ochii agitatorilor ca niște trădători. Disprețul pentru această nefericită categorie de români a mers pînă la negarea și a capacității ei sufletești de a simți omenește, românește; a fost generalizarea cazului dintr-o școală primară din București, în care, cînd se cînta « Trăiască regele », elevii evrei plîngînd, erau invitați să iasă din clasă subt cuvînt că regele Carol nu este regele lor . . . Mă rog, o nedreptate, cînd se comite, trebuie făcută deplin, și cu o cruzime orgolioasă. Poate că unul din acești foști școlari fusese chiar tînărul Haim, căzut în cîntecele patriotice ale manifestanților.

Nu se putea un sfîrșit mai ironic al acestei stări de spirit la naționaliști. Ardelenii teoretici ai anexiunii imediate se văzură siliți să cotească brusc, și de unde pînă în ajun amenințaseră pe evrei cu dărîmarea Carpaților peste dînșii, rostiră discursuri la cimitirul evreiesc, în fața rabinului plătit pentru ceremonie cu bani naționaliști.

Astea s-au făcut într-o stare sufletească de completă uluire, fără o explicație, fără o încercare de a se concorda realitatea cu teza. Primul jertfit — așadar — pentru ideea naționalistă, fusese un jidan, un « spion » nemțesc . . .

Naționaliștii filipescano-takiști au făcut în ziua aceea naufragiu chiar pe coasta Insulei Morților. Dar evreii căpătară o pace, pe care o plătiră cu un mort. Ei pot să respire. Cel puțin încă o lună de zile ei nu vor mai fi disprețuiți ca niște indivizi lași prin natura lucrurilor și trădători.

Ceea ce n-au putut dobîndi cu campaniile și cu toată presa lor; ceea ce n-a putut face Uniunea lor, prin discuții, argumente, dovezi — a realizat bietul Haim Șilberstein, care în ziua ceea de duminică ieșise să ia aer și un pahar cu bere.

1915

ARMATA CEA NOUĂ

Îmi dau seama tîrziu că am petrecut aseară, pe-o uliță din București, cu vardist în fund, plimbîndu-mă printre felinare și stele, ceasul cel mai frumos.

Prietenul cu care m-am întîlnit din întîmplare, venea din munți. De cîteva luni el scobește solul cu soldații lui, asistă vijeliile, ascultă vîntul. Căutătura lui vioaie și mi se pare că albastră, a cîștigat o tărie de fier. Trei degete de fir pe umărul tunicii aspre, mi-arată că prietenul meu cel foarte tînăr s-a străduit. Îl privesc atent; mă mulțumește figura lui largă, precisă și onestă — el nu-și ascunde ochii și nu-și dosește capul. O hrană bună și pîinea cerului au făcut dintr-un student în filozofie anemic, un admirabil soldat.

Vorbirea lui grăbită, abundentă și justă îmi place infinit mai mult decît retorica splendidă a unui discurs. Cuvîntul lui are frăgezime, puterea și accentul lucrului direct: se zărește conturul impresiilor lui, mai mari decît vorbele în care sînt silite să-ncapă. Ca niște pui sălbatici de văz-duh, prinși în colivii strîmte, cu aripile scăpate printre zăbrele, impresiile lui vin din Țăria Carpaților, de-a dreptul.

Mi-aș fi putut înfățișa viața soldaților adunați în orizontul eroic al patriei, concentrată într-un punct; descrierea lui e cu mult mai frumoasă. Aș fi putut să-mi închipui bărbăția lor, prietenia dintre ofițeri și trupă . . . Imaginea mea de biurou ar fi fost ridicul de slabă.

Ceva mi-ar fi lipsit în orice caz. Nimeni nu bănuiește din asfalții Capitalei, că pe fruntariile țării s-a născut o altă lume.

Armatele noi, ca număr se cunosc și se știe și cine le-a creat . . . Prietenul meu mi-a adus siguranța că sufletul acestor oștiri, capabile să poarte cu ușurință drepturile țării pe steaguri, este nou. Ceea ce se numește datorie, e cu mult depășit, și față de imaginea pe care mi-o aduce viitorul meu ofițer cu el, pare o schemă administrativă, iar fraza, declamația, formula care circulă prin Bucureștii presei și ai întrunirilor sînt niște sarbăde, penibile caricaturi.

Oamenii aceștia, poate că pînă ieri în mare parte greoi, lenți, împovărați chiar în entuziasmul lor, au cîștigat gravitate profundă și un sentiment al faptelor, religios. Fiece soldat a învățat să cugete și să creadă în puterea lui de acte mari. O siguranță mistică stăpînește. El e față de țară ca un muncitor inteligent și sănătos, logodit de tînăr, și care trăiește în sineși, tainic emoționat, cu imaginea căsniciei lui viitoare, fără să-l mai poată turbura altă femeie. Prietenul meu mi-aduce aminte castitatea, credința, hotărîrea și mila secretă a unui erou de roman onest. Pentru camarazii lui, ofițeri, el are o admirație adevărată. Rostește « Maiorul », ca și cum ar vorbi de un frate mai mare. Zice « soldații mei », cu un respect ce ar părea în alte timpuri ciudat. Marin, Dumitru, Vasile sînt niște personalități a cărora ispravă mi-o povestește cu pasiunea ponderată a omului de știință, demonstrînd capacitatea de lumină a unor stele descoperite de el, la un telescop prin care alții n-au văzut nimic. Încrederea lui în inteligența, perspicacitatea și inițiativa soldatului, fratele lui săteanul, e grandioasă. Soldații i-au perfecționat pe ofițeri și ofițerii au perfecționat soldații — o școală vie, de îndreptare obștească . . .

Rămînînd singur în stradă, m-am simțit ca un pămînt străbătut deodată de o fîntînă caldă, minerală, care izbucnește. Înțelesei că în vreme ce noi am scris, am jignit, am insultat și falsificat aci, în Capitala cu felinare, alții au întemeiat o universitate de suflete mari, departe, de suflete noi. Tăgăduiți, mișcorați, întunecați de resursele verboase ale atîtor meschini vanitoși ei s-au aplicat să realizeze acest fenomen — ei l-au realizat.

Cînd te gîndești mai bine la acțiunea lor — voi nu o cunoașteți, voi nu vă dați încă seama de ea, domnilor aristocrați de blazon și compensații! — ești pornit să vezi în ministrul și în generalul lui, care s-au folosit de toate jertfele cerute de un timp de război, niște revoluționari, niște oameni conștienți că pot să modifice, odată pentru totdeauna, viața noastră socială — și pregătind armate puternice țării, ei s-au gîndit să prefacă educația cîtorva sute de oameni și să înzestreze societatea noastră, distrugătoare de suflete și valori, cu bărbați noi, trebuincioși definitivei reconstruiri a țării . . .

1916

SPIRITUL DE EROARE ÎN RĂZBOIUL MONDIAL

(I)

Istoricul epocii noastre va trăi, este sigur, într-o lume schimbată mult. Pacea va da naștere necesității de informații mai bune, și o părere se va întemeia, încet construită, mai puternic; cronicarii de mîine vor găsi un public înțelepțit și un spirit pozitivist la cititorii lor.

Schimbarea începe să se opereze din primul an de război, și putem constata, după doi, că o primenire de noțiuni s-a și făcut. De aci și durata războiului. Popoarele luptătoare știu că străbat un moment tragic pentru ideile curente și că omul intră într-un tip cu totul nou. Dacă s-ar petrece lucrurile într-altfel, războiul de astăzi ar fi o pură stupiditate, un joc sinistru de comedie, atunci cînd el constituie, credem, un act, pe lîngă care Reforma e o copilărie și Revoluția franceză, cu generozitatea ei verbală, un episod romantic și literar.

Dar cîtă vreme războiul durează, comentariile sînt poate utile și spectatorul tranzițiilor le face bucuros. Ceea ce va izbi pe cronicar nu va fi atît pasiunea de falsificare, sinceritatea pusă în cultul unei minciuni excesive — cît erorile de judecată. S-au tipărit atîtea studii în ultimii zece ani de științificism, încît cercetătorul va fi uimit de disproporțiile la care erorile au putut ajunge. Niciodată ignoranța realității nu a fost mai bine demonstrată ca în actualul război și la cele mai multe popoare. Niciodată nu s-au fabricat atîtea iluzii, primejdioase, niciodată omul, alintat cu

titlul de civilizat, nu s-a găsit într-o atitudine mai supărătoare.

Mîndria națională, ținu loc de cultură politică, de o prevedere justă. Cu noțiunea strămoșilor mari în cap sau cu imaginea în suflet a unei puteri de cîștigat, imensă, armatele au purces la război animate, sigure, dîrze. Anglia, unde trăiesc atîtea minți ponderate, care nu se-ndeletnicesc cu poezia, compuse planul grandios, al înfometării Germaniei. Un popor activ de șaptezeci de milioane de oameni, înflămînzit și cerînd împăratului Indiilor iertare! — ideea va trece în istorie, pe seama Britaniei, ca un semn de cruzime decadentă și va fi clasată lîngă proiectul unui pod de piatră peste Ocean. Și la acest proiect măreț au aderat inteligența franceză și misticismul rusesc, fără să mai socotim jurnaliștii din România și cîțiva politicaștri din București.

O Europă informată ar fi putut cădea în această ridiculă greșeală? Nu pare mai mult concepția bolnavă a unor neurastenici? Ce s-a ales din proiect? Cum se traduce el astăzi în speranțele Angliei decît printr-un sentiment de descurajare? Un parizian priceput, care vizitează cu însărcinări oficiale, adeseori, Londra, constată în scrisorile ce trimite unor prieteni ai noștri din București, moartea orgoliului britanic, atît de magnific la începutul acestui război.

Ce s-a ales din iluziile Franței? Pentru ce a intrat Franța într-un război îndreptat împotriva Rusiei mai ales, dacă nu din ignoranță? Pentru luxul, admirabil, este drept, de-a susține cu armele și bravura ei puterile aliate cu dînsa? Informațiile nu i-au lipsit nici Franței, dar, ca și Angliei, ea crezu că le poate ignora. Franța totuși a cîștigat, și Europa întreagă cu dînsa; războiul nu poate lua sfîrșit fără o alianță franco-germană — pentru care a și fost asasinat Jaurès — dacă, bineînțeles,

păcălită o dată mai mult, Franța nu se va trezi întrecută de diplomația engleză, dibace întodeauna ca să-și asigure un aliat continental puternic.

Nu din aceeași ignoranță s-a aruncat Serbia în foc și în mormînt? Nu tot ignoranța a determinat Belgia să se opuie vîrtejului german? Belgia, firește, e glorioasă — dar o glorie platonică din care un popor iese zdrobit, ce poate mulțumi decît gustul de literatură? Materialul asupra căruia e chemat spiritul critic să se rostească fiind prea imens și inteligența, la urma urmei, practică în esență, se obișnuiește să nu se ție seamă decît de actele izbutite. Restul interesează diletantismul și constituie o rezervă de cugetare pentru amatori.

Italia, cum a intrat Italia în război? S-a împlinit un an de zile de cînd politica italiană suferă de « greutățile de munte » ale armatei; pentru aniversară, austriacii au pus piciorul la Adige, pe pămîntul Italiei.

A fost o socoteală, desigur, o socoteală pe care orice om a putut-o face la început: zece aliați bat la sigur un adversar și-l desființează. Se știe că sînt mai mult de zece aliații, iar diplomația engleză a reușit să ridice în spinarea Germaniei planeta, fără să neglijeze nici aportul Munte-negrului sau slăbiciunea nefericitei Portugalii. Și se știe că Austria nici nu era pusă la socoteală, sau Turcia. Rezultate? Se cunosc. La doi ani după război, revoluție în Irlanda și, în tot acest răstimp, numeroase greve, neobișnuite într-un stat bine orînduit, în stare de război. Rezultate: germanii au în mîinile lor patruzeci și cinci la sută din industria franceză, toată Belgia, Serbia, Muntenegrul și o bună parte din Rusia cea mai populată.

Început cu o eroare, războiul a fost continuat, în mod natural, cu erori. O permanentă eroare a tuturor aliaților a fost că « la urmă » Germania tot va fi învinsă. Subsidiar, toate încercările au

rămas sterile. A fost eroarea munițiilor puține ale Germaniei, care se vor sfîrși, deci eroarea: « să înmulțim munițiile noastre ». A fost eroarea unei revoluții în Germania, care a izbucnit în schimb în Englitera. Eroarea Dardanelelor, eroarea Salonicului. Apoi eroarea groaznică a ofensivei generale de comun acord, care-i compromisă.

Oricît de dîrză, progresiunea erorilor nu poate fi nesfîrșită și degenerează în erori din ce în ce mai slabe. O eroare finală, ce pare să aibă o viață destul de norocoasă, face obiectul celor din urmă visuri și e, de fapt, o hotărîtă îndreptare către pace. Această eroare se cheamă cu cuvintele: « Deși victorioși, germanii nu pot impune pacea; ei n-au victorii decisive, zdrobitoare. Prin urmare, războiul lor e pierdut ». În această eroare se intercalează totuși corectivul că înfrîngerea Germaniei nu mai e cu putință — și acest punct nu l-a cîștigat spiritul de eroare, ci Germania cu armele ei. Între distrugerea și recunoașterea că nu mai poate fi măcar pierdută, se găsesc toate victoriile germane: ele au folosit la ceva.

Pentru aprecierea victoriilor și efectului lor istoric, iluziniștii aduc concursul războaielor vechi, romantice și apelplisite. Deși moderni, ei trăiesc într-o vechime mare și n-au înțeles transformările în care statele au evoluat. Azi, cînd nici o zi de pace nu se asemănă cu pacea veche, cînd omul și-a adaos mii de noi organe — noi vrem ca războiul să fi rămas pe loc cu toate noțiunile aderente lui. Noi mai vedem războiul ca o irupțiune de oameni comandați de un general, care călărește în fruntea trupelor pe un cal alb, ținînd discursuri și cheltuindu-se în fulgerătoare gesturi de teatru. Noi pacea o mai vedem și azi ca o urmare unică a distrugerii adversarului, neapărat.

1916

EMANCIPAREA

Nu orice luptă este zadarnică. Chiar într-o țară ca patria noastră, unde a te strădui pentru o alcătuire obștească mai demnă pare o muncă suspectă, pe lîngă amărăciunile zilnice ale calomniei, îi sînt rezervate, din cînd în cînd, ostașului ideii, satisfacții.

Revendicăm pentru noi onoarea de-a fi fost printre cei mai incomodați apărători ai dreptului populației evreiești din țară, conceput ca un drept românesc. Ani de zile ne-am exprimat dorința noastră de români, de-a vedea așezată pe picior de egalitate politică, fracțiunea băștinașă a țării, vinovată de a nu se închina în fața aceluiași altar cu creștinii și de a-și căuta adevărul religios cu o mie de ani înaintea bisericii grece și latine. Români, ne simțeam umiliți de situația excepțională ce se făcea evreilor în țara noastră ospitalieră, unde orice grec, bulgar și sîrb se confunda de la prima generație cu poporul românesc, prin faptul ortodoxiei. Situația lor de « evrei români », penibilă în interiorul regatului, devenea o rușine îndată ce acești oameni fără patrie se găseau în străinătate, unde autorităților le-a fost întodeauna cu neputință să le fixeze origina după acte. Pașaportul, român care acorda evreilor . . . dreptul de-a părăsi țara, nu garanta și întoarcerea lor în patrie. Ei puteau fi opriți la graniță, ori de cîte ori îi abătea poliției să le interzică intrarea. Ei puteau fi expulzați, izgoniți, renegați de țara în

care văzuseră lumina zilei — cu o elegantă simplicitate. Nașterea în cuprinsul țării nu lega nicidecum datoriile statului de persoana lor, însușită cu harul ubicuității, ca ființa panteică a lui Dumnezeu. Evreul din România nu putea justifica dacă aparține Iașilor, Bucureștilor, Cartaginei sau Căii Lactee. El era cetățean al Universului sau al Utopiei. De-o făptură politică, desigur cu aștrii și păsările călătoare, el era de pretutindeni și al tuturora, vas fantomă gonit de un vînt etern pe mările dezlănțuite, în unda cărora nu găsea decît în ceasul morții adăpost.

Această stare spectrală, bună pentru epocile profetice ale lumii, nu putea să convie tipului evoluat al evreului din societatea de azi, care impune individului nevoia familiei și a punctului fix. În locul toiagului lui Moisi și al limbajului apocaliptic, evreul din zilele noastre, prozaic ca noi toți, are o profesie și un așezămînt. Numai în România dreptul de patrie i-a fost refuzat. Evreul trebuia să fie tolerat într-atît cît ochii lui nu vedeau, cît creierul lui nu funcționa, cît nu se exprima în legătură cu chestiunile publice. Buzele lui erau datoare vieții un veșnic zîmbet de recunoștință și cuvinte de admirație pentru tot ce pornea în ierarhia socială, de la ipistat în sus. Atitudinea lui trebuia să exprime prin încovoieri și ondulații fericirea negrăită de a citi pe domnul Cuza adresîndu-i mîngîierea de « jidan » și grațiozitățile obișnuite unei școli politice, care pretinde a fi condensarea superioară a culturii naționale.

Toate acestea s-au desființat în 1918. După război, evreii devin egali în drepturi cu toți compatrioții lor români. Excepțiile pe care le face legea de încetățenire sînt prea mici ca să ne oprim, cu cîțiva nemulțumiți rafinați, la ele, și ca să împiedice reforma guvernului român de a lua numele, de-acum istoric, de Emanciparea evreilor. Argu-

mentele cu « omorul ritual », « Cahalul », cumpărător de conștiințe, și-au pierdut deodată toată culoarea și naționalismul teoretic al cîtorva gimnaști politici, înmulțiți cu cîțiva naivi creduli, a pierdut și el, din vitrina lui de efect, marfa cea mai atrăgătoare. Evreii au intrat în cetățenia românească.

De-acum înainte ei vor forma cu noi românii, care cereau de la evreii emancipați sprijinul cauzei comune, un singur popor.

1918

POLITICA INTERNĂ

Iarna neașteptată din Duminica Floriilor ne-a tăiat tot entuziasmul primăvăratic. Cine se mai preocupă acum, cînd am dat soba afară din casă, de doctorul Carniol sau de acțiunea opoziției? Avem cu toții impresia că sînt lucruri vechi de acum un an, dinainte de Crăciun. Atît de mult, zăpada proaspăt transformată în mîl lipicios, a schimbat conturul lucrurilor, încît chiar eroii de la Buftea își socotesc fapta lor ca aparținînd istoriei și o benchetuiesc prin praznice, care să le dea certitudinea că au existat cu adevărat.

Ca într-o povestire fantastică din Andersen, citită în vremea copilăriei, avem impresia că în ziua de duminică am trăit un an întreg și că Paștele după Crăciun e o festă calendaristică, pusă la cale de candidații la episcopat căzuți la Marele Colegiu de săptămîna trecută.

Cînd însă cetățeanul care trece întîmplător pe subt clubul « Vanicu » ca să ia o țuică la « Dragomir », își amintește de acțiunea opoziției, se oprește în loc nedumerit și se întreabă:

— De ce s-o fi necăjit conu Mișu să nu vrea Constituția, că eu văz că tot aia e. Gaură în cer nu s-a făcut.

Cetățeanul socotește apoi cheltuielile făcute, se gîndește cu părere de rău la cadourile pe care nu le poate cumpăra și, din mărunțiș, mai ia și cîteva gazete cu minciuni ale presei negustoare

de hîrtie cu ocaua, ca să aibă material de întins pe sală, peste preș, în zilele umede de Paști.

Mai comandă « un rînd » și, domol, o ia apoi spre casă. E Paștele. Cel puțin patru zile nu va mai ști ce zice domnul Mihalache, ce zice Europa — și nu-i mai pasă nici de dumneata nici de mine . . .

1923

DUMINICA NECREDINCIOȘILOR

Obișnuita plimbare pe Calea Victoriei a fost încă o dată interzisă duminica trecută.

Străzile din piață spre centrul Capitalei au fost iarăși răscolite de pertractorii domnului Maniu, și în vitrina clubului politic au reapărut figurinele politice cu coadă democratică.

Atmosfera frumoasei zile de primăvară și odihnă a Duminicii apostolului Toma, a mai fost o dată mînjită.

La ora cînd familiile ieșeau de prin biserici, cu florile binecuvîntării în mîini, dinspre sala « Dacia » s-au năpustit asupra lor vreo trei sute de entuziaști ai dezordinei și țuicii, ca niște muște pe un pîlc de căprioare.

Copiii treziți la panică, din reveria lor senină, și-au strecurat mîinile cu spaimă în pumnii catifelini ai mamelor, printre zambile. Părinții au deschis drumuri lăturalnice și au putut scăpa cu fuga.

Tîrziu, după-amiază, în nepăsarea tuturora, siluitorii liniștei cetății s-au retras în cîrciumile de unde porneau.

Farmecul admirabilei duminici de april fusese întinat.

Seara, cînd stropii de ploaie cenușie cădeau deasupra Bucureștilor, umbra necredinciosului Toma căuta craniile politice ca să le pipăie și să cerceteze ce le lipsește, o doagă sau niscaiva injecții.

1923

LEGEA CHIRIILOR

Nu se poate ca guvernul să nu ia în privința nenorociților chiriași o hotărîre care să împace și pe victimele lor, proprietarii, tot niște nenorociți. A impresionat în ultimul Consiliu de Miniștri opinia ministrului Muncii, care a propus locațiunea silită și împărțirea apartamentelor la mahalagii.

Muncitorii cu brațele, însoțiți de uneltele lor grele, cu neveste și copii, și cu găinile din curte, se vor muta din periferii la centru, în apartamentele comunizate. Săpunul domnului Mișu Cantacuzino va servi și sergentului de stradă, care se va absenta din post ca să facă baie, și cu aceeași perie de dinți se vor spăla în gură, și în același bideu se vor clăti și domnul Stelian Popescu, și turcul de la poarta ziarului *Adevărul*.

Cum trece vremea și cît sînt convingerile mari de solide! Consiliul de Miniștri pentru desființarea proprietății și a jandarmeriei nu a fost nici ieri, nici săptămîna trecută. E un consiliu vechi de cîțiva ani.

1928

POLITICA MILITANTĂ

Întrunirile național-țărăniste, destinate să dovedească lumii că națiunea este dezgustată de regimul de ilegalitate liberal, a căruia prăbușire e o chestiune de cîteva ore, mai multe sau mai puține ore, nu importă; destul că ultima lui oră a sunat — au fost grandioase. Zeci de mii de cetățeni găseau Capitala prea îngustă ca să încapă, striviți între ziduri. Pe cînd capul Opiniei publice era la Șosea, coada ei se frămînta pe bulevard și splendidul animal politic, zămislit în spontaneitatea evenimentelor mari actuale, nu a gustat, timp de o zi, nimic. Cînd va pleca un guvern nesimțitor, incapabil să se recuze la comanda degetului de bronz cu unghia de marmur al domnului Ciceo Pop? Un ceasornic a fost montat în permanență la clubul național. Singur domnul Iorga e absent din colaborarea partidului domniei sale de mișcarea de răsturnare, ocupat cu ambasada, cum i s-a spus, a culturii românești în Spania și în Portugalia, la extremitatea continentului vestic.

Întrunirile guvernamentale, hotărîte ca să facă dovada că națiunea nu se poate lipsi nici un moment de un guvern liberal și de învecinicirea domnului Vintilă Brătianu la prezidenție, au fost uriașe. Sute de mii și milioane de cetățeni formau fluviul de capete, de inimi și de voințe, care se mișca între Craiova și Iași, Guvernul nu are nici un motiv să plece și să dezerteze de la datoria lui de a munci încă zece, douăzeci, patruzeci și poate

șaptezeci de ani la consolidarea țării, care abia peste un veac va da roadele așteptate și prevăzute cu numărul lor exact, în proiectele iubitului șef. Cetățenii au votat o moțiune rugîndu-l pe domnul Brătianu să mai viețuiască încă o mie de ani de aci încolo, ca să se bucure de fericirile acumulate ale neamului nostru. Opoziția disperată dă ultimul ei inutil asalt.

Întrunirile, și ale opoziției, și ale guvernului, sînt deopotrivă de populate. De o parte și de alta entuziasm și aclamațiuni — și noțiuni absolut sigure în sensul dorințelor și punctelor de vedere exprimate. Ce-i asta? . . . Nu cumva masa conștientă a domnilor alegători trece de la o unanimitate la alta și votează cu amîndouă deopotrivă, ca să nu supere pe nici una?

1928

NAȚIONAL-ȚĂRĂNIȘTII

Partidul național-țărănesc se bucură de o cantitate de putere fizică și morală, fără precedent în istoria politică a țărilor românești și se sprijinea, cel puțin pînă duminică, pe o autoritate încă necunoscută la noi. Nimeni nu contestă meritul atitudinii rectilinii a domnilor Mihalache, Iunian și Maniu, birlicii mișcării. Acești domni puteau să facă pînă acum parte din cîteva guverne, indiferenți la satisfacțiile ochiului anonim care-i privea neclătinați în punctul politic însușit. Disprețuind opinia, care se încheagă singură din atmosferă și care urmărește ca o umbră, și ca o mîhnire iremediabilă instabilitatea personajelor, prevăzute la intrarea lor în cîmpul politic cu toate armele violenței, dar și cu un pașaport universal, vizat din vreme pentru trecerea tuturor frontierelor interioare, ei ar fi putut să fie încă demult încercați și scîlciați ca niște pantofi de amator și puși deoparte, ca o încălțăminte de mocirlă. Ei au știut să reziste și să se păstreze curați.

Săteanul din Topoloveni își scrie carta lui poștală la nevastă, cu sumanul în spinare, într-o tutungerie, pe pupitrul întors către perete: « Aflați despre noi că sîntem bine sănătoși, ceea ce vă dorim și dumneavoastră » . . . Advocaul Iunian, mărunt ca o furnică în luptă cu un sîmbure de roșcovă, își duce greu ghiozdanul mai mare decît el, tîrîș pe scările justiției. Domnul Iuliu Maniu, cazuist îndătinat, reflectează asupra sensului varia-

bil al cuvintelor uzuale, rectificate la infinit cu nuanțe de sacrament, și sare dificultățile de aproape, ca să i se pară mai mici.

Ei n-au avut înfumurare și pasiuni hipnotice de putere, atunci cînd partidul politic cel mai vertebrat îi ruga să împartă cinstea de-a cîrmui țara pe din două. Preferînd automobilului ministerial tramvaiul și pingeaua, ei au putut să circule amestecați cu vulgul, dar cu o demnitate lăuntrică de statui, care pot să renunțe la inscripții și socluri . . .

Totuși, puternicul partid nu are nervii groși ce-i trebuiesc și încheieturile elastice pe cît sînt de bine construite. Ca să fie duminica trecută în București, sătenii și-au gonit vitele înhămate la cărușele lor cu paie, de cîte două zile și nopți. De pe Dunăre, ei veneau din Vlașca, din Ilfov, din Ialomița și din Dobrogea, împinși încoace de puterea unui devotament de necrezut. Li se spusese că nu se vor întoarce la vetre, decît după ce vor fi schimbat rînduielile țării, și cînd preoții și țăranii bătrîni, care soseau din mari depărtări și ape, au adus aminte în sala de întrunire că au fost poftiți în Capitală ca să nu plece înfrînți, ci biruitori, acestor oameni ai soarelui și ai pămîntului s-a aflat un parlamentar de sinistră demagogie, ca domnul Ioanițescu, să le răspundă așa:

— Între dumneavoastră, fraților, se găsesc « elemente suspecte ». Elemente cu barbă albă, cu anteriu și cojoacă.

Bieții oameni au tăcut încremeniți și s-au întors acasă rușinați. Acești suspecți sînt proprietarii pămîntului românesc.

Partidul național-țărănesc e ca un toiag de bronz, dăruit unui copil, din imprudență. În mîini nu-i tare să-l poarte, și dacă-l mișcă rezemat după ușă, îi poate zdrobi capul sau îi sfărîmă degetele de la picioare. Cine l-a turnat atît de gros? Pentru bătaia calului de lemn, era de-ajuns o biciușcă . . .

1928

SARCINA DE ADVOCATĂ

Dificultățile vieții de advocat nu împiedică doamnele și domnișoarele de a spori zilnic numărul membrilor unui Barou, cu cîteva noi capete tunse și cu cîteva alte perechi de ciorapi de mătase, evidenți de la călcîie pînă la jartieră și, pe scările Curții de Apel, chiar pînă mai sus. Înainte de a descoperi vigoarea elocinței și calitatea argumentării la o ființă adorabilă din advocatură, li se întîmplă magistraților, printr-un pas executat pripit pe trepte, să afle culoarea chiulotelor preferată de oratoare; și magistratul este obsedat în timpul pledoariei de imaginea fluturelui violet de mătase, zărit o secundă la pulpa pipăită cu ochiul, a unui picior naiv de căprioară a Dreptului roman adnotat.

E dureros spectacolul nefericitei colege, care în locul unei poșete fragile, purtată cochet lîngă lornion, tîrăște traista de piele de vițel, încărcată cu certificate, procuri și dosare, a cărora masă voluminoasă strivește roșul de buze, ca o glandă crudă în acte. Dar petiția miroase fără să voiască a violete, și timbrul e adeseori pudrat cu *Houbigant paille*, în vecinătatea amoroasă a unui puf turtit. Este un semn de bună-creștere și discreție, ca atunci cînd o advocată caută o notificare, să te întorci cu spatele și să citești lista proceselor zilei, pînă ce o găsește. Căci în drogheria, amestecată cu formularele în ghiozdan și între obiectele de toaletă, puse laolaltă cu creioanele, cu stilograful și guma de șters, ochiul incompetent în materiile justiției poate surprinde mărunțișuri nedeslușite.

Dar între căprioare, evoluează monumentale, ca statuia lui Pestalozzi, și venerabilele cămile cu voce de bas profund, călcînd comod în sala pașilor pierduți, încălțate cu ghete cu elastic. Acestor moașe ale Dreptului, aplicat la viața de toate zilele, le revin procesele speciale; fraudarea unui produs pentru stîrpirea ploșnițelor; copiii adoptivi care la decesul părintelui împlinesc, ca domnul Mihail Dragomirescu, șaizeci de ani; devastarea unei regiuni vinicole de stolurile de ciori; înecarea cu oase etc.

1928

O EROARE JUDICIARĂ: FĂLCOIANU

Un ziar ilustrează textul sentinței care condamna pe fostul director al *Monitorului Oficial*, Fălcoianu, la cinci ani închisoare și la șaizeci și cinci de milioane despăgubiri de stat, cu un clișeu caracteristic. De la beregată pînă la subsuori, deținutul e decorat cu toate ordinele și insignele unui foarte mare personaj. Singure nările și urechile au scăpat intacte — și poate că și pantalonii absenți din fotografia bustului bine plastronat. Din legendă lipsește amănuntul dacă osînditul a fost decorat înainte sau după săvîrșirea actului său de guvernămînt, ori înainte sau după condamnare.

În orice caz, fotografia atestă un gust pasional din partea lui, pentru crucile, plăcile, stelele și panglicele oficiale. Probabil că Fălcoianu a fost și un mare român, dacă judecăm după cantitatea de metal costisitor și pietre prețioase cu care era semnalat respectului public, ca un steag încercat în lupte. Altă calitate pentru care fusese remarcat domnește, a fost, ne închipuim, și marea energie pe care o sugera acest personaj eminamente discret: el conducea, desigur, automobilul pe Calea Victoriei cu o sută douăzeci kilometri viteză pe oră și pocherul cu un avînt de generalisim.

Decorațiile domnului Fălcoianu ar fi trebuit rase din clișeu, căci prezența lor învierșunată pe o sentință este făcută să sporească îndoiala în virtuțile complete ale marilor bărbați care le poartă, și publicul ar putea fi împiedicat de un scrupul secret să mai salute comisiunile de răspuns la Mesaj, cînd, împovărate de cordoane și mărțișoare, trec în ralentiul limuzinii, cu cioc și barbeți și conduse de cavalerie în mare ținută, la palat.

Pentru că a fost menținut, răsfățat și continuu înaintat, Fălcoianu se bucură de circumstanța ușurătoare a epocii lui și în vinovăția lui se intercalează vinovăția magnaților sociali și politici, care au avut nevoie indispensabilă de un asemenea bărbat, în vreme ce ignoranța, incapacitatea și disprețul lor n-au știut să se folosească de oamenii de merit, cum nu știu nici acum și nu vor ști niciodată, atîta timp cît Fălcoienii vor constitui clientela lor casnică și statul lor major politic și cultural.

Un procuror fantezist ar cere în deșert arestarea și judecarea autorilor sociali ai lui Fălcoianu: am rîde cu toți de nebunia lui. Dar el poate cere imunitatea și punerea în libertate a celui condamnat. Să o facă fără întîrziere. O lume întreagă de doamne și domni distinși i-a rezervat locul vacant la masa verde, și dama de treflă plînge neconsolată.

1928

ATENTATUL DIN ITALIA

Individualitatea umilită de domnia mediocrității înalte constituie subiectul aproape legendar al luptei pentru cultură și literatura nu e decît ecoul permanent și prelungit ca vîntul, al războiului dintre spada fină și copia vulgară. Este permis ca trupul sfîntului Ștefan, bătut cu pietrele unei cetăți întregi, să-și refugieze spiritul într-o idee, cînd nici un zid și nici un scut nu se interpun între carnea lui și bolovanul brutal — și nu-i de mirare ca visul suprem al celui lapidat să fie o societate compusă din gloate fugare, fără păstor și stăpîn. Anarhia e un vis de fantezie literară, pentru elitele jignite, care totuși nu se simt mulțumite cu o viață de haos.

Dar visurile de literatură devin povestiri de idei și narațiuni de evenimente, roman, poezie și doctrină — și cad în mîinile obosite ale celui lalt soi de mediocritate, de jos. Mediocritatea studiază, interpretează și scoboară ideea în acte. Atentatele zise anarhiste au fost întodeauna opera unor adepți cu temperament de asasini. Am cunoscut în Elveția « cercurile anarhiste », pe cînd Mussolini, dictatorul de azi al Italiei, era comunist și pribegea cu un geamantan de zidar, din canton în canton, urmărit de hotelieri și agenți. Cel mai interesant dintre anarhiștii eleveții era tessinezul Bertoni, un lucrător tipograf, redactorul ziarului *Il Risveglio* (*Le Réveil*) publicat în două limbi. Dar Bertoni era departe de a fi un asasin

și ținea mai mult de școala satirică a lui Octave Mirbeau și de clasicismul revoltat al lui Laurent Tailhade, decît de mentalitatea lui Luccheni, asasinul împărătesei Austriei, un alienat care în epocă își ispășea crima în al patrulea etaj, subt pămînt, al închisorii din Geneva. Acest cretin a provocat înnebunirea directorului temniței, pe care l-a lovit în cap de zeci de ori cu vîrful unei chei de la o cutie de sardele, manipulată ca un stilet. Ravachol a fost un asasin de rînd, ca și Caserio, asasinul lui Carnot. E forma italiană a anarhismului, care în Rusia, după Kropotkin și Bakunin, a dat nihilismul. Sacco și Vanzetti au fost italieni, ca membrii Camorei și ca profesioniștii vendetei corsicane.

Ca întodeauna atentatul din Italia s-a încheiat cu asasinarea unui număr de oameni, care n-au avut în ochii prostimii politice măcar vina de-a fi fost regi și prinți. Optsprezece oameni au fost bestial masacrați, și dintre ei șapte copii . . .

Aci se ivește acel fenomen moral, care determină, în fața bestialității partizanilor, pocăința intelectuală. Serii de oameni politici și de idealiști și-au rupt activitatea în două în fața fenomenului; un caz foarte cunoscut e domnul Aristide Briand, fost anarhist.

Focul pe care-l poartă intelectul se comunică la paiele simplicității și luînd simplul foc este cu neputință să-l mai stingi. Ideile degenerează. Sfîntul Gheorghe în luptă cu șerpii face drum pentru Ghiță și acesta pune calul alb al sfîntului la căruța de transportat ridichi. Fiecare din noi a cunoscut idioți imenși, vite agresive, porci înspăimîntători, născuți din zece articole impetuoase scrise de inteligenți pentru inteligenți.

Fenomenul: este recomandabil întodeauna tiparul? Este necesară lupta deschisă și dusă integral? Trebuie neapărat să lași frîu liber sincerității sau

să o disciplinezi cu ideea că lumea merge foarte încet și să arunci în izvoarele convingerilor cîteva care cu pămînt înăbușitor?

Înainte de război, un grup de idealiști îndrăzneți scoteau revista *Facla*, scrisă cu oarecare vitriol. Școala revistei s-a popularizat și țigănit. După război, cîteva personaje și-au însușit manierele exterioare degenerate ale revistei — și au făcut cu ele avere . . . Fenomenul!

Îndărăt! Îndărăt, la călimărul din brîu și la opaiț! Și să purcedem din nou și încet.

1928

TRAGEDIA PĂMÎNTULUI

În toate familiile noastre se reeditează în sute de variante, zilnic, dările de seamă ale ziarelor primite din Balcani. Episodul celor doi copii salvați de un bătrîn și zdrobiți împreună cu salvatorul de prăbușirea unui părete, în clipa cînd ieșeau de subt dărîmături pe brațele unchiașului, brutalizează mila și răzvrătește simțul de cuviință. Somnul micilor bulgari în mocirlă, refugiul populațiilor bătute cu pietrele pămîntului în cîmpie și ploaie, muma dementă de suferință care își aruncă pruncul, născut afară, ca să-l ucidă un automobil, ca o sancțiune de a fi venit pe lume în timpuri blestemate; geamătul, teroarea și deznădejdea unui popor întreg, a două popoare, prinse în capcana haosului și înlănțuite în țara lor cutremurată, despicată și gata să dispară, au umplut familiile noastre cu strigoi și fantome, și mumele, fetele și soțiile noastre plîng.

Femeile de dincolo de Dunăre și Pind, bulgarce și grece dramatizează viața femeilor românce și de cîteva zile mlădița delicată a neamului nostru se frămîntă chinuită. Peste fruntariile sîngelui și ale țărînei, peste semnul steagurilor și năzuințelor drepte sau trufașe ale armelor, peste săbii și lănci, femeile din șesul României se simt surori cu femeile țărmului dunărean și arhipelagului cald, steagurile se pleacă, sulițele se închină și sufletul nostru trece descult peste ele, ca să aducă muceniei încercatelor popoare metania valahă.

Iată că regii și popoarele și-au făcut din patria lor o eternitate sfîntă, se războiesc pentru ea, biruie sau cad ca să apere și să consacre un prestigiu — și iată că, patria îi părăsește, răsculată și împotriva morților și alungînd pe vii din ogoarele dărîmate. Și uitînd de știința care ne definește cataclismul, ne explică vînturile și ne interpretează veacul, uitînd că ne-a despărțit poate o ură animală, poate un necaz spiritual, mulțimile noastre smerite își aduc aminte, laolaltă, de atotstăpînitorul Dumnezeu.

Oameni din Balcani și Corint, măcinați de piua muntelui pleșuv, vin către voi oamenii Carpaților cu mîinile lecuitoare și cu inima pustiită. Aceștia nici n-au avut încă timpul să vă aducă mai mult, încremeniți de iscarea fulgerătoare a nefericirii voastre și abia se dezmeticesc. Ne vom lua lîna de pe războaie și vă vom aduce-o să învelim trupurile copiilor voștri. Vă vom trimite din casele noastre fiecare un strai, o perină, un așternut. Pîinile pămîntului nostru darnic le vom rupe pe din două cu voi. Vă vom trimite buturugile codrilor noștri să vă încălziți și grinzile gorunilor ca să vă clădiți casele din nou și vă vom aduce de coarne vacile noastre, cu țîțîle pline, ca să vă alăpteze pruncii înțărcați de moarte.

Darurile noastre au început din suflete să plece; în curînd ele vor fi adunate în care, luntri și corăbii cu brațele goale ale cucoanelor noastre, harnice în bunătate, și nimic nu va fi în stare să înfrățească iarăși popoarele turburate, ca suferința devastatoare cu care v-a covîrșit pe voi brazda străbună.

Femei și copilele noastre, pe care v-am văzut plîngînd și cu care fără de voie am plîns și noi bărbații, seara, cînd ne-ați povestit durerile surorilor voastre, faceți voi începutul întîrziat de uimire, al unui drum de țoale și merinde. Ieșiți în lume și cerșiți. Chemați darurile la voi și ele vor veni din belșug, de la săraci, de la bogați. O cană de mălai, o strachină de fasole, un pumn de grîu, o lingură de grăsime, un bob de sare, un lemn și o catrință vă vom aduce toți, sărutîndu-vă mîna binefăcătoare.

Guvernul a dat frumoasa pildă a bărbaților. Urmați-o cu gingășia și surîsul vostru de fluturi și garoafe.

1928

CEI TREI

Nici pămîntul nu mai rabdă pe balcanicii care trăiesc de douăzeci de veacuri cu dinții pe cuțit, care dorm pe dinamită și-și dau foc, unii altora, satelor și orașelor. Inimile se înmoaie și mizeria, filozofia cea mai adîncă pentru că umanizează și pe tîlhari, înfrățește Carpații și Balcanii. Această îmbrățișare a oamenilor, speriați că le fuge țărîna de subt picioare și cerul îi plouă cu cenușă, e un spectacol rar pe aceste meleaguri, și grandios în umilința lui înfrigurată.

Dar mult mai grandios, pentru că purcede din *orgoliul* omului, care azi cugetă cu oțel și benzină, e spectacolul celor trei aviatori, care, după ce au trecut oceanul Atlantic și au căzut pe o insulă de gheață lîngă celălalt continent, au ajuns la New York, ținta lor.

S-a scris deapre felul cum au căzut cu botul avionului în ghețar. Se va spune în amănunțimi cum Lindberg, care cunoaște drumul prin aer din America în Europa, a străbătut mii de kilometri cu avionul ca să iasă înaintea păsării *Bremen*, cum au fost cu toții primiți la New York, întîi la banchetul Primăriei și apoi la banchetul bancherilor.

S-a petrecut însă, între timp, un fapt, se pare de mică însemnătate, dar care ascunde în el taina cea mare: de pe ghețarul în care înțepenise avionul, trebuia să plece unul din aviatori să recepționeze materialele de schimb, necesare continuării

drumului. Era un mijloc de a scăpa de asaltul frigului și poate al morții. *Bremen*, o biată epavă, își frînsese elicea și poate și ceva din glorie. Cadavrele, de obicei, oamenii vii le părăsesc. Nici unul din cei trei n-au vrut să se despartă de scheletul de oțel care-i purtase peste talaze, pînă la întîiul mal american. Oameni maturi, toți, cu aspra experiență a vieții făcută, cu toate iluziile care, frămîntate, se umflă în cuptor și devin fericiri spulberate, cum se mai poate explica, normal, fetișismul care-i ținea în preajma unui fier vechi? . . . Cei trei își lăsase, cînd s-au îmbarcat pe *Bremen*, în țara lor, unul o mamă, doi soțiile; *le-au lăsat*, cu gîndul că le-au lăsat poate pentru todeauna.

Ei n-au voit, nici unul, pentru cîteva zile numai, să lase avionul lor.

Această supremă moralitate e replica omenească cea mai emoționantă, pe care o dăm pămîntului învechit și laș, care ne-ngroapă, după ce ne-a mutilat copiii.

Unul din cei trei tot a trebuit să plece. A plecat. Dar conștiința lui a rămas întreagă și dreaptă, căci a plecat numai după ce, sorții trași, l-au numit.

1928

DUMNEZEUL IPOTECAR

« Înțelegeți neamuri și vă plecați, căci cu noi este Dumnezeu »

Am relevat acum cîteva zile luxul vicios al unui nou local de bancă, construit cu o splendoare în opulență nepermisă, de către supraoamenii procentului și ai scadenței. Notam atunci adulația cu care sînt întîmpinați în presă acei scamatori ai mizeriei publice, care pînă la un nivel moral închid băncile și fug, iar de la acest nivel în sus construiesc monumente.

Localul s-a inaugurat în Ziua Domnului, duminica trecută: ritul băncii fiind creștin grec. Ca să nu lipsească nici Dumnezeu de la sărbătorirea vițelului de aur înjunghiat la banchet, Iisus cel răstignit pentru înflorirea Bursei și perpetuarea creanței, a fost pus de-a dreapta vicepreședintelui, domnul Ioan Boambă, care ni se pare a fi identic cu domnul Ioan Boambă, victima de la o societate petroliferă, a unei mișcări zgomotoase de acționari.

Deja crenvurștul cu hrean și șprițul domnului Ignat Mircea fuseseră binecuvîntate de mîna bisericii, la inaugurarea bodegii mistice din Bulevardul Academiei. Sfințindu-se portofoliul, lada cu valute, rezervele și contul deponenți biserica se găsește în continuare. În vreme ce dărîmă mînăstirile, disprețuiește sărăcimea, abandonează văduva și orfanul și nu cercetează pe cei bolnavi și pe cei închiși, înaltul cler își lipește cu evlavie obrazul de șezutul cald al marilor bancheri. Un preot numit Chiricuță, a rostit următoarea nerușinare: « că banca îndeplinește un serviciu social menit să mulțumească și pe Dumnezeu și pe oameni ». Această măgărie creștină concretă nu a fost niciodată, nici în epocile de papism suveran, rostită de nici un preot catolic, și preotul protestant sau sectant care ar comite un asemenea act de servilism, ar fi scos de urechi din amvon.

Că banca a ținut să aibă prezența clerului divin alături de clerul politic, nu e de mirare. Sînt rafinamente, pe care contimporanii noștri, blazați de o viață artificială dizolvantă, le practică, de la morfină pînă la tămîie, cu atît mai mult cu cît averea lor, în genul doamnei Leonida, devine mai vastă. În Calea Victoriei, aproape de Șosea, trecătorii au putut intrigați să contemple o casă roșie cu intrarea pe la spate, jumătate temniță și jumătate harem: operă a unuia din aceiași lorzi al bancnotei care au prezidat și la fericirile băncii acum inaugurate. Niște domni ai decadenței noastre internaționale, de care singur săteanul a rămas străin, își împodobesc alcovul cu icoane vechi și dau obscurității din camera de odaliscă a curtezanelor, puse în bugetul cîte unei societăți pe acțiuni, aspectul bisericesc al schiturilor, punctate cu candeli și animate de flacăra făcliilor de ceară, așezate lîngă prosop.

A impresionat însă, la inaugurarea băncii, prezența unanimității partidelor politice. Partidele care s-au abținut de la încoronare la Alba-Iulia și alaltăieri de la sărbătorirea întoarcerii unei vechi provincii la matca românească, erau de față la bancă, fraternizînd cu zeul Zaraf. Principiile pot să ne despartă, spunea participarea lor la inaugurare; gologanii însă ne unesc ca pe niște buni auguri; ar fi o calomnie să ni se facă imputarea că necinstim dolarul și că sîntem sperjurii lirei sterline.

Poporul nu știe să citească și se mulțumește să asculte — și atunci cînd știe, nu știe citi în fapte, mărginindu-se la citiri de cuvinte. Într-altfel, fiecare alegător, care se muncește cu nedreptatea și cu porumbul, ar pregăti un băț noduros după ușă pentru vizitatorii care i-o deschid, protocolari, o dată la patru ani, și uneori mai des.

Părerea lui Dumnezeu despre camătă nu se rostește însă nici prin liturghia făcută de arhiereul Ciosu deasupra tezaurului între ghișee, nici prin fraga buzelor îngerești a preotului Chiricuță, fiele cît de scumpe vînzătorilor de Iisus comorile adunate pe pămînt. Opiniile lui sînt crîncene, scurte și definitive. El și le-a manifestat chiar în ce privește banca inaugurată, atunci cînd un automobil în care se afla geniul acestei bănci, s-a ridicat din viteză ca un vîrtej și i-a sfărîmat capul de un pietroi.

1928

DEMONUL OPOZIȚIEI

Are todeauna dreptate și e todeauna sinistru.

Guvernul, din spirit de opoziție, era cît pe-aci să comită o mare prostie față de opoziție, interzicînd o întrunire publică, undeva, dacă *Biletele de papagal* nu i-ar fi atras atenția la timp, ridiculizînd ambele opoziții.

Întrunirea se va ține. Ea va decurge după programul stabilit și cetățenii se vor convinge încă o dată că oratorii care n-au talent la București, n-au talent nici la Alba-Iulia, deși localitate istorică. Guvernul, nițeluș mofluz că nu-și va exercita puterile de represiune, va ieși cu prestigiul mărit, căci un guvern atacat cu violență, atîta vreme cît n-a căzut și face el însuși poliția întrunirii și încartiruirea delegaților, are prestigiu.

Ambele tabere, guvern și opoziție, se vor alege însă cu o idee de mare folos pentru viitoarea desfășurare a vieții obștești naționale: inutilitatea întrunirilor publice chiar în localitățile pe unde a trecut călare Mihai Viteazul.

Deocamdată se duce în țară o propagandă activă: guvernul între jandarmi, opoziția între țărani. Tocmelile se fac în făgăduieli la fel: opoziția făgăduiește țăranilor și guvernul făgăduiește jandarmilor (căci viața la țară e aspră), mutarea tuturor în București, unde sînt cinematografe, tramvaie și restaurante gratuite.

« Atmosfera grea » de pe vremea lui Caragiale, cînd erai silit, subt amenințare, să fii pro sau contra,

contra sau pro, după culoarea cetățeanului fanatizat la berării, s-a agravat.

Partidele nu se mai mulțumesc cu opinia cetățenilor; ele au hotărît să atragă de partea idealului, starea atmosferică și să înscrie în registrele partidului, la club, pe Dumnezeu.

Partidul național-țărănesc a căzut la înțelegere cu stăpînul vînturilor ca în ziua de 6 mai să nu cadă apă, și partizanii, uscați de opt ani de opoziție, să nu vie acasă plouați. Dumnezeu a făgăduit.

Guvernul, care are avioane, a ridicat în văzduh o pasăre de fier, încărcată cu un milion de afișe: « Ungurii subvenționează întrunirea de la Alba-Iulia. Române, stai acasă! » și a dat drumul afișelor de la o înălțime ametitoare, deasupra unui mare oraș, în puterea opoziției. Densitatea aerului n-a fost însă de partea guvernului. Afișele n-au căzut niciodată în oraș. Ele au plutit vreo două zile la mare înălțime, ca aripi albe; unele s-au urcat și mai sus — și cînd au scoborît, s-au lăsat într-o noapte la cinci kilometri departe de oraș, într-un zmîrc cu broaște.

1928

POLITICA AUTOMOBILĂ

« Saloanele » de autobobile au luat în vocabularul comercial locul saloanelor de ras, tuns și frizat. Cînd Caragiale descria firma unui Figaro cu apelațiunile țuguiate de Razil, Tunzil, Frizil, el nu făcea decît o profeție. Salon « Durand » salon « Paige », salon « Fiat ». Saloanele de această natură se înmulțesc, pe măsură ce oamenii se lasă netunși, nerași, din lipsă de numerar.

Probabil că automobilul scutește de o grămadă de obiecte de primă necesitate și că tendința de a le desființa sporește. Automobilul e cel mai comod galoș: jos galoșii! Automobilul e cea mai sigură umbrelă: jos umbrela! Automobilul e cel mai portativ costum: jos pantalonii! Peste vreo zece ani nu vom mai avea nevoie de apartamente și atunci: jos covoarele, jos tablourile, jos casele și chiriile! Fiecare din noi va dormi într-un automobil și va lucra dormind — și în sfîrșit: jos orașul!

O imensă platformă de beton cu canal, cu robinete de apă și maturi de benzină va indica locul orașelor, cînd omenirea dezobișnuită să se fixeze, va umbla toată viața pe drumuri. Pe încetul, automobilele vor semăna cu odăile, și omul modern își va stabili viața cu familia lui într-un geamantan pe roate. Totul va fi cu motor, și cine nu va avea răbdare să stea în limuzină, va călători însoțit de un baston care, făcînd explozie de o mie de ori pe minut, își va transporta stăpînul, cu tălpile

pe roți, în cincisprezece minute la Brașov, pe calea aerului și a pămîntului în același timp.

Munca sedentară a dus pe oameni la o morală a proprietății, care nu reprezintă nici o plăcere și nici o realitate mare, nici pentru posesori, nici pentru proletari — și i-a stricat spontaneitatea și camaraderia. Dacă nu ar fi cîte un război, care să-i amestece și să încurce cumplit noțiunile amplificîndu-le în absurd, omul ar uita că e momentan și provizoriu și că insul e singura unitate fără durată. Într-o existență automobilă, cu motor, cu viteze și cu frîne hidraulice pe patru roți, claxon, ștergător de parbriz, amortizoare și alte îmbunătățiri, omul începe să semene cu căprioara și cu pasărea, viața lui va fi conformă cu zborul veacurilor — și cînd la automobilul de pămînt și la cel de ape, care a realizat deja complet orașul mobil, se va adăoga automobilul de văzduh, problema socială va fi dezlegată. Nimeni nu va avea nimic, și popoarele vor călători, fără granițe, valvîrtej și cu un simț de eternitate în sufletul lor, de acvile albe.

1928

ALAIUL ORBILOR

Au plecat la Alba-Iulia țărani în costume de sărbătoare, cu panglici în cozile și coamele cailor, cu fanfare în fruntea alaiului. Au plecat la Alba-Iulia tîrgoveți înghesuiți în autobuze, care se învăluiau pe drumurile transilvane, în mătăsării de praf — alaiul lor de motoare părea un vierme uriaș, de fier, cu pîntecele de cauciuc, lăsînd în urmă-i bale de benzină.

Țăranii, speriați de revărsarea apelor care și anțărț și anul acesta au rupt zăgazurile de răchită și au prăpădit ogoare și vite, vor un nou guvern care să fie mai bine-văzut la Dumnezeu și care, pînă una alta, să ierte lumea de dări pe de o parte, iar pe de alta să trimită de la București oameni plătiți gata, care să dreagă la fața locului toate stricăciunile. Țăranii nu pricep de ce domnul Iuliu Maniu n-a poftit la Alba-Iulia și pe mitropolitul Miron Cristea, sau măcar pe vreunul din preasfinții Ardealului.

Tîrgoveții, spetiți de dobînzi și cu economiile pierdute la băncile mari, mai toate în stare de faliment, s-au dus la Alba-Iulia să ceară plecarea guvernului, înlocuirea lui cu o dobîndă mai mică și restituirea, dacă nu toți, măcar jumătate din bănișorii pierduți. De aceea domnul Iuliu Maniu, cred tîrgoveții, ar fi trebuit să poftească la Alba-Iulia și Banca Națională, cu fabrica ei de bani, în bună stare și cu toate lagărele unse.

Cel mai dureros alai a fost însă al muncitorilor de la Reșița, muncitorii din uzină și muncitorii din mină. Alaiul acestor cîrtițe negre s-a tîrît pe drumuri spre Alba-Iulia, cu cea mai omenească încredere și cu cea mai copilărească bucurie. Ei rîdeau, bătîndu-se pe umeri, ca la chef, iar minerii, care nu puteau mai mult, căci sînt dezobișnuiți să rîdă, surîdeau. Această universală deșteptare de speranțe, într-o lume ursită să trăiască subt pămînt, de către boierii rămași prea multă vreme pe dinafară de la banchetul bugetar, ar fi de ajuns, ca întrunirea de la Alba-Iulia să se justifice.

Minerii au intrat în Alba-Iulia cu felinarele lor în mînă, în rînduri, ca o armată de orbi, și s-au oprit în mijlocul tîrgului prea sfînt și românesc, privind în toate părțile și minunîndu-se de această frățească adunare a tuturor românilor, pentru mai multă milă și dreptate. În sufletul fiecăruia suna glasul, căruia desigur urma să i se dea răspunsul:

— Ei, fraților, iacă am venit și noi aci la Alba-Iulia, precum am fost chemați, ca să facem o țîr' de rînduială în România noastră Mare. Noi scoatem cărbuni din mină de zece ani, și dumneavoastră mereți cu trinurile exprè. De-acu poate că e vremea să ne urcăm și noi, pe zece ani, în trin. Care din dumneavoastră vă rînduiți să ne luați felinarele și să intrați în pămînt ? . . .

Din cei 1182 de oratori, n-a răspuns nimeni. Nici măcar domnul Titel Petrescu, reprezentantul social-democraților, care crede că, în privința libertăților sindicale, domnul Iuliu Maniu, la guvern, va fi mai liberal decît domnul Vintilă Brătianu.

Dar minerii nu se pot plînge că n-a avut nimeni grijă de ei. După întrunire, o comisie solemnă, alcătuită din milionarii partidului din Ardeal, s-a prezentat domnului Tătărescu, la Aiud, implorîndu-l să puie la dispoziție, gratuit, cîteva trenuri

de persoane, pentru a transporta înapoi, acasă, pe muncitorii cu vederea scurtă. Domnul Tătărescu a răspuns că n-are dreptul să dispuie de avutul statului, deși afară se-nnourase.

Minerii n-au rămas, totuși, în ploaie la Alba-Iulia. După ce li s-a ținut alte opt discursuri, prin care li s-a adus la cunoștință ultima fărădelege a guvernului, au fost urcați într-o noapte în niște vagoane de cărbuni, goale, care tocmai se-ndreptau spre Banat. Îmbarcarea s-a făcut în taină, subt directa priveghere a domnului Cicio Pop, care, la plecarea trenului fraudulos, a strigat înălțînd tichia verde cu pană vînătorească:

— Pe răspunderea mea, fraților. La revedere!. . .

1928

ALAIUL LUI COCÒ

De cîteva zile Cocò adoarme în farmece și visează frumos, probabil frumos, căci i se întîmplă ceva neobișnuit: îl surprinde pisica rîzînd în somn. Vă închipuiți pe Cocò, atît de serios în timpul zilei și în permanență aproape bosumflat, căscînd gura, gura lui în formă de cioc, și cocoșîndu-se de rîs.

Nici ziua nu mai e de recunoscut. Abia deschidem ferestrele dimineața, trezit de cîntecul în zigzag și în două note al rîndunicii, și Cocò o ia la sănătoasa, poleit de pojgii diafane de soare. La un colț cu Bulevardul e un liliac roșu, plin cu ciorchini și foi, și lîngă el un castan înflorit cu ciucuri albi și cu policandre mici, prinse ca-n pomul de Crăciun, luminate, pe ramuri. Cocò se urcă-n flori și așteaptă să treacă fetele noi, de care el încă nu a văzut.

Sînt fetele spicelor de grîu și săcară, fetele fînului și ale porumbului, fetele Siretului și ale Crișului, sosite în București cu grămada, ca să facă prietenie cu alte surate [. . .] din Sighet și de la Putna — toate fetele pămîntului românesc, în care Cocò africanul a venit și el odată cu portul lui de acasă, ie pestriță, fotă și catrință roșie și verde, și s-a făcut la noi, deși guraliv, autohton.

Bietul și încîntatul Cocò e scos din fire de spectacolul culorilor mari, îmbrăcate de băieții și fetele țării și pînă acum rămase numai ceruri-lor și verdeții. Într-o bună dimineață el a zărit

portul mohorît al orașului, spart, și un furnicar de albituri, de tuplane roșii și bondițe albe, cusute cu mătăsuri, năvălind în oraș — și a crezut că sosește din Alba-Iulia o armată cu bete și cosița fluturînd în cărarea spinării, trimisă de gîndul lui Mihai să cerceteze ce mai e prin București. Dar în loc de arcuri și săgeți, fetele și băieții aduceau cărți și suluri de pergamente în brațe. Și, din întîmplare, Cocò s-a întîlnit cu domnul Nae Dumitrescu de la « Tinerimea Română », un flăcău cu mustața albă, care l-a lămurit:

— Nu te speria, Cocò. Am chemat fetele și băieții din Bucovina, din Basarabia, din Ardeal și Banat și din toate șesurile și dîmburile românești ca să dea o teză în scris, de limba română . . .

— O să mă urc în liliac, a răspuns Cocò, și o să mă uit la ei toată ziua.

Și, de-atunci, papagalul redacției, nu se mai dă jos din verdeață și înflorire, bucuros să vadă oamenii ca niște steaguri trecînd cu sutele și cu miile, frumusețea, sănătatea și frăgezimea poporului tineresc.

Numai seara, cînd strada se pustiește, Cocò, ciufulit, lihnit, se întoarce acasă rupt de oboseală, se culcă, visează și rîde . . .

În realitate, cu toate că vesel, Cocò este trist și rîde ca să nu plîngă, ca și oamenii, care nu știu întodeauna dacă emoțiile încercate trebuie să ia drumul suspinului sau poteca lacrimilor și se bucură plîngînd. Am aflat dintr-o indiscreție a visurilor trădătoare că Cocò este îndrăgostit de o fată din Bugaz. Cum ședea dormind în colivie, ciocul i s-a deșteptat singur la subsuoara aripii și a rostit un nume stîlcit.

Sărmanul Cocò! nu se poate logodi decît în vis cu învățătoarea roșcovană de la Mare și de aceea el doarme toate noaptea, de cum înserează, ca să viseze mult, supărat cînd acul luminii i se stre-

coară prin fulgi și-i ridică pleoapa vînătă, delicat. El știe că Leda și gîscanul din neamul aristocratic al lebedelor albe cu talpa piciorului neagră, a fost o poveste, o poveste somnoroasă pentru o fată, ca și lebăda de albă, culcată în neștirea fecioriei pe malul de marmură trandafirie al unui lac închipuit, cu nuferii încremeniți.

1928

DRAMĂ ȘI COMEDIE

Cum să rezişti ispitei să nu rîzi? . . . La drama de fiecare zi pe care guvernul ne silește s-o trăim, și care de-atîtea ori nu folosește nimănui, dobîndind astfel înfățișare de dramă sinistră, iată că trebuie să rîdem — noi care ne ferim de politică! — de comediile opoziției.

Cine va fi dat național-țărăniștilor gîndul să întemeieze un nou parlament, fictiv, alcătuit din agenții electorali ai partidului, chemați la București, nu bănuim. Îi luăm pe fiecare în parte, pe cei din comitetul de conducere, îi privim drept în față și nu găsim nicăieri o atare adîncime de naivitate. Pe cine vor să farmece? Pe țăranii care nu s-au ocupat niciodată de parlament și privesc cu ironie la « activitatea » parlamentarilor? Pe orășeni, care cunosc forțele politice și mai cu seamă secretul dezlănțuirii lor? . . . Străinătatea, care credea că adunarea de la Alba-Iulia va fi asemenea cu marșul lui Mussolini asupra Romei și care a văzut cum acești « revoluționari » s-au speriat de propriul lor curaj în momentul hotărîtor? . . .

Într-unul din comunicatele războinice, național-țărăniștii au dat de veste că toate lucrările « parlamentului » lor vor fi adoptate și de parlament, cînd vor veni la putere. Vor mai veni oare la putere, după asemenea hazuri?

Comedia național-țărăniștilor n-are nici meritul perfecției. Se oprește la mijloc. Ei vor să lucreze

în « parlamentul » lor, dar fac numai Cameră, nu și Senat. Ca impresia să fie perfectă, s-ar putea aduna pe dealul Arsenalului, în curtea Arhivelor Statului. Ar putea numi și un « guvern », ar putea imita și o « regență » și găsi un copil frumos, cu ochi albaștri, care să joace rolul regelui Mihai. S-ar putea închiria și o fanfară din Ardeal și organiza parăzi civile în zilele de sărbătoare națională, pe care să le comande domnul Virgil Madgearu cu ochelari, călare pe o bicicletă, iar onorurile să le primească domnii Maniu și Mihalache, în picioare, într-o brișcă.

Toată această înjghebare, a căreia valoare artistică, precum se vede, întrece cu mult pe cea politică, nu se poate desăvîrși din pricina inexistenței unui « Minister de Finanțe », care nu se pretează la imitație. Domnul Vaida-Voievod avusese dreptate cînd spusese, într-o ședință secretă, că « fără bani nu se poate face nimic ». Se ivise, e drept, și ideea cea mare, impunerile pe venit și pe imobile, în sfîrșit, marele principiu al Birului care creează statele prospere . . . Dar poți impune membrii partidului la dări, cînd fac politică, dimpotrivă, ca în curînd să privegheze ei la administrarea veniturilor statului? . . . Dar, cine știe — poate că domnul Ciceo Pop, popular în America, va găsi vreun miliardar american care să acorde « guvernului » literar un împrumut de stat pe termen lung . . . Totuși chestiunea e mai serioasă și întrebăm uluiți: în partidul național-țărănist sînt cel puțin doi oameni foarte inteligenți; cum e posibil să se piardă în asemenea hal și să primească să joace în acest teatru de varietăți? . . .

1928

DUPĂ DEZASTRU

Ați mai fost pe la *Monitorul Oficial* din fața Cișmigiului, de cînd domnul Fălcoianu, cu o pereche de cărți de joc într-un buzunar și o jumătate de potcoavă găsită în celălalt, întreține la tribunal discuții juridice adînci cu procurorul ? . .

E un model de Instituție publică.

În sala de mijloc te așteaptă zece scaune la o masă lungă prevăzută cu tocuri și călimări. Pe toate zidurile placarde vizibile cu noua ordine a ghișeurilor, taxelor și publicațiilor. Ți se spune precis că hîrtia, intrată înainte de ora zece, apare în *Monitor* poimîine: timpul necesar ca să fie culeasă, tipărită și paginată — ceea ce înseamnă că mașinile și oamenii funcționează ca un ceasornic elvețian. La ghișeul întîi îți primește numaidecît hîrtia o domnișoară, care în cîteva minute ți-a calculat suma de plată; la ghișeul doi ți se primesc banii; la ghișeul trei ți se eliberează chitanța; iar la ghișeele patru și cinci primești un bon și numărul *Monitorului* de care ai nevoie. Aceste operații, oricît de mare ar fi numărul cetățenilor, se săvîrșesc în douăzeci și două de minute.

Toate rotițele sînt astfel perfect îmbinate, că n-ar mai putea pătrunde, spre a le distanța și a le sili să funcționeze în gol, nici corpul unui fir de praf. Nu știm cine este directorul acestei noi orînduiri. E un personaj abstract ca și ordinea. Funcționarii s-au dezindividualizat. Un țăran care venise pentru opt zile în București,

cu bilanțul unei cooperative, a plecat a doua zi cu numărul *Monitorului* în buzunar, în care-și citise și numele lui tipărit. Umbla cu o hîrtie de o sută în mînă, ascunsă la spate și se uita pe la toate ghișeele, unde vedea lucrînd doar cîte o mînă, neștiind căreia i se cuvine bacșișul, din teama că a doua oară, căci bacșișul a lipsit, hîrtiile cooperativei lui să nu mai aibe nici o trecere. Disperat, cu suta în mînă, de la o vreme pașii l-au dus către ieșire, unde, fără a mai ține socoteală ce face, de parcă sutarul ar fi luat foc, l-a înghesuit în mîna vardistului, uimit și prostit, de la ușă, și a rupt-o la fugă.

Toată această ordine a costat însă cincizeci și șase milioane de lei . . .

Cam mult pentru o țară în care oamenii sînt atît de săraci, chiar cînd par bogați, și unde munca și abstinența se-mbină pînă la jertfirea de sine în mii de ființe, pentru a lăsa măcar copiilor imaginea de la început, a unei vieți omenești.

Nu putem spune, totuși, că noua rînduială nu ține seama și de pierderea cea mare datorită marelui artist care, cu cartonul unei țigări arse-n colțul gurei, sfida nopți întregi la masa verde hazardul surîzător din chipul fantelui cu capul pe umeri și încă o dată sub picioare . . . Taxele s-au triplat. Publicațiile sînt obligatorii. Pentru un text care, la orice gazetă, deci întreprindere particulară cu capital parazitat de dobînzi vorace, ți se ia lei șaptezeci, la *Monitorul Oficial* ți se extor-chează lei patru sute optzeci de lei . . .

Pentru cei care nu știu și s-ar putea indigna, ar fi bine, alături de celelalte, să se mai atîrne un placat cu această informație: *Pe aici a trecut Fălcoianu.*

1928

« INVALIDUL DE LA ARGEȘ » SCRIE LUI COCÒ, PE DOSUL UNUI AFIȘ DE MARE ZIAR

« *Cocò dragă,*

O dată mi se pare că te-am văzut și a fost destul ca să te îndrăgesc, mai bine-zis să te scot din rîndul papagalilor cu care te încăpățînezi a te socoti una, doar-doar i-i scoate și pe ei la fel.

Mulți papagali am văzut, Cocò, care de care grăbit să-și plaseze biletul. Și încă ce bilete, Cocò! Mai-mai trage ocaua de cîntar. Afară însă de concurența neloială ce-o fac negustorilor de hîrtie rulouri « ad-hoc », eu n-am văzut, Cocò, alt rezul-tat al clămpănelilor acestor oretenii boiți cu feluri de culori mai bătătoare ca ale tale, drăguțule.

Pentru asta, dragă Cocò, te rog scoate și pentru noi un bilet. Care noi? Invalizii din Război. Nu e papagal în slăvita noastră țară, dragă Cocò, care din marea dragoste ce au pentru noi (te asigur din prea marea dragoste), să nu ne fi scos cel puțin cîte două-trei bilete pe an. Rezultatul a fost că la dușmanii noștri s-au adăogat și negus-torii de hîrtie ad-hoc. Și racilile legiuirilor făcute să ne ocrotească, Cocò, știu că nu se pot acoperi cu un bilețel de-al tău, poate cu mai multe. Află, iubitule Cocò, că pe cînd frații tăi, care azi nu te cunosc, scoteau bilete tricolore spre a ne ridica moralul, noi, cîrtițe bipede, morți fără biletele lor, luptam pentru țară sau cam așa ceva. Uneori muream.

Cum se face, nu știu, dar acolo era multă treabă, poate spre a ne deosebi de lașul papagalilor, unde

era belșug de ceea ce este sărăcia omului. Dar războiul a trecut și patria recunoscătoare, Cocò, a hărăzit comicii de doctori (nu dintre invalizi), spre a stabili cu cît ne poate îndulci sluțirea.

De ce nu rogi, Cocò, pe flașnetarul tău să te aducă la revizia invalizilor? Ai putea să auzi un colonel medic:

— Ce-ai, mă?

— Să trăiți, domnule colonel . . .

Și pînă să spună nenorocitul sluțenia lui, pentru că pe la o comisie medico-militară, de pildă a IV-a, cînd domnul colonel doftor Diaforus n-are ochi să vadă sluțenia sau să citească foaia matricolă a nevolnicului, nici inima să simtă, trimite pe invalid la origină, în termeni mai mult sau mai puțin ginecologici, pînă cînd un alt invalid (tuberculos) mai hîtru, văzînd ce pramatie e colonelul, cînd acesta zice:

— Da tu, mă, ce ai?

El îi spune:

— Apoi n-am nimic, dom'le doftor.

Credeți că *Diaforus redivivus* a cercetat actele, căci degeaba și fără acte doar nebunii vin la revizie, sau că l-a examinat? Doamne ferește!

— Dacă zice el că n-are nimic, păi nimic n-are, zice Atotputernicul. *Bun de serviciu !* . . .

Invalidul ofticos iese. Dar acasă și-aduce aminte că știe să scrie. Pune mîna pe pană:

Domnule ministru,

Uite și uite . . .

Consiliul superior de reformă îl cheamă și, spre deplină convingere, îl internează în Spitalul « Regina Elisabeta ». Tocmai avea o hemoptizie: scuipa sînge, Cocò.

Maiorul doctor șef al serviciului își dă avizul că *omul care n-are nimic* e în cazul de a fi reformat definitiv. Cu toate aceste, Consiliul superior, deși recunoaște că omul care n-are nimic, a căpătat

oftica în timpul serviciului militar și din cauza războiului, nu-i dă pensie, nici ajutor.

Omul care n-are nimic, era în sanatoriu, cînd i se pecetluia soarta. La ieșire se duce la domnul colonel președinte al Consiliului superior de reformă, doar, doar, i-o face dreptate.

— Mă băiatule, zice domnul colonel, oftica se vindecă.

— Bine, dar pentru asta trebuie căutată, și cu ce, dacă mi-ați luat și cei șaizeci de lei ce primeam lunar? . . .

— Uite ce este. E adevărat că ești ofticos din cauza războiului, dar nu cu șaizeci de lei ai să te cauți; așa că ori cu ei, ori fără ei . . .

Și a plecat invalidul ofticos (omul care n-are nimic), rugîndu-se astfel:

Dumnezeule, Doamne atoatevăzător, au știi pedepsi, au iartă, au ne păzești, au părăsăște-ne, au ne dai ocrotitori, au ni-i ei și pe ăi de-i avem, ia aminte, Doamne și îndură-te de discipolii lui Esculap, însărcinați cu revizia invalizilor din slăvita de tine Țară Românească, și dă-le lor, cel puțin de azi înainte și în vecii vecilor, oftică vindecabilă, cum ai dat omului care n-are nimic.

În trei luni însă de la ieșirea din sanatoriu, omul care n-are nimic a pierdut 9 (nouă) kilograme.

Cocò, frățește te sărută,

Invalidul de la Argeș. »

P.S. Apropo, Cocò, de orfanii de război ai auzit?

1928

ARESTAREA UNOR AUTORITĂȚI

Un fenomen curios se manifestă în România de azi, cea mare, spre deosibire profundă de alt fenomen din România de ieri, cea mică. Atunci, mînuirea banului și avutului public se făcea cu o conștiință care se transformase în manie. Penițele, pentru autoritățile publice, se cumpărau și se distribuiau, pe registru. Căile ferate țineau socoteală, cînd calculau biletul, de o fracțiune subt cinci bani. Caii la regimente și soldații se hrăneau cu o rație de șase pînă la unsprezece bani, și de fiecare ban era răspunzător cu onoarea și viața colonelul. Necinstea bănească se observa numai în viața negustorească, și erau totuși comersanți care-n ziua scadenței neonorată își trăgeau un foc de revolver în tîmplă, ca numele familiei să rămîie nepătat. Cupletele vesele ale cîntăreților de grădini de vară cunoșteau un singur erou: pe casierul de bancă, fugit cu . . . trei sute de lei în America!

Azi toate regimentele sînt bănuite. Comisiile de aprovizionare suspectate. O întreprindere de stat, ca « Monitorul oficial », alimentează cronica scandaloasă a ziarelor, timp de șase luni. În revistele de vară cuvîntul « ministru » produce ilaritate — ca ceva de necinste și de crailîc. Nimeni nu bagă de seamă scandalul de roman fantastic, ca un director general al închisorilor să apară în fața Justiției, bănuit de furt ordinar!

Ca de oricare alt scandal cu bani publici, nimeni nu se mai înfioară că autoritățile unui întreg județ,

cu terenuri petroliere — primar, prefect, inginer șef, agronom, consilieri tehnici etc. — sînt arestați și trecuți în cercetarea Parchetului. Am căutat să ne facem mintea unui francez sau a unui american, spre a ne indigna pe măsură potrivită. Mărturisim că n-am izbutit: *totul ni se pare firesc !...*

Dacă există în România avuții de basm, pe care statul nu e în stare, zece ani după război, să le puie-n valoare, poate că mîinile particulare, care se-ntind spre aceste avuții, sînt împinse de o forță mai mare decît morala . . . Dacă totuși statul român își lasă slujbașii cei mai de valoare — magistrații, ofițerii, tehnicienii — cu lefuri de mizerie (un grefier cîștigă din bacșișuri mai mult decît primește leafă președintele tribunalului) poate că dezinteresarea de interesele statului e o consecință de natură fatală . . .

Vom remarca totuși un fapt, ca să nu încheiem prea sinistru:

Ce poftă de mîncare avem! . . .

Autoritățile din județul cu petrol, bieți oameni simpli la suflet, căci lefurile lor nu sînt nici pe jumătatea lefurilor în aur dinainte de război, nu s-au sfiit să se vadă miliardari, să se presupuie, învățînd englezește și tratînd împrumuturi de investiție cu « colegii » petroliști englezi, pe iahturi albe proprii, date drumul pe Dunărea nostalgică și șoptitoare din unde adormite în miez de vară . . .

Rasă de cuceritori și de prinți! . . .

Au greșit însă metoda . . . Îi așteaptă pușcăria!

Îi așteaptă-ntr-adevăr? . . .

1928

MIȘCAREA TIPOGRAFILOR

Articolul nostru *Falsă socializare* a trezit, în sfîrșit! simțul de solidaritate profesională al tipografilor, care, concurîndu-se prostește, pînă la desființare și faliment, în fața trustului hîrtiei, puternic prin omogenitate, s-au pomenit cu un concurent nepoftit, cu însuși statul. La licitațiile publicate de autorități s-a produs fenomenul ridicul, dacă nu ar fi un simptom de disoluție și haos, că autoritățile înseși participau la concurență.

O adresă prezintată tipografiei noastre din partea Sindicatului, a fost iscălită cu atît mai tare temei. I se aduce la cunoștință domnului prim-ministru și ministru al finanțelor că pe lîngă autorități parazitează o sumedenie de tipografii fără rost, întreținute artificial, cu subvenții imense care, cînd nu sînt furate de adepții doctrinei domnului Fălcoianu, se irosesc în neant. Orice director general, în necesitatea de a-și construi un imobil, de-a cumpăra un mare automobil personal, o moșie, o vilă la munte sau la mare, ar putea să organizeze pentru ministrul său, preocupat de economii și ingeniozități, nevoia unei instalații tipografice proprii, scoțînd în evidență marile foloase viitoare. Se comandă mașini, se umflă facturile, se încasează comisioane și țelul e atins. Nu este așa? operația e ușoară: o mașină de tipar de un milion de lei poate fi trecută la dublu.

Sindicatul cere domnului prim-ministru măsura radicală a desființării tipografiilor de stat parazitare. Desigur că Sindicatul, odată trezit, nu va adormi în drum, oricare ar fi influențele ce vor începe să funcționeze ca să-l hipnotizeze. Pasul pe care-l face pornește dintr-o nevoie de însănătoșire: Bravo, Sindicatul tipografilor! El dă semnalul unei lupte noi. Însănătoșirea afacerilor însănătoșește țara, îmbolnăvită prin afaceri.

De fapt, nu cărțile și articolele, și dezideratele literare pot face ceva în marele putregai, care învăluie și strică energiile, ucide inițiativele și îmbătrînește la netimp speranțele unui tineret instruit și dezamăgit. Munca de însănătoșire cade în sarcina organizațiilor profesionale. Pilda tipografilor, între care sînt mulți intelectuali din alte profesii, va fi urmată de pasul altor organizații și asociații — și pe negîndite, dintr-o răscolire de oameni și de situații, ne vom putea găsi în fața unei vieți naționale noi, plini de bunul optimism regenerator al muncii cu credință și al efortului continuat. De aceste noțiuni, care au prezidat negoțul vechi românesc și industrial cîtă am avut-o pe vremuri, ne-am dezvățat. Ele singure sînt în stare să aducă ordine și mulțumire socială. Trebuie să le învățăm din nou. Henry Ford e cel mai bogat industriaș al epocii — citiți cărțile lui de adevărat mare conducător de oameni — bogățiile lui sînt produsul inteligenții, al răbdării și al muncii corecte. E falsă doctrina balcanică după care numai pungășia poate înnavuți pe oameni și că terenul afacerilor e rezervat hoților șireți.

Mișcarea tipografilor e un început, cu efecte generale incalculabile. Tipografii se războiesc pentru drepturile lor, incontestabil, dar la războiul lor participă într-un fel toată lumea. Așteptați și băgați de seamă: dacă tipografii, înțelegîndu-și toată chemarea, vor purta armele bine,

victoria lor interesează renașterea noastră morală. Nu uitați că Revoluția franceză, care a inspirat viața socială și sufletească a lumii o sută de ani, a început în hala de pește.

Pînă acum, tipografii au fost dezbinați de niște interese rău pricepute și dezbinarea lor a favorizat frauda, ca să îmbogățească fără onoare cîteva firme și să procure bani puturoși unui mare număr de funcționari de stat și privați. Formula e simplă și, ca tipografi, o cunoaștem exact. Ea ne-a fost propusă pentru exploatare. Fără să vrem să ne lăudăm cu o cinste, care face parte din datoriile industriale elementare, noi am refuzat-o categoric, pe cînd obiceiul a fost să fie acceptată și aplicată cu folos.

Legea contabilității își închipuie legiuitorul că slujește interesele statului. Teoretic, s-ar părea că e adevărat. Chem treizeci de tipografi la o licitație și dau lucrările mele ofertantului celui mai ieftin. În realitate, adeseori oferta cea mai ieftină, aceea care te izbește prin ieftinătatea ei exagerată, este cea mai scumpă. Verificați: dacă a luat o lucrare de la stat sau de la o firmă comercială, spre exemplu, în o sută de mii de exemplare, cînd tipograful ajunge la douăzeci de mii, se ivește propunerea deghizată într-un subaltern — livrează numai douăzeci de mii. Costul restului de optzeci de mii nelivrat se împarte între « Persoane » și tipograf. Cercetările justiției nu pot da rezultate și nici nu pornesc. Tipograful are dovada semnată și ștampilată că lucrarea întreagă a fost recepționată, iar în registrele de magazie ale autorității care a făcut licitația stă sau însemnarea că stocurile s-au expediat la autoritățile corespondente din țară, sau prezența vechilor stocuri de formulare păstrate pentru înlesnirea și repetarea fraudei. E tipul de fraudă clasic.

De cele mai multe ori, un contract tacit s-a încheiat demult între anume autorități și anume

tipografii. Este foarte suspect să constați că anumite firme și autorități au tipografia lor specială cu care lucrează — și dacă urmărești în timp dezvoltarea tipografilor din seria aceasta, îi vezi clădindu-și ateliere și achiziționînd valori inexplicabile, în vreme ce instalațiile respinse sistematic de toate autoritățile și firmele și producînd un imprimat frumos și mai ieftin rămîn fără lucru.

Desigur că mișcarea tipografilor nu va conveni oricărui tipograf, tocmai din această pricină, care le permite unora să trăiască tot așa de parazitar cum trăiesc și tipografiile statului. Firmele lor sînt știute. Este momentul ca și acești tipografi să se rînduiască laolaltă cu toți tipografii. Dînd lupta în comun, beneficiile cinstite cuvenite muncii lor le sînt tuturor asigurate. La nevoie, o acțiune de discreditare a patronilor incorecți va fi binevenită.

Cu steagul vostru, cetățeni tipografi, este amestecat steagul alb, brodat cu albine de aur, al nădejdilor românești. Trebuie să-l respectați, ca niște agenți practici de cultură ce sînteți și pentru că în pofida intereselor voastre personale legitime, viața voastră tot sfîrșește și nu este bine să lăsați o moștenire murdară și pilde noi de descurajare pentru cei care citesc litera aleasă cu degetele voastre și cred într-un viitor cultural întreg.

1928

VILE! VILE! . . .

De opt ani de zile locuitorii orașelor din România văd cum li se năruiesc casele-n cap. O fatalitate financiară transformase cărămizile în valori de piatră prețioasă și cele mai ridicate chirii nu izbuteau să acopere nici dobînzile capitalului investit în învelitoarea și ferestrele casei. Nu mai construiesc, într-o vreme cînd populația orășenească se înmulțește ca subt bătaia unui vînt cu efecte prolifice, decît cetățenii care își pot îngădui luxul de a voi să trăiască omenește.

Geniul administrativ al continentului, care s-a statornicit după război, spre a ne ferici, deasupra României, după ce trăise zile fericite în Rusia țarilor, a șoptit ceva la urechea domnului Trancu-Iași, care a ticluit și votat o Lege obligatorie. Trebuiau să-și construiască imobile proprii statul și societățile anonime. Statul a dat cel dintîi pilda neconstruirii, închiriind de la particulari apartamente domestice pentru serviciile publice. Societățile anonime s-au supus pildei statului și l-au urmat, neconstruind nimic, nici pentru ele, nici pentru funcționarii sau lucrătorii lor.

În urma insuccesului Legii, s-a creat altă Lege care legiferează crearea unei Case a construcțiilor. Însăși această Casă a construcțiilor, neavînd casă, s-a mutat de cîteva ori dintr-o casă într-alta, plătind chirie. Cînd statul a pus la dispoziție Casei construcțiilor cîteva biete milioane, cererile au

fost atît de multe. încît nu știe nimeni încă cine a luat banii și dacă va construi.

E totuși un început bun. Cele o sută de milioane pe care domnul doctor Lupu, ministrul Muncii, le-a zmuls bugetului anul acesta pentru construcții, vor fi un puternic stimulent pentru urmașii domniei sale. Nici un ministru al Muncii n-ar accepta să facă mai puțin decît actualul ministru — dacă va fi un adept al progresului și va avea puțintică ambiție.

Totul e să avem și puțintică răbdare!

Și ca să urcăm moralul celor uciși cu zile în locuințe insalubre și insuficiente, să le spunem o poveste.

În Franța, criza de locuințe e tot atît de mare ca și la noi. Indignați că vienezii, înfrînți în război, au construit îndată după război, încă o Vienă, înlăuntrul celei vechi, francezii au cerut statului o campanie de construcții. Statul francez nu s-a încurcat în prea multe legi și în prea mulți ani. În douăzeci și patru de ore a fost alcătuită, cercetată de toate comisiile și subcomisiile, prezentată Parlamentului și votată Legea Loucheur: *unsprezece miliarde, două sute de milioane* franci pentru construcții de case comune, adică palate și vile ale statului francez pentru cetățenii francezi.

Nu vi se pare ceva de basm?

1928

COPIII LA MUNTE! COPIII LA MARE!...

Nu există osîndă mai cumplită în România ca osînda cailor care tropăie cu o pălărie de paie sau cu o glugă albă în cap, pe pavajele de granit ale oraşelor, în călduri de jar. Nu există, după suferinţa cailor, altă osîndă mai infernală decît a copiilor. Caii încep să se retragă la ţară, căci oiştea trăsurii se înlocuieşte cu motoare. Unde se retrag copiii ?...

Oraşele ţării noastre, lipsite de parcuri, sînt adevărate crescătorii de tuberculoşi şi malarici. E nevoie de vitalitatea nemaipomenită a ţăranilor români, ca oraşele să poată mistui viaţa fără pericolul unei despopulări. Şi mestecă în maxilare de oţel milioane de copii ucişi de oraşele noastre.

Copilul, după ce iese din clasa şcolii primare, intră între zidurile infecte ale casei părinteşti sau rămîne pe maidanul cu gunoaie, cîini morţi şi lăzi desfundate. Pentru ocrotirea copilului, care nu este nici al tatălui, nici al mamei, ci al lui, nu există decît o direcţie la Ministerul Sănătăţii. Din această direcţie se înfruptează numai oameni maturi. În numele copilului, la tribunale, intervine Ministerul Public. Cine intervine pentru el, în afară de tribunale?...

Există şi cîteva societăţi filantropice pentru copiii cu gîlci. Dar pentru copiii fără gîlci şi în pericol există ceva?...

Bucureştiul, care n-are decît vreo cîteva fragmente de parcuri şi nici o pădure sau un pîrîu, vara ar trebui să nu se mai vadă pe ulicele lui puturoase nici un copil.

Toţi copiii la munte şi la mare!

Nu este o filantropie, este poruncă, Ministerul Muncii, care are în grijă educaţia ucenicilor, trimite în fiecare an cîteva sute de copii, pentru cincisprezece zile. Ei învaţă să cînte, să rîdă, să facă gimnastică. Organizaţia trebuie dusă cu violenţă mai departe: toţi ucenicii atelierelor din Bucureşti au dreptul la cincisprezece zile de munte sau de mare. Problema bănească nici nu se pune măcar, căci cheltuielile sînt prea mici faţă de celelalte cheltuieli mari, de stat, niciodată deplin justificate.

Şcolile nu trebuie să se închidă pentru patru luni, tăind cu desăvîrşire legătura copilului cu lumea lui şcolărească. Comitetele şcolare ale părinţilor vor găsi uşor mijloacele ca fiii lor să plece cu toţii la munte şi la mare, pentru o lună, subt privegherea unui profesor şi e greu numai întîia oară ca fiecare şcoală să fie aprovizionată cu o sută de corturi, un autocamion şi o bucătărie de campanie.

Înainte de a se împlini cinci ani de-aci înainte, toate cîmpiile, pădurile, colinele, munţii şi plajele trebuie să fie populate de colonii de copii, unde părinţii să fie primiţi numai cu viză specială de la procuror.

Şi după aceea oraşele pot rămîne mai departe ruinate, murdare şi fără grădini...

Noua generaţie de copii va clădi, în primul an de maturitate, alte oraşe, pentru alţi oameni.

1928

ADVOCATUL ȘI MAGISTRATUL

Sînt două paratrăsnete, între care dreptatea, neștiind pe cine din ei să zdrobească, se prăbușește la mijloc. Uneori, advocatul și magistratul au o menire cavalerească: se duelează în numele și în paguba unor împricinați, care nu-nțeleg un cuvînt din idiomul juridic.

În Ardeal lucrurile se petrec și mai puțin simplu, pentru că acolo sînt legi din două împărății, la care s-a mai adăogat și împărăția noastră, românească. Atunci cînd, prin vreo mărturie sau vreun act de stare civilă, intervine și legiuirea rusă din Basarabia, limbile sînt încurcate ca la Babel.

Poate din această pricină advocații în Ardeal renunță de cele mai multe ori la pledoarii, mulțumindu-se cu serviciul de notariat care, respectînd cifra timbrelor, sînt mai aproape de norocul de a domestici sau lua vederea legilor. Magistratura, disperată, a renunțat și ea la orice rațiune, în adăstarea unei rațiuni juridice mai simple și mai aproape de natură.

Iată de ce nu ni se pare extraordinar faptul că un magistrat din Cluj, în timpul dezbaterilor unui proces, și-a împărțit atenția între două alte activități — gătit în robă, el a citit ziarul și apoi a adormit. Extraordinar însă ni se pare faptul că advocatul, care a mărturisit faptul, a indispus pe magistrat pînă la a-l face să cheme legea în ocrotirea somnului său destul de justificat.

Advocatul a fost osîndit la o mie de lei amendă, ca să practice altă dată discreția.

Dar advocatul, dîrz, poate unde se numește domnul Giurgiu, a făcut apel. Dezbătîndu-se din nou lectura ziarului și somnul domnului magistrat, pedeapsa a fost agravată și advocatul a fost osîndit la cinci mii de lei amendă și o lună închisoare, cu suspendarea, nu știm de ce, a închisorii.

Totuși, domnul Giurgiu, în apel, a perseverat în indiscreție și a declarat că la o nouă judecată, pe care o va porni, va face dovada cu martori că domnul magistrat a citit într-adevăr ziarul și a dormit.

Nu știm la ce pedeapsă, domnul Giurgiu se expune din nou.

Domnul magistrat e hotărît ferm să ceară strămutarea procesului la Cernăuți, unde i s-a spus că există încă pedeapsa cu moartea prin secure.

1928

COMISIA

La Direcția Sugacilor din Ministerul Puericulturii s-a produs o zarvă neobișnuită. Subdirectorul general, domnul Ionescu, nalt, oacheș și cu ochelari albaștri, a descoperit că la registratură funcționează un registru, ținut de doi licențiați în drept: unul pentru « intrări » și altul pentru « ieșiri », aidoma cu registrul de la casierie, privegheat de două funcționare în litere, pentru verificarea și ținerea la zi a penițelor întrebuințate în cuprinsul ministerului și a serviciilor din provincie. Directorul general, tot un domn Ionescu, dar scurt, pîntecos, chel și fără ochelari, a rămas cu ochii mari deschiși și s-a recules spre a suna.

— Adu un pahar cu apă! a poruncit scurt camaristului care înlemnise la ușă, neizbutind s-o-nchidă deplin.

— Două!... a adăogat subdirectorul, către camerist, care s-a retras cu fața iluminată de parcă ar fi scăpat de la o pedeapsă cu moartea.

— Două, frate?... a întrebat iar domnul Ionescu, directorul referindu-se la registru și neputînd crede în această dezordine.

— Două, domnule director general, răspunse subdirectorul, luînd loc pe canapea și îngroșîndu-și vocea, el care de obicei umbla ca o sfîrlează prin biroul șefului său și-l dezmierda toată vremea cu voce dulce « nene Nae ».

Și după o lungă tăcere întreruptă de camerist, care depuse tava cu două pahare aburite și se

retrase în vîrful picioarelor, cu ceva pe față din gravitatea superiorilor săi, domnul director general Ionescu decise:

— Iordache, fă formele și adună Comisia după-prînz.

— După-prînz?... De ce după-prînz?...

— Crezi că e bine să tergiversăm această chestiune?... Vrei să intrăm în gura gazetelor?...

— P-ăi de la *Adevărul* îi cunosc eu... Am băut aseară cu Răpeanu și Ross.

— Convoacă Comisia. Eu atît te rog, convoacă Comisia! pronunță domnul director general cu ochii închiși, în semn că nu-și ia răspunderea unei eventuale amînări a Comisiei.

Domnul Ionescu, subdirectorul, se ridică și, aplecîndu-se peste biuroul monumental al directorului, șopti cu durere:

— Nene Nae, dă-o-n... de Comisie! Ce, mîine nu se poate ține Comisia?... Vrei să-mi aprind paie-n cap cu tanti Zoe? S-a apucat Aneta și-a poftit-o... A poftit și pe Berleasca... Ele fără mine nu joacă pocherul, să le pici cu ceară.

Domnul director general Ionescu se ridică în picioare, și vîrî mîinile scurte moi și negre ca niște foce în buzunarele pantalonilor de dril, măsoară de două ori diagonala biuroului, privind încruntat la un pas înaintea pantofilor de antilopă, și iese fără să spuie un cuvînt.

Domnul Ionescu, subdirectorul, rămas singur, își șterse ochelarii albaștri, cu fața desfigurată de lipsa lor, ca o prăvălie fără firmă, și tuși meditativ. A trecut în biuroul lui, a chemat dactilografa și șeful de serviciu și a rînduit astfel ca toate convocările, purtînd mențiunea foarte urgent, să fie depuse la Registratura generală la ora unu și cinci minute. La ora unu precis, în minister sînt prezente numai biourile.

Comisia s-a întrunit de cinci ori, fără a putea lua o rezoluție valabilă, întrucît membrii nu s-au adunat niciodată în complectul lor și domnul director general ținea morțiș ca orice hotărîre cu privire la administrația interioară a ministerului să aibe aprobarea unanimității directorilor. Domnul Ionescu, subdirectorul, avusese dreptate: în luna iulie, pe căldurile astea, e greu să aduni atîta lume ocupată. Unul e în concediu, altul la alergări de cai, altul supărat, altul de trei zile intoxicat cu mititei de la « Regina nopții », altul, Pachide, bănuit de nevastă-sa și spionat, n-ar ieși după-amiază în oraș, să-l tai!...

La 22 septembrie, Comisia s-a întrunit dimineața, întîmplător, în cabinetul domnului director general Ionescu, așteptînd sosirea unor experți americani de la Institutul de igienă « Rockefeller ». Domnul Ionescu, subdirectorul, a profitat de ocazie și i-a pus pe toți să iscălească la repezeală o rezoluție pe care a iscodit-o tot el, cu aprobarea domnului director general și care, fără a aduce vreo perturbare, punea ordine și menaja susceptibilitățile tuturor direcțiilor. Registrul de la casierie și cel de la registratură, pentru evidența la zi a penițelor consumate în întreg Ministerul Puericulturii cu toate serviciile anexe, rămîn mai departe la Direcțiile respective, cu următoarele modificări: Registrul de la casierie va lucra în zilele cu soț, iar cele de la registratură în zilele fără, iar pentru asigurarea unei activități armonice, domnișoara în litere trece de la registrul cu soț la cel fără, în locul unuia din domnii licențiați în drept care, în ce-l privește, trece la registrul și domnișoara fără soț.

La ora unu, Comisia întovorășită de experții americani au ieșit din minister vorbind, cu diferite accente, franțuzește, spre a lua masa împreună la « Leul și cîrnatul ». La ușa ministerului, o țigancă

aștepta, nu știa nici ea pe cine, ținînd în brațe un danci gol cu capul mare și care sugea la țîța ca o patlagea vînătă fiartă, cu o seriozitate precoce de savant.

Țiganca dete să spună ceva, dar neștiind ce, rămase cu gura căscată.

Mașinile în șir de la marginea trotuarului începuseră să duduie.

1928

URIAȘUL GOLIATH

Colos de fier, și-a întins rețeaua pe-ntreg pămîntul. Milioane de păianjeni cu femurile de oțel învîrtesc roți uriașe și nopțile tuturor cîmpurilor, munților și pădurilor răsună de gîfîit astmatic de locomotive.

Calea Ferată Română se leagă de celelalte căi ferate din vecini, într-o internațională mai reală decît ideea Statelor Unite ale Europei.

Deținînd inima, organul de propulsie al vieții, căile-ferate au devenit orgolioase. Au schimbat, la noi, tarifele după voie și pe o scară de diferențe fantastice. S-ar fi spus că la administrația Căilor Ferate Române sînt primiți numai acei domni care pot face dovadă că sînt nestatornici și capricioși. Toate mîinile puse pe frînele vagoanelor se încordau și descordau *ad libitum*. Guvernele, de două ori, s-au văzut silite să trimeată la Direcția supremă un general cu cravașă, și care a pus ordine în gări cu promptitudinea cu care ar fi mînuit un regiment de artilerie.

Nimeni însă, nici generalul, n-a izbutit să scoată rugina care scîrțîie la toate încheieturile administrative ale trenului. Neplăcerile călătorului, nenumărate și variate ca-ntr-o carte imaginată de un autor sadic și grotesc, dificultățile negustorului care pentru un vagon de lemne sau de fasole trebuie să « trateze » cu toți funcționarii, de la șef pînă la acar și cu toate gările pe unde urmează să treacă, pîndit și vămuit vagonul — sînt locuri comune!

Autocamionul și automobilul cu zece locuri, mașini zvelte, lipsite de armata de funcționari, tarife, bacșișuri, întîrzieri și nesiguranțe — desființează sigur pe acest Goliat de tuci cu ochii înroșiți.

De zece ani C.F.R. trăiește cu o pagubă de cîteva miliarde pe an și biurocrații lui se străduiesc să afle pricina, cînd în celelalte țări toate societățile de căi-ferate dau beneficii! S-a propus și încercat suprimarea carnetelor de călătorie pentru ziariști și funcționari. S-a hotărît reducerea pentru călătoria la băi... Toate aceste reduceri n-au produs nici un milion.

Ford desființează încet, dar sigur, toate căile-ferate ale pămîntului, rigide, costisitoare și periculoase și tot ce se mai poate face pentru utilizarea acestui fier vechi plătit cu miliarde este adaptarea lui la nevoile multiple și diverse ale vieții și realității.

Automobilele sînt conduse de cîte un singur șofer și toate la un loc administrate de o singură mașină de scris.

Trenul trebuie să se scuture de acea uriașă armată de paraziți administrativi, care-l copleșesc și-l sug. Să momească pe călător cu prețul ieftin și să-i sugereze mii de călătorii inutile, de agrement. Trenul, care pe-ncetul va fi sortit n u m a i călătoriilor pe distanțe mari, trebuie să-și creeze confortul potrivit distanței — și să-și bage bine în cap că, orice-ar face, peste zece ani va transporta numai lemne, cărbuni, petrol și vite — și ca element de lux, cel mult țărani.

1928

LA ȚARĂ...

« Locuința mea de vară /E la țară./ Acolo aș vrea să mor... » suspină Mitică bucureșteanul, în zilele de vacanță. Dar Mitică, băiat deștept și cu oarecare pretenții la curățenia corporală știe că viața rurală e lipsită de confort și uneori chiar de frumusețe. Porcii trec, cu paie-n gură, pe mijlocul șoselei. Cînd un automobil a fulgerat prin sat și a ridicat tot praful dimineața, la ora zece, pînă seara la ora nouă, cei care ies din casă se-neacă-n praf. Noaptea singurul lucru frumos e-ntunericul. Oamenii se-ntorc de la muncă, sfîrșiți, amărîți și întunecați ca niște mineri și adorm cu capul în vatra unde a fiert mămăliga.

Toată idila rustică de care se-ncîntă orășa-nul nostru, el o cunoaște dintr-o literatură proastă, recomandată de la Ministerul Instruc-ției și acceptată din vremea fragedei minți copi-lărești.

Transformarea satelor noastre, cu înfățișare de aglomerații de cafrii din Africa, e o mare idee inginerească și care n-a trecut încă prin mintea nici unui ministru de Lucrări Publice din România. Introducerea primelor îmbunătățiri omenești la sate, apă, lumină, pavaj e gînd de om denaturat. Numai unui țicnit genial ca Petre Carp i-a putut trece prin minte să colonizeze cîte o solidă gospo-dărie săsească model, prin satele sinistre și pro-vizorii din vechiul regat.

Toate aceste rumegușuri de idei triste au nins tăcut de la o informație fără prea mare însemnă-tate, citită într-o gazetă franțuzească.

Făcînd o vizită prin Aude, președintele repu-blicii, domnul Doumergue a inaugurat în tîrgul Cèpie serviciul de electrificare al regiunii. În sala imensă și mobilată cu aparate impresionante, pre-ședintele republicii a fost poftit să întoarcă un mic buton electric. Într-o clipă, tot tîrgul și toate șesurile, pînă-n tîrgul din celălalt capăt al regiunii, s-au iluminat ca prin farmec.

Și domnul Doumergue n-a ținut nici o cuvîn-tare profundă asupra binefacerilor regimului republican și asupra pericolului monarhist sau bolșevic. Nici n-a rostit apologie guvernului și nici n-a insultat popoarele învecinate. A făcut o glumă profundă:

— Mi se pare că e-ntîia oară-n viața mea cînd fac și eu puțină lumină...

1928

UN REPORTAJ SENZAȚIONAL

Am fi pus titlul *Descoperirea Americii*, dacă exagerarea nu s-ar fi răsfrînt și asupra amicului F. Brunea-Fox, reporterul de lux al ziarului *Dimineața*, care a publicat de curînd senzaționalele articole asupra leproșilor de la Lărgeanca. Expediția plină de știință a lui Nobile n-a fost urmărită cu mai viu interes. Toate categoriile de cititori, de la adeptul romanului-foileton, pînă la pasionatul picturei moderne, inclusiv membrii familiei, cu bunici și nepoate, au cercetat, pe urmele îndrăznețului Fox, colonia de leproși, oamenii vii în putrefacție progresivă. Leprozeria de la Lărgeanca era, în afară de Insula Șerpilor, singura noastră colonie exotică și descoperirea ei se datorește unui scriitor cu inițiative de la un ziar inteligent.

Cine a avut prilejul să citească pe F. Brunea-Fox, n-a mai avut nevoie de recentul lui reportaj ca, să știe că în acest anonim ziarist stă de veghe o inteligență sclipitoare și are pretenții un gust artistic exersat. E aproape o nepoliteță să-i aducem omagii lui Brunea, în fața marelui public, de-atîta vreme ocolit de el, dintr-o înnăscută aristocrație pe care i-a mînjit-o zilele acestea succesul.

Reportajul senzațional de zilele trecute are altă semnificație decît aceea de a fi dat la iveală un profesionist de înaltă valoare într-o profesiune plină de ciurucuri, de debutanți fără vocație și de condeie uzate și plictisite de propria lor plictiseală și uz. Fox a descoperit America: perfect!

Dar n-a descoperit-o numai pentru noi, cetățenii neinformați, care dintr-o slăbiciune, uitînd că plătim și un bir al milei cu fiecare scrisoare, am început să subscriem ajutoare pe o listă nepropusă și nedeschisă de nimeni. Fox a descoperit-o și pentru autorități. Medicii statului și-au telefonat între ei, unde este Lărgeanca pe harta lumei și dacă în afară de această localitate mai e în Orient vreo leprozerie. Cîțiva directori generali și cîțiva șefi de cabinet au plecat în ultima sîmbătă după-amiază cu automobilul ministerului și cu diurna încasată, să-și ofere spectacolul cărnii putrezite de vie, care nu-și are un farmec asemănător decît poate în Spania, la luptele de tauri, cînd toreadorul rămîne întins în arenă, iar taurul pleacă, trăgînd în vîrful unui corn mațul dezghemat din pîntecul mortului.

Nu știu dacă știrea este exactă — o dăm subt toată rezerva — dar unele ziare au anunțat că însuși domnul ministru al Sănătății Publice, bravînd pericolul, s-a dus să inspecteze pe leproși. S-a luat, dealtfel, măsura ca acești blestemați să fie mutați cît mai curînd într-o leprozerie mai veche, sistematică, într-un fel de insulă a dracului, unde nu va mai putea ajunge nici un reporter.

Spre lauda Constituției și a libertăților prevăzute, colegul F. Brunea-Fox n-a fost arestat, nici bătut, pînă la ora la care închidem această ediție, nu i s-a cerut să-și justifice situația militară, nici să prezinte chitanța de plata impozitelor, ci se preumbla pe Calea Victoriei în deplină libertate.

1928

FUNCȚIONARUL COMERCIAL

Urmărim cu patimă zbuciumul acestor oameni pentru o rațională distribuție a orelor de muncă. Îi urmărim și cu dragoste, pentru că, deși muncitori, alcătuiesc numărul cel mare al spectatorilor de teatru, al cumpărătorilor de cărți și cititorilor de reviste. Sînt orășenii, care, fără a fi proprietari de case, fără a fi moșieri, fără a fi agenți electorali sau funcționari secreți de stat, simt nevoia săpunului delicat, a apei de colonie, a cămășii impecabile spălate, și a unei biblioteci.

Toată zarva lor purcede, în definitiv, de la o lege care s-a votat de-acum cîțiva ani și pe care funcționarii comerciali, pentru că li s-a dat cu generozitate, o cere aplicată: Legea repaosului duminical. Această lege, fala noastră la Biuroul Internațional al Muncii, n-a fost încă niciodată înțeleasă de cîrciumarul, lipscanul și cămătarul, obișnuiți să dispuie de « oamenii » lor de cînd se crapă de ziuă pînă tîrziu în noapte și adeseori și în timpul somnului — iar duminica să-i aducă în familie, să spele vasele și să legene pruncii.

Două ministere, al Muncii și al Internelor, luptă din răsputeri pentru aplicarea legii în provincie, unde prăvăliile nu se-nchid decît de Crăciun și Paști. Se opune în primul rînd funcționarul comercial, de teamă să nu fie dat afară de jupîn, se opune vardistul, care nu-nțelege această « persecuție » a guvernului împotriva negustorilor, se opune clientul, care bate duminica-n obloanele trase și-njură de toți dumnezeii, pînă i se deschide o ușă de din dos.

În București, funcționarii comerciali, fortificați într-o asociație, au izbutit să-și aplice legea, cu intermitențe și amenințări la fiecare schimbare de anotimp și de orar, să recadă în regimul sclavagist. În fiecare zi de sărbătoare e nevoie de razii polițienești, și de fiecare razie legea se dovedește violată. Funcționarii au cerut să li se îngăduie o întrunire publică, pentru a modifica mentalitatea țării, prin influența ziarelor. Li s-a refuzat — și statul a făcut intervenții individuale, ca o cerere de hatîr, pe lîngă domnii patroni, precum că vara e cald și e bine să se respecte legea măcar sezonul ăsta...

Și chiar în ziua în care funcționarii comerciali s-au prezintat domnului Tătărăscu, un mare ziar de dimineață publică extraordinara ofertă de serviciu a magazinului de ciocolată « Suchard » din Calea Victoriei, care avînd nevoie de o casieriță, îi cere: să cunoască limbile română, franceză, germană și engleză; să aibe o *garanție bănească* și să accepte să nu se clintească de pe altarul magazinului « de la opt dimineața pînă la zece seara incontinuu » — fără ca vreo autoritate să fi observat această crimă cu premeditare!

1928

SA NU EXAGERĂM

Un eveniment de înaltă moralitate s-a produs: au fost arestați doi deputați, laolaltă cu alți vreo zece-doisprezece prieteni și funcționari publici care au avut excesivul talent să îmbogățească numărul terenurilor petroliere din România. Pămînturile statului, recunoscute ca fiind petroliere și care în județul Dîmbovița zac de atîta vreme neexploatate, au fost sustrase abstract și date-n exploatare concret, iar în locul lor s-au substituit cîteva terenuri țărănești, pe care crește bozul, iar pe dedesubt umblă și dorm cîrtițele.

Profitul, pentru întreaga națiune era evident: statul nu pierdea nimic, întrucît deținea mai departe, abstract, niște locuri « administrate » de un minister care n-are timp să-și puie în valoare posesiile, iar domnii deputați și primarii din Dîmbovița dăruiau țării — începînd cu familiile dumnealor — o avere fabuloasă cu prestigii legendare. Creștea deci avuția lor, se-nmulțeau vilele, se veseleau cucoanele și toate rubedeniile, la urmă tot județul și, prin urmare, toată țara, iar statul avea și el un ce profit, care nu era de disprețuit, încasînd impozite pe venitul global urcat al « americanilor » din Dîmbovița, plus atîtea alte taxe de import și export!

Pe cîtă vreme, deschizîndu-se acțiunea judiciară și arestîndu-se oameni politici, cine a cîștigat?

Nimeni! . . .

Statul a pierdut terenurile în orice caz — căci au fost date pe mîinile unor străini care nu pot fi deposedați atît de ușor și al căror « drept » a și fost, dealtfel, recunoscut la vremea potrivită. Oamenii politici încep, în orașele lor de reședință, să-și piardă prestigiul și chiar somnul, la gîndul că pușcăria va fi poate legată anul acesta de Parlament printr-un coridor subteran, direct.

Nu e deci de mirare că s-a jucat o carte mare politică înainte de a se da drumul să lucreze judecătorilor.

A quelque chose malheur est bon, spune francezul politicianului român, înfricoșat de ultimele evenimente. Deputatul trebuie să înțeleagă de-acum înainte, cel puțin după nenorocirea care a lovit pe colegii de Dîmbovița, că politica, oricît de abstractă ar fi, nu trebuie dusă pînă la rafinăria domnilor Cîndești și Tolea.

Să nu exagerăm politica pînă-ntr-atît încît s-o poată revendica și exercita cu și mai mare talent banditii care bîntuie azi nordul Moldovei. S-o menținem, politica, în vechile ei făgașe românești, destul de dulci: furnituri, comisioane, comisii, misii, arenzi, concesii și — numai în caz cu adevărat extrem !— acele simpatice fonduri care au decența, deși foarte mari, să fie foarte secrete.

1928

CÎNTECUL LEBEDEI

Mișu Cantacuzino, fost odată ministru, fiu de ministru și de prezident, urmaș de domn și membru al unei familii ilustre, care a strîns laolaltă, drept act istoric principal, cel mai mare număr de hectare și de miliarde din România, a murit în viteză, ca altădată catolicii *en beauté*. E desigur o moarte preferabilă diabetului și împuțirii canceroase. Mișu Cantacuzino moare cum a trăit, tîrît de o cucoană. Detaliu picant în cariera unui om de stat și a unui bărbat care apropia vîrsta finală, automobilul, care s-a răsturnat peste el, era condus de o amazoană.

Cu el sfîrșește ultima dinastie politică, de moștenitori din tată-n fiu al dreptului sfînt de-a socoti toată lumea naivă și de-a guverna-o cu orice preț. Căci dacă din marea familie mai sînt în viață vreo două vlăstare ale unui blazon care, trecînd printre vechile bucătării, merge, după unii, bine informați, pînă la Bizanț, negreșit că luarea aminte a cronicarilor ăstor timpuri de azi nu este oprită de figura unui Grigore Cantacuzino, ocupat să acumuleze dobînzile și să-și întoarcă pe dos costumele, destinate, în familiile sărace, să fie purtate de oameni mai săraci.

Printr-un capriciu care dovedește, înainte de toate, degenerarea idealelor de clasă și castă, Mișu Cantacuzino intrase în partidul țăranilor, cărora moșul lui le lua ouăle la curte, măsurate cu inelul.

S-a isprăvit. Dumnezeu să-l ierte!

Ceea ce s-a întîmplat însă cu dinastia Cantacuzinițtilor e o lichidare istorică, începută în ultimii cincisprezece ani și atît de curînd aproape și terminată. Căderea Austriei și a Rusiei a fost dinastiilor fatală. Cu Ionel Brătianu, pe care în nici un caz istoriograful nu-l va confunda cu nici unul din Cantacuzinești, s-a lichidat cea mai puternică dinastie românească. Căci, iarăși, nimeni nu face greșeala să creadă că domnul Vintilă Brătianu, ocupat cu aprecierea în lei a cenușii din vatră, continuă linia familiei.

Filipeștii se sting cu un Grigore, care, față de albia curgătoare trecută, reprezintă un pahar de apă dulce acidulată, păstrată în răcitor.

Dinastiile nou încercate au dat greș de la început, ca de pildă Dimitriii din Dîmbovița, un județ care coincide cu o afacere de petrol. Supranumiți « dovlecei », membrii acestei familii districtuale, n-au avut răgazul secular să-și rostească individualitatea, și singura lor activitate întemeiată constă în a fi vehiculați de automobilele unui singur minister. Negreșit, totuși, că dacă o limuzină ar sfărîma la vreunul din ei — Doamne ferește! — ceea ce s-a putut numi la Mișu Cantacuzino « baza craniului », emoția publică ar fi mai moderată. *A tout seigneur tout honneur.*

Să nu uităm sfîrșitul dinastiei constituționale, care-i cel mai caracteristic. Neputînd sfîrși prin moarte, vlăstarul succesiv al familiei s-a retezat cu mîna proprie și a deces prin evadare.

Nu am putea proroci dacă sfîrșitul dinastiilor noastre, fericite sau banale, însemnează pentru viitorul național un pas înainte sau doi pași înapoi. Se petrece însă un fenomen cert și determinat: ruina claselor politice, și Cocò, în lipsa cronicarilor mai competinți decît un papagal fără vot, datora colecției lui de numere vechi o jăluire

a unei epoci sfîrșite. Dispărînd dinastiile, dispar și aderenții. Cine ar avea curajul să afirme că partidul cel mai tare și mai activ nu a rămas zdruncinat și nebulos și nu se povîrnește zilnic spre Nirvana, de la moartea prințului lui?

Se poate însă statornici o fază nouă în istoria politică a țării. Educația reginelor de stupi nu se mai poate face de aci înainte în prisacă închisă și în celulă operculată. Politica nu va mai însemna efortul obștesc către partid și concretizarea energiilor partidelor în două trei personaje, și atît, pentru exclusivul exercițiu al direcțiunii pentru o țară întreagă. Partidele nu vor mai putea fi haremuri cu eunuci definitivi, sacrificați în funcțiunile lor pentru potențele unui unic sultan.

Această epocă lichidează; a lichidat. Poate că semnificarea ei cea mai plauzibilă este chemarea la conducerea trebilor publice, pînă acum monopolizată de trei-patru adversari aparenți, a tuturor acelor valori adevărate, ocolite de selecțiunea prin slugărnicie, produse prin spontaneitatea poporului și ivite în toate profesiunile ca o rezervă viitoare naturală.

1928

LUPTA CU TAURII

Neizbutind să introducem în țară fascismul italian și întorcîndu-ne către ceilalți frați latini, din peninsula iberică, am adus de la dînșii luptele cu taurii. Afișe mari, cu un portret de vacă masculină și cu atitudini de berbec feminizat, ne invita la spectacol. Ne-am dus grămadă, ca oile inteligente, ca să vedem cum se înghimpă torerul cu cornul și cum gîdilă el pînă la sînge cu spicul lui de oțel, mușchiul excitat al animalului dîrz.

Citisem lupta cu taurii și le văzusem la cinematograf. Cu o satisfacție de mare latin îmi butonam bretelele dinaintea oglinzii, gătindu-mă în seara de energie și sînge, pentru o emoție mediteranee.

E inutil să vă descriu costumele noastre (acest plural cuprinde todeauna exclusiv două persoane: pe nevastă-mea și pe mine) de circumstanță, făcute să evoce Castilia și Sevilla. Șalul nevestii, galben, cu ciucurii cărămizii, o jumătate de șal impregnat cu detalii de broderie botanică, îi cădea de pe umeri ca niște aripi de proteză, fără oase, cu penele căscate ca dinții unui pieptene de cal. Pălăria ei cenușie, cu fundul moale și cu marginile mai rigide, obținea un șic de Salamanca, de la funda panglicii de tot neagră. Într-o panglică mare de mătase lucie i-am încins pîntecul, înnodîndu-i-o pe carnea, capitonată cu douăzeci de ani de amintiri conjugale, a pufului din șold. I-am creionat sprîncenele intens și buzele cu roșu electric. Și i-am pus în sfîrșit un punct, o aluniță

de catifea, la colțul gurii, între măsea și bărbie, lipită cu cel mai pur scuipat al sărutărilor candide.

Gătindu-mă și eu în apaș costeliv cu ochiada enormă și cu zbîrcitura încruntării pe pipă, am aruncat în jurul grumazului o basma, cu nod, portocalie. Costumul regenerează. Simții în mine acel entuziasm de latinitate care face pe italieni să fugă optzeci de kilometri neîntrerupți din fața arabilor în Tripoli, și pe vitejii lui Cardona să se predea cîte șaizeci de mii o dată, cîntînd un marș de izbîndă. Îmi lipsea limba spaniolă și o armonică mare cu burduf. Începui cu nevastă-mea un viu dialog simili-iberic, terminînd cuvintele cu *orero, reruro, ituro, trinubro, poduro*, zicînd *mio*, strigînd *Tobozo* și numindu-mă coborînd în ge-nunchi: Miguelo del Rodrigo Carburatore de la Hispana-Suiza Daldebio di Mauratore.

Impresionată, nevastă-mea m-a confundat cu cabalero și se retrase într-un colț de odaie. Furor hispanica m-a cuprins. Am imitat cu sinceritate dansul apaș, confecționat din motive argentiniene, portugheze și cordeliere. Strigînd: *Braganța !* am prins-o de mînă, am înșfăcat-o de mijloc și făcînd roată, cum se face, cu ea, am izbit-o cu capul de dulap și am mușcat-o de ceafă.

Se făcuse nouă și un sfert și subt pălărie încol-țise în părul nevesti-mi un cucui, pe care îl tratai douăzeci de minute cu apă rece, cerîndu-mi, evi-dent, însă nu fără un sentiment de satisfacție de toreador, scuze cavalerești.

La orele zece, ne făcurăm apariția în circul cu tauri, examinînd păretele, pe unde ar fi fost mai aproape de sărit în cazul cînd, întărîtat, un taur fioros s-ar fi luat prin staluri după mine. În această privință, făcusem exerciții cu toată familia timp de două săptămîni, încălecînd canapelele și scau-nele din apartament suprapuse.

Circul era plin de spanioli sufletești și emoțiile se frîngeau ca niște blocuri de turtă dulce, în toate inimile publicului spectator. Zece ore și un sfert. Un gong: un oftat general.

Din culise apăru însă prefectul. În uniformă, el salută sprinten, în vreme ce muzica de alămuri intona *Sîrba popilor* și publicul stete în picioare cu pălăria în mînă și frunțile plecate.

«Domnilor și doamnelor, zice prefectul, am reflectat mult asupra luptelor cu taurii și am ajuns la concluzia că luptele trebuie să se petreacă fără tauri, fără luptă și fără sînge, adică amicalmente. Spadele luptătorilor vor fi de bumbac merceri-zat și taurii de vată hidrofilă. În curînd ei vor fi construiți în fața domniilor voastre din pachete, oferite gratis de Crucea Roșie, care ne trimite un camion, de către cinci maeștri artiști sculptori. A! mi se pare că a și sosit. Aud „mac! mac!" bășica automobilului. Pînă la începerea spectacolu-lui, o să-i dați voie domnului Vintilă să vă ci-tească douăzeci și două de articole ale domniei sale din *Viitorul*, în care sînt expuse ultimele domniei sale principii în legătură cu ideea „prin noi înșine", corectată cu adaosul „Prin ăla de nu știu unde"». (Aplauze melancolice.)

Domnul Vintilă se arătă numaidecît surîzător, urmat de un cor spaniol, cîntînd, cu însoțiri de tamburină, imnul lui Primo de Rivera, în dialect madrilen: *La mora la hartza partza*.

Anemicii și limfaticii, rămaseră să asculte lec-tura și să aplaude un spectacol de cîrpă și cîlț. Noi ceștialalți, sangvinii și sangvinarii, pornirăm la Abator, în costum național spaniol.

1928

O IDEE GENIALĂ

În acest moment, mulțumită unei inspirații complicate și totuși explicabile, taurii din Barcelona sînt oaspeții noștri în București. Societatea « Mormintele eroilor », în grija căreia se află peluzele și florile acelor admirabili soldați, care după ce au fost mutilați au ușurat bugetul statului, murind, are nevoie de fonduri.

De unde?

Chetele de pe străzi nu mai dau nici un rezultat apreciabil, chiar cînd sînt practicate de surîsul cel mai angajant al celor mai experte dudui din București. Statul, se știe, n-are bani destui pentru vii, care țipă și-njură, dar pentru morți, care dorm și tac.

E drept că s-ar fi putut iscodi cîteva mijloace, poate nițeluși mai în vederea sau, cum se zice, asentimentul bunilor morți, pentru adunare de fonduri pioase. Cîteva excursii cu trenul și foarte numeroasele automobile ale statului, pe un preț ieftin, prin munții unde eroii, înainte de a muri, erau oameni și mîncau gărgăriță cu fasole, ca bine anemiați să n-aibe, eventual, în pîntece hemoragii prea puternice . . . Cîteva spectacole, cu simpaticii eroi plătiți lunar de la Teatrele Naționale . . . Cîteva concerte militare, cu alămuri frumos răsunătoare, prin parcurile din țară, și în București, la « Arenele romane ». . . Poate chiar, tot în Parcul Carol, două mari spectacole de operă.

Și încă atîtea alte mijloace așteptau să aducă banii pentru florile eroilor.

Lupta cu taurii, în definitiv, nu este chiar ideea cea mai respingătoare. S-a și dat un comunicat în acest sens: fără vărsare de sînge. Lupta patetică și tragică din circurile spaniole, pe care se baza autorul ideii, va deveni la « Arenele romane » o paradă solemnă și apoi bufă.

E drept că, dacă luptele vor fi numai « simulate », spectacolul va fi anodin. Autorul ideii e trist și pe bună dreptate. În locul unei lupte riguroase, mortale și deci pătimașe, publicului i se va oferi o idee scopită. În locul unei mirese rumene, o doică în văluri albe și cu flori de lămîiță . . . Înfățișarea vitelor spintecate, cu mațele afară, la hale, e mai reconfortantă.

Pariem că aducătorul taurilor în București e unul din acei domni, care îndată după război au părăsit terenul militar și se manifestă de-atunci cultural! . . .

1928

DICTATORII

Ziarele au publicat o fotografie sîrbească. Maiestatea sa regele iugoslavilor, croați și sloveni, în uniformă, vine din mitropolie. Ca să nu se strice clișeul, majestatea sa și-a pus călcîiele de acord și vîrful încălțămintelor alăturate pe marginea treptei. S-ar părea că zîmbește, conștient de puterile sale recente și puțin cocoșat în piept. Steaua inimii, din stînga, indică și o creștere a toracelui subiectiv. Anatomia egipțiană a umerilor, sau un defect al respirației, sau rasa Obrenovicilor, contribuie la rămînerea în urmă a bustului față de soclu. Fondul portretului, negru, amintește intrarea unui cavou. Fotografia prezintă momentul ieșirii.

Dictatorul și-a strîns poate buzele puțin mai tare ca de obicei — și atîta tot. Dictatorii actuali sînt oameni destul de urîți și prezintă fotografului autorizat figurile comune, din staluri și sporturi. Icoana cutăruia amintea o figură de bucătar spînatec, de circ. Mussolini e repetirea pe tron a mulatrului din ring. Oameni cîrni, oameni de rînd, ca toți supușii lor și ca noi.

Războiul a fost o bună repetiție pentru dictatură. Dictatura nu se putea exprima cu aceeași gravitate într-un timp de pace civilă, cînd publicul ar fi rîs cu poftă la ivirea unui Lohengrin, cum ar fi pe Calea Victoriei, suflînd în trîmbița Îngerului de pază. Întîi nevasta și copiii, și prietenii l-ar întreba pe un șef de biurou, în care s-ar manifesta

pasiunea dictatorială: « Ce ai, dragă, ai înnebunit »? pentru că ideile și raporturile pacifice experimentale nu sînt prielnice nașterii fenomenale a unui burghez, devenit peste noapte Mîntuitor.

N-am putea spune ce s-ar fi petrecînd în sufletul zguduit de munci superioare ale unui candidat la dictatură, decît în măsura minimală în care tipul dictatorului s-a manifestat la noi, la guvern, pe uliță și la cafenea. Noi am văzut la noi bărbați politici suficient de mărginiți la geniu, pretinzînd că unicul și definitivul sînt concentrate dedesubtul frizurii lor ciufulite și silind lumea să fie fericită exclusiv după rețeta micului lor manual. Am văzut gazetari stropiți cu toate sosurile în care li s-au odihnit aripile pure, îndreptînd țara și omenirea cu plasturele unui ziar. Am văzut pîrci bătrîni monopolizînd tineretul și spermatozoizi încă inexprimați, purtători de pantaloni și pasionați să dicteze orientări. Unii au dorit să stăpînească pentru că aveau șaptezeci de ani, alții pentru că nu aveau încă patruzeci, și alții pentru că mergeau pe șaptesprezece și patru luni. În literatură încercările de dictatură s-au demonstrat în publicații de clanuri posesoare ale adevărului integral și indiscutabil. Și pentru că fantoma dictaturii pribegea pe toate terenurile, am înregistrat și o dictatură religioasă, formulată de civili pentru cler. Cine mai vrea să fie dictator? Poftiți, intrare liberă.

Dictatorii noștri s-au mulțumit însă, în general mai practici, să-și împartă puterile cu alții și să se plaseze, secunzi și terți, pe lîngă cîte un burghez parvenit pe căile vechi, nedictatoriale. La orele la care ne găsim, toți dictatorii și-au găsit un post și toate idealurile s-au ameliorat în ceea ce privește rapiditatea împlinirii. Dictatorii noștri au admis un tempo lent de vals. Dictatorii, totuși,

încă necăpătuiți se vor căpătui într-una din zilele acestea, căci mai sînt cel puțin trei din cei mai voluminoși; un inginer cu picioarele despicate de sus și care poartă minunat pantalonul cu vărgi; un filozof, care împărtășește cu Socrate soarta de a fi bătut de două ori pe zi de doamna soție și un negustor de vinuri, care amestecă drojdia cu solide și mari principii economice și de stabilitate. Wagner căuta un prinț în Bavaria și l-a găsit, ceștilalți trei l-au căutat la Paris și nu era acasă. Se vor mulțumi cu un ersatz.

Majestatea sa regele Serbiei a fost convins că augusta sa inteligență este cea mai vastă, fiind în același timp și cea mai concentrată. Înainte de a se fi numit rege dictator, legile le făceau alții, niște banali de sîrbi. Majestatea sa și-a dovedit o facilitate automatică de a face legile singură și acum, nici nu credea, merge neînchipuit de ușor, cîte zece, cinsprezece, douăzeci, treizeci de legi pe zi, ca timbrele poștale. Ce-i mai mult a face o lege, decît a scrie un preț pentru o marfă și ce-i mai elementar decît a întoarce eticheta pe dos și a înscri prețurile noi? Valuta variază.

Ceea ce n-a plăcut extraordinar în fotografia luată regelui în ușa catedralei mitropolitane nici n-a fost, drept să spunem, atît regele, cît demnitarii săi. În dreapta stau plecate, cu ceafa la unghi drept cu spinarea, cîteva capete bine pieptănate. E atît mistic servilism în atitudinea acestor domni cu ghetre și încălțăminte de lac, încît dictatura sîrbească pare foarte binevenită. Din nefericire, din fotografie, lipsește ceva: o cravașă, lipită pe cerbicea tunsă proaspăt a obedienților lingăi.

1929

FĂRĂ MĂMĂLIGĂ

Un prieten din județ ne povestește cumplita foame care bîntuie Gorjul. Ca mărgăritarul, porumbul nu se mai măsoară cu sacul, numărîndu-se cu bobul. El poate fi purtat în mărgele și în cercei, la grumaze subțiate, pe sîni bolnavi și în urechi palide, ca hîrtia de hrisov. Trupurile pribegi încep să semene cu sufletele, fantome. Femei de umbră poartă la piept umbre de prunci, alăptați cu cenușă și fum. Oamenii secați ca pîraiele de o arșiță interioară, au rămas fără lacrimi și scuipat, și glasul lor, ca o toacă de lemn, fără sonoritate. Gorjul a uitat să vorbească și de cîteva luni abia i se aude vocea ca o șoaptă, nemaiștiindu-se care sînt morții și care sînt viii dintre satele de lîngă cimitire.

Se povestește fuga oamenilor de acasă, ca un exod de Biblie pustiită de camătă și foc. Cincisprezece săteni din părțile Cărbunești lor au sosit în august, în București, pe jos . . . Ei căutau de lucru și nu au găsit în Capitala plină de muncitori fără brațe, și cîțiva din ei au plecat mai departe, spre Mare, la Constanța. Hrana lor a consistat din urzici tocate, pentru rațe, și în drum, afară de apă, pe care o dăruiește Dumnezeu lumii gratuit, nu s-au ospătat niciodată.

Presa nu știe nimic din această exasperantă calamitate? Cîteva ziare poartă accentul de revoltă al sentimentului că țara se pustiește prin plecarea din cîmpurile românești a plugarilor, care își sca-

pără fără folos, de cîțiva ani, de după război, uneltele de muncă în brazdele împietrite. Pămîntul refuză să mai fecundeze grîul și popușoiul; cerul, înțeles cu țărîna, biciuie cu ploaie, cu torente și cu foc și taie cu înghețuri carnea și bărbăția voinicilor muncitori. Pămîntul nostru darnic și ospitalier nu mai vrea să-i hrănească.

S-a putut citi în ziare mustrarea adusă guvernului, cum că nu s-ar opune cererilor din străinătate, unde locuitorii din cetățile industriale bogate, uitînd să secere și să are, au nevoie de robi aduși cu gloata, ca să facă în țarinile lor minunea înmulțirii boabelor semănate, ce nu mai poate fi săvîrșită în țară la noi. Stăpîni pe cîteva țări devenite sterile, românii ar fi chemați cu preferință să-și caute o pîine și nu sălaș în barăcile încă nedărîmate, ale prizonierilor din război. Întrucît au răspuns flămînzii de la țară tentației că vor putea mînca și se vor putea sătura, rămîne de socotit. Dar aceleași ziare afirmă, supărate pe drept, că țara are nevoie de brațe, fără să spuie în ce loc.

Este adevărat că în București se dărîmă cîteva case și se construiesc cîteva edificii pentru chiriași tot atît de flămînzi, subt aparențe, ca și oamenii din Gorj. Dar șantierele mari își concediază muncitorii, minele șomează, petrolul se restrînge la ingineri și directori. Unde se găsește de lucru, afară de Mica publicitate cu cinci lei cuvîntul? Pe cheiuri, mii de bărbați în costumele regiunilor depărtate, așteaptă să-și închirieze brațele unui negustor. Negustorii, la rîndul lor, așteaptă clienți și statul, cel din urmă, așteaptă contribuabili. În nici o industrie marfa nu se plătește și calea ferată a dat în două luni un deficit de două miliarde. Unde se găsește de lucru?

Singur domnul Tancred Constantinescu și cei din fericita categorie a acestui fost ministru au

de lucru pentru o mie de oameni de unul. Nu a scris și tipărit acest cetățean excepțional, că la lumina zilei el cîștigă șase milioane pe an, în vreme ce gorjenii nu mai au mălai și ceilalți săteni, cel puțin tot atît de neaoși români și cel puțin tot atît de inteligenți ca domnul Tancred, umblă hoinari pe drumurile înghețate ale țării, printre lupii cu coadă și lupii cu joben?

1929

5 și 10 MAI

Al doilea Paște a trecut acoperit de sărbătorile naționale, al cărora spectacol decorativ a început în zintîi. Cu ochii la ghirlandele de brad, intercalate cu becuri electrice, ca niște fructe de sticlă fără miez ale molifților, cetățeanul a uitat de Învierea mai mult sau mai puțin exactă și zece zile a căscat gura pînă-n ziua a douăsprezecea, cînd frumusețile municipale au început să se dărîme.

O inovație care s-a datorit geniului inventiv, nu putem preciza, al domnilor Bocu sau Dobrescu, sau geniului amîndurora, au fost reflectoarele. Fiecare colț de casă mai lung, minister sau statuie, a fost obiectul de iluminat subt abajur al micului și marelui reflector. În multe locuri ne-am mulțumit cu lămpile de biurou, cu jgheabul întors către punctul vizat. Ca să nu-și strepezească ochii « Voinicii », sosiți din patru unghiuri ale Ardealului, cu pălărioara lor cît o capsulă echilibrată pe moalele capului, fizicianii și tehnicii guvernului le-au pus electricitatea subt obroc. Prăjinile mari, pe care s-au legănat steagurile, de cu vreme au fost boite roșu de-a lungul trotuarelor, pe care intrau cu cîteva zile mai devreme în Capitală pantofii cu tocul înalt franțuzesc al purtătoarelor de fotă neagră pe cămeși.

Adevărul este că mai interesante decît becurile și ghirlandele, între care trebuie să înnodăm și panglicile discursurilor rostite și ziarele obligatoriu ilustrate în culori, au fost costumele, de un pitoresc pestriț ale țărănimilor din provinciile noi și vechi ale pămîntului românesc. Opinca singură a fost mai absentă, purtată însă ca o nobilă copită de centauri de glezna unui pîlc de femei palide frumoase și de bărbați cu comanac: nu am putut deslușì din ce județe veneau acești oameni, cu totul noi, primiți în metropola Daciei, în zilele cele mai sărace din cîte s-au văzut în patria noastră.

Se pare că greutățile sărbătorilor trecute vor începe abia de-acum, cînd lămpile, materialele, ghirlandele, steagurile, tribunele, stîlpii și prăjinile vor trebui depozitate pentru alte sărbători — și literatura ocazională va trebui distribuită. Am auzit vorbindu-se de unul din volumele festive, care în ziua de 5 mai încă nu era tipărit, în proporțiile unui colet transportabil cu tărăboanța. Probabil că, întîrziat în tipografie, el va fi desfăcut după ce « Voinicii », obosiți de șpațir și cu indigestii solemne contractate în București, vor fi plecat din cetatea ciobanului nostru de oi. O altă inovație, undele sonore ale radiofoniei, amplificate în cutii ascunse, au cîntat pentru popor din balcoanele și spațiul trotuarelor, ca niște orchestre de îngeri. În ajunul zilei de 9, la repetiția generală a unui fir înnădit de o biserică, cititorii bibliotecii Fundației Carol au putut să guste cu anticipație vecernia, bombănită o jumătate de oră.

Cinci maiul a provocat suferințe mai mult în mînăstiri, unde călugării bătrîni au cerut să li se prăznuiască Învierea veche. La o mînăstire din vecinătatea Capitalei, ni se spune că bătrînii călugări s-au răzvrătit de-a binelea, refuzînd să ia parte la liturghiile de rînd, baricadați în chilii. Starețul, înfricoșat, a raportat Patriarhiei și violența mistică și mută a revoltei s-a sleit în trîmbițele care de 9 și 10 mai ne-au făgăduit o înviere a poporului românesc.

1929

BABA CHIOARA

Doamnele feministe și domnii feminiști duc o agitație politică de prisos. Dacă cea mai grațioasă și mai suculent pîrguită dintre tovarășele noastre de reverie și de trezire din vis nu a fost chemată încă să leșine la tribuna parlamentară, în schimb doctrina combinezonului electoral are un vechi și permanent reprezintant în Corpurile Legiuitoare și la guvern.

Baba Chioara, într-o largă îmbrățișare a unui intelect omnipotent, e cu toate partidele și din toate ministerele, înfățișînd de la război încoace însuși principiul conducător de stat și confundîndu-se larg cu autoritatea, ca firmamentul reflectat în toată întinderea lacului întreg. Cu preferințe pentru organele active ale imperiului, Baba Cioara a pus monopol de zece ani pe economia politică și pe finanțe subt toate varietățile lor industriale și de comerț, iubind în totul aplicările materiale și practice ale ideii.

Baba Chioara e autoarea unei Reforme financiare, în care și-a pus toate silințele să înlocuiască un alfabet simplu și normal, cunoscut de toată lumea pe dinafară; îți dau ceva și ție din ceea ce cîștig, nu cîștig nimic, dar îți dau totul din ceea ce nu am. Inteligența reformatoarei noastre, nemulțumită cu elementul, îl înecă în ghicitoare și șaradă. Rezultatul e interesant: plătești la ce n-ai, plătești la ce dai și mai plătești la ceea ce ai plătit. Ai văzut ce cap am?

Baba Chioara a făcut un tarif vamal și, fiind de la natură intermediară, a pus taxe mari pe cucoane și cosmeticuri. Munca arhivarului de judecătorie se plătește cu valoarea roșului de buze, și leafa preoților cu medicamente aromatice destinate intimelor manipulații. E profesor universitar care se fotografiază todeauna cu mîna la cap: o influență de reîntinerire prin originile salariului, a drepturilor vamale percepute de la afrodisiace.

Cine bea plătește cîrciumarului însă și statului, mai ales. Mă rog, tutunul și spirtul strică sănătatea; însă întreține bugetul. De zece ori într-un an, și de-atunci în fiece săptămînă, se scumpește țigara și bățul cu care o aprinzi. De două ori Baba Chioara a desființat cazinourile și de două ori le-a reînființat. De cinci ori a interzis mesele cîrciumarilor pe trotuare și de alte cinci ori le-a îngăduit. Zece loterii au fost anulate și apoi reaprobate. Baba Chioara a cumpărat o mie de automobile, pe care le-a vîndut ca să iefteneasă viața și apoi le-a cumpărat cu prețul îndoit, ca să o ieftinească pentru a doua oară.

Baba Chioara a făcut un Buget. A refuzat Baba Chioara să ia bani cu împrumut din străinătate și apoi i-a luat cînd erau mai scumpi, părîndu-i rău că nu a primit în mînă decît vînt liniștit, pentru care statul plătește dobînzi, dobîndă la dobînzi și răsdobînzi la dobîndă. Birurile încasîndu-se greu, Baba Chioara a dispus înființarea unui pașaport al birurilor, pe care sergenții de stradă, conducătorii de tramvaie, șefii de stații, restauratorii, hotelierii, pantofarii, vor avea dreptul să-l ceară la vedere, cu condiția, în caz de refuz, să te lase flămînd, gol și nedormit, ca pe Iisus Hristos. O idee! dacă s-ar scumpi și scontul Băncii Naționale? Și Baba Chioara l-a scumpit. Viața se va scumpi și ea în proporția exagerată a tuturor efectelor primei scumpiri, și lună cu lună

pîinea va fi tot mai mică și prețul ei tot mai crescut. Baba Chioara se gîndește însă la toate și a găsit un leac universal: rectificarea Bugetului, prin micșorarea salariilor.

Trăiască Baba Chioara!

1929

VIERMII

Ni s-a citit scrisoarea unui oltean, întors în județul lui, în Vîlcea, cu părere de rău pentru locul pierdut, din București. Văzusem oameni din Gorj căutînd la noi de lucru și veniți pe jos de acasă pînă în Dobrogea. În Gorj, nu se mai găsește de multă vreme un strop de mălai. Săteanul din Vîlcea scrie că grîul a degerat în toată Oltenia, dar se obișnuiseră plugarii cu pomii curați după iernile lung degerate.

S-a isprăvit și această veche realizare. Florile pomilor gătiți cu funde albe n-au mai scăpat, ca odinioară, cu fructul ager și fecioresc. Livezile, după uscarea boabelor de grîu și păpușoi, sînt în anul de față leagăne și spitale de omizi. Zarzării, prunii, piersicii s-au împăducheat monstruos. Col-căie viermii pe cele cinci sute de lumini aprinse în soare, din candelabrele livezilor oltenești. E o inundație apocaliptică, o tălăzuire, un flux cu gigantice revărsări de tumulturi de viermi. Jude-cați: Săteanul Constantin Zgondoiu din Băiești scrie textual și mai frumos ca noi: « Sînt foarte înspăimîntat. Omizile vin peste noi în casă și le scoatem din curte cu măturile, grămadă ».

Scrisoarea poartă data de 11 mai și Zgondoiu pare să nu fi simțit că peste el trecuse cu o zi mai-nainte fiorul unei sume de multe zeci de milioane, cheltuite pentru înviorarea cu becuri electrice a sentimentului național, de către un guvern democratic, care la 25 mai tăia simbria

funcționarilor de stat și recupera pierderea cu strangularea pîntecului flămînd.

Mîngîie-te, Zgondoiule, cu ceea ce a fost la noi în București. În fundul cornetelor de tinichea licăritoare, din care nu se poate reconstrui nimic, oamenii statului și ai Comunei au înșurubat gogoși electrice, întrebuințate o singură dată. Cîteva vagoane cu becuri au fost cumpărate pentru ca într-o singură seară să poată sluji două ore. Sute de mii de steaguri au golit prăvăliile de clasicile lor vechituri, puse la pod, trîmbe albastre, stocuri galbene, pînze roșii, prăjini aurite, rozete de lemn.

Pe fiecare fost havuz, vopsit cu verde, geniul decorativ al municipalității a găsit un loc ca să plaseze o băsică luminoasă de sticlă, pentru a se putea contempla și în timpul nopții grupul statuar, turnat în fontă, al îngerului vărsînd cu urna, pe umerii unei divinități, un întuneric de doniță goală. Planul domnului Dobrescu, rectificat de estetica de peste regatul întreg al domnului Sever Bocu, ministrul cu cap de imperator și cu ochii de acvilă neagră, prevedea ca statuilor să li se atîrne la deget o minge de tărîțe cu elastic, pusă în mișcare, de aruncare în public și de săritură înapoi, de păcăleală, cu ajutorul unui motor, închis în sertarul de stînga al biuroului domnului primar. Gheorghe Lazăr și Eliade trebuiau să scoboare la ora fixă și să se plimbe pe bulevard, iar Mihai Viteazul să se dea jos de pe cal ca să execute un vechi deziderat din culoarea de Ala-bastru. Nu s-a reținut din desenurile personale ale domnului primar, care în orele libere a schițat și cîteva machete de miez de pîine, aglutinat cu sifon, decît pilaștrii monumentali, din piatră imitată în pînză de saci, întinsă pe speteze și cofeturată cu bumbi electrici multicolori. Pe stîlpii cei mai înalți s-a echilibrat o turtă vastă pe cîte trei picioare de pirostrie, ca să sintetizeze viziunea interioară hindusă și asiriană arhitectonică a domnului primar, care ne-a dat în cîrpă, tinichea, șipci și ghirlande un model anticipat despre cum va fi Capitala, după o conducere a domniei sale patruzeci și cinci de ani. O amărăciune cu care a rămas că n-a fost timp să schimbe cursul Dîmbo-viței, trecînd pe la Șosea și de-acolo, apărînd și dispărînd, cînd la o vitrină cînd la alta, iluminată cu cîte un bec oranj. În schimb, credem că operele domniei sale literare complecte, reeditate într-o serie de ordonanțe, în care se recunoaște stilul personal și ucigător al unei cugetări plastice cu o imaginație ardentă, înlănțuirea logică, vîna polemică, scandarea genială a ideii și mîrîitul profetic, vor fi distribuite cetățenilor, ceva mai tîrziu, în volume cartonate cu carton asfaltat, laolaltă cu pledoariile sale de împărat al barou-lui.

Zgondoiule, măturăți viermii, adună omizile cu lopata — ce-are-a face! Că seacă sămînța și că ți-au scorojit mațele pe dinlăuntru, asta e floare la ureche. Bucură-te că ai un guvern demo-crat, și că peste cîteva zile, la Alba-Iulia, biletele de călătorie distribuite gratuit, vor costa șaizeci de milioane.

1929

REGĂȚENI ȘI ARDELENI

Într-un oraș din Ardeal prefectul actual al județului e un advocat, care și-a ales un locțiitor, un advocat prieten. Avem în mînă o notificare, adresată de acest advocat unei firme ardelenești, într-o afacere cu care un biurou de advocatură normal nu s-ar fi putut însărcina. Afacerea consistă în tentativă de obținere a unei sume anticontractuale, din partea unui funcționar concediat pentru infracțiuni caracterizate împotriva contractului de angajament.

Locul de reședință al firmei se găsește în județul unde funcționează prefectul advocat. Notificarea nu face abstracție de această împrejurare. Hîrtia advocatului poartă tipărite pe colț numele și adresa prefectului, advocatul care face aparent notificarea, a tras cu condeiul evaziv o linie foarte subțire peste firmă, aplicînd o ștampilă de cauciuc personală alături. Înțelesul notificării este precis: trebuie să asculți, căci eu, advocatul care cer despăgubiri necuvenite, sînt interpusul domnului prefect. E bine să evităm anumite neplăceri, pe care un prefect știe să le provoace la nevoie. Mai convinge-te o dată că ceea ce-ți cer este nepermis, dar citește și antetul scrisorii, ca să pricepi din ce în ce mai bine.

Negustorul care a primit amenințarea să plătească și să depuie zălogul de liberare în biuroul unui advocat, nu într-o scorbură de copac sau lîngă o fîntînă, cum procedează în Macedonia

alți colegi, lipsiți de titluri academice, dar posesori ai unei carabine și ai cîtorva pistoale, se întîmplă să fie un român, ca și advocatul și prefectul, însă un român, cum se zice, din regat, neimpresionat de stilul juridic al tentativei și nici de o funcție de prefect. Regatul a dat toată vremea prefecți, și prefecții regatului, ca și profesorii, ca și doctorii regățeni, nu s-au înfumurat cu funcțiile lor și nu au crezut că situația le trebuie subvenționată, pentru motivul că, în general, profesioniștii și demnitarii regățeni au mijloace intelectuale și morale variate ca să facă figură bună, în afară mai ales de profesie și titluri.

Încercările de estorcare, șantaj sau escrocherie la care este supus un regățean în Ardeal, din partea cîte unui advocat, asociat cu violentele cupidități ale cîte unui client aventurier, se lichidează cu formele sumare ale unei înjurături și răsteli, față de care formele juridice ale unor vizitii sau grăjdari ai Dreptului, nu pot să reziste, superioritatea explicabilă a regățenilor fiind tacit consimțită și recunoscută în toate profesiunile curente, afară de cele aplicate la cai, la căruță și la vesela de restaurant, unde regățenii sînt sistematic învinși.

Dar închipuiți-vă ce se poate întîmpla cu un negustor așa-zis minoritar, cînd primește o notificare nedreaptă în numele prefectului în funcțiune. Lipsit de prestigiul regățeanului, care dă afară din biuroul lui pe advocatul terorist, și reputat indezirabil, minoritarul, constrîns să trăiască între autorități reprezintate local, foarte rar de regățeni, preferați de minorități ca niște funcționari cu tact, cu pricepere și dărnicie, și în cele mai multe cazuri de concretizările rancunelor de la ins la ins și de la clasă la clasă, plătește. Dacă un advocat îndrăznește, deghizînd pe un prefect, care profesează mascat, să amenințe o firmă venită din vechiul regat, cunoscută prin importanța și

puterea ei comercială, actul lui lasă loc presupunerii că se repetă zilnic și în detaliu, ca manifestarea unei mașini sigure de fabricat capital, asupra întreprinderilor regionale, neapărate de nici un sentiment de teamă.

Reînnoite și povestite, tentativele aparent legale, datorite indivizilor din regiuni, necontrolați cu severitățile necesare, iscă fabula și o hrănesc, sprijinită de propaganda antiromânească, în toată străinătatea, despre incapacitățile noastre administrative și despre un spirit de nedreptate, de intoleranță și răzbunare, care nu este nicidecum românesc.

Căci oricît de mare ar fi dorința, manifestată și prin sărbătorile Unirii, de curînd, a unei contopiri uniforme și-a unui singur nivel de sensibilitate și de cugetare, deosebirile la clasa de cultură mijlocie, sînt încă, din nefericire, reale, contradictorii și antagoniste, ca de la substanță la substanță.

Așa zice badea Ion și ar fi bine să nu fie adevărat.

1929

ȘOMAJUL ABSTRACT

Ministerul Muncii e o foarte interesantă instituție. El e inutil fără să știe, ca un personaj a lui Molière, care fără să știe era prozator. În atelierul unde se lucrează foaia noastră, Ministerul Muncii se găsește prezent în toate formele artificiale, care stau bine unui organism fără scop. Biuroul e neîncetat vizitat de lucrători și lucrătoare: unii iau « cărțuliile » și alții le aduc. În fiece săptămînă, cîțiva funcționari ai atelierului, angajați după abundența scuipatului, servesc Ministerul Muncii cu limba, lipind pe cărțulii cuvintele « timbre ». Cîte o somație, todeauna cu cifre de zeci de mii de lei, se adresează în termeni răstiți atelierului, în numele Asociației patronale, care-i numele mic al Ministerului Muncii, cum ar fi Costică față de Constantin. Alteori, atelierul este citat la judecătorie, ca să dea seama pentru ce a primit un ucenic, care a stat două zile și a plecat, fără « contract ».

Pentru că în statele socialiste, cu o masă muncitorească socialistă însemnată și cu o industrie pe măsura ei, s-a « legiferat » în « materie de muncă »; pentru că la Geneva se găsește în Muzeul Națiunilor și o idee împăiată a unui sens muncitoresc evaziv, păzită în dulapul ei de sticlă de un domn cu barbă, ni se pare domnul Albert Thomas; pentru că e o modă să porți nu numai mănuși dar și o picătură de roșu social-democratic la butonieră — ne-am înființat și noi un Minister

al Muncii, ca să dăm o determinare verbală activă lenei naționale. Beneficiu suprem: un portofoliu mai mult.

Cînd lucrătorilor din atelierul nostru li se despică un deget la mașină, organizațiile medicale atîrnate de minister sînt aglomerate și trebuie rugat un medic prieten să vindece degetul amenințat de medicina ministerului. Cînd se vatămă o lucrătoare, atelierul aleargă la spitalele Eforiei. Dacă i se strică o măsea în gura ucenicului, atelierul cere asistență în afară de minister. O dată atelierul a voit să trimită la munte un bun lucrător, sugestionat de tuberculoză: după o cantitate de timbre stricate, de examene costisitoare și de grafice, Casa Asigurărilor Muncitorești (un alt Costică la Constantin) i-a acordat dreptul să stea trei luni la munte și pensiunea necesară: șase sute de lei . . . În timbre și dări, lucrătorul plătise ministerului, de cînd ieșise calfă, o sumă care depusă cu totul într-altă parte decît în groapa statului, ar fi reprezintat cu dobînzile ei un capital important.

Atelierul ar fi dorit să procure lucrătorilor lui, păscuți de numeroase impozite și legi, cîteva mărfuri trebuincioase gospodăriilor și familiilor, cu prețuri mai ieftine decît pe piață: mă rog, e o chestiune cu care Ministerul Muncii nu se ocupă. Ar fi voit să încalțe și să îmbrace mai bine, decît permite un salariu, dus de copil acasă unei văduve, ucenicii iarna: Ministerul Muncii nu face caritate; concepția lui nu poate să jignească demnitatea clasei muncitoare, dîndu-i bani fără contravaloare. Tot ce poate în pură etică să facă ministerul este să ia banii fără contravaloare ai muncitorilor. Atelierul ar mai fi dorit să-și trimită ucenicii, pînă la certificatul de lucrător, la o școală a Ministerului Muncii, unde ucenicii să învețe pe lîngă o punctuație și o gramatică, aproximativ

exacte, învățate fără rezultate la școala primară, elementele de matematică, de fizică, de chimie, de mecanică, de desen industrial și o limbă, două, pentru ca viitorul lucrător tipograf, destinat să mînuiască materiale subtile, să nu fie todeauna identic cu măturătorul primăriei: Ministerul Muncii nu se ocupă cu asemenea chinezisme. El se ocupă cu altceva: încasează de la muncitori și de la firme zeci de milioane de lei anual, întreține o imensă armată de funcționari și funcționare și cheltuiește paralele nimeni nu știe pe ce. Și n-ar ști niciodată nimic dacă, din întîmplare, cîte un funcționar nu și-ar clădi o casă admirabilă — să o stăpînească sănătos, nu ne opunem — sau nu s-ar da de gol afară din cale de mult. Pentru satisfacerea unei curiozități pur literare, n-ar crede util, vreodată, vreun domn ministru, să dea la iveală într-o scurtă paralelă de tapte: sumele încasate într-un an și motivele cheltuielilor din același an? *Biletele de papagal* s-ar însărcina să publice gratuit un asemenea tablou comparativ.

Dar Ministerul Muncii, ar putea să obiecteze cineva de la Academia Română, domnul Iacob Negruzzi sau domnul Barbu Știrbei — ales membru de curînd pentru meritele domniei sale istorice — cineva, vrem să spunem, care nu-i în curent cu nimic, răspunde nevoii de plasare a brațelor de muncă, prin biurourile lui din toată țara. Splendidă operă: deschizi biurou, cu chirie, cu mașini de scris și cu funcționari ca să dai de lucru oamenilor, fără să-i coste nimic, decît simpla înregistrare într-un caiet.

Un prieten al nostru, director al unei întreprinderi forestiere, s-a dus la Ministerul Muncii ca să afle în ce regiuni se pot găsi mai mulți muncitori de pădure. Cu cerneala lui cea mai frumoasă, încîntat că și-o poate cheltui ca să cumpere alta, la licitație, ministerul a înșirat într-o listă de

localități, punctele cu brațe de închiriat. Mara-mureșul s-a aflat la începutul listei, ca o regiune caracterizată printr-un « șomaj » cumplit. Mersi, a zis forestierul și a trimis emisari în toate regiunile indicate, ca să tocmească oamenii și să-i aducă. Emisarii s-au întors plouați: în toată lista nu s-a descoperit nici un șomer. Oameni fără de lucru erau destui, însă ei au refuzat să se angajeze cu o sută cincizeci de lei pe zi, salariul contractual, pe motivul că sînt « la puchere ». Solidari cu domnul Iuliu Maniu, lemnarii Ardealului se socotesc la guvern și așteaptă cu totul altceva decît angajamente industriale: fonduri secrete. Ei au devenit, pe neașteptate, oameni politici și bărbați de stat. Cine povestea în presă că sătenii noștri se duceau să muncească pămîntul în Franța?

Trecînd prin Piața Mare, am văzut mii de bărbați cu cioareci și mii de femei cu fustele crețe, ținîndu-se de cîte un deget, prinprejurul halelor de carne. Acești simpatici ungureni refuză, ca și lemnarii, să muncească și Ministerul Muncii le împarte cîte un bon de ciorbă pe zi, cum le-a împărțit mai deunăzi bilete de cale-ferată. Ce fac oamenii aceștia, s-ar putea întreba Ministerul Muncii, dacă n-ar fi o interesantă instituțiune inutilă. Dar el nici nu se ocupă cu atît de puțin lucru. Oamenii din Piața Mare nu sînt slugi și rîndași: sînt bărbați politici; după cum nici muierile cu cizme, care-i însoțesc, nu sînt venite să caute stăpîn. Ele sînt femei politice și țin congres la hale pentru dreptul de vot. Li l-a făgăduit domnul Iuliu Maniu.

1929

CĂUTAREA PATERNITĂȚII

Domnul Iunian, ministrul Justiției, propune o lege revoluționară. Ea se va vota, desigur, mai curînd, ca să se facă cel mai mare act de dreptate datorit femeii, seduse și abandonate.

Temperamentul, de care rasa este răspunzătoare laolaltă cu individul; tinerețea; dezinteresul de sine, superior și frumos, singura zestre valabilă de multe ori a unei fete de la noi, încă imprudentă, din pricina lipsei unei educații, parvenită în Occidentul socotit la o formă aproape comercială a dragostei — fac, într-o seară de mai cînd teii au înflorit și lumina stelelor intercalează în umbra sufletului și în mătasa trupului, rîvna de necunoscut, pe fata neagră a pămîntului nostru să se uite în brațele unui flăcău.

De cele mai multe ori, nu e nici unul mai culpabil decît celălalt. În general, momentul împărtășirii supremelor senzații, e deopotrivă de inocent pentru amîndoi copiii, surprinși de lumina lunii în grîu și porumb. « Copilul din flori », căruia numai românii știu să-i zică pe acest nume de poem . . . copilul ceasului suav se ivește. Romanul sfîrșește cu lașitatea bravului bărbat, care fuge, sau cu crima părinților lui, care interzic căsătoria, dintr-alte înțelesuri decît dragostea fără condiții. Fata, rușinată de ochiul vecinilor, fuge și ea, pentru alt motiv necunoscut, pentru motivul ciocîrliilor și mierlei, de a-și ascunde progenitura în loc liniștit și apărat cu puterile slabe.

Calvarul începe, fata se refugiaza la oraș, unde multe alte fete au dus, ca și ea, în sîn, simbolul entuziast și trist al lucrurilor viitoare. Iar în oraș o poftește privirea brutei, a domnului căsătorit și al pezevenchei — și moașa, care contra unui salariu muncit crîncen, stîrpește în pîntecul fecioarei, credulă la muzica lină a sîngelui, poate, un Marcu Aureliu, un Pavel din Tars, un Pasteur.

Cultura de nehotărîri, de îndoieli, de bunătate și de iertare, pe care poporul românesc a realizat-o în istoria lui speriată și crudă, ca o splendidă zestre morală, în stare să slujească la viitoarea lui mare dezvoltare culturală, nu a fost niciodată riguroasă, nici cu păcatele domnilor, necum cu al fetei înșelate. Satele noastre sînt pline de Ioni A Mariei — copiii din flori, copiii frumoși ai țarinei noastre trăiesc fără amintirea dulcelui păcat, nesupărați nici de autorități, nici de cler, pe care unii l-ar voi grecesc, și nu este, aspru, și nu este, teoretic și opritor, și nu este. Dar o dezmoștenire neîncetată urmăresc pe copiii din flori. Unde este tatăl, ca să-și ia răspunderea creșterii lor, de pisoi aruncați în maidan?

O lege trebuia să corecteze demult această nenorocire. Legea n-au făcut-o nici conservatorii, al cărora libertinaj s-a împăcat cu absența ei; nici burghezia liberală, pentru un cuvînt asemănător. Ridicarea din stradă sau din pămînt a unei femei care acuză la trecerea unui echipaj și își reclamă pe tatăl copilului de la sîn, ar fi fost supărătoare pentru o clasă de ceea ce francezul numește *jouisseurs*. Teama de « scandal », teama de-a ieși din ipocrizie și de a pune alături într-un pat pe copiii legitimi cu copilul bastard, au pricinuit mii de drame necunoscute. La nesimțirea justiției femeia înșelată și batjocurită nu poate opune, în caracterul ei întreg, decît revolverul.

Aparținea unui partid mai puțin stăpîn pe recriminările conștiinței, mai nou, mai curat, să repare infama calamitate. Țăranilor din guvern li se cuvenea această datorie și această onoare.

Numai că, într-o materie atît de gingașă la originile ei, însușire care, este drept, a împiedicat și ea pe legiuitorul din trecut, să se rostească hotărît, procedura nu trebuie să sufere de incertitudinile subiective ale obiectului. Dovezile, bine studiate în lege, se pot face de cele mai multe ori, fără prea multă greutate; totul este ca mărunțaiele legale să nu le îngreuieze afară din cale, pînă la imposibilitatea de a-și atinge legea domnului lunian, scopul total.

1929

CU AJUTORUL LUI DUMNEZEU

După război, guvernanții noștri s-au silit în toate chipurile să fie interesanți și inovatori, fără să ajungă la măiestria pur administrativă a oamenilor anteriori războiului, lipsiți de facultăți fenomenale, însă compatibili cu timpul. Fără principiul admirabil dar pur elucubrativ « prin noi înșine », fără geniul domnului Titulescu, fără personalitatea economică și industrială a domnului Maniu, fără partide numeroase, fără programe, fără Europa, fără America, fără nimic, leul echivala cu francul, piesa de cinci lei cu dolarul, polul aproape cu lira sterlină. N-am avut nici institute economice, nici doctori în economie, nici chirurgi financiari, și fiecare om mînca o fleică pe zi și bea o cană cu vin. Călătoria cu trenul era aproape gratuită, petrolul se vindea cu puțin mai scump ca apa, și pîinea ca aerul. Rege era Carol I, prim-ministru era Gheorghe Cantacuzino sau Mitiță Sturza, rînd pe rînd, parlamentul se numea dintre două sute de familii, chiria echivala în preț cu ceea ce plătește iepurele sau pisica, și un rînd de haine elegant și inuzabil costa maximum optzeci de lei. Cumpărai o casă cu o ridiche și o moșie cu o plapumă de vară. O grămadă de mărfuri, azi tarifate, erau gratuite — și era gratuită și sănătatea: spitalele, farmacia, medicii.

Grație oamenilor de stat, acest echilibru s-a dărîmat și pe măsură ce ei au intervenit mai

adînc, pe atît a sporit incertitudinea și s-a îngreuiat mizeria tuturora. Ne găsim în momentul falimentului general. Zilnic se succed atîtea proteste, relativ mici, de negustori și firme, încît instanțele judecătorești au hotărît să nu mai legalizeze falimentul, care a ajuns o stare economică și un stil.

Înaintea războiului, impozitul era inexistent și bugetul statului se împlinea din cîteva articole, aproape exclusiv din vămi și tutun. Azi, biruri cu etaje, așezate pe rubrici contabilicești, ca să se demonstreze priceperile pe hîrtie și carton ale cîte unui ministru de finanțe maniac, apasă pe locuitori — și zecile de miliarde nu mai ajung acolo unde dădeau rezultate suculente miile de lei.

Credeți dumneavoastră că greutățile timpului sînt mult mai mari decît incapacitatea guvernanților? Nu. O sinistră incapacitate se impune observației, numai din simple comparații și proporționări. Pe vremuri se putea crede că, în meseria finanțelor și a economiei, trebuia neapărat să știi englezește, căci fără citarea unui autor britanic nu se putea guverna statul, în discursuri, nici în trecut. După ce s-au încurcat însă toți specialiștii și oamenii noștri politici geniali, vedem că este de-ajuns să știi numai românește și numai țărănește.

Noi combăteam în engleză pe acel « dacă o vrea Dumnezeu » al plugarului nostru, care se uita la cer pe subt căciulă și luam pe țăran peste piciorul nostru încălțat. Nu era de-ajuns să vrea Dumnezeu, trebuia să vedem ce zice și bibliografia britanică.

Un mare economist era și domnul Răducanu, care se pregătea să intre la putere cu doi dăsagi plini de minte, pe un catîr plin de personalitate. Interviurile acestui potentat al somităților eco-

nomico-financiare, între altele, criticile sale, comandamentele sale și văzul său abil în a descifra evenimentele de dedesubt și pe la cusături, erau dătătoare de speranța că, atunci cînd își va desface dăsagii la un minister, viața socială va căpăta o expresie și o tonalitate fără precedent.

Deunăzi, domnul Răducanu, după alți mari specialiști și de acord cu marele număr de moașe politice, plătite cu lefuri groaznice pentru un crîmpei de ridiculă activitate, a prins să exulte, să fie fericit și să declare că situația noastră economică se va îmbunătăți cu ajutorul lui Dumnezeu, care nu-i un autor englez, ci pur și simplu român de la țară. Avem o recoltă splendidă, a declarat ministrul, atribuindu-și poate și paternitatea ei.

Românul mai are o vorbă, compusă din două vorbe, pentru marii lui oameni de stat.

1929

PROBLEME DE ISTORIE

La vreo cîțiva ani după moartea lui Napoleon al III-lea, o discuție s-a iscat în presa franceză despre culoarea barbișonului acestui Napoleon. Fusese el castaniu sau negru de tot? O parte din polemiști îl văzuseră castaniu cu reflexe de aramă și altă parte ca pana corbului — căci toți cei ce participau la gîlceava menită să stabilească un adevăr istoric îl văzuseră cu ochii lor și nu se îndoiau cîtuși de puțin de amintirile retinei.

Problema culorii țăcăliei imperiale a rămas nedezlegată și pînă în ziua de azi. Domeniul istoriei e comic și relativ. Învățații acestei științe amuzante, care ar trebui trecută printre jocurile de societate — chibritul plutitor, o furtună într-un pahar cu apă, cum scoți fumul pe urechi — știu ce curente și idei au bîntuit lumea în veacurile trecute, dar nu pot să ne învețe care a fost culoarea mustăților unui șef de stat, mort întrucîtva de curînd.

Parlamentul cantonului de la Geneva, care nu-i mai numeros decît un consiliu municipal de sector, radical, radical-socialist sau protestant, se desface în discuția legilor propuse votului deputățesc todeauna în două categorii de argumentatori. Unii discută și azi din partea lui Jean-Jacques Rousseau și alții aprovizionați cu Jean Calvin. Dacă trăia Rousseau, opinia lui asupra legii propuse studiului dumneavoastră, domnilor deputați, ar fi următoarea — și se citează pagini din *Con-*

tractul social, din *Émile*, din *La Nouvelle Héloise*. Opinia lui Jean Calvin ar fi fost, dimpotrivă, următoarea, răspund calviniștii, cu extrase din *Institution chrétienne* și din *Lettres françaises*. Și presa, seara și a doua zi, relatează ce s-a ales din comentariile și actele adversarilor.

De-așijderi, s-a stabilit în medicina documentară că luesul e foarte vechi, și extrem de nobil, după mumiile regilor egipteni, ale căror cadavre, îmbălsămate după regulele epocii și înfășurate în panglici de papirus, conțin urme de mercur, administrate în pomezi și fricțiuni. A fost și pe vremea lui Champollion un tărăboi istoric, savanții declarîndu-se unii pentru lues și alții contra lui, pe temeiul argumentului că, probabil, meșterii îmbalsamatori, se slujeau și de hidrargir, la frecarea mădularelor unui cadavru cu aromate.

Istoria cunoaște o infinitate de enigme, rămase reflecțiunii adînci a viitorilor savanți fără treabă, activi o singură dată pe an, la comisia de bacalaureat. Seria totuși nu s-a sfîrșit și o nouă problemă se adaogă la rîndul imens al celor de pînă acum. Întrebarea actuală este: ce a crezut regele Ferdinand despre domnul Stere? A crezut că deputatul de Soroca e un trădător, sau n-a crezut nimic? Doi domni generali au surprins, încă în viață fiind regele, intima lui credință, pe care nu a împărtășit-o decît acestor domni generali.

A crezut regele Ferdinand pe domnul Stere trădător? Ferească Dumnezeu! afirmă prietenii domnului Stere; într-altfel nu ar fi stat în rapoturi continui regele cu domnul Stere, și prințul Știrbei nu ar fi cel mai de aproape prieten al domnului Stere.

În orice caz, este vorba de insondabila lume cealaltă, care cade în competința regentului patriarh.

Dacă înalt prea sfințitul regent nu va voi să ajute știința, rămîne celor care vor să clarifice definitiv o chestiune ce nu trebuie lăsată între enigmele istoriei, proba cu martori: consultarea în ședință publică, la Senat, a unei ghicitoare spiritualiste.

1929

INDIGESTIA DE APĂ

Baba Chioara, despre activitatea căreia am mai avut onoarea să vorbim, e mai ocupată ca niciodată. Specialitatea ei cea mai strictă fiind finanțele, ea puse de vară impozite noi. Căci Baba Chioara e inteligentă și are principii. Unul din preceptele sale sună așa: « Cu cît va fi cetățeanul mai sărac, cu atît el este dator să plătească mai mult și cu atît este în stare să plătească mai bine ». Între genunchii ei puturoși a prins pe cetățeanul, asimilat ca porcul, și-l sîngeră pe la înghițitoare.

Am glumit. Baba Chioara nu e inteligentă. De cîteva luni, ea s-a tîmpit caracteristic. Încă o dată, puternica ei idioție jupoaie o piele mai mult din spinarea funcționarilor. Oricine ar fi căutat măcar o salvare de prestigiu, inventînd o victimă nouă și o formulă nouă de a scoate bani, dacă este permisă scoaterea banilor necontenită. Baba Chioara nu ține să-și obosească imaginația: masculul ei sigur e funcționarul; pe acesta îl are în odaie și înțelege să-l puie să repete pînă la epuizare.

Industria și comerțul sînt falimentare. Nu este așa că nu dezvăluim nici un secret? Încă vreo cîteva luni, un an, doi ani și o să fie nevoie să fugim din țară, ca să ne băgăm slugi la bulgari, lăsînd în țară numai pe Baba Chioara cu sugacii ei mustăcioși, să consume în libertate coji de copac, bolovani și gunoi. Iarăși nu e un secret afară din cale de mare, că situația noastră este revoluționară: pe negîndite, într-o bună zi, o

scînteie dintr-un chibrit plătit statului și consorțiului lui doi lei, va putea să puie focul țării întregi, acoperită cu o învelitoare de paie. Și atunci Baba Chioara nu va sta cu noi, să-i ridicăm fustele și să-i scuturăm fesele cu bătătoarea de covoare ci, cu o zi înainte, ea se va odihni de marele-i surmenagiu în Elveția, protejată de legile Federației.

În cazul unei dezordini care ar risca să puie în primejdie totul și rezervoriul de cumplită răbdare, acumulat de șaisprezece ani încoace, nu am avea măcar compensația eleganței de a fi fost infectați de un viciu aristocratic, destrăbălați de o perversitate intelectuală, răpuși de o plagă uriașă. Nici această plăcere retrospectivă nu va fi asigurată ca un alean nebunesc urmașilor noștri. Însăși căderea Rusiei este acoperită simbolic de geniul fantastic al lui Rasputin. E un orgoliu trist, o laudă negativă, să ai în familia ta, ruinată, un isteric, un nebun, un asasin: dar te poți lăuda cu un dobitoc? Să nu poți scoate în momentul tragediei, dinaintea istoriei, decît un pensionat de proști și de masturbanți, poate fi ceva mai sinistru și mai rușinos pentru tendința ta de justificare? Un mare bogătaș a lăsat progenitura lui în sapă de lemn, din pricină că într-un avînt de eroism criminal și-a jucat într-o seară toate avuțiile la cărți și le-a pierdut. Genealogia urmașilor în zdrențe suportă asemenea figură în galeria amintirilor. Un bețiv gigantic, un mare cartofor, un curvar exorbitant sînt mutre urîte, dar acceptabile în trecutul unei familii. Închipuiți-vă însă că strămoșul s-a ruinat din pricina pasiunii lui pentru halva: ce familie s-ar putea mîndri cu un ascendent atît de stupid? Cînd toată lumea plătea halvaua un pol, acest măgar, subt pretext că fundul cutiei era triplu, cumpărase halvaua cu douăzeci de mii de lei kilogramul.

Fără geniu, fără vicii, fără temperamente, fără putregaiul imperiului francez, fără viermii vechei Italii, fără stricăciunea de Bizanțiu, fără văpaia de sînge rusească, iată-ne scufundîndu-ne din prea multă cumințenie față de proștii noștri inofensivi, prăvăliți de nulitatea molîie și amicală a conducătorilor noștri. Destin mai imbecil nici nu se poate pentru un popor într-adevăr inteligent.

1929

PARTIDUL COCOȘ

Banditismul, încetînd să fie o acuzare și o etică politică, a degenerat, de la figurativ la propriu, cu o intensitate și un succes, care ne fac să ne gîndim la Vlad Țepeș și la timiditatea delicată a reprezintantului său actual, domnul Grigore Filipescu. După cum fiecare județ se laudă cu ateneele lui mai mult sau mai puțin în proiect, tot așa fiecare județ are bandele cele mai bine organizate, iscate fără publicitate și contribuții. Adunarea fondurilor se face pretutindeni a posteriori, ceea ce deosebește o bandă la drumul mare de o Societate pe acțiuni.

Basarabia, Bucovina, Moldova, Ardealul sînt străbătute pretutindeni de pîlcuri de oameni, probabil fără pîine, hotărîți să asasineze cît mai mulți semeni bogați, înainte de-a fi doborîți la rîndul lor. Indiciul e destul de grav și nu prezintă din comic decît nuanța cu care colaborează la impresia totală jandarmeria. Această instituție salutară, reorganizată de curînd pe bazele cele mai raționale, își face datoria cu o absență, cu o distanță și cu un tempo de mare stil, comparabile cu maniera simbolistă și cu muzica beethoveniană. Deunăzi, dintr-o încăierare a unui regiment de jandarmi cu trei bandiți, învingătorul — care-i todeauna jandarmul, învingătorul abstract — a găsit doi dinți într-o batistă, evocatori de comunicatele de război ale generalismului Cadorna.

Toate drumurile au banditii lor celebri sau pe cale de celebritate. Între două localități, pretutindeni, s-a ivit cîte un stăpînitor, fără autorizația prefectului și, bănuim, nici a Ministerului de Finanțe, perceptor de dări suplimentare, cuprinzînd uneori și ofranda vieții printre mărunțiș. Imediat ce se aude de-o ispravă nouă, jandarmii dau fuga la locul cu pricina, de unde banditii au prostul gust să plece todeauna un kilometru mai departe, sau cu cinci sute de metri îndărăt. Prezența lor e iarăși indicată de-o nouă ispravă, jandarmii iar pornesc și iarăși nu mai găsesc pe nimeni să-i aștepte. După relatările presei, s-ar părea că jandarmii din Prahova și-au ales reședința de vară la Fălticeni și că cei din regiunea Brașovului s-au mutat la Tekirghiol pe plajă, unde-i deranjează zilnic telegramele plictisitoare din Ardeal.

Un fenomen mai caracteristic pentru maladiile noastre sufletești sociale, chiar decît numărul banditilor și al oamenilor fără lucru, este starea morală a locuitorilor, a țărănimei. Prinderea banditilor ar fi rapidă și ușoară, dacă acești răzvrătiți și asasini nu ar afla *pretutindeni* ocrotirea populației, vrăjmașă autorității și a tuturor puterilor constituite. Dacă am vroi cu sinceritate să cunoaștem părerile adevărate ale acelei opinii publice, la care fac aluzie în toate zilele partidele politice și ziarele, însușindu-și-o pe de-a-ntregul și fără nici o zăbavă, ar fi de-ajuns să trimitem în loc de oratori, de oameni de inimă și de apostoli, la țară, cîțiva asasini de profesie, scoși din ocnă și gătiți pentru împrejurare cu mitraliere și carabine. Azi, cînd oamenii în apărare nu mai au voie să poarte decît baston, apariția unui bandit cu pușcă, inspiră încredere și stimă.

S-ar putea face o încercare mai mult în alegeri. O listă cu Cocoș în cap ar cunoaște o popularitate, în toată țara, fără precedent — și poate că și jandarmii ar vota pentru ea, dezgustați de niște timpuri reputate afară din cale de « normale ».

1929

ACTUALITĂȚI

SECRETE DIPLOMATICE

Coolidge ziarist. Fostul președinte al Statelor Unite, Coolidge, avînd acum timp liber, a devenit publicist. Primul articol l-a publicat în *Cosmopolitan Magazin* sub titlul: *Viața mea la Casa Albă.* Și pomenește de doliul care a întunecat cariera-i prezidențială: la 7 iulie 1924, i-a murit băiatul, avea șaisprezece ani.

« Dacă n-aș fi fost ales președinte, scrie Coolidge, băiatul meu n-ar fi trăit la Casa Albă, ci la moșia mea cu plantații de tutun, unde ar fi dus o viață liniștită și sănătoasă. La Washington, din lipsă de ocupație, juca tenis. S-a înțepat la un picior și a murit în urma unei infecții generale. Nu știam, încheie fostul președinte, că voi plăti atît de scump onoarea de a locui la Casa Albă. »

Consiliu de Miniștri. Se vorbea într-un cerc diplomatic la Londra despre acordul Romei cu Vaticanul. Unul din cei de față, profită de ocazie pentru a face elogiul lui Mussolini:

— E un om cu desăvîrșire lipsit de nervozitate. Nu se poate închipui un om mai chibzuit. În fiecare dimineață se închide în cabinetul lui de lucru, singur, și cercetează toate proiectele, le studiază, le modifică . . .

— Da, intră în vorbă un secretar de legație, și asta se numește în Italia un « Consiliu de Miniștri ».

Președinte și președinte. Ultimile întîmplări din Mexic dau o savoare deosebită unei observații a președintelui Portes Gill. Un ziarist olandez, care a fost primit în audiență, i-a pus între alte întrebări și pe aceasta:

— Cît timp ține mandatul dumneavoastră?

— Patru ani, răspunse Portes Gill; mandatul meu expiră după patru ani. Dar în Mexic se-ntîmplă foarte adeseori ca președintele să expire înaintea mandatului său.

Crucea și coroana. Se povestește la Roma, în cercurile diplomatice, amănunte asupra discuțiunilor dintre guvern și Vatican, înainte de a se fi ajuns la împăcare. Un parlamentar, enervat de lungimea discuțiilor, zise într-o zi unui cardinal:

— Nu înțeleg de ce sfîntul Părinte șovăie atît de mult într-o chestiune în care are totul de cîștigat. Îi dăm să desfășoare steagul fascismului și în schimb îl ajutăm să-și poarte crucea.

— Da, răspunse cardinalul . . . dar în această afacere Papa vă oferă tiara lui și dumneavoastră îi dați în schimb coroana de spini . . .

Pașaportul lui Stresseman. De curînd, ambasadorul Austriei la Berlin a luat în căsătorie o pianistă reputată din Viena. Căsătoria a avut loc la Berlin. Martori au fost, la Ofițerul stării civile, fostul șef al Reichswehrului, generalul von Seeckt și Stressemann, ministrul de Externe al Germaniei. Conform legilor germane, martorii trebuie să prezinte un pașaport autorității civile, înainte de a semna, dar ministrul de Externe uitase cu desăvîrșire acest amănunt. S-a căutat prin toate buzunarele, fără a găsi măcar vreun act de identitate oarecare, o scrisoare recomandată! . . . Gene-

ralul von Seeckt a convins cu mare greutate pe Ofițerul stării civile că martorul de față este însuși doctor Stressemann, ministru al Reichului.

Ceea ce înseamnă că și în Germania e adevărată zicătoarea: « Omul e alcătuit din două părți: trup și pașaport. Sufletul nu e absolut necesar. »

Mutare. Lordul Balfour se mută. La Londra acest fapt e un eveniment. Din 1871 ilustrul om de stat locuia în aceeași clădire, nr. 4 din Carlton Gardens, apropiindu-se — pe departe — de recordul răposatului lord Rotschild, care s-a născut și a murit în aceeași locuință din Piccadilly, după ce a trăit în ea șaptezeci și cinci de ani. Lord Balfour a locuit în aceeași casă numai cincizeci și opt de ani. Și e o cifră pe care nu mulți londonezi izbutesc s-o atingă.

Nobili pieiroșii. Acum cîteva luni venise la Paris un personaj extraordinar, care părea scăpat dintr-un roman exotic. Era un indian din America, și care se prezinta ca șef spiritual al pieilor-roșii. Avea o sută șapte ani și se numea *White Horse Eagle.*

Anumite ziare din New York însă pretind că marele șef indian și-a bătut joc de vechiul continent. Președintele Uniunii indienilor din America, marele Șinkvilla, prinț de sînge, a declarat că *White Horse Eagle* e un farsor și mistificator nerușinat. « Noi nu l-am socotit niciodată nobil, mărturisește Șinkvilla, iar cei care cunosc viața indiană își dau seama de ridicolul numelui ales. Numai un imbecil putea îmbina aceste două cuvinte *horse* și *eagle*, cal și vultur . . . »

Trebuie să recunoaștem totuși că vechiului continent îi e foarte greu să fie la curent cu genealogia tuturor prinților pieiroșii . . . cu atît mai

mult cu cît *White Horse Eagle* are cam aceeași părere despre marele Șinkvilla.

Cu ce se ocupă unii . . . Winston Churchill, ministrul de Finanțe al Angliei a deschis la Paris, subt numele Charles Morin, cîteva expoziții de pictură.

În schimb, generalul Dawes, noul ambasador al Americei la Londra, adoră sculptura. În timpul războiului, la Paris, generalul Dawes își petrecea orele libere la Louvre, în sala sculpturilor grece.

Generalul Dawes e cu deosibire muzicant și compozitor prețuit. Se povestește că de curînd a încredințat violonistului Francis Mac Millen o Simfonie în *ut* major, spunîndu-i că a găsit manuscrisul în partiturile lăsate la moarte de un profesor de pian . . . Care nu fu mirarea și spaima generalului Dawes cînd zilele trecute, luînd parte la un concert condus de celebrul Kreissler, a auzit deodată executîndu-i-se Simfonia! . . .

Desigur, spaime de care oamenii politici ai țărilor orientale au fost și vor fi încă multă vreme scutiți.

Liberatoarea Indiei. Doamna Annie Besant, ilustra teosofă, a părăsit de curînd Bombay, unde au avut loc turburări naționaliste, îmbarcîndu-se pentru Anglia, spre a lua parte la lupta electorală. Doamna Besant a declarat că va pune la ordinea zilei, la Londra, problema libertății Indiei și va căuta să cîștige de partea ei partidul laburist și pe Bernard Shaw!

Dicționarul turc. Ultima ediție a dicționarului turc tipărit cu caractere latine dovedește că limba turcă n-are decît vreo douăzeci și cinci de mii de

cuvinte, față de o sută de mii de cuvinte ale limbei engleze și șaptezeci și cinci de mii de cuvinte ale limbei franceze. Dealtfel, supușii lui Kemal-Pașa nu cunosc nici cele douăzeci și cinci de mii de cuvinte. După statistica unui expert, savanții turci cunosc zece mii de cuvinte, persoanele instruite patru mii, orășenii o mie două sute, iar țăranii turci din Anatolia abia opt sute.

Noul guvern polonez. Fostul prim-ministru Casimir Bartel a fost răsturnat de grupul, numit la Varșovia, al colonelilor, foști comandanți ai legionilor create de mareșalul Pilsudski. Switalski, președintele consiliului, a fost comandant. Ministru al Muncii e colonelul Prystor, ministru al Poștelor, colonelul Berner, ministru de Finanțe, colonelul Natuzevschi. Nu e un guvern de militari, ci un guvern de demobilizați, căci miniștri de mai sus n-au fost militari de carieră. Se vor înțelege mai bine cu Dieta, acești ofițeri demobilizați? În orice caz se vor înțelege foarte bine cu domnul Slavek, președintele blocului guvernamental, care e și el colonel în retragere.

Moravuri americane. Funcționarii serviciului migrației din Statele Unite sînt cunoscuți prin severitate și mulți străini au avut prilejul să se plîngă. Ultima victimă a fost poetul Rabindranath Tagore, care a suferit o percheziție corporală destul de jignitoare. Bătrînul poet, revoltat și amărît, și-a scurtat cît mai mult șederea în Statele Unite, și s-a îmbarcat la Los Angeles pentru Japonia.

Un mare duce în Anglia. Marele duce Mihail Mihailovici, care a murit de curînd la Londra,

era nepotul lui Nicolae I. Căsătorindu-se morganatic, în 1891, cu contesa Torby, nepoata lui Pușkin, fără autorizația țarului, fusese îndepărtat de la Curte. A trăit tot timpul în Anglia, deși dorea să servească în armata rusă, unde fratele lui, Sergiu, era șeful direcției artileriei. Guvernul Sovietelor publică toată corespondența marelui duce cu Nicolae al II-lea. Marele duce nu înceta să ceară fonduri pentru comenzile de muniții din Anglia, spunînd că diferențele de schimb sînt atît de mari, că trei sferturi din ruble se topesc la Bursa de monede străine. Cînd și-a măritat fata, și cheltuielile personale ale marelui duce au crescut, cerea țarului « în genunchi » să « trimeată fondurile pentru muniții de la Petersburg la Londra ». În 1916 a trimis la Petersburg și un model de șrapnel nou, inventat de el . . . Dar țarul Nicolae al II-lea n-a voit să se folosească de noua invenție și de-aceea — declara uneori marele-duce Mihail — Nicolae al II-lea și-a pierdut tronul! . . .

Țigările. Churchill, ministrul de Finanțe al Angliei, la prezintarea bugetului a declarat în Camera Comunelor că taxele pe tutun n-au fost mărite. A cerut cuvîntul domnul Snowden, laburist.

— Cum? Taxele pe tutun n-au fost mărite? Iată două țigări.

Și scoase din tabacheră două țigări.

— Asta a fost fabricată înaintea bugetului și asta a fost fabricată după buget. Comparați-le.

Deputații băgară de seamă cu uimire că țigara a doua era cu un centimetru mai scurtă decît întîia.

Argumentul deputatului laburist a avut un succes enorm, dar bugetul a fost votat fără nici o modificare.

Căci majoritățile în Anglia, sînt tot majorități . . .

În Spania. Spania a primit consiliul Ligii Naţiunilor, în chip măreţ. Regele şi regina au ridicat pentru o zi doliul provocat de moartea reginei Maria-Cristina, spre a putea pofti miniştrii şi ambasadorii la palat. Regina purta o rochie aurie, potrivită nuanţei părului şi o diademă ale cărei pietre scînteietoare avea strălucirea albastră a ochilor ei.

Alaiul regelui şi reginei era precedat de un grup de şambelani în costume de ceremonie, cu ciucuri şi fireturi, al căror semn distinctiv era o cheie mare, aurită, ataşată galant pe buca dreaptă. Apoi veneau suveranii perplecşi, neştiind dacă trebuie să vorbească franţuzeşte, englezeşte, italieneşte sau spaniolește.

Se iviră infantele. Apariţia prinţeselor regale — blonde, înalte, proaspete şi viguroase — a fost fermecătoare.

— Nu-nţeleg de ce sîntem scoase şi arătate ca elefanţii la circ, zise una la urechea celui mai simpatic dintre ambasadori.

Cei doi fii ai generalului Primo de Rivera au impresionat plăcut prin frumuseţe şi costum. Amîndoi purtau, la locul cuvenit, cheia de şambelan.

Un diplomat foarte modern. E generalul Dawes, trimisul Statelor Unite în Anglia. Nu s-a pomenit, în diplomaţie, o astfel de viteză: Vineri, 14 iunie, sosește la Londra. A doua zi, sîmbătă, la Windsor, prezintă regelui scrisorile de acreditare. Duminecă pleacă în Scoţia, unde are o întrevedere senzaţională, la Fowes, cu primul ministru Macdonald. Marţi, în sfîrşit, rostește marele discurs de la « Pilgrim's club » asupra dezarmării navale şi a relaţiilor anglo-americane. Ziarele engleze, uimite, se-ntreabă dacă nu cumva spiritul practic

al afacerilor va ruina cu desăvîrşire arta diplomaţiei, făcută din reculegere, meditaţie, tăcere şi lene.

Macdonald şi scoţienii. Revenirea la putere a lui Ramsay Macdonald a încîntat pe scoţieni. Căci noul prim-ministru englez e un pur scotsman. În ultimii patruzeci de ani, Scoţia a dat un număr impunător de oameni de stat. Din zece prim-miniştri, cinci au fost de origină scoţiană: lord Rosebery, lord Balfour, sir Henry Campbell-Bannerman, Bonar Law şi Ramsay Macdonald. Apoi, Gladstone se trage din strămoşi scoţieni, ca şi Baldwin. Scoţienii îşi iau libertatea să anexeze şi pe Asquith, care a reprezintat todeauna Scoţia în Parlament şi s-a căsătorit cu o scoţiană.

Shakespeare şi greva. Clynes, ministru în guvernul actual laburist (fiu de ţesător, el însuşi fost ţesător) e singurul care a izbutit să puie capăt unei greve, citînd pe Shakespeare. Se declarase greva la carierele de var din Buxton. Unul din patroni, bărbat erudit, shakespearian fervent, se opunea oricărei împăcări, nevoind să stea de vorbă cu acei muncitori analfabeţi şi imbecili. Clynes veni la Buxton şi intră în legătură cu patronul. Nu-i spuse nimic de grevă, ci discută cu el o mulţime de pasagii obscure din Shakespeare. Patronul, încîntat, îl opri la masă. La friptură, Clynes i-a recitat un act întreg din *Iuliu Cezar*, la desert greva se terminase; patronul cedase pe toată linia.

Parabolă. Un alt ministru, tot atît de simpatizat, din actualul guvern englez, e J. H. Thomas, care obicinuieşte să vorbească în parabolă.

— Trei lucrători, începu el la o întrunire electorală, trei lucrători tăiau piatră pentru ridicarea unei catedrale. Întrebai pe unul:

— Ce faci aci?

— Tai piatră.

— Şi tu? întrebai pe celălalt.

— Cîştig un şiling pe ceas.

În sfîrşit întrebai pe al treilea:

— Ce faci aci?

Şi al treilea răspunse:

— Zidesc o catedrală.

Acesta, a încheiat Thomas, era un lucrător adevărat.

Robinson cel Mare. Cu trei săptămîni înaintea ultimilor alegeri, a apărut la Londra o broşură cu titlul *Robinson cel Mare*, anonimă şi care a intrigat foarte mult cercurile politice. Era un fel de roman fantezist în care eroul, Robinson, şeful unui grup politic liberal de treizeci şi şase deputaţi ţinea piept adversarilor lui, două sute nouăzeci şi doi conservatori şi două sute nouăzeci şi unu laburişti. Conservatorii şi laburiştii refuzînd concursul lui Robinson, acesta îi doboară pe rînd. Regele, pentru a pune capăt frămîntărilor, îl însărcinează cu alcătuirea guvernului.

Toate profeţiile din broşură s-au împlinit. După alegere, autorul s-a dat pe faţă: e profesorul Ramsay Muir, membru marcant al partidului liberal.

Epidemie wagneriană. La Paris s-a reprezintat un ciclu din operele lui Wagner, cu un succes desăvîrşit. În acest timp domnul Poincaré a vorbit douăzeci şi şase de ore în faţa comisiei finanţelor şi a politicei externe asupra despăgubirilor de război, pe care trebuie să le plătească Germania Franţei.

Un ziarist a observat:

— În timp ce se cîntă Tetralogia, însuşi domnul Poincaré se ţine de modă. A început cu *Aurul Rinului* şi a isprăvit cu *Amurgul zeilor*.

Pragmatism. Miss Margarett Bondfield, care face parte din guvernul laburist, e tînără, spirituală şi foarte practică. Nu mult înaintea alegerilor lua masa la « Clubul comercial » din Londra. Preşedintele clubului îi zise surîzînd, la toast, că se află în mijlocul capitaliştilor.

Fără a-şi pierde sîngele rece, miss Bondfield răspunse că se simte foarte bine printre capitalişti, căci adăogă ea:

— Capitalul este şi va fi capital, chiar dacă toate guvernele ar deveni socialiste. Întrebarea e, cine va controla, de-aci înainte, capitalul . . .

Prudenţă. Fletcher, fostul ambasador al Statelor Unite la Roma şi care va fi numit în curînd la Paris, e un om foarte vesel. I s-a arătat un anunţ într-un ziar din New York după care domnul Fox &Co., antreprenori de pompe funebre, sînt primii care au întrebuinţat automobilul pentru înmormîntări şi au de gînd să introducă, pentru clienţii lor de soi, aeroplanul.

Domnul Fletcher zise:

— Prefer să nu fiu înmormîntat cu aeroplanul. Dacă se răstoarnă? S-ar putea să mi se-ntîmple vreo nenorocire . . .

Cărţi de joc. I se spunea cardinalului Gasparri că Mussolini fusese în tinereţe un pătimaş jucător de cărţi, dar că de la venirea lui la putere nu mai pune mîna pe ele.

— Îi e teamă, la vreo partidă, răspunse cardinalul, să nu piardă regele!

Comparație. Ministrul german Severing a vorbit în Reichstag despre eventualitatea revenirii kaiserului și de opunerea guvernului. Generalul Groener, care a fost întrebat de unii parlamentari dacă guvernul are mijloacele necesare spre a împiedica o revenire a lui Wilhelm al II-lea pe tronul Germaniei, a răspuns:

— Ne e mult mai ușor să-l împiedecăm să revie, decît ne-a fost să-l facem să plece! . . .

INTERNAȚIONALE

Macdonald și filmul vorbitor. Primul ministru al Angliei nu e numai un tip fotogenic, dar și un admirabil element pentru filmele vorbitoare. Cînd s-a alcătuit guvernul laburist, s-a adoptat ideea ca noul cabinet să fie filmat în grădinile de la Downingstreet. Miniștri au fost fotografiați pe rînd, în timp ce Ramsay Macdonald îi prezenta publicului și rostea cîteva cuvinte spirituale asupra fiecăruia din colaboratori. Acest film istoric a fost proiectat în mai multe cinematografe din Londra. Bernard Shaw, care a văzut filmul, e încîntat:

— Macdonald e splendid! a exclamat dramaturgul. E cel mai bun artist pe care l-am avut de la Gladstone. Și toată lumea știe că Gladstone a fost un actor de mîna întîi! . . .

Muntele Piu al XI-lea. O secție a clubului alpin din Italia a avut ideea să onoreze pe Papă în chip

original. Știind că a fost un ascensionist pasionat în tinerețe, clubul a hotărît să boteze vîrful muntelui Gran Sasso « Muntele Piu al XI-lea ». Gran Sasso are o înălțime de două mii trei sute cincizeci metri și ceremonia botezului va avea loc pe la mijlocul lunei august.

Se știe că d'Annunzio s-a bucurat de o cinste asemănătoare. Asemănătoare, dar inversă, căci în cazul Papei, muntele dobîndește numele lui, în timp ce d'Annunzio a luat el numele unui munte: prinț sau duce de Monte Nivoso . . .

Eparhie. Episcopul care administrează cel mai întins diocez din lume, e desigur doctorul Stringer, episcop de Yukon, a cărui autoritate se întinde pe o suprafață de două sute cincizeci de mii de kilometri pătrați, pe malurile Oceanului Arctic. Doctorul Stringer, care a fost de curînd sărbătorit la Londra, e episcop de Yukon din anul 1905. Eschimoșii l-au poreclit Episcopul-Pușcă. Nu se preumblă niciodată prin parohiile diocezului fără o pușcă automată.

— Nu am nevoie să mă apăr de bandiți, lămurește el, dar trebuie să-mi agonisesc hrana de toate zilele. Dumnezeu îmi trimite pururea vînatul, dar a lăsat în grija mea ca vînatul să nu-mi scape. . .

Doctorul Stringer e un ochitor de mîna întîi: n-a rămas flămînd niciodată.

Stefanik. Acestui erou ciudat al Cehoslovaciei care a luptat politicește pentru independența și întemeierea ei, i s-a ridicat de curînd un monument în patrie. Stefanik a fost astronom, aviator și om de stat. Încă din timpul vieții a știut să creeze o legendă în jurul prin tăcerile, hotărîrile repezi

și misterul cu care-i plăcea să-nconjoare amănuntele cele mai mici ale vieții lui.

Biografia lui Stefanik se află în volumele de amintiri ale lui E. Beneș, precum și în *Destins hors-série* de domnul de Monzie.

Iulie 14. E titlul unei noi cărți de Emil Ludwig, care face senzație la Berlin. Autorul se ocupă de cauzele războiului și arată că-n acea lună tragică, iulie 1914, a trecut peste Europa un vînt de nebunie. Părerea lui asupra responsabilităților nu e, bunînțeles, cea înscrisă în tratatul de la Versailles, dar osîndește cu severitate regimul imperial german.

La sfîrșitul cărții, Emil Ludwig e indignat că vinovații nu și-au primit pedeapsa. Au fost uciși de poporul lor numai doi inși, tocmai acei care, la început, au voit să înlăture războiul: țarul și contele Tisza. « Toți ceilalți conducători ai Europei, urmează istoricul german, răspunzători personal au putut, prin fugă sau generozitatea publică, să-și scape viața pe care, în afară de Tisza, nici unul nu și-o expusese în timpul războiului. Marele-duce Nicolae și Isvolski, Berchtold, Bethmann și împăratul Wilhelm, Ianușchevici și Moltke n-au avut cea mai mică neplăcere personală și toți, afară de Moltke, au supraviețuit războiului. Dar popoarele Europei au plătit, ele, toată afacerea, cu nouă milioane de cadavre. »

Drept internațional. În fața Bratislavei, pe Dunăre, se află un vapor cochet pe care un englez l-a transformat în cafenea și restaurant. Toată lumea din Bratislava vine să mănînce și să danseze pe vapor, unde cîntă o admirabilă orchestră de țigani. Într-o bună zi, englezul primește vizita unui

funcționar municipal cerînd plata impozitelor. Fără să se turbure, proprietarul vaporului a declarat că se află în apele unui « fluviu internațional », că nici un oraș riveran n-are dreptul să se amestece în treburile lui și că vaporul său e teritoriu britanic.

La care orașul Bratislava a răspuns: « Pentru că ești teritoriu străin, vom sili pe toți clienții să-și procure un pașaport, să plătească viza și nici dumneata nu vei putea descinde pe țărm fără aprobarea și viza guvernului cehoslovac . . . »

Dezbaterea a ajuns în fața tribunalului. Și judecătorii, încurcați în fața acestui caz puțin banal, au cerut avizul cîtorva profesori de drept internațional. Englezul, pe de altă parte, amenință să se adreseze Ligii Națiunilor.

Coolidge și Constituția. Se știe că domnul Calvin Coolidge, fostul președinte al Statelor Unite, a redevenit ziarist. În *Cosmopolitan* își publică amintirile și de curînd a apărut articolul în care fostul președinte amintește împrejurările în care a aflat de moartea președintelui Harding. Era în dimineața zilei de 3 april 1923. Coolidge, pe atunci vicepreședinte, se afla la Plymouth, în locuința modestă a tatălui său. Era încă-n pat, cînd a auzit pe scară pași grăbiți și glasul bătrînului care-l chema.

« După glas, povestește Coolidge, am înțeles că se întîmplase o nenorocire. Sosise o telegramă care vestea moartea președintelui Harding. Căzui în genunchi și, ca-n fața unui altar, rugai pe Dumnezeu să binecuvinteze poporul american și să-mi dea puterea să-l slujesc. Mi-am amintit apoi că întîia datorie era să depun jurămîntul pentru intrarea în slujbă. Căutai formula prescrisă de Con-

stituție, o copiai însumi și rugai pe tata să primească el, în calitate de notar, jurămîntul. Neam dus deam luat și pe vecinul nostru, senatorul Dale. Soția, secretarul și șoferul îmi slujiră de martori. Și jurai respect Constituției, în fața unei Biblii vechi pe care o păstra mama, la lumina unei lămpi de petrol aprinsă în salonul cel mic. . . »

MĂRUNTE

Radio. Ministrul Cultelor din Prusia, domnul Becker, e un ironist crunt. Acum cîțiva ani veni seară la el cîțiva radiofoniști să-l roage să intervie pentru o rectificare în buget, mai favorabilă radiofoniei în Germania. Domnul Becker le-a făgăduit tot concursul. Apoi, după plecarea lor, se întoarce către secretar:

— Ce admirabil lucru radiofonia! Cînd te gîndești la atîți cîntăreți, atîtea bande de jaz, atîtea monologe și discursuri pe care le poți evita cu o singură învîrtitură de cîțiva milimetri a condensatorilor de reglaj ! . . .

Nuanțe. Domnul Austen Chamberlain, fostul ministru de Externe al Angliei, e un feminist convins, dar care nu disprețuiește gluma.

— Credeți că vom fi mai fericiți, cînd vom fi guvernați de femei? l-a întrebat cineva de curînd, pe un ton mai mult decît îndoielnic.

— Pui rău întrebarea, răspunse fostul ministru britanic. Trebuie să spui: « Sîntem mai fericiți de cînd sîntem guvernați de femei ?! . . . »

Un ziarist. Gordon-Bennet, directorul și proprietarul ziarului *New York Herald* avea reputația că plătește știrile de presă originale, mai bine decît toți ceilalți directori. Plătea într-adevăr împărătește — dar nici nu arunca banii pe fereastră. Se prezintă o dată un individ care-i propune informații asupra unei evadări dintr-un azil de nebuni.

— Știu unde e nebunul evadat. Cît îmi dați să vă spun unde e?

— Cinci dolari.

— Nu. Douăzeci.

— Mulțumesc. Nu mai e nevoie. Acum știu și eu unde e nebunul!

Politică afganistană. Un ziarist american a avut norocul să stea de vorbă cu Nadir Khan, unul din cei mai serioși pretendenți la tronul Afganistanului. Faptul că n-a izbutit se datorește sumelor fantastice de bani pe care adversarul său le-a distribuit șefilor de trib.

— Am nevoie nu de muniții, a declarat Nadir Khan, ci de bani. Căci la noi, în Afganistan, rari sînt aceia care interesați la viața publică rămîn dezinteresați . . .

Exact cași în unele țări din Europa!

1929

UN MÎNTUITOR ACTUAL: COOPERAȚIA

Singura cooperare clar exprimată la noi au dat-o, între intelectuali, colaborarea ignoranței și lenei cu indiferența. Aceste puteri hotărăsc inactivitatea noastră în grupuri și colectivități, de la întemeierea regatului. Cu toate că prima Unire, dintre Muntenia și Moldova, a fost cîntată și jucată și de opincă și de pantoful Louis XV și de ciubote, în versurile:

Unde-i unul nu-i putere
La nevoi și la durere,
Unde-s doi puterea crește,

cuvintele cîntecului au trecut peste simțirea noastră, ca niște stoluri de ciori. Primei uniri i-a urmat unirea tuturor provinciilor românești, și în vreme ce ochiul intelecților îmbrățișează conturul Daciei întregi, inima lor rămîne străină evenimentului și unirea interioară, dintre fruntarii, o unire practică și reală, nu s-a efectuat.

Subt specia ei cea mai simplă, unirea este, ni se pare, cooperație, și cooperația este punerea laolaltă, tovărășește, a minimului puțin, de care individual dispunem. Lipind bătătură de bătătură se face o țară, și braț de braț se face un popor. Un petec de om sau de pămînt nu însemnează nimic, dar acest nimic multiplicat neîncetat cu sineși devine totul și dă insului insignifiant putere, cultură, mulțumire și confort, prin strămutarea eficacității totului asupra unui singur individ. O moleculă de fier se zărește numai la microscop, molecula devine însă, prin aglomerare, cale-ferată, unealtă și pod. Pînă ce nu s-a stîrnit o vigoare aglutinantă în atomi, aceștia au viețuit incapabili și sterpi.

Coeziunea magnetică a materiei brute și temperatura necesară coerenței sînt, la oameni, ideile și sentimentul. Ce împiedică pe om să se alipească de oameni, organizați în state legale, și prin interese individuale? Un leu molecular nu are nici o valoare, dar zece milioane de asemenea lei, pe zi, reprezintă o forță zilnică, adaosă zilei precedente. Dacă zece milioane de oameni ar pune zilnic deoparte cîte un leu, adică mult mai puțin decît costul transportului acestui leu, la sfîrșitul anului s-ar afla într-un loc trei miliarde șase sute de milioane de lei, care plasați inactivi cu o dobîndă minimală de zece la sută ar produce anual trei sute șaizeci de milioane, care capitalizați ar da în zece ani dimpreună cu leul investit zilnic, aproximativ patruzeci de miliarde.

Mutat din loc în loc și din nevoie în nevoie, acest capital ar fecunda munca tuturor celor zece milioane deponenți, și împărechierea continuă a capitalului general cu activitatea individului, pe lîngă că el însuși ar spori, provoacă bunăstare și solidarizarea națiunii. Nu trebuie să fii matematician, contabil sau ghicitor, ca să măsori dinamica formidabilă a leului cooperativ.

În zece ani de la război, care devin în curînd unsprezece, s-a vorbit toată vremea de împrumuturi străine, s-au plătit dobînzi și tranșe, din împrumuturi continuu absorbite între ele, și națiunea a ajuns la limita posibilităților ei de plată, industria și-a răcit cuptoarele, negoțul își trage obloanele. Băncile sînt falimentare, șomajul sporește zilnic și cîteva zeci de mii de alte guri flămînde se vor adăoga prin concedierea funcționari-

lor la imensul proletariat care începe. S-ar părea că incapacitatea consacrată prin sumedenii de acte, a conducătorilor statului, e dublată de o socoteală de genul Machiavel, ca la fiecare două-zeci de ani (1907 e încă recent și pierderea în război a opt sute de mii de oameni se intercalează la mijlocul perioadei), să fie scoși prin presiune lentă cîte zece mii de oameni la poarta istoriei și împușcați.

Calculați efectele unei averi acumulate cu leul, în zece ani de pace, de patruzeci de miliarde și faceți suma greșelilor fiecăruia din noi, plus greșelile guvernelor — și balanța.

Dezorganizarea și viciul social are un adversar ineluctabil în cooperația voită și conștientă. Legi peste legi și absență de inițiative. Este atît de greu ca fiecare stat, fiecare stradă, fiecare oraș să creeze o cooperativă zilnică a leului scos din țuică și din lulea și să-și verse colaborarea la o federală a tuturor acestor cooperative mici, o dată pe săptămînă?

Nu vi se pare această acțiune și mai inteligentă, și mai patriotică, și mai vitală, decît disputa politică și propagarea nestînjenită de acte de viață, a indisciplinei sociale?

1930

LOCATARI, PROPRIETARI

În zece, doisprezece ani de la război nu se poate tăgădui că, subt o influență și alta, toate concepțiile în legătură cu publicul și cu viața lui s-au modificat. Încă acum cîțiva ani cetățeanul nu prezinta un interes în opinia conducătorilor, decît la o cotă de un milion venit anual. Anume oameni politici și edili nu consimțeau să primească și să stea de vorbă dedesubtul acestei evaluări. La un venit de cel puțin un milion, cetățeanul căpăta minte și cugetare, cu neputință de obținut la o leafă de zece mii de lei pe lună, de șofeur.

Validitatea socială s-a știrbit, pe măsură cu impunerile fiscale. Considerat ca un strict material de exploatare pentru stat, care nu dă nimic și ia pînă la piele, publicul a dovedit elasticități neașteptate și o putere de a produce și de a plăti impresionantă pentru guvernanți. Parcă pe acest fond în care se găsește goliatul sculat în picioare și, decapitat, sfărîmînd în genunchi trupul unui David sprinten și frumos, s-ar putea, mai mult ca în trecut, negocia o apropiere. Este de înțeles ca statul și Comuna să perceapă acel maximum de dări, care va duce în cele din urmă, bine gospodărit, la plata datoriilor obștești, dar tot atît de bine trebuie înțeleasă și obligația instituțiilor de folosință colectivă, de a sprijini pe contribuabil să nu cadă rupt de povară. Un soi de asociație între stat și individ există, pînă acum fără avantaje pentru clientul slab.

Un serios neajuns, și pentru birnic și pentru fisc, vine din actualul dezechilibru dintre venituri și chirie. Nici statul, nici Comuna nu au găsit încă, sau mai bine-zis n-au binevoit să-l caute, leacul unei situații învecinată cu tragedia.

Faimoasa Societate Comunală de Locuințe Eftine, numită în derîdere cu numele ei falacios, a izbutit să construiască din alifie de var și mucava de cărămidă, locuințe încălecate unele pe altele, în valoare de două sute cincizeci de mii lei plătite de la milion și de la două în sus, frigorifere hibernale și cuptoare caniculare. Pentru asigurarea unei armate de funcționari, suprapuși într-o ierarhie organizată bisericește, cu altare, confesionale și anticamere; cu papi, cardinali și emisinențe invizibile, o sumedenie de proprietari nenorociți plătesc în eternitate niște anuități echivalente cu chirii fabuloase, a cărora ultimă rată corespunde cu dărîmarea casei. Societatea a fost incapabilă să răspundă scopului pentru care fusese înființată și sprijinul de care s-a folosit din partea Comunei a fost un cadou pentru rentabilitatea maximă a întreprinderii.

Proprietatea cealaltă, privată, industrializată, care a permis unora să construiască imobile de raport și a silit pe alții să le locuiască, nu a fost nici ea de nici un folos, nici pentru proprietari adeseori, nici pentru chiriași: pentru aceștia nu a fost niciodată. Scutirile de taxe și de impozite au încurajat pe proprietari să umfle imobilele pînă ce apartamentele au plesnit. Chiriile enorme au lăsat pe locatari flămînzi, fără să sature pe proprietari, mîncați și roși la rîndul lor de dobînzi. Sprijinul autorităților nu le-a folosit la nimic — și proprietarii cer, și probabil vor obține, o anulare a dobînzilor, care iarăși nu va duce la nimic.

Nu cumva a sosit momentul ca să se schimbe fața chestiunii și să se adopte un alt punct de plecare în vederea unui rezultat subt toate aspectele mai sănătos? Nu s-ar putea condensa, ușurințele și încurajările destinate proprietății, într-o singură operațiune?

Tema ni se pare simplă și practica ei elementară. (Principiul e admis că proprietatea asigură ordinea socială: fiecare proprietar al casei pe care o locuiește.) Să se ia criteriul chiriei mijlocii, pe care locatarul o plătește, în orice caz, din produsul muncii lui, și pe această mijlocie să i se dea facultatea de a deveni proprietar într-un număr de aproximativ cincisprezece ani. Fără case căzărmi, fără case pavilioane de spital — și fără construcții obligatorii noi, cu arhitecți, constructori, specialiști, consilii de administrație și inevitabilele furturi sau beneficii aglomerate. Fiecare chiriaș actual să-și cumpere casa care-i place, în mahalaua care-i place și să o plătească integral. Cu o sumă de un milion de lei în cifră rotundă se poate cumpăra o casă pentru o familie producătoare.

O condiție ar fi ca locatarii să se grupeze în societăți de cîte douăzeci sau o sută de membri, legați solidar pe răspunderea grupului întreg, pentru fiecare membru în parte, pînă la plata tuturor imobilelor ipotecate. Banca Națională, în cuprinsul căreia funcționează un Credit industrial, care împrumută cu unu și cu doi la sută, cîte o industrie falimentară de ciocolată sau pesmeți și are dreptul să piardă dintr-o dată cîte cincizeci de milioane de lei, ar putea să înființeze un Credit al proprietății mici orășenești, fără să piardă niciodată nimic. Detaliile practice se găsesc fără nici o greutate de specialiști, care vor putea afla în asigurări, reasigurări și varii combinații, mai multe garanții decît îi trebuiesc. După o socoteală de nespecialitate, o proprietate care ar fi cumpărată cu un milion plătit integral, poate să fie plătită comod în doisprezece ani, excluzînd surprizele

satisfăcătoare, care cel puțin în proporția de douăzeci și cinci la sută au loc în toate operațiile financiare, moșteniri, căsătorii, schimbare de situație, afaceri rentabile etc.

Rețeta e simplă. Are nevoie de un farmacist cu bunăvoință. Și dacă ne gîndim bine, el nu lipsește de la Banca Națională . . .

1930

RADIOSOCIOLOGIA

Parcă îți vine greu să ocolești subiectul. Toată lumea vorbește de el, și Vinerea Mare i-a fost consacrată de geniul organizator al domnului Gusty de la Institutul Social (nu mai întrebați nimic), de la Universitate, de la Radio, de la . . . dar de unde nu-i și nu a fost? Despre acest leac universal, domnul N. Iorga, care nu detestă todeauna calamburul, a zis la Barcelona « Nihil sine Gusty ». Adică fără Domnul Dumnezeu și fără domnul Gusty nu mai merge nimic.

Dar, în sfîrșit, nu de domnul Gusty era vorba ci de domnul Masaryk, președintele Republicii Cehoslovace, care a împlinit optzeci de ani. Atît trebuia să spunem despre domnul Gusty, care l-a sărbătorit și a hotărît o sumedenie de personalități să vorbească în auzul Europei despre tînărul unchiaș. Toată Europa, reculeasă, a putut să audă cum domnul Masaryk a fost celebrat o jumătate de zi la București, și s-și confunde noțiunile geografice, abia organizate după război. Mîine, mulți vor crede că postul București e situat lîngă Brno.

O întrebare fără răutate. Dumneata, domnule cititor, n-ai simțit cu toată veneratia ce se cuvine unui om politic important în țara lui; n-ai simțit așa ceva, ca un sentiment, aș zice, complicat? Nu ți s-a părut cele cinci ore de sărbătorire a unui mare politic, ca un ospăț exotic, stridii cu mămăligă și tocană cu trufe? Nu e nimic de zis: a

murit un oarecare Georges Clemenceau și domnul Gusty nu s-a emoționat. Parcă s-a știut că, acest iacobin a însemnat în Europa o epocă și în război un total — să se fi opus unui doliu de o singură oră la București, lipsa de origină slavă? Publicul a putut afla din ziare ultima dorință a marelui scriitor literar și politic de a fi înmormîntat în picioare, și atîta tot. Clemenceau, Masaryk: *entre les deux mon cœur balance . . .*

Dar au mai fost și români, despre care postul de radio din București și oratoria mare au tăcut, odată cu Institutul Social și cu domnul Gusty. Regele Ferdinand nu a făcut obiectul nici unei ședințe. Regele Carol, nici Ion I. C. Brătianu, de-asijderi. Pe un anume Eminescu îl pomenesc conferențiarii incidental. Și ar fi loc slobod pentru o numărătoare apăsată de eminențe românești în România. A.D. Xenopol, Toma Stelian, Petre Carp, Maiorescu, Gherea, Spiru Haret, Domnitorul Cuza, Niculae Filipescu, Take Ionescu, înșirați fără rînd și cum se brodesc în condei, au fost niște descălecători de națiie sau, în orice caz, niște puteri românești, pe care, cînd presa le uită, le-a dat uitării și publicul numaidecît.

Să fie atît de absenți stăpînii din sufletul logofeților, încît o țară întreagă, împovărată și tristă, să nu-și mai poată anima zborul și speranța decît cu pildele boeme? Fără șovinism și fără ridiculă infatuare, satele întîi și apoi cărțile au întocmit o cultură românească sigură, aproape suficientă pregătirii generațiilor noi. Astăzi, un tînăr inteligent poate să se formeze întreg, din punctul de vedere intelectual și inventiv, cu ceea ce găsește făcut și adunat. Oamenii care au înlesnit aceste mari rezultate nu-i mai cunoaște nimeni și nu și-i mai aduce aminte? Monumentele se macină, urmele de piatră ale timpilor se șterg. Domnul Masaryk nu poate fi revendicat cu atîta plastică

și pasiune. Tăcerea pogoară pe marile figuri și morminte.

Dacă domnul Gusty trebuie să hotărască de sfinții călindarului românesc; dacă domnia sa simbolizează mișcarea ideilor și a însuflețirilor, rezumă și incită, determină și declanșează, rugă-mu-ne și ne căciulim să binevoiască să se îndure. Grație unei intervertiri spirituale ciudate, domnul Gusty a decis ca de aci înainte conferințele de radio să devie filozofice și sistematizate cosmopolitic, cîte patru-cinci domni conferențiari însărcinîndu-se să demonstreze că omul umblă cu picioarele în jos. Este de netăgăduit că marele interes ce-l prezintă profunzimile ramificate ale oratorilor incolori și inelastici, va funcționa în fața aparatelor închise, orientate către Viena și Pesta. Ar vrea radiofonistul să știe încă o dată, și mai cald și mai viu, cine a fost Cantemir, cine Matei Basarab, cine Mihai, cine au fost Neagoe și alții.

Un cap de bou, expus într-o vitrină de agenție de călătorie din Calea Victoriei, a putut să amintească, nu fără emoții, publicului grămădit să-l vadă, zimbrul tradiției moldave. Și un cap de sociolog nu poate să ne evoce individualitatea măcar a mai-marilor noștri isprăviți de curînd.

1930

AMANETUL TRAGIC

Lipsa intermitentă a condus pe Take Ionescu, acum vreo douăzeci de ani, să înființeze așa-numitul Munte de Pietate, care permitea văduvei cu termenul de chirie întîrziat să-și amaneteze broșa și cerceii pe cîteva sute de lei pentru cîteva săptămîni. Un expert argintar determina valoarea pietrelor și a metalului, la un ghișeu discret ca un confesional, ascuns între două paravane. Împrumutătoarea putea să salveze aparențele, printr-un zălog personal neștiut și, cu voaleta trasă pînă la bărbie, se strecura în zigzagul străzilor mici din jurul instituției, purtînd în poșetă douăzeci și cinci la sută din prețul negociabil al obiectului gajat.

În orașul Geneva, lumea cu dare de mînă se interesează în special de Muntele de Pietate local, refugiul cunoscut al mizeriei din lumea intelectuală și destul de des, și mai cu seamă toamna, cînd ceața desfrunzește copacii și studenții oftează după paltoanele puse în anotimpul mărgăritarului și liliacului amanet, depunătorii primesc din partea administrației invitația sentimentală să scoată paltoanele. O societate de caritați, o cucoană, un industriaș, care au rămas întodeauna strict anonimi, au luat inițiativa pomenii și au plătit « capetele » și dobînzile. Elveția, unde poporul muncește cumplit, e plină de organizații fără titluri, fără statute, fără subvenții și fără publicitate, destinate să ospitalizeze confortabil,

să hrănească studențimea și muncitorii manuali și intelectuali.

Ne-am adus aminte de aceste binefaceri de care românii se folosesc ca și autohtonii în țara lui Wilhelm Tell, săracă, binecuvîntată și semeață, la povestirea, detailată după realități, a unui confrate, advocat al Muntelui de Pietate din București. Bijuteriile și obiectele casnice nu sînt cele mai puține, însă enorma cantitate a lucrurilor gajate anul acesta și în acest anotimp, e compusă din saltelele, perinile și cearceafurile scoase de subt căpătîiul pruncilor și de subt șalele obosite și martirizate ale unei mame singure, sau ale unei familii greu împovărate. În vreme ce oamenii urmăriți de fisc nu au cu ce să se învelească și ce să îmbrace, garderoba lor e pusă amanet.

În schimb, în vecinătatea Muntelui de Pietate din București, au apărut siniștrii paraziți ai sărăciei, care îndrăznesc să-și facă o profesiune cu firmă și vitrină, din mizeria celor mai nefericiți cetățeni. Anunțuri, neoprite de poliție, invită cumpărătorii să capete cu prețuri de faliment mărfurile neachitate de posesori. Trecătorul din dreptul prăvăliilor de ciocli instalați cu ferestrele la stradă, e afectat, în colțul Brezoianu cu Sfîntul Ionică, de figura indecentă a unui păduche tînăr păros, care arborează între barba neagră a înghițitorii și mustața obscenă, raderea diplomatică de stat a gurii și a plescăitului facial.

Prietenul nostru ne-a făcut o listă de obiectele ce se găsesc gajate actualmente la Muntele de Pietate, mai tragică decît teatrul dramatic al tuturor autorilor reuniți. Un client, ca să aibă ce să mănînce cîteva zile, și-a pus amanet gingiile și dinții, construiți de un dentist . . .

Nu vrem să fim elvețieni, căci mîndria inteligenței noastre ne face incompatibili cu urmașii lui Jean-Jaques și ai lui Agrippa d'Aubigné. Totuși,

pentru că sîntem ortodocși, pentru că avem un mare Sfînt Sinod și un Eminent Patriarh, pentru că tremurăm o Săptămînă Mare și ne pregătim printr-un post lung, în timpul căruia o să slăbească toți prea sfinții episcopi în autoflagelații și abstinențe, de Sfintele Paști, dacă am imita puțin pe elvețieni?

Dacă am da înapoi nevoiașelor saltelele, plăpumile, perinile, rufăria și îmbrăcămintea și am plăti noi dureroasele lor datorii la Muntele de Pietate?

1930

9 IUNIE 1930 (DUMINICĂ)

Steagurile s-au înmulțit la ferestre și balcoane, pe nesimțite. Proprietarii, în majoritate liberali, au ezitat vineri, s-au afirmat în doi peri sîmbătă și azi n-au mai avut, zicea unul, încotro: au arborat cîte două și trei drapele. *La Dona e mobile*...

Oare domnul general Moșoi (pe franțuzește *Môchoi*) n-a declarat într-un mare avînt național, acum cîteva zile, nu mai demult, că dacă se va întoarce prințul, să nu se mai amestece nimeni, să-i fie lăsat corpul prințului viu, ca să-l măcelărească singur, cu mîinile domniei sale? În dimineața zilei cu pricina, domnul general Moșoi s-a scărpinat în ceafă și a scos un steag în balcon . . .

S-a cam povestit pe vremuri, înainte de-a fi plecat prințul din țară, un incident, de prin Vest. Domnul Moșoi era, ni se pare, comandantul militar în uniformă al circumscripției Oradea Mare și în această calitate nădușise să ridice un monument maiestății sale regina, pe loc. Monumentul a displăcut înfiorător, din punctul de vedere artistic, suveranilor, siliți să-l contemple și să se identifice cu materialul lui.

În ziua recepției, domnul general, întinerindu-se cu cea mai neagră vopsea, prezinta la inaugurare o mustață ca pana corbului. Ceea ce a indispus, zice-se, la superlativ, a fost însă un detaliu sculptural. Pe fețele soclului, domnul general adunase, dacă e adevărat, niște basoreliefuri, figurînd și domnia sa cu fizicul domniei sale întreg,

într-un asemenea relief. Lucrul nu era interzis: domnul Moșoi avea și un bulevard la Oradea Mare, întocmai ca și regele Ferdinand. Cineva, nu credem să fi fost prințul Carol, ar fi rămas încremenit dinaintea acestui spectacol de autoreclamă monumentală și i-ar fi scăpat cuiva — se povestește, și probabil nu-i adevărat — un calificativ dezavantagios domnului general, numit din eroare, cu voce tare:

— *C'est un lèche-cu* . . .

— Alteța sa regală dorește ceva? ar fi întrebat cu volubilitate domnul general.

— Nimic, domnule general, ar fi răspuns un adjutant.

Vorba venită din senin, i s-a tradus viitorului ministru de comunicații, în absența din țară a celui care se presupunea că o rostise, și generalul i-a păstrat prințului acea ură de moarte, manifestată la un comitet al partidului liberal, cînd își valorifica un eventual merit de portofoliu, pipăindu-și revolverul.

Noroc însă că, dotat cu o natură reflexă, domnul general și-a modificat amenințarea și a evoluat. În curînd, fără îndoială, se va putea admira în fotografiile festive, plecăciunea ceremonioasă maximă a goliatului național-liberal, convertit.

1930

BIFTECUL

3 iulie 1930. Domnul Constantin Stere și-a terminat articolele prin care s-a explicat de ce a stat neclintit în partidul național-țărănesc pînă în momentul, exact, cînd a fost rugat să-l părăsească. Domnia sa revine cu unul « după restaurarea constituțională », dovedind opinii și tratamente pentru orice chestiune, deschisă sau închisă, indiferent, mai ales după ce s-a deschis de la sine. Presa antagonistă geniului domniei sale politic l-a recompensat, retrăgîndu-i titlul de « trădător », uzitat în toate împrejurările domniei sale și acordîndu-i-l pe cel de « domnul ». Sînt epoci în care domnul Stere excită verva blasfematorie a tuturor redactorilor pînă la scribi, ucenici și calfe, și momente, ca niște luminozități, de reconciliere generală. S-a iscat un atare moment și nu se poate afirma că stilul artificial, în atmosfera căruia și-a dezvoltat cu întîrzieri istorice, desigur involuntare, domnul Stere, părerile, rectificările și modificările, a izvorît fără colaborarea unei intenții de abilitate, puțin cam groasă.

În ultimul domniei sale articol, domnul Stere se întoarce la biftecul domniei sale cu lapte, de la aceeași vacă, o imagine fericită, creată într-o pauză de lirism, și are sincerități de acestea directe, bune de imprimat, dinaintea cărora delicatețea discreției se zbîrcește ca o piele interioară: « Ceea ce mă indigna, scrie domnul Stere, era mai ales exploatarea crizei dinastice, ca mijloc de presiune

spre a grăbi chemarea la putere ». Tonul pare luat din Leo Taxil și amintește pe Anatole France în papuci, încondeiat de un valet cu funcțiuni de secretar.

Tot ce-a spus la divorțul de nevestele domniei sale politice, domnul Stere a interesat la maximum cronica politică scandaloasă. Din sărutul său intim s-a aflat că uneia îi miroseau picioarele, și linia dintre șoldurile alteia era lăbărțată. Domnul Stere a scăpat însă din vedere că se intercalează într-o categorie, în care nimeni nu presupusese, pînă atunci, nici adversarii săi de talie meschină, că ar primi să facă parte . . .

Articolul final, de după restaurare, conține lucruri plăcute pentru toate gusturile și simțurile. Să citățm aproape pur și simplu: « Experiența recentă făcută cu regența *(vagă cacofonie)*, sper că poate convinge și pe cei mai intransigenți doctrinari », care, fie zis în treacăt, nu există decît în finalul de frază scurtă pentru circumstanță, al autorului. « Dar după 9 octombrie 1929 n-a fost om cu judecată sănătoasă în țara aceasta, care să nu fi văzut că situația ajunsese intolerabilă și intenabilă *(sic)* și care să nu fi căutat *(vorba ceea)* o soluție. » Și pentru același gust: « Era natural, în aceste condițiuni, ca în lipsă de acord între factorii politici, numele prințului Carol să fi venit — cel dintîi în gînd — și mai natural ca însuși prințul Carol să fi fost îngrijorat și preocupat în căutarea soluției ». Dacă vaca domnului Stere nu poate da lapte și biftec în același timp, stăpînul vacii consimte să le dea pe amîndouă, plus o farfurie cu frișcă.

Pentru senzațiile palatale democratice, domnul Stere zice: « Voi lupta pentru întronarea unui regim parlamentar sincer, spre a împiedica dictatura militară ». Domnul Stere era atît de grăbit să dea manuscrisul la tipar, încît lasă cuvîntul *spre*,

de o formă superior analfabetică, să-i mișune subt condei. Și, de două ori, starea sufletească democratică trebuie satisfăcută, și ea: « În ce privește însă primejdia dictaturii militare și realizarea regimului parlamentar, temerile mele încă nu sînt împrăștiate ».

Acum, pentru gustul dictatorial: « Ca profesor de Drept constituțional pot ști doar atîta că, o formă ideală de stat, egal de potrivită pentru toate timpurile și pentru toate țările nu există ».

Tradus în franțuzește, cel mai bun titlul pentru articolul alesului basarabean, ar fi, netăgăduit, unul și singur: *Plaire à tout le monde et à son père aussi.* [. . .]

1930

SĂPTĂMÎNA PATIMILOR

Săptămîna patimilor a durat cîteva zile și încă nu s-a încheiat. De la 9 pînă la 12 iulie numerele de atracție ale păturii bătrîne liberale s-au produs succesiv în cele trei figuri politice caracteristice ale clovneriei tradiționale: smirna, de-a bușile și tumba. Domnul Vintilă Brătianu rezervîndu-și pentru sine un aperitiv și un desert, reunite, lingînd unde a vomitat. Din resturi, trag, fiecare cu degetul, cîte o boabă, cîte o pojghie, un albuș sau sîmbure nedigerat, toți conducătorii.

Publicul adunat dinaintea palatului din Pont, al lui Pilat (rog a nu se confunda șoarecile cu șoricioaica) i-a văzut pe toți Cristoșii carnavalului liberal întorcîndu-se cu jobenele turtite și mînjiți, cu cravata întoarsă la ceafă și cu pantalonul nițel cam veștejit.

A doua zi, sau chiar în ziua cu pricina, presa liberală bătrînă a proclamat că partidul a luat contact cu vîrful ghetei regale. În ceea ce-l privește, domnul Vintilă exagerează contactul, pretinzînd că a și rămas gravid de un viitor guvern. Laudă de spălătoreasă care a dus rufele boierului și a trecut prin odaia vizitiului.

Adolescentul « Moșoa » a fost crud încercat. După cum prevedeam, acest general răzbunător al ordinei constituționale și care își încărca revolverul de pensionar, într-o ședință a clubului liberal, ca să-l « cruțe » pe « prinț », a preferat, cam tîrziu, nu e vorba, să-și puie gloanțele în

sarmale și să-și mănînce revolverul preparat la tavă. Domnul « Moșoa » s-a dus la palat și — Doamne! — s-a iscălit în registru. A tras cu limba, acolo unde altădată își punea degetul gros.

O informație ne spune că registrul de la palat s-a umplut și că s-a comandat al doilea registru. Toate felurile în care se poate găti vînatul numit lichea, figurează în primul registru — și, desigur, vodă a poruncit să fie transportat departe de mirosul Curții și pus în careva din haznalele de la grajduri.

Va să zică, o nouă eră a început pentru liberalii bătrîni, din jurul (brr!) al domnului Vintilă. Să fie sănătoși!

1930

DOMNUL GEORGE BRĂTIANU LA CRAIOVA

Domnul Vintilă e solidar și egal cu personajul domniei sale, în toate împrejurările. Cînd toată lumea gemea de cancerul economic inculcat cu o satanică stăruință României, singurul care jubila de sănătatea prosperă a țării era omul ei cel mai bolnav, domnul Vintilă. În zece ani, acest dement i-a asigurat o lingoare de un veac. Tot domnul Vintilă e autorul actului de la 4 ianuarie, așa-numit, pe care cel puțin îl expiază. Aceluiași personaj i se datorește ironia « regele Saharei », obsedantă pentru autor, ca o epigramă de nătîng. Domnul George Brătianu, șeful adevărat al partidului liberal și fiul lui Ion Brătianu, șeful precedent al partidului, nu a găsit în inteligența creatoare a unchiului Vintilă, altă zeflemea și alt comparativ. Domnul Vintilă îl expiază și pe domnul George Brătianu. Întrunirea de duminică, din Craiova, a noului șef, a fost crîncen demonstrativă. Dacă din numeroasele fese de pepene galben ale domnului Vintilă, flagelate cu toate bastoanele și bătătoarele de muște din Capitală și provincie, mai rămînea vreuna în stare de rezistență, s-a înmuiat și aceea, la Craiova, unde oltenii au dat sănătos cu dovleacul de pămînt.

Domnul George Brătianu a fost primit în capitala Banatului dintre Dunăre și Olt, de basmul românesc întreg, ca Făt-Frumos. Năfrămile, cămeșile cu mîneca dantelată, cojoacele cusute și căciulile au ieșit din holdele mari, întru domneasca

lui întîmpinare. Cîntăreții doinei l-au recunoscut îndată ce l-au zărit, căci unul singur putea să poarte pe față, în căutătură, în ținută și în fruntea cinstită, tiparul sufletului lor, cotrobăit de șoareci și cutreierat de gîngănii. Ca un pom viermuit de omizi, poporul frumos al Oltului, al Jiului și al Amaradiei, și-a rupt și jumulit de pe chip vălul de păinjinișuri, surîzînd cu poamele ochilor și cu rodul gurii, la descălecarea între țărani și orășeni a Omului Nou.

Mișcarea pornită din București, într-o secundă de întuneric, care avea să amenințe țara cu o noapte lungă și cu blestem greu, răsună între toate rîurile și pămînturile românești, de munte și șes. Sosirea din văzduh a fostului prinț de coroană a fost prinsă în brațe de înfățișetorul de-acum al soarelui din cîmp și al plugului din vatră. Ivirea lui George Brătianu s-a făcut odată cu suirea regelui pe tron. Țăranului și tîrgoveților, aceste două minuni neașteptate, li s-au împletit sufletește într-o mare așteptare.

Cîteva urme de creion pe marginea de pergament a zilei:

Mașinile sosesc în Craiova pe la orele opt și jumătate dimineața. Maica Duminica avu de grijă să-și scoată plocatele cele mai albastre pe marginile cerdacurilor cerești și puse în ramurile Craiovei mii de steaguri de lumină de cleștar. Șeful este însoțit de sfetnicul lui dezinteresat și vioi, o minte politică de finețea urzelei de mătase și de adîncimea catifelei moi, orator diamantin și artist cu mîzga fierbinte. Am numit pe acel domn fosforescent, idealist și proprietar al celei mai îmbelșugate comori de resurse, cunoscut subt numele autorului dramatic și advocatului Vasilescu-Valjean. O ajustare a ochelarului și « maestrul » se găsește la telescop. Domnul profesor universitar Rosetti dăruiește lumii, care compune sărbătoarea, o privire mirată și un surîs virginal. Capul de fildeș

al domnului Istrate Micescu indică, răzimat în propria-i statuie de Satir subtil, drumul de crini și crizanteme al noilor năzuințe, al noilor îngeri, impalpabili, ca fluturii albi. Domnul Ifrim, care cumpănește o celebritate și clătinător de oameni cu un vis, pe umărul sufletului său de teafăr bărbat, aduce, ca să puie pe discul de aur al zilei, anafura crezurilor unui gingaș neînvins. Domnul Toma, fostul primar al Iașilor, clipește ochii negri, ciu-lindu-și nervii neastîmpărați dinaintea județelor, forfotite pe cai mărunți.

Craiova e un Ierusalim. Mai multe mii de oameni, în majoritatea lor săteni, își desfășură pitorescul variat și multicolor împrejurul celor douăzeci de mașini care au părăsit Bucureștii în zori-de-zi. Domnul Făgețel-Șaban, identificat de o rîvnă vastă și de o muncă monumentală cu mintea și simțirea poporului oltenesc și cu cele mai înalte doruri cărturărești ale țării, e sufletul Banatului local, în această duminică a unei noi Pascalii, care adună azi atîtea suflete și atîtea inteligențe. Puțintel la trup, ca un pelerin, care face de o mie de ani drumul printre stînci și prăpăstii, dintre idee și întrupare, cu sacul cu bijuterii în spinare; mic cît un greiere și nestins ca o cădelniță de vestale, domnul Făgețel a vestit țăranilor lui venirea lui Făt-Frumos și toate însuflețirile au alergat cu el la Craiova. Popasul de sosire a fost făcut în biserica *Ramurilor*, ridicată slovelor românești și speranțelor curate, de acest arhiepiscop mărunțel, sărac și trudit, dar înflăcărat, care-i domnul Făgețel. Acolo, domnul George Brătianu a putut să asculte o povestire a unei vieți, de adaos Aghiografiei, în luptă cu resentimentul răilor și cu brutalitatea neghiobiei, și todeauna dîrză și mereu nerăsplătită.

Sala Teatrului Național a fost prea mică pentru adunarea laolaltă a publicului fanatizat. Numărul mare al plugarilor se înmulțea cu elita socială și

intelectuală a marei Capitale din Dolj. S-au făcut două întruniri, una în sala Teatrului, prezidată de domnul George Brătianu și alta, în grădina de alături, subt prezidența domnului general Sava Dimitriu.

Birurile, dezolarea, deznădejdea, prestațiile, dobînzile băncilor au împins pe sătenii sărăciți de vechea organizare, de polițe și procente, liberală, la o stare morală prerevoluționară. George Brătianu e ultima lor speranță, după ce atîți oameni și atîtea speranțe s-au aprins și s-au stins, ca niște chibrituri făcute pentru candela morților, înainte de a da o flacără purtată pentru vatră și pirostrie. Apariția noului șef e înconjurată de un entuziasm furtunos și o vijelie de voințe se dezlănțuie de jur împrejurul acestui simbol, care se face mit.

După paisprezece oratori, care epuizează toate genurile elocinței, tribuna este ocupată de cuvîntul ager, puternic și plastic, de triumful, ca să-i spunem pe nume, al domnului Valjean. Intrarea oratorului a fost ca iscarea subită a unui nor cu haruri fertilizatoare. Sala tresare, se zbuciumă, cuvîntul vibrează în ascultători, ca tunetul în corzile de vioară. Fiece săgeată nimerește ținta și o măcelărește. De puține ori fenomenul de pătrundere a vorbitorului cu publicul s-a putut exprima în această măsură. Tribuna și publicul au devenit un ins, o singură ființă.

Satira domnului Valjean, cu neputință de schițat, s-a dezvoltat asupra punctului decadenței partidului liberal, pornit de la Kogălniceanu și Ion Brătianu și degenerat într-o meschină activitate de zarafi: bani luați din Banca Națională cu șase la sută și împrumutați cu treizeci la sută. Uite, în orizonturile noastre, un an bogat. El nu folosește stărilor noastre falsificate. Belșugul vă încurcă, le-a spus sătenilor oratorul, ca și seceta,

anii buni sînt la fel cu anii răi. Trăim ca robii fără nădejde. Sărăcia țării e atît de neagră, încît din mînă ne-a trecut în suflet; ni-i sufletul sărac. Nu ne mai putem lecui pentru că nu ne mai putem găsi și pipăi. Chemarea lui Gheorghe Brătianu este să ne învioreze sufletele și să ni le înfrăgezească. Gheorghe Brătianu e un ziditor. Mergeți cu el, cu lumina, sau vă întoarceți dincolo, în întuneric?

— Nu, domnule! Nu! au strigat ascultătorii.

— Gheorghe Brătianu, fiul marelui potentat politic Ion I.C. Brătianu, putea cu înlesnire să afle un colț umbrit în mijlocul războiului, în care să se ascundă, nesupărat de nimeni — povestește domnul Valjean, vorbind de trecutul șefului nou. El a căutat însă frontul, unde a căzut rănit, amestecîndu-și sîngele cu sîngele feciorilor de țărani, după cum își amestecă azi lumina lui cu lumina voastră. Politica lui e cinstită, cum cinstită i-a fost viața întreagă și sîngele cinstit . . .

Banchetul de după întruniri aduse o surpriză. Generalul Sava Dimitriu făcu o destăinuire de militar. Domnia sa este colonelul comandant al fostului ofițer George Brătianu — și ofițerul a căzut în fața lui. Regimentului îi lipseau pansamente și fostul colonel le-a dat soldaților fașa lui, rezervată rănilor personale. Evocațiile domnului general Sava Dimitriu au un accent sacramental și citîndu-și cuvintele de colonel, ele par citite pe piatra unui drum de lupte, de suferințe și de victorii. « Duceți-l la Divizie, a spus soldaților colonelul. Moartea copilului acestuia ar putea să fie moartea unei țări — și vindecarea lui va putea să însemneze vindecarea ei. »

E un final frumos de adunare politică și un început semnificativ de mare carieră.

Mașinile pornesc înapoi la orele șase seara . . .

Duminică 3 august 1930

GEORGISMUL LA TECUCI

Congresul de duminică, de la Tecuci, după congresul de la Craiova, indică și în maximum un superlativ. Mișcarea georgistă ia în Moldova proporțiile unui miracol. Tot ce se ivește ca aducere-aminte inexprimată, în colțurile de piatră ale bisericilor și mormintelor domnești, în stiharele diaconilor, zugrăviți acum cîteva veacuri subt catifeaua de fum de ceară a pereților, cîntecele pierdute, vocea trîmbițelor neauzite, litera și chipul, și steagurile — sufletul unui timp imens — au luat ființă și scapără în lumina unui răsărit neașteptat.

Descrierea sosirii la Tecuci a domnului George Brătianu, căruia în Moldova s-a apucat să i se zică și Sfîntul Gheorghe, poate să fie făcută cu tumultul, ordinea, rîvna și culoarea unui capitol istoric, documentat și suflat cu aur de un faur argintar ca Flaubert. Rămîne o impresie de drapele grele, înșirate pe drumul Putnei, ca niște sălcii de mătase, pînă la lespedea de odihnă a lui Ștefan, un sunet în auz de cădelnițî și un miros ca de tămîie și smirnă: sudoarea celor patru mii de plugari tecuceni.

Ei au venit prin grîu, prin porumb și prin colburi aprinse, din toate șesurile județului, însufletite de o ivire licăritoare, bine vestită satelor, și de un bucium, dar și de o presimțire. Străbătînd pocțile, cu steaguri și cu judecăți scrise pe tăblii în protap, cu bete noi pe șolduri, cu aripi cu fulgi

cusuți la mîneci, ca la o chemare de dincolo de zări și din pămîntul lor, înfrățit cu osemintele, ei s-au strîns în orașul Tecuci subt un cor de fanfare și au trecut dinaintea lui George Brătianu cîntînd biruință.

Ca în Sfintele Scripturi, Duhul care a înviorat pana și șapte corzile psalmistului, a binecuvîntat adunarea, din cerurile lui. Odată cu sosirea apostolilor, a căzut ploaie de sus și bucuria pășunilor și a florilor s-a întovărășit cu iedera revărsată-n sus din sufletul oamenilor, însetoșați, ca și popușoiul, după răcoare. O a cincea parte din an nu a mai căzut lacrimă proaspătă din genele luceafărului și n-au mai găsit fetele din Tecuci mărgăritarul de rouă în cuprinsul romaniței. De cincizeci și opt de zile nici grindina măcar nu s-a învrednicit să înfrăgezească pămîntul. Fanfarele sătenilor au sunat duminică, la Tecuci, în curcubeu — și semnul lui Noe, pus pe capul tînărului Brătianu, rămîne în aducerea-aminte a moldovenilor, ca o chemare și o ungere de sus. Cînd ești unsul Celui-de-Sus, te slujesc vînturile, ploile, ți se potrivește timpul și-ți cad în mărturie toate zicalele și ghicitorile netîlcuite.

Au venit la Tecuci chipuri și plete, umeri și piepturi, din toate ținuturile moldovenești, de dincoace de Prut, înfățișînd zimbrul lîngă vultur. Suceava, Baia, Dorohoiul, Botoșanii, Putna și toate tărîmurile din bătaia Bucovinei au fost de față în oraș, unde veniră și trimiși ai Covurluiului, ai Buzăului și ai Rîmnicului cu chivotul și cu împărtășania învierii lor.

Un moldovean de răzeșie, un bun căpitan țărănesc, domnul Turtureanu, anima lanurile și le făcea să joace hora în jurul oaspeților din București. Acest voievod al Tecucilor a pus în mîna zveltă a lui Făt-Frumos, miezul de pîine și sarea tărîmului cît îl ocolește o margine de județ.

Au mai rămas în toată întinderea douăzeci de inși de partea arendașului țării și cămătarului Vintilă, vînduți sărăciei sau cumpărați cu dregătoriile zarafiei. Domnul Valjean, sfetnicul domnului Gheorghe Brătianu, spusese adunării: « Cu aceștia nici nu avem ce face și nu ne putem împovăra. »

Domnia sa povesti sătenilor o ispravă la pescuit. Niște țărani aruncaseră năvodul și nu mai puteau să-l scoată din helești, de prea mult pește, crezuseră ei. Și chemară satul întreg, care se opinti grămadă, de-a surda. Și mai chemară și pe Diavol, care nici el nu putu smuci năvodul din fund, ajutat de toată drăcăria.

— Nu vă mai osteniți degeaba, oameni buni, le spuse Diavolul, priceput. Nu-i pește de nici un fel. Dacă n-o fi niscai dăsagi de popă, trebuie să fie negreșit o pungă boierească în năvod.

— Jos cămătarii! răcni țărănimea. Jos Vintilă! Să rămîie cu cămătarii lui, care ne-au sărăcit.

Iată cuvîntul de ordine și adunare al țării și iată gloria pe care și-a agonisit-o domnul Vintilă Brătianu pentru inima poporului, încărcată cu mușița veche.

Domnul Turtureanu documentează prin puterile sale incapacitatea politică și nulitatea morală a unui domn, a căruia mediocritate densă s-a ascuns, două decenii, cu chibzuială, într-un simulacru de atitudine cugetătoare. Domnului Turtureanu, o realitate politică, decisivă, slujnicăria domnului I.G. Duca, locotenentul partidului și un foarte atent diplomat al bucătăriei și un aliat deosebit al rîndașilor, atît în politica de partid cît și în presă, i-a preferat pe un oarecare șters Anghel Mihăileanu, a căruia gestiune de cămătar se găsește actualmente la judecătorul de instrucție din Tecuci.

Nu de mult, domnia sa a jertfit corectitudinea oamenilor cinstiți din Romanați în folosul unui trib de țigani buzați și de zlătari cu bărbi, cărora le-a lipsit în cariera politică, dacă este totuși adevărat, numai delictul furtului din altare prin spargeri și al dezgropării pentru smulgerea cerceilor din urechi, în cimitire.

Acestor bande, conduse la succesele defuncte de un fost ministru cu ochelari, care știe englezește, domnul Turtureanu le-a administrat duminică pedeapsa supremă.

După Galați, unde toată organizația liberală a trecut cu liberalismul nou, Tecucii și-au agățat panoplia lor în păretele cu arme și trofee al domnului George Brătianu.

O imagine exactă a vechei organizații o dă, în Tecuci, fațada unui imobil, dinaintea căruia miile de săteni au manifestat aplaudînd.

Jos se citește firma Băncii de Scont; deasupra se citește firma: « Clubul național-liberal » . . . Punga și viața.

1930

HALUL LIBERAL

Șeful schematic al vechiului partid liberal își trăiește vijelios tragedia.

Anulat în concepțiile sale de experiență, partizanii apropiați i-au intimat în zilele din urmă dorința categorică să le renege. Domnul Vintilă Brătianu le-a renegat. Nu este de-ajuns să le renegați verbal, au precizat partizanii, credințele dumneavoastră trebuiesc lepădate în scris și subt iscălitură: actualmente, domnul Vintilă Brătianu redactează acest penibil document.

Întoarcerea prințului Carol, pe tronul părintesc, fusese interzisă printr-o legiferare specială, care constituia al doilea punct cardinal din politica domnului Vintilă Brătianu. Întorcîndu-se totuși fără să-i ceară autorizația, domnul Vintilă a refuzat să-l primească. Pentru renegarea acestei atitudini nu a putut să aștepte doisprezece ani, ca în materia concepțiilor economice: renegarea s-a produs în două săptămîni. Nu este de-ajuns, au precizat partizanii apropiați: trebuie să vă duceți la rege și să vă lepădați de atitudinea dumneavoastră chiar în fața lui. Domnul Vintilă Brătianu s-a dus, a stat în picioare și a plecat.

Zigzagul, pe care îl parcurge scheletul politic al domnului Vintilă Brătianu, e tragic, complex. O dată renegă un ideal și a doua oară se prosternă la ceea ce a renegat. Între aceste două gropi paralele, care durează cît un drum infinit, domnul Vintilă Brătianu are greaua corvoadă de a umbla

toată ziua, în mînă cu o căldare goală. Vrînd să ia dintr-o groapă ca să împlinească nivelul celeilalte, acest Sisif liberal e împiedicat cînd de un partizan, cînd de altul, care doresc să apuce găleata găurită.

Al treilea eveniment de alternanță, în epoca de patru luni a tragediei domnului Vintilă Brătianu, este mișcarea domnului George Brătianu, subt steagul căruia trece progresiv terenul liberal, diminuat în jurul unui șef, înfipt în noaptea de panică a unui deces, ca o cruce de lemn, provizorie. Domnul George Brătianu a fost eliminat din partidul tatălui său. Nu a fost de-ajuns, și lepădarea domnului Vintilă n-a putut împiedica întru nimic vasta difuziune a sentimentelor, redeșteptate în poporul tîrgoveț și plugăresc, la ivirea tînărului cărturar pe brazdele speranței. Orice ar încerca domnul Vintilă Brătianu și cei cîțiva aspiranți, care vor să-l prohodească de viu și să-l îngroape înainte de sfîrșitul agoniei, împrejurările au dat naștere unui mit ineluctabil. Domnul George Brătianu își va parcurge prin forța simetriilor mecanice naturale, toată cariera și nu va putea fi oprit din linia de ascendență, după cum nu poate să fie retezat de nici o putere firul de înălțare al albinei, pornită într-o dimineață de soare de mai, din prisacă în azur. Mișcarea domnului George Brătianu s-a intercalat în viața politică de la sine și caracterul ei e atît de matematic logic și fatal necesar, subt aspectul istoric, național și biologic, încît n-am fi surprinși să ni se facă într-o zi cunoscută geneza irezistibilă a fenomenului, prin afirmarea că el s-a produs mai mult prin colaborarea pasiunii și harului, decît a voinței și a chibzuirii.

Într-adevăr, satisfacțiilor domnului George Brătianu nu le lipsea nimic în vechea organizație, și camarazii domniei sale de luptă aveau situații excepțional de favorizate. Ruperea cadrului și

năvala tabloului încremenit în pătratul lui din-coace de părete, afară din pinacotecă, însemnează cu totul altceva, decît impulsul unor ambiții și superfetații, cum par mulțumiți să explice unii proști și unii partizani, lipsiți prin calibrul calității de simțul cîrmuirii interioare a evenimentelor. Oamenii se ivesc întocmai ca stelele, și forțele omenești ca grupările planetare. Presa micii politici de bucătărie și de rîndășie veche liberală ar putea să găsească Stelei polare un motiv de zămislire în înfumurarea ei de a ieși la vitrina zărilor, ca să fie văzută din balconul clubului și admirată de la « Capșa ».

Dar nici lepădarea din partid, nici renegarea de sînge a domnului Vintilă nu au fost de-ajuns. Ele au contribuit să accentueze simpatia cu care este întîmpinat tînărul șef și să o întărească în sentimentul chiar al ultimilor soldați rămași credincioși, din sensibilitate și milă, eroului tragediei. Pentru acești oameni de treabă, care cu sufletul stau la domnul George și cu scaunele la domnul Vintilă, trebuia pus în circulație un element de ordinul chiromanciei și spiritismului: sentimentul Defunctului. Adică: ce crede Ion I.C. Brătianu despre acțiunea fiului său Gheorghe? Dar pentru că domnului Vintilă, autor de Bănci și de constrîngeri prin protest și falimente, nu i-au mai rămas frăgezimea și naivitatea morală, care au făcut posibilă învîrtirea meselor dinaintea directorului Băncii românești, un fost fervent al magiei, opinia lui Ion I.C. Brătianu a fost luată din gura lui pămîntească, pe patul de moarte.

Toți frații, nepoții și prietenii care au asistat zguduiți decesul lui Ion Brătianu, l-au privit sfîrșindu-se în tăcere, fără să citeze într-un ultim discurs politica financiară a domnului Vintilă, întoarcerea prințului Carol și acțiunea viitoare a fiului său.

A! vă înșelați. Trebuie să vi se mărturisească după doi ani de la moarte că simțul politic al bărbatului de stat prevedea precis în supremul moment al morții, nu numai că prințul Carol va deveni rege, dar și că domnul George Brătianu va rupe partidul liberal.

Orice tată, mai puțin bun și inteligent decît Ion Brătianu, ar fi pomenit de copilul lui cu blîndețea și cu surîsul înlăcrimat, adus pe buze din tumultul sufletului amar. Aș! Ion I.C. Brătianu a fost un om artificial. Inima lui era de platină sau de cositor. În loc să-și mîngîie fiul absent, el l-a luat la înjurături, în vreme ce fiul alerga, chemat telegrafic la căpătîi, să-și prindă părintele în viață. Ocările lui Ion Brătianu pentru copilul lui au fost cumplite. Ultimile lui cuvinte n-au fost nici pentru oameni, nici pentru țară, nici pentru suferința lui de om, ci pentru situația electorală la Tătărași . . .

Iată cum le relatează un devotat zelos, unul din acei siniștri lingăi, care pot să scalde sau să jefuiască morții cu aceeași amploare cu care spală picioarele viilor, ștergînd săpunul cu limba:

Ultimul cuvînt al făuritorului României Mari, adresat familiei și colaboratorilor săi apropiați, cu privire la fiul său a fost: «Să vă păziți de Gheorghe, pentru că este un om în care nu poți avea nici o încredere.» Colaboratorul apropiat care face această relatare autentică, e pe cît de plat însă, pe atît de analfabet: «ultimul cuvînt» al lui Ion Brătianu are șaptesprezece cuvinte.

Acestei «chestii» i s-au consacrat trei coloane într-o foaie, care nu aparține domnului Mateescu-Șoz, pentru că apare zilnic. Dealtfel, Ion I.C. Brătianu a mai vorbit o dată, cu aceeași vehemență, ca pe patul de moarte, împotriva fiului său, pe care l-a urît, după confidențele lamentabilului personaj semnatar, mai groaznic decît pe toți

adversarii lui politici laolaltă. E de mirare că nu l-a băgat și în pușcărie și, desigur, numai o scăpare din vedere și o pierdere de amintire au făcut că nu l-a dezmoștenit și că nu i-a luat numele înapoi ca să i-l dea încă o dată domnului Vintilă Brătianu sau, eventual, domnului Duca. Păcat că nu a mai trăit! . . .

De dorul documentului secret și al revelațiilor politice senzaționale, destinate în mintea lor speriată să micșoreze persoana domnului George Brătianu, domnul Vintilă Brătianu și cioclii domniei sale sufletești n-au băgat de seamă că fac din Ion Brătianu exact contrariul decît a fost: un tată meschin și odios și un om fără ținută și demnitate — ceea ce iarăși nu e de natură să-l scoboare pe domnul George Brătianu. Limbajul și atitudinea în care se deghizează acum după moarte, distincția și rezerva aristocratică a lui Ion Brătianu, a căruia preocupare de distanță, de discreție și de nuanță, caracterizează viața lui întreagă, trăită într-un Vatican personal, încuiat de două ori pe dinlăuntru cu o cheie de aur, constituiesc o insultă pentru noblețea ținutei lui, nu pentru moștenitor, și cel dintîi jignit de această purtare prin cîrciumă și bodegă a memoriei marelui descălecător trebuie să fie însuși domnul Vintilă Brătianu, ne închipuiam, a căruia așteptare a fost întrecută de un slugoi afară din cale de servil.

Dar pe cine a putut însărcina domnul Vintilă Brătianu cu rolul de confident și destăinuitor al secretelor hermetice, și cum se numește individul care a primit să fure din mormînt inelul primei căsătorii și al primei iubiri a lui Ion Brătianu, să-l tăvălească, să-l îmbăleze și să vomiteze pe el? O destăinuire, dacă era de insinuat, putea să o scrie domnul Ion Pillat, de pildă, nepotul lui Ion Brătianu, un om de politică și un scriitor, care cunoaște marginea cuvintelor și circonferința

tangentă a ideilor și care putea să salveze forma cel puțin literară.

Directorii de după Ion Brătianu ai partidului liberal au selecția bizară și se complac în presa lor recentă cu ceea ce dă la fund gramatica elementară, și spitalul de nebuni încă nu îmbrățișează corcituri între masturbare, rachiu și demență măgărească. Costă mai puțin? Poartă afinități mai exprimate?

Domnul Victor Iamandi, care ține să-și semneze un excrement, la toate dobitoacele anonim, a fost ales să facă trăsura de unire între morții mari și viermii lor în viață?

Într-o existență aproximativ politică, în rîndul valeților fără uniformă, cărora le poți strînge mîna din greșeală, domnul Victor Iamandi s-a distins în două singure privințe:

Toți miniștrii care l-au utilizat cu fondurile secrete, l-au utilizat după propria lor expresie, în calitate de « canalie » și de « lichea ». Acest grad în domesticitatea politică e întrebuințat în interior pentru viciile lui, ca în exterior dansatoarele și agenții cartofori străini, anexați instrumentelor informatoare. Meritul nu-i cu totul remarcabil.[. . .]

Cît privește pe particulari, pe neminiștri, aceștia au cunoscut în existența privată un singur soi de Iamandi. Timp de cincisprezece ani ei l-au scos cînd beat de subt scaune și mese, cînd bătut din mîinile gardiștilor, birjarilor și întreținuților femeilor de moravuri, deși ieftine, neplătite. Realități, nu figuri de stil. O singură profesiune nu snopise în bătaie pe domnul Iamandi: brutarii. Într-o noapte, l-au bătut și lucrătorii brutari. Nărăvaș, la beție domnia sa nu mai face articole politice, dar sparge ferestrele caselor, pe dinaintea cărora se împleticește, și dă cu bățul în firme și obloane. Într-o noapte, i-a venit gustul să încerce

și geamurile unei case de rugăciuni și le-a doborît pe toate, la biserica Mitoc. N-a intrat pe geam, fiind în imposibilitate de echilibru . .

Atît spărgător le-a rămas directorilor vechiului partid liberal, degenerat? Atîta abilitate cîtă figurează această « canalie » și « lichea »? Atît curaj, atîta vitejie, atîta onestitate polemică și socială, cîtă are acest bețiv?

Indicația e funestă.

1930

PENSIONARII

Domnul care ne povestește e un fost director al unui minister important. Cei vreo cincizeci de ani cîți trebuie să aibă, aparțin unei epoci care din politețea, din cultura, din surîsul și finețea generației întreruptă și violentată de un război democratizator cu ironie, frămînta un clasicism și schițase o elită sufocată de evenimente proaste. Surîsul venea de la Caragiale și de mai sus, de la Renan, finețea era o reminiscență din autorii vechii Elade și Italii, măsura o cumpăniseră vodă Carol I, Petre Carp, Maiorescu, Coco Demetrescu și Hasdeu; Barbarii, Sălbaticii, Energumenii și Țiganii au sosit mai tîrziu.

Domnul care ne povestește este ceea ce se cheamă un pensionar. El a slujit statului treizeci și cinci de ani și contribuise de cîte douăsprezece ori pe an, plătind, la o situație garantată prin realitatea unei Case a pensiilor, răpită de mari reformatori demenți și imbecili, ai economiei naționale, mulțumită cărora o țară avută e locuită de optsprezece milioane de oameni speriați.

— Mi-este rușine, povestește domnul, de situația mea de pensionar. Biurourile și ghișeele, unde se plătesc pensiile ca niște pomeni, prezintă aspectul unei anticamere de spital în vreme de epidemie. Ca să încaseze o sumă lunară de cinci sute de lei noi, văduvele de foști demnitari sînt aduse de la mari distanțe, brutalizate de stilul local al funcționarilor recenți, zbierate ca niște foste prostituate,

gonite cînd li se pierde rîndul și refuzate. Tramvaiul le înjumătățește leafa, pentru care un cărturar a muncit ca să asigure actualei infirme, batjocura și mizeria gradată.

Niște calfe titrate își permit să nu știe ce este sentimentul respectului față de o lume, a căreia cîrje șchioapătă între un trecut demn și o posteritate nulă. Căzut pe frontul militar sau pe teren civil, ctitorul pensiei care miluiește familia, nu reprezintă în opinia tînărului răcnet nimic. Ce-o fi învățat în școala lui și de la ce fel de dascăli, acest berbant care de citit nu citește, de cinstit nu cinstește, absent și din simplul sentiment aproape animalic al omeniei și cuviinței?

E o stare de spirit a frondei ieftinite, inaugurată întîi și întîi de reprezintanții degenerescenței noastre politice. Rînd pe rînd, oamenii parveniți pe burtă și pe alunecușul limbii, pe bale, au făcut o abstracție de ignoranți sau de trufași, de tot ce nu mai era util pentru parvenitismul lor, mîncîndu-și stăpînii și părinții. Un om, în calitatea lui de om, nu mai există pentru oamenii noștri publici: a doua zi după trecerea lui dincolo de zona utilității, el nu e uitat, este aruncat. Respectul nostru e condiționat de foloasele așteptate și mai ales de temerea lașității. Bravul de acum era pînă ieri un fricos și se răzbună de fostul lui temperament oportunist.

Într-o țară ca Elveția, un geolog ilustru stă în același etaj cu factorul poștal și cu jandarmul și, de cîte ori se întîlnesc pe scară, ei se salută cu o egală cetățenească atenție și rezervă — și un tinichigiu poate să fie douăzeci de ani cel mai bun magistrat al unei instanțe populare de împăciuire între părți, pentru ca după-amiaza, în atelier, să bată cu ciocanul de lemn încovoierea tablei de burlane pe drug. Încă nu s-a văzut la noi un ministru primind ideea că muncitorul e altceva

decît o slugă a lui personală. Intelectual sau manual, munca lui stă bine în tema unui discurs, în care se exercitează verva malonestă și abject ipocrită a oratorului demagog.

S-a văzut, de pildă, undeva într-altă parte, o indiferență mai caracterizatoare, pentru cele ce se scriu? Părerea nu interesează cîtuși de puțin; ideea, critica, judecata sînt excluse, ele nu sînt funcțiuni de control. Și, din convingere sau numai din lipsă de personalitate, fiecare om public, discutat, dozat, cîntărit, face profesiune de credință că opinia care-l urmărește, urmărește un scop urît. Este cu neputință să faci pe cineva să creadă la valuta actuală, că este posibilă existența unei sincerități, că sînt idei și idealuri. Se degradează substanța corectitudinii și a datoriei și omul, care dorește o îmbunătățire a vieții sociale și morale, e acuzat sau că a fost plătit de cineva, sau că cere indirect parale. O epocă mai puturoasă din punctul de vedere etic și mai demoralizantă nu a putut poporul nostru să trăiască nicicînd.

E filozofia de sus în jos, care merge pînă la administrația plătitoare, pînă la dactilografă și ajutor de casier. Domnului căruia îi este rușine să-și încaseze pensia de fost director la un minister, îi e rușine în realitate de epoca lui, de metodele sufletești ale epocii.

Ceea ce-i mai ține în picioare pe strigoii noștri este că dinaintea sărăciei lor morale nu se ridică temperaturile asociate ale credințelor adevărate. În ziua în care o sută de oameni de credință și de bună-credință se vor hotărî să se miște solidar și strict independent, scepticii și puturoșii noștri, val-vîrtej și grămadă, se vor îndesa la gară, să apuce un tren cu destinația depărtată, ca să plece și să nu se mai întoarcă.

Corespondentul nostru, supărat pe timpuri și oameni, aparține și el, ca pensionarul despre care ne scrie, unei vîrste istorice scuturate de flori. Însă el nu a băgat de seamă un amănunt esențial: ne găsim în dospire, în prefacere, în reviriment.

— Să dea Dumnezeu! zice zețarul care a cules epistola de mai sus.

1932

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ

Un ultim caz de arestare, urmată de infirmarea mandatului a treia zi — în persoana domnului inginer Ioanid, subdirectorul serviciului comercial din direcția C.F.R. Arestare cu mare publicitate, cu pagini de ziar barate de titluri și subtitluri. În sfîrșit, am pus mîna pe adevăratul vinovat al crizei, al șomajului, al lipsei de numerar! Cînd colo, nimic.

Problemă dublă, de două ori tristă. Iei de-acasă un funcționar, care își face datoria, un tehnician, un intelectual, îl dezonorezi, îl pui în lanțuri, cu o ușurătate demonstrată de rapida lui punere în libertate. Ce magistrat poate să fie atît de lipsit de respectul elementar obligatoriu, pentru cinstea și autoritatea slujbei încredințate discernămîntului său, încît să aresteze un cetățean cu indiferența cu care pune o scrisoare la cutie? Și ce-a învățat asemenea magistrat, pe care ți-l închipui tînăr și învățat, ca să nu se poată sfii de zece ori, înainte de-a semna o dată mandatul de izolare a unui om, rupt de familia lui și aruncat într-o celulă?

Astfel de acte nu servesc prestigiul justiției și nu consacră utilitatea ei socială precisă. Ele provoacă îndoiala opiniei publice în ce privește criteriile legate și sporesc neîncrederea cetățenilor în legile destinate să-l ocrotească. Și cum apreciază Ministerul de Justiție această ispravă de răpire nejustificată a libertății unui demnitar, pus la un loc de răspunderi importante? Este

gafă? Este absență de seriozitate? Și în atare caz magistratul, lăsat la exercițiul fanteziilor, temperamentelor și oboselilor lui, rămîne nesupărat în funcțiune?

Odinioară, aceste erori răscoleau presa și conștiința unor ziariști, preocupați și de alte lucruri, afară de apariția la oră a foii cotidiane. Ne aducem aminte campaniile vehemente de pe vremuri, cînd era arestat, nu titularul unei Direcțiuni ci simplul vînzător de gazete, din cheful nici măcar al unui magistrat, ci de un polițist cu o responsabilitate atenuată de aglomerație și confuziune.

În cazul inginerului Ioanid s-a relatat cu seninătate, de către presă, argumentul de confirmare al unui magistrat care cerea tribunalului ca arestatul să rămîie arestat în propriul lui interes, cît mai multă vreme, într-un penitenciar, pentru ca ancheta să dovedească după șase luni întreaga lui nevinovăție. Acest raționament a fost produs la tribunal și repetat cu tiparul în gazete, fără ca o singură fibră din obrazul reporterului judiciar, care trebuie să fie un om, să tremure de mînie și ofensă.

Și nu știi care din situațiile triste ale acestei întîmplări este cea mai amară . . .

1932

SCRISORI DE LA MORȚI

(II)

Un om cumsecade s-a dus la advocatul lui sărac și s-a plîns. Necamștiind să se șteargă pe picioare, negustoria lui făcîndu-se în umezeală pe țiment, bietul om s-a instalat pe singurul fotoliu de piele din biurou, lăsînd pe singurul covor frumos din dreptul lui, vreo patru părechi de potcoave de lut. Era un cetățean dolofan și scundac, cu obrajii groși pînă la urechi, așa cum îi stă bine unui comerciant din branșa alimentară, unde prezența unui anemic între cîrnați lungi și subțiri, în snopi spînzurați de cîrlige, ca salcia plîngătoare, taie pofta de mîncare sau o moderează, El se juca nițel cu lanțul de la ceasornic, aur adevărat ca și metalul trădat de zîmbetul măselei.

— Învață-mă ce să fac, zise confidențial negustorul. Am optzeci și cinci de milioane la *sef* și stau degeaba.

Avocatul clipi exagerat, ca și cum i se lipiseră genele, se întoarse pe scaunul lui, suci capul, și dezechilibrate din umeri, îi jucară coatele deodată. Înghiți în sec și se feri, ca și cum îi venea dinspre client un par sau o măciucă.

— Ce-ai zis? . . . întrebă advocatul.

Negustorul surîse satisfăcut. A înțeles.

— Da, am optzeci și cinci de milioane într-un dulap la bancă, și aș dori să-mi producă ceva. Stau acolo și nu rentează nimic . . .

Advocatul care a relatat această vizită de client, cum îi zice milionarului, cînd se adresează unui

advocat, încîntat de situația de consilier intim gratuit, ne mărturisea:

— Mi-a venit să-l împușc.

— Și de ce nu l-ai împușcat?

— Am copii și mi-a fost frică.

Și în jurul acestui caz eventual făcurăm, neavînd alt subiect mai artistic, nițică literatură judiciară.

— Afară de neplăcerile închisorii preventive, crezi dumneata că s-ar fi găsit în magistratura tînără un procuror care să te acuze cu convingere, un judecător de instrucție care să nu te înțeleagă, o Curte care să te osîndească pentru actul dumitale patriotic? Toată lumea din țara dumitale mănîncă mai puțin, și unii au uitat să și mănînce din pricina negustorului dumitale cu optzeci și cinci de milioane de lei la seif. Din pricina lui, nu din cine știe ce alte cauze sociale sau politice, dascălii și funcționarii nu sînt plătiți și statul nu are în seiful lui nimic. La ce poate sluji hoitul viu al negustorului dumitale vieții românești? Ești un copil. Îl curățai și moștenitorii îi păpau milioanele ieșite la iveală.

Alt advocat fusese însărcinat de un client, tot un client, să-i cumpere o casă mare, ca să-și asigure tot niște milioane. Cam plictisit că nu izbutise, după credința lui, să obție de la vînzător condiții de plată ușoare, advocatul se prezintă la negustor în prăvălie. O prăvălie îngustă din piață, în care ca să încapi trebuie să intri pe dungă și să te strecori — și negustorie pură și simplă de brînză.

— Sînt cam ocupat, răspunse negustorul la bună-dimineața juristului. Dar ce-ai făcut?

— Cere un acont cam mare, zise șovăind advocatul.

— Cît cam mare?

— Foarte mare . . . Nici nu-mi vine să-ți spui. Proprietarul e nebun.

— Repede, că mă grăbesc, zise negustorul, numărînd unui client un rest de patru lei.

— Cere șase milioane . . .

Negustorul rîse:

— Credeam că e vorba de cine știe cît . . . S-a făcut.

Negustorul bătu palma cu advocatul, care ieși din prăvălie îngîndurat și subțiindu-se printre butoaiele cu brînză și murături.

Îți făcui scrisoarea mea de-a doua în formă de dialog între oameni vii, ca să o înțelegi mai bine. Fabulele ne sînt aduse la cunoștință de profesioniștii liberi care părăsesc zilnic pămîntul și vin între noi, trecînd în starea neutră a fericirii depline. Toate miliardele voastre nevăzute stau în dulapurile cîtorva bănci, la care umblă negustorii de brînză și ghiudem cu o cheiță de bronz. Neputința punerii în viață a controlului averilor indică fără prea multe considerente că părți de miliarde sînt adunate și de alte soiuri de negustori, vînzătorii de trecere și de cuvinte spuse la timp și la ureche, industriașii de comisioane și diferențe fără instalații, matematicienii furniturilor și ai mărfurilor aparținînd unor terți.

A! am auzit și am citit că gazetele voastre se necăjesc, ca de niște idei absurde, de schimbarea posibilă a monezii sau de ștampilarea ei. Inflație, deflație, împrumuturi, refuzuri de împrumuturi, deocamdată lefurile și veniturile voastre, ale celor care nu v-ați făcut încă brînzari și cîrnățari, sînt mereu micșorate sau suspendate.

Vă acuză lumea politică de dictatură? Ei și! De ce n-ați merge pînă la capăt? Oare o dictatură inteligentă și dezinteresată în punctul delicat, poate să fie mai rea decît o constituționalitate incorectă și abuzivă? Oare o dictatură nu poate

să ia pentru națiie și pentru țară miliardele ascunse, să rupă sigiliile și lacătele și să aducă la matcă miliardele inutile și criminale, care aparțin, înainte de toate, poporului întreg?

1932

DOMNILOR, CURAJ!

Ne întrerupe brusc șirul scrisorilor de la morți, un eveniment mai viu. E un calificativ ca oricare altul, căci deși evenimentul se petrece cu oameni în viață, cîțiva din colaboratorii lui nu sînt de cea mai recentă tinerețe și mai au puține zile de trăit. În curînd, probabil, scrisorile lor din lumea viitoare vor veni să se îngrămădească în redacție, cu idei și soluții care se vor prezenta spiritului lor mai lucid, după căderea de la guvern și după pierderea ponderei terestre.

Pentru fericirea poporului românesc, președintele Consiliului mai avea nevoie de trei luni. Nu se poate realiza în douăsprezece luni, ceea ce este realizabil în cincisprezece. Din nefericire, adevăratele creațiuni și reforme trebuiau să înceapă abia, și pînă la Crăciun totul ar fi fost pus în ordine deplină. Dacă viața omului ar duce trei sute de ani, cine poate să tăgăduiască posibilitatea creșterii din nou a dinților și a părului cheliei? Experiențele noastre durează numai șaizeci-șaptezeci de ani, urmate de cîte o sărbătorire jubiliară, cu programul distribuit pe cîțiva ani, și tocmai cînd se anunță o epocă de experimentări geniale, viața s-a isprăvit.

De puține ori un guvern a fost mai înjurat decît cel demisionat și totuși prăvălirea lui, petrecută poate că într-o regiune de vată și saltele, n-a fost însoțită de ecoul obișnuit. Lumea politică e într-o stare sufletească de speranțe, care ar face-o iertătoare cu tot ce a fost pînă în ajun. Ce gentil ai fost că ai demisionat! pare să gîndească viitorii deputați, senatori și miniștri, cu ochii la fotografia din ziare a dantescului președinte, întors pe jos la marile sale studii preferate. Măcar în cuget, fiecare autor de discursuri cu principii, va fi zilele acestea cîteva zile ministru sau președinte.

Cine va constitui noul guvern, cu ce titulari, cu ce fel de program în ziua depunerii jurămîntului? De înghesuit se înghesuie toți idealiștii pe o punte, unde încap mari și lați numai zece vaste personalități o dată — și domnul Titulescu are încă un prilej să-și lase icrele negre în răcitorul de la Londra și să ne învețe cum să mîncăm usturoi cu mămăligă, și cu degetul înmuiat în nisip să ne spălăm pe dinți. În marea domniei sale largă prevedere, care l-a determinat să modifice toate regulile în stare să-l excludă personal de la o porție suplimentară și repetată de glorie, președintele de ieri și girantul de încă vreo cîteva ceasuri, a scăpat din vedere o lege a permanentizării titlurilor de Ministru și de Excelență. Au fost cîțiva conducători de stat care nu se vor mai putea desprinde cu numele de Bîzdîgan, rămași împovărați de conștiința marilor răspunderi și a rațiunilor superioare. Iar unul abia și-a pus pipăitul pe cîrmă și hăț, că hățul i-a și scăpat din energica mînă.

Dacă berzele care au venit știu ce spun, și dacă tinerii cocoși cîntă adevărat, nu mai sînt două soluții la păcatele și imbecilitatea noastră gospodărească — și singura rețetă aplicabilă trebuiește administrată bolnavului nostru social numaidecît. O întîrziere neanalizată la timp, ne poate aduce leacuri drastice, purgative violente și hemoragii artificiale, comandate de niște doftori ieșiți dintr-alte feluri de universități, decît aceea care s-a onorat la rectorat cu figura unui istoric erudit și flocos.

Cine va avea curajul să poftească Europa să-și vadă de treabă la ea acasă și să ne slăbească nițel cu marele interes ce ne poartă? Oricît de scumpă ar putea să ne fie țața care-și tricotează ciorapii cu vinele și cu nervii noștri, păstrîndu-și la centură bine strîns pe unul din moalele spinării buzunarul de piele de la spate, parcă mai scumpă se pare că ne este făptura speriată a săteanului nostru crucificat între doi bancheri, unul din stat și altul din străinătăți. De acel dintîi Legea conversiunii putea să-l scape: ce guvern îl va scăpa de amîndoi?

A! desigur, sînt economiști remarcabili, care ne sfătuiesc să ne ucidem copiii și să ne gălbejim generațiile anemiate pînă la tuberculoză, ca să contribuim la onoarea teoretică a neamului românesc, la bolile de supralimentare ale cămătarilor străini. Dacă un cod comercial, aliat cu un cod penal, construit de împrumutătorii de capital cu dobînzi, reduce onestitatea individului la capacitatea lui de plată și transformînd sărăcia fizică în abstracție etică o pedepsește și dă în ea cu pietre — nici o pravilă nu poate obliga un popor să moară de foame pentru ca să plătească la timp, și de rușine că nu a plătit.

1932

DE-A REGELE . . .

La doi ani după întoarcerea regelui țării, cronicarul imparțial și obiectiv al timpului de față și care nu va fi nici profesor de istorie, nici politic, nici om cu veleități de vreun fel de conducere, în păr sau răspăr, a statului românesc — vreun învățător de țară neplătit, vreun magistrat din provincie vreun călugăr de la vreun schit cu o singură potecă din piscul lui în jos și în sus, vreun scrib sau vreun soldat — va fi luat însemnare pe foaia din dos a unei cărți sau pe călindar, cum vor fi fost la 8 iunie 1932 stările de apoi.

Regele, singur, în mijlocul unui mare număr de cîrduri politice, care nu s-au putut înțelege să dea din ele fiecare un om sau doi, într-o tovărășie, chemată să se împărtășească laolaltă cu o răspundere hotărîtă. Refuzînd să greșească laolaltă, oamenii partidelor țin, ca sectanții Noului Testament, la infailibilitatea greșului personal și, patrioți de un ordin ciudat, ei vor să li se dea rînd pe rînd țara cîte un an sau patru, pentru experimentarea unei idei, ferecată în cîte un cap, dovedit greoi judecății și concluziilor geniale.

Un partid, obișnuit cu tradiția stăpînirii și identificat atît cu statul, moștenit în familie, cît și cu împărăția bancară, renunță cu greu la o dictatură de douăzeci de ani. Fenomenul domniei celei noi a coincis însă cu fenomenul diminuării fostului nivel. « Bate-voi păstorul și turma se va risipi », însemnează în stil politic că mai multe generații

succesive de șefi, născuți pentru comandă și pentru a fi ascultați, nu sînt cu putință, oricîte garanții arbitrare și monopoluri s-ar asigura dreptului de ereditate. Partidul, o jumătate de veac cel mai tare, dispune de un general ridicat la treapta lui dintr-o ordonanță, un conducător agasat, nervos, timorat, laș, a cărui supremă dibăcie consistă în a făgădui în momentul cînd știe că nu poate împlini după formele tejghetarului balcanic, încredințat că negustoria este meșteșugul lipsei la cîntar. Partidul nu vrea să abdice de la vechea lui actualitate și, iluzionat că la șaptezeci de ani ar putea cam aceleași lucruri ca la douăzeci, el cere încercarea tardivă a puterii, exclusiv pentru sine.

Dinainte, i s-a ridicat din nimic, adică din ceea ce fusese nimic și nu mai fusese niciodată, din țărănimea nouă, aproape de același grad social și cu care nu a știut să se adapteze la timp într-o singură organizare politică proprietărească, fostul partid stăpînitor. Pentru țară, incompatibilitățile dintre o vigoare rămasă senilă, dar conservînd în stare moale virulenți fermenți de acaparare, și o energie tînără și spumantă în revărsare, au fost binevenite și salvatoare. Neîncetat mai scăzut, fostul fluviu, destinat să sece subt barca și lopețile lipite de mîl, ale pescuitorilor, nu va mai primi ca simplu afluent, băut de o matcă lacomă și împotmolită în propriile-i drojdii, torentul rostogolit din țărănime.

Între cele două ape, una pe fund și alta peste maluri, stă neclintită țarina tare, cu sînge, în care dacă stă de piatră, monumentul din 1917, s-a înfipt și crucea de lemn din 1907. Irezistibila înaintare a noului partid, cu virtuțile și neajunsurile lui, cu vîrtejul lui încă necernut în sita perpendiculară pe pămînt a vremii și care e numai zguduire, răscoală și viață, este primită cu pizmă, urmărită cu ură, după ce a fost violent refuzată; dar în pre-

cipitările lui arde temperatura și zvîcnește sufletul unui popor, strivit odinioară subt lespedea, cît o țară, a ordinei înțeleasă de o familie și de un clan.

Lupta alegerilor viitoare va fi dată în primul rînd între aceste două vînturi, unul amorțit și celălalt abia stîrnit, și e inutil să se precizeze de partea cui cade izbînda.

Partidul povîrnit nădăjduia să se urce cu tirizia lui grație unui deget, cu care ar fi ajutat regele la cîntar — nădejde zădărnicită. Și pentru că nu a fost ajutat pentru guvernare, el recriminează.

Cu aceleași speranțe s-au născut, ori s-au trezit din somn și cîteva cloști politice, ieșite cu cîte cinci-șase pui din lemnăria ogradei politice și din buruieni. Ministrul țării la Londra s-a aplecat la fiece cuibar, adresîndu-se și clocitoarelor tîmpite, și cocoșilor găini, și șefilor claponi. Pe lîngă cioclovine și găgăuți, el a văzut și pe conducătorii fracțiunilor inteligente, al căror simț politic și talent vor fi într-o zi asociate la o guvernare mănoasă. Mulți au avut o supărare de Napoleoni, speriați din ațipirea lor călare, de o împușcătură pribeagă. Sînt partide de cîte opt proști care așteaptă un guvern complet, ca schismele de cartier, compuse din șapte preoți și trei credincioși, revelarea Cristului integral.

A doua aniversare a întronării află pe toți acești partizani ai cîte unei singure cărți de joc, murmurînd prin vuietul avioanelor, împotriva regelui lor, pînă-acum un sfert de oră preamărit și adulat. După mintea fiecăruia din ei, guvernul trebuie să-i aparție lui, cel mai breaz dintre bîrlobrezi. El singur știe ce-i lipsește definitivei și ultimei fericiri a țării. Nu mai știe nimeni ce știe creierul lui, ascuns cu capac de frișcă într-o coaje de melc, de hîrtie. Osîrdia lor de-a-și ascunde sistematic concepțiile, inspirațiile și experimentele, cu toate

că o dată pe zi fac o gazetă cu cîteva pagini goale, se osteneşte să se rezerve *pour la bonne bouche*. « Cheamă-ne la guvern şi ai să vezi . . . »

Majestate, cronicarul va face însemnare cu creionul lui, că Suveranul a procedat ca un înţelept . . .

1932

RAPORTUL RIST

Raportul expertului francez, domnul profesor Rist, v-a scos, o fericiţi oameni încă în viaţă, din sărite. Presa voastră l-a publicat, cu o autoritate, greu acordată de fostul guvern, nu înţeleg de ce, şi presa străină se ocupă de el, din generalitate. Toate ziarele sînt de părere că staţi ca grecii, al cărora pămînt, făcut pentru muzee, produce bolovani, alice şi scaieţi. Nu; e o calomnie. Oricît aţi sta de rău, voi mîncaţi mai bine, mai gras şi mai ieftin decît toată Europa, şi paharul vostru mare cu vin vă costă doi lei. Fumul grătarelor din Bucureşti răzbeşte de multe ori pînă la noi, suindu-se drept, ca din rugul lui Abel, pe care voi sacrificaţi mititei şi fleici.

A! acum cîteva zile, în cercul nostru politic de români (*Paradis-Club*, Sletch avenue) au sosit ultimii europeni trecînd prin România! Ei pretindeau că mizeria e-atît de crîncenă la voi, încît aţi fi început să vă masacraţi copiii şi să-i mîncaţi. Mititeii voştri cu cimbru şi schiunduf se traduc în dicţionarele lor cu fetiţe şi băieţi de ţîţă, fripţi pe grătar.

Dragii mei, să nu adoptaţi şi voi vocabularele occidentale pentru alte cuvinte şi mai greu de înţeles decît cîrnaţii fără piele. Căci de la un timp bag de seamă că aţi căzut în doaga englezească, unde la un număr ix de lorzi corespunde o cantitate în milioane de oameni flămînzi. Orice mi-aţi spune voi, o pîine gustoasă de un kilogram e

cinci lei, la voi, peste tot; ba mi se pare că în cîteva județe o plătiți patru lei și mai puțin. De la pîine începe viața, să nu uitați, nu de la roșul de buze. Mai pui două ouă, de doi lei amîndouă și de un leu amîndouă și o sută de grame de untură, tot doi lei. Băgați de seamă să nu supărați pe Dumnezeu, plîngîndu-vă că mătasea e scumpă, căci și ea s-a ieftinit. Mînia cerească e departe de voi, care vă permiteți să sugeți sucul căpșunilor cu doisprezece lei kilogramul. Jos nazurile și fumurile, jos, băieți!

Dar să ne întoarcem la domnul Rist, la care am ajuns. Am citit în *Firmamentul*, care se distribuie gratis la orele 6,30 dimineața, raportul cu pricina — și dacă l-am găsit rău pentru guvernele care au făcut comenzi de miliarde în afară de program, ca să poată cîștiga nepoții și prietenii comisionul (treaba voastră să le trageți au ba la răspundere), am aflat în el lucruri îmbucurătoare. Întîi și întîi, mulțumită domnului Rist, știți ce aveți și ce vă lipsește, ca să luați leacuri exacte. Pînă la domnul Rist, doctorii vă căutau la călcîie și voi sufereați de cap. Ei bine, vă doare capul: acum știți. Ceea ce era mai greu s-a făcut.

Am copiat din raportul Rist cîteva rînduri, care nouă ne-au lămurit încurcătura voastră, nu se poate mai bine. Raportul spune că sînteți optsprezece milioane de oameni, mari și mici, bărbați și femei, în țară și că dacă fiecare ar da un impozit de două mii de lei pe an, timp de doi ani, asta ar face tocmai șaptezeci și două de miliarde, cîte vă trebuiesc, ca să scăpați teferi și voioși.

Aici e toată buba. Cîțiva miniștri de finanțe, complicați și denaturați de cifre și exemple, v-au umplut sîngele cu puroi fiscal. Asta face că unii plătesc milioane și alții nu plătesc statului nimic. Visteria dă năvală pe firme, pe întreprinderi, pe societăți, le seacă și le paralizează. Din pricina

unei sistematizări, să-mi dai voie să-ți spui, idioată, dajdia simplă a intrat în interpretări și rubrici, devenind material filozofic de apreciere și un fel de estetică nouă, stupidă, s-a născut, aplicată de toate autoritățile și nepricepută de nimeni.

Eu sînt de părere că finanțele sînt victimele declarației și că trebuie suprimată declarația. Declarația o fi bună pentru popoarele ei — pe voi întîi vă supără și apoi vă silește, ca o compensație, să mințiți. La declarația domniei sale se adaogă cîntarul percepției, care dacă e corect ia puțin, dacă trage spre stat nedreptățește pe birnic, iar dacă trage către birnic nedreptățește statul. De ce să iasă cineva nedreptățit din tovărășia dreaptă pe care o face țara cu omul? Înlăturați declarația, supusă variațiilor și înlocuiți-o — a venit timpul —cu Regula, o regulă pentru toată lumea, despărțită în categorii de avere, considerat la minimum strict. Nu e nevoie de cugetare întortocheată, de judecăți, de prețuri, de măsuri, de spionaj comercial; nu e cîtuși de puțin nevoie ca birnicii să fie priviți ca niște eterni suspecți și eterni vinovați pentru că trăiesc și pentru că vor să trăiască mai bine decît pot.

Dară, să zicem, o regulă de joc financiar face treizeci de categorii, cincizeci, o sută de categorii de contribuabili, redusă fiecare, repet, la cea mai mică dajdie, veți vedea că se împlinesc cele treizeci și șase de miliarde anual. Să zic că o dată regula dă greș. E mai ușor să corectezi o sută de categorii, decît să urmărești optsprezece milioane de cazuri — și prin bună-învoială birnicul mai plătește ceva, prin august sau septembrie, dacă totalul n-a dat ce se aștepta de la el.

Adoptați, oameni buni, reguli vii și elastice. Nu încremeniți în legiferări încruntate, definitive, grave, care duc de-a dreptul la ofensă, la ocară, la silnicie și refuz.

O regulă chibzuită nu poate asupri sau nemulțumi pe cineva.

Însă voi nu o să mă ascultați, pentru că sînt un om care am murit și care vă vorbesc din lumea cealaltă. Voi vă veți încăpățîna să puneți pe cei mai proști și mai izmeniți de o falsă știință, la locurile unde e trebuință numai de simplicitate și bunăvoință. Și veți ajunge la ce vă roagă azi să faceți un mort, în ziua cînd o să fie prea tîrziu și cînd mătura o să vă ia și o să vă arunce. Și atunci o să vă veți bate cu capul de pereți, dacă măturoiul vă va mai lăsa un cap și niște pereți.

Are cineva urechi de auzit?

1932

TABLA POPII

O arhivă a unei alegeri, din inițiativa unui institut de științe sociale, ar aduna materialul de proză și afișărie, discursurile, sentințele, declarațiile sutelor și miilor de candidați la onoarea deputației. E o literatură a interesului și a pasiunii, pe terenul unde s-au concentrat instinctele, urile și ingeniozitățile omului, devenit fiară de alegeri.

Nu e o luptă de idei, de programe sau măcar de individualități, această ultimă adversitate lichidîndu-se mai normal pe un tărîm de creații și invențiuni, ci simpla ferocitate a omului, pus să se dezlănțuiască, o dată, din cînd în cînd. Raspail recomanda, pentru stricarea și recăpătarea echilibrului fizic normal, o beție periodică individului temperat, sau bețivanului osînda unui clondir cu apă rece. Alegătorul face revoluție, îi place revoluția cel puțin cuprinsă în texte și în atitudini, care pot merge pînă la moarte de om. De cîte ori îți poți lua la bătaie proprietarul, chiriașul sau concurentul, dacă n-ar cădea și cîte o perioadă electorală?

Credulitatea și făgăduiala sînt intacte, ca și cum nimeni nu le-ar mai fi utilizat. Atîta timp cît omul e în stare să spere, neturburat de scrutarea realităților, îi făgăduiești cu succes. Nici o femeie nu refuză titlul de frumoasă, cînd e urîtă și situația de tînără dacă a îmbătrînit, și nici un bărbat nu-ți va face dificultăți cînd îl vei felicita pentru inteligența lui, chiar inteligent. Sînt lucruri care fac

omului exact aceeași plăcere de cîteva mii de ani în toate zilele. Flatat și mîngîiat cu o făgăduială, alegătorul dă și sufletul și votul.

În Dolj, preoții afiliați unui partid politic, fac propagandă pentru șeful partidului, slujindu-se de o placă de piatră, ca a copiilor din clasa întîi primară, și evocînd reclama cameloților trotuarului parizian. Ei adună lume într-o mahala și scot din sîn tabla de piatră și din buzunar un tibișir. Arată tabla pe o față și alta. Apoi pe tabla ridicată scriu o cifră: zece mii.

— Sînt zece mii, întreabă preotul, oameni buni?

— Sînt, răspunde poporul.

— Asta e datoria voastră la bancă. Uitați-vă bine.

Preotul pune tibișirul în buzunar și scoate acum un burete ud. Și șterge cifra de zece mii.

— A mai rămas ceva? întreabă preotul.

— N-a mai rămas nimic! răspunde poporul.

— Așa va fi și cu datoria voastră. Nu va rămîne din ea nimic, dacă votați lista noastră.

În Dolj, în Gorj, în Romanați, unde alegătorii sînt plini de datorii, tabla popii are succes. S-au împărțit de la centru cîteva sute de asemenea table, care simplifică materialul de propagandă și-l ieftinesc. Tabla de ardezie poate să dureze un număr de alegeri infinit.

1932

L'IVRAIE

O scrisoare a domnului Roger Auboin, trimisă domnului ministru de Finanțe și, în copie, guvernatorului și directorilor institutului românesc de emisiune, cuprinde, probabil — e vina noastră dacă nu ne prea pricepem — o mulțime de principii juste, dat fiind că specialitatea bancară nu poate să fie decît justă.

Dar, cu toată incompetența, nu ne putem împiedica să constatăm că dacă e foarte just, autorul scrisorii nu e în același grad original în inspirațiile pe care le oferă Ministerului de Finanțe, obligîndu-l să se pună cu tobele pe noi. Voind să fie exact, domnul Auboin are fierbintea dorință de a-și fi util și agreabil unui popor de oameni, cu anasîna, în vreme ce paralel cu toba pentru unii, lucrează conversiunea pentru alții.

Trebuie să împingem anatomia financiară pînă la a deosibi atît de mult statul de popor și Banca Națională de stat, încît să punem aceste trei organe ale unui singur organism incoerent în divergență și dezasimilare. Toate aceste trei lucruri care sînt România, prin specializare anatomică, sînt pe cale să fie independente prin autopsie.

Oamenii pretențioși ar fi fost pregătiți să se aștepte ca experții să producă sugestii și abstracții creatoare, și să lase siluirea, care-i la îndemîna fiecărui agent și toboșar fiscal, lipsit de titluri universale excepționale, pe seama noastră, așa cum

ne cunoaștem și ne pricepem, cu chiu cu vai și tîrîș-grăpiș.

Cititorul român de ziare, contribuabil și platnic după putere, are însă pentru întîia oară senzația, citind textul domnului consilier francez, că s-a stricat ceva. Banca Națională, acuzată pe vremuri că adăpostește « Oculta » locală a lui Carada și a Brătienilor liberali, desigur că numai în glumă vrea să dea impresia că încadrează o altă Ocultă, fără patrie și fără contur. Dar este desigur și o eroare de apreciere a cititorului român, romantic, oriental și prostănac.

Totuși, domnul Rist în raportul domniei sale avea și cîteva propuneri practice și potrivite cu boala românească, și interpretarea lor de către domnul Auboin ar fi putut să dea naștere unui tratament mai vesel și mai vioi decît cel ce ni se propune.

1932

FAPTE

Alegerile, nimeni nu a contestat că au fost într-adevăr libere. Numeroase fracțiuni și partide, adversare guvernului de alegeri, sînt reprezentate în Parlament, în proporții necunoscute vechilor adunări legiuitoare, cum se mai numesc cele două Camere care-l compun. Ideala omogeneitate standard, admisă ca o condiție esențială de guvernare disciplinată, lipsește, și la greșelile sau binefacerile legiuitorului nimeni nu se va mai plînge că nu participă toată lumea politică. Dacă a lăsa pe alegători să voteze cum îi învață mintea, este a fi constituțional, actualmente ne găsim în plină constituționalitate. Ceea ce pare mai discutabil este beneficiul în viața individuală și socială, care ar trebui teoretic să însoțească beneficiul politic netăgăduit.

Criză, lipsă de lucru, lipsă de numerar și datoriile în străinătate și în interior. Statul e dator în țara industriei și funcționarilor lui, și cetățenii sînt fiecare datori statului cîte ceva — și nimeni nu plătește, nici statul muncitorilor lui, nici aceștia statului. O singură datorie, care-i cea mai mare, o plătește statul regulat, în străinătate, Domnilor Bancheri și, din pricina acestei plăți sleitoare, plățile din interior zac și de suferința lor bolește tot cetățeanul. Pentru întîia oară în cincizeci de ani de viață de stat se poate vorbi în România de realitatea unei noțiuni, care de la strîmtoare a trecut la foame — și s-a putut ajunge la situația absurdă că într-o țară extrem de bogată omul moare,

ca să zicem așa, de acest sentiment, încă romantic și pînă la război de pur vocabular.

Pe de altă parte, oamenii avuți în numerar și-l ascund. O cercetare făcută la băncile cu tezaure străine, adică prevăzute cu niște pușculițe, care adeseori sînt mari cît niște lăzi bine încuiate, a dus la concluzia că multe miliarde stau ascunse și neproductive nici pentru proprietarii lor, nici pentru trebuința publică. Acești bani morți sau numai amețiți otrăvesc sănătatea românească și contribuiesc prostește la agravarea crizei de muncă, de relativă îndestulare, măcar atîta cîtă se tolerează la naștere și a unei maladii intelectuale și sociale, foarte prosperă în Europa și în America de după război. Mizeria e, oricum s-ar pune problema, o nedreptate, pe care nu este nimeni dator să o suporte, și singurul ideal de viață organizată materialmente este cuprins în marginile belșugului. Un minimum strict de viață demnă trebuia asigurat fiecăruia, și rolul statului e ăsta. Conducătorul care admite ca un rău necesar foamea degradantă în statul condus de el, e un prost conducător și trebuie înlocuit înainte ca incapacitatea lui să devie teză socială și o scuză la incapacitățile succesive. Dar asemenea conducător s-a stabilit la cîrma tuturor statelor și a celor mai înaintate în ce privește supa de găină duminicală a regelui Enric al patrulea.

Fanaticii banului propriu, mîncat, băut și jucat pentru unica satisfacție personală, n-au priceperea că datoresc ceva epocii și împrejurărilor diverse care determină încă sensul patriei naționale. Ei pot să păstreze sau să risipească în voie o avere, care, bine analizată, nu le aparține decît atîta timp cît ea funcționează pentru o utilitate complexă. Banul nu e numai monetă, el este și viață, și muncă, și inteligență, și suflet, măsura lui putînd ține schimbul oricărei valori. Banul e ceva moral în

timpul de față, cînd nu mai aparține Cezarului. Proprietarilor de capitaluri trebuie să li se lămurească înțelesul avutului, rectificîndu-se eroarea dreptului de a face cu el tot ce dorești. O singură dorință pentru cheltuirea unui bun, nu mai e admisibilă, cînd bunurile s-au rărit. Lipsa de inteligență a proprietarului de bani îl face indiferent la consecințe, care proprietarilor de idei și de cultură nu li-s indiferente. Nu e totuna pentru intelectualitatea și elita morală a unei nații, că societatea te dezechilibrează, din pricina averilor, de avariție și dispreț. Zestrea cărții dă dreptul elitelor să supravegheze și să cenzureze întrebuințarea banilor, care demoralizează, rău utilizați, și turbură, averea fiind atacată individual tîlhărește, însă socialmente cu un risc de universală prăbușire.

Poziția socială a unui cărturar nu este aceeași ca a unui aventurier al ideilor și noțiunilor, aderența lui cu timpul, în cele trei despărțiri, din care cea mai mare nu este a prezentului, existînd concret. Intelectul organizat este într-o măsură utilă conservator.

În concepție validă, un guvern nu poate reprezinta numai înfumurarea de-a stăpîni cu trei coți de hoit viu o țară și viața mare a lumii din marginile țării sale. Asemenea guverne de semiconștiință și de letargie a simțului de mare datorie au dus România în starea de acum. S-au experimentat cîteva — e momentul ca și guvernele să ia hotărîrile, pe care individual le inspiră împrejurarea omului, care învață o limbă la bătrînețe sau o meserie tardivă.

Soluțiile, vorba ceea, se găsesc în cadrul realităților. O bună construcție se folosește de materialele cele mai apropiate, transportul fiind pentru orice marfă, și de lemn și de inteligență, supus pierderii și așteptării. Ideile transplantate, cum

a fost funesta reformă financiară, de unde a izvorît una din rădăcinile răului actual, manipulate de amatori, nu slujesc la nimic. Pentru un bordei de adăpost în cîmpia românească numai un farsor sau un imbecil poate să comande pămîntul trebuincios, în pachete de un kilogram, importabil din Indii sau din Egipt.

Oamenii politici vor trebui să ție seamă de proprietatea complexă a fiecărui bun și să-l utilizeze la stat din punctul de vedere al asociației și identității de interese dintre individ și societate. Războiul nu a încetat și toată situația trebuie să cunoască un tratament consimțit de două imperative întovărășite onest.

Dealtfel, proprietarii de capitaluri nu sînt cu toții cei mai însemnați și mai interesați dintre români, ca din respectul religios față de lăzile lor de fier să geamă, să murmure și odată să se răzvrătească un popor întreg, care orișicum e stăpînul adevărat al tuturor averilor și păzește de veacuri țarinele dintre rîuri. Am povestit cazul unui onorabil negustor de brînză de la oile din Teleorman, care cu o prăvălie cît o cutie de chibrituri agonisește averi inerte și are în scrinul lui personal de la o bancă din București, nici mai mult nici mai puțin de optzeci și șase de milioane de lei în bancnote. Cui folosește această avere, care dacă o fură un tîlhar, ca să o transporte în scrinul lui, își atrage osînda unei penalități severe? Nu numai că i-ar fi plăcut și brînzarului să cîștige ceva din dezmorțirea silită a capitalului luat cu împrumut de către stat, dar numai din optzeci și șase de milioane s-ar putea face patru sute treizeci de părți de cîte două sute de mii de lei, pentru patru sute treizeci de negoțuri, și în jurul lor ar putea găsi mijlocul să trăiască cel puțin două mii de guri, socotind între patru și cinci oameni de fiecare negoț . . .

Desigur că în criza despre care se scrie, se vorbește și se legiferează fără conținut, un deficit este reprezintat nu numai de absența simțului gospodăresc la numeroși oameni politici, călători de hotel și de restaurante, și adeseori fără un cămin propriu și o familie chemată să le facă educația greutăților, a cheltuielilor și a unui bun-simț minimal, dar de lipsa lui și din popor. Orașele se întrec cu satele, și muncitorii manuali cu muncitorii intelectuali, ca să caute îndestularea, întîi alimentară, a individului și a familiei în afară de ogradă, de vatră, de bordei. Luați o căruță și parcurgeți întîi Capitala, care-i orașul din Europa cel mai întins, relativ la numărul de locuitori și posedînd metrii pătrați de pămînt cei mai mulți de fiece casă. Notați afară de grădinile și parcurile publice, întreținute în frumusețea lor de hărnicia unui neamț, numărul gospodăriilor unde s-au cultivat nu cartofii, morcovul, mazărea, fasolea, salata, dar numai floarea de mușcată a bunei gospodine, care aparține domeniului literaturii. Dacă fiece sătean ar avea în curtea lui două brazde de legume și zece găini selecționate, și doi pomi buni, exportul pe care oamenii de stat se mulțumesc să-l legifereze s-ar cifra la un mare număr de miliarde. Danezii, mai puțin inteligenți decît noi și incomparabil mai săraci, trăiesc o viață civilizată la centuplu, din cîteva găini și o vacă. Dar săteanca și mahalagioaica noastră nu știu în general să gătească o ciorbă gustoasă, nici cu materialele oferite gratuit de către Primărie.

Va să zică, o educație mică, mai importantă decît bacalaureatul și titlurile universitare, trebuie neapărat făcută poporului nostru și femeilor noastre, împăcate prin doamna Cantacuzino, care cutreieră regiunile de feminitate răsfățată și se mulțumește, cînd obține două voturi și o aprobare în consiliul municipal, cu atît mai puțin.

Poporul nostru din care nu se recrutau servitori, trimite actualmente un imens număr de slugi de biurouri și ministere, în orașe, și nici o severitate de stat nu-i obligă să nu-și părăsească așezările, de cele mai multe ori înzestrate, din țară.

Domnul doctor Sabin Mănuilă, directorul Institutului demografic și creatorul Recensământului civilizat din 1930, e un însemnat om de știință, dar și un bun gospodar bănățean. Foarte preocupat de problemele mărunte care compun marea problemă actuală și care, cînd vor fi soluționate, vor face reala fericire materială a poporului românesc, făcea deunăzi comparația dintre gospodăriile celor două versante ale Carpaților, unul fertilizat de sași, iar celălalt dezertat de noi. Exemplul lapidar era vaca, de la aceeași înălțime pe ambele versante. Spre Brașov și Sibiu un animal admirabil, de o dărnicie de lapte extraordinară; dincoace un nenorocit cocostîrc cu patru picioare. Secretul? Simplu. Dincolo, grajduri, hrană și țesală, dincoace, vaca goală.

Socotelile de această natură n-au fost auzite niciodată în Parlament și presa le vîntură rar într-o coloană, din care lipsește o zi rubrica parlamentară. În ce ne privește, am mai aflat aceste preocupări la un singur alt personaj, domnul Ionescu-Brăila, directorul general al zootehnicei din Ministerul de Domenii, căci îndeobște omul politic rafinat rîde, ca Păcală, și nu pricepe; dar directorul zootehnic nu găsește la departamentul menit să înnavuțească țara, ceea ce se numește « fonduri ».

Și cadrilul inutil reîncepe . . .

1932

LUNA LUI IANUAR

Între două momente s-a petrecut o epocă romantică, luna « declarațiilor ». Un guvern a introdus odată, poate de încercare, formalitatea complicată a unei hîrtii, împlinită și iscălită de fiece contribuabil, și ca orice lucru destinat să ție loc de concepție și să maimuțărească un plan și un punct de vedere, forma s-a eternizat. Guvern după guvern și ministru de Finanțe după ministru de Finanțe, simțindu-se momentani și provizorii prin însuși faptul absenței unui sistem de cugetare practică, au respectat noua fosilă, amplificîndu-i caricatura, hrănind-o cu cheltuieli de risipă și ducînd-o la perfecțiunea punctului mort.

Sînt aproximativ patru milioane declarații de făcut în toată țara și care absorb o lună și jumătate de timp — anul avînd chiar la Ministerul de Finanțe, ciudat, tot douăsprezece luni, ca la noi. Urmează patru milioane de înregistrări și patru milioane de recipise de primire, în schimbul declarației. Ca să le dea curs trebuiesc cîteva zeci de mii de funcționari și vreo trei mii de localuri închiriate, cu mii de biurouri, dulapuri, scaune, călimări și testele de hîrtie, și multe mii de registre. Cît va fi costînd această frenezie numai Ministerul de Finanțe știe, căci contribuabililor nu le-a spus niciodată.

La patru milioane declarații, trebuiesc patru milioane dosare.

Probabil că cel puțin două milioane de apeluri sînt rezultatul impunerilor din fantezie: această însușire poetică face parte din pregătirea tehnică a personalului. Apelul vine după ce cîteva sute și mii de comisiuni au fixat impunerea, pe declarație. Cît vor dura acum apelurile, trei luni, șase luni, cîțiva ani? Cine știe! În ianuarie 1933 hîrtia inutilă și devastatoare s-a înmulțit la dublu, la opt milioane, din pricina unei alte serii de comisii, numite « de recensămînt », și apelurile cel puțin s-au dublat.

Iată visteria devenind din încasatoarea liniștită ce fusese înainte de război, un serviciu detectiv, dublat de un serviciu de justiție. La vechea manie procesivă, care copleșește cu procese interminabile instanțele toate și fac din orice local, oricît de vast, cum e Palatul de Justiție, o chichineață, s-a adaos procesivitatea financiară. În vreme ce Ministerul de Justiție chibzuia o reformă a procedurii și căuta un mijloc de a se putea reduce acțiunile de dare în judecată la minimum cu putință și cu instanțele lui, numai instrucțiunile ministerului adresate zilnic și quasi-telegrafic, ca la Calea-Ferată, personalului, constituiesc materialul cîte unui volum compact periodic, la care colaborează cu pasiunea textului său, inteligibil aproximativ, fiecare ministru de Finanțe, secretar general, director general, subdirector general, inspector general, subinspector general, administrator financiar, subadministrator financiar . . . Ho!

Și Take Ionescu, și Alexandru Marghiloman, doi foști miniștri de finanțe încercați și două personalități de stat, au fost împotriva așa-numitei reforme financiare, care nu a reformat nimic și a încurcat viața lină a statului în absurd. Toate relele financiare ale țării să nu credeți că se trag

dintr-altă parte decît de la fiscul complicat. O armată imensă de funcționari, mii de vagoane de materiale de biurou, chirii enorme plătite pentru localuri — ce mai rămîne statului? În orice caz prea puțin, victimă neputincioasă a « șperțului », cum îl numește actualul ministru de Finanțe, care știe ceva, dar persevorează. Fără detectivatul și arhivismul fiscal, impuși cu mult mai puțin decît actualmente, contribuabilii ar umple haznalele statului regulat.

Perseverența Ministerului de Finanțe în macabra lui eroare încăpățînată de-a da pe cetățean pradă lăcomiei abuzive și de a-l împiedica să-și facă datoria față de stat, pretinzînd că i-o accelerează, a descurajat pe contribuabil și a făcut din el un sceptic indiferent la toate nevoile statului. De vreme ce ministerul îl tratează ca pe un acuzat și ca pe un adversar, atunci cînd îi trebuiește asociația și credința, și chiar devotamentul lui; jignit prin sute de șicane și de măsuri luate de niște miniștri lipsiți de respectul de oameni, improvizați și străini de un sentiment de elementară decență, aliatul natural al statului, cetățeanul, primește inimiciția și se apără cu armele irefutabile cunoscute. Ce-a cîștigat onoarea statului? Nimic; egal cu ce cîștigă și pușculița lui. Așa se face că, după un război care a favorizat în cîteva țări rezultatul cultural al intereselor individului angrenate cu ale statului și o urzeală intimă între popor și stat, la noi statul dușmănește de o parte și cetățeanul de partea lui. Dacă asta e etica dorită României, ea a fost atinsă strălucit. După marele război, după unirea mare, după Dacia realizată, după împroprietărirea sătenilor, după votul obștesc, cetățeanul e tot atît de străin în țara lui, ca în epoca versurilor faimoase ale poetului Eminescu. Statul care ne ia totul nu e în stare să ne dea sentimentul că ne

sforţăm laolaltă, în camaraderie cu el, să lichidăm incapacitatea oamenilor politici succesivi, rămasă ca o suferinţă, deopotrivă, şi în sîngele nostru şi în sîngele lui.

1933

PROFESORUL FORŢU

Într-un miez de noapte, un prieten al profesorului şi al nostru ne-a speriat la telefon, făcîndu-l să sune brusc.

— Mai încet, dragă prietene, că mi-ai deşteptat copiii. Ce ţi s-a întîmplat?

— Personal nimic decît o mare durere, ne-a răspuns o voce gîfîită. A fost arestat Forţu. N-ai auzit?

— Să fie sănătos, n-am auzit nimic. Dar ce ai de-ţi bate sufletul aşa? Se vede că n-ai fost arestat niciodată. N-ai idee ce bine este pentru moral o mutare la puşcărie. Culcă-te liniştit că nu e nici o nenorocire. Desigur că i s-a pregătit un pat confortabil şi schimbarea o să-i priască.

Nu-l cunoşteam personal pe domnul Forţu, dar ştim că profesorul de la « Liceul Lazăr » recomandă şcolarilor domniei sale lectura scrierilor noastre, ceea ce e o indicaţie de libertate intelectuală remarcabilă, dacă este comparată cu interzicerea domnului Iorga, lansată studenţilor, de a citi această literatură. Acest savant şi-a permis atitudinea să interzică şi la microfon publicului din ţara întreagă lectura încercărilor noastre literare.

A doua zi după arestarea domnului Forţu, guvernul s-a grăbit să publice în toată presa, micşorarea din nou a salariilor funcţionarilor. A treia zi s-au solidarizat cu cel arestat profesorii, a patra zi ceilalţi funcţionari ai statului, şi nimeni, niciodată, afară de mareşalul Averescu, întors din

război în politică, n-a mai cunoscut o popularitate de proporțiile entuziasmului provocat de arestarea dascălului de limba română. Indiferent de caz și de cauză, deodată s-a afirmat existența unei opinii publice, care pînă-aci a lipsit. Putea oricine să fie arestat pe nedrept, ca și pe drept. Ziarele tăceau, camarazii te ocoleau, desolidarizarea era generală. Fiecare făcea ca domnul Dubois din rue Monțélimar, atrăgînd atenția că nu are nimic comun cu bătrînul satir Dubois, într-un flagrant delict oarecare în parcul Luxemburg.

Domnul Forțu iscase o mișcare, fără să se gîndească. Întîi a fost uimit și și-a însușit totuși proprietatea mișcării; apoi se simți intimidat. Cînd începu să facă ce făcuse Gandhi, să nu mănînce, atitudinea profesorului păru exagerată și neașteptată. Băgînd de seamă guvernul că se făcuse o greșeală și că statura profesorului nu întrecea cu mult înălțimea de 1,80 m, sufletesc normală, îi dete drumul. Cînd, în sfîrșit, domnul Forțu s-a declarat, din balconul apartamentului locuit de domnia sa, trimisul lui Dumnezeu pentru mîntuirea neamului omenesc, aplauzele fură mai discrete, și cîțiva oratori, care ar fi dorit să spuie ceva de subt balcon, și-au mușcat buzele și au tăcut. Un preot al șarlatanismului, bombastic, locvace și nul, pe cît e de frumos, găsise prilejul să realizeze grație domnului Forțu o nouă carieră pentru barba lui încă necănită și pentru căptușelile de mătase ale insului cucerniciei sale, de apostol, exploatînd o popularitate.

Desigur că guvernul e cu atît mai calm, cu cît domnul Forțu nu știe să se folosească nicidecum de vuietul pe care l-a provocat în țară. Suflînd într-o trompetă de buzunar, vocea izbucnită fu atît de mare și disproporționată cu unealta, încît domnul Forțu, care-i un blajin și un timid, s-a îngrozit, aruncînd trompeta în zăpadă.

Nu putem însă sfîrși această notă, fără să pomenim numele unui adevărat bărbat, domnul profesor Gerota, care cel dintîi și statornic și-a pus numele și celebritatea în serviciul protecției profesorului arestat. La noi, actul Gerota nu a mai fost făcut niciodată, în șaizeci de ani de viață și învățămînt.

1933

BĂTAIA ÎN ȘCOALĂ

În februarie, prin Vlașca, un învățător înfuriat a tras cu pușca în părintele unui copil și l-a ucis. Cazul a fost pus pe socoteala demenței. Învățătorul înnebunise subit, se preciza între patru ochi, că din prea multă răbdare, retezat la stomac de o curbă, care i-l împarte o dată pe an în două. Problema se pune școlărește ca în aritmetica elementară: am un stomac și un buget; dacă dau stomacului, crește bugetul. Ce operație vom face ca să descrească?

Cîteva cazuri recente, petrecute în județul Iași, afirmă nevroza la învățători și învățătoare, de a tăbărî pe copii. Sinucideri, moarte din bătaie, paralizii . . . Cum s-a ajuns la această pedagogie? Un copil nu știe cît face de trei ori nouă și-i dai trînteală. Criza învățătorului se iscă aproape din nimica. La copilul de urechi, îl dă cu capul de tablă, îi mai trage cîteva perechi de palme, îl înghesuie cu ghionți și, apucat de o ferocitate inexplicabilă și necunoscută pînă acum în lumea didactică, îl copleșește cu tot ce aparține nobilului său animal, pumni și picioare, pînă ce-l doboară.

Pentru obținerea autorizației de înmormîntare nu era nevoie chiar de școală, și dacă școala noastră primară devine o anexă a Morgii și se îndreaptă spre temperamentul sadic și asasin, spaima Ministrului Instrucțiunii Publice, de a se desființa profesorii și școlile, pentru păstrarea cărora a dus o luptă cumplită de două săptămîni cu Ministerul

Finanțelor, nu mai găsește la dascăli nici o răsplată și intențiile rămîn descurajate.

De la chemarea lui, care nu-i un dezmăț și o aventură, un dascăl nu are voie să-și brutalizeze familia proprie, necum familiile și copiii enoriașilor lui. Ce funestă toană trebuie să-i vie unei dăscălițe, de pildă, ca să hîrțuie și să apese o elevă pînă la disperare și sinucidere? A fost fetița mai frumoasă decît permite regulamentul? Era brună și profesoara ar fi preferat-o spălăcită? Era copila prea teafără și mai sprintenă decît putea să aprobe autoritatea nervoasă a neurasteniei?

Totuși cauza crimelor relatate consecutiv și la scurte intervale, pare că trebuie căutată în inconștiența și exaltarea pe care le provoacă o înfrînare continuă și fără țel, exasperată. Dacă învățătorii și profesorii sînt opriți de a se plînge laolaltă, natura, mai solidară și mai nechibzuită decît socotelile echilibrului financiar, rupe bulonul individual. E vorba, într-adevăr, de o demență a deperdiției fiziologice, și disciplina voinței nu mai are nici o putere.

Dezolat de insuccesele domniei sale bugetare, domnul ministru Gusti ne vorbea de catedrele goale și de cărturarii învățămîntului rămași pe drumuri. E ceva mai mult. O apariție atroce. Dintre cărți, călimări și catedre vine Spectrul . . .

1933

AFACEREA SKODA

Nu se poate preciza, pînă în ziua înmormîntării generalului Popescu, cînd nu ne putem desface într-atît de actualitate, încît să nu fim cu adevărat zguduiți și să nu punem în capul notelor noastre steagul cernit al zilei, dacă acest succes catastrofal al literaturii administrative aparține moralității sau retoricei parlamentare.

După sinuciderea unui general, indiscutabil corect și necesar comandamentului românesc, cel mai afectat de acest deznodămînt se dovedește a fi domnul doctor Lupu, a cărui vivacitate a contribuit la precipitarea trăgaciului. Dacă nu se forța, în accesul tribunii înțelesul unei cifre, picată dintr-un dosar, ca para mălăiață, și dacă, în angrenajul în care sta prins de doi ani întregi generalul, ministrul Armatei ar fi fost mai atent atunci cînd defunctul i s-a prezintat, exasperat, într-o audiență, comandantul Corpului I de armată își mai ținea cîteva zile revolverul încărcat într-o cutie a biuroului și furtuna foilor de hîrtie trecea. Vindicta jurnalistică, aceea care a bătut cu pietre pe arhidiaconul Ștefan și a răstignit pe altul, cerea un cadavru, pe care l-a avut. Digere-l acum în tihna conștiinței.

De jur împrejurul generalului Popescu se făcuse un gol al fatalității lașe, care designează din ochiadă și atitudine pe un nevinovat sancțiunilor nejustificate și chefului vieții cu fard. Pizma unora, gelozia altora, frica turburată a celor mai mulți, au colaborat cu obscuritățile, ca să deplaseze încet pe general și să-l scoată din rîndul camarazilor, care, geometric, păstrează în simetriile interioare ale corpului constituit onoarea profesională. Au fost de-ajuns ca să determine căderea, sadismul dreptății și jucăria sentimentală a oamenilor buni. În ziua cînd i s-a pomenit numele în Cameră și gazetele căutau un mort, generalul s-a oferit pe sine, cu o ușurință explicabilă numai prin dezlînarea urzelilor sufletești.

Este nepermisă graba la întrecere, pe care au pus-o și Parlamentul și presa, ca să anticipeze un rezultat de competința științifică și obiectivă a justiției. O experiență destul de lungă, care trebuie să determine chibzuință și să ție pe loc torentul frazeologiei, a putut să învețe opinia publică să ia mai repede partea unui acuzat, cu atît mai mult cu cît acuzarea era inexprimată și trecea pe dinaintea lacului cu broaște politic ca un abur de fum. Stă destul de urît, orișicum, năpustirea oamenilor de grai și de manuscris, împotriva nu numai a celor bănuiți, dar și acuzați și chiar dovediți. Polemica politică a căutat o victorie și s-a ales cu un mormînt.

Criza candoarei și a virginității face ravagii pe neașteptate și o sumedenie de îngeri. Dacă nu va da alte cîturi, împărțită cu personalitatea, afacerea Skoda va fi servit la dezvăluirea unor temperamente de o puritate nebănuită. Cine nu s-a grăbit să dea un pumn și un picior în treacăt, mulțumit și manifestîndu-și public satisfacția?

Cît spectacol va mai conține această afacere? Interesul ei este deja deviat prin sinuciderea unui general de Corp de armată. Penibil și ofensator rezultat pentru omenia noastră! Și sinistră rușine! Lipsa de discreție și cumpănire, și cabotinismul se mulțumesc cu scuza datoriei împlinite.

În plină frămîntare, au început explicațiile și comentariile. Unul n-a voit să zică așa și celălalt a înțeles că dorește să se facă lumină. Luptătorii luptei cum își numesc ei teatrul de păpuși nu se așteptau să fie luați în tragic.

1933

30 APRIL

Aspectul schițat mai sus, din ziua înmormîntării, și care aparținuse, dacă se poate spune, competinței Adunării deputaților, a devenit cu totul altul, la Senat. Departe de a fi fost o afacere de scandal, cum devenise, afacerea Skoda constituia un mare merit pentru cei care au contractat-o. Nu numai că un tun incriminat și care pînă acuma nu a participat decît la o singură moarte de om, un român, un general, nu numai că era greu, dar era și excelent. Că un mare consiliu militar hotărîse să prefere unui tun greu un tun ușor, nu avea mare importanță — greul e tot atît de bun ca și ușurele. Este un ministru mai puțin valoros decît vecinul său de bancă guvernamentală, pentru că, odată, cînd s-a cîntărit, avea cincizeci de kilograme în plus?

Toate meritele excepționale ale generalului Sică Popescu au fost, cum se cuvenea, recunoscute — numai că ceva prea tîrziu. Trebuia să moară acest ofițer și să-și scufunde familia în dezolare pentru ca personalitatea lui să fie cinstit recunoscută. Nu se poate tăgădui că influențele de tribună și presă, forurile de orientare au lăsat să joace, instabil, acul busolei, tocmai în secunda în care stabilitatea lui fixă ar fi indicat generalului defunct că în mijlocul țării lui și al armatei lui el nu era un izolat, lepădat de superiori și camarazi. Căci toate florile primăverii adunate pe un mormînt nu sînt în stare să înlăture întunecata și grava tragedie

petrecută în sufletul unui om drept, aruncat violent și vremelnic în pămînt. Buna-credință și datoria cereau ca meritele să nu fie consemnate în textul unui epitaf.

Nici o afacere Skoda nu mai există. Există o altă afacere, care i-a luat locul, o afacere Seletzki — și poate săptămîna viitoare va dispărea și ea, ca să rămîie din frămîntarea și harța parlamentară, tristă pentru țară, impresia că lumea noastră politică s-a războit pentru nimic și că un nimic poate fi mai tare decît onoarea și viața.

Cît privește marea curiozitate de senzațional, cine sînt beneficiarii unor comisioane și așa-numite șperțuri — cuvînt devenit parlamentar și academic — fără nici o îndoială, ei n-au existat, fie că ei ar fi, ceea ce este imprecis, și fie că fac parte din tehnicitatea chestiunii, fie că sînt identificați cu metalurgia, această chestiune se va dezlega nu la București, și la Praga, capitala Cehoslovaciei, proprietara majorității acțiunilor Skodei, deci a fabricii de arme — și în orice caz ea e de resortul comercial, ca și cifrul, cum i se zice, secret și mistic, al uzinelor cehe.

Un colonel spunea acum cîteva zile:

— O să vedeți că o să trebuiască, pînă la urmă, să cerem scuze și lui Seletzki ca unui binefăcător, arestat din greșeală.

Acum să întoarcem nițeluș reversul gulerului cu cheotoarea înflorită și să ne întrebăm la ce a slujit starea de asediu, dacă ea n-a putut să împiedice izbucnirea torentului de lături public, și dacă nu a putut păstra pentru străinătate, unde lucrurile se notează analitic, obrazul curat al țării, în timpurile noastre delicate?

1933

TELEFON CU ȘI FĂRĂ...

Domnule dragă, ne mai scrie un cititor, nu aveți dreptate în ceea ce privește Societatea de telefoane. Stilul american e stil, nu jucărie. Nu mă refer aici la stilul arhitecturii, care inspirîndu-se de la ladă, a dat civilizației și omenirii posibilitatea să locuiască într-un ambalaj rectangular pus în raftul al patruzeci și doilea, confortabil ca o cutie de pălărie pe dulap și spiritualizată ca un dicționar deasupra bibliotecii. Ca să fie bine prezintat, stilul de arhitectură mi-ar cere cinci-zeci de articole cu urmare și sînt aproape sigur că nu o să-mi acordați loc în ziarul dumneavoastră pentru atîtea foiletoane.

Vorbesc de stilul manieră, de sentiment, de americanismul sufletesc, care onorează planeta, de felul, vreau să zic, superior internațional, cum tranșează acest stil superb chestiunile și cele mai curente.

De pildă la Praga, o să fie un mare concert radiofonic, cu un program compus din trei feluri de muzică, ale națiunilor din Mica Triplă Antantă, printre care muzică românească. Marea serată artistică de la Praga va fi difuzată, evident, în toată lumea, ceea ce este nu numai un lucru ceh și slovac dar și american, admirabilul popor dintre oceane privind chestiunile din punct de vedere universal.

Postul nostru de radio, îngust românesc, are de gînd să transmită pe căile lui proprii de difuziune, concertul de la Praga, pentru firmitura națională de abonați. Dacă telefonul n-ar fi căpătat dreptul

de a fi american și rețeaua ar fi aparținut insemnificativului stat român, guvernul trimitea un ordin la poștă și legătura telefonică a postului nostru cu postul Praga se făcea de la sine. Ar fi fost valah, vulgar și banal. Americănește e altfel: Statul român trebuie să plătească suma de treizeci de mii de lei Societății americane, ca să se obție legătura — și societatea de radio-difuziune poate plăti numai zece mii de lei, chirie pentru sîrmă. Dacă guvernul nu dă restul de douăzeci de mii de lei, demonstrația muzicală a Micei Antante va fi absentă din România.

Poate vă închipuiți că v-am scris această mică epistolă ca să vorbesc de rău procedeul. Vă rog să nu vă înșelați. Aș vroi să publicați scrisoarea mea cu tendința ei insinuantă, pentru a încerca o corupere a stilului american. Tot sîntem o țară de stricați, de ce n-am face tentativă să stricăm nițeluș — *Une fois n'est pas coutume* — puritatea stilului standard?

Am auzit că americanilor de la Societate le place mult ceapa verde românească, pe care o consumă în buchete și jerbe. De la ceapă la usturoi și de la aceasta la mititei, distanța nu e atît de mare încît să nu implice și cîteva acorduri de vioară și nai oftat. Astea din urmă se cheamă muzică românească și tocmai de ea este vorba la Praga.

Am un leu
Și vreau să-l beu,
Dar nici ăla nu-i al meu.

Leul din cîntec, cîntat de treizeci de mii de ori, cît o fi făcînd în dolari? În dolari de aceia care nici ei nu mai sînt curat americani.

Știi ce vreau, domnule dragă? Să facă o dată americanii pe românii și să dea firul gratis.

1933

PACTUL PĂTRAT

O veche măsură, armonizată cu facultățile experimentate, ne învățase să socotim întodeauna cu trei, numărul magnetic al vieții, derivat probabil de la familie. În cele divine și terestre, toate se compuneau cu trei, deși aparent omul știa să numere pînă la o sută, o mie și un milion.

Europa trece la numărul patru... Inițiativa Italiei, unde rezidează Trinitatea și Iniliabilitatea, s-a încheiat cu un contract între patru. Anglia, Franța, Germania și țara domnului Mussolini l-au semnat, după ce, rămase la vechea unitate triplă, Cehoslovacia, Iugoslavia și România iscăliseră un pact deosebit.

Fără propunerea Ducelui și fără venirea lui Hitler la guvernul Germaniei, înțelegerea dintre vînturile care aduc ploaia și risipesc norii pe continent și pe întreaga Planetă, ar fi întîrziat, poate că pînă după un nou război, dacă în urma unui nou izvor de sînge, omul, anemiat și lăsat în genunchi, s-ar mai fi putut ridica pe picioare.

Europa a înțeles ceea ce i s-a afirmat categoric, că renașterea națională a Germaniei implică o reluare pe suliți a problemelor care au dus la războiul din 1914 și la pacea lui, făcută de gazetari. Dacă Franța nu ezita și nu ezitau Anglia și America, la masa verde se întîlneau cu cîteva săptămîni sau luni mai tîrziu, în locul civililor suspectabili, cerebrali și argutiști, generali; și pacea putea să fie mai lungă, mai sigură și radicală, ca după 1870,

cînd tratatul nu a fost iscălit cu cerneală de manuscris. Civilii războiului, obosiți și sceptici, căpătaseră din teatru și literatură deprinderea finalurilor în doi peri și n-au avut curajul nici estetic să ducă o luptă de cinci ani dincolo de hibrid. Ei s-au temut, poate, că încăierarea armată să nu degenereze într-o monstruozitate de război general de clasă de-a lungul unui continent creator de cultură și de erori paralele cu ea. Cîteva generații ar fi fost totalmente anulate, dar poate că din orbirea universală ar fi ieșit o lumină mai clară și rezultatele așteptate acum cu tortură, de la o limpezire cu neputință de afirmat sau de la o turburare lentă și progresivă, fără termen, poate că în cei cincisprezece ani trecuți de la pace, ar fi instalat o nouă regulă de viață a statelor și popoarelor sleite. Omul de stat, chiar cînd și-a pierdut mințile și le regăsește aproximativ, și bunul simț, fără să fie eroic, este conservator. Am avut în 1918 o pace burgheză, poate că ultima de asemenea natură, dar ea ne-a prelungit senzația că trăim bine chiar cînd, cum se vede, trăim cu toții prost. Pentru o așa situație francezul are cuvîntul adecuat: *On s'est foutu le doigt dans l'oeil.*

În ajunul de a se începe discuția pactului pătrat, noul guvern german, din ce în ce mai răspicat, a declarat că Europa are de ales între pact și război. Și știm ce ar fi fost un război în vremea accesului hitlerist, o reeditare în carne și oase a vechiului Apocalips. Dacă războiul din 1914 a utilizat aruncătorul de flăcări, tancul, bombardamentul din văzduh și niște gaze, inocente comparativ cu gazele actuale, viitorul război, care deocamdată a trecut și e de dorit să fie trecut de tot, ar fi pus în acțiune mijloace însutit mai devastatoare și instantaneu, și agenți noi științifici necunoscuți. Se presupune de către oamenii de știință care lucrează în lumea uimitoare a razelor și undelor,

înzestrate cu însușiri subtile și cu puteri pe milimetru înspăimîntătoare, că germanii și englezii ar deține stăpînirea unei emanațiuni invizibile, în stare să păzească fruntariile mai eficace decît un sistem de fortărețe neîntrerupte, și să facă neputincioase invaziile din aer, de pe uscat și mare. În păinjenișul acestei influențe diavolești depănată în aer, dintr-un laborator de fizică, metalele și-ar pierde coeziunea și oțelul cel mai diamantin ar ameți și s-ar comporta ca un bloc de săpun. Mitralierele, tunurile nu ar mai putea să tragă, avionul s-ar scofîlci pe o aripă, ca un zmeu surprins de ploaie, vehiculele cu motor s-ar opri, împiedicate într-un păr nevăzut, ca de o stîncă, și inima năvălitorilor ar înceta să bată la secundă. Dinaintea unei anumite raze, viața amorfă și animată cade în stare de alifie și cocă.

Fabulă întreagă sau parțială, adevărul este că Reichul și-a renovat mijloacele de război, derivate și simplificate, și că hitlerismul cît și eventualii adversari nu sînt inconștienți de realitate. Un ofițer și-ar plimba degetele pe o claviatură ca de pian și la cîteva zeci de kilometri s-ar prăbuși armatele, cavaleriile, infanteriile, escadrilele, fără răniți, fără prizonieri, numai cu morți.

Pactul pătrat face încă o dată ierarhizarea statelor după mărime, și a popoarelor după vechimi, și amintește orișicum celor ieșite din război și din acordul lor, că sînt noi și mici. Pe orice linie s-ar așeza chestiunea, puterea dă drepturi pe care Dreptul le ratifică întodeauna și asociațiile se fac exclusiv între egali; nu e nevoie să ne înșelăm [...] Statele mici furnizează filateliștilor timbre poștale variate și amatorilor excentrici soții exotice. [...]

1933

STAREA DE ASEDIU

Starea de asediu a încetat. Putem întreba acum, cînd întrebarea nu mai poate fi trasă de păr, la ce a slujit starea de asediu și de ce a fost proclamată? Căci după umilita noastră știre, nu s-a întîmplat în șase luni aproape nimic; zicînd « aproape » concedem, din politețe, că s-ar fi putut întîmpla ceva ce nu s-a petrecut.

S-au întîmplat însă evenimente, putem zice sufletești, dacă ne gîndim că uncheșii care guvernează țara, bătrîni mai puțin la propriu decît la figurat, se tem de cele ce tinerilor le fac plăcere, de lumină, de căldură, de zarvă și de viață. Un stat și un popor trebuie să fie vii și să nu renunțe la nervul util al activității. Tăcerea și răbdarea fără scop sînt însușiri dobitocești. Dacă nu s-au înfricoșat de soare și de flori, rafinații politici, care pretindeau să aibă miopia mai ageră și presbitia mai adîncitoare decît ochii intelectualității îngenuncheate la patrafirul cenzurii, nu s-au înfricoșat de nimic. Niște pisici, care s-au alergat într-o săptămînă a brînzii pe tinicheaua casei, le-au dat un fior suprem și le-au stricat bunătate de somn, în ajunul somnului de veci. Pentru atîta lucru au oprit boierii, șase luni, judecata gîndului și a condeiului.

Să fi fost cazul profesorului Forțu de natură să îngrijoreze digestia unor domni care mai mult mănîncă decît lucrează și care dacă lucrează, în înțelesul lor, încurcă lucrurile de tot și exasperează

oamenii supuși experiențelor și aventurilor, economiei și finanței? După șase luni de laborator mut, ei nu sînt nici mai capabili, nici mai inteligenți, ba dimpotrivă, și poate că s-au obosit și ei de discreția conspirativă care trebuia să le dovedească niște însușiri absente.

Cazul Forțu a fost o primejdie de trei zile și jumătate, pînă ce candidatul la împărăție s-a epuizat. Viața lui politică a durat mai puțin decît o rouă, cît un chibrit. Dar nu cazul profesorului era primejdia, ci ceea ce reprezenta cazul lui. De la popularitatea mareșalului Averescu, nu s-a ivit nimic comparabil cu popularitatea simbolică a cazului repede isprăvit.

S-a potrivit ca-n zilele, cele trei zile, ale domnului Forțu, să parcurgem cîteva autorități și biurouri oficiale. Ceea ce ne-a izbit mai ales la o organizație confidențială a cercetărilor tăcute și a informațiilor cu dosare închise, din București, unde îndeobște pasul catifelat e dulce și activitatea delicată, a fost că toți funcționarii fără obligația opiniilor personale, locali, și ținuți la aparențe diplomatice, erau zgomotos... forțiști, dorind vehement și pe față victoria rapidă a mișcării.

Probabil că toți tinerii din preajma domnilor miniștri, fii de-ai lor, nepoți, secretari și șefi de cabinet, erau partizanii popularității iscate în cinci minute și decedată într-o singură secundă.

Dacă în loc de-o stare de asediu supărătoare pentru așteptările intelectuale ale publicului, mai cu seamă din partea unui guvern extras dintr-un partid zece ani revoluționar și convertit în cîteva luni la cea mai autentic retrogradă burghezie, guvernul ar fi luat deoparte pe domnul Forțu, și l-ar fi întrebat în particular ce voiește, el s-ar fi codit, poate, deocamdată, dar ar fi sfîrșit prin a se exprima și a face impresia că e băiat de înțeles.

Şi am fi fost scutiţi de un episod ruşinos pentru buna noastră disciplină socială, îndeajuns de cunoscută.

Pe vremuri, în Franţa, izbucnise o mişcare primejdioasă a viticultorilor din sud, care produceau vinul din struguri, concurat de vinul fabricat la nord cu zeamă uscată. Oratorii ieşiseră ca din pământ, şi sute de mii de muncitori şi proprietari de vie se ţineau după gura lor sugestivă. Din lipsă de localuri vaste, întrunirile se ţineau în aer liber, şi vorbitorii erau siliţi să facă o tribună, ca să fie auziţi pînă în linia orizontului, din acoperişul caselor de ţară. Conducătorul principal al răzvrătirii mustului dulce era un Crist, în carne şi oase, al viticulturii şi vorbea tot în pilde şi în fraze cereşti.

Poliţia, jandarmeria, administraţia şi-au făcut intens datoria, fără să potolească revolta; ba, agenţii statului, rămaşi cu gura căscată la oratori, treceau unii după alţii de partea producătorilor de vin, fie din simpatie pentru lichidul autentic, fie prin vraja elocinţei.

Era prim-ministru Georges Clemenceau. Tigrul n-avea năravuri orientale, şi starea de asediu repugna stării lui sufleteşti de *Auvergnat*. El nu trimitea agenţi, cavaleri şi puşcaşi, se ducea singur să-şi caute adversarul şi sta de vorbă cu el. În cazul viticultorilor, el a chemat pe Cristul din Midi telegrafic la Paris şi revoluţionarul boştinei s-a prezentat în ziua şi la ora indicată.

Ce s-a întîmplat, ce nu s-a întîmplat, nu ştie nimeni nici pînă în ziua de azi. Şeful giganticei mişcări a ieşit din biuroul celui care înfruntase moartea oficială cel puţin o dată, plouat. Limba lui de retor magnific a rămas strivită în uşa biuroului lui Georges Clemenceau. Profetul şi-a pierdut graiul, talentul şi temperamentul într-o jumătate de ceas.

Şi cînd s-a dat jos din tren, în Midi, poporul care îl aclamase frenetic l-a huiduit. Şi mişcarea s-a stins.

Omul de stat e om de stat, şi omul cu gura căscată prinde muşte...

1933

PROCESUL SKODA

S-a convenit, n-am putea preciza la ce ghişeu, o substituire de nume. Skoda a devenit Seletzky. Poate că a fost şi o dorinţă a stării de asediu. Pînă una alta, unui simpatic şi agitat subsecretar de stat i se întîmplă o dată pe lună cîte un accident de călărie: am numit eminenţa absconsă şi motrice de la Interne.

Procesul ca procesul. Nume romantice industriale au apărut şi au dispărut, cu un sens de sperţ după unii, cu unul de cheltuieli generale, după alţii. O figură de Georgescu, colonel civil, prezintă analogii cu obscurităţile din primul proces Dreifus. Dar canavaua toată e dominată de Prezidentul Curţii Marţiale, o personalitate crîncenă, pînă acum necunoscută, colonelul Mihăilescu. De douăzeci de ani se susţine că în afară de rîndul politicaştrilor provizorii şi otrăvitori, succedaţi la stat, ţara are valori în rezervă neştiute sau necunoscute, şi nimeni nu vrea să accepte această privelişte, independentă de partide.

Dar s-a văzut din proces că nu numai Ministerul de Război are o armată şi Ministerul de Interne o poliţie. Şi-a făcut şi Ministerul de Finanţe cîte una din fiecare, cu magistraţi fiscali, procurori fiscali şi cu o Siguranţă Generală Fiscală. Finanţele fac percheziţii, întocmai ca Parchetul, care aparţine Justiţiei, aplică sigilii, are agenţi. Ce individualitate ohranistă maladivă şi exasperată a putut complica atît de caracteristic atribuţiile şi ce orgolii i-a sugerat lui o

armată, un parchet şi o poliţie personală? Şi cine a fost atît de slab şi de imprecis haotic în concepţiile despre unicitatea actelor, a răspunderii şi a disciplinei, ca să-i dea voie să se servească singur? Nu vi se pare, ca să vorbim ca la Copenhaga, că miroase a mort în Danemarca?

Mirarea unui examinator obiectiv al stărilor actuale nu e puţin stîrnită şi întreţinută, cînd constată că toate autorităţile şi mari şi mici îşi creează o forţă executivă şi o magistratură particulară. Municipiul, pe lîngă un primar general, are şi el o poliţie şi o armată.

Mă rog, se simte nevoia ca în loc de o stare de asediu sterilă, cineva să strîngă sensurile şi să întoarcă noţiunile, bine fixate, la origini. La Interne, unul din miniştri are inteligenţa concretă rapidă şi sintetică necesară. Am numit pe domnul Armand Călinescu şi îl rugăm să ne scuze. Dar domnia sa poate fi un bun pedagog al sensurilor parazitar părăsite şi al ordinei restabilite.

Ca să nu se lăbărţeze autoritatea pînă la dezbinare, căci nu de asemenea stiluri artistice decadente are ţara noastră, mai ales acum, nevoie — să se limiteze categoric. Poliţia a poliţiei, Jandarmeria a jandarmeriei, Siguranţa a siguranţei, Magistratura a magistraturii şi Oştirea a oştirii: impenetrabilitate totală sănătoasă.

Adevăruri clare şi simple, pe înţelesul şi al domnului Păcală.

1933

TOȚI VÎND

Oamenii se desfac de cele din urmă proprietăți.

Și-au vîndut moșiile. Petice, petice, miile de hectare s-au risipit: țara firimițată a zburat ca un afiș, sfîșiat de ploaie și vînt și ronțăit de alicele măzărichii. Pădurile au pornit de pe vale, *pe care*, scurtate la metru cub. Conacele, magaziile, pătulele, vîndute sau dărîmate, slujesc de localuri goale sau de materiale, ca niște edificii de graniță ale unei împărății, bătută la toate vămile ei.

Vînzarea exteriorului e urmată de o desfacere de interioare. Covoarele, pianele, sufrageriile, dormitoarele, cărțile, tablourile, bijuteriile, hainele, chiar ultimele saltele și perini s-au dus de-a valma prin Muntele de Pietate, la canal. Mii de familii s-au prins în rețelele negre, întinse de jur împrejurul fostului institut de împrumut. Brățara de logodnă, beteala miresei, cerceii copilei, tacîmurile căsniciei, metaniile de chihlimbar ale bunicului, tabacherea și ciubucul lui, s-au dus și ele.

Din atîtea averi au rămas cîrduri de nefericiți, îmbrăcați încă decent, scoși din bunurile și tradiția lor. Sînt oameni, altădată puternici, care se hrănesc din ieftinirea cornurilor și a porției de bar, și care trag un fum de tutun din aerul țigării unui trecător. Această omenire veche se înghesuie pe bulevarde cu altă omenire, nouă și tot atît de nefericită: un tineret intelectual fără întrebuințare și un tineret utilizat în condiții de foamete.

Pămîntul e același, darnic afară din cale: oamenii sînt aceiași, vioi și inteligenți. Carnea e ieftină, pîinea e din belșug, grăsimile și fructele sînt la un preț derizoriu. O vacă se vinde pe banii laptelui dintr-o lună și un cal ține patru transporturi, oul e în marginea gratuității. S-a stricat ceva, pretutindeni s-a stricat ceva; miroase. De unde vine acest morb pestilent și neidentificat?

De trei săptămîni încoace au început să se vîndă ultimele bunuri: mormintele. Mica publicitate e plină de oferte. Ieri, un singur proprietar de asemenea avere finală, scotea la mezat trei gropi la rînd într-un cimitir.

Și cînd le vom vinde și pe astea, ce ne mai rămîne de negociat?

1933

GLASUL LEULUI

Înlocuirea bancnotelor autentificate prin filigran, cu discurile de metal galben și alb, poate că a fost de folos statului care a imaginat-o, dar a popularizat o profesiune nouă. Aproape fiecare județ are o fabrică de bani proprie și personaje dintre notabilitățile provinciale continuu implicate în falsificare. Dar se ivește și o problemă de ordin artistic. Negustorii pretind că metalul are un filigran perceptibil cu urechea complicat și sînt refuzate, de unii din ei, bucățile de similiargint, pe care alții le acceptă. Sînt atît de multe monezi falsificate în circulație, încît suta de lei comportă interpretări muzicale, ori chiar monezile corecte capătă capriciul de pubertate al schimbării vocii după o vîrstă de circulație oarecare?

Făcînd cîteva plăți curente, unul din modeștii noștri furnizori ne-a restituit a doua zi după plată o piesă de o sută de lei, pe care o crezuse falsă. La plățile lui, mai mulți alți negustori, trîntind-o pe piatră, au opinat că moneda trebuie refuzată.

S-a repetat operația față de martori și, într-adevăr, moneda refuzată părea dintr-o emisiune particulară. Dar avizul martorilor era variabil: trei din șapte au acceptat-o. Proba degetului fusese satisfăcătoare. Se așează pe buricul arătătorului moneda, care ciocănită dă sunet sau nu. Ghiersul de clopoțel al banului era fantezist. Martorii afirmau că metalul bun pe deget era pe piatră fals. Care-i criteriul?

Cîrciumarii se codesc să primească sutele de metal, iar clienții se pricep la criteriu tot așa de puțin. Examinați de aproape, banii sînt la fel: trîntiți de tijghea, opiniile se schimbă. Apoi gama se transformă, și sunetul just — care o fi? — se ascunde. În cele din urmă, furnizorul nostru a luat piesa înapoi, și negustorul căruia i-a strecurat-o în sfîrșit a dat și el cu banul de trotuar, fără ca urechea lui să fie scandalizată.

Ce face un cetățean cînd i se refuză problematica monedă? Sonoritatea judecă fără dovadă și poate să fie refuzată o monedă bună: cine știe precis dacă este bună sau nu, ca să fie schimbul verificat? Cumpărătorii care și-au descoperit un auz expert, pînă acum inutilizat, afirmă chiar că, după naționalitate, monezile livrate statului român de două fabrici străine sună mai limpede sau mai înăbușit. Este sigur prăvăliașul care își face casa, că are în cutie zece mii de lei argintii autentici? Cum sînt autenticii?

N-ar voi conservatoriile de muzică ale statului să descifreze tonul diez al monedei de o sută de lei adevărate, sau să-l comunice publicului șefii de orchestră, la vioară și flaut, prin radiofonie, ca ora exactă, de două ori pe zi? În acest caz, numai publicul cu vioară și ureche ar putea să reție nuanța exactă. Pentru ceilalți, va fi nevoit Ministerul de Finanțe să împartă, cu fiecare sumă de o mie de lei, un diapazon sau drîng pentru orientare. S-ar putea fabrica și o arie de manivelă mică, o cutie de muzică portativă, și statul și-ar mai putea crea un venit, impunînd criteriul mecanic cu o taxă, care să reprezinte de douăzeci de ori prețul de cost. Și cînd își cheltuie leii, cetățeanului tot îi rămîne ceva, muzicuța.

1933

UN VERDICT

Osîndirea reprezintantului uzinelor Skoda.

O primă satisfacție de ordin delicat: prin urmare, « protectorii » lui n-au fost dintre cei mai « puternici », aceștia nu l-ar fi lăsat osîndit.

Etica are o constatare de făcut în atmosfera de mare senzație în care a fost judecat procesul. Agentul fabricii de armamente a avut măcar niște protectori, prevăzuți cu meritul de a tîrî obrazul țării în noroi? Osînditul știe mai bine, și dacă el a tăcut nume și ranguri, s-ar putea ca pricina să nu fi fost optimismul speranței, dar însăși inexistența unor personaje marcante în afacerile lui. S-a citit în gazete că decepția osînditului îl va determina să vorbească în lanțuri, cum ne place să credem romantic, că își face osînda un deputat al marilor finanțe. E foarte puțin probabil, nu numai în cazul existențelor reale a « prietenilor » care vor putea să stîrnească reînsufletirea condamnatului pînă la o nouă instanță, dar și în împrejurarea absenței unor asemenea prieteni: cei mai tari prieteni, un agent industrial, de o industrie atît de specială, tot în străinătate, îi are, și se cunoaște necesara lor tenacitate. Un om s-a sinucis în afacerea Skoda, un general în panică, dar și care s-a dovedit a fi fost un bărbat ireproșabil.

Nu cumva condamnatul aparține unui gen de oameni de afaceri, care umflă nota stăpînilor în folosul lui propriu, servindu-se de ușieri și de funcționari mici, cumpărați cu nimica toată și înfățișați patronilor ca niște Herculi politici de stat? Controlul unui însărcinat confidențial e destul de gingaș. E imposibil ca un nume compus, figurînd în registre și corespondență cu cîteva zeci, ori sute de milioane, să fie traducerea în silabe afectate a cuvintelor « buzunarul meu »? Ar fi o escrocherie, dar o escrocherie în abstract, care răspunzînd însărcinărilor de corupție se echivalează cu ele.

Dar nici condamnarea reprezintantului nu se poate hotărî că a fost o condamnare întreagă, ceea ce s-ar putea să excludă totuși existența celuilalt soi de oameni, de care s-a vorbit la ureche, interesați să piardă în Seletzki cîteva personaje bănuite. Această vedere s-a iscat din felul sumar, precipitat și brusc, cum s-a procedat: o descindere și o percheziție, cu totul necunoscute miniștrilor de resort, după propriile lor declarații în Parlament.

Din cinci ofițeri, membri ai juriului, doi l-au găsit pe acuzat nevinovat și nu s-au sfiit să puie în urna Curții două bile albe.

De cîte ori doi din cinci sînt de altă părere decît trei, rămîne unul singur de o părere și cincimea lui e relativ provizorie față de doi. Dubiul e de rigoare, mai ales atunci cînd circumstanța e defavorabilă exprimării unei păreri de minoritate. Curajul pe care îl implică opoziția a doi din cinci, adunați într-o cameră de discuții, nu e mic nici acolo, cu ușile închise.

În balanțarea rezultatelor, părerea contrarie prezintă tot atît material de onoare cît și a majorității. Dacă se înmulțește, pentru caracterizarea situației, fiecare unu cu o sută, însemnează că două sute au fost pentru achitare, două sute pentru condamnare și că mai lipsea uneia din părți suta din urmă, ca să tragă cîntarul cu ceva mai mult într-o tirizie.

Aceeași socoteală era valabilă și în cazul achitării: doi din cinci e bîrna din ochi. În bună contabilitate, doi la cinci însemnează patruzeci la sută. Nu este puțin.

1933

CRIZA

Dezavantajul unei cronici de revistă mensuală este că evenimentele nu vor să se producă după calendarul tipografului și că pînă să-ți dai seama de istorie, istoria a trecut. Toate cochetăriile care fac interesul presei zilnice, atîta timp cît durează o criză, îți sînt interzise. Nu poți face și desface guverne, în serie, și toate combinațiile politico-intelectuale sînt vechi în momentul îmbrăcării magazinului la care colaborezi într-o copertă plăcută. Adeseori, în cincisprezece zile guvernul a și fost numit și s-a și uzat: timpul carbonizează iute și, abia instalat lîngă portofoliu, titularul unui departament începe să și miroasă a pîrlit.

Oricare ar fi criza, ea provoacă același gen de fenomene. Nimeni nu mai trăiește normal în zilele de criză. Și circulația inimii este accelerată. În România, căderea unui guvern face o gaură în toate interesele, și chiar vînzarea cornurilor se resimte de pauza politică. Pe cît este de indiferent un guvern în funcțiune, pe-atît pasionează dispariția lui. Momentul, pauza, e a gazetarilor. Niciodată un reporter nu se simte mai puternic în personajul lui, mai folositor societății și mai decisiv, ca în pauza dintre guvernul căzut și guvernul numit. Gravitatea profesională ia forme monumentale și orice informator al redacției vine cu un secret, pe care i-l cunoaște numai el. Ah! edițiile speciale. Hipodromul, aerodromul și boxul laolaltă nu sînt în stare să făgădu-

iască senzațiile pe care le procură așteptarea ultimei ediții.

În prima duminică a crizei, Calea Victoriei, de la Teatru la Ateneu, mobiliza rînduri de mii de cetățeni, și gloata din dreptul Palatului regal a stat pînă noaptea nemișcată în reverberarea lustrelor electrice. Ca să afle cu două zile mai tîrziu ce s-a întîmplat, publicul ia loc lîngă grilaj și se agață de felinare, cu un instinct care îl înșală întodeauna și nu-l obosește niciodată. Primarul Dobrescu, ca să-l servească, i-a deschis o piață vastă de asfalt, de unde cetățeanul politic poate număra liniștit de cîte ori se schimbă garda și cîte automobile intră în curtea reședinței și ies.

Situația ingrată a crizei aparține însă Coroanei, și de două ori: atunci cînd trebuie să o creeze și atunci cînd trebuie sfîrșită. Guvernul cu care lucrează regele luni de zile și ani, vine timpul să i se ia zilele în cele mai fericite și sigure momente ale existenței. Dacă gură-cască ar vrea să fie măcar o zi, el ar emite această dorință într-un singur scop, să afle cum face regele ca să se despartă de niște miniștri harnici și scumpi — și mai ales cum face primul ministru ca să priceapă că trebuie să plece neapărat. Îi dă Vodă un deget în loc de mîna întreagă? Îl invită la o masă fără fazan, sau dă ordin să i se puie pe masă șase sticle cu apă în loc de o butelie cu vin? E un protocol, știut numai de marii « mahări », și după care demisia devine inevitabilă, oricît ai voi să ocolești?

Priceperea șefilor de guverne pare totuși tîrzie, dacă ne aducem aminte că ori de cîte ori presa știe că guvernul va cădea a doua zi, singurul optimist în această materie rămîne prezidentul de consiliu, care face regulat teoria eternizării la putere, resemnîndu-se să impuie fotografului, care îl ia pentru ultima oară în grup, un surîs plin și o atitudine a

bustului sigură de sine, subt cravata căruia nu s-ar schița nici un oftat.

Dar după ce transpiră, cum se zice în limbajul adecuat, unde nu este vorba de nici o sudoare, sau numai de una rece, s-ar părea psihologului că nu este suferință mai mare decît aceea de-a nu mai fi ministru și prim ministru. Evident, nu mai poți fi de folos țării tale decît cu slabele-ți mijloace particulare, din ceasul în care ai scoborît scara Palatului cu un excelent pateu în stomac, dar foarte slăbit pe picioare.

1933

DESTINDEREA

Cu toate că « Destinderea » propusă de guvern nu constituie o chestiune direct literară, indirect ea este: măcar atît cît poate să fie ocolită cu o împrejmuire de cerneală.

Să scoatem bețe din călimară și să împrejmuim. Liliput oferă teren de îngrădit cu chibrituri.

Ucis primul ministru Duca, guvernul care l-a moștenit și-a dat seama că pe nesimțite țara nu mai era nici țara de-acum vreo cinci ani, cînd fostul președinte de cabinet era ministru de Interne. Războiul demult sfîrșit pe fronturi se continua mereu în interior, nevăzut sau văzut numai cu sfertul ochiului întredeschis. În toată lumea fusese război, dar războiul propriu-zis al armelor de foc și albe parcă nu a demoralizat lumea cît războiul cugetării și al peniței, subtil și fervent. Ca niciodată, adversarii, paralel cu artileria, s-au bătut cu gogoloaie de hîrtie scrisă, făgăduind toate virtuțile, valorile și realizările de peste fronturi. Onoarea acestei lupte a fost civilă și, ca oameni de cultură, soldații, fără uniformă și prudenți cu mînuirea ierbii de pușcă, au ținut să justifice strălucit o existență și să facă față și decepției lor secrete.

Am învățat din război mai mult decît în toate cărțile și școlile. Am învățat că autoritatea sforțărilor, a muncii, a rezultatelor, durează pînă la supărarea intereselor proprii; că inamicul își pierde toate însușirile ce-l consacrau respectat pînă se lansau primele ovații ale ecrazitei. Am învățat că nu mai e de

gîndit, de judecat și de recunoscut nimic. Că intelectul egalează tărîța și că valoarea personală nu merită un popas dinaintea ei: și o răzgîndire. A intrat în război un om și s-a întors un altul. Transformarea a fost interioară, însă totală. E ceva bun în modificarea consternantă a oamenilor de după război, dar și ceva foarte grav: omul nu mai iubește nimic și se află în discontinuare permanentă. E greu de făcut o adorație și o cădere de admirație pe spate din oamenii de azi, dar e tot atît de greu de înjghebat o filozofie a consolării.

O destindere a solicitat odată și inteligența lui Aristide Briand. Era șeful unui guvern, și turbura rea politică din Franța se traducea cu gol. Briand a prezintat Parlamentului ideea destinderii, și abilitățile lui unduioase au împlinit făgăduiala dată: în șase luni Franța se văzu miraculos liniștită.

Destinderea actuală e divers și întortocheat dificilă. Destindere însemnează azi re-echilibru și re-ajustare: nivelurile sufletești individuale sînt compromise. Cîntarul funcționează rău, e ruginit — și cu sinceritate funcționează așa, nu dintr-o preocupare de poză a descumpănirii. Ceea ce se face nu e literatură proastă, e viață proastă: arătătorul s-a înmuiat și pîrghiile nu mai coincid. Nici nu se poate dovadă mai bună, ca uitarea complectă a primului ministru, ucis în activitatea de prim-ministru. Parcă n-a trecut o lună, parcă au trecut treizeci de ani peste cadavrul lui. Șapte zile după înmormîntare, toată lumea emoționată se gîndea serios la altceva.

Dar ce-i cu destinderea în gîndirea guvernului? Intenția este, dar cum i se definește forma? Poate că numai așa-numitul armistițiu politic dintre partide și tonicitatea obținută prin actul voinței parlamentare, este prea puțin lucru pentru o destindere propriu-zisă. Va tăcea, să zicem, toată opoziția în Cameră, legiferările noi nu vor întîmpina obstacol, declarațiile vor fi dulci, criticile cuminți, discursu-

rile măsurate. Se va inaugura surîsul universal și deputații se vor săruta. Foarte bine și foarte frumos, dar dezechilibrul nu e la Cameră și la Senat, e mai departe și anonim, morbii lui circulă în afară de zona politică. El e primit favorabil de stările sufletești în țară și la oameni, stări de umbră, stări de încolțire și de mucegai. Acolo trebuie orientată preocuparea de o destindere utilă.

Se va putea instala faptul concret cu eficacitățile lui considerabile?

Dreptatea pămîntului, dreptatea finanței, dreptatea judecății sînt dreptăți așteptate și întîrziate peste răbdarea omului. Dar interpretările stărilor sociale și sufletești pot fi și ele începuturi sau similitudini de fapt concret, satisfăcătoare. Cine le dă? Cine își ia sarcina delicată a construirii din materiale bune intelectuale și exacte, a unui optimism colectiv? Singur guvernul nu poate schimba culorile și presiunea atmosferei. Calea afișajului și a comunicatului e cea mai puțin bătută de religiozitatea cetățenilor. Ar fi nevoie pentru o destindere de mobilizarea războinică a tuturor cifrelor intelectuale și morale, și mobilizarea o poate face numai guvernul.

S-a putut auzi de prin părțile lui că o propagandă ar cere cheltuieli, că statul nu le poate suporta, statul gîndindu-se la mijloacele comerciale ale unei mișcări naționale și nu la o muncă obligatorie și aspru dictatorială.

Obiecția cheltuielilor se înlătură de la sine. Statul are antena radiofonică la îndemînă, întîi. Milioane de oameni pot fi ajunși pînă în căminul și conștiința lor de cuvîntul gîndit și cald, încredințat undelor electrice. Statul are cele mai mari tipografii, și hîrtia se fabrică în țară, pe prețul dictat de el. Milioane de foi, broșuri și cărți o pot acoperi. Statul are credem o sută de mii de amvoane, catedre și localuri, de unde se poate vorbi la cel puțin o sută de oameni. Ar fi atît de incomod să strîngă el pe

toți intelectualii și cărturarii de toate profesiunile, fără să excludă pe ziariști și pe scriitor, care printr-un capriciu grotesc al stărilor de cultură nu fac parte din statul, ci numai din țara lor, și să-i oblige la o activitate de idei, de inspirații și de verb, în vederea renașterii naționale subt dogma cumpătului pierdut? Toată lumea cărturărească s-ar devota cu entuziasm, și de la sine înțeles, gratuit. Și nu s-ar căpăta numai o destindere fără resort, practică. S-ar obține tensiunea dură și de mare incandescență, în care stările sufletești ale timpului ar fi absorbite într-un element activ adevărat.

Statul nostru are arme și vigori uitate: ființa noastră, care trebuie să-i aparție indiscutabil și integral într-o epocă furtunoasă și vie, caracteristică, a istoriei românești. Poate că și cea mai creatoare.

1934

UN SOI DE PUȘCĂRIE

La închisoarea Văcărești se găsește în permanență o numeroasă clientelă de săteni. Din Vlașca, din Ilfov, din Dîmbovița, din Argeș, cîteodată din depărtări mai mari, ei vin de cele mai multe ori fără escortă, de la sine, ca să expieze o amendă plătită în natură. Cuminte cum este, țăranul se prezintă temnicerului, îl roagă să-l primească, se scuză că nu a putut plăti în bani și stă două-trei luni în temnița neîncăpătoare, insalubră și săracă.

Căsnicia amorțește, gospodăria pierde, vitele zac, și un an întreg este pierdut pentru cîmp și cămin, din pricina unei sentințe, comandată de o lege nestudiată, ivită cîndva în capul unui domn ministru, formulată de domnii din biurouri și votată de domnii parlamentari absenți. Ea se ciocnește cu bunul-simț al magistratului, uimește autoritățile, supără și revoltă — dar hîrțuie țărănimea în șaptezeci și unu de județe trei sute șaizeci și cinci de zile pe an.

Statul, adversarul legal al săteanului, nu cîștigă nimic, ba mai cheltuiește: căci trei luni de osîndă tot fac măcar o sută optzeci de ciorbe, o sută optzeci de bliduri, o sută optzeci de linguri și nouăzeci de pîini, bune, rele, dar plătite. Înmulțind totalurile cu cîteva sute de asemenea deținuți de fantezie, și adunînd, totalul general e considerabil.

De ce sînt oamenii aceștia tîrîți la judecată, osîndiți și ținuți închiși?

Unuia i-a scăpat boul în proprietatea statului și a păscut o gură de iarbă, satul neavînd islaz; altul a luat în spinare un lemn din pădurile aceluiași stat; un neînsemnat negustător sătean nu a știut să se conformeze unui ordin al biurocrației. Cazul unchiașului foarte simpatic și inteligent, care a cultivat tutun pentru stat și căruia la numărătoare i-a ieșit mai multe păpuși de foi decît sămînța, e caracteristic, însă mai rar. El a luat trei luni pentru această inegalitate din aritmetica nicotinei. Dar ce să crezi de trimestrul de temniță, cu care s-a încărcat un alt sătean, văzut de noi și osîndit pentru că nu și-a trimis copila de nouăsprezece ani la cursul de adulți?... Osîndă culturală?

Pe vremuri, satele erau prădate de ciocoi și de samsarii lor cîmpenești. Astăzi, statul întreține o vastă viermărie de mici stipendiați, care le terorizează. Orice pădurar dictatorial și menit să-și construiască pentru propria lui mulțumire brută un prestigiu de satrap, fără să știe prea mult să iscălească, face un proces-verbal, un raport și un proces. Și acest animal, consacrat infailibil de lege, trebuie legalmente crezut pe cuvînt, fără martori. Am văzut într-o regiune de vînătoare un pădurar, nițel nebun și foarte puțin pungaș, care umblînd cu limba scoasă după un bacșiș lunar, trimitea în judecată pe un viticultor din apropierea pădurii de șapte ori pe săptămînă, pe motivul că apărîndu-și via de ciori cu zgomotul unui pușcoci inocent, cultivatorul speria niște fazani inexistenți. A trebuit să fie dat afară din postul lui minuscul, marele împărat.

Ar fi o soluție, să fie dați afară toți pădurarii, pîndarii, subagenții, paznicii și cîte un cultural... Dar soluția ar putea să pară afară din cale de salutară. Măsura, la care tot vor trebui să recurgă într-o bună zi domnii de la stat, e la îndemîna

Ministerului de Justiție. Să se suprime puterea gîngăniilor care exasperează statul și care odată și odată vor putea să dea de furcă prefecților și Ministerului de Interne. Belelele mărunte și acumulate duc, în țara noastră pașnică și ascultătoare, uneori la beleaua mare. Domnul ministru de resort ar avea destulă autoritate și independență în partidul de la guvern ca, ajungîndu-i zvonul acestei lamentabile și rușinoase situații la auz, să reacționeze? Guvernele țărăniste au trecut pe lîngă ea cu fudulie.

Căci, redusă la sensul ei adevărat, pușcăria în care se transformă o amendă neplătită, este pușcărie pentru datorie, pușcărie pentru bani. Asemenea pușcărie a fost suprimată odată cu instituția medievală a castelanilor tîlhari.

1934

ROMANUL SKODA

Comisia de anchetă parlamentară pe dinaintea căreia trec de o lună de zile fotografiile « politicii » românești, prezidează în realitate primul roman senzațional românesc și ne descoperă, paralel cu arta șperțului în plin atelier al naturii, meșteșugul după care se poate întocmi ceea ce se cheamă un roman. Ignoranța noastră de izvoare în această specialitate literară dezordonată, trebuie să tragă foloase din lecția ce ni se administrează zilnic, pe cîte patru-cinci pagini mari de ziar imprimate cu slovă măruntă.

Să urmărim schema de urzeală generală.

Dragostea trebuie exclusă de la început. Acea dragoste care trebuia, după niște autori mai vechi, împletită cu episodul pe temeiul unei galanterii, veștejită de război și formulată în limba bulevardieră ca un principiu: *Cherchez la femme*. Nu mai e nevoie de o femeie în roman, pot să fie mai multe, sau pot să lipsească toate, de vreme ce ele n-au cu un roman în carne și oase, totuși foarte pasionat, ca « Afacerea Skoda », decît simple vecinătăți de restaurant sau de grilaj de mormînt. Două singure reprezintante ale sexului, și acelea măritate legitim, se freacă un moment de două personaje foarte secundare și chiar absente din roman, trecînd cu băgare de seamă între spatele acestor personaje și zidul penitenciarului. Dar ele sînt purtătoare de sex fără tendință și ar fi putut să poarte orice sex, fără să provoace ceea ce pro-

voacă, după rețeta perimată a romanului, tragedie, sînge și perucă de femeie mistică, frigidă, păienjenoasă sau fatală. Sexul cu pricina aparține în romanul Skoda unui grup restrîns de cucoane de vîrsta venerabilă a doamnelor Babe. Oxigenate sau ruchine, aceste două feminități au numai raporturi cu totul indirecte cu șperțul, marele animator al romanului și beneficiază cu contratemperament.

Dragostea simplă și pură poate fi înlocuită cu lăcomia impură și întortocheată, amorul și furtunile lui cu setea de bani. Bani, bani, bani, principiu napoleonian strămutat în epopeea mică de armament.

Un personaj real și inexistent: Palaelibus. Creatură a unui biurocrat și latinist repetent. Cine a pretins că eroii trebuiesc recrutați din viață și obligați să răspundă unui adevăr viu verificabil? Omul de lemn, omul de cauciuc trăiesc lîngă tovarășul lor subiectiv. Stare civilă ioc, figură neam, psihologie canci, individualitate carnaxî . . . Motive incolore șterse de limbile care au lins farfuriile.

Descrierea în tot romanul lipsește, stările atmosferice nu au interesat pe autori, creșterea întunericului progresivă e numai un fenomen al silinței să se facă lumină. Nu știi niciodată în ce zi se găsește povestirea, și puterea romanului stă în aceea că subiectul nici nu începe, nici nu se isprăvește și că începutul lui pare să se rostească la fiecare pagină și în fiecare eveniment. Atîta e de adevărat, totuși, romanul în chestiune, încît el pare că vine într-o zi din lumea informatorilor, într-altă zi din rîndul persoanelor mai presus de orice bănuială, a treia zi dintre samsarii minusculi și pare aderent și cu unii din severii anchetatori.

Ai impresia că niciodată nu a fost roman, mai bine făcut și mai perfect echilibrat, în care să fi

jucat un rol absolut toată lumea și autorii să fi fost atît de unanimi. E un roman care se compune singur ca limba idò, pe măsura necesității, pornind de la o regulă fără vocabular și în care vorbitorii de limbi deosebite se pricep admirabil unii cu alții prin cuvinte de felul grimasei, cu înțeles independent de un text oricare și orișicum.

Se caută, totuși, personaje precise, care să-și asume rolurile, și nu se găsesc. Nu e trebuință. Critica, în specie Comisia de anchetă, reproșează zadarnic romanului că se ține în generalități și că, prin urmare, romanul nu ar împlini condițiile genului, nimeni neconsimțind să se identifice. Romanul există expresiv cu toate acestea și categoric afirmat.

Nici autorul, nici personajele nu trebuie să cunoască nimic din nimic. Seriile treptate de eroi, eroii de la început, de la mijloc și de la sfîrșit, ca și eroii intercalari, răspund la toate situațiile și întrebările *Nu* și *Nu știu, n-am văzut*. Nu trebuie știut nici cum izbucnesc evenimentele care conduc la roman. Întrucît un roman poate să fie compus dintr-un guvern, nici unul din miniștri nu trebuie să știe nici el nimic.Ministerul de Finanțe poate să afirme că e vorba de un roman militar, cel de Justiție că romanul e financiar, iar al Războiului că este politic. În cele din urmă un ministru ar putea să spuie în roman: « Eu știu cine e personajul principal, dar nu mă pot rosti. Mi-e gura cositorită. Căutați într-altă parte. Cheia se găsește în buzunarul lui Guliver: dați fuga după el ».

E un roman care va plăcea mult. Ministerul Instrucțiunii Publice, din pricină că nu conține nimic propriu-zis sexual sau imoral: personajele n-au păr nici la subsuoară, dacă au mătreață, acest produs e cuviincios. Pasionat este și plin de peripeții modelul, însă după ce toată lumea vorbește exclusiv de șperț, la urmă nimeni nu-i

şperţar sau mituit, urîcioşii se află dincolo de roman, după toate paginile romanului. Dimpotrivă, toată lumea dovedeşte onestitate, candoare şi feciorie. Niciodată omul n-a fost atît de copleşit de însuşiri superioare. Romanul a fost parcă făcut într-adins ca să dovedească perfecţiunea morală a neamului omenesc

Romanul ideal agită pe cititor şi-l ameliorează, îl face să creadă în omenire, în oamenii politici îmbogăţiţi fără moştenire, corectînd dealtfel în general concepţiile eronate asupra omului social. Omul niciodată n-a fost rău, răi au fost numai criticii fără criteriu fix, omul e bun, todeauna a fost bun şi excelent, avînd asemănare cu Dumnezeu — şi rasa lui s-a mai îmbunătăţit şi mai mult în « Afacerea Skoda ». Palaelibus este, cu un termen mai puţin uzat, o reîncarnare.

1934

FABRICILE DE MONTAJ DIN ROMÂNIA

Henry Ford nu a fost cu înţelesul curent un inventator, ca Edison de pildă, prieten cu marele fabricant de maşini automobile. El nu a descoperit nici mişcarea automobilă, nici trăsura adecuată acestei mişcări. Motorul cu explozie inventat pe de-a-ntregul de un mic fabricant parizian de jucării geniale, fusese introdus în cursurile de fizică şi perfecţionat de inginerul francez Serpollat. Era numai o noutate cînd domnul Ford s-a hotărît să improvizeze un atelier derizoriu cu o menghină, cu o nicovală şi o lingură de turnat fonta.

În ziua aceea Ford inventase altceva: necesitatea inexorabilă a trăsurii automobile şi viitorul ei. Intuiţia îl asigura că automobilul era chemat la o dezvoltare necunoscută nici unui obiect fabricat. Şi presimţirile unuia din cei mai avuţi oameni din toată lumea, în contrast cu mizeria în care a murit adevăratul şi unicul inventator al exploziei propulsive, s-au adeverit. El însuşi a fabricat în treizeci de ani treizeci de milioane de motoare, în care trebuieşte adăogat un număr cel puţin egal de motoare, fabricate de celelalte uzini. Automobilul a intrat în moravuri, ca o sculă de muncă, fără care omul n-ar mai putea trăi, şi pe fiece zi numărul motoarelor în circulaţie sporeşte în toată lumea.

Numai la noi se mai găsesc oameni de stat şi miniştri de finanţe, cărora departamentul le ţine la dispoziţie cîteva maşini gratuite şi care, cînd nu mai sînt miniştri, într-adevăr, se plimbă cu concepţia

că automobilul e un obiect de lux. Au descoperit și acești domni ceva în domeniul automobil: descoperire îndoită, dată fiind și ideea financiară că un obiect poate fi atacat cu o fiscalitate succesivă pînă la depășirea cu mult a valorii lui industriale. Dacă un automobil de ocazie este plătit cu treizeci de mii de lei de către un cumpărător care parcurge cu mașina lui o sută kilometri pe zi, el plătește statului într-un an șase mii de lei taxe de circulație plus două sute șaisprezece mii de lei taxă de consumație de benzină, plus taxe pe cauciucuri, pe piesele de schimb etc., care întrec anual de zece ori prețul vehiculului cumpărat.

Arătați un al doilea obiect supus acestui edificiu zdrobitor de impozite, în stare să reziste comercialmente, după ce și-a făcut datoria — și dacă automobilul nu numai că rezistă dar se înmulțește, nu se poate dovadă mai demonstrativă, nu a luxului, dar a utilității lui.

Cîteva fabrici străine, care știu mai limpede pe ce lume trăiesc decît un om de finanțe, făcut în douăzeci și patru de ore, au înființat în România uzine de montaj. Nu peste multă vreme, ele vor fi puse în funcțiune, ca să răspundă nevoilor neîncetate ale publicului, cu cîte cel puțin două mii de mașini anual fiecare. Fabricate în străinătate, piesele transportate sînt reunite în România, ceea ce va permite o ieftinire de aproximativ cincisprezece la sută pentru ca o mașină plătită normal cu două sute de mii de lei să nu mai coste aproximativ decît o sută șaptezeci de mii de lei.

Diferența nu-i chiar atît de însemnată, și publicul așteaptă altceva de la uzinele stabilite în țară.

În America, la fiecare trei locuitori, unul are automobil propriu. De la muncitorul cu brațele pînă la funcționar, pînă la inginer, medic, arhitect, pînă la muncitorul intelectual, fiecare cetățean care dispune de un salariu sau de un venit, poate cumpăra un automobil. De ce? Sînt lefurile relativ mai mari ca ale unui român și dispune dintrodată de un coș de bani, cu care plătește automobilul? Nu. Adeseori el e mai nemîncat decît colegul lui din România. Dar străinul se bucură în țara lui nu numai de un șomaj, inexistent la noi, ci și de credite lungi, plătite încet și cu dobîndă mică.

Înainte de a-și cumpăra un automobil, cetățeanul străin își poate cumpăra, în ziua cînd se însoară sau se montează, o listă de o mie de obiecte pe credit, mobilierul, vesela, garderoba, arătînd numai carnetul de locatar cu adresă cunoscută, al unui imobil. De-aci înainte, el plătește cîțiva lei pe săptămînă pînă la stingerea datoriei, așa cum se făcea înaintea războiului și la noi pentru mașinile de cusut și pentru pînza de rufărie: doi lei săptămînal. Ba, majoritatea mașinilor industriale și agricole de la noi, se cumpărau cu o simplă scrisoare timbrată și se plăteau într-un număr de rate infinit. În Franța, după război, și casele se plătesc cu cinci franci pe săptămînă, construite pentru datornic fără nici un așa numit acont.

Interesul de a se adopta acest regim pentru automobile e de amîndouă părțile important: pentru fabrici — că pot vinde un mare număr de mașini, și pentru public — că își poate ieftini considerabil viața. Un proprietar de mașină care plătea șaptezeci de mii de lei chirie, anual, în centru, și fiecare articol alimentar îndoit și întreit, se poate muta mai departe, la o distanță de zece—cincisprezece kilometri, fără inconvenient, într-un mediu sănătos și ieftin, plătind — să zicem — douăzeci de mii de lei chirie și folosindu-se și de o grădină. Cheltuiala de întreținere a unei mașini atent îngrijite nu întrece numeroasele taxe de tramvai și de autobuz, pe care le plătesc soții

ocupați în oraș și copiii la școli. Apoi, aprovizionarea generală se ieftinește și viața se amplifică și se înfrumusețează: ideal pentru fiecare om. Duminica și sărbătorile familia poate călători — și toată educația se resimte: noțiuni mecanice și științifice noi, cunoașteri de viață directe, documentare utilă bună etc. Și o meserie nouă, bună la nevoie: de șofer.

O lege garantează fabricilor proprietatea mașinilor pînă la plata integrală. Nu mai citām cărăușia, care în condiții de cumpărare comode, găsește numai foloase să-și înlocuiască vitele și un material greoi, cu camioneta automobilă.

Fabricile de montaj din țară sînt datoare să studieze această situație, care ar fi fost de dorit să le fie pusă în vedere în autorizațiile date de către Ministerul de Industrie, grăbit să înființeze piedici și absent cînd este necesar să contribuie la sporirea puterilor de creație și de inițiativă individuale.

Fără împlinirea trebuinței pe care o semnalăm, publicul nu va trage din noile fabrici nici un avantaj, iar fabricile nu vor izbuti să facă o ispravă în raport cu sforțarea industrială realizată.

1935

REALITĂȚI

Una: scumpetea. Alta: belșugul de numerar. Între ele a treia: lipsa. E paradoxal, dar paradoxul trăiește și e public.

Agentul informator prin excelență nu e nici Ministerul de Finanțe, nici al Economiei Naționale ci chelnerul. Să-l vedeți ce ocupat e și ce voios! Niciodată n-a fost atît de binecrescut: împarte surîsurile ca o balerină, toate consumațiile poartă floarea unei gurițe cu as. Are, nu e vorbă, zîmbete și mai deosebite pentru o anumită duzină de consumatori, admiratorii lui, care-i zic pe nume ca lui Boticelli, cu o intimitate de cunoscător și de camarazi. Cine începe să calce a boier — și asta începe repede în București, unde omul, te miri pe ce, e de o mojicie aristocratică și plin de sineși ca un curcan, ia un aer de Ludovic în dantele și preferă oricărei trepte pe bucătar, pe chelner și valet, personalitățile care poartă grija prețiosului stomac și a fudulului intestin.

Un chelner din centru, care ar corespunde în învățămînt cu profesorul universitar și în științele medicale cu marele chirurg, nu e prea mulțumit, spunea cineva, prea bine situat în administrație, ca să nu se vadă, cu cîteva mii de lei pe seară. Dacă ia titlul echivalent cu doctoratul, de *Maître d'hôtel*, care sună cam a Versailles, sau de Ober, se înțelege că apuntamentele sînt în stare să scîrbească și pe un membru de la Casație, că nu s-a apucat de o meserie mai bună.

Același personaj, pomenit mai sus, spune că « un loc de teatru » s-a urcat, ori se va urca zilele acestea la șase sute de lei, iar unul în loje la două mii, și că din ștampilarea de control se dovedește că locurile sînt vîndute dinainte pe două săptămîni. Arta dramatică e în mare onoare. Ca la greci.

Paralel, toate localurile sînt pline. Cîte trei-patru rînduri de clienți fac anticameră în jurul meselor, la garsonul preferat, acela care le alege cea mai bine potrivită alimentație pentru obținerea unui ulcer, a unei dispepsii sau a unui diabet, pe cînd pivnicerul și licuoristul le țin ascunse în rezervă cele mai fine ingrediente pentru ciroza ficatului.

După o repetare de asemenea mese, clientul, congestionat, cu ochii umflați, cu creierul îndopat și cu gura opărită de lăturile interioare, nu mai e bun, o lună, un an, o viață, de nimic și dacă nu ajunge în temniță mai devreme, dorește posturi și treburi din ce în ce mai grase, devenind și om de opinii. E caracteristic că după ce au servit boierii și au lăsat șorțul la bucătărie, chelnerii, la rîndul lor, tabără pe alte localuri mai mici, fac și ei pe boierii serviți de alți chelneri, mai mici, care-i primesc cu « domnule doctor », « domnule președinte », « domnule profesor » sau « Să trăiți »!

Se va putea împăca vreodată atîta risipă neghioabă de o parte, cu marea răbdare de cealaltă parte? Nu se poate găsi formula care să cumpănească apetiturile cu oamenii și să-i împiedice pe unii să cheltuiască mai mult decît cîștigă și pe alții să nu adune fără trebuință?

Care-i filozofia adecuată cu sentimentul de nerușinare, ca să-l modereze, fără ca filozofii ei să fie primii nerușinați?

Cunosc în marginea acestui oraș de căpcăuni obezi un proprietar de podgorie, care o muncește cu mîinile lui, un înțelept de aproape optzeci de ani, care n-a strîns niciodată un ban, pentru că l-a dat îndată ce ajungea la el, și care se hrănește cu zece lei pe zi, exact.

1943

BAROANE

Ce semeț erai odinioară, dragul meu, de n-ai mai fi fost. Și ce mojic! ce mitocan! ce bădăran! Nu te mai recunosc. Parcă în hainele tale a intrat alt om și parcă celălalt a plecat în pielea goală, pe undeva, prin ceruri ori în iad.

Botul nu-ți mai e așa de gros, fălcile ți-s mai puțin dolofane și ai început, Doamne! să și surîzi cu buzele alea groase, șterse de unsoare. Ceafa ți s-a mai tras, gușa s-a mai moderat, burta caută un relief mai apropiat de spinare. Nici părțile de dindărăt nu mai sînt atît de expresiv dominante, dedesubtul croielii scurte.

Cred că nu mai iei dimineața patru cafele cu lapte, o halcă de șuncă și opt prăjituri, cu care ți-ai pus din nou în funcțiune intestinul gros, anemiat de răbdări prăjite. Te umpluseși bine, pînă la rîgîială. Ți-aduci aminte ce sfrijit erai pe cînd erai sărac și cum ne pălmuia căutătura ta aținată după ce te-ai procopsit. Îndopat cu bunurile mele, nu-ți mai dam de nas și ți s-a părut că eram pus pe lume ca să slujesc mădularelor tale, burții, gușii, sacului și dăsagilor tăi; ăsta era rostul meu, a trebuit să-l aflu de la tine, flămîndule, roșcovanule, boboșatule, umflatule.

Mi-ai împuțit salteaua pe care te-am culcat, mi-ai murdărit apa din care ai băut și cu care te-ai spălat. Picioarele tale se scăldau în Olt, și mirosea pînă la Calafat, nobilă spurcăciune!

Îi-auzi! Vrea să-mi fie stăpîn și să slugăresc la mațele lui, eu care nu m-am băgat rîndaș nici la boierul meu. Vrea trei părți și din văzduhul meu, ca să răsufle în răcoarea mea numai el. Lasă-mă să-mi aleg stăpînul pe care-l vreau eu, dacă trebuie să mă robesc, nu să mă ia la jug și bici, înșfăcat de ceafă, cine poftește.

Uită-te, mă, la mine! Baroane! Să ne desfacem hîrtiile amîndoi, eu zapisul și hrisoavele mele, scrise pe cojoc, și tu zdrențele tale. Scrie pe-ale tale Radu? Nu scrie!. . . Scrie Ștefan? Nu scrie!. . . Scrie Mihai? Scrie Vlad, scrie Matei? Nu!. . Păi ce scrie pe cîrpele tale? Degete șterse de sînge?

Mi-a ieșit o floare-n grădină, ca o pasăre roșie rotată, cu miezul de aur. Ai prihănit-o. Ți-ai pus labele pe ea și s-a uscat. Mi-a dat spicul în țarină cît hulubul și mi l-ai rupt. Mi-ai luat poamele din livadă cu carul și te-ai dus cu el. Ți-ai pus pliscul cu zece mii de nări pe stînca izvoarelor mele, și le-ai sorbit din adînc și le-ai secat. Mocirlă și bale rămîn după tine în munți și secetă galbenă pustie în șes. Și din toate păsările cu graiuri cîntătoare, îmi lași cîrdurile de ciori.

Începi să tremuri acum, căzătură. Așa s-a mai întîmplat cu toți cîți au umblat să-mi fure binele ce mi l-a dat Dumnezeu. Te-ai cam subțiat și învinețit. Obrazul ți-a intrat în gură, gulerul ți-a căzut pe gît ca un cerc de putină uscată. Dacă te mai usuci nițel, o să-ți adune doagele de pe jos. Ce floacă plouată-n capul tău! Ce mustață pleoștită! Ce ochi fleșcăiți! Parcă ești un șoarece, scos din apă fiartă, de coadă, Baroane. . .

1943

ȚIGANII

Între straniile fantezii ale mareșalului conducător a fost și deportarea unei fracțiuni de populație, numită pe limbă politică romi, și mai pe românește țigani. [. . .]

Ne-am pomenit într-o dimineață cu un dușman nou între noi, tingiri spoi și meșteri lăcătuși. Presa, care-i tîlmăcea toate gîndurile, participa cu mari argumente politice și sociale și cu huiduieli la crearea și a unui antichamitism. O sumedenie de nepoți ai lui Cham, fratele lui Sem și Iafet, au fost lichidați cu persoana și avutul lor, într-o săptămînă. Pictorii, tăbărîți cu arta pensulei pe un colț la modă de litoral și pe țigănci, pierduseră, după cel dintîi, și ultima sursă de inspirație, iar pitorescul peisaj al coșurilor cu flori, dispărea treptat și el. Cu o excepție și aci: țiganii din presă.

Așa că înțelepciunea conducătorului e înțelepciunea unei demențe, care în loc să fie izolată într-un spital a fost autorizat să guverneze. Se putea închipui brav: a fost un fricos. Se temea că o să fie otrăvit, că-l otrăvește doamna Antonescu, sau doamna Goga, sau medicul, sau Ică Antonescu, sau Horia Sima, sau Killinger. Criteriul lui politic: spaima universală.

Pe motive inegale și variate, el a ucis românii pentru că erau români, evreii pentru că erau evrei și a împilat pe țigani în calitate de țigani. Dacă era tînăr și mai putea să stăpînească, douăzeci de ani, cum a stăpînit patru, rămînea țara goală și pe un tron în mijlocul pustietății, el singur, învîrtindu-și degetele pe stomac, cu o clică. Apoi ucidea și clica și rămînea cu cățelul purtat subsuoară. Și ucidea și cățelul.

1945

REVELIONUL

Din franțuzescul *bataillon*, noi am făcut, pe vremea cînd se zicea « rezbel », cuvîntul batalion; din *postillon*, poștalion. Era în firea lucrurilor să spunem și revelion. E ceva în gustul lui *mersim*, singular *merci*, și al tumbaterei de la *tombe à terre*. Totuși, *reveillon* vine de la *réveil*, care vorbă frumoasă e analogul lui bună-dimineața (la Moș Ajun).

Se pare că pe la un oarecare început, revelionul, cel francez, era la trezirea în zorii zilei un eveniment de bune urări, însoțit în prima zi a noului an, de o strîngere de mînă. Pe românește: *réveillon*= beție.

La 30 decembrie, un domn, frumos îmblănit, s-a dat jos din automobilul domniei sale dinaintea unei mari băcănii din piață. Era imperativ și nervos, și cam băut, încă de timpuriu. Febra revelionului se trezise-n el cu cîteva zile înainte de soroc. Arăta cu bastonul lui în sus, la rafturile cu sticle, de jur împrejur. Cunoștea etichetele din experiență, și prețurile-i erau indiferente. A intrat într-o numărătoare laconică, precizînd categoriile cu bastonul . . .

— Patruzeci, douăzeci, o sută, cincizeci, treizeci . . .

Total, două sute patruzeci de sticle. Socoteala pe carnet a băiatului, care servea pe domnul Cutare, în halat albastru, a fost instantanee. Plata, cinci sute douăzeci de mii lei. Cifra nu l-a supărat.

Îl jigneau numai șase la sută. Evidentul îmbogățit de război nu accepta să colaboreze.

— Mi le trimiți pînă la patru, negreșit.

Domnul a ieșit, a intrat în limuzină și s-a dus.

— E curios de unde au atîția bani oamenii ăștia, fără meserie știută, observa patronul băcăniei, un distins negustor. Sînt clienți, cărora ți-e frică să le vinzi, ca de o complicitate. Un moșier a cîștigat într-o singură zi, asasinînd o germancă, la Băneasa, vreo unsprezece milioane și un automobil furat. Un căruțaș cîștigă din trei transporturi Obor-oraș douăzeci și șapte de mii lei pe zi.

Restaurantele de revelion erau pline de o lume selectă: patruzeci de mii lei tacîmul.

De unde? Fertilitatea inexplicabilă actuală parcă le-a întrecut pe toate.

Îți vine să suspini, domnule profesor de matematici. Ți-ar trebui un litru de lapte pentru copil și n-ai de unde să-l iei, de cînd umbli tîrîș, cu pingelele rupte, de la un hoț la altul. Ești un intelectual.

1945

GAZDELE

Avînd la lucrul grădinii, acum doi ani, cîteva femei, una din ele mai isteață a intrat în vorbă cu gospodina mai de aproape, prin simpatie reciprocă. « Ce frumos e la dumneavoastră! admira femeia gospodăria . . . Aș sta aici întodeauna. Nu-i ca la doamna mareșal . . . »

Am deschis urechea. Femeiea îmi zicea « jupîne », ca grădinarilor din mahalaua noastră, și era departe de a ghici cu ce mă îndeletnicesc cu adevărat. « De unde știi cum e la doamna mareșal? » am întrebat-o. « Am lucrat la dumneaei un an », mi-a răspuns. « Tot la grădină? » am mai întrebat. « Nu, am lucrat la aur! . . . »

Am rîs. « Cum, la aur? Ce vrei să spui? »

Da. Femeia lucrase la aur. Și nu fusese singură, erau șapte femei la aur, și ele nu lucrau din întîmplare, lucrau toată ziua și în toate zilele la aur. Luau bucățile lunguiețe de metal, așezate stivă pe o masă lungă, le înfășurau în foițe de mătase și le așezau în cutii de lemn, ca de țigări, mai late decît înalte, în zeci de cutii. Le băteau capacele cu ținte și le dădeau « în primire. » « Cine le lua în primire? » « O cucoană ». Împachetarea era făcută la domiciliul doamnei mareșal, într-o încăpere supravegheată și păzită în interior de soldați cu armă. La plecare de la lucru și la ieșirile, de regulă interzise, femeile erau supuse unei percheziții la piele. Totuși, una, din conivență cu un soldat, a putut să fure o cutie; ceea ce arăta

un belșug fără socoteală și gratuit, care autorizează pînă la un punct nepăsarea.

« Ce făcea doamna mareșal cu atîta aur? » « Am auzit, spunea femeia, că-l trimitea în străinătate ». « În care străinătate? » Bănuiești că în țară neutră și pe o cale aprobată și de beligerantul german. Poate că o parte îi era cedată lui, și restul asigura o avuție secretă. Femeia lucrătoare știa, în orice caz, ce spune. Ca să se știe mai mult, ar trebui cercetată doamna mareșal și o altă doamnă, dacă nu și un domn, care, se afirmă din alte surse, că făcea cîte o călătorie, două pe lună, în Elveția (cu bun pașaport, bine vizat) pentru doamna mareșal. Un agent voiajor pentru valută avea și domnul Ică Antonescu.

Trebuie să fie multe depozite în băncile Suediei, Portugaliei și Federației, aparținînd la români. Acești bani sînt numai nominal ai deponenților. În realitatea obiectivă, ei aparțin statului delapidat. În telegrama din Washington, transmisă de agenția oficială *Rador* și publicată în ziarul nostru acum cîteva zile, se spunea între altele că băncile elvețiene refuză datele cerute asupra depunerilor suspecte.

Mi-aduc aminte, nu știu exact cînd s-a petrecut acestea, cred că acum vreo doi ani, de o ședință a Parlamentului din Berna, mi se pare, despre care am luat cunoștință, presupun, din *Journal de Genève*. Dacă am îndoieli asupra datelor calendaristice și altor preciziuni în legătură cu ședința, sînt în schimb limpede sigur, că a fost o asemenea ședință. S-a cerut, cred că de către socialiști, divulgarea depunerilor și a fericiților deponenți, dar guvernul a refuzat cu o motivare, de care-mi amintesc numai atît, că părea acceptabilă.

Dar, dintr-una într-alta, deponenții români interesează România, ne interesează pe fiecare și pe toți. Oglindă mai fidelă a jafului continuu, care

ne-a luat de la gură toate fructele unei activități colective pe bază de privilegii, nu poate să fie. Țara noastră are de plătit numeroase miliarde, ascunse în străinătate: ele trebuiesc recuperate. Aliații au dreptul să se amestece în aceste treburi ale statelor suverane, de vreme ce s-a schimbat și concepția unei suveranități care servește infracția confidențială și clocește germenul de război. Împotriva tăinuitorilor și a gazdelor internaționale e de așteptat să se ia măsuri, urmate de efect.

1945

O ASOCIAȚIE LAGĂRISTĂ

S-a emis ideea de a se constitui după 23 August o asociație a foștilor internați în lagărele dictaturii. Ideea pornise din lagărul Tîrgul Jiu și părea să se înfiripeze ceva. A fost părăsită? Și de ce? Nu știu precis cine a patronat-o, dar am fost întrebat cîndva, parcă de camaradul de lagăr Cărăbuș, nu-mi aduc aminte exact, dacă ideea părea să aibă un conținut de realizare.

Lagărul, ca instituție de pedepsire fără judecată și sentință, a fost pentru noi idiot. N-aș fi putut crede, înainte de a-l fi trăit, că drepturile omului pot să fie nesocotite chiar într-atît. E adevărat că ele fac parte din concepția franțuzească, despre om, care a consacrat inviolabilitatea persoanei. Lagărul, de mentalitate opusă, germană, aparține unei monstruozități, inventată la Berlin, numită în doctrina prusacă, războiul total. L-au inventat și l-au gustat pînă la saț. Devastînd continentul și asasinînd popoarele, naziștii au avut ce au dorit: cu o cadență de fatalitate la fiece zece zile, dispare de pe fața pămîntului cîte un oraș german. În timpul războiului, lagărul a mai fost perfecționat, pînă la formele de masacru în masă, industrializate, culminate în ororile de la Lublin, Kiev, Krasnodar, și din zeci și sute de alte localități ale Uniunii Sovietice.

În lagărul din Tîrgul Jiu internații au cunoscut permanenta teroare a unui asasinat nocturn. Intenția era în aer. Rapoartele secrete ale agenților

gestapoului, camuflați în lagăr și jucînd grosolan rolul victimelor inocente, duseseră la concluzia că internații nu trăiau destul de mizerabil și la teza că vor trebui suprimați. Comuniștii și evreii, în mare număr, constituiau sîmburele abjectei probleme. Un pretext aproape juridic ar fi fost o evadare. Erau agenți care sugerau deținuților mijloace de a trece prin sîrmele ghimpate, în puncte pregătite pentru scop. Deținuții au fost însă mai inteligenți decît agenții.

Dar internații au dus o viață comună, care nu poate fi uitată și între ei, săraci și bogați, milionari și corvodari, s-a împăienjenit o atmosferă. Cei avuți au plătit discret de foarte multe ori pensiunea celorlalți, pentru a nu fi declasați la o categorie inferioară, dreptul de a sta la închisoare trebuind plătit. Au vorbit ceasuri îndelungate unii cu alții, s-au înțeles, simțurile s-au apropiat, ajutorul material a însoțit permanent ajutorul moral. Au citit cărțile unei biblioteci, organizată de ei, au schimbat impresii și gînduri, și-au strecurat între dînșii scrisorile secrete pentru familiile rămase acasă dezolate. S-au instruit unii pe alții. Au cîntat împreună, au suferit împreună, Au îndurat o experiență care le-a lăsat urme de camaraderie în sensibilitate. Au agonisit împreună o avere sufletească sigură, care face parte din moralul fiecăruia din ei. Pentru ce toate frumusețile torturii din lagăr să nu fie păstrate laolaltă? Lagărul pentru unii a fost și o școală de civilizație și toleranță.

Am pomenit într-un medalion pe americanul Tom, tînărul care a murit după Eliberare, în București, de accident. Tom a fost un băiat sărac. Dacă nu l-ar fi înmormîntat cîțiva camarazi de lagăr, trupul lui sprinten și vioi era trimis la sala de disecții. Scriitorii și ziariștii din lagăr, indiferent de opinii și antagonisme, neînsemnate față de datoria solidarității omenești, ar putea să accelereze ideea unei asociații, propusă nu știu de cine și părăsită nu știu de ce.

1945

PÎINEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

Pe vremuri vorbele *pîine* și *muncă pentru pîine* erau niște locuri comune de retorică și constituiau materialul plastic al terminologiei economiștilor discursivi. Le utilizau cu atît mai des, cu cît erau mai bine hrăniți. În marfa cuvintelor care privesc mîncarea și băutura, îi stă bine oratorului corpolent. Ea deschide apetitul, ca la restaurant patronul trandafiriu cu burtă și bucătarul cu gușe.

Grosul lumii nu se gîndea la pîine, la carne, la untură și unt. Bărbatul care ducea acasă mielul gras la spinare, pepenii în brațe și peștele de urechi, era un mahalagiu sărac. Profesorul, medicul, inginerul, advocatul — intelectualul! — și-ar fi pierdut orice prestigiu, măcar să fi spus cît l-a costat fript un curcan. Numai doamna — și foarte rar și doamna — se cobora pînă la aceste detalii de mizerie: ea cînta la harpă sau la pian o romanță, pe cînd toată treaba din fundul apartamentului, rămînea pe seama bucătăresei, ca și copiii.

Nimicurile de ieri au ajuns problemele de azi, esențiale. Domnii aleargă după o bucată de brînză și își dau la telefon furnizorii secreți, care le vînd merindele cu douăzeci de ori prețul oficial. Și prețul oficial, cifrat în biurouri, comparat cu o realitate obiectivă, e fals, dar și prețul de cumpărare a ajuns scandalos. Mijlocia nu se mai poate echilibra între prea cunoscuta cerere și ofertă, și negustorii deveniți hoți de drumul mare, eludează prin variate tertipuri termenii cîntarului pieții. Tîlhăria de proporții trăiește alături de tîlhăria măruntă, înfrățite, și ziarele politicoase recurg la eufemismul « specula », ca în filozofie.

Nu știi cu cine să începi o listă a pungașilor autorizați; cu lăptăreasa murdară, cu băcanul sordid, cu brutarul îngălat, cu măcelarul? Manipulatorii alimentelor sînt parcă impuri într-adins. Labele lor care scumpesc dumicatul omului nevoiaș, îl și spurcă. Haina miroase, cămașa e rîncedă, unghiile adună excrementele negoțului, amestecate cu cele personale. În ce hal trebuie să le fie rufăria nevăzută, încheieturile, comisurile și picioarele, nu s-ar putea cunoaște, atunci cînd un serviciu de higienă municipală bine aplicat i-ar dezbrăca pe milionarii din colț la piele, în mijlocul clientelei, aplicîndu-le nuiaua pe fese de un număr de ori reglementar. Aceste brute, care-ți bagă mîna în gură pînă la cot și pînă-n stomac, nu s-au spălat niciodată, și degetele lor trec de la măruntaiele personale la sfînta pîine și la inefabilul lapte, ca de la o bubă cu puroi la o cicatrice supurată. Mănînci din nasul și din ciorapii lor — și plătești favoarea scump.

Negoțul și-a creat și stilul purtării în concordanță cu sălbăticia la cîștig. Mitocănia și brutalitatea dictatorilor de la tijghele ai lumii flămînde, zeci de mii de mici negustori, ne torturează în toate mahalalele satului fără cîini ce-i Capitala, dată pradă tuturor formelor de brigandaj. Lipsită de garanțiile elementare, cu funcționari absenți și cu o poliție abstractă, populația îndură batjocura și jaful, ca o calamitate impusă de război.

Două mari autorități cu directori generali, directori, subdirectori, șefi, un minister al mărfurilor și un municipiu, multiplicat în zeci de atribuții bătute la mașina de scris, se dovedesc perfect inutile. Șefii sînt molîi, demagogi și lași, iar

subalternii sabotează. E foarte probabil ca între tîlharii negoțului și control s-a stabilit o asociație de interese cu contract. Odată ce douăzeci de iscălitori superiori dintr-o autoritate au tot ce le trebuie la masă și mai mult, indiferența acoperă toate nerușinările organelor de supraveghere.

Ministrul care ar vrea cu adevărat să desființeze banditismul din comerț, n-ar avea nevoie decît de spiritul de hotărîre. La locul ei în cele mai multe împrejurări, există o măsură radicală: pedeapsa cu moartea.

1945

MORALUL PE DUCĂ

(Unul din articolele cenzurate în anul 1943 de Dictatură)

Bilanțul moral într-al treilea an de război și după « rebeliunea » din 1941, poate fi făcut de fiecare, fără alte documentări de amănunt.

Cadrele sociale, noțiunile și raporturile sînt dislocate. Toată munca se face în silă și de mîntuială. Nici un om nu mai crede că e la locul lui, în meseria lui, destrăbălarea opiniei și neîncrederea în autorități și ierarhii rîvnind să le acapareze. Rușine de profesiunile subalterne, generală. Orișicine vrea să fie de la căpitan, de la profesor, inginer și doctor în sus, iar cei care ocupă această linie de atribuții vor să fie bogați, cu mai multe șanse de înnavuțire decît meșteșugarii și salaorii, reduși la furtul prin efracție, mai primejdios, dar exploatat pe scară mare.

S-au strîns de către cele cinci mii de oameni, însărcinați cu activități de încredere, averi fabuloase. Funcționarii de la Finanțe, după propria mărturie a directorilor și a unor contribuabili din industrii și comerț, au « realizat » capitaluri. Ca să fie servit dreptul de reclamație, cel mai simplu și mai gratuit dintre drepturi, trebuie protecție, și ea se obține prin două mijloace. Reclamantul e arestat și deportat în lagăr, în mod automat, grija de corectitudinea administrativă fiind pedepsită.

E înăbușit și oftatul. Nu ți-e permis să-ți ridici ochii deasupra strictelor tale nevoi de animal, închis într-un pătrat de loc, tras cu tibișir. Concep-

ția legală e omul-porc și omul-gîscan. Anume funcțiuni, în statul cariat continuu de mulțimea larvelor ce-l descompun, sînt mai presus de opinie, considerate tabù: A nu se atinge! Ți-se poate iertat să te îndoiești de Dumnezeu, nu de primar, de prefect, de veterinar, de U.C.B., de C.A.M., de P.T.T., de S.T.B., de Societatea de Radio sau de Uzinele de Electricitate, emițătoare de legi, ca niște parlamente, fiecare firmă de interes comun avînd dreptul să impuie sarcini și sancțiuni.

Jocul de cărți e întins. În familiile care caută un prestigiu în respectul nemotivat al vecinătăților sociale, mizele sînt de milioane, și personajele vin cu bancnotele în geamantan, risipa nemaiîmpăcîndu-se cu volumul unui ghiozdan. Poate că și subt presiunea acestor factori de civilizație se reintroduc pentru confortul jucătorilor de marcă, bancnotele de cinci mii de lei.

Propaganda tuturor mijloacelor de corupție și agonisire violentă se face de la sine, prin setea de bani, prin funcționari prost plătiți, prin servitori. Munca personală se scîrbește, disproporția dintre merit și salariu cel puțin întristează, putința de acumulare a canaliei și a lichelii e imensă. Răspîndindu-se opinia că mia de lei nu mai are valoare, muncitorii mici, cu moralul nu îndeajuns de înăcrit ca să fure și să asasineze, triplează și decuplează pretenția de salariu și rămîn flămînzi.

Presa e oglinda întreagă a universalei descompuneri.

E nevoie de un nou resort moral, de o morală proaspătă. Se pare că ea nu mai poate să fie administrată de clasificările actuale, reprezintate de oameni care nu mai cred nici în menirea lor, cea mai facilă credință de obținut. Nici țărănimea nu mai poate da nimic, decînd a dat elita de azi, de origine țărănească. Burghezii, proprietarii au rămas și ei la instanța din procesul național, că

vinovată e țărănimea, nu categoria lor. Se pare că urmarea inevitabilă trebuie să fie o catastrofă.

Deocamdată natura împlinește un gol și supleează lipsa de sănătate socială prin dărnicia ei excepțională. În România pîinea de toate zilele, din *Tatăl Nostru*, mai poate să ajungă pînă la gură.

1945

FUNDAȚIA UNIVERSITARĂ CAROL I

Două citate. Primul datează din 1891: actul de întemeiere al palatului cărților, clădit în fața Palatului regal de către întemeietorul regatului românesc:

« Alegînd Noi înșine locul viitoarei clădiri, am vroit ca ea să se ridice aproape de reședința Noastră, adică subt ochii și subt ocrotirea Noastră, fiindcă vedem în tînăra generație speranța Patriei și unul din sprijinile cele mai întemeiate ale trecutului și dinastiei noastre ».

Al doilea citat e din 1914, anul primului război mondial și al lărgirii localului reclădit:

« Fundația dovedindu-se ca una din pîrghiile învățămîntului superior și constatînd că localul în ființă ajunsese neîncăpător față de cerințele mereu crescînde, am hotărît mărirea lui și prin clădirea unui amfiteatru pentru cursuri și conferințe ».

E de prisos de adăogat că marea istorică instituție a fost așezată de la întîia cărămidă pînă la ultimul volum din vastele rafturi ale bibliotecii, cu cheltuiala exclusiv personală a înțeleptului rege. Toată această operă de valoare unică, creată într-un timp cînd nu circulau încă, pentru căpătuirea mediocrităților, ajunse azi înăbușitoare, vocabulele devenite atît de antipatice: cultură, culturalitate și cultural, a fost lovită de bombardamentul acelora, care, îngrășați din zestrea amorului politic, nu s-au putut despărți de prada vie,

fără să încerce să-i scoată ochii cu furculița, cu care s-au ospătat. Palatul Fundației a fost sfărîmat, ca și reședința suveranului, agresorul grob, mitocan și trufaș uitînd de voie-bună și amănuntul, valabil între gentlemeni, că ziditorul catedralei de cărți din Piața Palatului fusese un Hohenzollern. El cerea ca descendența regelui român, român prin identificare, vocații și datorie, să fie slugarnică și anonimă, în slujba timidă a poliției din Berlin.

Fundația Universitară zace acum strînsă în lăzi și magazii cu cele două sute de mii de volume, puse pînă aci la îndemîna studențimii și intelectualității noastre, care a citit în ele, zi cu zi, de cincizeci și patru de ani . . . Pînă la bombardamentul nazist, studențimea făcea « coadă » la biblioteca ei, ca populația la petrol, pîine și zahăr. E singura mare bibliotecă modernă, continuu modernizată și liberă din București, în contrast cu biblioteca de la Academia Română, documentară, veche și închisă, ca un muzeu, și rezervată pentru reminiscențele și fantomele unui trecut frumos. Fundația e vie și tinerească. Toate generațiile de studenți și profesori s-au oglindit în librăria ei, pe măsură cu tiparul din toate părțile lumii, iar meritele universitare au fost susținute și amplificate și pe altă cale, din dărnicia regală: bursele studențești.

Fundația Universitară va lansa în curînd un timbru, însoțit de nădejdea că va putea să strîngă o parte din fondul trebuincios reparațiilor imediate. Dar el nu va fi de ajuns. Statul e dator să-l împlinească. Mai mult, ar trebui ca palatul Fundației să fie încă o dată lărgit, numărul studenților sporind neîntrerupt și, după spusa ctitorului, «Fundația dovedindu-se ca una din pîrghiile învățămîntului superior ».

În 1914, în localul mărit, tot regele Carol I și-a încheiat discursul de inaugurare așa: « Facă

cerul ca veacurile ce vor urma să Ne dea dreptate cu prisos și ca prin acest locaș al științei să se răspîndească, ca dintr'un focar nestins, caldele raze ale unui patriotism luminat asupra neamului românesc ».

Din bursierii Fundației, doisprezece au fost bărbați de stat și miniștri. Se așteaptă de la recunoștiința și de la sentimentul lor de onoare o acțiune hotărîtă și eficace.

1945

[STATUL EVREIESC]

Cred că idealul dumneavoastră de creare a unui stat evreiesc, aduce singura soluție a problemei celei mai penibile din istoria modernă. După liberarea de proprietar într'o formă sau alta, a tuturor națiunilor, singură națiunea evreiască, pribeagă printre celelalte, a rămas fără domiciliu.

S'au preconizat unele surogate: asimilarea benevolă, creștinarea legală obligatorie. Li s'au acordat evreilor drepturi, li s'au retras. În războiul de acum li s'a conferit exterminarea. De patru veacuri, de cînd au intrat între români, problema n'a făcut decît să sporească. E ciudat că marile puteri nu i'au găsit o dezlegare în atîta timp și cred că nu e moment mai bun, pentru o încheiere elegantă, ca azi. Popoarele europene au datorii prea mari față de nația evreiască, pentru a nu'și face măcar un punct de onoare din punerea chestiunii pe afiș.

Asimilarea s'a dovedit puerilă; imposibilitate de fizică, impenetrabilitate. Prea puțini evrei au dispărut prin căsătorie sau prin schimbarea numelui: regimul de pseudonim a fost un alt surogat pueril.

Botezul în țările creștine, botezul cu sila ofensează delicatețea credinței. Cu toate că Iisus a fost ucis de evrei, el a fost evreu. Evreii au dat creștinilor un mîntuitor pe care ei nu'l recunosc și'l așteaptă încă. Ei au dat pe însuși Dumnezeu, unicul. Cu asemenea titluri și cu pergamentul Bi-

bliei în trecutul lui, un popor, oricît de chinuit, se știe creator și nu poate să accepte plagiatul.

Un popor trebuie să aibă o patrie, ca să-și puie în valoare toată personalitatea, o patrie după tipul cunoscut: independență națională, organizație proprie, școală, biserică și armată. Un steag, o trîmbiță și o pușcă, ale tale, fac mai mult pentru mîndria necesară, de sine, a demnității, decît orice teologie filozofică și politică.

Patria evreului e todeauna a altuia: la Zidul Plîngerilor din Ierusalim nu e loc decît pentru batista cernită.

Orice om are o casă a lui: evreul stă la hotel sau cu chirie. În odaia ta, în casa ta, în bordeiul tău, sufletul se dilată, bărbăția conștiinței stăpînește. Personalitatea țăranului e un exemplu decisiv: își păstrează casa, și-o împodobește, o apără, fără să fie administrat, fără chelner, fără sonerie, fără vizita agentului de poliție, fără madamă, picolo și buletin de sosire. Patria lui începe de la strachină și de la donița de apă — și de-acolo crește, crește pînă la o fruntarie cu baioneta. Evreul n-are un interior, el e exclusiv exterior. Particula *ex* condiționează toată viața lui în zigzag.

Patria actuală a evreului e încă ghetto. Acest ghetto se întinde pînă în inima cetății, chiar dacă aparent are o fațadă somptuoasă. Trebuie eternizat?

În ambianța umbrei, evreul duce o existență aproape clandestină, iritat de speranțe și dezamăgiri. Refugiul lui e o ipoteză, o patrie abstractă, o teorie sau un sistem politic, care îi satură poate setea de pe limbă, dar nu-i ajunge pînă la suflet: picătura lui de apă e fierbinte: lacrima — și nu ține loc de patrie.

Din tăceri, uitări și asupriri, Israel a trebuit să se adapteze într-un fel, păstrînd o atitudine de

rezervă, conservată pentru compensarea spiritualității lui. O fracțiune din el a cîștigat neîntrerupt bătălia aurului, cu care de două-trei ori într-o viață de om își cumpără dreptul la ea. E poate că ceea ce-i mai puțin interesant în lumea evreiască, această fracțiune, dar echivalentul fals de putere îi e asigurat. Această elită a valutei nu-i dă întodeauna nici prestigiu poporului evreiesc: din ea se recrutează oamenii care și în neamul românesc trădează așteptările poporului și ale spiritualității. Pe ea nu o doare prea mult rolul ei într-o ierarhie de valeți, și dacă evreii n-au încă un stat, nu e de necrezut că ideea e contrariată prin atitudinea egoismului personal al clasei avute.

Masa evreie, în schimb, e profetică. E păstrătoarea datinelor și nădejdilor ținute la sîn de mii de ani. Patria trebuie creată pentru ea: e un drept.

Unii evrei se mîngîie că antisemitismul ar fi un accident de un moment sau numai o rătăcire intelectuală, care poate fi alungată cu o concepție. Ei cred că anumite măsuri pot să anuleze o situație ingrată. E o consolare artificială, de voință. Antisemitismul e o realitate. Se poate ascunde, uneori pare că ar fi dispărut și izbucnește din nou. E de așteptat de la modalitățile lui de transfigurare prea puțin. Adjuvantul acestei stări e fracțiunea de aur. Profetismul ascuns al maselor și al intelectualității evreiești e necunoscut, și ar cere din partea antisemitismului o tehnică sufletească mistică. Antisemitismul nu știe sau, în orice caz, nu poate crede că între cele două clase ale lui Israel, o fracție și un popor, se perpetuează un antagonism: el e convins dimpotrivă, că o solidaritate strînsă unește în secret pe evrei, aurul fiind al lor în devălmășie. Miliardarul Elias și-a lăsat averea Academiei Române și nepoții lui mor pur și simplu de foame. Un caz dintr-o mie.

În ghetto s-a înfiripat și rafinat, la intelectuali, acel simț de analiză, de îndoieli și de disocieri care constituie o ineluctabilă logică atitudine, devenită subconștientă, împotriva unui destin implacabil. Intelectul evreiesc e acuzat de spirit de dizolvare. Acest spirit a dat limbii românești — paradoxal! — pe cei mai buni filologi ai ei, între care pe Gaster, care a murit expulzat, studiind în străinătate elementele moleculare ale graiului nostru. Nuanțe de antisemitism au împiedicat în toată Europa ideea înființării unui stat evreiesc, dorit de sioniști în Palestina, unde problema era tot atît de crudă, ca și în România, dacă nu chiar mai mult.

Pot vorbi deschis, nu numai pe dinafară, dar și experimental. Acum vreo treizeci și cinci de ani, cu Toma Dragu, cu S. Grossmann, cu Constantin Graur, decedați, cu Nicu Cocea și alții, am colaborat pînă la un sfîrșit concludent la revista *Facla*, întîia publicație socialistă vehementă românească. Fără să fie socialiști de partid, preferînd libertatea independentă, redactorii au dus un război radical împotriva naționalismului de toate originile, fie românesc, fie evreiesc. A fost și prima ctitorie a pamfletului românesc, a invectivei dure și a baricadei sociale. Ea poate fi citită și azi: încă nu s-a decolorat.

Redactorii creștini au luptat acolo pentru suprimarea art. 7 din Constituție, privitor la evrei, și pentru aceștia au adoptat un succedaneu de idee, de comun acord cu camarazii lor evrei de la revistă, prezentîndu-i: « români de religie mozaică . . . »

Dacă un timp, simili-ideea fusese acceptată, mai tîrziu camarazii evrei, jigniți ca de o simplă concesie, de amicală, simplă generozitate, au adoptat naționalismul evreiesc. Era inevitabil. Patria nu e un deziderat, e o pasiune, o vocație, un criteriu național, ineluctabil pentru puterea de suferință a unui neam, mai ales cînd îi lipsește.

Patria lui Israel trebuie întemeiată, în orice parte a lumii ar fi să se înlesnească stabilirea statului național evreiesc. Ea simplifică problema, atît pentru evrei, cît și pentru popoarele în care evreii s-au intercalat.

În regim de spaimă și de incertitudine, marea nesiguranță a vieții împiedică plenitudinea dezvoltării caracteristicei naționale. Nici conglomeratul de popoare într-un stat eterogen nu o poate înlesni integral. Poporul are nevoie să se simtă acasă la el, oricît i-ar fi casa de slabă. Ar fi putut poporul românesc să dea pe Eminescu fără patria, chiar șubredă, dar reală, a celor două principate? Dar energiile ardelenești?

O patrie evreiască întărește și sporește demnitatea și a evreului care rămîne pe loc. Ghettoul încetează. Defectele oricărui popor se trasmută în calități și valori. Evreul, simțind în spatele lui o patrie, avînd o reprezentanță diplomatică, se va simți în străinătate îndreptățit ca un elvețian, ca un olandez, ca un norvegian, care aparțin unor popoare mult mai puțin numeroase decît Israel.

Orice altă soluție, afară de întemeierea unei patrii, e neviabilă și adaogă la o veche, amară experiență, o nouă amărăciune.

Mărțișor, iunie 1945.

« BANCA NAȚIONALĂ »

Discuțiile în privința naționalizării așa zisului Institutul nostru de emisiune, zis și Beneré, aduce aminte, prin suprapunere și simbolism, de un fost splendid guvernator.

El izbutise să se confunde cu instituția, ca episcopul cu biserica, și unul și celălalt purtînd în creștet o turlă rotundă bizantină cu poleieli și mărgele, ca oltencele amfora de lut cu fiertură pentru oamenii de la cîmp.

Mai marii Băncii, ca niște musulmani, au purtat întodeauna barbă, din principiu. Om ras; om neserios. Barba ideală a fost însă proprietatea unuia singur din toți idolii cu principii din finanțe.

Era frumos ca un împărat. De o frumusețe assiro-babiloniană, de taur întraripat, fără ca, mi se pare, să fi beneficiat de toate privilegiile anumite din comparativ. El se comporta mai degrabă ca o cadînă masculină, voluptuoasă și lascivă și nu interesa femeile și vampele afară din cale de mult, cum ar fi lăsat să se presupuie mustața aspră și capul de mare Decebal acoperit cu o impecabilă panamă.

Desigur, o capodoperă a naturii — și personajul se știa superlativ atare. Mîna lui era de la sine o bijuterie cu cîte cinci tetine fragede, puse în valoare de cîte un inel încrustat cu briliante. Cînd gesticula fără mănușile lui de culoarea imaculată a lămîiei, ți se părea că în reflexele scăpărătoare ale giuvaerelor de la falange, îmbinate cu o socoteală studiată, se încrucișează, scoborîte din firmament, între manșetele lui sticloase, cîteva constelații convergente.

Acul de cravată era un luceafăr ghicit într-un nor de mătase stufoasă. Cravata fină ca un azur prins într-un zefir. Nasturii veneau dintr-un orient fabulos, stofa sosea dintr-altă parte a lumii prin curier special, țesută într-adins, urzeală și nuanță în unic exemplar. Nici un desen de pantalon nu trebuia să repete în București motivele de gher-ghef alese de gustul triplu rafinat al puternicului personaj. Seminția lui părea că se scoboară din Florentini și Bourboni: se născuse cu un crin stilizat, undeva, în anatomia lui.

Ca să-și puie în toată lumina carnea și costumul, își comandase la Paris un automobil deschis jur împrejur și la picioare, ca un dric. El trebuia văzut și contemplat de sus pînă jos, din vîrful pălăriei pînă în vîrful pantofilor de lac, ca într-o vitrină. I se zăreau și ciorapii de Ypres. Barba rămînea totuși atracția lui deosebită, răsfirată fir cu fir și, probabil, fir cu fir unsă separat și parfumată dintr-alte flacoane.

Te uitai la acest soi de om îmbăiat firește de trei ori pe zi ca la un monument care nu asudă, nici nu secretează, curat și neutru ca marmura albă. Nu strănuta, nu tușea, nu scuipa niciodată. Intestinele lui trebuia să fi fost ca de sticlă, oasele ca de cristal, unghiile din încălțăminte, de onix.

Trecînd la Șosea în vitrina lui cu roți de cauciuc, se răspîndea pe alee un miros de teatru cu evantalii și dantelă. Cucoanele care-i cunoșteau detaliile măreților aparente din șoptite, ziceau: — « Păcat de barbă! » Domnii și-l arătau din trăsuri: « Banca Națională! »

Monstrul de frumusețe suferea fără să știe și de alte lipsuri decît voinicia. Era prost.

1946

COPIII DUPĂ RĂZBO

Îmi vine la ureche, din mahalaua mea, plină de copii frumoși, următorul lucru petrecut, pe care-l voi povesti în stilul uscat al lui Prosper Mérimée. E singurul chip de a prezinta o împrejurare, care cere nu exces de culoare și de calificative, depășit de o realitate mai gravă decît zece asasinate și tîlhării adunate la un loc.

Să vedeți ce simple sînt elementele acestui crîncen episod și cît de sumare marginile lui.

Un părinte se plîngea în tramvai, acum cîteva zile, unui prieten, comisar de poliție, urcat din întîmplare pe platformă lîngă el, că-și caută copilul, dispărut de vreo trei ore din fața casei, un copil mai mic de șase ani. Nedispunînd de un vehicul rapid, care să-i permită alergarea de colo pînă colo, de la un capăt cardinal la celălalt al Capitalei, nefericitul părinte trebuia să repete crucișii naveta dintre toate laturile depărtate ale orașului cu vagonul, și timpul trecea, sporindu-i la fiecare sfert de ceas disperarea. Dacă zace o noapte peste un eveniment de asemenea natură, a doua zi poate veni cu o panică nouă, care în pauza catastrofală l-a complicat.

Comisarul, preocupat profesional de ceva, asculta cu o atenție, care nu participa numaidecît la toate amănuntele amplificate de disperarea omului cumsecade. « Cunosc, pe cît mi-aduc aminte, copilul dumitale, și parcă l-aș fi

văzut azi într-o curte, undeva, l-a întrerupt comisarul. Caut să-mi amintesc . . . Cum era îmbrăcat? »

La prima stație, comisarul s-a dat jos din vagon, silindu-l pe părinte să-l urmeze. A oprit un automobil și s-au îndreptat spre o mahala, pe unde trecuse polițaiul mai devreme. Șovăind să identifice locul, « mi se pare că l-am văzut aici, zise comisarul sărind din mașină dinaintea unui șir de zăbrele. Să vedem dacă nu m-am înșelat ».

Sagace și teafăr la minte, comisarul nu se înșelase . . . Copilul era în curte. Plîngea. Părintele nu mai știa pe cine să îmbrățișeze mai repede, pe copil sau pe comisar.

Pînă aci, s-ar putea presupune că e vorba de o neînțelegere de familie, care, în cazurile de divorț nesocotit, își discută ființa nevinovată și plăpîndă a unui copil, « rezultat », cum spune limbajul juridic, dintr-o căsătorie desfăcută.

Nu. Cel care furase copilul din poarta casei părintești era un individ cunoscut în cartierul lui că se îndeletnicește cu vînzarea clandestină de carne de vițel . . .

Nu știu ce mai urmează și n-aș putea să bag mîna în foc că cele povestite sînt perfect adevărate. Un sîmbure de adevăr nu poate totuși să lipsească din această povestire, fără ca insul care o spune și o propagă să nu fie un dement. Oamenii nu sînt chiar atît de execrabil ticăloși, încît să născocească o asemenea ispravă din senin.

Pînă la o dezmințire oficială, care ar fi binevenită, dar care ar putea să fie numai caritabil liniștitoare, ceea ce e normal, publicul să ia bine seama la copii. E de ajuns că circulă numai zvonul pentru ca pericolul să existe. Pe aceste timpuri de indiferență la crimă și de alienație mintală

provocată de mizerii diverse, se poate găsi un amator țicnit, cum a fost cîte unul prin străinătăți, satisfăcut în comerțul lui că-și poate procura carne de vițel gratuită.

1946

EXODUL

« A voit Dumnezeu să ne împovăreze cu toate nenorocirile », îmi spune ciobanul, care trecea cu un cîrd de oi și un măgar. Crezînd că în grădina uscată și stearpă, în care ne-am pierdut cinci luni de zadarnică aprigă muncă, se poate afla un petec de pășune pentru rămășițele lui de turmă slăbite de un drum fără speranță, prin valuri de pulbere amară, mi-a cerut cel puțin apă. Găleata se tîrăște pe fundul și pietrișul fîntînii . . .

« Mînia lui Dumnezeu », spune ciobanul la despărțire. Tot ce am putut da e fum: o țigară. « Nici ăsta nu mai e ce-a fost, scuipă bietul om. Aș fi auzit că-i varză tocată, stropită cu zeamă de tutun ». Altă varză nici nu s-a prea făcut.

Alt sătean, din Dîmbovița, mi-a spus că-n partea lui de județ i-a secat și Răstoaca, de obicei cu albia plină. Lunca e uscată ca o rogojină. Au venit și pe la ei turmele, în căutarea de iarbă, de prin Buzău. « Buzoienii, mi-a spus, ne lasă cîte o sută de oi, ca să le dăm de primăvară cincizeci înapoi . . . Cum să le primim, dacă nu avem nici noi, de niciunele pe cîmp? Tot ce s-a făcut e niște ceapă, și aia cît nucili ».

Mi-a adus și Lăptăruș din Vlașca o paporniță cu « vinete » bolnave și « roșii » ofetite. Bate soarele-n ele ca focul și nu se coc, neam. Prin județul lui trec șiruri de care, de prin Ialomița și Buzău, unde brazda s-a împietrit și lanurile au rămas pîrjolite. Țăranii și-au pus în care tot

ce au avut și-au plecat cu boarfe și dobitoace, să le dea pe mîncare. O oaie: un bănicior de grîu, adică patruspreze̦ce kilograme, adică vreo treizeci de mii de lei oaia, cumpărată az-toamnă cu șapte sute de mii! O vacă, vîndută acum trei luni cu patru milioane — patru sute de mii lei!

— S-a ieftinit carnea! mă oprește un vecin din mahala, bucuros. De la douăzeci și cinci de mii, te roagă cu nouă mii și nu sînt cumpărători!

— Stai, nu te bucura. Piere vlaga țării pe nouă mii de lei kilogramul. N-o să mai fie nici o vită la plug . . . Și la anul, cînd o ploua, n-o să avem semănătură.

— Așa e! confirmă vecinul, după ce s-a gîndit . . . Mîncăm acum carne și vărsăm sînge peste patru luni, zice vecinul.

Citeam într-o gazetă un articol, semnat de un confrate, care, ca să-i facă plăcere unui primar de cartier, îl felicita pentru energia și capacitățile lui în privința acestei dramatice ieftiniri.

Se repetă, deocamdată în formă blajină și prin mijlocul unor schimburi de cerșetorie, acele exodii seculare numite în istoria românească « năvălirile barbare ». Probabil că o secetă neîntreruptă, mînată de vîntul și talazele arșiței, împingea popoarele, turmele, cirezile, arcurile și topoarele către teritoriile mănoase, și că marii cuceritori ai Europei, aținați de foame, de sete, și de mortalitatea în gloată, au fost niște eroi flămînzi.

O năvală interioară, în țară, nu s-a mai pomenit decît atunci cînd o năvălire din afară gonea dinaintea ei pe locuitorii, fugăriți către păduri și munți, prădați și uciși în satele incendiate și pustiite.

Un asemenea exod al populației de pe Dunăre, am trăit și noi Bucureștii miliardelor jucate la masa verde, ai îmbuibărilor pînă la vomitură și refuz, și ai orgoliilor politice nemăsurate, în

1916. Pe Bulevard, de la Cotroceni în interior, pînă-n Calea Victoriei și la Universitate, trotuarele ticsite de căruțe, așezate roată-n roată paralel, ajunseseră un tîrg de mezat. Copiii plîngeau de foame, oamenii gemeau de foame, caii cădeau de foame, între monumente și statui.

Și atunci, aproape ca și astăzi, se vindea în Piața Kogălniceanu, unde un personaj de bronz, în pantaloni și jachetă, ține un discurs nemaiisprăvit și deșert, un cal: un leu. Și calul nu găsea nici atunci cumpărători . . .

1946

PASTEL DIN SINAIA

Primesc de la un confrate poet o scrisoare căreia nu pot să nu-i dau nici o urmare.

Cunoașteți Sinaia și dacă nu cunoașteți această . . . « perlă a Carpaților », cum îmi aduce aminte scrisoarea că se mai numește, probabil că iarna, cînd zăpada o încinge cu mărgăritare, v-aș putea da definiția ei aproximativă, ca o prelungire a trotuarelor din Calea Victoriei, pe valea Prahovei, între munți. Dacă pleci sîmbătă din București, ești sigur că duminică vei întîlni, tîrîndu-și eleganța prin parc, aceleași simpatice figuri de cariatide surîzătoare, care țin în spinare, de la « Capșa » la Teatrul Național, toate imobilele, cum te duci spre Poștă, de pe mîna stîngă. Perla e însă dublă, cuprinzînd în interiorul ei o perlă mai mică dar agitată: Cazinoul. Sinaia ar fi, ca să păstrăm imaginea și dînd-o pe nemțește, *Perlmutter*, iar cazinoul un fel de *Perlkind* îndrăcit.

Cu alte cuvinte, intrăm într-o atmosferă de înaltă civilizație și de maniere alese, cu pudră fină și cu parfum *Ne m'oubliez pas*.

Ei bine, într-o vilă din localitate, oarecum aristocratizată prin prezența proprietarului, un cărturar erudit, locuia și mai locuiește o colonie de cinci distinse familii de intelectuali cu oarecare dare de mînă, și între ele o familie cu lire sterline, de englezi. Toate sau aproape toate au și copii. Asta însemnează că mai jos relatatele țigănii autohtone, de contrast, se petrec în văzul, în

auzul și în mirosul unei asistențe, care cel puțin prin prezența ei, dacă nu pe temeiul dezideratelor sociale, implică o sfială și o ținută.

Eroul scrisorii e doctor în medicină, chirurg, medic comunal și șeful serviciului sanitar local, o întreagă serie de titluri cu litere mari, colaci peste pupăză nominală. În calitate de mentor al sănătății și al higienei respective, personajul e celebru între vilegiaturiști, refugiați la munți ca să respire un văzduh curat, prin murdăria domniei sale domestică specială și infectarea aerului jur împrejur. Chiriaș prin prelungire silită al unui apartament cu anul, Esculapul de subt Bucegi ține în curtea strîmtă a vilei, afară de o nefericită victimă canină, un « Saint-Bernard », încărcat, zi și noapte, de lanțuri, (domnul doctor e o autoritate!), doi porci, cinci oi, un berbec, curci, găini . . . toată populația unui obor cu baligi variate, în continuă stratificare. Pentru un medic comunal și un șef de serviciu sanitar e aproape o cochetărie.

Vizitatorii nu pot deschide ferestrele de groaza pestilenței, care servește paralel suculențele culinare ale acestui agent de salubritate model. E ca într-o caricatură franțuzească, în care un client se plîngea patronului unui restaurant de provincie, de prea multele muște din bucate. « Nu e toată ziua așa, i-a răspuns birtașul: numai la prînz. Restul timpului stau la privată ».

O doamnă din vilă, soția confratelui, care ocupă etajul de deasupra chirurgului, s-a simțit într-o zi febricitată de un exces de temperatură (39,5). Neavînd la îndemînă, de urgență, un alt chirurg, cu mîinile fără găinat, i s-a adresat vecinului, pentru o incizie de furuncul, situat la ceea ce scrisoarea numește o fesă. Onorar: 300.000 (trei-sute de mii lei).

Peste noapte, totuși, temperatura a mai crescut și către ziuă, foarte normal, pacienta, răscolită și iritată, circulînd prin apartament, a făcut oarecum zgomot. Nici una nici două, domnul doctor sare din așternut, dă fuga la etaj urlînd, își înjură după repertoriul birjarilor clienta și încearcă să o ia la bătaie... Pare atît de neverosimil, încît creionul ezită să spuie lucrurile mai pe șleau. În aceeași zi domnul doctor, tot domnul doctor, care urma să fie deferit Parchetului, depune o plîngere la poliție că liniștea domniei sale științifică îi e turburată. Nu e doar în funcție de șef al serviciului sanitar și chirurgul un magistrat de supraveghere?

Personajul administrativ reiese limpede din toată această conjuncțiune de nerușinări. În ce privește meritele medicale, nici ele nu-l recomandă deosebit. Cu o temperatură din ce în ce mai mare, pacienta a chemat un chirurg propriu-zis. Repetînd incizia, s-a descoperit că medicul cu găini și rațe e incapabil. Septicemia era gata. Detaliu sugestiv, chirurgul cu gîște și rațe «a colaborat», spune scrisoarea și la moartea unanim regretată a tinerei actrițe Niny Ciulley, decedată deunăzi.

Sînt întrebat: «Ce să fac? Să-l omor în duel?» Confratele care-mi scrie mînuiește o spadă ageră, de bun chirurg spadasin, poate că nu nemeritată de chirurgul influențat de colegialitatea porcilor pe care-i crește.

NU! Găinațul din curtea vilei de la Sinaia ar spori afară din cale de mult. Chirurgul, ale cărui isprăvi sînt fără-ndoială neștiute la ministerul competinte, trebuie prezintat de confratele nostru, în culorile naturale și trimis la o meserie mai compatibilă cu vocațiile înnăscute.

1946

HARABABURA

Uneori publicitatea mai mult vatămă decît informează.

Ne scrie un plugar, însă un plugar de la țară, de la brazdă, nu de bodegă: un sătean autentic și nevoiaș.

Ceapa se vindea în cătunul lui cu o mie două sute de lei kilogramul. Ziarele din București au adus știrea tipărită negru pe alb, că în Capitală se vinde cu două mii cinci sute de lei, și sătenii au îndoit prețul, vînzînd și ei cu două mii cinci sute. Probabil că prețul a fost divulgat de un confrate, jignit în gospodăria lui, dar adevărul se află din ce ți-a scăpat, mai mult decît din ce ți-ai fi pus în gînd, și consecința vine numaidecît. Cînd va mai trece prin piață să se aprovizioneze, confratele va plăti ceapa trei mii, patru mii, cinci mii... de lei, pe măsură ce condeiul lui ațîțat se va uimi mai mult.

Și prin misterioasele lui influențe de la coș la sac și de la sac la beci, prețurile se dublează, se întreiesc, se înzecesc, și la cîte trei luni o dată, cel puțin, tot presa, devenită meteorologică, înregistrează un nou «val de scumpete», urmat și de o dublare de salarii și de un supliment impus la lefuri egal cu o leafă pentru aprovizionări.... Paralel, și întodeauna exact paralel, se petrece o blocare, ceea ce face toate sporurile inutile, ultimul cuvînt aparținînd elementului negru. La ce au folosit atîtea măsuri de expedient, dacă fuga

în zigzag, la orele prînzului, a salariatului furnicat în burtă, se eternizează?

De vineri pînă marți, ziarele publică cifrele în mii de miliarde a creșterii producției Băncii Naționale, o industrie într-adevăr prosperă.

Edițiile se succed fulgerător, și hîrtia, de lipsa căreia se plîng ziarul și cartea, trece la tirajele ilustrate ale băncii. În imagine simplificată, situația s-ar putea desena cu un cerc de butoi, căzut de pe doagele risipite: apeși cu piciorul pe un punct, și cercul se scoală și te lovește peste gură. Pe circomferința lui sînt bine bătute niturile puse să-l consolideze și să-l facă rezistent și geometric: consilii, comisii, comitete, personalități — toată economia politică în sinteză, și aceste autorități de specialitate, fie că cercul de putină goală se rotește, silit la un echilibru condiționat de un băț, fie că zace, se leagănă în toate sensurile strîmb.

Pe limba noastră de proști nepricepuți, această organizare cu răsuflători se cheamă harababură, pe cînd oamenii deștepți o numesc economie politică. La înfinita înmulțire a harababuriștilor lucrează intens două instituții tehnice: Universitatea prin facultățile respective și o școală de contabilitate, nemulțumită cu titlul ei firesc și transformată în Academie de studii înalte, ca să-i stea mai frumos. Diplomele trebuie să aibă ceva din prestigiul imortalității cimitirului cu bibliotecă din Calea Victoriei colț cu Barbu Văcărescu.

Am chemat din stradă trei geamgii să puie sticlă în cercevelele sfărîmate de bombardamentele de acum doi ani. Aveam și geamurile, furnizate de o fabrică, și chitul și țintele necesare, iar cercevelele erau curățate de chitul vechi, uscat. Era nevoie de tăiat și de așezat sticla în lăcașuri. Cîteșitrei geamgii se înfățișau cît se poate de mai prost și mai zdrențuroși.

Lucrul în cazul unui cîrpaci să fi durat cel mai mult patru ore, în care geamgiul putea să cîștige patruzeci de mii pînă-n prînz. Cu mici diferențe, de la unul la altul, după tariful acestor specialiști, ar fi trebuit să plătească vreo trei sute de mii de lei.

M-am dus în piață și am cumpărat un surogat de diamant: unsprezece mii de lei. Am stricat cîteva petice de sticlă și am izbutit să îmbrac ferestrele în mai puțin de o zi. Și m-am gîndit să-mi schimb meseria, să-mi iau în spinare un șevalet cu chingi și să strig: « Jamor! »

Am înțeles de ce meșterii sînt flămînzi, goi și desculți, mai ales după ce mi-au răspuns la cîteva întrebări:

— N-ați citit la gazetă că totul se scumpește pe zi ce trece? O sută de mii de lei nu mai fac două parale . . .

1946

COVRIGUL

Aș putea să jur că nu m-am gîndit niciodată la covrigi, nefiind un subiect literar. De cînd au ajuns un ideal municipal și problemă de stat, covrigii nu numai că au început să mă seducă, dar altă gîndire fiind suspendată, ei mă obsedează, ca pe autorități. E ceva care fuge tocmai cînd crezi că l-ai prins, o iluzie în spirală, indefinită. Te iei după ea cu tesacul și tesacul trece printr-însa, și vrei să o-mpuști și nimerești alături. Nimic mai urmărit, mai insesizabil, mai abstract și totuși mai permanent decît covrigul. Tocmai atunci cînd citesc în gazetă cum că au fost arestați covrigarii și că figurile lor de geometrie sînt definitiv decăzute, trece pe la fereastra mea vrăjitorul cu coșul și strigă liniștit: « Covrigi calzi! »

Față de brățările de cocă, înșirate pe bețe, ca împrejurul lui Saturn, ajungi superstițios. Covrigul are în el o mistică sau o diavolie. Nu este și totuși există. Nu se vede și: uite-l! Dispare un covrigar și apar o sută! Pe măsură ce vor fi desființați, numărul lor se va tot înmulți, cu o sută, cu o mie, cu o sută de mii, pînă ce toți locuitorii din București, vor ajunge la covrigi . . . Tare mi-ar plăcea să-mi iasă înainte cîteva personalități pe care le știu eu și să mi-i ofere prin piață, din servieta lor degenerată, cu sare, cu mac sau cu susan.

Că ființa lui aparține prestidigitației, hipnotismului, mesmerismului sau astrologiei, aspectul

de zodiac al covrigului are netăgăduita virtute a prezenței absente și a bizarei absențe prezente.

Dealtfel și fostul lui alter ego, cornul, care trans-figura cu vîrfurile lui opuse, două coarne lipite la mijloc, spune ceva în privința originilor planetare, interpretate de magia simigiului la cuptor.

Cui se poate atribui, cărui terestru, creația satanicului covrig, care poate să figureze cu toată onoarea, între cele vreo cincizeci de capodopere și născociri ale lumii? Închipuiți-vă o substanță fără conținut, un lucru plin, care-i totuși gol, un gol mărginit și care răstoarnă una din definițiile lapidare ale lui Blaise Pascal. Pascal scria că Dumnezeu e un cerc cu centrul pretutindeni și cu circomferința nicăieri. Covrigul afirmă circomferința pretutindeni și anulează centrul. Centrul covrigului nu e nicicînd și deloc.

Ne-ar interesa să știm, dacă va binevoi să ne lămurească vreun savant cititor, și epoca descoperirii covrigului, epoca istorică, evenimentele care au provocat ivirea lui pe lume, ce rege sau împărat domnea, ce politică guverna Europa pe atunci. Căci, după cum s-ar părea la o de-aproape analiză, autorul covrigului trebuie să fi fost un ironist.

El trebuie să fi trăit în timpuri de cenzură, cînd principiul dominant, acceptat, era să pară că spui ceva, fără să spui nimic, să construiești ceva gol, să faci neant, făgăduind argint, și să dai ocol golului de departe, respectînd spațiul dinlăuntrul, în care strălucește zero.

Bine că aceste vremuri au încetat, și că, cel puțin în formă de covrigi, aerul a devenit comestibil.

1946

DULGHERUL ŞI CAPRA

Ascultînd ca toată lumea discursurile, răspunsurile, întreruperile şi amendamentele din timpul dezbaterilor, cînd la New York, şi cînd la Paris, unde zeci de naţiuni caută pacea în zeci de limbi, traduse de translatori într-altele, îţi aduci aminte, printr-o curioasă analogie de o simbolică povestire din Sfintele Scripturi.

Zice-se că, odată şi odată, oamenii s-au adunat să clădească un turn pînă la cer. Psihologia intenţiei lor nu e relatată în Vechiul Testament: au voit ei, într-un moment de orgoliu entuziast, să ajungă la Dumnezeu ca să-l înfrunte, ori din smerenie au pus de gînd să se apropie de el?

Turnul atinsese oarecare înălţime, şi oamenii îşi înzeceau silinţele să-l ducă mai repede la sfîrşit. Văzîndu-i că nu o să mai aibă mult de lucru şi că dihania umană o să dea ochii cu el, să-l privească, să-l cerceteze, să-i puie întrebări şi probleme, Dumnezeu nu a făcut, ca mai tîrziu la Curtea de Argeş, ci s-a oprit la un procedeu subtil. De ce să le dărîm turnul, să cadă pietrele peste ei şi să-i omoare? Într-o noapte, pe cînd dormeau, Domnul a suflat peste somnul lor în vreo douăzeci de feluri şi i-a zăpăcit. Sculîndu-se din culcuşuri, ei nu s-au mai putut înţelege unii cu alţii, toţi ingineriii, constructorii şi zidarii vorbind într-alte limbi.

Cerînd apă li se aducea nisip, aveau nevoie de nisip şi li se da var, le trebuia cumpăna sau echerul

şi se căra pe schele cărămida. Turnul a rămas neisprăvit.

Vrăjitorii versaţi în tîlmăcirile apocaliptice ar putea să vadă în Turnul Babel o prefaţă pentru 1945. Convertirea la starea de misticism e un fenomen de stare de război şi n-ar fi de mirare ca turnul de odinioară să fie tîlmăcit cu Conferinţa de pace şi Naţiunile Unite de azi. Pentru cei ce ştiu să interpreteze, profeţiile au prevăzut şi pe Hitler.

Oamenii s-au apucat să zidească fericirea şi nu izbutesc o fericire paradiziacă. Nimeni să nu mai fie golan, desculţ, flămînd. Munca de toate zilele să fie o plăcere aproape culinară. Să nu-şi mai bată omul capul, că şi-l va bate pentru el administraţia, devenită restaurator, hotelier, mezelar, pivnicer, frizer, croitor, pantofar. Omul să aibă o singură grijă: să umble prin lume cu o damigeană şi un sufertaş, să asculte, să se supuie şi să zică:

Amin, amin, amin,
Cinci oca de vin,
La plosca lui Marin.

Beatitudine mai mare nici că s-ar putea. Şi probabil că omul ideal, cu cartelă, va putea să-şi păcălească statul, luînd zece ocale în loc de cinci, o duzină de ciorapi în loc de două rînduri şi trei perechi de încălţăminte în loc de una. Mai vinde cîte ceva şi altuia, şi bea mai multe ploşti, una după alta. În bună doctrină, această fericire se cheamă scăpare de frică şi de nevoi.

Dar iată că nu se poate încă zidi turnul visat. În zeci de limbi Pacea se numeşte Pax, Friede, Peace, Paix şi cum s-o mai fi numind. Un singur cuvînt comportă tot alte înţelesuri, după cum îl gustă limba în care-i exprimat.

Are şi ţăranul o snoavă. Însă în loc de douăzeci şi doi de iluştri delegaţi, stau în fabula lui de vorbă

numai doi, surzi amîndoi. Unul e dulgher şi face un gard, iar celălalt şi-a pierdut caprele pe drum. Cînd îl întreabă de n-a văzut pe unde au apucat-o caprele lui, dulgherul îi arată pînă unde face gardul. Cînd şi le găseşte şi vrea să-i dăruiască drept mulţumire o capră şi lui, dulgherul se leapădă: Doamne ferește! că nu i-a rupt coarnele el.

1946

MOBILUL TEORETIC

S-ar zice că evoluţia spiritului contimporan, debarasat de materialitatea faptelor, ca de o preocupare minoră, a intrat într-un stadiu de supremă filozofie, de dincolo de bine şi de rău, şi că nu-l mai interesează nimic în afară de chestia în sine. Omul, în această fază a dezvoltării intelectuale, cade pe al zecile plan, ca un purtător fizic al unui conţinut abstract, singur demn de a reţine atenţia noastră. Persoana umană e redusă la un ambalaj de calitatea cutiilor de chibrituri, aruncate în coşul redacţiei odată cu aprinderea pe latura ei a ultimului băţ cu gămălie. Actului i-a luat-o înainte mobilul.

Nu e numai un stil de relatare stereotip la care am fi ajuns, povestind în foaia cotidiană un eveniment petrecut. Forma dovedeşte o rece indiferenţă faţă de actul anarhic al dezechilibrului dintre normă şi viaţă şi o lipsă de turburare morală, cu atît mai semnificativă cu cît atingerea punctului culminant al filozofiei la care ne-am ridicat, e paralelă cu o stare de dublu analfabetism. Pe de o parte nu ştim carte, şi de alta nu citim. De unde atîta cristalizare a sensibilităţii, cînd faptul brutal ar trebui să ne privească înainte de orice interpretări? Pe cînd musulmanii atacau Bizanţul, în suburbiile căruia începuseră pîrjolul şi devastarea, arhiereii discutau cu aprindere, dacă Sfîntul Duh purcede şi de la Fiul ori numai de la Tatăl.

Manifestările noastre intelectuale de azi nu cuprind în ele nimic din tragedia care se joacă în sînul moleculei, iar moravurile au luat o expresie de fericire și un aspect al nepăsării, neturburate de spectacolul celălalt, fără regizori, decor, muzică și culise, al gloatelor flămînde, în alergarea lor după bobul de grîu pierdut printre degetele semănătorului și stîrpit și pentru sămînță.

Drumurile de-a lungul cărora se înghesuiesc și se îndeasă din toate ținuturile plugarii către Dunărea mare, trec pe dinaintea localurilor de noapte, cu perdelele trase. Se aude orchestra și duduitul înăbușit al dansului, bătut în podină cu frenezie între chelneri și dudui. Cînd își vor pune țăranii ochiul la gaura ușii, ca soldatul de la Coțofenești, și vor vedea cum petrece epoca secetei și a catastrofei naționale înăuntru, trebuie să credem că el va intra între cabotini și inconștienți, ca să joace jazzul cu ei, în picioarele goale?

Ieri un nou mare anunț aducea la cunoștința satelor cu hambarele goale că se mai deschide un magazin de icre negre, într-o stradă. Tavernele cu nume exotice se înmulțesc. Nemaigăsindu-se, trebuiesc repede improvizate prin spargerea mai multor pereți, săli noi de varieteu, băutură și joc.

Amănuntul de la care pornisem: în fiecare zi presa înregistrează cel puțin un asasinat. În fiecare caz se destăinuiește mobilul. Gazeta spune, dusă cu gîndul la cele eterne, că mobilul e jaful. Atît și nimic mai mult.

Apropo. Unde ne întîlnim diseară?

1946

NEHOTĂRÎRE

Avea patru nasturi la palton și a ieșit din tramvai, fără nasturi la palton. I s-au furat? Cum i s-au furat? Îi ținea în buzunar? Nasturii de la haine nu se poartă-n buzunar, erau cusuți la locul lor. Atunci? Uite cum: nasturii se fură prin răsucire. Încearcă și dumneata.

Îi mai căzuseră doi nasturi de la pantaloni. Alți patru, de sidef, lipseau după spălat, de la cămașă. Nu are nasturi în casă, nu are ață, nu are ace. N-a mai cumpărat, dinainte de război. Cum-păra cineva ace? Era ridicol.

Toată mărfurile au devenit lexicale, atîrnînd de două verbe: a se rupe, și a se încovoia. Fabricați din zer de brînză, nasturii se pierd numaidecît. Ața de hîrtie. Acul se frînge. Zece lei unul cu gămălie. A cumpărat rufărie și-n albie s-a topit. A cumpărat o pereche de ghete: erau de mucava.

Curg robinetele, gîrlă. Du-te și cumpără garnituri. Uite-le. Nu țin, sînt de cocă. Închidem apa definitiv. Ai luat fitil? Am luat. I-am dat foc și s-a dus numaidecît, și s-a spart și sticla de lampă. Alta nu se mai găsește. Dar săpunul? Nu face clăbuc. Supărat, am intrat într-o berărie și am băut o halbă de scursoare. Sare amară? Nu este. O să bem o sticlă de vin purgativ: două sute cincizeci de mii de lei flaconul cu muzică și discreur. Acasă n-are farmec. Lui îi place vin cu Maria Tănase la ureche.

Și-a făcut cîțiva prieteni de chef. Erau de tinichea.

Substitute, erzaţuri, surogate. Civilizaţia s-a intensificat. Nici principiile nu mai au acelaşi gust, ca pe vremuri, dar sînt în schimb mai avantajoase. Cauţi un om, încă din vremea lui Diogen. Are măcar lanterna lui fitil adevărat? Un om: un stăpîn ori o slugă? Un camarad? Un frate? Franţuzul zice totuna: kif-kif — şi franţuzul ştie cîte ceva, de pe la Montaigne, Rabelais, Pascal, Montesquieu. El a citit şi pe François. Ştii care François, nătărăul de Villon!

Aşa, va să zică, fără nasturi, fără lampă, fără cămaşe, cu picioarele goale şi fără prieteni, umblăm după mărfuri inexistente, rătăciţi de o firmă, păcăliţi de o aşteptare, induşi în eroare de călindar, de ora fixată, de întîlnire făgăduită.

Îmi dai voie să aprind de la ţigara dumitale? Bucuros! Ţigara s-a stins.

1946

MANIA DE TAXĂ

Ziarul din Tîrgul-Jiu, am mai făcut pomenire de el, mi se trimite regulat şi-mi ajunge din cînd în cînd. Ultimul exemplar sosit mai purta timbrul exagerat de zece lei. Numărul de ieri era francat cu o sută de lei.

Va să zică, sporul anunţat era adevărat. El nu putea să fie observat la ziarele bucureştene, de circulaţie interioară, întrucît o înţelegere dintre administraţiile ziarelor şi poştă face timbrul invizibil.

Metodele sînt echivalente; nici francate, nici nefrancate, foile nu ajung în timpul cuvenit la adresă. Am avut în seria scrisorilor invitaţii cu taxa expresă, nu ştiu de cîte ori mai scumpă ca timbrul curent, primite la o săptămînă după ce se petrecuse evenimentul la care eram chemat să particip. Metodele poştale autohtone te fac şi de ruşine în opinia personajelor măgulite să te aşeze pe un fotoliu la o festivitate. Nu mai vreau să insist prea mult, că o scrisoare mi-a venit din Paris în şapte zile, pe cînd o alta făcuse o lună de drum din calea Dudeşti pînă-n sectorul meu. E şi o pricină pentru care am suprimat în ce mă priveşte toată corespondenţa. Cer scuze tuturor celor ce-mi scriu.

Dar parcă s-ar pune o altfel de problemă. Trebuie să realizeze beneficii statul din colportarea scrisorilor şi în special a presei? Chestiunea s-a discutat odinioară în străinătate, relativ la

căile-ferate, contribuabilul avînd dreptul prin impozitele lui la transportul gratuit. De ce nu i s-ar acorda acelaşi drept, divizat cu doi, abonatul şi ziarul, pentru serviciile poştale? În definitiv, instalaţiile sînt ale lui, ale contribuabilului, ale publicului, şi funcţionarii sînt plătiţi de el în toată ierarhia. În bancnotele vărsate vistieriei, se cuprinde şi superbia dictatorului poştal, intercalat între interese, ca să le interpreteze.

O gratuitate totală poate că nu le-ar tihni dictatorilor de poştă şi cale-ferată, dar o plată simbolică destinată să recupereze pierderile din cheltuieli, ar fi onestă şi acceptabilă cu oarecare plăcere. O sută de lei, în opinia precupeţului meu, ştiu că nu însemnează nimic, dar precupeţul meu nu e om de stat, răspunzător de prestigiul abstract al monedei: o suveranitate. Cum s-ar putea califica uşurinţa cu care se depreciază raţiunea de stat? Noblesa nu-ţi interzice să iscăleşti poliţe şi să te împrumuţi şi de la chelneri: datoria este să nu se vadă că te părăseşte încrederea în singurul tău motiv de existenţă.

Pentru fiece număr din *Gorjanul*, pe care mi-l trimite gratuit, domnul Jean Bărbulescu, directorul şi proprietarul ziarului, trebuie să plătească prin urmare una sută de lei. Sînt scandalizat!

Cel puţin, gazeta din Tîrgul-Jiilor îmi aduce de astă dată ştirea unui lucru puţin banal, Ioniţă Ionescu a murit în vîrstă de o sută trei ani, iar soţia lui, Elena, în aceeaşi zi, la cincizeci şi doi!

Trebuiesc numiţi pe nume. O viaţă e tot atît de importantă ca şi opera de guvernămînt, cu impozite şi timbre.

1947

ZDRENŢE

Într-un moment al orgoliului evolutiv n-a mai fost nimeni mulţumit cu ce fusese el mai înainte şi cu ceea ce continuă totuşi să rămîie după etichetele schimbate. Numindu-se bucătăria artă culinară, bucătarul a luat titlul de şef, chelnerul s-a schimbat în ospătar, rîndaşul în personal, patronul a devenit director, taraful orchestră şi cîrciuma local sau bodegă. Lumea intra în aristocraţie.

Primarii, nemulţumiţi să mai poarte un titlu cu baston şi şoşoni, au adoptat un altul cu pinteni şi teacă, tîrîtă în civil, făcîndu-se Primari Generali, paralel cu ridicarea Cişmigiului la rangul de municipiu. În pas gimnastic totul s-a transformat. Părul tuns la piele s-a intelectualizat ajungînd la frizură; traista şi sacul sînt în ghiozdan şi servietă, capilura feminină a dat în « permanent », buza zgîită e roşie pînă la nas, pantoful e ortopedic, şi călcîiul gol s-a încăputat în ciorapul de sticlă. Domnişoara e tehnicoloră. Că n-are baie şi săpun e altceva.

Cerşetorii, săracii! rămîn ce erau, cerşetori, şi rîndurile lor se îngroaşe cu concurenţii declasaţi din alte profesii, fără să le rănească amorul propriu, numele categoriei. Municipiul Primarilor Generali şi al Generalilor Primari pare satisfăcut de spectacolul ultimei clase sociale, care înmulţindu-se săptămînal tinde să înlocuiască treptat populaţia stratificată cu o elită nomadă. După vînzarea şi a celei din urmă saltele nu-i mai rămîne

omului, care și-a plătit ultima scadență de chiriaș, expirată în ajun, decît să se reinstaleze. Lîngă o movilă de gunoi a Comunei el întinde mîna, fericit dacă viața lui anterioară l-a înzestrat cu o infirmitate. O paralizie a ochiului sau a gambei reprezintă orișicum un mic capital în ținutul lui Chior-Împărat.

Le-am creionat cititorilor noștri acum cîtva timp, silueta unei foste cucoane din București. Doamna cerșea pe Calea Victoriei îngînînd cu accent parizian o mulțumire pe franțuzește: Oh! *Monsieur . . . Merci Monsieur . . . Vous êtes bien bon . . .*

Cucoanele în vîrstă s-au înmulțit. Faza cea mai dificilă este a incubației tranzitorii. Te întîlnești cu doamne și cu domni încă neînvățați la întinderea mîinii, cu care altădată au poruncit și au dat de pomană. Au în ținuta lor o reticență și în căutătură o disperare evidentă. Au venit hotărîți să ceară și nu îndrăznesc. Nimicul acela enorm, al conștiinței, nu le permite să facă gestul decisiv. Poate că mîine, poate că marți, poate că miercuri ... Stau și așteaptă. Ce or fi așteptînd? Sînt ca niște petice aninate pe un zid rămase dintr-un afiș de spectacol mai vechi, pe zdreanța căruia sfîșiată se mai poate citi, legănată de vînt, litera E din *Carmen* sau A din *Traviata*.

1947

ALEGERI ȘI ALEȘI, ODINIOARĂ

Cine trăiește de mai demult, își aduce aminte mai mult.

La începutul fostului nostru regat cu patru regi, erau două partide; unul conservator, care n-avea ce să conserve, și altul liberal, tot atît de conservator și el. Au trăit amîndouă, pînă în agonie, într-o neîntreruptă gîlceavă de vecini cîrcotași, menținute în respirație artificială, de către regi, cu pompa de bicicletă. Pe alocuri și din întîmplare, ele au dat și cîte un caracter, în luptă cu propriile lor partide, ca la conservatori Petre Carp și la liberali Toma Stelian și Spiru Haret.

Conservatorii au vegetat ce-au vegetat, despărțiți însă repede în petice și particule, după rîvna degenerată a cîte unui șef închipuit. A fi șef — de partid, de gară, de muzică sau de biurou era, dealtfel, un vis general. Prin sciziparitate, au fost vreo patru partide conservatoare, fiecare din ele proclamîndu-se cel mai adevărat, relativ la o teologie imaginară. Cel cu tradiții mai puternice avea în zestrea lui morală un nabab, al căruia părinte măsura ouăle de la găinile sătenilor cu o verigă cu coadă, spînzurată pe pîntec de lanțul de la ceasornic. Descendent, mă rog! din împărații bizantini, succesorul blazoanelor imperiale primea numai ouăle care nu treceau prin veriga lui.

Alt partid conservator aparținea unui orator select, ale căruia titluri de merit consistau în

aceea că-și călca gulerele cu lustru și cămășile la Viena și se lua pe hipodrom la întrecere cu caii.

Prin preajma întîiului război zis mondial, două alte firimituri conservatoare ieșiră la bătaie, între ele și cu celelalte două, o fracțiune condusă de un patriot impulsiv, mereu aprins și întărîtat, și alta de un advocat cu liniile profilului și ale vieții, după o interpretare carpistă, fugace, curgătoare, insinuante și curbe.

Un amănunt psihologic poate arăta anatomia morală a unui șef conservator patriot și calitatea unui elan. Șeful avusese cîțiva ani, în serviciul principal al casei, un tînăr profesor, însărcinat cu educația delfinului, un băiat șubred, atins de o formă de epilepsie confuză, și care trebuia să ia locul de băț, al părintelui, fiind, cu toate că maladiv, năbădios și el. Moștenitorul crîmpeiului conservator, plin de veleități, nu a dovedit în durata unei vieți prescurtate, decît două unice capacități, provocînd pe toată lumea la duel, ca un mușchetar, și devenind pensionarul pe viață al societății de telefoane.

În entuziasmul, probabil sincer, deși riscat, de a sluji ceea ce i se păruse a fi concepția conservatoare, rămasă, la noi, fără justificare măcar istorică, tînărul profesor se crezu predestinat să întocmească, el, fiul unui modest preot de țară, o doctrină pentru ciocoi. Sfîrșindu-și cariera de guvernantă la casă mare, căpătase o catedră la liceul din Pitești, pe care trebui să o părăsească pe negîndite și zăcea, scuipînd sînge, într-o mansardă din București, cu moartea pe coridor.

Auzind că fostu-i stăpîn era sărbătorit la un restaurant, unde elita crîmpeiului de partid mînca, se adăpa și strălucea în osanale, Antimireanu, cum se numea sărmanul golan, îi trimise un bilet, cerșind la șef un pol pentru o rețetă de farmacie. La citirea biletului, zguduit de revoltă, că i se

turbură gloria și cheful, sărbătoritul l-a băgat în gura mare, oricine înțelege unde.

Ultima drojdie conservatoare, fără arbore genealogic, a fost o corcitură caricaturală de partid, un partid « conservator-democrat », și conservator și democrat, adică nici una nici alta, dar de amîndouă, nici rece, nici fierbinte, mijlociu, căldicel, ca o baie de șezut. Condus de marele advocat, care-și renegase chiar într-o declarație publică familia pe motive de infidelitate conjugală, și participa din rațiuni politice superioare, la unele amestecuri urîte, acest simili-partid a realizat expresia conservatoare de isprăvi: douăzeci de mii, treizeci, cincizeci, optzeci de mii de pogoane...

E interesant de reținut cum își cîștiga inspiratul advocat cîte trei, patru procese în același timp, la instanțe deosebite. Ostentativ, pe pupitrul băncii din față, rezervată juriștilor, el își lăsa, în văzul atent al magistraților judecători, la un tribunal pălăria, la o curte ghiozdanul, la casație umbrela sau pardesiul, fiecare obiect de corp al maestrului reprezintînd cîte ceva din prestigiul victorios al ilustrului purtător.

Pe fundalul prin dreptul căruia circulau strigoii politici în alegeri, numărul partidelor atinsese, acum peste vreo douăzeci de ani, o cifră record. Cîte erau exact? Șaizeci și cinci? Cincizeci și șase? În orice caz, ea trecea simțitor peste cincizeci. Cincizeci de triburi, cincizeci de cotețe, cincizeci de feluri de fericiri ale poporului, cu de-a sila.

La început, alegerile se practicau, pînă la perfecționarea metodelor, cu bîta și tibișirul. Alegere însemna imperativ votarea cu partidul de la putere și, pentru asigurarea succesului, periferiile Giurgiului expediau la București cetele instruite la ciomag: « bivolarii », în costumul lor pitoresc:

şalvari de rafinament, cu creţuri, cizme cu creţuri şi tocuri înalte, căciula cu moţ, pe sprînceană. O mustaţă superbă înfrumuseţa portretul.

Aceşti eroi păzeau pe două rînduri uşa localurilor de vot, şi alegătorul care se opunea ordinului « Votaţi cu guvernul », urmărit de agentul observator, era însemnat pe spinare cu tibişirul şi, la ieşire, se desfăşura tărbaca. Un opozant temut, independent, Meşchiu, scîlciat şi fugărit de bîte, se ascunsese într-o caretă. Din fuga cailor, trăsura, zmucită lateral de roţi, i-a fost desfăcută, alegătorul rebel, răsturnat, a fost strivit de ciubote, tîrît în cel mai fin costum al lui, de gală, pe Calea Victoriei. Prin dreptul Teatrului Naţional, bivolarii mai întindeau de un cadavru. Mulţi alegători petreceau o vilegiatură la spital, şi unii din ei se alegeau cu o excursie directă la cimitir.

Furtul urnelor s-a ivit într-un stadiu de civilizaţie superior, ca o subtilitate de cultură, cînd prefecţii de judeţ aplicau arta plastică, arestînd pe cîte trei zile, concurenţii. Adevăratul sistem ştiinţific, numărătoarea cu majorităţi masive, a fost descoperit mai tîrziu. Triumful se făcea cunoscut populaţiei cu muzică pe străzi, strigăte de « Ura » şi steaguri. În drapelul ţării se putea învălui orice nerusinare.

În epoca votului universal, metodele s-au civilizat şi mai adînc. Un vot se cumpăra pe un pol sau cu un chil de basamac, dar lipsa de credinţă în sfintele principii a cetăţeanului alegător îl determina să ia polul de la unul sau mai mulţi şi să voteze pe altul, gratuit. Ştia şi cetăţeanul ce ştia! Viitorii legiuitori deveniră prudenţi. Tăiau cu foarfeca bancnota de douăzeci de lei în două. Cetăţeanul primea întîi o jumătate iar cealaltă jumătate după vot.

Un demagog ilustru prin nerozia lui bombastică, discursivă, fost actor de operetă, fost procuror, fost ministru, fost şi plenipotenţiar, izbutise să-şi înspăimînte adversarii cu stăruinţa lui inflexibilă de a fi unanim şi găunos. Nimeni nu se pricepea ca el la « popularitate ». Pe lîngă întrunirile lui de la « Dacia », unde se frămîntau problemele arzătoare, el organizase şi un vast program de vizite la domiciliul scumpilor cetăţeni. Solemn, cu joben, în redingotă, el prefera să ia contact cu mahalaua în absenţa bărbaţilor, dimineaţa, cînd ei erau la lucru. Îşi oprea eleganta trăsură la poartă, intra în curte, saluta raţele, gîştele, lătrat de cătel. Lua de jos, din ţărînă, copiii pe jumătate goi, pe burtă, care alergau prin bătătură rozînd o coaje de pepene băloasă şi mîzgăliţi pe toată faţa cu ce le mai scurgea pe buze şi nasul, şi-i dădea uţa prin aer. Mama, bunica, mătuşa se simţeau măgulite că un personaj, însoţit de secretari cu servietă, vine, le vorbeşte muzical, le îmbată cu fraze cadenţate şi le sărută mîinile, din bulion şi rîntaş. Sublimul se risipea în complimente şi le făcea un cadou: fotografia cu autograf.

Un alt ales al naţiunii, deputat permanent, sta tot anul la Paris şi trei zile în Bucureşti, la deschiderea Corpurilor Legiuitoare, ca să-şi ţie discursul anual, de zece silabe în franţuzeşte, neştiind nici din această limbă mai multe. Începea cu « Domnilog », gutural, obsedat de o singură creaţie, a lui, intelectuală. În tot capul lui umbla o unică propunere, repetată de o viaţă întreagă, la douăsprezece luni o dată, programul lui de guvernare. În aplauzele ironice, furtunoase, la tribuna ocupată trei minute, el declara încă o dată că poporul « romanesc » *(le peuple)* nu poate fi fericit pînă ce un guvern, demn de încrederea pe care i-o acordă şi energic, nu va obliga pe toţi cetăţenii să planteze în curtea lor un nuc... Se înclina, pleca din incintă surîzător şi lua trenul de Paris.

Oratori, miniștri, deputați, senatori, nu conteneau să se acuze unii pe alții, în parlament și presă, de jaf, excrocherie, fraudă, samsarlîc și destrăbălare. Se pare că aveau dreptate cu toții.

Un liberal de proporții, satrap al Olteniei, care era și un prost verificat, lua parte odată la dezbaterile Camerei, menite să asigure veșnica prosperitate a țării, pe temeiuri de datini moștenite. Într-un avînt liric, religios, proslăvind valoarea bisericii autocefale române, a calificat-o de autofecală.

Anul 1907 și răscoalele lui țărănești au căzut în viermăria parlamentară, în toate felurile străină de viața unui popor care muncea pentru beatitudinile ei. Deputații și senatorii, strînși în dealul Mitropoliei, liberali, conservatori, democrați, nuanțe și codițe, uitînd ocările și acuzările din ajun, se îmbrățișau în carne și oase unii cu alții și se pupau, ca niște îngeri inocenți stăpîniți de problema: pe unde să fugă mai iute, ca să nu dea ochii pe drum cu furcile și cu țăranii.

Fuga de răspunderi a caracterizat în toate timpurile categoria paiațelor politicii noastre.

1953

MANIFESTARE ROMÂNEASCĂ LA MOSCOVA

Rectificare. Pavilionul românesc de 23 August n-a fost clădit, cum aș fi bănuit, în complexul Expoziției agricole a republicilor socialiste ale Uniunii. Teritoriul împădurit pe margine al acestui luxos cîmp monumental de astfalt e rezervat exclusiv variatelor state și naționalități interioare, întîlnite la Moscova în punctele cardinale opuse ale Marii Rusii: cele șaptezeci de grade frig cu climatul palmierilor din sud.

Pavilionul nostru e construit în Parcul Gorki, pe țărmul canalului de legătură colindat de vapoare, între mările depărtate: o realizare neîncheiată în cîțiva ani.

Furnicile din Piața Comsomolului, pe subt ferestrele hotelului de unde le privesc mișunînd în frămîntare și răscolire, au fost în stare să scoată din ființe fragile edificări de basm și mitologie. Nimic nu-i nici prea greu și nici prea îndrăzneț.

Ceea ce se cheamă periferie, aci e mijloc orișiunde. Pascal spunea despre gîndire și univers că centrul este pretutindeni și circumferința nicăieri: principiu de inginerie și arhitectură local. Crezi că e un împrejur și se reeditează un început, alt început. Sutele de berze de fier ale macaralelor înalte prind în cioc un părete întreg și-l urcă peste clădiri încă neisprăvite, pentru al zecelea, un al unsprezecelea etaj, dintr-o singură bucată. Treci printr-o schemă improvizată, încă în em-

brion, și peste cincisprezece zile un alt oraș al orașului, în fațade și adîncimi imense, a răsărit nou, curat ca o cutie, pentru o nouă sută de mii de familii.

Moscova crește zi cu zi. În controversa cifrelor s-a stabilit numărul populației: opt milioane.

Într-o intensă succesiune de săli, pe două etaje s-au arătat în pavilionul nostru frumusețile gîndite ale muncii românești, de la știuleții porumbului la piersici, de la mătăsuri pînă la scoarțe, fote și cămăși. Etajul consacrat stofelor de toate calitățile demonstrează vizitatorilor străini, impresionați, rafinamentul simțirii și nuanța națională, întodeauna delicată. Cusăturile uimitoare ale odăjdiilor din tezaur, pe care le pipăie acum cu sufletul și cu ochii frații noștri din București, nu fac de rușine brîiele, rîurile, păienjenișurile acului țărăncii de pe albituri și peizajele fragmentelor de covoare expuse: tablourile ei inspirate.

Un fluier în mijlocul unui fluture de peșchir cu aripile deschise, de-a lungul zidurilor albe, repetă motivul decorativ peste cîte o strachină cu chenare repetată pe friză.

Cu gustul fin al obiectelor anonime ca și poezia cea mai frumoasă, atît din graiul celor ce n-au știut sute de ani să scrie și să citească, cît și din literatura tiparului, a *Mioriței*, obiecte anonime dar mărturisind geniul unui popor de plugari și ciobani, au colaborat însuflețirile, priceperile și talentul artiștilor în organizare, anonimi, pe care gratitudinea condeiului e datoare să-i scoată la vedere: conducătorul expoziției, Răducan, și colegii lui, Stanislav și Șerbu. Era în firea lucrurilor ca o manifestare românească să fie rînduită de români.

La bucuria de a mă regăsi la Moscova nițeluș în țara mea, un adaos de plăcere. Numele autorului nostru de teatru Tudor Mușatescu circulă în lumea artistică a Moscovei cu valoarea lui. Actrițele și actorii Teatrului Armatei Sovietice îi aduc omagiul scenei lor.

1956

DE AMICITIA

Acordurile zise eterne și tratativele de alianță pe veci nu sînt de azi de ieri. Ele făceau parte din vocabularul clasic al vicleniilor diplomatice. Din cer senin, iubitul aliat, care te adormise cu fraze, îți intra cu armatele în țară.

Răsfoim o colecție de reviste ilustrate peste care au căzut bombele ultimului război și-l vedeam pe domnul von Ribentropp semnînd cu colegul de la Paris, în sala Orologiului, în mijlocul unei elite de redingote și cravate, o asemenea mărturie protocolară de perpetuă fraternizare. În curînd fostul ministru de Externe german și fost mai înainte comisvoiajor de șampanie franțuzească, avea să intre în Franța călare pe un tun de mare calibru și să descuie faimoasa linie de apărare Maginot cu șperaclul.

Accesele de apelpisită apropiere și înțelegere însemnau îndeobște făgăduiala unui război cu ochii legați. Ar fi zadarnic să le aducem aminte pe toate. Omul nu a știut în trecut să fie om, ci numai ființă șovină. El sărea fără creieri, ca o minge, îndată ce ieșeau pe stradă o tobă, un stindard și un tambur-major într-o împrejurare de paradă, și nu-l mai stăpînea nimic. Stomacul cerînd pîine, gura cerea război. Cîmpuri de morți și de cimitire, convoaie de slugi, de cerșetori cu medalii pe piept, prăpăstii, suferințe, eroi și, la lichidare, dedesubtul liniei de total, faliment.

Și războiul s-a tot îndesit și repetat, generalii inventînd forme noi de crimă și industriașii arme noi de asasinat. De la războiul între armate s-a putut ajunge la războiul dintre popoare. Artileria bătea frontul și populația dezarmată: ani de panică și catastrofă. Ba războiul devenise o industrie, o exploatare. Năvăleai, jefuiai și te întorceai olog, dar victorios. *Gott mit uns!* Cu Dumnezeu înainte! Trăiască asta! Trăiască aia! Trăiască ăsta! Trăiască ăla! Trăiască — ce, cînd toată lumea murea? Trăiască moartea! Te opuneai războiului, erai trădător, vîndut, cumpărat, o marfă! Cu strigăte și vocative a fost dusă de nas omenirea pînă ieri. Punctul mort a fost în sfîrșit atins. Trebuia să se ajungă la el pentru ca demența să înceapă a se liniști.

Am mai pomenit cîndva de o carte a unui profesor Grasset, *Les demi-fous*, semi-nebunii. Cartea nu se mai găsește: jumătate-nebunii, solidari, au distrus-o. Medicul dădea dovezi clinice că provocatorii de războaie, ori aveau în cap un gărgăune complicat și netratat la timp, ori erau niște degenerați limbuți cu o facilitate patologică pentru discursurile de aţîţare. S-a propus cîndva să se instituie la Haga o instanță medicală permanentă, o curte supremă de psihiatrie pentru cercetat domeniul mintal și țîcneala bărbaților de stat care încep să aiureze cînd li se așază anatomia într-un fotoliu prea înalt.

Am avut și noi exemplare mai mult sau mai puțin « deranjate », în spațiul spirochetic al ultimilor o sută de ani. Cazul mai cunoscut al lui Dimitrie Sturdza, « secretarul perpetuu » al Academiei (denumire oficială) și prim-ministru timp de douăzeci și cinci de ani încheiați, caz citat de mai multe ori în presă, a fost deosebit de interesant pentru medicii de specialitate.

Într-al douăzeci și cincilea an de atotputernicie, la un consiliu de miniștri, primul ministru, dîndu-se jos de pe scaunul prezidențial, s-a pitit și a intrat pe vine subt masa consiliului, amenințînd de acolo cu degetul pe miniștri. Fiul lui, un colonel, după ce împușcase în primul mare război pe ofițerii care i se părea că ar fi avut de gînd să treacă la inamic, a trecut brusc într-o zi la nemți, cu întreaga lui unitate... Taică-su, neinternat cînd trebuia, dăduse din tinerețe semne de cîte așa ceva. Și s-au ivit și cazuri mai recente la noi.

Hitler, cînd voia să ia o hotărîre « istorică », trîntit la Berchtesgaden pe covoare de crizele lui de epilepsie, se rostogolea prin cîte zece saloane la rînd. Li se abătea împăraților, după chef, să bată o țară și o luau la bătaie: cadouri nupțiale sau daruri la nașterea unei prințese. Omenirea nu mai putea să îndure adversitățile create de asemenea monstruoase anormalități. Mintea ei s-a deșteptat tîrziu, dar s-a deșteptat. Învățătura de înfrățire a neamurilor vecine a dat rodul prieteniei. Prietenia crește zi de zi. În doisprezece ani congresele de pace s-au înmulțit. Noi, în acești București, celebri odinioară prin năravuri, ne întîlnim azi cu negri, cu galbeni, cu chinezi, cu coreeni: limitele morale ale țării s-au întins de la Dunăre peste continente și oceane. China, Indiile, Australia, Americile s-au apropiat de bisericuța ciobanului Bucur... Nu mai sîntem singuratici și străini, în cîrcotă jur împrejurul țării: ne găsim între prieteni.

Dacă trebuie păstrată formula « Trăiască! » întrebuințată atît de anapoda altădată — Trăiască Prietenia!

M-am întors de puține zile dintr-o țară unde se urzește cu milioane de mîini viața basmelor de odinioară, cu adîncă răbdare, în tăcere. Mărturisesc, nu m-aș fi așteptat la o vîrstă obosită să vii acasă cu un elan pe care-l pierduseși de mai multe ori în viață între o călimară zadarnică și un haos meschin. La cîte cîțiva ani o dată trebuia să-ți retezi, uneori pînă la sînge, aripile ce reîncepeau să încolțească. Era suspect să te arăți îmbrăcat în aripi, suspect de înălțare și zbor. Trebuia să trăiești cocoșat în umilință, să rîzi cînd îți venea să plîngi, să cînți la oftat, să te mărturisești beat și prost între lacrimi, repetîndu-ți romanța la nesfîrșit. Omul-flașnetă.

N-aș vrea să par confecționat și artificial, dar am intrat deodată într-o fază de contraste majore. Parcă și condeiul ar vroi să slujească mai bine și parcă și hîrtia se face mai lină. Tot evitînd înțelepciunile fabricate în serie și ferindu-te de bîlciurile de idei, ai șchiopătat pribeag printre iarmaroacele cu paiațe, căutînd ceva ce-ți lipsise, ceva trăit puternic și verificat, un reazăm definitiv. Ce frumos dezlegau problema inginerii aruncînd peste fluvii giganticele arcuri masive de fier pentru poduri, încovoiate dintr-o bucată și sprijinite pe un singur punct de călcîi! Conștiința îți dă de veste că ai aflat criteriul experimentat, căutat. Se poate trăi prin urmare o viață nouă, pe o temelie nouă, în dublul aspect, fizic și moral, onest al duratei. Scurtîndu-ți-se zilele și timpul pentru clădit, îți rămîne măcar satisfacția să știi că alții mai tineri vor înălța edificiul țării tale, împrejmuit deocamdată de schele, pînă la culmi.

Mă sfiiam de Kremlin, cetatea din mijlocul Moscovei — care speria pe vremuri două emisfere — de unde pornește noua melodie ce învăluie tot mai mult însuflețirile trezite ale popoarelor lumii. Sovietele care știu să împletească admirabil tradiția cu socialismul păstrează intacte sălile cu bolți încrucișate ale tronului, zugrăvite cu

sfinții ortodoxiei, bisericile interioare ale cetății și toate somptuozitățile capriciilor imperiale. N-au mișcat din trecutul lor o cărămidă.

La Moscova se păstrează și semnele amintirilor funeste, chiar ocolul de piatră în interiorul căruia se săvîrșeau, asistate de Ivan cel Groaznic, sau Petru cel Mare, execuțiile de răzvrătiți... Mai departe se zărește mînăstirea în care o soră rebelă a lui Petru a fost închisă pentru vina de-a fi condus o răzvrătire împotriva fratelui ei: cruțată, adepții prințesei revoluționare au fost în schimb spînzurați pînă la unul în fața ferestrelor ei. Nimic nu e lepădat din monumentele formelor de veche stăpînire.

Primirea delegației românești a tezaurului în cetatea împăraților a fost mai mult decît amicală. Dealtfel, publicul în șiruri lungi vizitează continuu, liber, Kremlinul, ca să învețe ce-a fost, comparativ cu ce este și ce s-a făcut. Un general blajin, cu surîsul adolescent, a primit delegația noastră ca un prieten vechi, de mai demult. Învățații care au studiat cîțiva ani tezaurul nostru, bărbați și femei, au întîmpinat-o între odoare cu acea dragoste sedimentată, fără patetism, inspirată de la o prețuire evidentă. Restituirea comorii naționale era un act de mare prietenie.

Guvernul sovietic a dat delegației, prin reprezentanții lui, o atenție migăloasă pe care nu avea de ce să ți-o acorde dacă realitățile și sforțările românești i-ar fi fost indiferente. Din partea unei mari puteri, tratamentul se obișnuia să fie de ostilitate. În patruzeci și cinci de zile petrecute în Uniune, din contactul cu personalitățile sovietice variate, am avut constant aceeași impresie, că Uniunea tratează România prieten. Pictura meșterilor noștri e în mare onoare la Soviete: Prietenie. Muzica românească și a lui Enescu e primită cu ovații în teatrele de concert: Prietenie. Editurile pregătesc traduceri din autorii noștri: Prietenie.

Îi putem răspunde Uniunii Sovietice cu alt sentiment decît al prieteniei?

1956

Biblioteca Fac...

VA SĂ ZICĂ...

La litera R a unui celebru dicționar francez, cuvîntul Revoluție se bucură de cîteva definiții: mecanică, geometrică, astronomică, și stă scris că el se întrebuințează și la figurat...

Figurativul dă sensul tangent și subaltern. Întocmindu-și listele de vocabule, autorii i-au rînduit cuvîntului explicat înțelesurile invers, acordîndu-le principalului sensul secundar și sensurilor secundare principalul. Cînd ai zice broască, de pildă, ai înțeles întîi pe aceea care sare, vie, și numai al doilea pe aceea care se descuie. Interesant la definirea revoluțiilor istorice, cel ce nu a trăit nici una află că ele sînt figurative și definiția se face dulce. Ce-i așadară, revoluția? Dicționarul răspunde textual: « Schimbarea intervenită în lucrurile *(les choses)* din lume, în opinii și mai ales în guvernul statelor ». Fii amabil și scoală, să șed eu.

Cîte vorbe atîtea bomboane: *intervenită, lucrurile din lume, mai ales, guvernul statelor*... Figuratul e gentil, definiția pacifică nu strică apetitul, nu supără tihna, rentabilitatea, procentul și dobînda la dobîndă. *Garçon*, mai adă trei sticle de șampanie!

Din nefericire, furtunile de sînge și moarte n-au fost produse zaharoase, de cofetărie și cosmetice. Viața istorică fiind lupta permanentă dintre îmbuibați și flămînzi, dintre minciună și dreptate, procesul se lichidează prin violență: cuțitul

la os. Pierea o lume, înlocuită cu alta nouă și fiece revoluție a durat pînă-și sleia energiile și se învechea, moștenind morbul stăpînirii precedente. Poporul își realiza revoluția lui, iar elita lui, dedulcită la putere, se desprindea pe nesimțite de el, iar viața și capriciile tristei firi omenești, variabilă și inconsistentă, descompuneau principiile și înmuiau elanul inițial. Oligarhiilor dispărute li se substituiau alte oligarhii, comod instalate. Toate revoluțiile din trecut s-au iscat anarhic, negîndite, pe un criteriu, pe o doctrină care să întreție spiritul, rectitudinea morală și cîștigurile luptei, sfîrșind cum începuseră, haotic. Un model îl dă revoluția franceză din 1789, încheiată cu împăratul Napoleon și cu pierderea unui scop, dezlînat, și altul mai mărunt, dar tot atît de însemnat pentru viața noastră națională, îl oferă răscoalele din 1907, din care țara a pierdut bunuri materiale și culturale imense. Trufia lacomă a categoriilor stăpînitoare încă nu s-a micșorat în trecut pînă la hotărîrea nesilită de mînia populară și spontană, să renunțe la privilegii în folosul celor mulți, părăsind cîrma și comanda proastă și lăsînd puterea în mîinile altora. Caritatea și pomana nu satisfac de altfel imperativele sociale. În 1907 șarpele care ținuse încolăcit pe țăran, îmbucătățit, s-a lipit pe loc, strînsoarea l-a înfășurat din nou și mai cumplit.

Revoluția rusă din Octombrie e de un tip unic și inedit, întemeiată pe un corp de doctrine, logic și gîndit, care nu lasă loc, după stabilirea rezultatului urmărit, fanteziilor și întîmplării: în fiecare zi și oră legea e aceeași și guvernează egal.

Va să zică...

Revoluția din Octombrie nu a fost de dicționar și la figurat. De aceea a și supărat într-atîta « cercurile » artei empirice de guvernare, că nu le mai trece nici după treizeci și nouă de ani. Ea a izbu-

tit să desființeze un vast imperiu cristalizat, a cărui lespede de mormînt nu mai putea fi nici dislocată, necum prăvălită. Împărăția devenise un regn al naturii, intrată în biologie. Sute de ani de obidă au răscolit un popor blajin și smerit, convins de episcopi și duci că răstignirea din evangheliі i se cuvine ca cinstire numai lui și că asupritorii se bucură de preferințele divinității, care alege și unge arbitrar pe cine vrea. Cînd a început îndioala, soarta imperiului era pecetluită și vicleimul chivărelor diamantine aluneca devale. Povîrnișul ajunse vertical și nimic nu mai putea să stăvilească avalanșa unei aristocrații de cadavre morale: mitralierele se înecau, gloanțele loveau îndărăt, puștile refuzau să tragă, baionetele se încovrigau, ca de ceară.

Mișcarea era primejdioasă pentru că pornea nu numai dintr-o răscoală de potolit cu arma și pușcăria, ci dintr-o filozofie, ineluctabilă și precisă filozofie.

Viscolul nu trebuia să se propage și să irumpă în alte popoare, toate avînd cîte o socoteală de făcut cu aristocrațiile lor particulare. Vițelul scoborît de pe piedestalul lui umbla prin lume beat, tocindu-și coarnele pînă la cucuie. Pe zeci de puncte ale globului, unde mocnea inflamabila conștiință apăsată, explozia era iminentă. S-a făcut încercuirea noului fenomen. Școalei socialiste trebuie să i se sigileze ușile care dădeau în Europa, ca să nu învețe de la catedra ei ceva și alte popoare. S-a chibzuit o contrarevoluție. Degeaba.

Va să zică...

Cînd se întorcea vițelul pe soclul lui, asigurat că are arme noi, pe care germanii le-au scăpat din mîini, decisive și fără replică posibilă, s-a ivit deplorabilul impas. Aveau și Sovietele cele două arme de neant.

Va să zică...

Vițelul umbla acum prin China, ciocnind paharele cu mandarinii, aruncînd miliardele în pungi de mătase, pe mesele de ospăț. Pe la nasul lui au zburat dintr-o dată șase sute de milioane de chinezi adormiți de cîteva zeci de veacuri și treziți din opiul englezesc.

Va să zică...

1956

23 AUGUST

Dacă variatele date tipărite cu cerneală roşie festivă reprezintau termenele sau fazele cîte unui eveniment limitat, ziua de 23 August 1944 le strînge laolaltă pe toate, şi mai ales pe cele care şi-au concentrat expresia în anul de sînge 1907, însemnate în josul calendarelor anuale.

O istorie a Suferinţii şi suferinţelor poporului nostru încă nu fusese scrisă. Pe măsură ce fantoma plumburie a morţii se ivea, călătorind prin ţară şi oprindu-se să-şi ascută coasa din spinare, la primărie, o pană de ţîrcovnic sau de paracliser, ştiutor de carte, punea în slove amintirea popasului Cîrnei, pe scoarţa din lăuntrul ceaslovului sau pe spatele unei icoane.

Ziua de 23 August a fost sinteza unui întreg şir de răbufniri şi răscoale mai mărunte, culminate în convoiul de schelete din anul de pomină al unei primăveri de steaguri cernite. În toate cătunele mocnea subt spuză un tăciune, pe care stăpînirile nu ajunseseră să-l stingă nici cu groapa, nici cu mocirla. Ori de cîte ori şi l-a ridicat din coceni şi paie, ca să vadă mai departe şi de mai sus, capul bietului rumân a fost cînd retezat cu iataganul, cînd zdrobit cu patul puştii. Într-o ultimă încercare de ridicare din obidă, năzuinţele marelui asuprit dintre izvoare, pîraie şi munţi au fost exterminate cu oameni şi bordeie cu tot, în 1907. Un vestit general de armată n-a refuzat ruşinoasa onoare politică să intre în război cu ţara lui. Cît

fuseseră închise înlăuntrul vetrei, fără privelişti peste zări, nădejdile poporului au avut întodeauna acelaşi epilog: mormîntul.

Îngropat în cenuşă, omul a zvîcnit brusc drept în picioare, uitînd-use peste graniţa vecină. A trebuit ca o altă ţară, mult mai mare decît a noastră, o ţară vastă, să se zguduie şi să se dărîme; o « sfîntă » împărăţie, stăpînită de un ţar-papă al « ortodoxiei »; să-şi scuture şi rupă armura de lanţuri, pentru ca pîlpîirile aţipite, ca nişte candele de cimitir — zece mii de sate, zece mii de candele şi fum — şi însufleţirile de agonie să scapere şi să izbucnească într-o flacără înaltă dintr-o dată. Îi trebuia poporului o pildă, care să-l trezească şi pe care s-o înţeleagă. Ca şi somnul istoric, speranţa şi deşteptarea sînt molipsitoare.

Iar ceasul crucial de răzvrătire naţională adîncă a coincis în 1944 cu victoria sovietică şi punerea pe fugă a oştilor hitleriste sfărîmate. Clopotul din miezul nopţii suna din două bătăi de bronz o dată: moartea unui timp şi naşterea timpului nou, ridicîndu-se la sunetul lor din sicrie şi din movilele funerare, chiar sufletele celor căzuţi în jug, de-a lungul miilor şi miilor de zile, mai multe moarte decît fuseseră trăite.

Epoca « mişcărilor » ţărăneşti presărate pe întinsul posturilor negre ale răbdării, îndelungată şi primitivă, fusese pînă în 1907 haotică şi amorfă, viermele pămîntului fiind orbeşte legat de el. De atunci încoace, a intrat în viaţa drepturilor şi datoriilor de omenie un element viu, dezlegat de ţărînă, o frunte gînditoare, intelectualizată, slobodă de superstiţii, de zăbavă şi frică: muncitorimea industrială, organizată geometric, destinată să ia comanda popoarelor bîjbîitoare pe întuneric la toate lacătele şi porţile încuiate. În neamul zăcut al inactivităţii apăru Partidul, întocmit pas cu pas, ceas cu ceas, acţiune cu acţiune.

Din zilele acelea *mișcarea* care era mai degrabă un palid adjectiv, s-a preschimbat în substantivul *revoluție* și la 23 August revoluția începu.

De astă dată, nu mai putea fi vorba, pentru cronici, numai de schimbarea obișnuită în scaun a domnilor și a stăpînilor între ei în lupta de întîietate, cu otrava în pahare sau cu stiletul în spate, pe după perdea. Al douăzeci și treilea august și al o mie nouă sute patruzeci și patrulea an, aparțin de la Dragoș, vînătorul de zimbri, descălecării definitive, unui nou veac și unui nou călindar, care scoțîndu-și inscripțiile și însemnările ascunse în catastife, icoane și ceasloave, cu cerneala sîngelui, ruginită putred, au fost și rămîn săpate, la lumina de aur a mileniului început la București, pe fața de piatră a unui arc de triumf, care încinge România și reîntemeierea ei virginală, ca un curcubeu de agate.

1961

DIMINEAȚA ANULUI

Parc-aș fi aflat că mi se supără cititorii cînd nu mă găsesc în patratul din dreapta de sus al revistei, la ghișeu.

Într-adevăr, *Contemporanul*, care e piața de desfacere literară cea mai de prestigiu, îmi concesionase un colț pentru chioșcul meu, deschis o dată pe săptămînă, cu baloane, scîntei și jucării. Contract desigur absurd, de vreme ce chiria tot el o plătește, chiar dacă baloanele nu țiuie, scînteia nu sare și păpușile apăsate pe înghițitoare nu zic *mamà* și *papà*.

Cînd ghișeul tras pe jumătate sau închis nu răspunde, vina o poartă proasta calitate a mărfii, care v-aș putea șopti la ureche că nici în zilele de tîrg nu-i întodeauna *prea-prea*, ci mai mult *mă rog-mă rog*.

Comenzile făcute de chioșcuri nesosind punctual, mă văd nevoit să expun astăzi la vedere nimic, și să trag perdeaua în lipsă de ceasornice cu cuc, de broaște țestoase pe rotile, și de pistoale cu dop și trîmbiți de mucava, scot și eu capul cum pot din chioșc și mă dezvinovățesc — vai de mine, nu știu ce să mă fac — față de cititor. Nu vă supărați. În loc de un vicleim cu Irozi, și de alte minciuni în proză și versuri, dați-mi voie să vă aduc urări de mare sănătate, de mari bucurii și belșuguri și o sumedenie de noi ani de proaspătă și continuă tinerețe.

1962

LA PALATUL NAȚIUNILOR UNITE

Sperînd că printre străini mă voi simți între ai noștri o zi mai acasă, m-am folosit de ședința din cinci septembrie a Comitetului celor optspre-zece state pentru dezarmare, prezidată de Româ-nia, făcîndu-mi loc printre catedre, scaune și pupitre, în sala de Conferințe din Palatul de pe Léman, un lac mare cît o Mare, cu o coloană țîșnită din el de o mulțime de metri-n sus.

O încăpere vastă, se înțelege, ca să încapă într-însa cinci continente. N-am prea priceput de ce pictorii decoratori au ales pentru ilustrarea pări-ților și plafonului culoarea de funingini și fum. Dar mi-a zis că fiind atîta mulțime de fum, fără foc, în relațiile internaționale, pretutindeni, se cădea să fie tonul respectat.

Prezida într-adevăr România, în persoana sau, mai exact, în personalitatea ministrului nostru adjunct, Mircea Malița, șeful delegației româ-nești, pe care l-am cunoscut de-abia atunci. L-am văzut făcînd ordine între neamuri și nații, cu un ciocan bătut în catedră ori de cîte ori se ivea mo-mentul confuz. Ciocanul era, probabil, stilizat, ca al medicilor neurologi la cercetarea reflexelor zgîrciului de la genunchi. Ciocanul dă o dată și articulația răspunde tresărind. Dacă reacțiunea tace, e rău. Dacă e prea vorbăreață, tot rău e. Genunchiul normal trebuie să danseze lin.

Cu două urechi electrice la tîmple, am ascultat Mexicul, Statele Unite și sumedenie de citate din

ședințele anterioare. Oratorii complăcîndu-se să se amintească, să se autociteze, afirmați cu demni-tate că au mai spus o dată sau de mai multe ori ceea ce vor să spuie din nou. Se pare că repetarea monotonă dă argumentelor autoritate și anulează anticipat replicile nedorite să ia expresie sonoră.

Natural, atmosferă... internațională. Pluteau în aer umbre de pe toate meridianele și de toate culorile admise să participe măcar nominal la controverse. Albul rumen scandinav, negrul afri-can, cafeniul arab și cuban... cu un ochi de peiza-jist căutam toate nuanțele imaginate. Culorile în ființa lor abstractă erau numai verbale. Dar ce nume dulci! Costa Rica, Guatemala, Nicaragua, Venezuela! — ca Ofelia și Salomeea, denumiri emoționante ca de poeme, ca de bomboane, ca de parfume...

După o ședință activă în dezacorduri (repre-zintanților geniului Omenesc făcîndu-li-se foame au luat o amînare), delegații păreau de acord în ce privește numai un adjectiv: fiecare din ei era « distinsul coleg ». Cu digestia făcută după un pui de somn cu vise plăcute, delegații familiei Unchiu-lui Sam, într-a nu știu cîta sută de alte amînări, sperau că se vor înțelege mai bine. Dacă nu în ianuarie în decembrie, dacă nu astăzi la anul, dacă nu la anul peste zece ani. Oratorii sînt veri buni și cuminți cu eternitatea.

Cu bastonul și pălăria luate din cuier, am mulțu-mit destinului că nu m-a provocat în arta de oco-lire a cuvintelor pe la spate a unei diplomații apusene pentru care nu aveam nici ștofă și nici stambă măcar. Poate singura bucurie ar fi fost să fiu în loc de Domnule, Tovarășe, Colega, — Ex-celență.

Ușierii în uniformă verzuie cu blazonul O.N.U.-ului pe mîneca stîngă, măsurîndu-te din cap pînă în picioare, ca să ghicească dacă nu te-au mai vă-

zut, ești onist au ba, și să știe cu ce politețe din mai multe, trebuie să te primească. Nemaivăzîndumă niciodată, ușierul principal i-a șoptit însoțitorului meu ceva: « Pe răspunderea dumneavoastră ». Văzduhul fiind încărcat de atomi explozivi și de bombele cu plastic, orice nemaivăzut era suspectat.

Două compensații finale: una patriotică și cealaltă europeană... În sfîrșit, țara noastră se face, fără propaganda trîmbiței, tobelor, a surlelor și a tipsiei, utilizate pasional de alții, bine cunoscută ignoranței înfiorătoare, geografice și politice, occidentale, prin valorile naționale ieșite din ce în ce mai divers la lumină, și capătă tot mai multă autoritate și putere morală. Pînă deunăzi s-a crezut în « cercurile » competente că românii, cum s-a mai spus, umblă pe malurile Pontului Euxin în patru labe, sărind din pom în pom, agățați în coadă.

Pe pragul de ieșire, conducătorul delegației românești se oprește un minut și mă prezintă șefului delegației sovietice Kuznețov, temut în combativitate, atac și apărare. Figură bărbătească francă, de o voință concentrată energic, efigie de medalie, privire dominantă. Bronz. Însă mînă caldă.

Geneva, 10 septembrie 1962

7 NOIEMBRIE

Povestea Timpului Nou începe ca un basm.

A fost odată ca niciodată, o mare împărăție, între Baltica și Pacific, o împărăție cît jumătatea lumii, o împărăție cu mulți Maimari îmbrăcați în veșminte scumpe, încununați cu coifuri înalte și diamante, îmblăniți în helge hermină, răzimați în schiptru și buzdugan, pe jilțuri încărcate cu avuții scînteietoare ca bolțile cerului înstelat.

Țineau în palmele lor, într-una simbolul universului rotund, în cealaltă soarele ziua, și noaptea luna. Cîte un luceafăr de jar, cînd alb, cînd verde, cînd albastru, fulgera la încheieturile degetelor lenevite.

Totul era de aur jur împrejurul lor, și blidurile și paharele. Cînd se adună prea mult, aurul începe să miroasă a sînge. Se auzea cîntîndu-le Maimarilor corul de balalaice, suspinul sîngelui unui popor întreg.

O ghiulea de tun aruncată de pe Neva, căzu într-o bună zi peste atîtea comori de aur ascunse în palatele împărătești.

Am văzut cu ochii mei golul întins ca o cîmpie, dintre aceste palate din povești, denumit Piața Revoluției, ca și pe cealaltă, din Moscova, Piața Roșie, ilustră. Venise poporul să ceară împărăției dreptatea înăbușită și împărăția, poruncind oștirii să-l sfărîme, a înecat golul în talaze de sînge.

Am mai văzut și răspîntia mai veche, în care jertfindu-și tinerețea pentru idee, un student a

prăvălit cu o ghiulea a lui, de foc, convoiul împărătesc întors, într-o seară, de la teatru. S-a risipit și el în bucăți odată cu prada. O îmbrățișare și o cunună de dafin cu o lacrimă pentru umbra lui.

Au fost prefețele Marii Revoluții din Octombrie, semnate, cu sînge, o dată cu filigran și a doua oară de-a dreptul cu mîna și pana lui Lenin, Omul omenirii, purtate de muncitorime.

Dar ecoul exploziei din Palatul Imperial nu s-a oprit acolo. Călătorește pînă departe, doborînd, rînd pe rînd, toate fortificațiile imperiale, fie încoronate, fie cu jobenul tras pe ochi și urechi, să nu vadă, să nu audă.

Mai-nainte, la început fusese Cuvîntul, fusese Ideea, călătorind și ea pretutindeni. Era și ea o prefață la noul mare zbor planetar... Alături cu ea călătorește în spațiile infinite Corabia văzduhului necuprins.

Te las să te frămînți cu destinele tale învinse, atotvictorioasule Pămînt, pămînt al rîurilor și mărilor tale de sînge...

La revedere, spune povestea, poate că în Marte, poate că în Saturn...

1962

IDEEA

Urmărești în calendarul istoric al poporului nostru datele deosebit de însemnate: Războienii, Călugărenii, 1848...

Cum toată viața omenirii era purtată între războaie, ele s-au petrecut pe cîmpul de luptă, acolo de unde, pentru satisfacerea fostelor mîndrii ale deșertăciunii, se culegea singura glorie pe atunci, din lume, cîștigată cu armele și oștirea, glorie învățată pe de rost, timp de generații, în educația unui tineret pregătit pentru ea. Limbajul scris mai păstrează anacronic umbra laurilor înmuiați în aurul roșu.

În 1907 a fost alt soi de război, al stăpînirii cu țăranii. Răscoalele izbucniseră pentru pămînt și pîine.

De-abia în forma lor evoluată superioară, de revoluții s-a descifrat Ideea. Ideea nu e numai pîine, pămînt și salariu. Idee însemnează gîndire, principii, ordine și orînduire. Idee însemnează politică, deci. Au înțeles treptat și stăpînirile noastre. Înecînd răscoalele în sînge, ele n-au izbutit să înăbușe însă ideea, strecurată printre suferințe și morminte și mereu reînviată.

Cînd au limitat știința de carte la clasa lor, stăpînii aveau intuiția justă a pericolului iminent, ideea învățîndu-se la ei nu în cazarmă și jandarmerie, ci cu tiparul.

Luna de mare aniversare a lui Februarie de azi a fost consacrată Ideii, izbucnită din ateliere, fă-

brici și sonde, dar păstrată vie, zvîcnită și activă, timp îndelungat în tezaurul Partidului Muncitoresc.

Uniunea Sovietică simbolizează ideea în persoana profetică a lui Lenin. În România ființa ideei se confundă cu personalitatea colectivă a permanentului Partid, a căreia expresie vie, decisivă și promptă în acțiune, a fost adeseori dată, drept pildă de urmat, partidelor de muncitori din lume.

Calendarul nostru național se împlinește cu victoria gloriei pentru Idee, cultură, frumusețe și pace.

1963

POEZIE...

Valentina Tereșkova e încă în cer. Frumoșii ochi ai primei femei care a spart cortina stelelor eterne contemplă peizajele văzute acum cîteva milenii de primul bărbat ridicat de la pămînt în slăvi, nemuritoare după nemuritor, Valentina și Prometeu. Ea știe lucrurile nemaiștiute și află tainele nemaiaflate. Zburătoarea plutește în poezie, în acea poezie încercată cu închipuirea de toți visătorii de la Adam pînă la Homer și de la cîntărețul *Iliadei* încoace. Ea umblă prin văzduhurile lui Dumnezeu, înfrîngînd porunca din rai, a pomului interzis. Dar dacă străbuna ei Eva îndrăznise să rupă dintre crengi, pentru fratele ei cu o zi mai bătrîn decît ea, un măr mușcat de gurița ei, Tereșkova ne va aduce din Paradisul descuiat un coș cu ciorchini de argint, smulși din vrejurile astrale.

Pămîntenii cîntă poezia cu stihuri șoptite, în psalmi, pe teorbă, pe vioară, pe harpă, în dragoste, în speranță, în biruință. Poezia e cu noi, e în noi, e aci. Miresmele poeziei îmbălsămează cîmpul, timpul, cadrul, livezile noastre, sufletul nostru. E poezia cîntată.

Dar și poezia scrisă și-a făcut loc între noi. Ion de pe brazde a numit-o *dor*. Poezia e dorul. Ce poate fi dorul altceva decît poezie? Nici o limbă din lume, afară de a lui, nu știe ce-i dorul nostru, Ion l-a cîntat, Eminescu l-a scris, noi îl citim...

În seara de luni s-a petrecut în București un festival Coșbuc. Eram în publicul din sală, un public nou, nebănuit mai-nainte. Sală plină, emoție plină. De unde a venit atîta lume? Era lumea cu care ne întîlnim toată ziua, lumea de pe stradă, muncitoare și anonimă.

Venise la poezie...

N-aș fi crezut că asemenea adunări, fără spectacol, fără teatru, pot cunoaște atîta interes, atîta pasiune — într-adevăr — atîta succes. Publicul nostru e altul decît îl cunoscusem. Îi place drama, comedia, opera, circul, sporturile, dar iubește, semnificativ, poezia, iubește dorul, iubește cartea, iubește inefabilul... o nouă delicată sensibilitate. O nouă limpezime.

Pe cînd semenul omului și al poeziei de jos trece cu aripile deschise prin poezia de sus...

18 iunie 1963

ÎNCĂ UN MAI

Te-ai deșteptat să-ți spui o poveste?...

Se făcea că o dată pe an venea în poarta grădinii din Mărțișor o fată neasemuit de frumoasă.

Toate fetele din Mărțișor sînt frumoase, dar asta întrecea în frumusețe toate fetele din București. Încercasem mereu să-i fac icoana și mi-a părut întodeauna rău că nu eram zugrav. N-aveam pensulele ce se cuvin, nici niște asemenea vopsele, amintiri de aur pentru pletele-i mari învolburate pe umeri pînă peste sînii ca două turturele, miezuri de cicoare pentru ochii albaștri ca văzduhul; rîntașe de trandafiri pentru buze — toate topite cu rouă în scoici. Neavînd nici hîrtie mare, mă gîndeam cu picăturile astea, lacrimile scumpe ale stelelor, de le-aș fi avut, peste noapte, să-i fac un chip pe pereteie alb al casei noastre, ivită tot dintr-un basm...

— Sînt ziua de zîntîi mai, mi-a spus. Tu zi-mi cum vrei, mi-a spus fata, Cătălina, Miorița, Fecioara din vis. Oricum sînt tot aceeași, sînt ziua de Întîi mai.

Și cu alai de gîngănii o însoțeau roindu-i împrejur hore de fluturi albi, mii și mii de fluturi fără glas și miile de gîngănii licăritoare ca-n oglinzi, cîntăreție, sumedenii, care, grămădite în pomii livezii, înfloreau toată grădina. Și de dincolo de această feciorelnică zăpadă veneau valurile de miresme, ale tuturor parfumelor din lume și

lunci, așternute cu velințe, covoare și scoarțe de mirodenii.

Dar fata nu venea singură niciodată, ci de mînă cu taicăsu, faurul lucrurilor de fier. Zisi și lui, mai spunea fata, cum vrei și cum crezi mai potrivit. El e Omul Muncii, că a născocit, pe cînd eu îi cîntam, fierbintea osîrdie și osteneală de a face miracole cu brațele, cu mintea, cu inima, răbdarea și însuflețirea. Clădește cu strădanie cugetată, surpă timpurile vechi și face alte timpuri, suflă peste cele în agonie și înviază jarul tinereții, dragostea de oameni și voiabună, face liniști, face belșuguri, bucurii și pace.

Laiauzit? Basmul meu, fiule, eadevărat. Îl trăiești și tu și-l vei duce și tu înainte, pînă departe — că basmul e încă la început.

Somnul țisa fost adînc. Teai deșteptat.

E ziua Fecioarei, e ziua Muncii, e Sărbătoarea ei, e Sărbătoarea Ta, Omule, biruitorule, Începătorule, fratele meu.

1965

24 IANUARIE

Prin cîte emoții nsa trecut poporul românesc despărțit pînă atunci, prin politica și silniciile marilor puteri (mari prin teritorii) și puternice (militărește)!

Pe cînd Europa se chibzuia cum și cît avea să admită un nou stat național, românii, inteligenți și subtili, au găsit formula originală, alegînd în același timp un același domnitor în Muntenia și Moldova. Un singur om, o singură persoană, vădită personalitate, întrso mînă cu un principat și întrsalta cu celălalt, lesa ridicat pe inimă, lesa strîns laolaltă întrso îmbrățișare și nici o dușmănie nu lesa mai putut dezbina, România de azi și de todeauna.

La violența vrăjmașilor Unirii sar putea spune că a participat și timpul meteorologic, ziua de 24 lanuarie căzînd în mijlocul iernii. Dar de sar fi împotrivit toate puterile ladului să zăticnească hora poporului nostru, românii ar fi strîns să joace la urletele crivățului dușmănos oamenii de zăpadă, Ceahlăul, Caraimanul și Negoiul să joace din tălpile lor de piatră căsătoria lui Făt-Frumos cu Cosînzeana din codrii slăvitului Ștefan, biruitorul cu sulița și văpaia al șarpelui cu cîteva capete urîte, tăbărît peste însuflețirile și sîngele nostru.

Prin geamătul poporului sfîșiat și crucificat în marele lui trecut de răbdare și chinuri, izbînda Unirii încă proaspătă și azi în cugete, aduce aceeași emoție care ne zguduie și pe noi, strănepoții

de atîtea ori ai marilor bărbați, simbolizați de un colonel, Alexandru Ion Cuza, de cărturarul Kogălniceanu și tovarășii lor de luptă, de opintire grandioasă și de biruințî.

N-avem atîtea flori în grădinile de pe Olt, Argeș, Bistrița și Siret, cîte ne trebuiesc, înlăcrimate de plînset și sînge, ca să încununăm în ziua de 24 Ianuarie altarele mormintelor marilor viteji, altare în care bate lumina de aur a soarelui nostru, aprins de-a pururi de flacăra nouă a bărbaților de azi, aleși de frumoasele ursitoare pentru bucuriile tuturora.

1966

OLTENIA FELIX

Televizorul, care aș fi preferat să poarte un nume mai puțin științific, știe să se împace bine cu spița oltenească.

Cu pretextul că Bucureștii stau de vorbă cu Gorjul și Mehedinții, și cu tot felul de județe dintre Amaradia și Aluta strămoșească, el mi-a adus în odaie trei mii de olteni, plecați de acasă cu cobilița și coșurile pline de astă dată nu cu roșcove și usturoi, dar cu cărți... Îi așteptau în Sala Palatului alte mii de olteni încetățeniți în straie negre în Capitală, unde și-a purtat Pandurii, Tudorul nostru din Vladimiri.

I-am auzit bătînd din miile de palme și strigînd cu toții la fiecare întrerupere de succes «Hai Oltenii!» strigăt de atac și de izbîndă.

Toate generațiile de călușari băteau podina cu opincile, de la un pițigoi de-o șchioapă, de patru ani, pînă la venerabilul unchiaș în vîrstă de o sută treizeci și opt voinicești. Viorile, naiurile și țambalul înviat din toate strunele lui cu mare însuflețire au ținut isonele de orgă ale vastului taraf de hohote cîntate în iți.

Rămîn mîhnit că n-am putut să iau parte de-a dreptul la marile bucurii, întocmite frumos de rîvna Televiziunii, citind însumi cîteva strofe, citite cu accentele și nuanțele ritmului interior, de către un mecanic de locomotivă, care a întrecut pînă la inexprimabil, expresia de execuție și inteligență a profesioniștilor actori, supranumiți artiști.

Primească în treacăt oltenii mei acest cuvînt final de omagii, creionat de-a fuga la coada mașinii de tipar, făgăduindu-le proză mai lungă și îmbrățișeri mai apăsate.

Hai Oltenii!

9 februarie 1966

8 MAI

Dacă Istoria, care-i o mare cucoană prea gătită cu văluri adeseori opace, nu a binevoit niciodată să intre în casele cu vatra rece a oamenilor nevoiași, de teamă să nu-și întineze de țărînă fustele cu falduri mereu ajustate de croitoresele de la Curte pe modelul aristocrației de tron, nici sărăcia nu a cerut de pomană.

Văzîndu-se mereu singură și uitată în așteptarea răstimpurilor nemaiîntîlnite, ea își aduna din cînd în cînd flămînzii năpustiți peste conace și hambare, dîndu-le foc, împărtășite cu flacăra mocnită din spuza de acasă.

Boieria stăpînea nădejdile, munca și sîngele țărănesc.

Răscoalele rămase multă vreme nescrise se iveau neștiute mai pretutindeni. Ziarele puține cîte mai puteau să iasă, tăceau în privința principală, dedicate anunțurilor mortuare plătite și lansării pe piață a cîte unui medicament pentru beteșugurile stomacului prea îmbuibat la banchete. *Urodonalul* ocupa marile pagini de gazete, ca și reclama unui cauciuc pentru legănarea pe roți a intestinelor lenevite. Reclama era pe latinește: *Nunc este bibendum.*

De-abia în 1907 a izbucnit marea și definitiva răscoală, dar domnii din politică au plătit-o cu vîrf și îndesat: cel puțin zece mii de morți într-o săptămînă și prăbușirea satelor cu artileria. Un general, vestit strateg, găsise spre fericirea apti-

tudinilor lui un război de purtat în patrie. A pus tunurile pe țărănime.

Dar toate răscolirile și răscoalele s-au inspirat din principiul suprem: ura de ciocoi, autohtoni și venetici, în dezordine și anarhie. Răzvrătirile așa izbucnite erau pierdute de mai-nainte. Lipsea ideea, învățătura, doctrina, odată, din nefericire, cu știința de carte.

De la Tudor Vladimirescu încoace ele au bîjbîit multă vreme fără o voință răspicată întocmită într-o geometrie.

Dar iată socialismul ridicîndu-se în perspectivă.

Boierii, organizați pe avuții, familii și clase împărțite, simțeau că țărănimea era risipită și răspunsul primit prin intrarea în scenă a clasei înaintate, a muncitorimii industriale, i-a cutremurat. Organizarea în fața partidelor înscăunate a Partidului Comunist a fost încă un răspuns.

Întemeierea Partidului Comunist românesc are azi patruzeci și cinci de ani: doctrină, rînduială. Luptă de credințe, atac în măduvă cu mintea, cuvîntul și condeiul. Biruința inteligenții asupra pîntecului buhăit cu prea multe buzunare. Răscoalele oarbe au primit orizont. Biruitoare, muncitorimea și-a impus forța și întîietatea. Judecata limpede a fost pusă ca o muzică, pe note. Instrumentele de luptă și victorie sînt ale gîndirii. Peste toate universitățile, o universalitate, lumina.

1966

NOTE BIBLIOGRAFICE

SCRISORI CĂTRE ÎNVĂȚĂTORI: *Facla*, an. II, nr. 34, 20 august 1911, p. 142—144, semnat Ierodiaconul Iosif N. Theodorescu, fost diacon în Mitropolia din București a Ungro-Vlahiei. (Reprodus în vol. *Simple povestiri*, Editura tineretului, București, 1956, p. 9; *Versuri și proze*, ed. cit., p. 129; *Pagini din trecut*, E.S.P.L.A., București, 1956, p. 15).

JOS RĂZBOIUL!: *Facla*, an. 3, nr. 38, 22 septembrie 1912, p. 751—752, semnat I.N.T.

PARTIDUL CONSERVATOR-DEMOCRAT: *Facla*, an. 3, nr. 39, 29 septembrie 1912, p. 780—781, semnat Block-Notes.

CEASUL CEL BUN: *Facla*, an. 3, nr. 41, 18 octombrie 1912, p. 813, semnat A. (Reprodus în vol. *Simple povestiri*, ed. cit., p. 24; *Pagini din trecut*, ed. cit. p. 35.)

SFÎNTA CRUCE: *Facla*, an. 3, nr. 41, 18 octombrie 1912, p. 813—814, semnat A. (Reprodus în vol. *Simple povestiri*, ed. cit., p. 25; *Pagini din trecut*, ed. cit., p. 36.)

UN VITEAZ CARE SE TEME DE GUTURAI: *Facla*, an. 3, nr. 41, 18 octombrie 1912, p. 814, semnat A. (Reprodus în vol. *Pagini din trecut*, ed. cit., p. 36.)

FALIMENTUL PACIFISMULUI...: *Facla*, an. 3, nr. 43, 27 octombrie 1912, p. 861—862, semnat T. Arghezi.

BILETE (II): *Rampa*, an. II, nr. 323, 16 noiembrie 1912, p.1, semnat Tudor Arghezi.

CÎNTECUL EUROPEI: *Facla*, an. 3, nr. 47, 24 noiembrie 1912, p. 936, semnat T. Arghezi.

CRĂCIUNUL: *Facla*, an. 3, nr. 51, 22 decembrie 1912, p. 1009—1010, semnat Ex-ierodiaconul Iosif.

MÎINE . . . : *Seara*, an. IV, nr. 1147, 26 martie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

PRETENDENȚII: *Seara*, an. IV, nr. 1148, 27 martie 1913, p.1, semnat I.N. Theodorescu.

ȘEFIA PARTIDULUI CONSERVATOR: *Seara*, an. IV, nr. 1149, 28 martie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu,

LEGEA DRUMURILOR LA CAMERĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1156, 4 aprilie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

LEALITATEA DOMNULUI FILIPESCU: *Seara*, an. IV, nr. 1159, 7 aprilie 1913, p. 1, semnat N.T.

NOI LĂMURIRI DOMNULUI C. MILLE: *Seara*, an. IV, nr. 1161, 9 aprilie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

STRÎNS UNIȚI . . . DE BEREGATĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1175, 26 aprilie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

TAKISMUL: *Seara*, an. IV, nr. 1205, 26 mai 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

AUSTRIA: *Seara*, an. IV, nr. 1232, 22 iunie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

LĂSAȚI POLITICA ȘI FIȚI PATRIOȚI: *Seara*, an. IV, nr. 1235, 25 iunie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

EROII: *Seara*, an. IV, nr. 1235, 25 iunie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

TĂCEREA O DATORIE!: *Seara*, an. IV, nr. 1237, 27 iunie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

ȚARA MERGE, POLITICA RĂMÎNE . . . : *Seara*, an. IV, nr. 1239, 29 iunie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

ROMÂNCA: *Seara*, an. IV, nr. 1248, 8 iulie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

ACȚIUNEA MILITARĂ A ROMÂNIEI ȘI EUROPA: *Seara*, an. IV, nr. 1250, 10 iulie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

DEMOCRAȚIA DOMNULUI TAKE IONESCU: *Seara*, an. IV, nr. 1259, 19 iulie 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

CĂLCAREA LEGILOR: *Seara*, an. IV, nr. 1259, 19 iulie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

DATORII DUPĂ PACE: *Seara*, an. IV, nr. 1267, 27 iulie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

SĂ CRUȚĂM INTENDENȚA?: *Seara*, an. IV, nr. 1276, 5 august 1913, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

UN COMUNICAT AL MINISTERULUI DE RĂZBOI: *Seara*, an. IV, nr. 1277, 6 august 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

SE CAUTĂ ȚAPI ISPĂȘITORI: *Seara*, an. IV, nr. 1284, 13 august 1913, p. 1, semnat I.N.T.

BATEȚI, DOMNILOR, ÎNAINTE . . . : *Seara*, an. IV, nr. 1289, 18 august 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

CA PE VREMEA LUI CARAGEA: *Seara*, an. IV, nr. 1290, 19 august 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

ETERNA CONTRADICȚIE: *Seara*, an. IV, nr. 1309, 7 septembrie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

ANCHETA . . . : *Seara*, an. IV, nr. 1311, 9 septembrie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

SOLDAȚI UCIȘI ÎN BĂTAIE: *Seara*, an. IV, nr. 1314, 12 septembrie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

EXPROPIEREA FORȚATĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1316, 14 septembrie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

DEZERȚIUNEA GENERALĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1319, 17 septembrie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

O LIGĂ MILITARĂ?: *Seara*, an. IV, nr. 1329, 27 septembrie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

POLITICA DEZASTRULUI: *Seara*, an. IV, nr. 1335, 3 octombrie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

CONGRESUL LIBERAL: *Seara*, an. IV, nr. 1341, 9 octombrie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

TRIUMFUL LUI TAKE: *Seara*, an. IV, nr. 1365, 2 noiembrie 1913, p. 1, semnat I.N.T.

SAMSARII: *Seara*, an. IV, nr. 1406, 13 decembrie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

TRISTEȚILE IAȘILOR: *Seara*, an. IV, nr. 1411, 18 decembrie 1913, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

BUNĂ DIMINEAȚA . . . : *Seara*, an. IV, nr. 1418, 25 decembrie 1913, p. 2, semnat I.N. Theodorescu.

PRIN ANUL TRECUT: *Seara*, an IV, nr. 1423, 2 ianuarie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

GUVERNUL: *Seara*, an. IV, nr. 1425, 4 ianuarie 1914, p. 1, semnat T. Arghezi.

PARTIDUL LIBERAL: *Seara*, an. IV, nr. 1426, 5 ianuarie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

VORBE DE TINEREȚE: *Seara*, an. IV, nr. 1433, 13 ianuarie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

TINEREȚE ȘI NEANT: *Seara*, an. IV, nr. 1440, 20 ianuarie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

DUPĂ ALEGERI: *Seara*, an. IV, nr. 1458, 7 februarie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

TISZA ȘI ROMÂNII: *Seara*, an. IV, 1463, 12 februarie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

ATENTATUL DIN DEBREȚIN: *Seara*, an. IV, nr. 1465, 14 februarie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

PROCESUL ROSENBERG: *Seara*, an IV, nr. 1470, 19 februarie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

O CAMPANIE ȘI UN ZIAR: *Seara*, an. IV, nr. 1489, 10 martie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

BĂTRÎNII: *Seara*, an. IV, nr. 1523, 16 aprilie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

MĂNDĂCHESCU: *Seara*, an. IV, nr. 1538, 1 mai 1914, p. 1, semnat T.A.

EVREII ÎN PARLAMENT: *Seara*, an. IV, nr. 1539, 2 mai 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

DOUĂ TOASTURI MARI: *Seara*, an. IV, nr. 1571, 4 iunie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

CALENDELE INTERNAȚIONALE: *Seara*, an. IV, nr. 1612, 15 iulie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

TRAMVAI ȘI PUȘCĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1617, 20 iulie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

ZIUA — (20 IULIE): *Seara*, an. IV, nr. 1619, 22 iulie 1914, p.1, semnat T.; (21 IULIE): *Seara*, an. IV, nr. 1620, 23 iulie 1914, p. 1, semnat T.; (22 IULIE): *Seara*, an. IV, nr. 1621, 24 iulie 1914, p. 1, semnat T.; (23 IULIE): *Seara*, an. IV, nr. 1622, 25 iulie 1914, p. 1, semnat I.N.T.; (24 IULIE): *Seara*, an IV, nr. 1623, 26 iulie 1914, p. 1, semnat I.N.T.

URMĂRILE RĂZBOIULUI: *Seara*, an. IV, nr. 1624, 27 iulie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

DATORIA DE AZI: *Seara*, an. IV, nr. 1626, 29 iulie 1914, p.1, semnat I.N. Theodorescu.

BANCHERII ȘI MORATORIUL: *Seara*, an. IV, nr. 1633, 5 august 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

SITUAȚII: *Seara*, an. IV, nr. 1639, 11 august 1914, p.1, semnat I.N. Theodorescu.

FEDERAȚIA NEUTRALĂ: *Seara*, an IV, nr. 1644, 16 august 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

FRANCOFILISMUL NOSTRU DE AZI: *Seara*, an. IV, nr. 1652, 24 august 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

STĂPÎNA NOASTRĂ FEMEIA: *Seara*, an. IV. nr. 1659, 31 august 1914, semnat T.A.

DECLARAȚIA DOMNULUI IORGA: *Seara*, an. IV, nr. 1665, 6 septembrie 1914, p. 1, semnat T. Arghezi.

IAR ARTĂ ȘI RĂZBOI: *Seara*, an IV, nr. 1669, 10 septembrie 1914, p. 1, semnat T.A.

LIGA NEUTRILOR: *Seara*, an. IV, nr. 1671, 12 septembrie 1914, p. 1, semnat I.N.T.

O EPIGRAMĂ NEMILOASĂ: *Seara*, an IV, nr. 1675, 16 septembrie 1914, p. 1, semnat T.A.

RĂZBOI ȘI TOAMNĂ: *Seara*, an. IV, nr. 1677, 18 septembrie 1914, p. 1, semnat T.A.

NEUTRALITATE: *Seara*, an. IV, nr. 1678, 19 septembrie 1914, p. 1, semnat I. N. Theodorescu.

AUTORUL: *Seara*, an. IV, nr. 1680, 21 septembrie 1914, p. 1, semnat T.

O RAMURĂ DE LAUR: *Seara*, an. IV, nr. 1684, 25 septembrie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

NEPREGĂTIRE: *Seara*, an. IV, nr. 1685, 26 septembrie 1914, p. 1, semnat I.N. Theodorescu.

CHANTECLER: Cronica, an. I, nr. 2, 19 februarie 1915, p. 18, semnat T.A.

IDEALUL NAȚIONAL: *Cronica*, an. I, nr. 8, 5 aprilie 1915, p. 139—140, semnat A.

CIUDATA ABNEGARE A DOMNULUI VENIZELOS: *Cronica*, an. I, nr. 8, 5 aprilie 1915, p. 146—147, semnat Ion Tudor.

CE SE NUMEŞTE POLITICĂ LA NOI: *Cronica*, an. I, nr. 10, 19 aprilie 1915, p. 189—190, semnat T.

RĂZBOIUL PARADOXAL: *Cronica*, an. I, nr. 14, 17 mai 1915, p. 267—270, semnat T.A.

DECESUL SUFLETELOR: *Cronica*, an. I, nr. 15, 24 mai 1915, p. 282—284, semnat A.

BOIERIA: *Cronica*, an. I, nr. 16, 31 mai 1915, p. 303—304, nesemnat.

ANUL FRANCEZ: *Cronica*, an. I, nr. 25, 2 august 1915, p. 478—479, semnat T.

DEZERTORUL: *Cronica*, an. I, nr. 25, 2 august 1915, p. 483—484, semnat T.

UN REGE ZDROBIT: *Cronica*, an. I, nr. 34, 4 octombrie 1915, p. 658, semnat T.A.

ANTISEMITUL ÎNCURCAT: *Cronica*, an. I, nr. 38, 1 noiembrie 1915, p. 745—746, semnat A.

ARMATA CEA NOUĂ: *Cronica*, an. II, nr. 55, 28 februarie 1916, p. 34—35, semnat I.N. Theodorescu.

SPIRITUL DE EROARE ÎN RĂZBOIUL MONDIAL (I): *Cronica*, an. II, nr. 66, 15 mai 1916, p. 209—212, semnat T.A.

EMANCIPAREA: *Curierul izraelit*, an. XI, nr. 1 (473), 6 septembrie 1918, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

POLITICA INTERNĂ: *Naţiunea*, an. XI, ed. a III-a, nr 2669, 8 aprilie 1923, p. 4, nesemnat.

DUMINICA NECREDINCIOŞILOR: *Naţiunea*, an. XI, ed. a III-a, nr. 2671, 22 aprilie 1923, p. 4, nesemnat.

LEGEA CHIRIILOR: *Bilete de Papagal*, nr. 15, 18 februarie 1928, p. 3, semnat T. Arghezi.

POLITICA MILITANTĂ: *Bilete de Papagal*, nr. 44, 23 martie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

NAŢIONAL-ŢĂRĂNIŞTII: *Bilete de Papagal*, nr. 45, 24 martie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

SARCINA DE ADVOCATĂ: *Bilete de Papagal*, nr. 54, 3 aprilie 1928, p. 2, semnat T. Arghezi.

O EROARE JUDICIARĂ: FĂLCOIANU: *Bilete de Papagal*, nr. 55, 4 aprilie 1928, p. 2—3, semnat T. Arghezi.

ATENTATUL DIN ITALIA: *Bilete de Papagal*, nr. 69, 23 aprilie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

TRAGEDIA PĂMÎNTULUI: *Bilete de Papagal*, nr. 74, 30 aprilie 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

CEI TREI: *Bilete de Papagal*, nr. 75, 2 mai 1928, p. 4, semnat B. de P.

DUMNEZEUL IPOTECAR: *Bilete de Papagal*, nr. 77, 5 mai 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

DEMONUL OPOZIŢIEI: *Bilete de Papagal*, nr. 77, 5 mai 1928, p. 4, semnat B. de P.

POLITICA AUTOMOBILĂ: *Bilete de Papagal*, nr. 81, 10 mai 1928, p. 2, semnat T. Arghezi.

ALAIUL ORBILOR: *Bilete de Papagal*, nr. 82, 11 mai 1928, p. 4, semnat B. de P.

ALAIUL LUI COCÒ: *Bilete de Papagal*, nr. 90, 23 mai 1928, p. 1, semnat T. Arghezi.

DRAMĂ ŞI COMEDIE: *Bilete de Papagal*, nr. 103, 7 iunie 1928, p. 3—4, semnat B. de P.

DUPĂ DEZASTRU: *Bilete de Papagal, nr.* 109, 14 iunie 1928, p. 4, semnat B. de P.

«INDIVIDUL DE LA ARGEŞ» SCRIE LUI COCÒ PE DOSUL UNUI AFIŞ DE MARE ZIAR: *Bilete de Papagal*, nr. 120, 27 iunie 1928, p. 3—4, semnat Invalidul de la Argeş.

ARESTAREA UNOR AUTORITĂŢI: *Bilete de Papagal*, nr. 130, 8 iulie 1928, p. 4, semnat B. de P.

MIŞCAREA TIPOGRAFILOR: *Bilete de Papagal*, nr. 131, 9 iulie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

VILE! VILE! . . . : *Bilete de Papagal*, nr. 134, 13 iulie 1928, p. 4, semnat B. de P.

COPIII LA MUNTE! COPIII LA MARE! . . . : *Bilete de Papagal*, nr. 136, 15 iulie 1928, p. 4, semnat B. de P.

ADVOCATUL ŞI MAGISTRATUL: *Bilete de Papagal*, nr. 143, 23 iulie 1928, p. 4, semnat B. de P.

COMISIA: *Bilete de Papagal*, nr. 146, 27 iulie 1928, p. 3—4, semnat B. de P.

URIAŞUL GOLIATH: *Bilete de Papagal*, nr. 149, 30 iulie 1928, p. 4, semnat B. de P.

LA ŢARĂ...: *Bilete de Papagal*, nr. 152, 3 august 1928, p. 4, semnat B. de P.

UN REPORTAJ SENZAŢIONAL: *Bilete de Papagal*, nr. 162, 15 august 1928, p. 4, semnat B. de P.

FUNCŢIONARUL COMERCIAL: *Bilete de Papagal*, nr. 168, 22 august 1928, p. 4, semnat B. de P.

SĂ NU EXAGERĂM: *Bilete de Papagal*, nr. 169, 23 august 1928, p. 1, semnat Cocò.

CÎNTECUL LEBEDEI: *Bilete de Papagal*, nr. 180, 5 septembrie 1928, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

LUPTA CU TAURII: *Bilete de Papagal*, nr. 189, 15 septembrie 1928, p. 1—2, semnat Cocò.

O IDEE GENIALĂ: *Bilete de Papagal*, nr. 189, 15 septembrie 1928, p. 4, semnat Papagalul Verde.

DICTATORII: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 297, 23 ianuarie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

FĂRĂ MĂMĂLIGĂ: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 342, 17 martie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

5 Şi 10 MAI: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 385, 13 mai 1929, p. 1, semnat T. Arghezi.

BABA CHIOARA: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 389, 18 mai 1929, p. 1, semnat T. Arghezi.

VIERMII: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 391, 20 mai 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

REGĂŢENI ŞI ARDELENI: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 401, 1 iunie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

ŞOMAJUL ABSTRACT: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 403, 3 iunie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

CĂUTAREA PATERNITĂŢII: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 434, 10 iulie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

CU AJUTORUL LUI DUMNEZEU: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 435, 11 iulie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

PROBLEME DE ISTORIE: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 448, 26 iulie 1929, p. 1, semnat T. Arghezi.

INDIGESTIA DE APĂ: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 449, 27 iulie 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

PARTIDUL COCOŞ: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 458, 7 august 1929, p. 1—2, semnat T. Arghezi.

ACTUALITĂŢI: *Secrete diplomatice* — Coolidge ziarist, Consiliu de Miniştri, Preşedinte şi preşedinte, Crucea şi Coroana: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 361, 11 aprilie 1929, p. 4, semnat B. de P.; Paşaportul lui Stresemann, Mutare, Nobili pieiroşii, Cu ce se ocupă unii...: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 379, 4 mai 1929, p. 4, semnat B. de P.; Liberatoarea Indiei, Dicţionarul turc, Noul Guvern Polonez, Moravuri americane, Un mare duce în Anglia, Ţigările: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 391, 20 mai 1929, p. 3—4, semnat B. de P.; În Spania; Un diplomat foarte modern, Macdonald şi scoţienii, Shakespeare şi greva, Parabolă, Robinson cel Mare: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 429, 4 iulie 1929, p. 3—4, semnat B. de P.; Epidemie wagneriană Pragmatism, Prudenţă, Cărţi de joc, Comparaţie: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 443, 20 iulie 1929 p. 4, semnat B. de P.; *Internaţionale* — Macdonald şi filmul vorbitor, Muntele Piu al XIlea, Eparhie, Stefanik, «Iulie 14», Drept internaţional, Coolidge şi constituţia: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 449, 27 iulie 1929, p. 3—4, semnat B. de P.; *Mărunte* — Radio, Nuanţe, Un ziarist, Politica afganistană: *Bilete de Papagal*, an. II, nr. 451, 29 iulie 1929, p. 3, semnat B. de P.

UN MÎNTUITOR ACTUAL: COOPERAŢIA: *Almanahul Cooperaţiei*, 1930, p. 47—49, semnat T. Arghezi.

LOCATARI, PROPRIETARI: *Facla*, an. IX, nr. 313, 4 martie 1930, p. 1, semnat T. Arghezi.

RADIOSOCIOLOGIA: *Facla*, an. IX, nr. 319, 11 martie 1930, p. 1, semnat T. Arghezi.

AMANETUL TRAGIC: *Facla*, an. IX, nr. 321, 13 martie 1930, p. 1, semnat T. Arghezi.

9 IUNIE 1930 (DUMINICĂ): *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 462, 22 iunie 1930, p. 1, nesemnat.

BIFTECUL: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 464, 6 iulie 1930, p. 2—3, semnat B. de P. (A apărut la rubrica « Tablete », fără titlu.)

SĂPTĂMÎNA PATIMILOR: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 466, 20 iulie 1930, p. 2, nesemnat.

DOMNUL GEORGE BRĂTIANU LA CRAIOVA: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 469, 10 august 1930, p. 1—3, semnat T.A.

GEORGISMUL LA TECUCI: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 470, 17 august 1930, p. 1—2, semnat T.A.

HALUL LIBERAL: *Bilete de Papagal*, an. III, nr. 474, 14 septembrie 1930, p. 3—5, semnat B.de P.

PENSIONARII: *Adevărul literar și artistic*, an. X, nr. 581, 24 ianuarie 1932, p. 3, semnat T. Arghezi.

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ: *Progresul social*, an. I, nr. 1, 20 martie 1932, p. 46—47, semnat Tudor Arghezi.

SCRISORI DE LA MORȚI (II): *Secolul*, an. I, nr. 15, 29 mai 1932, p. 1, semnat T. Arghezi.

DOMNILOR, CURAJ!: *Secolul*, an. I, nr. 16, 5 iunie 1932, p. 1, semnat T. Arghezi.

DE-A REGELE: *Secolul*, an. I, nr. 17, 12 iunie 1932, p. 1, semnat T. Arghezi.

RAPORTUL RIST: *Secolul*, an. I, nr. 18, 19 iunie 1932, p. 1, semnat T. Arghezi.

TABLA POPII: *Progresul social*, an. I, nr. 5, 20 iulie 1932, p. 45—46, semnat Tudor Arghezi.

L'IVRAIE: *Progresul social*, an. I, nr. 5, 20 iulie 1932, p. 46—47, semnat Tudor Arghezi.

FAPTE: *Progresul social*, an. I, nr. 6, 20 august 1932, p. 46—48, semnat T. Arghezi.

O REVOLUȚIE: *Progresul social*, an. I, nr. 7, 20 septembrie 1932, p. 57—59, semnat T. Arghezi.

LUNA LUI IANUAR: *Progresul social*, an. II, nr. 2, 20 februarie 1933, p. 137—138, semnat T. Arghezi.

PROFESORUL FORȚU: *Progresul social*, an. II, nr. 2, 20 februarie 1933, p. 139—140, semnat T. Arghezi.

BĂTAIA ÎN ȘCOALĂ: *Dimineața*, an. 29, nr. 9410, 10 martie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

AFACEREA SKODA: *Progresul social*, an. II, nr. 4, 20 aprilie 1933, p. 297—298, semnat T. Arghezi.

30 APRIL: *Progresul social*, an. II, nr. 4, 20 aprilie 1933, p. 298—299, semnat T. Arghezi.

TELEFON CU ȘI FĂRĂ . . . : *Dimineața*, an. 29, nr. 9489, 31 mai 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

PACTUL PĂTRAT: *Progresul social*, an. II, nr. 6, 20 iunie 1933, p. 434—436, semnat T. Arghezi.

STAREA DE ASEDIU: *Progresul social*, an. II, nr. 8, 20 august 1933, p. 566—567, semnat T. Arghezi.

PROCESUL SKODA: *Progresul social*, an. II, nr. 8, 20 august 1933, p. 567—568, semnat T. Arghezi.

TOȚI VÎND: *Dimineața*, an. 29, nr. 9592, 11 septembrie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

GLASUL LEULUI: *Dimineața*, an. 29, nr. 9597, 16 septembrie 1933, p. 1, semnat T. Arghezi.

UN VERDICT: *Adevărul literar și artistic*, an. XII, nr. 667, 17 septembrie 1933, p. 3, semnat T. Arghezi.

CRIZA: *Progresul social*, an. II, nr. 11, 20 noiembrie 1933, p. 751—752, semnat T. Arghezi.

DESTINDEREA: *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 687, 4 februarie 1934, p. 3, semnat T. Arghezi.

UN SOI DE PUȘCĂRIE: *Dimineața*, an. 30, nr. 9766, 5 martie 1934, p. 1, semnat T. Arghezi.

ROMANUL SKODA: *Adevărul literar și artistic*, an. XIII, nr. 712, 29 iulie 1934, p. 1, semnat T. Arghezi.

FABRICILE DE MONTAJ DIN ROMÂNIA: *Autojurnal*, an. III, nr. 48, 15 octombrie 1935, p. 1, semnat T. Arghezi.

REALITĂȚI: *Informația zilei*, an. III, nr. 607, 15 septembrie 1943, p. 1, semnat T. Arghezi.

BAROANE: *Informația zilei*, an. III, nr. 624, 1 octombrie 1943, semnat T. Arghezi.

ȚIGANII: *Bilete de Papagal*, an. XVII, nr. 15, 5 ianuarie 1945, p. 1, semnat T.A.

REVELIONUL: *Bilete de Papagal*, an. XVII, nr. 16, 6 ianuarie 1945, p. 1, semnat T.A.

GAZDELE: *Bilete de Papagal*, an. XVII, nr. 25, 18 ianuarie 1945, p. 1, semnat T. Arghezi.

O ASOCIAȚIE LĂGĂRISTĂ: *Bilete de Papagal*, an. XVII, nr. 26, 19 ianuarie 1945, p. 1, semnat T. Arghezi.

PÎINEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE: *Bilete de Papagal*, an. XVII, nr. 28, 21 ianuarie 1945, p. 1, semnat T. Arghezi.

MORALUL PE DUCĂ: *Bilete de Papagal*, an. XVII, nr. 32, 27 ianuarie 1945, p. 1, semnat T. Arghezi.

FUNDAȚIA UNIVERSITARĂ CAROL I: *Bilete de Papagal*, an. XVII, nr. 40, 5 februarie 1945, p. 1, semnat T. Arghezi.

[STATUL EVREIESC]: Eliezer Fränkel — *Problema evreiască văzută și soluționată de:* domnii Felix Aderca, Tudor Arghezi, N.D. Cocea, dr. I. Flavius, Gala Galaction, dr. Petru Groza, Eugen Herovanu, dr. N. Lupu, Lucrețiu Pătrășcanu, Mihail Sadoveanu, A. L. Zissu, Editura Cercului cultural evreiesc « I.L. Peretz », Iași, MCMVL, p. 19—22.

BANCA NAȚIONALĂ: *Adevărul*, an. 60, nr. 16610, 12 iulie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

COPIII DUPĂ RĂZBOI: *Adevărul*, an. 60, nr. 16622, 26 iulie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

EXODUL: *Adevărul*, an. 60, nr. 16643, 20 august 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

PASTEL DIN SINAIA: *Adevărul*, an. 60, nr. 16647, 25 august 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

HARABABURA: *Adevărul*, an. 60, nr. 16680, 3 octombrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

COVRIGUL: *Adevărul*, an. 60, nr. 16682, 5 octombrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

DULGHERUL ȘI CAPRA: *Adevărul*, an. 60, nr. 16699, 25 octombrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

MOBILUL TEORETIC: *Adevărul*, an. 60, nr. 16720, 19 noiembrie 1946, p. 4, semnat T. Arghezi.

NEHOTĂRÎRE: *Adevărul*, an. 60, nr. 16729, 29 noiembrie 1946, p. 1, semnat T. Arghezi.

MANIA DE TAXĂ: *Adevărul*, an. 61, nr. 16829, 3 aprilie 1947, p. 1, semnat T. Arghezi.

ZDRENȚE: *Adevărul*, an. 61, nr. 16842, 20 aprilie 1947 p. 1, semnat T. Arghezi.

ALEGERI ȘI ALEȘI, ODINIOARĂ: *Cultura Poporului*, an. III, nr. 11, noiembrie 1953, p. 5—6, semnat Tudor Arghezi.

MANIFESTARE ROMÂNEASCĂ LA MOSCOVA: *Contemporanul*, nr. 35 (517), 31 august 1956, p. 6, semnat Tudor Arghezi. (Reprodus în vol. *Din drum*, Editura Cartea rusă, 1957, p. 24—26.

DE AMICIȚIA: *Scînteia*, an. XXVI, nr. 3720, 7 octombrie 1956, p. 2, semnat Tudor Arghezi. (Reprodus în vol. *Din drum*, ed. cit., p. 46—52.)

VA SĂ ZICĂ . . . : *Contemporanul*, nr. 45 (527), 7 noiembrie 1956, p. 1, semnat Tudor Arghezi. (Reprodus în vol. *Din drum*, ed. cit., p. 65—69.)

23 AUGUST: *Scînteia*, an. XXXI, nr. 5264, 22 august 1961, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

DIMINEAȚA ANULUI: *Contemporanul*, nr. 52 (794), 29 decembrie 1961, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

LA PALATUL NAȚIUNILOR UNITE: *Gazeta literară*, an. IX, nr. 38 (446), 20 septembrie 1962, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

7 NOIEMBRIE: *Gazeta literară*, an. IX, nr. 45(452), 8 noiembrie 1962, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

IDEEA: *Gazeta literară*, an. X, nr. 7 (466), 14 februarie 1963, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

POEZIE . . . : *Gazeta literară*, an. X, nr. 25 (484), 20 iunie 1963, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

ÎNCĂ UN MAI: *Scînteia*, an. XXXIII, nr. 6244, 1 mai 1964, p. 3, semnat Tudor Arghezi.

24 IANUARIE: *Scînteia*, an. XXXV, nr. 6870, 24 ianuarie 1966, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

OLTENIA FELIX: *Gazeta literară*, an. XIII, nr. 6 (692), 10 februarie 1966, p. 1, semnat Tudor Arghezi. (A apărut cu titlul: *Crîmpei «Oltenia Felix»*.)

8 MAI: *Scînteia*, an. XXXV, nr. 6971, 6 mai 1966, p. 1, semnat Tudor Arghezi.

CUPRINS

TIMPURI DE CRONICĂ
1911 — 1966

Scrisori către învățători	7
Jos războiul !	13
Partidul conservator-democrat	16
Ceasul cel bun	19
Sfînta cruce	20
Un viteaz care se teme de guturai	21
Falimentul pacifismului . . .	22
Bilete (II)	24
Cîntecul Europei	26
Crăciunul	28
Mîine . . .	32
Pretendenții	34
Șefia partidului conservator	38
Legea drumurilor la Cameră	42
Lealitatea domnului Filipescu	44
Noi lămuriri domnului C. Mille	46
Strîns uniți . . . de beregată	48
Takismul	50
Austria	57
Lăsați politica și fiți patrioți	61
Eroii	64
Tăcerea, o datorie !	67
Țara merge, politica rămîne. . .	70
Romînca	75
Acțiunea militară a României și Europa	80
Democrația domnului Take Ionescu	83
Călcarea legilor	87
Datorii după pace	90
Să cruțăm intendența?	93

Un comunicat al Ministerului de Război 97
Se caută țapi ispășitori 101
Bateți, domnilor, înainte . . . 104
Ca pe vremea lui Caragea 107
Eterna contradicție 110
Ancheta . . . 115
Soldați uciși în bătaie 119
Expropierea forțată 123
Dezerțiunea generală 126
O ligă militară? 130
Politica dezastrului 134
Congresul liberal 137
Triumful lui Take 140
Samsarii 143
Tristețile Iașilor 147
Bună dimineața . . . 149
Prin anul trecut 152
Guvernul 157
Partidul liberal 160
Vorbe de tinerețe 163
Tinerețe și neant 166
După alegeri 168
Tisza și românii 172
Atentatul din Debrețin 176
Procesul Rosenberg 179
O campanie și un ziar 183
Bătrînii 188
Mândâchescu 191
Evreii în parlament 194
Două toasturi mari 197
Calendele internaționale 200
Tramvai și pușcă 203
Ziua 207
(20 iulie) 207
(21 iulie) 209
(22 iulie) 211
(23 iulie) 213
(24 iulie) 214

Urmările războiului 217
Datoria de azi 220
Bancherii și moratoriul 223
Situații 226
Federația neutrală 229
Francofilismul nostru de azi 233
Stăpîna noastră femeia 238
Declarația domnului Iorga 241
Iar artă și război 244
Liga neutrilor 247
O epigramă nemiloasă 250
Război și toamnă 254
Neutralitate 256
Autorul 260
O ramură de laur 263
Nepregătire 266
Chantecler 270
Idealul național 272
Ciudata abnegare a domnului Venizelos 275
Ce se numește politică la noi 278
Războiul paradoxal 281
Decesul sufletelor 286
Boieria 289
Anul francez 292
Dezertorul 295
Un rege zdrobit 298
Antisemitul încurcat 300
Armata cea nouă 303
Spiritul de eroare în războiul mondial (I) 306
Emanciparea 310
Politica internă 313
Duminica necredincioșilor 315
Legea chiriilor 316
Politica militantă 317
Național-țărăniștii 319
Sarcina de advocată 322
O eroare judiciară: Fălcoianu 324
Atentatul din Italia 326

Tragedia pământului 329
Cei trei 332
Dumnezeul ipotecar 334
Demonul opoziției 337
Politica automobilă 339
Alaiul orbilor 341
Alaiul lui Cocò 344
Dramă și comedie 347
După dezastru 349
« Invalidul de la Argeș » scrie lui Cocò pe dosul unui afiș de mare ziar 351
Arestarea unor autorități 354
Mișcarea tipografilor 356
Vile ! Vile ! . . . 360
Copiii la munte ! Copiii la mare ! . . . 362
Advocatul și magistratul 364
Comisia 366
Uriașul Goliath 370
La țară 372
Un reportaj senzațional 374
Funcționarul comercial 376
Să nu exagerăm 378
Cîntecul lebedei 380
Lupta cu taurii 383
O idee genială 386
Dictatorii 388
Fără mămăligă 391
5 și 10 mai 394
Baba Chicara 396
Viermii 399
Regățeni și ardeleni 402
Somajul abstract 405
Căutarea paternității 409
Cu ajutorul lui Dumnezeu 412
Probleme de istorie 415
Indigestia de apă 418
Partidul cocoș 421
Actualități 424

SECRETE DIPLOMATICE 424
Coolidge ziarist 424
Consiliu de Miniștri 424
Președinte și președinte 425
Crucea și coroana 425
Pașaportul lui Stressemann 425
Mutare 426
Nobili pieiroșii 426
Cu ce se ocupă unii . . . 427
Liberatoarea Indiei 427
Dicționarul turc 427
Noul guvern polonez 428
Moravuri americane 428
Un mare duce în Anglia 428
Țigările 429
În Spania 430
Un diplomat foarte modern 430
Macdonald și scoțienii 431
Shakespeare și greva 431
Parabolă 431
Robinson cel Mare 432
Epidemie wagneriană 432
Pragmatism 433
Prudență 433
Cărți de joc 433
Comparație 434
INTERNAȚIONALE 434
Macdonald și filmul vorbitor 434
Muntele Piu al XI-lea 434
Eparhie 435
Stefanik 435
« Iulie 14 » 436
Drept internațional 436
Coolidge și Constituția 437
MĂRUNTE 438
Radio 438
Nuanțe 438
Un ziarist 439

Politică afganistană 439
Un mîntuitor actual: Cooperația 440
Locatari, proprietari 443
Radiosociologia 447
Amanetul tragic 450
9 iunie 1930 (duminică) 453
Bifiecul 455
Săptămîna patimilor 458
Domnul George Brătianu la Craiova 460
Georgismul la Tecuci 465
Halul liberal 469
Pensionarii 476
Libertatea individuală 480
Scrisori de la morți (II) 482
Domnilor, curaj! 486
Deșa regele... 489
Raportul Rist 493
Tabla popii 497
L'Ivraie 499
Fapte 501
Luna lui ianuar 507
Profesorul Forțu 511
Bătaia în școală 514
Afacerea Skoda 516
30 april 519
Telefon cu și fără... 521
Pactul pătrat 523
Starea de asediu 526
Procesul Skoda 530
Toți vînd 532
Glasul leului 534
Un verdict 536
Criza 539
Destinderea 542
Un soi de pușcărie 546
Romanul Skoda 549
Fabricile de montaj din România 553
Realități 557

Baroane 560
Țiganii 562
Revelionul 564
Gazdele 566
O asociație lăgăristă 569
Ființa noastră cea de toate zilele 572
Moralul pe ducă 575
Fundația Universitară Carol I 578
[Statul evreiesc] 581
«Banca națională» 586
Copiii după război 588
Exodul 591
Pastel din Sinaia 594
Harababura 597
Covrigul 600
Dulgherul și capra 602
Mobilul teoretic 605
Nehotărîre 607
Mania de taxă 609
Zdrențe 611
Alegeri și aleși, odinioară 613
Manifestare românească la Moscova 619
De amicitia 622
Va să zică 628
23 August 632
Dimineața anului 635
La Palatul Națiunilor Unite 636
7 Noiembrie 639
Ideea 641
Poezie... 643
Încă un Mai 645
24 Ianuarie 647
Oltenia Felix 649
8 Mai 651

Note bibliografice 653

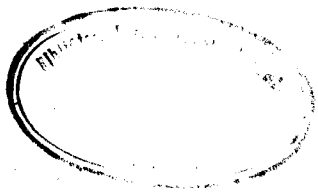

Lector TRAIAN RADU
Tehnoredactor ION GHICA

Bun de tipar 23 IV 1979 *Tiraj* 2210 ex. *legate* $^1/_1$ Coli ed. 25,01 *Coli tipar* 21,125

Tiparul executat sub comanda 1104 la Întreprinderea **Poligrafică « Arta Grafică »**, Calea Şerban Vodă 133, **Bucureşti**, Republica Socialistă România